

DAL
6818

ANASTASE N. HÂCIU
PROFESOR

EVREII

IN

ȚĂRILE ROMÂNEȘTI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„Te voi face să intri în țara pe care
am jurat o părinților tăi și-ți voi da :
orașe foarte frumoase pe care tu nu le-ai
zidit; case pline de tot felul de bunuri pe
care tu nu le-ai adunat; pături pe care
nu le ai săpat; vii și livezi de măslini
pe cari nu le-ai plantat, ca să poți să
mănânci și să te sature“.

(Moise—Cartea V, cap. VI, verset 11).

CU O PREFAȚĂ A

D-LUI PROF. S. MEHEDIȚI
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

TIPARUL „CARTEA ROMÂNEASCĂ” BUCUREȘTI

ANASTASE N. HÂCIU
PROFESOR

EVREII

IN

ȚĂRILE ROMÂNEȘTI

*„Te voi face să intri în țara pe care
am jurat-o părinților tăi și-ți voi da :
orașe foarte frumoase pe care tu nu le-ai
zidit; case pline de tot felul de bunuri pe
care tu nu le-ai adunat; puțuri pe care
nu le-ai săpat; zii și livezi de măslini
pe care nu le-ai plantat, ca să poți să
mănânci și să te saturei“.*

(Moise—Cartea V, cap. VI, verset 11).

CU O PREFAȚĂ A

D-LUI PROF. S. MEHEDIȚI
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

375

TIPARUL „CĂRTEA ROMÂNEASCĂ” S.A. BUCUREȘTI

BCU Cluj-Napoca

RBCFG 2010 01843

Toate drepturile rezervate.

Fiecare exemplar va purta semnătura autorului
BCU Cluj / Central University Library Cluj
și numărul de ordine.

Stancu

EROILOR NEAMULUI

cari – din cugetul, din trupul și din sângele lor – durat-au zid de ne-trecut vrăjmașilor noștri și ai civilizației europene, în acest pustiitor războiu, cu diabolică perseverență pus la cale de Fiii lui Israel, al căror proces îl desvolt, astăzi, în fața Românismului și a lumii civilizate!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SCRISOAREA D-LUI SIMION MEHEDIŢI

PROFESOR UNIVERSITAR

Domnule Profesor,

N'am putut citi întregul manuscris, fiind strîmtorat de unele lucrări grabnice, în legătură cu împrejurările de azi. Din capitolele citite am rămas însă cu credinţa că ai urmat aceeaşi metodă ca şi în cartea despre *Armeni*. Prin acea scriere, plină de informaţii personale, ai ajuns un izvor de informaţie nu numai pentru economişti, dar şi pentru etnografi, demografi şi istorici.

Acum, cercetezi problema evreiască. Au mai scris despre aceasta destui; unii mai bine, alţii mai rău. Cu totul rău, au procedat cei care au amestecat în scrisul lor şi patima, fie ocărînd, fie lăudînd. Pasiunea nu convinge pe nici un om cu judecată serioasă. Când faptele vorbesc limpede, nu mai e nevoie de patos.

Bine ai făcut aşa dar că te-ai ținut aproape de documente şi nu ți-ai pierdut cumpătul nici măcar în faţa copilăroaselor insinuări ale celor care au voit să înfăţişeze pe Evrei ca o populaţie veche în regiunea Carpaţilor. *Bluntschli* şi istoria *Românilor!* — se potriveşte ca nuca în părete.

Lăsînd numai faptele să vorbească, ai urmat buna pildă a istoriografiei româneşti de azi; te-ai ferit de apucăturile celor care potriveau textele (uneori le şi falsificau înadins) după idei preconcepute, în loc să răsară convingerea din însăşi prezentarea exactă a faptelor.

Sunt încredinţat că, scriind despre chestia evreiască în România, ai slujit adevărul şi nimeni nu va putea trece nepăsător pe lângă lucrarea de faţă, — mai ales la tratatul de pace. Oamenii cinstiţi vor putea să-şi dea seama atunci în ce împrejurări ne-am trezit cu aceşti streini în ţara noastră.

Aceasta este părerea unui om care a fost el însuşi martor al infiltrării recente a Evreilor în tinuturi unde nu se pomenea nici urmă de venetic pînă spre sfîrşitul veacului trecut.

S. MehediŢi

BCU Cluj / Central University Library Cluj

INTRODUCERE

Una din problemele care a turburat și pune în primejdie, astăzi mai mult ca oricând, conștiința românească și tăria statului nostru rămâne — alături de marile evenimente ce ne sângerează — chestiunea evreiască prin nenorocile ce le-a putut produce, dar tot pe atât de amenințătoare prin urmările ce le-ar putea dezvolta, dacă — la timp și prin măsuri curagioase dar bine chibzuite — nu se vor putea canaliza spre lichidare puterile distrugătoare de cari s'au dovedit îndeajuns de capabili Evreii noștri. Din cele ce vom expune, se vor desprinde, luminos, cuceririle făcute, în timp și în spațiu, de fiii lui Israel pe acest pământ românesc, în neputință de a se apăra prin atitudini pozitive și practice, fiindcă vicisitudinile istorice au fost mai tari ca tăria de rezistență a poporului nostru încă neînchegat într'un stat național, la care se adăoga și nenorocul ca cei chemați să-l îndrumeze și să-l apere să-i fi fost de o vitregie necruțătoare. Cetitorul va avea, așa dară, prilejul să constate cât de adânc s'au înfipt Evreii — întocmai ca un corp străin într'un organism plin de viață cu intensitatea năvalnică a unui element al naturii — în sufletul și în teritoriul național, încât — prin caracterele și instinctele rasei semite — ne-au asfixiat și alterat știința și arta originară; ne-au zdruncinat credința caldă și moravurile patriarhale; ne-au săcătuit apitudinile pentru viața economică; ne-au răpit toate izvoarele de bogăție, pământene și sub pământene; ne-au robit brațele de lucru și capul de cugetat, tiparnița și slova ce ni se cădea a o învăța curată ca apa de izvor; ne-au slăbit dragostea de neam și rezistența națională; ne-au fost furate toate, robite și falsificate, în totul și sub toate formele. În așa măsură, că poporul, vajnic și vioiu, era pe punctul de a-și pierde — sub povara corupției iudaice — toate marile lui însușiri creatoare, toată vrednicia lui de altădată.

Toate mărturiile și documentele păstrate de vremuri turnate în tiparul scrisului spre a fi cioplite în piatra neuitării necesită o muncă istovitoare. Dar numai prin aceste sforțări, voiți reuși să strâng tot acest

material disparat într'un singur mănunchiu care să dea, astfel, cetitorului puțința unei sinteze, ceea ce nu s'a putut căpăta din lucrări privind problema numai sub un singur aspect și pe un sector de loc și de timp foarte redus. Munca va fi mai trudnică cu cât nu avem la îndemână materialul documentar îndestulător — statistici bine întemeiate și întărite cu sigiliul oficialității lipsindu-ne în multe privințe, mai cu deosebire pentru ultimele patru cinci decenii. Dar lucrarea este necesară. Ea trebuie să vadă lumina zilei, ca să ne servească de călăuză, de sprijin științific și de justificare întemeiată la toate măsurile de apărare și de eugenie a rasei românești.

*

În această lucrare, ne-am propus să tratăm, cu răbdare și corectitudine științifică, invazia — când înceată, când sgomotoasă, în amândouă cazurile, sinistră — a elementului evreesc în Țările Românești, încă din preajma formării noastre ca stat politic, cu conștiință și caractere etnice distincte.

Ca fel de expunere, am căutat să împărțim materialul documentar, pe alocuri, destul de bogat, în perioade, fiecare din ele deosebindu-se de celelalte prin caracteristici proprii, fiindcă și factorii cari favorizau invazia erau și ei alții. Pentru ca să o facem bine înțeleasă, fiecare perioadă va fi tratată după un plan metodic. Și ceea ce nu trebuie nicio clipă pierdut din vedere este faptul că pe Evrei nu-i vom studia prin abstracție în vieța economică și socială a poporului românesc, ca personajii activând pe o scenă în care acțiunea este numai a lor, ci îi vom considera în însăși ambianța morală, politică și socială în care li era dat să lucreze. Fiindcă nu vrem să lăsăm cât de cât impresia, că ei erau singurii cari activau, adică nu vrem să facem pe cetitori să rămână convinși că Evreii, chiar dela prima lor apariție pe acest pământ românesc, au și dat înlături pe negustorii băstinași și cei străini de religie creștină. Dimpotrivă, aceștia, și unii și alții, activau energic și corect pe plan național și internațional, rezistând decenii lungi, ba două veacuri împlinite și că, numai după sforțări supraomenești, unii și, numai profitând de o împletitură favorabilă de împrejurări de natură variată, au reușit ceilalți, Evreii, să pună stăpânire pe rosturile și resorturile fundamentale ale vieții economice și sociale ale bietelor noastre țărișoare, trăind sub jug străin sau administrate de domni străini sau slabi.

Infiltrația și invazia evreiască este un proces lung, lung de tot, pe cât de interesant pe atât de tragic, și de desvoltarea și evoluția lui era legată însăși soarta noastră ca stat și ca neam. Fiindcă Evreii noștri — sau Israeliții români, cum îndrăsnesc a se numi — s'au interpus,

Între clasa noastră plugărească și cea suprapusă — în mare parte, înstrăinată sau compusă din elemente străine — ca o placă impermeabilă, având, însă, pe ambele fețe, câte un strat de burete care suga și din jos și din sus și, deci, n'a putut să se cimenteze cu celelalte clase, ca să formeze un singur organism, viu și viabil, însuflețit de aceleași tradiții și de aceleași aspirațiuni legitime, cu legături intime cu seva vieții noastre ca națiune românească și ca popor românesc. Această masă impermeabilă n'a avut cu alte cuvinte elemente de aderență și, ca atare, între Evrei și poporul băștinaș, s'a săpat, încă dela început, o prăpastie întunecoasă și de netrecut.

Iată ce spune economistul A. C. Cuza, unul din marii cunoscători ai problemei evreiești, în această privință: „Evreii nu au năvălit în țară ca Turcii și Tătarii, pustiind tot ce întâlneau în cale, dar numai cât puteau să cuprindă; și nici ca Fanarioții, cari se slujeau de puterea politică pentru a ne exploata, indiferenți dealtminte la de tot ce era românesc. Evreul ne distruge ca element etnic deosebit. Streini ca rasă, adică fiind înzestrați cu anumite însușiri fizice și morale, și astfel zidiți încât ei nu se asimilează cu niciun popor, jidanii tind să ne înlocuiască în țările române. Aice, dar, nu mai este vorba de o invazie trecătoare, ci de o adevărată cucerire, de o luptă pe viață și pe moarte, între două neamuri deosebite, dintre care unul, Evreul, nimicește pe celălalt, pe Român”.

*

Destinul mi-a deschis ochii minții prin slova învățată la școlile naționale din Macedonia, întreținute cu protecția regală și bani românești, apărute, în schimb, cu inemi, brațe și grele jertfe aromânești. Am deschis ochii la școala română din acea provincie balcanică unde se prinseseră într'o încheștare dârză și sângeroasă atâtea popoare și culturi pentru apărarea libertăților naturale sau pentru întâietate etnică și politică.

Față de frântura de neam românesc din Macedonia, al cărei fiu mă număr prin naștere și creștere, am încercat să-mi plătesc tributul de recunoștință prin lucrarea „Aromânii — comerț, industrie, arte, expansiune și civilizație.” Conștiința m'a îndemnat să-mi împlinesc și a doua a mea datorie ca prinos de gratitudine și modestă răscumpărare a jertfelor materiale și morale făcute de România Mică pe ogorul culturii și civilizației românești din Macedonia, împărtașanie frățescă și neprecupețită datorită căreia am ajuns să-mi luminez mintea, să-mi cresc sufletul și să gădesc, astfel, în mine, astăzi, puțința și curajul de a întreprinde o lucrare de proporțiile, necesitatea și valoarea celei de față.

Pe cât voi fi reușit în această sarcină, nu știu. Gândul meu curat și puterea de muncă îmi sunt, însă, o cheazășie întru reușita în parte a ștei ce mi-am propus-o, fără a da măcar sălaş, o clipă, gândului ispititor că aș rămâne alfa și omega în tratarea acestei probleme. Fiindcă au fost și alții înaintea mea și au netezit precăt au putut drumul. Și vor mai veni și alții cari să adâncească și mai greu brazda ca să poată lumina și mai bine problema, servindu-se de material mai bogat și de metode mai limpezi, poate, ca acelea adoptate de subsemnatul.

Și, acuma, după această spovedanie, invoc, cu adâncă evlavie, sprijinul celui Atotputernic și Atoateștiutor ca să-mi bine cuvânteze strădaniile, să mă ferească de patimă și de orice gând de părtinire și să-mi dea puterile trebuitoare ca să duc la capăt marea încercare ce o pornesc !

București, 1941.

Profesor Anastase Hăciu

PARTEA I

*„Evreii vin în țară de împrumută să-
tenitor cu dobânzi mari ce nu pot plăti.
Așa s'a săvârșit ruina populațiunii să-
race dela țară... pentru că ieau prin ca-
mătă sângele raialelor și unde merg fac
mii de supărări sub cuvânt de bani“.*
(Petre Șchiopul, Domnul Munteniei,
1568).

*„Aici în țară, Evreii obicnuiesc a
cumpăra țărânelor dinaintea puiului în
ou, miera în floare, mielul în pân-
tecele mamei pe un preț mic și prin
această camătă a suge cu totul pe lo-
cuintori și a-i duce la sărăcie“.*

(Din referatul comisiunii însărcinată
de gen. Enzenberg ca să studieze pro-
blema Evreilor din Bucovina).

PARTEA I

DELA PRIMELE INFILTRARI PANA LA CUCERIREA MOLDOVEI

	Pag.
CAP. I. <i>Perioada dacică și daco-romană</i>	13
CAP. II. <i>Perioada Evului mediu până la 1500</i>	16
CAP. III. <i>Epoca apariției cămătarilor și a așezărilor sporadice. (Sec. XVI)</i>	23
1. Ocupațiunile Evreilor. 2. Alți factori activând pe scena economică.	
CAP. IV. <i>Perioada primelor așezări de Evrei leșești și ruși ca orândari și arendași. (Sec. XVII până la Fanarioși)</i>	29
1. Ocupațiunile Evreilor. 2. Poziții câștigate de ei. 3. Alți agenți ai comerțului și industriei.	
CAP. V. <i>Epoca fanariotă până la stabilirea Consulatelor (1782)</i>	37
a) Caracteristici și factori cari favorizau invazia. b) Ocupațiunile Evreilor. c) Metodele de cari se serveau în activitatea lor. d) Privilegiile de cari s'au bucurat și măsuri luate împotriva lor. e) Alți agenți ai comerțului și industriei. f) Noua înfățișare a centrelor urbane și rurale. g) Cum au fost văzuți de contemporani.	
CAP. VI. <i>Perioada atotputerniciei Consulatelor (1782—1829)</i>	57
a) Caracteristici și factori cari favorizau invazia. b) Cu ce se ocupau. c) Metodele de cari se serveau. d) Privilegiile de cari se bucurau. e) Activitatea naționalilor și a străinilor creștini. f) Atmosfera morală și religioasă în care activau aceștia. g) Noua înfățișare a centrelor urbane și rurale. h) Cum au fost văzuți de călători și scriitorii străini, precum și de autoritățile administrative străine în provincii le pierdute dealungul veacurilor. i) Cum au fost văzuți de băștinași — Domni și oameni d'n popor — și reacțiunile împotriva l r. j) Poziții câștigate de ei.	
CAP. VII. <i>Perioada Regulamentului Organic (1829—1856)</i>	114
a) Caracteristici și factori noi. b) Cu ce se ocupau. c) Noi metode necunoscute băștinașilor introduse în viața economică și socială. d) Privilegiile. e) Activitatea naționalilor și a străinilor creștini. f) Noua înfățișare a țării și a târgurilor. g) Cum au fost văzuți de călători și scriitorii străini.	

DELA PRIMELE INFILTRĂRI PÂNĂ LA CUCERIREA MOLDOVEI

CAP. I.

PERIOADA DACICĂ ȘI DACO-ROMANĂ.

Cea mai gravă din toate problemele câte au turburat conștiințele românești încă dela prima aparițiune a acestor poporațiuni pe meleagurile teritoriului etnic daco-roman, este, cum am mai spus-o, problema evreiască. Cu cât mărturii lipsesc pentru vremurile dinainte de sec. XV, teorii ușuratece și tendențioase au fost răspândite în literatura lor de înșiși Evreii, ca să se arate tot așa de vechi, dacă nu și mai vechi, ca înșiși băștinașii ce ne-am obișnuit a-i recunoaște numai pe Români — singuri întemeietori de țară, neîmpărtășindu-și cu nimenea, în decursul vremurilor, această trudnică și sfântă onoare.

Cât de interesante sunt asemenea afirmațiuni se vede cât de colo că, dela Decebal, stăpânitorul Daciei, când s'a pomenit de ceva grupuri de Evrei fără însemnătate, și până în sec. XV, nicăeri, documente străine sau autentic românești nu pomenesc de aceste poporațiuni într'o veșnică vagabondare și nestatornicire ca nisipurile pustiurilor pustiitoare oricărui rod. Așa, Josephus Flavius, evreu renegat, scriitor contemporan cu Traian, vorbind despre aceste poporațiuni pe orizontul teritoriului etnic dac, spune următoarele : „Pe de altă parte, Evreii, refugiați în urma dărâmării Ierusalimului de către Titus (70 d. C.), își fac și ei apariția pentru prima oară în părțile dacice. Vârâți în afacerile minelor de aur ale Daciei, pentru ca să se răsbune pe Romani, alimentau cu bani răscoalele”¹⁾.

Consultând pe istoricul N. Iorga în tot ce a rostit și scris în legătură cu aceste afirmațiuni sau informațiuni ale scriitorului evreu

1) Vezi în Universul din Aprilie 1940 : „Decebal-Sarabul Dacilor împărat”, de Cristofi P. Cerchez, arhitect.

renegat sau ale altora, informațiunii pe cari coreligionarii lui din vremurile noastre caută să le folosească ca sprijin la fundamentul teoriei — pe cât de revoltătoare și de absurdă, pe atât de naivă—după care Evreii ar fi, aici, în Țările Românești, pământeni și, deci, creatori de țară și întemeietori de stat român, dacă nu și înainte de noi așezați în Dacia dinaintea lui Traian, iată ce spune N. Iorga într'o conferință ținută în 1938: „Intre elementele foarte amestecate cari au venit în Dacia la cucerirea lui Traian, au fost și asiatici, dar ei aparțineau rasei arabe, deci semiți adevărați”¹⁾.

În altă parte și anume în „Istoria Evreilor în țările române”, nici nu se oprește asupra Evreilor „idumeeni”²⁾ și „itureeni”³⁾ din inscripțiile găsite în Dacia, după cucerirea lui Traian, pe cari îi crede îndoelnici, deși îi admite printre aceia cu amestec de limbă latină cari au rost atrași de Dacia, de minele de aur și de argint ale acestui Transvaal român. Intre acești „owtlanderii” au putut fi și Evreii cei mai autentici, dar cari, dacă n'au putut fi contopiți din motive religioase, nu s'au putut menține ca națiune acești aventurieri sporadici. Și ne lămurește de ce: „Evreii, târgoveți, legați totdeauna de gospodăria banului, nu se puteau menține după lichidarea orașelor prin încetarea marelui negoț, strâns legat de siguranța publică”⁴⁾.

Tot așa de lipsite de temei sunt afirmațiunile din *En iclopedia* italiană, unde, un anonim, cu curajul celui nerăspunzător în fața adevărului și a faptelor, afirmă că Evreii locuiesc în provinciile constituind România, încă din vremurile cele mai îndepărtate — fără, însă a fixa pe canavaua tiparului, care este măcar aproximativ îndepărtarea acelor vremuri și cât de compacte și unde anume trăiau aceste populațiuni și nici din ce izvoare își extrage informațiile.

Dealtmintreli, pentru susținerea acesteia pe cât de originală și glumeață teză, Evreii au câștigat și pe renumitul profesor Bluntschli⁵⁾, care își formulează în acești termeni teoria — băgați de seamă! — a continuității evreești în Dacia: „Ca și în celelalte țări ale Europei orientale, deși mai puțin numeroși ca în țările Europei occidentale, se găseau Evrei din timpurile cele mai vechi și în Moldova și în Muntenia. Fără îndoială, că un număr mare de familii israelite au venit în provincia dunăreană, Dacia, încă sub domnia vechilor împărați romani. Aceste familii vechi israelite s'au conservat aici și

1) „Elemente necreștine în viciața poporului românesc”, conferință ținută, la radio, în Ian — 1938 publicată în *Universul* din 10.I.1938. 2) Idumeea sau Edom, țară cuprinzând Sudul Judeii și o parte din Nordul Arabiei Stâncoase. Locuitorii — Idumeeni sau Edoniți. 3) Itureea, țară a vechii Asii, la N.-Est de Palestina. Locuitorii Itureeni. 4) *Istoria Evreilor în țările române...* 5) *Statul român și situația juridică a Evreilor din România*, 1879; pag. 7. Autorul *Dreptului internațional codificat* jurisconsult elvețian — 1808, 1881.

sunt chiar cel puțin tot așa de vechi pământene ca și națiunea română, în mijlocul căreia trăiau. Ele formează și sâmburele populației evreiești de astăzi în România". Și mai departe, statornicește verdictul, fără a ne indica măcar un izvor cât de slab și îndepărtat care să-l îndri-tuiască la asemenea curaj științific: „In cursul secolelor, Evreii din diferitele țări s'au asimilat și ei cu ceilalți copii ai țării. Au adoptat limba țării, și, în cea mai mare parte, obiceiurile țării" ¹⁾. Ceeace nu corespunde niciunei realități, ca Evreii să se fi asimilat cândva și undeva masselor străine și, în consecință, nici masselor românești. Dar așa a dorit Bluntschli să se afirme.

În sfârșit, tot istoricul N. Iorga pune capăt acestei probleme, foarte interesantă și romantică, de care nu se pot ușor despărți „savantii" și literații evrei, fie că se socotesc originari din Idumeea și Itureea sau veniți pe ocolite din Galiția și de pe alte meleaguri apusene sau de pe țărmurile mării Caspice Khazariene, veșnic alungați și într'o veșnică vagabondare: „Îți vine să zâmbești când auzi de o așezare evreiască datând de pe vremea marelui împărat ctitor pe malurile Dunării" ²⁾.

Mai sunt și alte multe teorii cari bat șeaua în acelaș sens, pe cari le dăm, însă, deocamdată, la o parte, cu nădejdea de a le desvolta la capitolul cuvenit ³⁾. Cluj / Central University Library Cluj

1) Vezi M. Eminescu: „Scrieri politice și sociale" — Chestiunea israelită. 2) Istoria Evreilor. 3) A se vedea manifestul public lansat de Uniunea Evreilor Români — secția Bucovina, sub semnătura președintelui Solomon Kassner, J. Bierer ca vice-președinte și D. G. Silberbusch, ca secretar general, manifest din care se desprinde deschis teoria că Evreii constituie o populație autohtonă pe meleagurile din nordul țării, unde au fost semnați în sec. I, a. C., că au venit în țară imediat după cucerirea Daciei de către Traian și că, încă din acea vreme, ar fi Evrei în Cernăuți, Suceava, Rădăuți, Dorna, etc.; că, în sec. VIII, ei ar fi primit alți Evrei peste cei „autochtoni", că ei sunt în Moldova încă înainte de sec. XIV și că, numai după această dată, ar fi venit Evrei din alte țări. Deci, ei ar fi cel puțin tot atât de vechi ca și Românii pe acele meleaguri și cu mult înainte — teneate risum! — de descălecarea („Cine sunt autohtonii Bucovinei", articol în Universul din 25.3.1937).

CAP. II.

PERIOADA EVULUI MEDIU PÂNĂ LA 1500.

Istoricul N. Iorga, referindu-se la unele publicațiuni „până la proporția de volume cu pretenții științifice”, cari tind să înfățișeze pe Evrei în trecutul Țărilor românești ca autochtoni, citează pe una din ele, cu titlul de „L'Histoire des Israélites roumains et le droit d'intervention” a lui Bernard Stambler ¹⁾. O găsește și pe aceasta tot așa de superficială, iar documente ca acelea din 1164, 1292, 1293 și 1397. — adică dinaintea întemeierii Principatelor — cu pretenția de a se dovedi că trăiau Evreii în aceste timpuri, le socotește deadreptul, fanteziste ²⁾.

În rândul acestor publicațiuni, până la proporții de volume cu pretenții științifice, clasează, bine înțeles, fără a o cita personal, și opera fenomenală a.... învățatului evreu J. B. Brociner, pe nume: „Chestiunea Israelitilor români” prin care autorul caută să dovedească cu totdinadinsul ca nesdruncinată teoria că coreligionarii lui, „Israeliti români”, sunt în aceste ținuturi, autentic autochtoni, element constitutiv al națiunii române și creator, așa dară, al statului român. La locul cuvenit, vom căuta să dovedim șubrezenia temeiniciei acestei teorii așa de scumpă „învățaților” evrei și ce anume trebuie să se înțeleagă prin termenul arab, prin derivare turcesc, de „raià” pe care autorul îl dă ca sinonim cu noțiunea de „pământean” ³⁾, derivare ce este departe și străină de cea acceptată.

În mod categoric, istoricul N. Iorga afirmă că nicio mențiune despre Evrei nu există până la 1500. G. Reicherstorffer, ambasador austriac pe lângă Petru Rareș, vizitând Moldova în această calitate — și este vorba de prima jumătate a sec. XVI — pomeneste pe Ruși, și

Istoria Evreilor. 2) Ibidem. 3) Vezi mai la vale, partea III-a, cap. III.

Ruteni, pe Poloni și Sârbi, pe Armeni și Bulgari, pe Tătari și Sași, dar nu menționează nimica despre Evrei ¹⁾). Documentele vremii și cronicile indigene sau străine contimporane nu pomenesc nici ele despre aceste poporațiuni cari ar fi avut sălaș vechiu și statornic în țările noastre.

Porturile Tătarilor au cunoscut pe Jidovi. După cum au cunoscut și ținuturile Mării Caspice din Țara Khazarilor din stepa rusească, cari, neavând nimic de a face cu rasa lui Sem și trebuind să aleagă între creștinism și iudaism, au crezut că iudaismul, în ce are el mai material și practic, se potrivește mai mult cu firea lor de barbari răsboinici și au trecut la religia mozaică ²⁾).

Încă din 1330, se face mențiune despre Evrei tătari cari locuiau în Cetatea Albă (vechiul Moncastro genovez), având afară din oraș „locuințele jidovilor”, dintre cari unii din ei serveau ca medici pe lângă comandantul tătăresc ³⁾). Iată dar, o primă mențiune despre aceste poporațiuni evreești tocmai în extremitatea sud-estică a vechii Moldavii, dar acești Evrei sunt Evrei tătărești și nicidecum autochtoni ai țării moldovenești. În această C.-Albă, plină de.. Evrei, erau și negustori italieni-Genovezi veniți de peste Mare ⁴⁾, în această cetate-port, unde, mai târziu, în sec. XV (1412), călătorul francez Guillebert de Lannoy va întâlni locuitori „genovezi, români și armeni”, fără, însă, a face mențiune despre Evrei ⁵⁾).

O mențiune indirectă despre așezări de azi pe mâine am găsi poate în dreptul de fondaco ce se acordă Liovenilor de Alexandru cel Bun, în Cetatea lui de scaun, Suceava, dar fără drept de cârciumă, berărie, fabrică de mied, măcelărie și pitărie ⁶⁾) — printre acești Lioveni poate au existat și ceva Evrei, Liovul fiind, din cele mai vechi timpuri, un stup de asemenea poporațiuni. După B. P. Hajdeu, în Istoria toleranței religioase, ar fi apărut, și în sec. XV, în Moldova, Evrei leșești „deșteptându-se, ca și astăzi, mai cu seamă în acele ramuri comerciale pentru cari se cere mai puțină muncă și mai puțină pudoare, rezultând totodată și un bun câștig.

Evrei turcești ajungeau până la Lemberg, încă din 1467 și de asemenea în Moldova, ocupându-se cu negoțul de robi ⁷⁾). Ceva mai târziu, prin 1476, s'ar fi aflând negustori evrei turcești cari cutreerau

1) N. Iorga : „Istoria Evreilor”. 2) Ibidem. 3) N. Iorga : „Note istorice privitoare la Evrei în țările noastre” — după Melchisedec, în Rev. pentru istorie, arheologie și filologie, III, p. 143 și urm. 4) Idem, „Ist. Com. Rom., I, p. 48—după Hurmuzaki, I/2, p. 248, no. CLXXXIX. 5) Idem, Ist. Com. I., 89. 6) Idem, Istoria Evreilor. 7) Ibid. : ibid. : Se descoperi de un ambasador Bogusz al regelui polon Alexandru, la unul din ei, în Moldova, o doamnă polonă pe care o cumpărase dela Tătari. Ștefan cel Mare însuși se ocupă de această afacere și, deoarece nu se putură răspunde de ambasador cei 120 galbeni ungurești ceruți, rămase chează Teodor, starostele de Hotin. Vezi și Letopisește, tom. I, p. 104, Arhiva Ist. a Rom., de Hașdeu, No. II.

cu negoțul țara Valahiei și pe cari Domnul porunci să-i strângă la un loc și îi închise pe trei zile ¹⁾.

Printre negustorii moldoveni cari mergeau cu boi și vaci — și până la o sută de capete — la Brașov, alături de Andrica, Babuș, Cozma, Ionașcu, etc. se găsește la 1500 și un „Sydo”, pe care istoricul N. Iorga îl identifică cu Jidovul ²⁾ — un oărecare Jidov, dar și aceasta poate să fie o simplă ipoteză și numai atât.

Jidovi trecători, în interese negustorești, se întâlnesc cam des, ba și se bucură de ceva scutiri de olace și podvezi pentru cai și căruțele lor. Chiar Ștefan cel Mare întărește câtorva Evrei din Polonia libertatea profesiunii, dreptul de a-și clădi sinagogi, un drept pe care Turcii — observă Eminescu, fără a ne arăta izvorul acestei informațiuni — ce începuseră pe la 1560 să ne calcă tratatele, deci erau suverani, nu l-au avut. ³⁾

N. Iorga respinge presupunerea că, printre elementele urbane Sași și ceva Unguri, trimise de cetățile Brașov, Sibiu și Bistrița înainte de întemeierea Principatelor, s'ar fi așezat și Evrei ⁴⁾. Poate să fi venit cu Germanii cari aduceau cu dâșii și o populație evreiască din imperiu, atrași de regii Poloniei, stăpânitorii țării, chemați cu privilegii speciale în centrele galițiene cari au influențat alcătuirea celor dintâi orașe moldovene — afară de Baia, întemeiată la începutul sec. XIII ⁵⁾. Dar Evrei de aceștia și pe această cale n'au venit pe la noi ⁶⁾.

Și, prin aceste mențiuni, atât de puține, se încheie epoca aceasta, cu adaosul că Ștefan cel Mare a cunoscut pe Evrei și prin medicul care îl căuta de boala grea a picioarelor, medic evreu trimis lui de hanul tătăresc Mengli Ghirai, căpetenia separatiștilor crâmleni ⁷⁾.

Străini cu rosturi serioase și durabile în viața noastră economică au fost destui. Vom trece ușor peste Italieni — Genovezi, Venețieni, Pisani, Ragusani — toți trecători. curieri ai negoțului, fără a ne fi

1) După aceea, Domnul i-ar fi chemat și, muștrându-i, le-ar fi cerut dela fiecare câte 1000 de arginți drept răscumpărare, la dincontra „va scoate ochiul drept în realitate și la figurat și le va face rușine întregului Israel”. Dară ei i-ar fi răspuns: „Noi suntem supuși turcești și cum poți să ne faci pe noi și averea noastră să fie robi?” El, Domnul, ar fi luat averea dela cei ce aveau și pe cine n'avea bani i-a mutilat. Relatarea aceasta este a unuia Elias Kapsali, care a scris în Kandia în 1532 și extrasă din manuscrisul acestuia care tratează despre istoria iudaismului spaniol în imperiul otoman și reprodus de M. Latesi cu titlul „De vitae et scriptis Eliae Kapsali... ex manu scripta Kapsali, historia cura et studio M. Latesi, 1869—80, 115 pag. După J. B. Brociner, din opera căruia — „Chestiunea Israelitelor români” vol. I, p. 103—104 — extragem citatul, Domnul ar fi fost Vlad Țepeș, iar după N. Iorga, Ștefan cel Mare. Dar aci fiind vorba de două Valahii — cea Mare și cea Mică, — ar putea fi mai degrabă și Valahia Mare sau Tesalia și Valahia Mică, vecină acesteia. Oricum, este vorba despre Evrei turcești, neașezați, făcând negoț, după cum se face mențiune și despre alți Evrei turcești cari ajungeau până la Lemberg și în Moldova, ocupându-se cu negoțul de robi făcuți de Tătari. 2) N. Iorga, „Ist. Com. II”, p. 155 — după Quellen, I, pp. 2, 3, 15—17, 19—20, 22, 30, 53—4. 3) M. Eminescu „Despre drepturile politice ale Evreilor”. 4) N. Iorga, „Ist. Evreilor” — după Quellen, „Zur Geschichte des Stadt Kronstadt”. 5) Ibid. în „Socotelile Lembergului” de Alex. Czołowski, sec. XIV. 6) N. Iorga, ibid. 7) Ibidem.

învățat drumurile și tainele acestuia. Tătarii și Turcii au sămănat numai ruină și, la plecare, n'au lăsat nici o părere de rău.

Populațiuni germanice de prin părțile Ronului descalecă, prin 1200, până în pasurile ce îi călăuzeau spre Țările Românești, întemeiază Brașovul și Sibiul, populează centre ca Rodna și Bistrița, încetățenesc la noi organizarea germană a burgului cu acei șoltuzi — schultheis sau județi, dela richter și judices, și cu cei 12 burgeri sau pîrgari ai sfaturilor negustorești, alcătuirii răspunzând în totul unui regim citadin democratic, ceea ce ne împinge să căutăm hăt în fundul secolelor obârșia breslelor noastre. Aceste populațiuni așezate dincoace de Carpați — lucru ce n'a avut loc și dincolo de munți cu Șașii, mândri de însușirile lor sau prea încrezători în anumite însușiri — își confundară interesele lor cu acelea ale băștinașilor, asimilându-se, iar Domnii îi favorizau, pentru aportul lor spiritual și economic, cu atâtea privilegii.

Ungurii se așează prin sec. XIII, ca meșteșugari de modă apuseană, în cele mai vechi orașe ale noastre, ca Argeș, Câmpulung, Târgoviște, Buzău, Adjud, Bacău și în alte trei localități — Roman, Baia și Suceava. Pela jumătatea aceluiaș secol, se așează și Țiganiii din Industan, împinși de invazia tătărească, pripășindu-se pe lângă curțile boierești ca făurari — meserie pe care o exercitau înaintea lor țăraniii cari cunoșteau și alte meșteșuguri servind nevoile lor zilnice.

Săcuii, a căror origină încă este în discuție, au fost așezați la paza trecătorilor înaintea întemeării Pricipatelor, pe câtă vreme Ungurii sunt calvini, Săcuii sunt catolici. Câțiva din aceștia trecând, în sec. XIV, la husitism, prigoniiți, au trecut în Moldova pe valea Trotușului câteva zeci de mii, cari vorbesc românește și sunt Ciangăii de astăzi.

Alte neamuri cu rosturi timpurii și durabile în viața noastră economică au fost Armenii, Grecii, Chiproviceni, Aromânii. Amenințați de Turcii seleucizi, Armenii se revarsă, prin sec. XI, printre Tătarii Mării Negre și, pe urmă, în a doua jumătate a sec. XIV, cu expansiunea stăpânirii turcești, pe căile bătute de curierii genovezi și venețieni, pela Caffa, de unde au urcat în Cracovia și Lemberg, iar de aici în Camenița și în toată Moldova, cu centru principal Suceava, iar de aci peste munți, în Ardeal. Prin expansiunea lor dela nord la sud, Armenii aceia se întâlnesc cu conaționali de la sud, cei veniți din Turcia Europeană prin C.-Albă, unde, la un moment dat, se găseau mai mulți Armeni ca în toată Moldova. Ei au ajuns elemente constitutive în organizarea orașelor moldovenesti și ardelenesti, până prin sec. XVI, ne-au arătat drumurile M. Negre și căile spre Mediterană, îndeplineau misiuni politice în Răsărit și se amestecau în treburile publice. N. Iorga numește pe Armeni „vechii noștri tovarăși de bucurii și răstriește.”

Grecii — unii din dascălii cari ne-au inițiat în tainele negoțului internațional — au venit de timpuriu pe cont propriu sau, odată cu expansiunea turcească, ca fugari sau însoțitori ai Turcilor, în slujba acestora, ca saegii, sureccii, gealepi, etc., în calitate de oameni influenți la Poartă sau ca creditori ai domnilor. Incep să joace un rol de seamă în Principate și în Ardeal, unde aveau să schimbe, pe alocuri, fisionomia orașelor. Iși vor face tabără — ca și Armenii și Evreii — în marele loc de schimb, în București, pe drumul Constantinopolului, unde sunt mai ales bancheri, zarafi și comisionari. Aromânii — confundați de toți cu Grecii și identificați numai de N. Iorga și de subsemnatul în lucrarea „Aromânii” — vor juca acelaș rol, dar cu răsunset mai adânc în Ardeal și în Banat.

De frica Turcilor, au imigrat și Chiproviceni — Bulgari catolici din Chiprovățul Bulgariei — în Țara Românească și în Ardeal, unde, în special, aveau să se ridice la ranguri nobilitare și aveau să se bucure de chrisovulie, ca și Brașovenii, Lipscaniii și Cazacliii, cari, în urma unei învoiri cu Visteria, făceau un isnaș sau breaslă. Evreii vin târziu de tot, numai după întemeierea orașelor și nu-i putem socoti ca elemente fondatoare ale acestor centre. Când vor veni în mare număr, își vor avea corporația proprie și drept staroste pe rabin, precum și străinii vor avea ca staroste pe consuli.

Bogăția Principatelor trecuse de mult în domeniul legendei. Afaceri mari de import-export avură loc nestingherite până în 4 August 1484, când porturile Chilia și C.-Albă ne fură luate de Turci și, odată cu aceasta, tot comerțul și libertățile lui, a căror sferă se tot împuțina și toată economia națională se mărginea la satisfacerea nevoilor pieței Constantinopolului și după porunci dictate de nouii stăpâni. De acum, străinii și Italienii încep să se retragă. Obiectul negoțului internațional se mărginea numai la acele produse cari nu intrau în tabelul produselor blocate de chelerul Sultanului și la acelea ce se puteau strecura prin contrabandă.

Marile căi comerciale erau două. Una tătărească care ducea la Chilia și C.-Albă, cale bătută de negustori italieni și străini — Sași, Unguri, Germani și Armeni venind din Galiția — în relațiuni cu Apusul harnic în meșteșuguri și cu Răsăritul bogat în mărfuri rare și prețioase. Calea aceasta a făcut din Moldova o țară de mare transit, a îmbogățit pe Moldoveni, a niărit puterea și bogăția prin vămi a domnilor, putându-se, în felul acesta, dezvolta statele române. În interesul legăturilor cu Levantul, Sașii au legat Sibiul de Brăila — unde încă din sec. XIV — veneau vase din țări păgâne și din tot Răsăritul, precum au făcut și Brașovenii, legându-se prin Râșnov-Dragoslave-C. Lung sau prin Valea Buzăului la Siret, cu acelaș port. O altă ramură atingea, pe valea Dâmboviței, Bucureștiul și Giurgiul.

Legături trainice se încheagă cu Țara Ardealului. Negustorii de pe ambele versante ale munților și din țările vecine — Ungaria și Polonia — se bucură de tratate învestite cu privilegii importante, începând cu acelea emise de Vladislav în 1368 și de Ludovic, regele ungar, în 1369, după cari urmează altele: al lui Mircea în 1413, al lui Radu II Praznaglava în 1420, al lui Dan în 1422, al lui Vlad I Dracul în 1437, etc. Negoțul celor două mari cetăți — Brașovul și Sibiu — determină pe negustorii români să-și clădească și case la Sibiu, ca Ghica și fiul Socol în 1492. Cerealele noastre erau mult apreciate în străinătate. Legături comerciale frecvente ale Munteniei cu țările vecine determină pe Vlad Dracul să acorde, în 1439, negustorilor din toată Polonia, Galiția și Moldova libertatea comerțului cu Muntenia, precum și îngăduința de a trece mai departe în Turcia — ceea ce nu era un privilegiu exclusiv al Brașovenilor. Moldova, la rândul ei, făcea comerț întins cu Polonia și, prin aceasta, cu țările apusene. Aci, s'au distins mulți negustori de mare vază, ca, de o pildă, Mihul „Cancelariul Țării Moldovei” al cărui nume umplea Polonia toată. Și alții și alții.

Negoțul îl făceau în primul rând domnii Principatelor, cari își păstrau drept de monopol asupra unor produse: Ștefan cel Mare vindea morun la Liov și cu Brașovul lucra prin Troțușan Spătarul, Vlad Dracul, Alexandru Vv. Aldea, Radu cel Frumos, etc., fiecare cu omul său. După ei veneau boierii, marii vameși și vameșii, părcălabii, vornicii, armașii, spătarii, logofeții, marii vistieri, etc., toți făcând negoț cu domnii țărilor vecine, cu demnitarii de toate gradele, cu clericii, negustorii și industriașii acestora.

Imprejurările erau destul de prielnice ca să nască, în atingere cu atâția străini așezați la noi datorită numai acestor drumuri de încrucișare a intereselor celor două lumi, o clasă bogată de boieri negustori cari intră în relațiuni cu țările răsăritene și apusene și, deci, intră, de acum, în sfera economiei internaționale. Iar negustorii străini, asimilându-se în totul populației băștinașe, și, odată cu venirea raialelor — Armeni, Greci, Chiproviceni — s'a format o clasă de negustori și meseriași români, așa numiți de țară, bogată și înfloritoare și destul de numeroasă, capabilă să înlocuiască pe negustorii străini de atunci.

În sec. XV, are loc și înființarea marelui târg dela Lipsca și încep, astfel, încurcăturile cu toate monetele câte circulă în țările române, dar, totodată, vor apare negustori băștinași cari vor crește, zi de zi, relațiunile cu acest mare centru comercial, unde se efectuau afaceri considerabile cu toate țările apusene.

Precum am văzut, Evreii încă nu apar nicăeri. Și dacă apar, ei vin în calitate de vizitatori, adică vremelnici, pentru afaceri curente, ca să se întoarcă fără înapoiere. Astfel, se încheie 15 veacuri, fără ca

Țările Românești să cunoască așezări de populațiuni evrești. În Țara Ardealului, încă nu se pomenește nimica despre acest neam de oameni.

Prin aceste câteva considerațiuni, am căutat să prindem ceva din trecerea țărilor noastre dela starea patriarhală și singulară la situația de a intra în atingere cu țările din apus și cele dela răsărit.

Bibliografie : Dr. I. N. Angelescu — Istoria Comerțului ; Evoluția economică a Țărilor Românești ; Începuturile capitalismului modern ; N. Iorga — Armenii și Români ; Brașovul și Români ; Negoțul în trecutul românesc ; Negot și meșteșuguri ; Din arhivele Bistriței ; Studii și documente ; Acte și fragmente ; etc. M. Eminescu — Scrieri politice și sociale ; Z. Furnică — Istoria și dezvoltarea industriei în Țările Românești și Istoria comerțului ; Ionescu-Gion : Istoria Bucureștilor ; A. Hâciu — Aromâni ; Hurmuzache — Documente I și II ; I. Bogdan — Relațiile Țării Românești cu Brașovul ; Documente și registre ; Documente moldovenești ; Quellen der Stadt-Kronstadt ; N. Pandela România pentru cl. IV : etc.

CAP. III.

EPOCA APARIȚIEI CĂMĂTARILOR ȘI A AȘEZĂRILOR SPORADICE (sec. XVI).

Epoca aceasta se caracterizează prin următoarele: un comerț înfloritor, ca și în perioadele precedente, și înăuntru și în afară, datorită unei prielnice pozițiuni geografice; o preponderență din ce în ce mai accentuată a suzeranității turcești în Prin ipate, păstrându-și, încă, totuși, o neatârnnare economică, ce, de azi încolo, va slăbi din zi în zi; știri din ce în ce mai dese despre Evrei turcești-spanioli venind din Turcia, ca împrumutători ai domnilor și ai țărănilor, parte din ei așezându-se pentru totdeauna, precum și despre Evrei leșești, cari, însă, sunt tot așa de trecători, ca și în secolele anterioare; Evreii apar și în Ardeal, foarte sfioși și încercuiți în anumite centre; comerțul este practicat și în acest secol, al XVI, de Români, alături de străini—Greci, Levantini, Armeni, Sași, Turci, cari cresc din ce în ce, Ragusani, etc., și toți se introduc în mase mari, ca supuși ai împăratului turcesc, cei mai mulți.

a) Ocupațiunile Evreilor.

Vom urmări, pas cu pas, infiltrațiunile sporadice ale Evreilor, de călăuză sigură servindu-ne izvoarele ce ne stau la îndemână și nu presupuneri fără temei.

În sec. XVI, Evrei turcești apar și la Chilia ¹⁾, deja pierdută de Moldoveni. Despre asemenea Evrei turcești-spanioli s'a făcut mențiune și pentru sec. XV, când se ocupau la Lemberg și în Moldova cu negoțul de robi ²⁾.

1) N. Iorga — Note istorice privitoare la Evrei. 2) Idem, Istoria Evreilor.

Încă înainte și pe timpul domniei în Muntenia a lui Petre Schiopul, apar Evreii cămătari, împrumutând pe țărani cu dobânzi mari ce nu le pot plăti, în așa grad, că „jeau prin camătă sângele raialelor și unde merg fac mii de supărări sub cuvânt de bani” și cer, acești bieți săteni, sprijinul cârmuirii, fiindcă „așa s’au săvârșit ruina populațiunii sărace dela țară”¹⁾. Ei găsim — alături de Greci și de Turci — finanțând pe Domni în negocierile pentru tronuri și pe boieri pentru alte situații înalte. Ei fac parte din specia de Evrei spanioli și portughezi ca și din aceea de Marrani, alungați din Peninsula Iberică, precum și din personalitățile din Țările de Jos, bogate în bănet, pe cale de a juca un rol de seamă, ca atare, în Imperiul turcesc, sub Selim II, în a doua jumătate a secolului XVI²⁾. Erau originari din Constantinopol și Salonic³⁾. Și unii se înturnau de unde veniseră, dar alții, puțini la număr, rămâneau în țară și se ocupau de preferință cu zarafâcul, împrumutând cu dobânzi mari, căci, pe atunci, banii erau scumpi și rari. Mai târziu, veniră și alții mai puțin bogați aduși de gealepi, capanlâi, saegii și sureccii turci, ca să-i ajute la strângerea productelor trebuincioase capanului imperial turcesc — cu cari avea loc acelaș proces: unii se întorceau, alții se așezau pentru totdeauna și se ocupau cu misitia grânelor și a vitelor, făcând o concurență crâncenă misișilor greci.⁴⁾

Și, în Moldova, are loc o altă năpăstuire. Aci, Evreii — este vorba de data aceasta de cei leșești — desnădăjduiesc pe negustorii moldoveni cari își pierd vremea așteptând la hotar pe cumpărătorii de vite, dar aceștia, trecând pe alătura și aducând la noi postavuri leșești, după ce le desfăc, ocolind târgurile dela Sipinți, Lențești și Hărlău, își cumpără și scot vite dinlăuntrul țării. Petre Schiopul, ca și în Muntenia, unde ia, în 1568, măsuri aspre contra cămătarilor, cari veneau și cei mai mulți rămâneau în felul acesta, el nu mai poate îngădui, nici în Moldova, ruina negustorilor băștinași, ceea ce îl făcu, în 8 Ianuarie 1579, să ia, la Iași, această hotărâre⁵⁾, de partea precupeției Evreilor păgubitoare neguțătorilor moldoveni, care a fost împiedicată printr’o expulzare generală și fără termen⁶⁾. Acești Evrei leșești, pe cari nu-i vedem nicăeri așezați, se mulțumesc să facă negoț cu țările noastre, îndeosebi cu Moldova, venind și încheiând afaceri prin orașe și prin sate, ocolind deobicei târgurile și aținând calea negustorilor și a țărănilor. Astfel, la bălciul din Liov, mergeau, în 1557, pe lângă câte un Român, Armeni din Suceava și din Botoșani, ducând cu dânșii piei crude de

1) Idem, Agitații evrești. 2) Idem, Istoria Evreilor. 3) D. Z. Furnică, Industria și dezvoltarea ei în Țările românești, p. 107. 4) Ibid., 107—108. 5) N. Iorga — Note istorice privitoare la Evrei și Hășdeu — Archiva istorică, I, pp. 172—4. 6) Studii și Documente XXIII, p. 397, No. CCXCVI, p. 398 și Arch. ist I, pp. 173—4 și N. Iorga — Ist. Comerțului I, 190—91.

cerbi și de boi, postavuri croite și vin moldovenesc, pe cari le opreau în cale Evreii poloni precupeți¹⁾).

Și pe Evreii turcești îi găsim în continue legături cu cei din Polonia, cei mai mulți din ei venind din Constantinopol la Galați, la Reni, la Chilia, la Iași, la Hotin și, de acolo, la Liov, întrebuintând până la Țarigrad cărauși români, cu îndatorirea de a duce și altă marfă la întoarcere și de a se opri puțin pentru ziua de Sâmbătă²⁾). Avem, astfel, pe Haim Kohen, constantinopolitan, în 1570—71, care face negoț dela Hamburg la Chilia³⁾, pe Avram Mosso, asociatul său⁴⁾, pe Nachman Tor, pe David, pe Iacob Felenchino, pe Avram Gambai și pe o sumă alții⁵⁾ — până la sfârșitul veacului.

Ba, alteori, Evrei, ca cei din Olesko, făceau negoț de vite și dădeau pentru boi zapise iscălite de o familie întregă, fără a se simți, însă, datori de a-și cunoaște semnătura⁶⁾. Pe vremea lui Mircea Ciobanul, fiul lui Mihnea cel Rău, Domnul Munteniei, se pomenește și de un negustor evreu ambulant — după mărturii din 1553⁷⁾.

Pe Evreii turcești îi găsim ca negustori, pe la al patrulea sfert al veacului al XVI-lea, alături de negustori turci, musulmani și alături de acei ieniceri, creditori domnești, de cari Bucureștii erau plini și pe cari — pe toți la un loc — Mihai Viteazul i-a făcut să piară sub ruinele caselor dărâmate de tunuri ale Vistierului Dan, „care era cea mai de frunte casă din București”⁸⁾. Dar Evreii străini nu contenesc a veni în Capitala Moldovei. Un scriitor Botero îi pomenește în această rânduială și anume: găsește Armeni, Evrei, Sași, Unguri și Raguzani, pe la 1590⁹⁾. Ei sunt trecători, însă, și nu-i găsim nici printre marii vameși, cari erau și marii negustori ai Moldovei, funcțiuni ce le îndeplineau și alte neamuri, ca Cretani, Greci, Raguzani și Levantini¹⁰⁾.

Orice s’ar zice, Evreii erau foarte puțini în acest secol al XVI-lea, ceea ce face pe anumiți cercetători nici să nu-i observe. Astfel, G. Reicherstorffer, ambasador austriac la Curtea lui Petru Rareș, vizitând Moldova, pomenește de Ruși, Ruteni, Poloni, Sârbi, Armeni, Bulgari, Tătari și Sași, dar nu menționează nimica despre Evrei¹¹⁾. Deasemenea, Matei Strykowski, cronicar polon, cutreerând, între anii 1572—75, Țările Românești, exclamă cu emfază în versuri: „Acolo, muntean, sârb, grec, italian, lume amestecată”¹²⁾. Pe Evrei nu-i pomenește. În Ardeal,

1) N. Iorga, o. c. pp. 184—5 și St. și Doc. pp. 341—2, No. CLV, V § 344, Nr. CLXI. 2) Ibid., p. 205 și St. și Doc. XXII, pe 352 și urm. și 351 Nr. CLXXXVI, p. 384, No. CCXLIX. 3) Ibid. și Chilia și C. Albă, pp. 295—6. 4) Ibid. dela nota 4. 5) St. și Doc. p. 356, 358, 359—60, 393, 394 și urm., 396, 398, 456 și tabla de acolo: Evrei. 6) N. Iorga, Ist. Com. I, 185 și St. și Doc. XXIII, p. 354, Nr. CLXXXV. 7) Idem, Istoria Evreilor. 8) Hurmuzaki, XI — p. 191 și Ionescu-Gion, Ist. Bucureștilor, p. 718—20; Arhivele Statului — Condiția Bucovățului, 197. 9) N. Iorga, Istoria Evreilor. 10) Ibid. 11) Ibid. 12) Kronika polska, Warsjawa, 1546. Vezi J. Brociner, o. c. p. 152.

ei se constituie în prima comunitate evreiască la Alba-Iulia, în 1591 — după E. Matyas.

Așa dară, încheie istoricul N. Iorga, am ajuns la 1600, fără a găsi mențiunea unui element evreesc așezat în părțile noastre¹⁾.

În ce privește Ardealul, avem, în legile țării, întâia știre despre Evrei, care fixează, la anul 1526, în art. 4 din lege, prin care Ioan Szapolja îi isgonește din sate și din orașe. Dar peste 50 de ani, art. XXII din 1578, constată că ei s'au întors din târguri și că sunt chiar mulți cei întorși. De aceea, conform principiului vechiu că Evreii pot să locuiască numai unde se află episcopie catolică, ei sunt localizați, în 1591, la Alba Iulia. Dar desvoltarea lor în această cetate nu pare a fi serioasă, deoarece, relativ la acest ghetto, 200 ani mai târziu, se constată lapidar: „câteva familii întrețin o sinagogă săracă în Alba-Iulia²⁾”. Dar ei, după un obicei nedesmințit, trecuseră și aiurea. Generalul Basta, în 1600, îi găsisse și la Cluj, unde îi tăie și îi arse (13 Septembrie, 1600³⁾).

b) Alți factori activând pe scena economică.

Ca și în sec. XV, și de data aceasta, în fruntea negoțului cu străinătatea, găsim pe Domni cari exercitau anumite monopoluri — ca pe Alex. Lăpușneanu care trimitea în Ardeal porci îngrășați ajunși moneda lui curentă față de acești vecini și aducea, tot de aici, oameni cari să-i instaleze ferăstrae; el mai era în relații și cu ducele Prusiei și cu Veneția; ca pe Petru Rareș cu boii moldovenesti la bălciul din Iaroslav e c. După domni, veneau boierii, mari și mici, precum și negustorii români. În comerțul mărunț, se alăturau la aceștia bisericile și mănăstirile și negustorii din târguri în majoritate români — încurajați de domni prin acordarea de privilegii și întemeierea de târguri, prin îngrijirea și paza drumurilor, precum și prin o dreaptă îngrijire a justiției. Toate acestea asigurau Principatelor câștiguri mari și prestigiu, precum și atâtea opere de artă prin mănăstiri.

În această perioadă, pătrund mulți străini — cu deosebire, Grecii cari iau locul naționalilor în comerțul cu Orientul. Ei vin din insulele Arhipelagului, din Macedonia și Epir — mulți din ei identificați ca Aromâni — sau din Constantinopol, în frunte cu Mihai Cantacuzino-Șeitanoglù. Mijlocitori în comerțul Moldovei cu Răsăritul, ei se asociază cu Români în comerțul cu Ardealul, încât Sibiienii se plâng încă din 1545, dar Grecii

1) N. Iorga o. c. 2) Bogdan-Duică, Români și Ovreei — apus Ueber de National charakter der in Siebenburgen Befindlichen Nationen, Wien, 1792, p. 99. 3) L. A. Gebhardi — Geschichte des Reichs Hungarn, Leipzig, 1778, vol. IV, p. 361 — ap. ibid. pag. 105.

nu se sperie, fiindcă vin ca supușii ai Marelui Sultan. Toți Domnii se servesc de ei în comerțul cu străinătatea, arendându-le și vămile, ca Petru Rareș, Petre Schiopul, Aron, Răsvan, Iancu, etc.

Spre finele secolului, Iașii aveau numai negustori greci și mulți erau chiar în Siret, la Reni și Tomorova, la Galați — până acum, un biet sat de pescari. În Moldova, veneau Armeni — pe lângă cei băștinași — din Turcia și din Caffa; erau și Albanezi sau Arvaniți, veniți din Scutari, pentru negoț de oi și negustori turci destui, din toate părțile imperiului — pe cont propriu sau ca „negustori împărătești” — din Caffa, C-Albă, Silistra, Rusciuc, Brusa și din alte părți ale Anatoliei; erau și ragusani și venețieni și englezi — aceștia bucurându-se de privilegii acordate în 1588 de Petre Schiopul. În București, funcționau negustori români, franciscani, italieni, ragusani, greci — aceștia veneau cu domnii, în a doua jumătate a secolului, ca Greci „politici” și pentru negoțul cu Ardealul și țările vecine — și armeni, de mult așezați prin diferite alte orașe, ca Târgoviște și Râmnic. Negustorii români erau foarte bogați în acest secol. Centrele comerciale ale capitalei erau: Târgul din Năuntru, Târgul de sus — Lipsanii, Târgul de Afară, dela biserică Sfinților înainte și Târgul Cucului, acolo unde avea să se zidească, în sec. XVII, Sf.-Gheorghe Nou. În Muntenia și Oltenia, activau ca negustori mari demnitari, ca Banul Mihalcea — agent de negoț al lui Mihai Viteazul — Visterii Iane Grecul și Nica, etc. Negustorii ragusani se găseau și la Târgoviște și Timișoara. În București, și în alte centre, erau mulți negustori turci cari aveau legături cu 1 rașovul și erau împrumutători ai domnilor și ai lui Mihai Viteazul care le-a dat foc și lor și cămătarilor greci și evrei. Între 1529—30, numărul negustorilor români cu Brașovul crește mereu.

În Ardeal, negoțul mare îl duceau Românii în legătură cu Grecii. În 1500, mărfurile sibiene de desfăceau în proporție de 99.20% de negustorii români, de 0.39% de Unguri și de 0.41% de Sași. În sec. 15—18, mai toate numele în comerțul de import-export erau românești.

Marea bogăție a țării erau vitele, ceara și peștele cari se exportau la Veneția. Giulio Mancinelli în „La vitar del padre” spunea că „morunul de Dunăre e mare cât omul și că într’însul se găsește câte un butoiu de icre”.

Prin țările noastre, erau medici ambulanti — circulatori: Evrei, Arabi și Italieni, cari umblau cu pietre tămăduitoare. Sinan Pașa își avea medicul evreu.

Evreii — precum am văzut — joacă un rol cu totul neînsemnat în comerțul nostru. Și, totuși, chiar dela această primă a lor apariție, măcar ca trecători, stârnesc nemulțumiri, indignare și chiar măsuri represive din partea unui domn atât de înțelept ca Petre Schiopul contra

cămătarilor din Muntenia, precum și împotriva matrapazlăcurilor evreiești din Moldova.

Este interesant de a reda, aci, parte din textul hrisoavelor.

Petre Schiopul hotăra în 1568, în Muntenia : „Evreii vin în țară de împrumută sătenilor cu dobânzi mari, ce nu pot plăti. Contra datornicilor cer sprijinul Cărmuirii. Săracii sunt siliți a împrumuța dela ei. Așa s'a săvârșit ruina populațiunii sărace dela țară. Evreii se deosebesc esențial de ceilalți locuitori pentru că ieau prin camătă sângele raialelor și, unde merg, fac mii de supărări sub cuvânt de bani”.

Acelașdomn justifică astfel către negustorii din Lemberg hotărârea luată, în 1579, într'un consiliu de boieri de țară și „toți negustori moldovenii” : „Alungarea Evreilor din țara noastră (din Moldova) nu e din bun plac, ci pentru că desnădăduesc pe negustorii noștri, cari-și pierd vremea așteptând la hotar pe cumpărătorii de vite, pe când Evreii, trecând pe alătura și aducând la noi postavuri leșești, după ce le desfac, își cumpără și scot vite din lăuntruțl țării să ruineze pe negustorii noștri, nu putem îngădui”.

Bibliografie : D. Cantemir — Historia Moldoviae; N. Iorga — Istoria comerțului; Contribuții la istoria Munteniei; Studii și documente; Analele Acad. Române XVIII; Acte și documente din trecutul farmaciei; Hurmuzache — Documente; D. Z. Furnică — opere citate; Ionescu-Gion op. cit.; Hajdeu — Archiva istorică a României, t. I; Prof. I. Lupaș — „Problema oreșelor din Transilvania” în Univ. din 23 Ian. 1935; A. Hâciu — op. citată; Foaia Soc. „Românismul” — Document din 1506 dat de frații Craiovești. Mân. Bistrița; V. A. Urechia — o. c. III; Papiu Ilarian — Tesaur, I; etc.

CAP. IV.

PERIOADA PRIMELOR AȘEZĂRI DE EVREI LEȘEȘTI ȘI RUȘI CA ORÂNDARI ȘI ARENDAȘI (Sec. XVII până la Fanarioji).

Ţigzonomia politico-economică a Principatelor începe să se schimbe, condiţionile de viaţă cu Turcii înrăutăţindu-se prin instituirea capitulaţiunilor. Situaţia ţării este cu totul alta, atât înăuntru cât şi în afară. Negustorii streini — saşi, germani şi italieni — încep să-şi rărească vizitele şi, în locul lor, apar negustori greci în număr tot mai mare, sprijiniţi pe de o parte de domni ca fiind marii împrumutători sau sprijinitori pe lângă Poartă şi, deci, îi avantajau în comerţ şi în exploatarea bogăţiilor şi, pe de altă parte, erau sprijiniţi de Poartă fiind însărcinaţi cu strângerea dărilor şi aducerea la Constantinopol a produselor ţării, cumpărate arbitrar sau rechiziţionate pentru trebuinţele armatei, ale capitalei sau raialelor dela Dunăre şi Nistru ¹⁾.

Această perioadă se caracterizează prin aşezări statornice, deşi sporadice, de Evrei, venind din Polonia şi din Rusia, alungaţi de grozavele torture la cari îi supuneau Cazacii zaporojani cari sufereau ca jătani din partea jidovilor arendaşi; apar primii ovrei orândari — căciunari de sate, precum şi arendaşi de angarii şi de bunuri boiereşti, furnizori ai Statului şi apare prima proprietate jidovească; Evreii spanioli ca şi Grecii, suferă de pe urma nouilor aşezări turceşti şi a dispariţiei comerţului levantin, dar intră, de acum înainte, în sfera comerţului turcesc; apar Turcii negustori, odăiaşi şi cămătari, precum şi Evreii meşteri neîntrecuţi în acest din urmă meşteşug ce îi vor desvolta în paguba tuturor claselor sociale; în plus, ca speculatori ai odoarelor furate dela bise-

1) Vezi D. Cantemir „Chronica Moldaviae”

rici și ai produselor țărănești — adică matrapazi —, ca evrei, „subdiți” — supuși ai Domnului și ca medici ai acestuia; în Ardeal, apar Evreii ambulanți, atât de păgubitori locuitorilor țării; apar primele hrisoave emise de domni în favoarea lor; capitalele amânduror Principatelor încep a fi invadate de ei; etc. Totodată, comerțul național, trece, de acum, și în alte mâini, și, totuși, elementul băștinaș joacă încă un rol îndeajuns de important.

Încă o caracteristică. Țările noastre erau bogate peste măsură. Negofiu lor era deschis tuturor națiunilor. Această libertate este consfințită și de tratatul încheiat între Vasile Lupu și Sultanul Mahomed, în 1634. Dar, tot în același tratat, este o clauză preferențială: Turcia își rezerva întâietate pentru cumpărarea produselor din țară, ceea ce, în curând, va deveni un drept exclusiv de a le cumpăra, prin abuz, după prețuri fixe „fiat” și, în felul acesta, țările românești intrau în categoria de „cheler” — adică grânar pentru trebuințele capitalei otomane, ale armatelor și raialelor de pe malul stâng al Dunării. Această situație nenorocită se va accentua, în paguba producătorilor noștri, prin diferite hațișerifuri și firmane și va dura până la tratatul dela Adrianopol, ceea ce va aduce pe capul țărilor noastre acele bande de gealepi, capanlâi, saegii, sureccii, etc. de origină turcă, curdă, greacă și alta — care de care mai cruzi și mai barbari.

a) Ocupațiunile Evreilor.

Neamul cel nou — scrie N. Iorga — a început a pătrunde, însă negoțul nu este ocupația lui de căpetenie, ci acești „Evrei ce locuiesc prin aceste părți au inventat și înnoit, după spusa unui călător italian, cum fac pretutindenea, nesfârșite angarii, ai căror arendași făcându-se, se servesc de ele pentru a suge sângele bieților supuși, ajutați de autoritatea Domnului; sunt în cea mai mare parte din Polonia și întrebunțează cele mai hrăpărețe meșteșuguri pentru a cumpăra, în folosul lor, pe oricine e silit a li trece prin mâini”¹⁾.

Imigrări au loc, în acest secol, și din Rusia. Turburările din Polonia, provocate de nobilii poloni cari arendau la asemenea „arendăși” dreptul de a vinde horilcă — rachiu și de a face camătă în dauna țăranilor ruteni²⁾, aceste grave turburări aduc masse de Evrei în Moldova. Dar după patru ani abia, în 1653, aceiași Cazaci cari porniseră în Polonia și Ucraina răscoala contra nobililor și orândarilor-cărciumari de horilcă, întâlnesc din nou vechile cunoștințe la Iași, cu prilejul nunții lui

1) Hurmuzaki XI, p. 434 — ap. N. Iorga Ist. Com. I, 276. 2) Ibid., ibid.

Timuş Hmilniţchi cu Ruxandra, fiica lui Vasile Lupu şi încep a-i fugări o zi întreagă ¹⁾).

Încă dela începutul secolului, Ştefan Tomşa deschide larg toate drumurile vechi : Cernăuţi, Hotin şi Suceava, la negustorii poloni ruteni, armeni şi evrei de supuşenie polonă ²⁾. Prin 1673, se strecoară la Bistriţa numai Evrei şi, din actele vremii, se vede pârlile şi gâlcevile lor ³⁾. La bâlciul Sf. Ilie din C.-Lung, veneau Armeni, Nemţi, Păpistaşi, Evrei şi chiar Turci ⁴⁾, Sârbi, Arbănaşi şi Greci ⁵⁾.

Odată cu Grecii privilegiaţi de domni şi de Poartă, veneau şi Evrei spanioli, ca supuşii şi protejaţi ai Sultanului ⁶⁾ şi, alături de Turcii cămătari şi negustori de miere şi „odăiaşi”, (cari arendau un loc şi îl făceau odaié unde îngreşau vitele cumpărate) ⁷⁾, veneau şi împrumutători şi cămătari evrei al căror rol în manipularea creditului pare a fi fost destul de important. Un Evreu din Iaşi avea ca debitori pe Jezuiţi, în 1679 ⁸⁾.

Cronicarul Neţulce vorbeşte de o sinagogă ovreiască în 1678 la Iaşi şi de cimitirul evreesc din margine, de „mormintele jidovilor” ⁹⁾.

Din nevoia de a avea carne „coşer”, exista la Iaşi, încă de prin 1683, o întreagă breaslă de mesercii, (măcelari) având în frunte pe unul Ursul Boghirlan ¹⁰⁾.

Învăţatul Domn Dimitrie Cantemir pomeneşte şi el de Evrei, la urma celorlalţi, dar înaintea Ţiganilor şi că li se îngăduia să-şi facă sinagoge oriunde, dar de lemn, nu de piatră, după vechea datină şi că ei — aceşti Evrei — nu se îndeletniceau cu meşteşugurile, ci numai cu negoţul şi cu cărciumăritul, etc. ¹¹⁾. Se pomeneşte de un negustor evreu, care, pela 1700, cumpără miere dela boierii Moldovei ¹²⁾. În sec. XVIII, împrumută cu bani pe săteni şi, după sistemul din sec. XVI la Munteni, îi prăpădesc cu dobânzile ¹³⁾. Pe drum, piereau adesea de Cazaci şi de hoţi, ca în pădurile Drăcşanilor şi ale Herţei ¹⁴⁾.

În Muntenia, înainte de Matei Basarab, nu-i găsim nici ca orândari, nici ca vânzători de vin, şi nici ca împrumutători de bani, finanţele ţărilor fiind bine întreţinute. Erau prea puţini, se vede, încât un călător pomeneşte, în Bucureşti, de Turci şi de Armeni, dar nu şi de Evrei ¹⁵⁾. De abea sub Brâncoveanu îşi fac apariţia, dar ei sunt priviţi

1) Ibid. : după Acte şi fragmente, I, p. 211 şi Hurmuz. (=H.) Supl. II. 3 şi urm.

2) Doamna lui Ieremia Vv. în An. Acad. Rom., p. 1048 şi urm. Apendice, p. 1073.

3) Hurm. XV, p. 1351, no. 2476. 4) N. Iorga, St. şi Doc., p. 341. 5) Ibid., ibid., V,

353. 6) Uricariul, XVII, p. 29—30, 144. 7) St. şi Doc., V, p. 341—348. 8) N. Iorga,

Note privitoare la istoria Evreilor în ţările noastre. 9) Letopiseţul Ţării Moldovei.

10) Idem, Negoţul în trecutul românesc, vol. III, p. 177. 11) D. Cantemir, Descriptio

Moldaviae, cap. XVI, p. 120. 12) N. Iorga, Istoria Evreilor. 13) Ibid., ibid. 14) Ibid.,

ibid. 15) Ibid. şi Pavel Strasburg, trimis al lui Gustav al Suediei la Ţarigrad şi care a vizitat Târgul din Năuntru al Bucureştilor, în Martie, 1632.

ca străini, ca și Turcii și Armenii, ca și Grecii și Arbănașii, etc. Și veneau din Turcia, ca și Armenii, și plăteau aceleași dări ca și ceilalți străini ¹⁾. Domnul Brâncoveanu pomenește, într'o scrisoare, din 1700, ca neguțatori, alături de Brașoveni, Armeni, Chiprovicieni și pe „Jidovi” cari toți „făr'de dajde nu pot fi” ²⁾ — adică tot așa de streini ca și ceilalți.

Cămătarii evrei erau în relațiuni cu domnii, boierii și negustorii noștri. Numărăm printre aceștia — socotiți ca mari bancheri cari le înlesneau afacerile — pe David Jidovul, Juda Musabac Jidovul și Mentesi Avram Jidovul, cu sediul la Constantinopol și Adrianopol (Odriiu), la cari se adaugă signorul Boney francezul din Adrianopol, Chiriță Adronache, Chiriță Panaiot, Gheorghe Medini și Dobre Veneticul. Mai erau și alții proaspăt veniți din Turcia. Ei împrumutau pe însuși Brâncoveanu, când avea nevoie de bani, dându-le în schimb îngăduința de a se așeza în țară. De pe atunci, domnii, boierii și negustorii români începuseră să plătească jidovilor dobânzi cari atingeau 24%, 26% și 48% ³⁾. Ba, pela 1700, o Evreică se ocupa cu camăta și se așeza la București ⁴⁾.

În această perioadă, îi găsim și ca furnizori ai țării. Brâncoveanu avea, în 1699, pe Jidovul Silitrarul care îi furniza iarba de pușcă pentru nevoile armatei ⁵⁾. Jidovii se ocupau, încă din această perioadă, și cu negoțul de odoare bisericesti furate de egumenii greci și pe cari le transformau în aur și argint. ⁶⁾

Cel mai de seamă târg al Bucureștilor era „Târgul din Năuntru” care se crede a fi fost cel mai vechiu târg din capitala Munteniei, târg care se ținea pe un maidan mare la spatele Lipscanilor și str. Bărăției, adică fosta Piața Romei — Sf. Gheorghe, cum o numește Ionescu-Gion. De aici, își luau drumul toate celelalte străzi comerciale cunoscute de azi. Proprietarii de căpetenie ai acestor mahalale erau mânăstirile și bisericile, ai căror egumeni știau bine unde să aibă locuri și prăvălii cari să aducă bani mulți și, deci, prin dani, schimbări, vânzări și cumpărări, se îndesau toți în Târgul din Năuntru ⁷⁾. Pela finele sec. XVI și începutul sec. XVII, Pavel Strasburg, trimis al lui Gustav Adolf al Suediei la Țarigrad, care vizitează, în Martie 1632, acest târg — sufletul orașului, unde se strângea întreaga viață negustorească a „minunatului și de Dumnezeu păzit oraș al Domniei mele București”, mărturisește că „piața orașului era plină de mărfuri de preț pe care negustorii italieni, greci, armeni și turci le scosese spre vânzare” ⁸⁾.

1) N. Iorga, Ist. Evreilor. 2) St. și Doc., X, p. 400, no. 4. 3) Ionescu-Gion, o. c., 452 — apud Semile Brâncovenesti, passim. 4) Iorga, Istoria Evreilor. 5) „Tragedia Sfintei noastre biserici”, de D. Dumbravă în „Porunca Vremii” din 9.9.1937. 6) Ibid., ibid. 7) O pagină din trecutul Bucureștilor. — Tg. din Năuntru de D. Caselli, în Univ. din 21.10.1937. 8) Ibid., ibid.

Erau și Evrei, dar călătorul nu-i observă, fiindcă aceștia se ocupă cu furnituri și cu camătă, dar nu și cu negoțul deschis. Prin neguțători italieni, se cade a se înțelege Ragusanii, supuși ai Veneției, cari făceau întins negoț cu Bucureștii, ducând mărfurile de aici la schelele de pe Dunăre, de unde le porneau la ei sau aiurea ¹⁾.

În perioada de lungă domnie a marilor domni, prin care se înțelege epoca domnilor Matei Basarab și Vasile Lupu, lipsesc până și Evreii împrumutători ai domniei, cum am mai spus-o, precum și Evreii mijlocitori între provinciile turcești și Galiția polonă, precum au dispărut și Turcii și Grecii, lăsând această ramură de câștig în mâna părților direct interesate — Polonii și Români ²⁾. Ba, nici un Evreu nu se găsește nici în comerțul de vite — contrabanda cu acestea era o predilecție a lor — și nici în acela de produse ce-l făceau dincolo de Nistru, în Ucraina Căzăcească, încredințată de Turci, în 1681, administrației lui Duca Vodă, care făcea negoț cu Greci, Români și Ruși ³⁾.

Și alți scriitori și călători — ca Paul de Alep, ca Strijkovski, Bielski și italianul Bandini, etc. nu semnaleză existența Evreilor în Țările Românești, în acest secol ⁴⁾.

În Ardeal, se bucură de favorurile principilor. În 1623, li se dă voie să colinde neturburați orașele, dar nu și să se așeze în ele, dându-se prin aceasta Gabriel Bethlen ca ocrotitor negoțului ambulant. Dar Evreii nu se lăsau de vechile lor deprinderi, ci ieșeau, câte 2—3 mile departe de orașe, înaintea negustorilor turci și sârbi dela cari cumpărau mărfurile lor eftin, ca să le vândă apoi scump. Ceeace determină, în 1648, pe principele Fr. Rakoczi să le interzică acest negoț de mijlocitori păgubitori pentru locuitorii țării ⁵⁾. Prințul Mihail Apaffi merse mai departe ca Gabriel Bethlen, vânzându-le un așa zis „protectoral” pe 7 ani, pe care li-l vându în 20.2.1673, în 4 Iulie 1680 și încăodată, potențial cu care aveau să se prezinte, în 1837—38, la dieta din Sibiu, ca să protesteze împotriva unor sporiri de biruri ⁶⁾.

b) Poziții câștigate de Evrei.

Cu privire la pozițiile câștigate de Evrei în această perioadă, se semnaleză, pentru prima dată, aceste fapte de mare însemnătate pentru viitorul vieții juridico-economice românești.

Anume: apare cel dintâiu orândar evreu — cărciumar de horilcă pe moșia lui Iordache Cantacuzino Vistierul dela Propicani, pe Jijia,

1) O pagină din trecutul Bucureștilor. -- Tg. din Năuntru de D. Caselli, în Univ. din 21.10.1937. 2) N. Iorga, „Istoria Evreilor”. 3) Ibid., ibid. 4) Vezi și art. „Pe urmele Judei în țările noastre”, III, de J. G. Dimitriu, în Por. Vremii, 11.9.1937. 5) Bogdan-Duică „Românii și Evreii”, p. 105. 6) Ibid., 105—106.

pe nume Moscu Jidovul, așezat pe vremea lui Gheorghe Ștefan al Moldovei (1654—58), pentru a face aceeași meserie care, pentru moment, nu înseamnă nimic comercial decât prin faptul că orândarul avea și dreptul de a „vâna” heleşteul, vânzând peștele la Iași¹⁾. Primul cărciumar evreu la Iași apare la 1663, dată la care cărciumele erau deținute de Armeni²⁾.

Alt fapt are loc la 1670, când un Evreu pe nume Lazăr făcuse „casă și pivniță” în Stoești, unde se alcătuiseră târgul Focșanilor³⁾ și deși i se intentase procesul contra cumpărăturii, el rămâne, totuși, recunoscut „moșian și stăpânitor locului aceluia”⁴⁾. Tot astfel, un Evreu Cerbul vinde lui Ion Paladi Berlești Cernăuților, care îl vinde, și el, la rândul lui, în 1710, altuia⁵⁾.

Încă un fapt nou. Evreii, în 1711, sesocot și ei „subdiți” — supuși ai Domnului, cari plăteau însă o dajdie anuală mai grea decât cea obișnuită — grăvius ordinario —, pe când Armenii, și ei „subdiți”, răspundeau aceeași sumă ca și Moldovenii⁶⁾.

c) Alți agenți ai comerțului și industriei.

Se poate afirma că, în această perioadă, Grecii stau în fruntea negoțului — fie ca însărcinați de Poartă cu strângerea și aducerea la Constantinopol a produselor țării cumpărate cu prețuri arbitrare sau rechiziționate pentru nevoile armatei, capitalei sau cetăților de peste Dunăre și Nistru — raiale, ori ca sprijiniți de Domni, servindu-le ca creditori sau ca factori influenți pe lângă Poartă. Alți Greci veneau din Constantinopol sau Adrianopol, din Turcia ca și din Epir — de data aceasta, ca oameni de afaceri, capitaliști, împrumutători, cămătari, așezându-se la orașe. Și Turcii cresc în număr și îndrăzneală, în așa măsură că Domniile vor fi nevoiți mai târziu să ia măsuri severe de alungare a lor. Iși au și ei casele la Constantinopol și Adrianopol și — mai mult ca Grecii, — vor fi în legături strânse cu Visteria și Cămara cari apelau la ei foarte des. Ei încep a căpăta importanță — ca cămătari și negustori de miere, prin a doua jumătate a secolului, sau ca „odăiași”.

Negoțul mărunț în Moldova îl făceau târgoveți români în orașe și târguri, în unire cu ceva Armeni și Greci, iar în orașele Munteniei, ca Târgoviște, Câmpulung, Pitești, Craiova, cu ceva Bulgari și Chiproviceni.

Iașii, cu mari bogății și împodobit cu cele mai frumoase biserici, număra Unguri, Ragusani, Italieni și Levantini, iar după mutarea capi-

1) St. și Doc., II, p. 32. no. 150—153 și Istoria Evreilor. 2) Vezi și art. „Pe urmele Judei în țările noastre”, III, de J. G. Dimitriu, în Porunca Vremii, 11.9.1937. 3) V. A. Urechia, Ist. Rom., V, p. 234 și urm. no. 87. 4) N. Iorga, Ist. Com. II, p. 39. 5) Doc. Calimachi, II, p. 173 no. 1. 6) Descriptio Moldaviae de D. Cantemir, cap. XVI, p. 120

talei aci, veniseră în mare număr meșterii trebuitori pentru curte și boieri, precum și doctori și spițeri, între 1670—85. Negustorii români erau fruntași și se bucurau de privilegii, chiar în Rusia — ca acela dat de Țarul Alexe prin diploma din 29 Iunie, 1650.

Galății — cu 5000 case față de Iași cu 800 de lemn — înflorește sub Movilești și numără 15000 oameni — cu ceva Armeni și Greci, Raguzani și foarte puțini Unguri și Levantini. Făcea mare negoț de pește cu Polonia și avea brațele deschise pentru corăbiile M. Negre, ale Egiptului și Barcelonei, pentru grâne, lemne, salitră, miere, ceară, unt. Boieri de toate categoriile făceau comerț important. printre aceștia boierul Brâncoveanu, în relații strânse cu Istanbulul și maharajah al bogăției românești. Mănăstirile și bisericile — cu mahalale de prăvălii și case — își făceau negoțul lor.

Bucureștii, cu bogății legendare și negoț bogat, număra un șir lung de negustori români cu mare vază, la cari se adăoga ceva așa ziși Greci — în realitate Aromâni, ca membri din familia Pepano. Aici, boierii mari își aveau, ca și la Iași și ca și bisericile — prăvăliile ce găzduiau pe negustori. Negoțul de ceară cu Veneția devenea din ce în ce mai important. Activau mulți Aromâni, iar comisionari erau Ragusanii, cari erau și mercenari. Prin vămile dela Oltenița, Giurgiu, Cetatea de Floci, Dii, Bistreț, Ciocănești, Cerneți, Lichești, se făcea comerț important. Paul Strassburgh, ambasadorul Suediei, vizitându-l, spunea că prăvăliile îi erau pline de mărfuri prețioase și că erau negustori turci, poloni, brașoveni și sârbi.

Negustorii brașoveni — privilegiați de hrisoavele lui Radu Vodă, al lui Șerban Basarab Cantacuzino și al lui Brâncoveanu — de-abia în acest secol se așează la noi și „se hrăneau cu negoț brașovencesc”.

Comerțul din cele două mari cetăți — Brașov și Sibiu — îl exercită dela 1636, companiile grecești, iar în altele, cele grecești și armenesti. Italianul Spontoni spunea că nici o cetate nu putea să stea împotriva din punct de vedere negustoresc ca Brașovul, prin minunata sa îmbelșugare a tuturor lucrărilor trebuincioase vieții, prin marele trafic neguțătoresc, pentru care dau mână de ajutor nu numai Moldovenii, Valahii și Săcuii, dar și Bulgarii, Armenii și Grecii — prin acești „Greci” va trebui să înțelegem mai ales o bună parte din Aromâni — tot atât de privilegiați de ambii împărați — german și turcesc.

În Bucovina, toate marile centre: C-lung, Storojineț, Cernăuți, Rădăuți, Suceava, Siret, etc., etc., sunt românești. Tot cartierul evreesc de astăzi unde se găseau toate bisericile ortodoxe era „Șeliștea moldovenească”, iar proprietatea urbană, încă târziu, prin 1787, era în majoritate zdrobitoare românească.

Matei Basarab întemeiază o fabrică de sticlă la Târgoviște și o moară de hârtie — după modelul celor din Ardeal.

Părgarii — bürgerii, ei înșiși negustori, conduc satele-târguri și regulămentau și legăturile cu domni. Precum meșteșugarii se organizaseră prin sec. XVI în bresle și frății, asemănătoare corporațiilor din Apus tot astfel, în acest al XVII secol, negustorii fac acelaș lucru și fiecare uliță își are breasla sa. Ei erau clasificați în negustori domnești, creștini găzduți în hanuri curate, iar Turcii în carvasara, pe câtă vreme negustorii băștinași sau așezați își aveau dugheni la stradă și ascunse, fără mărfuri expuse, numai stăpânul fiind expus.

Încă doi factori contribuiau la întărirea unei clase de negustori: parte din Români, în calitate de cărauși alăturați negustorilor greci și armeni li învățau meseria, iar mai târziu, în timpuri mai noi, avea loc o împrăștiere a orașelor cu forțe noi pornite dela sate spre centrele urbane.

În rezumat: în niciunul din orașele și târgurile Moldovei și ale Munteniei — în afară de cele două capitale — nu se menționează nimica deosebit despre noii oaspeți, Evreii, cari se ocupă cu cărciumăritul, camăta, contrabanda de vite și nici un cuvânt despre vre-o industrie. În Ardeal, în afară de câteva mari orașe, nici o veste despre Evrei. În Bucovina, toate centrele mari erau încă românești. Neamul evreesc încă nu apăruse decât în forme timide.

Bibliografie: N. Iorga — Ist. Comerțului; Studii și Documente; Hurmuzache — Documente; A. Hâciu, Ionescu-Gion, D. Z. Furnică — op. citate; M. Eminescu — Scrieri politice și sociale; Uricariul, XVII, XXV; D. Casselli, art. în Univ. 21 Oct. 1937; O pagină din trecutul Bucureștilor; Arhive — Mănăstirea Cotroceni; N. Iorga — Câteva știri despre comerțul nostru în veacurile XVII și XVIII; Univ. din 6 Ian. 1935.

CAP. V.

EPOCA FANARIOTĂ PÂNĂ LA STABILIREA CONSULATELOR (1782)

a) Caracteristici și factorii cari favorizau invazia.

Această perioadă se caracterizează prin evenimente de natură să imprime, pentru multă vreme soarta țărilor românești, fiindcă ele se plămădesc într'un tempo rapid și în împrejurări când scaunele voevodale se vând la mezat, cui da mai mult. Anume :

1. Apar Evreii polonezi și galițieni — și ceva de treabă, dar majoritatea vagabonzi și cerșetori, cari începuseră, de mult, lupta împotriva Evreilor spanioli „Frânci“ : 2. Boieri, mitropolii și mânăstiri vând totul nouilor oaspeți : prăvălii, vaduri, poduri, heleșteie, cășării, orânzi, moșii în arendă, etc. și, astfel, pătrund în târgușoare și prin sate ; 3. Cămătăria, de nimenea zăgăzuită, merge fatal spre distrugerea satelor și ruina boierilor și domnilor ; 4. Evreii încep să fabrice horilca — rachiul din spirt din țară și, ca atare, cărciumele se înmulțesc fără stavilă, ceea ce face pe anumiți domni să ia măsuri aspre contra acestor cavaleri ai industriei alcoolizării și abrutizării satelor și târgurilor ; 5. Incep să apară meșteșugari evrei și de toate neamurile și noii veniți reușesc să pătrundă în bresle și sunt pe calea spargerii lor ; 6. Agitații în Bucovina împotriva invaziei lor tot mai crescânde, aceiași situație fiind oarecum și în Ardeal ; 7. Orașe curat românești încep să-și piardă câteceva din fisionomia etnică și tradițională, iar parte din elementul autohton nu se poate afirma ca român în viața economică națională și, în sfârșit, 9. Metodele de lucru în afacerile Evreilor sunt cu totul inedite ca moralitate.

Se impune, pentru o mai deplină înțelegere a situației, să fixăm factorii cari favorizau invazia acestor noi oaspeți, pe nume Evreii.

Un factor de frunte este prima împărțire a Poloniei în 1772, precum și suprapopulația evreiască din această țară, constituind un mediu fecund și nesecat de emigranți și aceștia din cei mai săraci. Deasemenea, în Rusia, peste Nistru, aveau loc turburări și se plămădeau evenimente zguduitoare cari priveau deaproape soarta Principatelor pentru secolele ce aveau să vină. Aceste evenimente își aveau primele răsunete în Țările noastre, pe trupul cărora se desfășurau marile și interminabilele războaie între Ruși și Austriaci pe de o parte și Turci, pe de altă parte ¹⁾, așa că, odată cu armatele cari luptau la noi, cari treceau peste Dunăre sau ocupau efectiv țărișoarele noastre, veneau mulțimi evreiești făcând negoț cu ele și cari, după terminarea lor, se întorceau cu amintiri ispititoare de tot ce văzuseră sau căutau să se așeze, pe mai departe, în noua patrie pe care o găseau mai bogată, mai frumoasă, mai ospitalieră și, mai cu deosebire, mai ușor de cucerit.

Printre acești factori, mai trebuiesc enumărați: frontierele destul de întinse și, în lipsă totală de organe cari să apere trecerea lor clandestină, prielnice strecurărilor nedorite, ceace va fi o mare problemă și pentru viitor; nepăsarea cu care priveau această invazie lentă și păgubitoare anumiți domni fanarioși, învinuire grea ce nu o putem aduce tuturora, după cum se obișnuiește în manualele didactice, fiindcă, după cum vom vedea la locul cuvenit, cei mai mulți s'au dovedit buni și sinceri apărători ai pământurilor și, dacă strădaniile lor în această direcție s'au dovedit neputincioase și n'au dat rezultatele dorite, vina trebuie atribuită mai de grabă vremurilor cari erau mai aspre ca stăpânirea lor robită influențelor străine, slăbiciunii lor sau samavolniciei sultanilor și provizoratului celor dintâi la scaunul domniei. Mai adăugăm: aviditatea de câștig a boierilor, mitropoliților și înaltului cler, stăpâni pe sate și pe mari întinderi de moșii, cari arendau totul în schimbul arenzii neașteptat de mari; nevoia de bani a clasei de sus, boieri și domni, în viața cărora intrau și necesități noi odată cu introducerea în civilizația apuseană, precum și nevoia de bani a țăranilor, etc.

b) Cu ce se ocupau Evreii.

Dacă elemente evreiești nu abundă peste tot cuprinsul țărilor românești și, deci, nu se prezintă îngrijorător ca număr, este demn de relevat, totuși, faptul că, în această perioadă, Evreii au toate privi-

1) Războiul ruso-turc din 1711, când armata turcă e zdrobită la Stănilești pe Prut; cel austro-turc din 1718, când, prin pacea dela Passarowitz, am pierdut Oltenia pentru 21 ani și, în fine, războiul ruso-turc din 1768—1774, care se încheie cu pacea dela Kuciuk-Kainargi în 1774 și căruia îi urmează instalarea consulatelor și pierderea Bucovinei.

lejurile și tot timpul să facă recunoașteri cât mai dese și să întrevadă perspective din cele mai surâzătoare.

Suprapopulația evreiască din Polonia, am mai spus-o, constituia un mediu fecund de emigranți și aceștia sunt din cei mai săraci ¹⁾. Elemente din această proveniență poloneză și galițiană — și nu Evrei turcești „frânci” de limbă spaniolă — apar, așa dar, pentru prima dată în Moldova, prin jumătatea sec. XVIII, a căror invazie este datorită și deselor turburări de peste Nistru și ea se făcea tot mai simțită ²⁾.

Se întâlnesc Evrei polonezi cumpărând grâu dela boieri ³⁾ sau Evrei vagabonzi din Polonia cari se strecoară la satul Budile-Soroca și nu plătesc nimica boierului (1741—2) sau Evrei din aceeași sorgiute cari umblă după negoț și la Botoșani, sub Grigore Ghica Voevod ⁴⁾. Mai este vorba și de alți Evrei polonezi cari nu vor să plătească taxele datorate ⁵⁾. Încă de prin 1740, ei neguțătoresc vite, ca la Suceava și Siret, negoț ce îl făceau Armenii și Turcii sau vând, ca la Bârlad, tot ce le trebue țăranilor : tutun, bumbac de tors, fier, orez, frânhii, rahat, aramă, oale, sare ⁶⁾ sau se asociază — Evreii din Snyatin — cu Românii sau boierii pentru miere ⁷⁾. Li găsim la Botoșani, Dorohoi și Herța după negoț și uciși de Cazaci și de tâlhari ⁸⁾.

O criminală lipsă de dragoste de țară și de neam vedem mai cu seamă la boierii stăpâni pe sate și pe întinderi de moșii și cari, dornici de câștiguri mari și neașteptate, arendau toate acestea Evreilor, și numai acestora, cari știau să plătească bine și știau anume de ce. Arendând satele și moșiile boierilor, ei aveau în mâini toată viața economică a cuprinsului, precum și toate puterile de producere a țăranilor, prin băutură și camătă, prin exploatarea brutăriei și a măcelăriei, etc.

Să ilustrăm aceasta cu câteva exemple. Prin 1726, ei se aflau prin târgușoare, ca la Onițcani, unde sunt acuzați de omucidere rituală, sub Mihail Racoviță ⁹⁾. Alți Evrei, din acelaș nesecat izvor al Poloniei, iau în arendă Răreanca din sat de mănăstirea Slatina, Berheștii sau pesquitul la Calafendestii de pe moșia Marelui Logofăt (1741—2 ¹⁰⁾. Ei iau deasemenea în arendă heleșteu ¹¹⁾, căsării ¹²⁾, cumpără iarmaroace ¹³⁾, poduri și vaduri ale boierilor ¹⁴⁾. Sau își așează în munte cășării pentru cașcaval, ca, în 1765, acel Isac Sora, dând, în schimb, pentru brânză de oi și vaci, nu numai bani, dar și zahăr și colane de fir, precum se face și la Munteni, unde Evrei din Silistra, de multeori cu bani românești ai vre-unui tovarăș boierinaș care-i „colăcise”, lucrau cașcaval în munții

1) G. Zane, Economia de schimb în Principatele Române, Buc., 1930, p. 330
 2) N. Iorga, Istoria Evreilor. 3) Idem, Note istorice privitoare la Evrei în țările noastre.
 4) Ibid., ibid. 5) Ibid., ibid. 6) Idem, Istoria Evreilor. 7) Idem, Ist. Com., II, 39.
 8) Idem, Note istorice. 9) Letopisește, III, p. 142 și urm. 10) N. Iorga, Note istorice.
 11) V. A. Urechiiă, VI, p. 252—3, no. 380. 12) Ibid., p. 545. 13) Ibid., p. 247—8, no. 333. 14) Ibid., 213, no. 35; 302, no. 605.

Buzăului, până la 1800 ¹⁾). Ba, adeseori, se așează prin sate, cu sau fără voia boierului, răspunzându-i sau ba venitul, plătind birul cu țăranul, iar unul face un puț lângă cârciuma lui ²⁾). Până la opreliștea din 1782, Evreii nu jucau nici un rol ca negustori la Botoșani, ci ca arendași ai dreptului ce îl aveau boierii de a vinde rachiul sau vinul lor ³⁾). Ei cum-părau vaduri cu câștig, dela boieri și răzeși, de peste tot, ca la Soroca, Orhei, Moghilău, Chișinău, Lăpușna, Vijnița ⁴⁾). Ba, în acelaș timp, Evrei din raiaua Hotinului cer să se dea poruncă târgoveților din Bacău să-i lase să-și facă case pe loc domnesc unde li va plăcea și în cislă cu târgoveții să nu fie amestecați ⁵⁾).

Căpitanul din Soroca se plângea Domnului, în 1741—42, că boierii dela margine vând toate vadurile jidovilor, ca și aceia cari posedă câte un petec de moșie la vadul Nistrului, caută să pună orândari pela vaduri și au făcut luntre de umblă în vad, pentru Sradina și fac ce li-i voia Jidovii pela vaduri de se petrec oameni fel de fel peste Nistru. Și căpitanul roagă pe Măria Sa să scrie carte la cei cu moșiile, să nu fie marginea în voia Jidovilor, că, de nu se va ridica aceasta, el nu poate da seama de margine ⁶⁾).

Tot pe atât de vinovate erau și mănăstirile și clerul înalt. În calitate de orândari ai acestui cler — este vorba de averile Mitropoliei — Evreii fac rachiuri, adică horilcă, după sistemul polonez, supuși fiind la plată numai câtră cămănar ⁷⁾). Evrei din Movilău și din Botoșani se ocupau cu horilcă ⁸⁾). În 1764 și 1766, câțiva Evrei se așezară la Neamț, unul lângă altul, pe pământul mănăstirii: erau să aibă locul de casă cu drept de moștenire — „iară eu să nu vândzu casa nimănu, numai eu să trăescu într'ansa și după mine copiii mei, plătind pe an două oacă de ceară sau zece orți egumenului“ ⁹⁾). Și mai apare câte un Evreu la Suceava ca orândar pe locul Mitropoliei și alții ca mici negustori, la Ocna, la Hârlău, la Siretiu, la Galați, la Bârlad ¹⁰⁾). Prin 1740, se găsește la Iași un Evreu Mendel sau Mândilă, de care se plâng preoții bisericii Sf. Nicolae că este un „gâlcevitör între mahalagii ¹¹⁾”. Documente din 1760 vorbesc că însăși Mitropolia Iașului sub Gavril Calimah era înconjurată de casele jidovești cu bezmen ¹²⁾).

Vin, la rând, orândarii, adică cârciumarii de sate, cari caută să ocupe poziții cu orice preț. Din Rașcov, târg în mare parte locuit de Români, pe malul polon al Nistrului, Evreii se strecoară mai ales în centrele mari basarabene vecine, pentru a-și exercita profesiunea obiș-

1) N. Iorga, Istoria Evreilor. 2) Ibid., ibid. 3) V. A. Urechia, II, p. 348—9. 4) N. Iorga, Istoria Evreilor. 5) Idem, Note istorice. 6) Ibid., ibid. 7) V. A. Urechia, VI, p. 244, no. 292. 8) Ibid., p. 543. 9) N. Iorga, Istoria Evreilor. 10) Ibid., ibid. 11) St. și Doc., V, p. 109, no. 142. Cf. și p. 110, no. 149. 12) Erbicăanu, Mitropolia Moldovei, XLIX, 41—42.

nuită, vânzători de horilcă, în ținutul Soroca, orașul locuit mai ales de Moldoveni, între cari puțini Greci, Evrei și Turci ³⁾. Jidovii trec deasemenea, horilcă — rachiul din Polonia, la Căușani, în Buceag ⁴⁾.

La Târgu Frumos, se pomeneste, în 1755, de două cărciume și orândă jidovească, ce sunt acolo în târg ⁵⁾. Evrei neguțau horilcă, slobod, pela Focșani, în asociație: Marcu din Bârlad, Herșu din Iași și Herșu din Focșani ⁶⁾, deși erau mari piedici în schimbul dela Moldoveni la Munteni ⁷⁾. Prin 1756, erau, alătura cu hotarul Tg.-Sorociei, „velnițe jidovești”, fabricând în țară horilca al cărei import era oprit ⁸⁾. În 1736—37, un Evreu „Cerbu Jidovul, feciorul Ceaușului” făcea vutcă pentru Domn ⁹⁾.

Spre finele sec. XVIII, prin corupție și chirie mare, reușiră să devină orândari de cărciume și, neputând la orașe, se stabiliră la sate ¹⁰⁾. În 1733, erau deja la Focșani jidani orândari ¹¹⁾. În 1741, doi Evrei la Suceava erau orândari ai Mitropoliei și se îngăduie și altor Evrei „streini” sau „de loc ¹²⁾”. În 1760, au orândă în Tg. Siretului ¹³⁾. Evrei dela Căușani, supuși ai Hanului, aduc și Tătarilor horilcă ¹⁴⁾. În 1763, Solomon Jidovul are velniță la Iași ¹⁵⁾. În 1773, era în București o casă a Slăvuței Evreica în care se bea vutcă ¹⁶⁾.

Această plagă era răspândită mai mult ca oriunde, în Bucovina, pierdută în 1775. Evreii luau, aici, în arendă, morile și rachierile—povernele, cecece a determinat să se interzică proprietarilor și comunelor de a-i mai primi ¹⁷⁾. În 1788, toate cele 800 familii câte le găsește generalul Enzenberg, guvernatorul Bucovinei, se ocupau cu tot negoțul—chiar și în Suceava, în Sirete și în Cernăuți; ei vând vin, bere și rachiul în țară și iau în arendă sate întregi. Ba au ajuns să numească ei — adică arendașul și nu boierul — pe vornic, în satele arendate de ei, numire pe care a suprimat-o acelaș general Enzenberg ¹⁸⁾. etc. Oricum, condițiunile în această provincie erau foarte prielnice Evreilor.

A treia plagă era cămătăria. Mai bine zis, cămătăria era una din cele trei plăgi, alături de arendă și cărciumărit. Încă din 1741, țăraniii se plâng că Evreii le cer dobândă pe lună la banii împrumutați ¹⁹⁾. În 1781, expulzații din Bucovina reclamă 6000 fl. datorii pentru băutura și aceasta numai Evreii săraci, dar cei bogați pe grâne? ²⁰⁾. Până în 1782, camăta ajunsese nemăsurată, iar cu rachiul au reușit să strice „sănătatea și moravurile nației” ²¹⁾.

1) N. Iorga, Istoria Evreilor. 2) Idem, Note istorice. 3) Idem, Ist. Evreilor. 4) St. și Doc., VI, 246, no. 317. 5) Ibid., p. 376, no. 1244. 6) N. Iorga, Istoria industriei la Români. 7) St. și Doc., VI, p. 275, no. 505. 8) D. Z. Furnică, o. c., p. 110—111. 9) N. Iorga, Ist. Com. II, 38. 10) N. Iorga, Istoria Evreilor. 11) Idem, Note istorice. 12) Ibid., ibid. 14) Ibid., ibid. 13) V. A. Urechie, o. c. V, p. 215, nota. 15) Bogdan Duică, o. c. 147—după Dr. P. Fr. Kaindl, prof. la Universitatea din Cernăuți „Das Ansiedlungswesen in der Bukowina”, Innsbruck, 1902. Urmându-l, zice B. Duică, îl adaugă din alte isvoare. 16) Ibid., p. 148—149. 17) N. Iorga, Note istorice. 18) Ibid., ibid. 19, 20 și 21) Ibid., ibid.

În această perioadă, îi întâlnim și ca meșteșugari, chiar ca fabricanți de tipsii sau ca argintari — iacă unul argintar la Suceava, un altul „cuimgiu” la Iași ¹⁾. Tot aci, David argintarul e poftit de Domnie „poftind Domnie Me a veni și a să afla la orașul acesta oricât de mulți oameni meșteri cu bun meșteșug” ²⁾. O jidoavcă din București este semnalată la Sibiu vânzând găтели femești ³⁾.

Printre toți aceștia, întâlnim și un medic „marran” Fonseca al lui N. Mavrocordat, întrebuințat, ca și Cohen al lui V. Lupu, în negociații la Constantinopol ⁴⁾. Deasemenea, îi găsim, în număr foarte redus, ca negustori în Banat — de pildă, 12 familii în Timișoara ⁵⁾.

c) Metodele de cari se serveau în activitatea lor socială și economică.

Evreii ne apar, în documentele secolelor trecute, tot așa cum ne apar și astăzi. Din puținele mărturii, le putem reconstitui totuși fizionomia lor sufletească, apărându-ne mereu ca neîncadrându-se în nici un fel aceluși sistem de norme morale ce respectă o societate tinzând spre progresul râvnit de lumea civilizată.

Iată câteva trăsături, în afară de acele apucături de păsări răpitoare, îndeletnicindu-se cu camăta sângeroasă, cu spolierea populațiunii rurale în calitate de arendași și de otrăvitori ai sănătății publice, ca debitanți de băuturi ucigătoare.

Sunt necinstiți în toate afacerile lor. Evreii din Herța, așezați din „strămoși și părinți” — cum se pretindeau — aduc pagube mari vornicului Grigore Ghica, în calitate de arendași ai moșiei acestuia ⁶⁾. Chiar în raporturile între ei, se înșală unii pe alții — precum făceau anumiți jidovi din Moldova cari duceau horilcă în Muntenia ⁷⁾. Vagabonzi și cerșetori, ei pătrund ca atare în Moldova, strecurându-se pe moșia boierului, fără a-i plăti drepturile ⁸⁾.

Gâlceava li era — se vede — hrana zilnică. La 1740, un Evreu Mendel sau Mândilă, chiriaș al bisericii Sf. Niculae, este un gâlcevitor între mahalagii și se plâng preoții de purtarea lui ⁹⁾. Alt Evreu din Silistra se ceartă cu cămărășia pentru neplata sării ¹⁰⁾.

Ca contrabandiști, apar de mult. Jidovi tătari treceau, prin 1741, horilcă din Polonia, la Căușanii, în Buceag ¹¹⁾, precum vor face contrabandă de silitră monopolizată de Turci ¹²⁾, sau de monede pe cari le introduceau în țară pentru specu-

1) N. Iorga, Istoria Evreilor. 2) Ibidem., 3) Ibidem. 4) Ibidem. 5) P. Drăgălina, Din istoria Banatului Severin, Caransebeș, p. 107—8 și 123, p. III. 6) N. Iorga, Note istorice. 7) St. și Doc., VI, 246, no. 317. 8) N. Iorga, Note istorice. 9) St. și Doc., V, 109, no. 142. Cf. și p. 110, no. 149. 10) N. Iorga, Note istorice. 11) N. Iorga, Note istorice. 12) G. Zane, Un veac de luptă pentru cucerirea pieței românești, Iași, 1926, p. 24.

lație ¹⁾ sau treceau peste graniță vechea „monedă” mai bună ²⁾. Ba, ei merg până acolo încât operează cu hoții dela hotar ³⁾. Deasemenea, îi găsim și ca spioni — unul Leiba — deocamdată, în Polonia, în serviciul Moldovenilor ⁴⁾.

Ei mai apar ca plastografi — un Betâl Hahamul din Iași, la 1741 ⁵⁾; ca falsificatori de mărfuri — aducând pe piață mărfuri proaste dar arătoase ⁶⁾; ca faliți — adică „mufluzi”, cumpără mărturii, fac iscălituri viclene, ca atunci când „ca să postă jura înaintea hahamului, iau condeiu cu cerneală și-l poartă peste acea iscălitură”; sau ca Leiba din Botoșani care iese „mufluz” la 1741 și își vinde averea ⁷⁾; sau ca David din Chișinău, la 1741, un „mufluz” înșelător ⁸⁾.

Un mijloc de a reuși în întreprinderile lor era și este mituirea, pe oriunde au trecut. Evrei din Botoșani, dând și „mîzdă” — mită, mută târgul Făinii lângă casele lor, pentru alșverișul lor și a doua oară ⁹⁾ sau prin chirie mare și prin corupție, reușiră să devină orândari de cărciume și, neputând în orașe, se stabiliră la sate ¹⁰⁾. Sau frustează fiscal, nevoind să plătească taxele datorate ¹¹⁾. Sau furau la București „argint din caragroși nemțești” ¹²⁾.

În viața de familie, ei nu sunt călăuziți de principii morale universal valabile. Unii își siluesc propriile fete ¹³⁾. Sau, în dorința de câștig, ei transformau „dugheana sau cărciuma în local de perdiție”, „de vreme că s'a cunoscut că pricinuesc multe lucruri fără de cale, fiind într'adins femei și fete tinere” — ceea ce a determinat pe C. Vv Mavrocordat, în 1741, ca să emită un pitac, după care „fete slujnice sau copii să nu fie sub 30 ani la jidovi, sau femei cărciumărițe, precum Moldovence, așa și Jidoavce” ¹⁴⁾.

În sfârșit, în acest secol al XVIII-lea, are loc un eveniment de mare importanță și anume: se introduce francmasoneria de un oarecare marinar italian Carra, ajutat — spune legenda masonică — de Domnul Constantin Mavrocordat. Această organizație va servi mai târziu de instrument puternic în captarea conștiințelor naționale pentru lupta de aservire economică și spirituală a țărilor românești de către jidovi ¹⁵⁾.

1) Idem., *Economia de schimb în Principatele Române*, p. 338. 2) V. A. Urechîă, o. c., V, p. 359—60. 3) N. Iorga, *Ist. Evreilor*, An. Ac. Rom., S. 2. XXX. 4) Ibid. 5) N. Iorga, *Ist. Evr.* 159. 6) D. Z. Furnică, o. c. 100. 7) N. Iorga, *Note istorice*. 8) Ibid., ibid. 9) Ibid., ibid. 10) Furnică, o. c., p. 111. 11) N. Iorga, *Note istorice*. 12) V. A. Urechîă, o. c. V, p. 358, nota 1. 13) N. Iorga, *Istoria Evreilor*. 14) Ibid. ibid. 15) Din discursul rostit de g-ralul Leoveanu la deschiderea expoziției antimasonice, la No. 45 din Șoseaua Kiselef, în ziua de 22 Iulie, 1941, când Mihai Antoneșcu — președinte ad-interim al guvernului — a spus ironic: „Să taiu acest tricolor, ca să intrăm la masoni. Il tain cu plăcere”. Ziarele.

d) Privilegiile de cari s'au bucurat Evreii și măsurile luate împotriva lor.

Enzenberg, guvernatorul Bucovinei, vorbind despre Ovreii cari, veniți din Galiția și Polonia, erau trimiși în Moldova, aveau tot dreptul să zică că „în nici o țară Evreul nu se bucură de atâtea privilegii și drepturi și nu plătește mai puțin” — cinci galbeni de familie — „o căpătâna de zahăr sau două oacă de cafea” la nuntă, acesta ținând locul capitației și patentei ¹⁾.

Alexandru Vv Ipsilante acordă, în 1775, un hrisov domnesc în favoarea Evreilor locuind în București și înalță la rangul de staroste pe unul Pilat, bucurându-se de multe drepturi și scutiri, în plus, autorizat „să țină povernele ce le-au făcut cu cheltuiala lor în București pe locul ce li s'a dat de Domnie și sinagoga lor” ²⁾. Prin aceasta, confirmă hrisoavele altor domni în favoarea beneficiarilor evrei. Stărostia era pe atunci un drept mare, căci ea deschidea calea spre intrarea în o breaslă oarecare, spre prenumerarea între pământeni sau sudiți ocrotiți, spre dreptul de a fi patroni de meșteșugari și de a deschide prăvălii în detaliu. Atunci când îl dobândeau, ei căpătau și privilegiul ca ei împreună cu starostea lor să plătească bir, „prin ruptoare” (învoială) la Cămara domnească și să fie scutiți de celelalte dări de peste an plătite la Vistierie. Această dare avea să fie percepută dela dânșii prin starostea lor ³⁾.

Un hrisov în favoarea Evreilor din Iași, cât și a celor așezați pe afară la sate și târguri, este acela emis de Grigore Ghica Voevod, în Martie, 1777, și prin care face Hahambașă pe Marcu Jidovul „peste toți Jidovii câți se află atât în orașul Iassi, cât și pe afară la sate și la târguri”, bucurându-se, în adevăr, de cele mai largi privilegii. Prin acest hrisov se confirmă toate privilegiile câștigate până atunci dela diferiți domni ⁴⁾.

Boierii din Moldova apelau — susține un învățat evreu — la Evreii din Basarabia și la acei din Bucovina, să vie în țară ca să fundeze târgușoare și să ridice, prin aceasta, starea economică a țării prin comerț și industrie. În toate hrisoavele relative la fundarea de târgușoare, se prevedeau clauze speciale în favoarea Evreilor. În asemenea condițiuni, s'ar fi fundat 63 târguri în Moldova, de asemenea orașul Fălticeni la 1780 și o parte a orașului Focșani ⁵⁾. În 1780, apar, în hrisovul de întemeiere a Folticenilor — fost Șoldănești — pe locul lui

1) N. Iorga, Istoria Evreilor. 2) V. A. Urechia, VII, p. 199. 3) Furnică, 114. 4) Documente istorice despre comunitățile israelite din România, de J. B. Brociner, 1896. Acest document a fost autentificat prin legalizarea sub Nr. 74 de Trib. jud. Iași, s. III, pe numele J. B. Brociner, la 5 Ian. 1896. 5) Vezi J. B. Brociner, Chestiunea israeliților români, p. 35.

Başota, cu dreptul de a transmite urmaşilor locurile, de a-şi face velniţe fără bezmen pentru proprietar, că au drept la sinagogă, la cimitir; după care şi-au făcut în curând trei havre dărămând case vechi româneşti ¹⁾. În 1782, Alex. C. Mavrocordat dădu poruncă ca Evreii să locuiască în târguri şi să-şi caute cu dreptate alişverişul lor ²⁾. În sec. XVIII, căruţele Evreilor încep să străbată ţara, uneori scutiţi de olac şi de podvezi ³⁾. Sau răspundeau Cămării, ca hrisovuliţii din Tg. Botoşani, 450 lei pe lună ⁴⁾.

Pe de altă parte, funcţiona şi reacţiunea, fie din partea domnilor, fie din aceea a cetăţenilor.

După vechile datini şi obiceiuri, Evreii nu aveau dreptul de a depune mărturii împotriva creştinilor, nu puteau contracta căsătorii valabile cu credincioşii altor religii — vechi obiceiuri păstrate şi de condica lui Caragea, ca şi de codul lui Calimachi. ⁵⁾.

Ştefan Mihail Racoviţă decretează, prin hrisovul din 30 Iulie 1764 (leat 7272), cele ce urmează privind pe toţi străinii așezaţi sau cari se vor așeza în Țara Românească: ... „Deci pentru ca să se puie opreală acestui obicei ce rău s’au înrădăcinat aice în pământul țării, hotărâm Domnia Mea de acum înainte nimeni din străini să nu se mai însoare aice în pământul țării și să ia fată de pământean, iarăși nimeni să nu îndrăznească a-și da pe fiica sau alte rudeni după străini măcar cine ar fi...” Și mai departe: „Așisderea hotărâm Domnia Mea nimenea din străini, afară de Moldoveni, ce se vor așeza aici în țară să nu aibă voie a cumpăra, aici, moșie, nici vie, nici casă, nici moară, prăvălie, nici nimic alte lucruri nemișcătoare” ⁶⁾.

Dacă primul pasagiu privește pe „Greci, Albanezi, Sârbi și alții, „afară de Moldoveni”, adică tot ce era străin de religie creștină și nici nu privea pe Evrei, fiindcă asemenea legături — ce astăzi mulți Români le găsesc foarte firești, din nenorocire, — erau un sacrilegiu măcar a le gândi ca posibile atunci și, în această opreliște, trebuie să vedem o înțeleaptă măsură de eugerie a poporului românesc; în pasajul al doilea intră, cu atât mai mult, și Evreii pe cari — un domn cu atâta înțelegere adâncă a lucrurilor — Șt. M. Racoviță, nu-i putea trece în rândul Moldovenilor, cari — iarăși un titlu de glorie și laudă pentru acest voevod, — erau trecuți în rândul Românilor, trup și suflet, aspirațiuni, datini și limbă, asimilați cu Muntenii și unii și alții frați, dar pe cari vicisitudini ale soartei i-au ținut departe unii de ceilalți.

1) N. Iorga, Ist. Evreilor și Note istorice. 2) Furnică, o. c., p. 111. 3) N. Iorga, Ist. Evreilor. 4) Ibid. 5) G. Zane, Economia de schimb în Princ. Române, p. 256. 6) Uricarul lui Codrescu, V, 336. Al doilea pasagiu continuă astfel: „iar pe cei ce până acumă va fi cumpărat să le stăpânească, însă rămânând la supunerea și orânduiala ce s’a zis mai sus” (ce fie-și-care să se stâmpere și să rămână la starea boieriei ce se află și să nu umble a se mai înălța la treaptă mai mare, etc.).

Zece ani mai târziu, Domnul Ghica III al Moldovei — care avea să plătească cu viața atitudinea lui curagioasă față de impilarea Austriei din 1775, furându-ne Bucovina — văzând pe Evrei că începuseră a cumpăra vii și a lua în arendă moșii și cârciume prin sate, (fiindcă hrisovul lui Racoviță a fost călcat fără măsură cu sprijinul îngăduitor al băstinașilor ¹⁾ a emis hrisovul din 1766 care le interzice a cumpăra vii și a lua în arendă moșii și cârciume la sate ²⁾, hrisov ce, constatând că a căzut în desuetudine, pe timpul ocupațiunii ruse din 1769—1774 și a împărțirii Poloniei ce împinsese valuri de Evrei spre Moldova, l-a reînnoit în 1776 ³⁾.

Dar, în răstimp, au intervenit și alte evenimente, ca asasinarea de către Turci a marelui domn și alungarea Evreilor din Bucovina, ceea ce aduse un nou val de imigranți din această provincie, ca și din Polonia de unde scurgerea Evreilor nu contenea și, probabil, căderea din nou în desuetudine a edictului din 1776, ceea ce făcu pe Vodă Constantin Moruzi să-l repună doi ani mai târziu în vigoare — adică în 1778 ⁴⁾ — cu multă asprime, interzicând sub „pedeapsa cu ștreangul” (specula cu acest vițiu și luxul absenteist al boierilor) pe Evrei delă arendă și cârciume, precum și delă locuința delă sate ⁵⁾.

Evreii, însă, nu se lasă bătuiți. În acest scop, ei se adresează formal Prințului Alexandru Mavrocordat, cunoscut sub numele de Pârlea Vodă, rugându-l ca să ridice restricțiunile din hrisoavele de până acum și să li se dea voie de a lua moșii în arendă și crâșme prin sate fiindcă nu găsesc a se hrăni în orașe — lucru ce l-au făcut și în Bucovina pe lângă guvernatorul provinciei și chiar pe lângă împărat. Dar cererea lor înaintată Divanului domnesc spre a referi în cauză este respinsă cu adâncă înțelegere și, în aceeași zi, în 24 Nov. 1782, Domnul aprobă anaforana sau referatul, statornicind în sensul că Evreilor li se interzice de a locui la țară și de a ține acolo cârciume, în felul acesta, urmând să se asigure liniștea și dreptatea în țară și să împiedice poporul de a fi înșelat și exploatat ⁶⁾.

Alex. V. Ipsilante, domn al Munteniei, ca să împuțineze numărul zaraților — greci, armeni, evrei și foarte puțini români — și ca să puie frâu lăcomiei lor și să scutească pe negustori de flagelul cametei, care, pe atunci, era o mare plagă în ambele Principate, a fixat, în 1775,

1) G. Zane, o. c., p. 256. 2) M. Kogălniceanu, Arhiva Istorică, II, p. 179. 3) Ibid. 4) Ibid., ibid. 5) N. Iorga, Ist. Evreilor. 6) M. Kogălniceanu, o. c. Din răspunsul Divanului moldovenesc către generalul Enzenberg, guvernatorul Bucovinei: Armenii și Jidovii n'au avut după dreptate a cumpăra moșii la țară de veci, nici au. Dar casă, dugheni la târguri au putut și pot cumpăra. Insa Armenii numai pot cumpăra și vii. Generalul Enzenberg constată, în 1781, că de când Divanul moldovenesc a luat toate arenzile și crâșmele Jidovilor, se observă o schimbare prielnică statului.

dobânda legiuită la suma de 50 talere la puna de 500 talere pe an, adică la 10%. Acelaș domn adresă, în ziua de 16.I.1766, Caimacamului din Craiova o carte domnească, prin care îl invită să păstreze vechiul privilegiu acordat de predecesorii săi tuturor negustorilor pământeni, prin urmare și celor din Craiova, ca numai ei să vândă marfa cu mărunțișuri, iar negustorii străini să vândă marfa numai cu ridicata, care marfă să fie cumpărată numai de negustorii români, iar marfa pe care ar avea să o cumpere, numai dela negustorii pământeni și numai cu ridicata ¹⁾. Prin un hrisov din Julie 1781, a dat locuitorilor și cârciumarilor dreptul de a cumpăra vin și rachiu de oriunde va găsi mai efitin, numai vânzătorul să fie pământean ²⁾.

Încă de mult, din anul 1741, Mavrocordat oprește pe fete sub 30 ani de a sluji la Evrei, de a fi cârciumărite jidoavce și moldovențe și institue repauzul duminical ³⁾.

Cam la începutul acestei perioade, Ștefan Vv. Cantacuzino dă poruncă să se distrugă o sinagogă într'un colț al Bucureștiului ⁴⁾. În 1768, s'au stricat în București două sinagogi, drept răspuns la purtarea nedemnă și impertinentă a Evreilor, iar vinovații aceștia au fost pedepsiți cu bătaia și izgoniți prin agentul imperial ⁵⁾.

În Bucovina, generalul guvernator Enzenberg nu contenește în luarea de măsuri împotriva nefastei activități a acestei populațiuni constituită din „vagabonzi și leneși”, cari țin cârciume și iau moșii în arendă, împotriva acestui „neam deadreptul cel mai stricat, dedat trândăviei, etc.” ⁶⁾.

În Banat, Jidovii, profitând mai cu seamă de naivitatea popoului de rând, comiteau felurite înșelăciuni, iar când îi ajungea brațul justiției, scăpau de pedeapsă sub pretext că sunt supuși ai Sultanului. Laolaltă cu Armenii, Grecii și Turcii, făceau mare concurență negustorilor băștinași, în timpul lui Iosif II. Maria Terezia a fost nevoită să edicteze, în 28 Dec. 1776, Regulamentul Ovreilor (Juden Ordnung), potrivit dispozițiunilor căruia, Ovreei nu aveau voie să pășească la căsătorie decât numai în cazul când numărul fondurilor se micșora prin deces sau prin plecare. Așa, în Timișoara — de o pildă — nu avea voie să trăiască mai mult ca 49 familii, numărul negustorilor jidani nu putea să treacă peste 8, iar acela al vânzătorilor de vechituri (Trobler) peste 6. Colportajul în provincie se pedepsea cu confiscarea obiectelor de negoț; dar, în schimb, li era îngăduit să cerceteze nelimitat târgurile de țară și cele săptămânale. Intrarea altor negustori evrei era

1) V. A. Urechă, I, p. 99. 2) Furnică, 39. 3) N. Iorga, Ist. Evreilor. 4) Ibidem. 5) Idem, Ist. Com., 105. 6) Ziglauer „Geschichtliche Bilder aus der Bukowina zur Zeit der Osterreichischen Occupation, 1883, I, p. 17. Vezi și N. Iorga, Note istorice.

îngăduită numai la târgurile provinciale, sau când intrau în serviciu la alți Jidovi, sau vreau să-și vază rudele sau să-și încaseze pretențiunile și dacă dovedeau că sunt în trecere pentru Slavonia, Transilvania sau Turcia. Legitimarea se făcea la vămi, unde depuneau și „taxele de toleranță”. Li era îngăduit, de asemenea, să aibă doice creștine și servitoare, numai dacă, însă, acestea nu locuiau sau nu mâncau în casele jidovești. Li se percepeau anumite taxe pentru exercitarea negoțului și a religiei mozaice, precum și pentru tolerarea cimitirelor. Nu aveau voie să posedze și proprietăți în celelalte sau în afară de oraș. Iar la Timișoara li se fixa cartierul de locuit la Fabrica Timișoarei. Nerespectarea acestor dispoziții atrăgea urmări foarte severe ¹⁾.

e) Cine mai făcea negoț și industrie în această perioadă.

În această epocă, singurii dictatori în viața economică — propriu zis, în comerțul cu Orientul — rămăneau Turcii. Genovezi și Venețieni de mult dispăruseră, iar străinii n'aveau voie să facă negoț pe M. Neagră declarată lac turcesc. Comerțul de export îl făceau Turcii, Lazii, Grecii, Armenii și Evreii — supuși turci; cel de import Grecii, Armenii, Bulgarii și Români, iar cel locanic-intern numai Români, fiindcă, înainte de stabilirea consulatelor, nu era îngăduit străinilor să se stabilească în țară și să se ocupe de industrie și comerț cu amănuntul. Toptangii localnici erau toți Români, ceva Greci, Armeni și Bulgari din cei așezați ca pământeni în timpul războaielor din 1769/1774, 1786/88 și 1806/1812.

Simțimântul de asociație foarte dezvoltat la Români, îi făcea să se pună în fruntea toptangiilor. Cambia și polița erau noțiuni necunoscute și în toate transacțiile cuvântul dat prețuia totul. Români joacă rol important în legăturile cu Apusul. Ei se uneau în această companie și cu Grecii — așa ziși Greci. Lipscănia mare era un domeniu de predilecție pentru ei. Încă din 1700, toți creștinii orientali își aveau, la Lipsca, casa lor „Griechenhaus”. Români și Grecii erau „Orientul consumator”. Aromânii introduceau în Pens. Balcanică cea mai mare parte din mărfurile Europei centrale lucrate după gustul popoarelor balcanice. Acești negustori erau așteptați cu nerăbdare, iar când carele grele cu mărfuri prețioase se descărcau la hanul Sf. Gheorghe Nou, Bucureștenii trăiau zile de sărbătoare. Dar după 1750, se strecoară, la Lipsca și Breslau, și elemente rău platnice, cecece a adus mari pagube caselor germane. Printre marchitani, brașoveni și băcani greci, foarte mulți Români, precum și alți negustori și zarafi. Din listele pentru Iași și București, nu se vede nici un Evreu lipsčan, cupeț sau băcan.

1) P. Drăgălina, o. c., III, p. 171 și nota 2 — după Szentkláray o. c. 2) D. Z. Furnică, Istoria și dezvoltarea industriei la Români, p. 10—11.

Armenii din Moldova, din Turcia și Constantinopol sau din Polonia îi găsim peste tot în Moldova și în Basarabia — aici, activând și cu Românii și ocupă, astfel un loc important în viața economică. Grecii, venind de peste tot, jucau pe scena politică și cea economică rol de seamă. Laolaltă cu Armenii, Turcii și Evreii făceau camătă sub numele de „astar”, zărăfie și bancherie — toate la un loc o calamitate.

Turcii împrumutătorii de bani erau cunoscuți și lui Mihai Viteazul când i-a măcelărit, laolaltă cu ceva Greci și Evrei — lucru ce au făcut și Graziani și Aron Vodă în Moldova.

Împrumutau pe boeri și domni, împrumutau și orașele și cu sila pe bieții țărani, luau dobânzi mari și pe deasupra și produse. Peste tot în Moldova, se ocupau cu negoțul de vite și de pește, aveau dugheni, cafenele și feredeie — odăi, umblau pela iarmaroace și încă, dela începutul secolului, porniseră marele negoț de lemne la P.-Neamț.

Alte calamități erau gealepii, saegiii și capanlâiii. Lazii sau Hagii din Trebizonda, ca gealepi — negustori de vite chilipirgii, înarmați cu firme sau scrisori viziriale, plăteau cu nimica produsele raialelor sau împrumutau cu dobânzi mari pe țărani contra produse țărănești și lucrau în asociație cu Curzii — tot așa de răi, sălbateci și răpitori. După nimicirea lor totală de către C. Mavrocordat, în înțelegere cu Ali-Pașa și Hekim Oglu-Pașa de Vidin sau Babadag, au fost înlocuiți cu gealepi greci, tot așa de cruzi și de răi. O altă calamitate erau Turcii saegii —ciobani negustori de vite, însărcinați cu aprovizionarea bucătăriei imperiale ottomane cu 50000 oi și 8000 vite mari sau capanlâiii recrutați din Armeni și Greci, rar din Turci, pentru strângerea de grâne, lemne, vite, etc.

Bogățiile Principatelor nesecate și variate ispitiseră pe toți străinii. După Dapante, negustorii cei mai cu vază în Răsărit erau în primul rând cei din Principate. Se exporta potasă, piei, vite cornute, zeci de mii de porci, lână, vinuri și rachiu, pielărie, etc., iar prin contrabandă, și produse destinate chelerului imperial. În ramura cojocăriei și a blănurilor, negustorii și meșteșugarii bucureșteni dețineau, în sec. XVIII, primul rang în toată Europa. Moldovenii părăsesc Ardealul, dar lucrează cu provinciile polone, iar Muntenii lucrează cu Lipsca și mulți din ei fac negoț cu Țara Cazacilor.

Scheii chrisovuliți — ca sudiți austriaci — se bucură, ca și Sibienii, de privilegiul de a vinde singuri marfă brașovenească în București și în toată țara, scutiți de orice altă plată. Impăratul Leopold întrunise, în 1701, pe negustorii brașoveni într'o societate și acest negoț românesc levantin căpătase mare întindere. Acești negustori români brașoveni făceau negoț cu Turcia și Tartaria, îmbrăcați cu firman imperial care le acorda privilegiul de a vinde mărfuri germane la C/pol și în Prin-

cipate și ei se întindeau cu afacerile lor până în țările ereditare ale imperiului — în Saxonia, Silezia și Veneția. Aromâni făceau parte din această companie. Iar Sașii se plâng de aceste progrese ale Românilor.

Pe câtă vreme, sub guvernarea austriacă, bieții Olteni sărăciți au găsit refugiu până în Schiavonia, Chiproviceni se bucurau de mari favoruri, organizați în companii la Craiova, Râmnic și Islaz, iar la Tg.-Jiu, era o companie grecească cu trei sucursale. După retragerea Austriacilor în 1739, C. Mavrocordat chiamă pe vechii prieteni dela Brașov și întemeiază la Craiova o companie, începându-se, astfel, o vie activitate între Ardeal și Muntenia, iar Matei Grigorie Vv. atrage pe săteni din partea Sibiului.

Industria este întemeiată de străini, ca și de Români — boieri și domni. Aceștia acordau privilegii importante întemeietorilor de fabrici, cum a fost cu I. Calimachi și fiul Grigore care acordă privilegii largi fabricanților germani de postav din Polonia care întemeiază una, în 1764, în folosul spitalului Sf. Spiridon la Filipeni Noi. Greci din Ianina au întemeiat, în 1758, fabrica de hârtie la Fundeni Doamnei, alta este instalată de d. Moruzi pe apa Sabarului, precum și altele de alți domni; Românii ardeleni întemeiază fabrici de lumânări, de testemeluri, de sticlă.

Evreii excelează, în schimb, în instalarea de fabrici de rachiu — velnițe, rachierii sau poverne, ale căror produse nimicitoare a ființei fizice și morale a poporului erau împrăștiate în marea mulțime dela sate și orașe, prin „orândari” și cârciumari.

Bibliografie — N. Iorga : Ist. Comerțului ; Studii și documente ; Negoțul în trecutul românesc ; Industria la Români ; D. Z. Furnică — op. citate ; Ionescu-Gion și A. Hâciu — op. citate ; V. A. Urechiă — o. c. II ; N. G. V. Gologan — Trecutul comerțului românesc din Brașov, Buc. 1928 ; Erbiceanu — Cronicarii greci ; Calimachi și Hurmuzachi — Documente ; Giurescu — Material ; Peyssonnel — Traité sur le commerce de la Mer Noire, II ; Gh. Netta — Expansiunea economică a Austriei ; etc.

f) Noua înfățișare a centrelor urbane și rurale, cu date statistice asupra numărului lor și a poziției câștigate de Evrei.

Deși numericește puțini, Evreii par că încep să schimbe înfățișarea etnică și tradițională a târgului românesc.

În 1738, „Jidovii den târg den Bârlad” au un „staroste de jidovi” după „obiceiu vechiu, precum au fost de altădată, mai înainte vreme”, pentru „poruncile gospod”, „nevoile” și „cislele” lor, ajutat de alți „doi, trei aleși” ¹⁾. În 1767, era la Bârlad „un rând al dughenilor jidovești” ²⁾. În 1770, un Evreu a putut fi anexat cumva la breasla blănarilor din Botoșani ³⁾. Prin 1741, erau, la Chișinău, negustori tot Ro-

1) St. și Doc., VI, p. 437, no. 1648. 2) N. Iorga, Note istorice. 3) N. Iorga, Breasla Blănarilor din Botoșani, p. 9.

mâni — probabil, vrând să înțeleagă majoritatea, fiindcă un alt document îi pomeneste pe Evrei după Armeni, iar în 1751, se mai văd la Cernăuți, pe lângă Chișinău, târgoveți moldoveni și jidovi ¹⁾. Pela jumătatea sec. XVIII, Evrei din raiaua Hotinului cer să se dea porunci târgoveților din Bacău să-i lase să-și facă case la târg pe loc domnesc, unde li va plăcea și în cislă cu târgoveții să nu fie amestecați ²⁾. Este vorba de Evrei cu nume curat daco-romane: Avram și Burăh ³⁾. Ei mai apar și în alte târguri, ca mici negustori, la Ocna, la Hârlău, la Siretu, la Galați, etc. ⁴⁾. În 1779, apare, în Moldova, un căutător de vaduri și poteci, primul Galițian pe nume Wigder — cum vrea să înțeleagă N. Iorga ⁵⁾ — după care avea să atragă, în deceniile și secolele următoare, pe cele mai sălbatece hoarde de făpturi cu așa numit chip omenesc, cum îi descria contele d'Hauterive.

Un călător, Kelemen Mikeș, „un observator nu totdeauna exact și mereu dispus la exagerări răutăcioase”, nu vede la Iași, în 1739, decât Armeni și Ovrei ⁶⁾, ignorând cu dinadinsul par'că pe Greci, cari, după unanimitatea informațiilor prețioase, sunt arătați ca având un rol de seamă în comerț ⁷⁾. La această impresie globală, va fi contribuit, probabil, faptul că însăși Mitropolia era înconjurată de casele jidovești și toate dughenile ei arendate Jidovilor. Oricum, proporția numărului și a cifrei afacerilor fiecărei grupe etnice este, în această vreme, într-o continuă transformare, evoluând mereu în favoarea Evreilor ⁸⁾. Dealtfel, o scurtă mențiune în darea de seamă asupra veniturilor și cheltuelilor Moldovei pentru anul 1763, ne permite să constatăm, că, din toate orașele Principatului, numai Iași cuprindeau un număr de Evrei suficient ca să formeze o comunitate și ei plăteau o contribuție anuală de lei 623 ⁹⁾. În celelalte orașe, după aceiași dare de seamă, rezultă contribuțiuni ale altor grupuri etnice streine, pe când Ovreeii nu figurează cu nimica ¹⁰⁾. Până pela finele sec. XVIII, se găseau puțini prin orașele capitale de județ, prin sate nici nu se pomeneste de ei ¹¹⁾. De abia la Focșani se ridicau la numărul de 6 familii ¹²⁾. La Roman, se pomeneste numai de Moldoveni și Armeni ¹³⁾.

Muntenia este încă ferită de puhoaietele ovreești din Nord. La Ploești, apare, de abia în 1737, primul Evreu ¹⁴⁾. Din recensământul efectuat de Austriaci, în 1727, Oltenia, în toate ale ei cinci județe, număra numai 4 Evrei ¹⁵⁾. În Muntenia, ca și în Moldova, veneau Evrei

1) Ibid., Note istorice. 2) Ibid., ibid. 3) Ibid., ibid. 4) N. Iorga, Ist. Evreilor. 5) Ibid., ibid. 6) G. Zane, op. c., p. 330 — după „Ion Neculce”, IV, 1924, p. 262. 7) Ibid. 8) Ibid. 9) Verax — Radu Rosetti „La Roumanie et les Juifs”, 1903, Buc., p. 1. — după Ms. Nr. 1 din Sucurasa Arhivei statului din Iași. 10) Ibid., ibid. 11) D. Z. Furnică, Industria și dezvoltarea ei, p. 106. 12) Ibid., ibid. 13) N. Iorga, Note istorice. 14) N. Iorga, Note istorice. 15) Verax, o. c., p. 6.

mai puțin bogați, aduși de gealepi, capanlâi, saegii și surecii turci, ca să-i ajute la strângerea produselor trebuincioase capanului imperial turc, dar cari, după terminarea acestei operațiuni, sau se înturnau de unde veniseră sau unii din ei rămâneau în Principate și se ocupau cu misitia grânelor și a vitelor, făcând o crâncenă concurență misiților greci¹⁾.

Oricum, numărul acestor Evrei nu putea fi prea mare, deoarece nu li era îngăduit să facă negoțătorie cu mărunțișul, nici să se ocupe cu meșteșugul, ci li era doar îngăduit să se ocupe numai cu zărăfia fără prăvălie, cu misitia și cu meseria de povarnagii învățată în Polonia, unde erau cele mai mari rachierii și din care îi goni faptul că domniii Moldovei au prohibit importul rachiului — pe moldovenește, horilcă, adică basamacul de azi, spirt amestecat cu apă, „dușmanul de moarte al țaranului român”²⁾. Li mai era îngăduit străinilor, printre cari și Evreilor, să facă taxiduri periodice, adică să vie din când în când în Principate, la epoci anumite și mai cu seamă la bălciuri anuale, ce se țineau în diferite orașe sau sate și li era îngăduit să-și vândă mărfurile ce aduceau în soroc de 12 zile, dar numai cu ridicata și nu cu mărunțișul, lucru ce erau datori să-l facă și la cumpărări. Totuși, acești negustori streini, printre cari și Evreii, abuzau de această neîngăduință și se încercau în multe localități să vândă cu mărunțișul. Unii din sudiiții streini au încercat să săvârșească acest abuz și la Craiova, dar Vodă nu le-a îngăduit, la plângerea negustorilor³⁾.

O invazie a streinilor-Greci și Arnăuți, dar mai cu seamă Ovrei, a urmat, după pustiirea Turcilor din Noembrie 1738, și după ciuma lui Mavrocordat, când a urmat o perioadă de înflorire și de liniște. Ovreii s’au așezat cam prin părțile ocupate în mahalalele de azi în București înlăturând pe de o parte pe negustorii români, iar pe de alta, cumpărând, sau pur și simplu, ocupând proprietățile boierești și bisericesti⁴⁾.

După cum se vede, mărturii despre înmulțirea negustorilor evrei apar în a doua jumătate a sec. XVIII și vor deveni foarte frecvente în secolii ce urmează⁵⁾.

În Bucovina, înainte de 1769, adică sub stăpânirea moldovenească, trăiau vreo 200 familii, iar în 1774, sub aceeași stăpânire, 526 familii, din cari 300 s’au strecurat în timpul ocupației, venind cu armatele rusești. În 1776, erau 650 familii, adică contau cu 3.82% față de totalul de 17.000 familii în toată provincia⁶⁾. Dealtfel, până la anexarea de către Austria, în 1775, toate orașele erau exclusiv în mâinile Românilor⁷⁾.

1) D. Z. Furnică, o. c., 107—108. 2) Ibid., 108. 3) Ibid., 28. 4) D. Dumbravă, art. „Tragedia sfintei noastre biserici” în *Porunca Vremii* din 9.9.1937 5) G. Zane o. c., 332. 6) Bogdan-Duică, o. c. 147, după Dr. R. Fr. Kaindl, o. c. 7) „Bucovina și declarațiile ministrului Iamandi”, în *Univ.* din 6.I.1935.

Generalul Enzenberg, care a urmat generalului Splényi în 1778, găsește 800 familii ¹⁾. În 1782, erau 1050 familii, din cari expulză 372 și rămaseseră 678, cerând, însă ca și aceștia să fie negustori mari, meseriași sau agricultori, după ordinul din 16 Oct. 1782 al împăratului Iosif ²⁾.

Ovrii — după constatările gen. Enzenberg — se înmulțeau mai rău decât țiganii și mai constată că nu plăteau nici birul meseriilor, nici foncieră și că erau vârați în tot negoțul — chiar și în Suceava, în Siretiu și în Cernăuți ³⁾. Pe câtă vreme, creștinii creșteau prin Români veniți din Moldova și Transilvania, iar Rutenii din Polonia Rusă, Evrei creșteau dela 37%, la 41% — în intervalul dela 1776 la 1780, când erau 1069 familii la 26062, majoritatea lor constituind-o Evreii cerșetori — Betteljuden ⁴⁾.

În 1776, erau la Cernăuți 178 familii creștine și 112 familii evreiești (495 suflete); la Sadagura, — 45 (180 suflete) evreiești față de 180, la Suceava 55 (218 suflete) față de 76 și la Vijnița — 60 (208 suflete) față de 65. ⁵⁾

Când, în 1781, au fost siliți să muncească pământul, din 714 familii, rămaseseră, în 4 ani, numai 175 ⁶⁾, iar când li s'a cerut un capital de 250 florini, ei s'au ridicat în masă și au trecut în Moldova).

Incepând dela data anexării, soarta Bucovinei este pecetluită sub toate raporturile. Printre alte măsuri de desnaționalizare, Maria Tereza și împăratul Iosif II s'au străduit din toate puterile ca să ajute la formarea cu burghezia streină de târguri în mijlocul satelor moldovenesti ⁷⁾. Știrile despre Evrei în Ardeal se înmulțesc dela 1781 încoace — anul când s'a emis Edictul de Toleranță al lui Iosif II, care, însă, nusecuse pe Evrei din Alba Julia, unde erau înțărcați. Dar știrile despre aceste populațiuni se înmulțesc în a doua jumătate a sec. XVIII, pe vremea Mariei Tereza care le dase drepturi, autorizând Cahalul, acea organizație autonomă, un fel de stat în stat, care se îngrijește de interesele materiale ale Evreilor ⁸⁾.

Dar aceste drepturi au trecut prin multe faze. La 1 Sept. 1780, li se dase încă un an de toleranță, după care trebuiau să fie expulzați; prin decretul din 4 Julie, 1781, se admitea șederea numai celor născuți în țară sau celor ce se găseau de cel puțin 30 ani — restul, în afară de cei din A.-Julia, urmând a fi expulzați, fapt. însă, care n'a avut loc ⁹⁾.

1) B. Duică, 148—49, după acelaș, Dr R. Fr. Kaindl. 2) B. Duică, p. 150 — ap. Kaindl. 3) Ibid., 148 — ap. ibid. 4) Verax, o. c. p. 350. 5) Idem, 4329 — ap. Dr. J. Polek „Statistik des Judenthums in der Bukovina, in Statistische Monatschrift, herausgegeben von der K. K. Centralschichtliche Bilder aus der Bukovina zur Zeit des osterreichischen Militär Verwaltung. Sonder-Abdruck aus den Bukowiner Nachrichten- p. 6. 6) Hurmuzachi, VII, p. 457. 7) Hurm., VII, 299 8) B.-Duică, o. c., p. 37. 9) Idem, o. c., 106 — după G. M. G. von Hermann, „Das alte und neue Krontadt“, Hermanstadt, 1883, v. I, p. 308 și v. II, p. 18—19, 61, 324.

Oricum, după isgonirea Românilor, orașele din Ardeal au fost invadate, în cursul sec. 18 și 19, de elemente streine venite din Ungaria, Germania și Galiția — Maghiari, Svabi, Armeni, Evrei și alții ¹⁾ Și, din ce în ce, orașele își pierd fisionomia etnică românească de altă dată. Astfel, Aradul, într'un secol și jumătate (1717—1894) a fost cucerit de Evrei, pe cari i-a cunoscut de-abia în 1717, în număr de 6 familii. Deși, în 1725, guvernul le-a interzis așezarea, în 1742, ei au deja o casă de rugăciune, între Sârbi, considerați fiind ca națiune — heber nemzet; în 1764, își aduseră un rabin; în 1775, Ovreei arendași adaugă un judecător național-judenrichter; în 1781, și-au putut deschide o școală pentru cele 41 familii (sau 200 suflete ²⁾).

Oradea Mare avea, în 1780, trei părți: reședința episcopală, cartierul Românilor și cel militar, iar în întreg comitatul erau 200 Evrei ³⁾.

Brașovul cunoaște pe Evrei ceva mai târziu și aceștia sunt originari din cei alungați din Rusia. Se pomeneste în județ, în munții Branului, pela 1760, de un Avram Evreul, cu capital, care se asociază cu Ardeleanul Oprea Floroiu la cășării și-i despoaie pe asociați de pungi de bani ⁴⁾.

Pela 1780, nu existau încă Evrei în Maramureș, dar asedierea acestuia era desăvârșită ⁵⁾.

În Banat, Evreii sunt foarte slabi ca număr. De-abia 12 familii de Jidovi spanioli în Timișoara și în număr de 353 suflete în toată provincia — prin jum. sec. XVIII, alături de 45.000, între cari Români dețineau majoritatea absolută. Totuși, populația se plânge de aceștia ca și de Jidovii venind după negoț din Turcia, cari se bucurau de multe favoruri ⁶⁾.

1) R. Seišanu, art. în Univ. din 30.12.1934: „Restabilirea unui adevăr istoric”. Cui au aparținut orașele și târgurile din Ardeal și Banat. (Răspuns lui Tamandi). 2) B.-Duiică, o. c., p. 141, după Marki Sandor, „Aradvármegye és Arádszabad királyi város története”. Arad, 1895, p. 757—762 (Istoria Comitatului și orașului Arad). După lucrarea „Arad város története” (Istoria orașului Arad), de Lakatos Otto, vol. II, p. 221 și după art. „Orașul Arad la 1774 și azi” din Anuarul școlii medii-civile „Iosif Vulcan” din Arad p. a.ș.c. 1920/21, de director Victor Bobescu. (Vezi Univ. din 22 Aug. 1940): „Din registrul proprietarilor de case ai cetățenilor din orașul de cameră Arad” după lucrarea lui Lakatos Otto, din 954 locuitori proprietari de case din Arad în 1774: Români erau 575—60,30 la mie propr.; Germanii 162 — 16,90 la mie, Sârbi 14,90 la mie și Maghiari 74 — 7,80 la mie. 3) R. Seišanu: „Restabilirea unui adevăr istoric” în Univ. din 30.12.1934, după Karl Gottlieb von Windisch în lucrarea „Geographie des Königreichs Ungarn, vol. II, tipărită la Presburg-Bratislava, 1780. 4) N. Iorga, Note istorice. 5) B.-Duiică, p. 121. 6) P. Drăgălina, Din Ist. Banatului Severin, III, p. 171 și nota 2 — după Szentaklary: Szaz és Dél-Magyarország, p. 228—230. Erau Români, Sârbi, Bulgari, coloniști germani, italieni și francezi și ceva Țigani.

g) Cum au fost descriși de către contemporani

Vom da câteva ilustrațiuni și ne vom referi exclusiv la părerile scriitorilor și ale organelor administrative străine.

Să începem cu Del Chiaro, fost secretar al Prințului Nicolae Mavrocordat. În lucrarea lui referitoare la revoluțiunile Munteniei, ne spune că cea mai mare parte din familiile ovreești din Moldova trăesc în mod mizerabil, vânzând rachiul și alte mărfuri. În afară de limba română, ei vorbesc limbile germană și poloneză ¹⁾.

Istoricul Fr. J. Sulzer relatează că târgușoarele Moldovei sunt pline de Ovrei unde își au locuințele și își fac o situație prosperă prin fabricarea rachiului și prin comerțul de tot felul, poartă acelaș costum ca și Evreii polonezi și se pare că au venit din Polonia ²⁾.

Raicevici spune că acești Ovrei, se pare a fi emigrat din Polonia, se îmbracă ca și confrății lor polonezi, prosperă prin fabricarea rachiului și prin comerțul de tot felul și sunt cămătari, având asupra moralității și culturii poporului aceeași influență vătămătoare ca și în Polonia ³⁾.

Peyssonnel nu spune nimica despre Evrei, ceace constituie o probă indirectă despre puținul lor număr și, deci, despre slaba lor importanță în sec. XVIII. Este, totuși, foarte curios de a nu-i fi observat ⁴⁾.

Generalul Enzenberg, guvernatorul Bucovinei, îi descrie astfel pe Evreii din Bucovina pe cari i-a cunoscut atât de bine și a căutat să scape frumoasa țărișoară de ei: „Vagabonzi, leneși, ei țin cârciume și iau moșii în arendă”. Sunt „neamul cel mai deadreptul stricat, dedat trândăviei; se hrănește, fără a fi prea mult supărat, din sudoarea creștinilor muncitori”. „Se înmulțesc mai tare decât țigani... Au în Bucovina tot negoțul și meșteșugul, mai ales în Sfaceava, Siretiu și Cernăuți, țin cârciume de vin, bere, rachiu și vând după plac; au multe moșii în arendă și, deci, ceace e grozav, țin pe creștini ca supuși și nu plătesc nici darea meșteșugului, nișci a pământului, ci numai, pe an, cinci florini de familie”. „Pentru că în nici o țară Evreul nu se bucură de atâtea libertăți și drepturi și nu plătește mai puțin, se vor așeza toți în Bucovina, ceace nu li îngăduiu și-i expluzez surma” ⁵⁾.

Comisiunea însărcinată de generalul Enzenberg ca să studieze această problemă a Evreilor din Bucovina, raportează că „aici, în țară,

1) Del Chiaro, „Istoria delle Rivoluzioni della Valahia, 1718, p. 109. 2) „Geschichte des Transalpinischen Dacien” — Istoria Daciei Transalpine, în care se vorbește despre societatea română în sec. XVIII, 1789. Născut în Elveția, căpitan în armata austriacă, chemat dela 1776 de Ipsilante în țară unde și muri, la Pitești, în 1791. 3) „Beschreibung der beiden Fürstenthümer Moldau und Wallachie”. 4) „Observations sur le commerce de la Mer Noire”, Amsterdam, 1787. 5) Din Zieglauer „Geschichtliche Bilder aus der Bukovina zur Zeit der Österreichischen Occupation, 1883, I, p. 17. Vezi N. Iorga, Note istorice.

Evreii obișnuiesc a cumpăra țăranului dinainte puiul în ou, mierea în floare, mielul în pânțelele mumei pe un preț mic și prin această camătă a sugere cu totul pe locuitori și a-i aduce la sărăcie, așa încât țărani împovărați astfel de datorii și pentru viitor, nu află alt mijloc de mântuire decât să fugă din țară; astfel Evreii dau aici prilej la emigrare și sunt astfel periculoși populației și agriculturii. Evreii de aici se hrănesc mai mult cu cârciumele și dau prilej poporului să bea și să se strice; prin expulzarea lor ar fi hrana mai efină, bețiile s'ar mai opri, înșelătoria în negoțul cu mărfurile ar înceta, prețul arenzilor ar scădea și satele s'ar păstra" 1).

Impertinența Evreilor se vede din plângerea contra lui Enzenberg care le oprise cârciumele 2): „Expulzații sunt oameni cinstiți, oameni ireproșabili, cari erau în parte așezați" 3) între ei „hahami, belferi, cântăreți și scriitori ai celor 10 Porunci" 4).

Din răspunsul lui Enzenberg la plângerea Evreilor „parte indigeni, parte descălecați sub protecția turcească, rusească și chiar austriacă" și cari spuneau că se țin „din berărit, velnițe de rachiu, cârciume și arenda pe sate întregi" 5): „Până acuma, n'am văzut jidan la plug, nici pe unul îndeplinind munca țărănească, dar am văzut arând pentru Jidovi și anume câmpiile cele mai roditoare, pe cari jidanul arendaș le ține pentru el și bietului țăran îi dă desigur cele mai rele" 6). Marile linii ale politicii sale erau: suprimarea Kahalului — cea organizație de stat în stat — și proprie justiție coruptă prin judecător confesional-evreesc; trecerea la comunele urbane a fabricii de rachiu; pedepsirea tuturor bețivilor și închiderea cârciumilor dela orele 10 înainte; suprimarea negoțului de mijlocitori cari plăteau produse contra rachiu; excluderea dela funcțiuni a Ovreilor 7)

Așa au fost pictați de către streinii cari i-au cunoscut mai de aproape sau în treacăt.

1) N. Iorga Note istorice, 19—20. 2) Ibid. 43. 3) Ibid. 40—41. 4) Ibid., ibid. 5) Ibid., ibid. 6) Ibid., 48. 7) B. Duică, o. c., 157.

CAPITOLUL VI.

PERIOADA ATOTPUTERNICIEI CONSULATELOR PÂNĂ LA TRATATUL DELA ADRIANOPOL (1782 — 1829)

a) Caracteristici și factorii care favorizau invazia.

În apus, încă spre finele sec. XVIII, se produsese războaie de o covârșitoare importanță. Aplicațiile descoperirilor tehnice modifică fundamental structura economică a țărilor posesoare de materii prime și, deci, de industrii, în așa fel că, producția, întrecând orice posibilitate de consum intern, dă naștere la grija pentru deosebit în țările cu structură economică agrară sau înapoiată. Concomitent cu aceasta, se desimează lupta puterilor apusene pentru cucerirea politică și economică a Principatelor. Pentru ca să-și asigure libertatea comerțului în împărăția turcească și în țările supuse acesteia, Austria — care, până acum, își desfășura mărfurile în Ungaria, Polonia și Rusia, dar și acestea căutau să-și organizeze o industrie națională — a introdus clauze importante în tratatul dela Pazarovici din 1718, precum și în Convenția din 1747. Dar, prin tratatul ruso-turc din 1774, Austria, văzându-se împiedicată în tendințele ei expansioniste, luptă din războaie ca să-și mențină pozițiile câștigate și înființează, în 1782, primul consulat care avea să se bucure de aceleași prerogative ca și cel rusesc, precum a făcut în curând și Prusia, cu toată opoziția Austriei și Rusiei. Prusia și Austria, țări cu industrie înaintată, erau, de acum, în stăpânirea piețelor noastre; case de negoț austriace înlocuiesc pe cele grecești și armenesti; toate manufacturile veneau de acum din Anglia și din aceste două țări: din Lipsca și Viena, din Veneția și Graz, din Breslau, Nürnberg, Brașov, etc., pe câtă vreme, produsele noastre, crescute cu atâta trudă

și griji, se vindeau aproape pe nimica, iar exportul, ca să acopere nouile necesități, creștea vertiginos.

Odată cu aceste tendințe de pătrundere a capitalismului apusean, vor avea loc, în țările noastre, mari transformări morale și social-economice. De acum, economia noastră casnică, de consum, se transformă în una bănească, de schimb. Ocupațiunile austriace și rusești (1774—1834) aduc profunde schimbări în moravurile și necesitățile vieții noastre, supusă unui proces care îi schimbă direcția și înfățișarea. Ocupația rusească din 1806, îndeosebi, desăvârșește procesul. Boierii au nevoie de bani cât mai mulți ca să-și trăiască viața după stilul apusean, viață frivolă sau în vâltoarea agitațiilor politice din capitală. Pentru satisfacerea atâtor nevoi și a unui export cât mai intens, ei își largesc latifundiile ca să-și mărească producția; țaranul trebuie să muncească nemăsurat mai mult; arendașii, toți streini, se îmbogățesc în paguba boierilor, țăranilor și răzeșilor; industria și meșteșugurile locale se distramă, meșteșugarul este de acum înainte strein, iar noua industrie, ce se așază la noi, ucigătoare a celei băștinașe, va fi din ce în ce mai streină și, într'o țară dedată unui lux ucigător de curățenie și moravuri patriarhale, unde tot ce este de valoare se exportă pe nimica și tot ce este inutil se importă cu bani scumpi, unde banul lipsește și capitalul este strein, este nevoie de bani și bani se găsesc la cămătar, iar cămătarii sunt toți Evrei¹⁾. Și astfel, se ruinează țaria unui neam și se irosește bogăția și liniștea unei țări.

Această perioadă, una din cele mai de seamă și care poartă în ea semnele unei fatalități inexorabile, se caracterizează prin o invazie nestăvilită de Evrei, ceea ce zguduie din temelii vechile alcătuiri sociale și economice ale Țărilor Românești și aduce cu sine începutul dispariției vechilor bresle de negustori și meșteșugari, datorite, toate acestea, în mare parte și amestecului străin care amplifică totul în favoarea acestor oaspeți noi și nedoriți.

Invazia de care vorbim este legată de apariția a o mulțime de factori de natură internă și externă. Să-i analizăm pe fiecare în parte.

Factori interni: 1) Inceputul unei schimbări a felului de viață în îmbrăcăminte și locuință, precum și în mentalitate, ceea ce aduce cu sine pe meșteșugarii și pe negustorii streini; 2) Tendința nestăpănită spre o viață de lux rafinat a boierilor și domnilor, ceea ce aduce nevoia mereu crescândă de numerar și, odată cu aceasta, tot cortegiul de cămătari străini, mai cu deosebire evrei și de orândari,

1) Vezi, între altele, și „Procesul destrămării vechilor forme” de I. Ververca, în vol. III al Encicl. României.

cari se înmulțesc prin târguri și sate, stăpânindu-le în toate resor-turile lor; 3) Anumiți domni, prea puțin îngrijați de soarta popo-rului, țineau să-și crească, prin orice mijloace, veniturile Cămării și de aceea atrăgeau noi contribuabili, cărora le acordau însemnate privilegii, ceea ce face pe băștinași să devină sudiți streini, iar pe streini supuși români; 4) Preocupări noi în viața socială — înde-sebi în viața politică a țării — atrăgând pe tineri spre funcțiuni publice și părăsind brățara de aur a părinților, ceea ce creștea nu-mărul sudiților în chip îngrijorător, pe cât sărăceau și se împutinau breslașii pământeni și, în sfârșit, 5) Față de aceste stări de lucruri, ura pământenilor — breslași și țărani — crește și se manifestă, ceea ce face pe anumiți domni să ia măsuri în consecință, fără efecte prac-tice, însă.

Factori externi: 1) Regimul consulatelor — născut din nevoia de a supraveghea aplicarea nouilor reforme economice despre cari vom mai vorbi — acest regim a statornicit un sistem de capitula-țiuni vătămător prestigiului și ființei țărilor noastre prin lupta dusă împotriva vechilor datini și alcătuirii breslelor, înalte forme și va-lori de viață națională, iar pe de altă parte, ca să-și justifice rostul și să-și mărească importanța, au deschis largi registrele sudiților cari le produceau venituri tot mai mari; 2) Prin acești sudiți, ele își creiau pionieri ai expansiunii lor economice și financiare, ceea ce ducea fatal la desființarea breslelor naționale — piedică acestor ten-dințe de expansiune; 3) Războaiele și ocupațiunile rusești și au-striace ce s'au desfășurat pe pământul țărilor noastre aduceau cu ele mulțimi nenumărate de Evrei; 4) Măsurile luate în Polonia, în Rusia și în Bucovina împotriva Evreilor; 5) Teama de recrutări sau de muncă disciplinată productivă în țările de mai sus și, în sfârșit, 6) Deși anumiți domni intenționau sincer să protejeze se comercianții și industriașii români, luptau din greu și adesea za-darnic cu clauzele din tratatele Turciei încheiate cu Rusia și Austria, tratate cari favorizau pe sudiții acestor puteri, scutindu-i și apă-rându-i mai mult decât puteau fi apărați comercianții și indu-striașii localnici.

Situația străinilor în Principate înainte de stabilirea consu-latelor nu era deloc strălucită. De aceea, numărul lor era foarte mic. Din cele spuse de Peyssonnel¹⁾, ei nu se bucurau de nici un drept și de nici o protecțiune. Toată lumea îi prigonea, toți slujbașii îi sfânțuiau și nimeni nu vroia să între în vreo relațiune cu ei, căci nu prezentau nici o garanție de solvabilitate. Religia lor chiar era

1) „Observations sur le commerce de la Mer Noire”, Amsterdam, 1787.

o piedică : a unora, creștini, catolică sau protestantă și a altora mozaică, îi împiedica de a intra în daraveri prietenești cu Românii. În plus, în Principate, în afară de connaționali, străinii nu puteau să exercite alt comerț decât cel cu ridicata și acela pe picior, în termen de 17 zile, fără dreptul de a ține prăvălii permanente. Așa că puținii streini goniți de sărăcie din țara lor — printre cari și câțiva Evrei spanioli — cutezară a veni aci spre a exercita câte un meșteșug, pe care nu-l exercitau Românii sau puțini din ei îl exercitau, dar se puneau pe muncă, aduceau calfe și ucenici și munceau cu toții din greu spre a-și câștiga hrana. În schimb, însă, erau bine plătiți pentru că pământeni aveau nevoie de ei ¹⁾.

Odată cu stabilirea consulatelor, lucrurile se schimbă. Toate restricțiunile impuse de vechile tratate încheiate cu Turcia sau de datini și pravili vechi sunt — în mod silnic sau cu măiestrie — eludate și, astfel, se deschideau porțile tuturor samovolnicilor ²⁾. Se adăoga la acestea — după cum vom vedea mai la vale — nevoia de bani prin cari treceau domnii cari își înmulțeau veniturile Cărmării prin contribuabili, precum și aceiași sete a boierilor cari își arendau pământurile și monopolurile, atrăgând pe moșile lor pe streinii debitanți de băuturi spirtoase și întemeiând astfel o sumă de târguri moldovenesti. Boierii își mențineau, și în această perioadă, monopolul de cârciumă — vânzarea de vin și de rachiu, dreptul de pescuire în bălți, vânzarea de carne la scaun, etc. Evreii n'aveau voie, de pildă, să se ocupe cu negoțul mărunț, nici cu cel ambulant, pe când cel cu ridicata reclama capitaluri mari, iar breslele li stau în cale ³⁾.

Consulatele erau — după normele dreptului internațional — organe diplomatice chemate, la noi în special, să supravegheze aplicarea, după cum am mai spus, a reformelor economice, ca negoțul să se facă în porturi de negustori creștini, de gealepi, după preț curent, așa cum se stipulasă la Kuciuk-Kainargi ; ceeace însă n'a avut loc, fiindcă nici Turcii nu s'au ținut de cuvânt ; iar în al doilea rând, să protejeze interesele connaționalilor — supuși respectivi, întotdeauna, însă, în cadrul legilor și obiceiurilor locale, ca și în marginea tratatelor și a convențiunilor internaționale. Ceeace, însă, la noi, în Principate, n'a avut loc. De pildă, încă dela instalarea sa, consulul austriac a acordat supușilor săi o protecțiune dusă la exces, trecând totdeauna dincolo de capitulațiuni și tratate, dincolo de convențiunile, pravilele și datinele ce guvernaseră până atunci viața economică în Principate. Imitând pe colegul austriac, aceiași

1) Z. Furnică, o.c., p. 134—135. 2) Ibid., ibid. d. 3) Ibid, 36.

lipsă de respect au manifestat-o și ceilalți colegi — ruși, francezi, prusieni, englezi, etc. Cu cât puterea și prestigiul Porții scădea, cu atât creștea și îndrăzneala acestor consuli.

În virtutea acestei protecțiuni fără margini, noui meșteșugari deschid ateliere vaste pe străzile mari, prăvălii în cari expuneau marfa lucrată în atelierele lor sau adusă gata confecționată în străinătate și pe care o vindeau cu bucata ca produs al muncii lor, lucru ce îl îngăduiau tratatele, făcând, în felul acesta, o concurență păgubitoare neguțătorilor similari pământeni, cu atât mai mult cu cât, în streinătate, mai ales în Transilvania, mâna de lucru era mult mai eftină ca în Principate ¹⁾. Sub protecția ocrotitoare a aceluiași consuli, a apărut ca legală vânzarea mărfurilor cu toptanul, dându-i-se interpretarea convenabilă. Și anume, streinii deschiseră bolți stabile și începură a vinde marfa cu bucata, cu pachetul, cu cântarul, cu grosul, cu topul, cu cumașul, iar nu cu cotul, cu ocaua, cu testea sau piesa și să numească acest nou soi de comerț vânzare cu ridicata, ceea ce nu convenea comercianților români, singurii vânzători detaiști, pe când felul acesta convenea cumpărătorilor, fiindcă își cumpărau marfa mai eftin ²⁾.

Lupta consulilor împotriva breslelor a fost lungă și grea. Breslele erau organizațiuni serioase, autonome, cari se administrau după vechile datini: își încasau dările pentru întreținerea lor și a operelor cu caracter umanitar și corporativ, precum și dările datorate fiscului prin „taxildarii” lor și se bucurau că plăteau dările prin cislă — adică proporțional cu averea și câștigul realizat de fiecare membru al breslei ³⁾. Streinilor, însă, nu li era îngăduit decât comerțul cu ridicata, vânzarea ca și cumpărarea în termen de 12 zile și numai la epoci anumite, mai cu seamă la bâlciuri anuale ⁴⁾. Aceasta îi făcea pe Evrei mai ales să se ocupe numai cu anumite meșteșuguri, ceea ce nu-i îmbogățește prea repede, sau se ocupau cu zărăfia, dar mai ales cu cămătăria.

Puterea abuzivă a consulilor izvora și din faptul că toate tratatele de comerț, câte se încheiau sau se reînnoiau de Turcia cu puterile streine, prevedeau ca aceleași clauze, avantajii, ușurări și scutiri de vămi aplicabile în Turcia să fie aplicate și în Principate. Prin aceste tratate, comerțul și industria streine erau protejate prin vămi, pe când pământenii erau supuși la o mulțime de dări, angarale, huzmeturi, vămi prin orașe, rușfeturi, cercături, adaose, narturi și altele — toate impuse neguștorilor pământeni cu amănuntul ⁵⁾, puși, astfel,

1) V. A. Urechia, XI, p. 125. 2) Ibid, ibid. 3) Ibidem, I, p. 38—39. 4) Ibid., ibid, 99. 5) Ibid, p. 86—7.

să lupte cu comercianții streini, cu Evreii cari începuseră să se înmulțească și cu tot felul de monopoluri, etc. ¹⁾. Cu un cuvânt, consuliile ajutați și de ordinele Porții trimise Domnilor, au început să dicteze pur și simplu, lucrau staț în stat, acordând supușilor lor, „sudiți” o protecțiune nemărginită și exercitând o teroare față de autoritățile administrative și judecătorești locale și impunând țărilor un regim de capitulațiuni. Aceasta face ca numărul imigranților și al noilor sudiți să crească pe zi ce trece. Pe de altă parte, negustorii pământeni, împovărați de taxe foarte grele și felurite de cari streinii erau în totul sau în parte scutiți, loviți de consulate ca și de autorități adeseori, luptau din ce în ce mai greu ²⁾, încât ajunseseră să-și renege supușenia lor de baștină și să se facă sudiți. Numai în bolțile din jurul mănăstirii Sf. Gheorghe Nou erau, în 1803, 14 Români etnici sudiți ³⁾.

b) Cu ce se ocupau Evreii.

Alți factori cari au favorizat invazia Evreilor, sunt legați de războaiele rusești și austriace duse împotriva Turcilor pe pământul țărilor noastre, ca și de serviciul recrutărilor în țările vecine. Un puternic aflux de Evrei galițieni are loc în intervalul 1789—91, când Austria ținu ocupată Moldova de vest până din jos de Roman și mai târziu toată Țara Românească și Oltenia ⁴⁾. După acești imigranți austriaci, vin Evrei ruși, Evrei prusieni și chiar Evrei francezi ⁵⁾. Cu războiul ruso-turc din 1806—1812, pe pământul Moldovei s'a scurs deasemenea multă jidovime ⁶⁾.

Dar prin răpirea Bucovinei, în 1775, această provincie este năpădită de Galițieni și, prin măsurile luate de generalul Enzenberg, orașele noastre năpădite, iar târgurile amenințate să devină evreești, singura lor soluție era să se așeze în Moldova, unde, nesupărați, puteau face negoț de cârciumă, de împrumut și de arendă, de pământuri și dugheni, mai ales ale bisericilor. Invazie de ovreime în Basarabia are loc imediat după răpire și Evreii se revarsă din Polonia și Podolia, ca și din toate zonele rusești.

Ocupațiunea armată rusească din 1806 aduse pe marchitanii evrei care furnizau armata cu furnituri și băuturi din Rusia, iar la 1808, „Divanul, vorbind de o singură țară Moldova și Valahia, îi scutea de orice vamă”. Și, pe când acești marchitani intrau ca să

1) V. A. Urechii, VIII, 213. 2) Ibid, VI, 811. 3) Ibid, o. c., XI, p. 124—125. Șapte inși din aceștia poartă numele de familie Brașoveanu. Alții poartă nume ca Civara, Recea, Catana, Gheorghiu, etc. 4) N. Iorga, Istoria Evreilor. 5) Furnică, o. c., 114. 6) V. A. Urechii, o. c., XI, p. 651.

se așeze, neguțători de țară plecau care încotro. 1). În intervalul acestei ocupațiuni rusești, intra în Principate numai marfă rusească, fără nici o vamă, prin contrabanda făcută pe scara întinsă de către pahonți — cărăuși muscali, ce urmau cu care încărcate cu provizii destinate convoiurilor militare, marfă ce se vindea direct publicului, pe prețuri de nimica, marfă importată 2).

Până la opreliștea din 1782, Evreii nu joacă nici un rol ca negustori, ci ca arendași ai dreptului ce îl aveau boierii de a vinde vinul și rachiul lor 3). Dar intervin factori noi. În legătură cu schimbarea modei, Moldova își crește neconținut populația evreiască 4). Nevoia de lux, de bijuterii, de haine și de mobile atât de adânc simțită de clasa boierească, era cel mai bun prilej pentru neguțătorul evreu, importator de marfă străină, nu numai să o satisfacă, dar să o și excite 5). Și Evreii, fiind agenți de legătură cu țările apusene producătoare de asemenea mărfuri atât de căutate, ei imigrau în număr mare. Intermediarii de căpetenie — scrie istoricul N. Iorga — sunt, în acest soi de comerț, Evreii din țările cari fabrică sau transmit articolele necesare unui astfel de traiu și de lucru. Evreii galițieni, în primul rând, cari aveau și înlesnirea de a întrebuința un dialect al limbii germane. Ei scot pe încetul din pozițiile câștigate pe Greci, pe Armeni, pe Germani. Așa că rolul Evreilor în acest comerț de modă este covârșitor 6). Și, pe urmă, se ocupară cu croitoria de bărbați și de femei, cu tâmplăria de mobile, cu vopsitoria și zugrăvirea artistică de case, cu tinichigieria și punerea de geamuri, cu cismăria și tapițeria, cu lăcătușeria și caretășăria, etc., adică cu tot felul de meserii puțin ostenitoare dar bănoase 7).

Moldova are, de acum înainte, a se lupta cu mari dificultăți, mai cu seamă cu mărfurile streine de calitate inferioară aduse din streinătate și vândute de negustori puțin scrupuloși, mai cu seamă Evrei, al căror număr creștea și se înmulțea pe fiecare zi, precum și cu gustul cumpărătorilor, cari, adesea prefereau marfă proastă, dar arătoasă, unei mărfi solide, dar cu aparență mai puțin prezentabilă 8).

Precum am mai spus-o, invazia jidovilor se datorește și regimului la care erau supuși în țările de unde se revărsau ca un torrent nestăvil. Anume. În 1816, agentul din Iași raportează că zilele acestea (este vorba de luna lui Octombrie) s'a raportat Domnului vestea că 20.000 Jidovi, pe cari guvernul rusesc îi scosese din Polonia, sunt pe cale spre Moldova și — zice mai departe agentul —

1) N. Iorga, Ist. Com. II, 121. 2) Furnică, o. c., 117. 3) V. A. Urechiiă, o. c., II, p. 348—9. 4) N. Iorga, o. c., 104. 5) G. Zanc, o. c., 343. 6) N. Iorga, o. c., 143—144. 7) Furnică, o. c., 113—114 și 134—135. 8) Ibid., o. c., 100—101.

că Domnul, departe de a voi să împoporeze această țară cu un așa de mare număr de vagabonzi, a dat cele mai aspre porunci pentru a li opri intrarea în țară ¹⁾. Pe atunci, în Moldova, era domn Scarlat Calimah, care, în 16 Iulie, 1815, acordase Evreilor zarafi dreptul de a se constitui în breaslă aparte ²⁾. Așa că este îndoelnic că această expediție de 20.000 Jidovi vagabonzi să se fi oprit de-abia la marginile țării. Cu atât mai vârtos, cu cât le intrase în cap Domnilor că Evreii aduc bani mulți și erau, ca atare, protejați de ei, ba încurajați să intre în țară. Aceste expediții în masă sunt o urmare a împărțirii a doua și a treia a Poloniei, precum și a nouilor războaie, când au avut loc revărsări în stoluri în Moldova, unde au găsit pe Domnii fanarioți, cari, mai puțin intrasigenți ca cei precedenți și fericiți de a vedea numărul contribuabililor crescând, s'au grăbit a li acorda hrisoave, autorizându-le șederea în țară și fixând, pentru fiecare localitate, cifra câștiului anual ce trebuia să-l verse Vistieriei ³⁾. Invazia jidovilor este favorizată și de regimul recrutării militare introdus în Basarabia, în 1827 ⁴⁾, invazie pe care domnul Ioan Sturza, cu toate măsurile luate, n'a putut-o stăvili ⁵⁾. În Bucovina are loc un alt fenomen care, însă, produce aceleași efecte. Anume, ordonanța imperială din 20 Martie, 1786, face ca mulți Evrei săraci cari nu puteau dovedi un capital, în bani sau în avere imobiliară, de 200 florini, să se retragă înaintea războiului din Galiția și să se așeze în Moldova, plătind impozitele obicinuite în acest principat, unde se însurau cu Evreice așezate de mult în această provincie ⁶⁾. Și altă dată, când li se cere 250 fl., drept capital, Evreii se ridică în masă și trec în Moldova ⁷⁾.

Ajutați de toate aceste împrejurări favorabile și alungați de peste tot, în această perioadă, sudiiții de origină galițiană se înmulțesc, străbat satele, murdari, nesupuși măsurilor contra ciumei, gâlcevitori față de Evreii raiale, sărind și la Români, ca în 1823, pentrucă fuseseră insultați la sărbătoarea „Cuștilor” ⁸⁾.

Se ocupă cu de toate, cu curaj și impertinență. Evreii spanioli se ocupau de preferință cu profesiunea de zarafi, erau toptangii, cercelari și mărgelari, toptangii de manufactură, ceaprazărie și mărunțișuri, pe cari le desfăceau prin sate, prin colportori ambulanti, numiți mămulari și mărgelari, așa după cum și astăzi exercită ocupațiunea de negustori ambulanti prin sate, constituind elementul

1) N. Iorga, Note istorice — apud Doc. Calimachi, I, p. 255, no. 200. 2) N. Iorga, Inst. Com. II, p. 132. 3) Verax, La Roumanie et les Juifs, 57—70. 4) Hurmuzaki, X, 433, no. 522. 5) N. Iorga, Istoria Evreilor. 6) Doc. Calimachi, I, p. 50, no. 9 Cf. și p. 54, no. 13. 7) G. Zane, o. c., 332 și N. Iorga, Ist. Com. II, 187. 8) N. Iorga, Istoria Evreilor.

cei mai păgubitor neguțătorilor stabiliți ¹⁾. În 1817, deja, acest comerț ambulant începuse în mâinile lor ²⁾. Alți Evrei se ocupau cu misitia, samsarlâcul, telalia de vânzare de haine vechi și, iarăși, mulți vindeau pe strade vax și chibrituri, sticle și pahare, marfă de mărunțișuri de bocceagiu, de ață, ace și alte lucruri necesare menajului, comerț care reclama un capital mic ³⁾.

Ca misiți și samsari, Evreii, ca și Grecii, mișunau prin sate și orașe, ca și prin porturile ambelor Principate, cumpărând și arvunind grâne, uneori chiar înainte de a fi cosite, secerate sau culese, precum și tot ce nu cumpărau Turcii sau tot ce prisosea, provizia de grâne necesară, precum și orzul, secara, porumbul, porcii, cel mai mare număr de vite mari și cai, legume, sare, piei de iepuri, plante medicinale, tot ce se cumpăra cu preț bun de negustorii streini, cari veneau cu vasele lor, încărcate cu mărfuri de import și export, plătibile în bani de aur și cu preț bun, preț bun care era unica avere, singurul produs al țării prin care se despăgubeau de pagubele cauzate de Turci, plata luxului neînfrânat al boierilor și bogătaşilor români, toate se făceau prin mijlocirea acestor samsari greci și evrei ⁴⁾.

Ocupau dughenile din Botoșani, ca și acelea din Iași ale Mitropoliei — lucru ce îl făceau în toată Moldova, unde luau orânzile la sate, cucereau, ca stoleri, croitori, cârciumari, pitari și olari, terenurile din jurul bisericilor, încât un contemporan a exclamat cu durere: „Acolo unde au șezut Theotokis și Evghene, astăzi vând Jidovii marfă, făcându-se tot dughene” ⁵⁾.

Alții se ocupau și cu comerțul de cai. Un Evreu Lippmann continua să strângă cai pentru armata prusiană, avându-și odaia la Avrămești-Botoșani ⁶⁾. Aici, la Botoșani, alții făceau bani falși ⁷⁾. Sau când nu făceau aceasta, ei strângeau banii de aur și de argint din țară și îi exportau în Austriă și pe aiurea unde câștigau cu agiul, aducând în țară monedă care reprezenta o valoare fictivă, iar nu reală ⁸⁾. Alții, așezați în București, aveau predilecția de a strânge bani vechi și a-i duce în țările străine pentru ca să-i taie la tarapana (monetărie) spre a-i aduce aici să-i cheltuiască — după cum reiese din pitacul din 8 Mai, 1796, al domnului Moruzi și prin care se prevedea „strașnică pedeapsă” ⁹⁾. Se mai serveau și de alte metode: De pildă, ascundeau monedele în ceară la vremea topitului, ca, astfel, să le scoată în țări streine, ceea ce a determinat pe Domn ca să dea ordine severe ca, la vremea topitului cerei, să se cheme vel vameșul —

1) Furnică, o. c., 113—114. 2) Doc. Calimachi, I, p. 282. 3) Furnică, ibid. 4) Ibid., 153. 5) Doc. Callimachi, II, 67—8, no. 149 și 72, no. 159. Vezi și N. Iorga, Note istorice. 6) Hurmuzaki, X, 173, no. 228. 7) Ibid, ibid. 8) V. A. Urechia, o. c., III, p. 359-9) Ibid, 359—60.

care să asiste la topitul cerii și la pecetluirea vaselor ¹⁾. Falsificarea banilor avea loc și în Ardeal. În Brașov, în 1796, un bancher evreu înșelase cu bani falși pe niște ciobani ardeleni ²⁾. Cu cât se înmulțeau acești noi oaspeți, cu atât se înmulțeau și falsificările de monede, dar, cum făceau și cum dregeau, acești abili calpuzani scăpau adesea de pedeapsă ³⁾.

Se pomenește, la București, de Evrei tinichigii cari fabricau ghiulele de tinichea umplute cu sticlă, cu pietricele și cuie pentru cele patru guri de tun românești cari fuseseră ridicate dela Cotroceni după plecarea lui Tudor ⁴⁾.

Documentele vremii vorbesc și de un Evreu sudit austriac Baltazar care încearcă, în Iulie 1793, să introducă în Muntenia o loterie, ca și de un altul Michel Beceru, în 13 August, 1794, cărora li se acordă domnească voie pe 15 zile ⁵⁾. Un Ovreiu este meșter în a pune dramurile și tereziile la aiar, iar brutarii și negustorii sunt chemați a le duce la el ⁶⁾. Un Ovreiu, sudit sau supus rus, cu cîn de cavalerie, pe nume Bronstein, înșelător și mincinos, a cumpărat la licitație apaltul (antrepriza) cărților de joc, după care „au meșteșugit feluri de viclenii spre a se apăra de plata banilor” și „încă s'au sculat și fugit de aici...” ⁷⁾.

Evreii se îndeletnicesc și cu argintăria, în care se impun mai mult. Un Jidov Dănilă lucra, în 1792, argintărie și sămnele boierilor, adică toiegile dregătorilor ⁸⁾.

În această perioadă, întâlnim în 1809 și medici evrei clandestini, doi din totalul de 11 de diferite nații, printre cari un ovreiu bătrân și un altul în Scaune ⁹⁾ la București.

Astfel, dpe zi ce trece, se desche tot mai larg poarta prin care meseriașii streini dau năvală în breaslă, până ce vor ajunge a scoate din ea pe meseriașii români ¹⁰⁾. În cursul războiului ruso-turc din 1806—1812, generalul rus Prozorovski își lua reședința la Iași, iar Visteria Moldovei a trebuit să cheltuiască cu pregătirea europenește a curții lucrată de nemți și ruși ¹¹⁾.

Oprirea hotărîtă la 1784 de a ține moșii nu făcu decât să li crească rolul lor la orașe ¹²⁾. S'a încercat socoteala că, totuși, eierau atunci numai 2340 la sate și nici 100 la orașe ¹³⁾. În acelaș timp, se observă că ei caută să devină stăpâni și pe proprietatea urbană, în 1794 ¹⁴⁾.

1) Ibid, ibid. 2) Ibid, 359. 3) Ibid, 358. 4) N. Iorga, Istoria Bucureștilor 239—240. ap. Lt.-colonel Papazoglu, Istoria fundării orașului București, București, 1881, p. 76. 5) V. A. Urechiă, o. c., III, p. 360. 6) Ibid, VI, p. 757 — ap. Cod. 60, fila 27, verso. 7) V. A. Urechiă, o. c., XI, p. 840—841, după Cod. 65, fila 40. 8) N. Iorga, Industria la Români, 187. 9) V. A. Urechiă, o. c., XI, 902. 10) Ibid., III p. 289. 11) N. Iorga — Negoțul în trecutul românesc, I, pag. 135. 12) Uricariul, I, p. 25. 13) V. A. Urechiă, ibid., p. 58. 14) Uricariul, XI, 317.

Arendarea de moșii și cârciumăritul, deși oprite, fac progrese destul de rezezi. Boierii, ca și Domnii, încheie transacțiile cu ei și incurajează așezarea lor. Iată pe Ienachi Cantacuzino Vistierul că vinde, în 1784, lui „Solomon Moisăi Leiba Jidov ot Bălți” venitul satelor lui dela Soroca : bezmenul pe case, dijma, moara dela heleşteie, moara cu cai, „orânzile acestor sate și crâșme cu pivnițe”, pe 1250 lei aur ¹⁾. Tot un Ovreiu a luat pe un an „orânda băuturii satului Căbujii, cu moara de acolo și a părților din moșia Toleștii din acest ținut al Sucevei, ale dumisale Ianache Cantacuzino, biv Vel Vistier” ⁵⁾. Găsim, deasemeni, Evrei hrisovuliți și prin Botoșani, „jidovi orândari” prin sate ai moșiilor Hotinului, în 1806 ⁶⁾. Evreii din Herța, așezați din „strămoși și părinți”, sunt arendași ai moșiei Vornicului Grigorie Ghica, în 1813, îi aduc pagube de 30.000 lei și, totuși, se plâng contra lui ²⁾. „Orândătorii” Șcheii (Roman) vând, în 1817, orânzile lui „Leiba Jidov” care stoarce pentru băutură pe locuitori și, nesocotind dispozițiile în vigoare (era ordin a nu se împlini pentru băutură decât 15 bani frunțașul, 10 mijlocașul și 5 codașul) au pus mâna pe lucruri și vite ³⁾. În 1827, Șmil Focșăneanul, supus austrieccesc din Fălticeni, luase în arendă moșia Săvești dela Aga Constantin Canta, pe șapte ani ⁴⁾.

În 1783, se întâlnesc la Focșani „jidani orândari” ⁵⁾. Deși se oprește negoțul de cârciumă prin sate încă dela mijlocul sec. XVIII, Evreii reușesc să ridice opreliștea în 1804 și de atunci țineau cârciuma boierească în aproape toate satele țării ⁶⁾. Iar dacă pela finele sec. XVIII, găsim puțini Evrei prin orașe, iar prin sate nu era nici pomeneală ⁷⁾, în 1820, sunt 984 capi de familie la sate ⁸⁾ (cari nu puteau fi decât cârciumari și arendași), iar în 1827, găsim 1200 cârciumari în satele Moldovei ⁹⁾.

Pe câtă vreme Al. Vv. Ipsilanti oprește vinurile, rachiurile și horilca streine ¹⁰⁾, în 1785, un Evreu capătă drept de velniță în București ; în 1791, un evreu polonez era cârciumar, precum în 1773, era o casă a Slăvuței Ovreica în care se bea vutcă ¹¹⁾. Hangerli Vodă li dădea și loc de poverne în capitala Munteniei ¹²⁾.

În Bucovina, nedispunând de capital și nebucurându-se de încredere, nu puteau întreprinde vreun negoț mare, așa că ocupația lor de căpetenie li era cârciuma ¹³⁾. În Maramureș, unde își fac prima

1) St. și Doc. VII, 235, no. 104 și N. Iorga, Note istorice. 2) Doc. Calimacii, I, 498—9, no. 186 și Note istorice. 3) Ibid, I, 536 și Note istorice. 4) St. și doc., VII, 263, no. 199 și Note istorice. 5) N. Iorga, Ist. Com. II, 38. 6) Verax, o. c., 108. 7) Furnică o. c., 108. 8) Verax, o. c., 10. 9) Ibid, ibid. 10) St. și Doc. XIV, 101 și urm. 11) N. Iorga, Ist. Com. II, 12) V. A. Urechii, VII, p. 202. 13) B. Dulcă, o. c., 151.

apariție în 1818, se ocupă cu negoțul, dar mai cu deosebire cu cârciumăritul ¹⁾).

Până la Regulamentul Organic, arenzile cad pe încetul în mâinile lor, pe câtă vreme proprietarii sunt buni bucuroși de câștiguri mari fără muncă ²⁾).

Zărăfia și camăta sunt alte instrumente de tortură în mâinile Evreilor contra Domnilor, boierilor și țăranilor. Deținătorii de capitaluri mari în această perioadă erau creditorii supuși ruși și austriaci, în special Evreii ³⁾, precum și în împrumuturile interne, printre streini, toți aceștia jucau un rol hotărîtor ⁴⁾. Deja în 1817, Evreii sunt socotiți în Moldova ca stăpânii acestui gen de comerț, practicat în Muntenia mai ales de Greci ⁵⁾).

Sub Alexandru Moruzi, domn în Muntenia între 1793—96, camăta — această plagă de care sufereau negustorii mici — era exercitată de Evrei, Turci și Armeni, precum și mare parte din articolele de monopoluri și de narturi erau acaparate de sudiți evrei, greci și armeni, toate acestea apăsând din greu asupra bieților neguțători indigeni ⁶⁾. Sub acest Domn, atât de iubitor al poporului, sudiții se înmulțesc în mod îngrijorător, încât streinii devin singurii conducători ai economiei naționale ⁷⁾.

Pentru împrumuturile mai însemnate, Evreii erau foarte căutați. De aceea, Ioniță Sturza, pentru toate împrumuturile ce le încearcă în streinătate, se adresează Evreilor, cum a fost cazul și cu unul de 3000 galbeni, în 1822, pe care îl încheie cu niște Evrei din Polonia ⁸⁾. Dealtfel, Evreii, din cei supuși austriaci, îi găsim de nenumărate ori ca creditori ai boierilor și chiar ai Domnului — fie pentru împrumuturile țării, fie pentru cele personale ⁹⁾).

Nu cunoaștem în cifre suferințele țăranimii moldovene și muntenă în această perioadă, adică cât de mari erau, toate pricinuite de plaga cămătăriei exercitată de Greci, de Turci și de Armeni — cari încep să cam dispară ca forță și virulență — dar mai ales de Evreii austriaci și cei ruși. Date statistice ni sunt date numai pentru datoriile contractate de boieri. Această clasă gema sub o povară de datorii de nenumărate milioane. În 1827, numai creanțele creditorilor evrei, supuși ruși, se cifrează la câteva milioane lei, sumă care nu este — observă G. Zane — deloc mică, când o comparăm

1) N. Popp, studiu „Considerațiuni etnodemo grafice asupra populației României” în Rânduiala, vol. II, Caet 3. 2) N. Iorga, Istoria Evreilor. 3) G. Zane, o. c., p. 232. 4) Ibid., o. c., 232 și 233. Vezi și Wilkinson, Tableau historique, géographique et politique de la Moldavie et Walachie, Paris, 1824, p. 162. 5) G. Zane, o. c., p. 337. Vezi și N. Iorga, Ist. Com. II, 134. 6) Furnică, o. c., 55—56. 7) Ibid, ibid — apud Contele d'Hauberive. 8) Doc. Hurmuzaki, XVI, p. 21. Vezi și G. Zane, o. c., 232. 9) G. Zane, l. c.

cu bugetul statului, care la aceeași epocă, avea un capitol de cheltuieli totale — ale domniei și ale țării — în sumă de lei 2.676.623,41. Și aceste creanțe — spune mai departe acelaș autor — nu trebuie să fi reprezentat decât o mică parte din datoriile boierești, căci cei mai numeroși deținători de bani erau supușii austriaci — în special Evreii ¹⁾.

Această situație disperată, datorită, între multe altele, ravagiilor săvârșite de revoluția grecească din 1821, când boierii au suferit pagube imense cu prădăciunile, precum și invaziunile streinilor, a determinat pe Domni și boieri să ia măsuri de reglementare nouă a raporturilor între creditori și debitori. Măsurile au fost luate. În 1825, Domnul muntean decretează, în favoarea domniei și a vistieriei, ca toate datoriile să fie rambursate pe cursul galbenului dela venirea la domnie ²⁾; iar în 1827, Divanul, prin anaforaua sa, cere și în Moldova, o nouă orânduire între creditorii cari au fugit cu sineturile intacte pe de o parte și pe de alta cu debitorii cari și-au văzut averile distruse în revoluția din 1821, ceea ce a pricinuit o urcare a galbenului în folosul celor dintâi și în paguba acestora din urmă ³⁾, „care din nenorocire sunt toți pământeni și ocinașii Moldovei” ⁴⁾. O asemenea redresare a datoriilor boierești către supușii austriaci, în special Evreii, prin acordare de moratorii, a avut loc și în 1820, pretinzând sume ce se ridicau, cum am spus mai sus, la câteva milioane lei, întrecând cu mult bugetul țării și al domniei ⁵⁾.

În Bucovina, comisiunea instituită de gen. Enzenberg ceru o lege contra cametei și pentru Ovrei mai mult loc de dezvoltare în meseriile în cari nu erau încă primiți, ceea ce provocă o mare nemulțumite printre Ovrei și trimiseră o deputațiune la Viena ⁶⁾. În Ardeal, camăta făcea ravagii — îndatorau pe țărani, ca și aiurea, oferindu-le băntură multă pe credit primejdios ⁷⁾.

c) Metodele de cari se serveau în activitatea economică.

Felul de a lucra al Evreilor și de a se comporta în noul mediu social, în care se înfipseseră ca un corp străin neasimilabil într'un organism sănătos, rămâne mereu acelaș, amplifi cându-se însă și mai mult pe măsură ce împrejurările noi politice

1) Ibid, ibid. 2) Ibid, p. 233 — La pag. 21, aflăm că un moratoriu în favoarea vel vornicului V. Roset are loc, în Moldova, în 1825, pentru datoria lui de ½ milion, Vezi și V. A. Urechă, Moratorium, An. Ac. Rom., 1887—1888 — deși asemenea măsuri erau interzise prin hrisovul lui Alex. Calimachi. 3) G. Zane, o. c., 234—35. 4) Ibid. 234—242. Din anaforaua domnului întemeiată pe principii moderne de legislație în domeniul creditului și a măsurilor de apărare. 5) Vezi nota 1. 6) B. Duică, o. c., p. 107. Legea cametei din Ungaria, art. XXV din 1883 § 22 a revenit la dispozițiunile din 1786. 7) Ibid, p. 157.

și sociale erau mai mult în favoarea lor și cu cât se vedeau mai mulți. Evreii vin — orideunde pornesc și se revarsă — cu aceleași păcate ancestrale și le aplică, cu răsunete din ce în ce mai violente, în mediul românesc, obicinuit a duce o viață cu totul diferită de aceea a nouilor oaspeți.

Dela capul locului, va trebui să precizăm acest mare adevăr. Evreii nu s'au putut și nici nu s'au silit a se încadra în noul sistem de norme morale ce guverna societatea românească, ci au căutat să trăiască în ea pompându-se bogățiile, dar să trăiască dincolo de ea, ca viață morală și cetățenească. Au vrut și au ținut cu tot dina-dinsul, adică, să trăiască o viață aparte de ghetto, cu mentalitate străină de aceea a băștinașilor, cu apucături prădalnice și de nimicire a mediului nou în care au intrat, în zdrențe și flămânzi, înarmați cu toate instinctele atavice, dar nu și cu sufletul curat. Și au continuat să ducă viața ca niște paraziți primejdioși ai societății românești, nu ca elemente creatoare de forme noi și civilizate, forma lor de guvernământ fiind numai Kahalul și sistemul de principii morale cel prescris de Talmud, croit și răscoit în interesul lor egoist și feroce de învățații iudaici dealungul veacurilor. Aceste instituțiuni, Kahal și Talmud, i-au oprit expres de a se încadra într'o viață ordonată și civilizată și toate mărturiile trecutului concurează în a ne dovedi că ei au luptat, prin toate mijloacele ce le stau la îndemână, ca să dezorganizeze această așezare de stat românească, ai cărei bărbați luptau din greu tocmai pentru a încadra Principatele noastre în sistemul de norme și de conducere adoptate de țările apusene.

Să vedem cum ne apar în lumina documentelor trecute și cum au fost văzuți și judecați de scriitorii și călătorii streini, ca și de cronicarii și marii demnitari sau voievozii noștri.

Documentele ni-i arată ca dușmani ai igienei corporale și sociale. De pildă, nu se supun măsurilor împotriva ciumei ce bântuea țara în 1824; ba dimpotrivă, se plâng la Consulate că sunt năpăstuiți și străbat satele murdări și gâlcevitori, etc. ¹⁾ Consulul prussian scria că sunt tot așa de murdări, ca și Turcii și Țigani și că nici un alt popor nu este ca aceștia ²⁾.

Obiectivul comerțului exercitat de ei nu ține seamă de nici o normă de morală socială sau de interesele poporului și ale statului în care trăesc. Tot ce putea renta într'un fel sau altul era obiect și metodă de comerț: cămătăria cu oricine și în condițiuni distrugătoare, cârciumăritul de natură să otrăvească ființa eticobiologică

1) N. Iorga, Istoria Evreilor. 2) Ibid.

a rasei, spionajul în favoarea lor și în paguba oricui, falsificarea de acte de orice natură, contrabanda cu mărfuri și monede, ocolirea legilor prin corupție, matrapazlăcul — adică specula de mărfuri și concurența de orice fel și prin orice mijloace, obiectele sacre, furtul, înșelăciunea, sperjurul, specularea muncii altora, traficul de carne vie, introducerea clandestină în țară, specularea monedelor, falsificarea sau alterarea lor, mituirea, etc. Dacă n'au creat nimica în industria națională, aceasta au făcut-o, iarăși, din două considerațiuni: Evreii au fugit de o muncă susținută care reclama sfortări de voință și de energie, fizică și morală și fiindcă, în al doilea rând, ea nu renta mai bine ca cele de mai sus și, fiind la începutul ei, industria putea fi și riscantă. Când industria va oferi condițiuni prielnice ei, și mai cu seamă atunci când va fi investită cu privilegiile importante și aducătoare de câștiguri necalculate fără nici un risc, atunci Evreii vor năvăli în această ramură de producție și vor ști să stoarcă toată energia și toate posibilitățile de economie ale acestui popor incapabil să se apere.

Iată cum glăsuesc documentele. Nu ascultau sudiții, în special Evreii, nici de ponturile hrisoavelor, nici de tetalbași, nici de breaslă, nici la alte angarale nu ajutau, nici beilic nu lucrează de obicei, ci fac o concurență ruinătoare, eftinind nartul, luând dela pământeni calfele și ucenicii, băgându-i în prăvăliile lor ca să le ia ucenicii și momindu-i... Așa se plâneau pământenii către Vodă Ipsilante¹⁾. Cu ceilalți negustori — Greci, Sârbi și Bulgari, etc. — Românii nu avură de luptat, căci și ei erau raiale supuși legii breslelor, birurilor și narturilor, precum și comercianții europeni cari nu erau meșteșugari rar se abăteau dela prescripțiile narturilor, fiindcă și dacă deschideau magazii de toptangerie, desigur ei vindeau numai cu toptanul la negustori cu mărunțișul, cari erau pământeni, pe când Evreii se abătură dela această linie de conduită dreaptă și leală dela primul pas ce făcură ei pe calea comercială și industrială în Principate. Ci, mulțumită avantajilor dobândite prin rugăciuni, intervenției consulilor streini, dării de bani și feluritelor alte mijloace, Evreii câți se stabiliră în Principate — veniți din Turcia, Galiția și Rusia — goi și lihniți, în scurt timp, se înțoliră, se îmbogățiră, se înmulțiră, prinseră chiag și începură a-și chema rudele și pe coreligionarii lor, ca să se stabilească aci, ca într'un adevăr pământ al Făgăduinții²⁾.

Unele documente ni-i arată ca zurbagii și falsificatori și con-

1) V. A. Urechia, XI, p. 110 și Furnică, o. c., 74 — 75. 2) Furnică, o. c., 106-107.

trabandiști ¹⁾, sau că s'au umplut târgurile de jidovi speculatori și săraci ²⁾ sau de jidovi săraci, vagabonzi și cerșetori — Betteljuden, cum îi arătau altele ³⁾.

Mijloacele obișnuite de corupție de cari se serveau, cu predilecție și zilnic, ca mita sau „mîzda”, ca să eludeze legile și regulamentele, chiriiile mari ca să ia locul concurenților băștinași, „smomeala” calfelor și ucenicilor, „matrapazlâcul” — acea formă de concurență și de speculare întru totul întrebunțată de ei, ocolind piața publică, bâlciurile și târgurile dela hotare și/ umblând prin sate sau aținând calea producătorilor spre târguri sau dosind mărfurile ca să le vînză cu preț mai mare, etc.

O mare plagă a comerțului mic românesc al țăranilor era ceata precupeților, mai toți străini, cari ieșeau înaintea țăranului, cu mulți metri înainte de a intra în oraș, să-i cumpere cu viclenie și înșelăciune, pe nimica, toate produsele ce aducea de vânzare, ceea ce a determinat pe A. Moruzi și alți domni să ia măsuri de protejare a intereselor consumatorului ⁴⁾. Cum procedaseră cu comerțul mic, aceiași luptă o duceau și împotriva industriei mici, căutând prin toate mijloacele — între cari cel mai convingător era mituirea — să câștige privilegiile și scutiri, ceea ce făcea imposibilă concurența din partea meșteșugarilor pămînteni și, astfel, Evrei de peste hotare puneau mîna pe industria mică, pe toată ziua tot mai mult. Cel mai devotat acestora a fost Vodă Hangerli ⁵⁾, care nu visa decît să facă cât mai multe parale și, în schimbul acestora, el da cele mai multe pitace și hrisoave în favoarea acestor oaspeți noi cari știau să le plătească bine ⁶⁾.

Din toate afacerile lor — îngăduite sau nu și fără a ține seamă că sunt oaspeți în țară străină — Evreii încearcă să aibă profit cât mai mare. Astfel, în calitate de marchitani ruși, ei nu se supun la plata vămii la Focșani de 3% pentru marfa ce vindeau la oștirile rusești, ceea ce face pe Vistierul Hagi Moscu care ținea vămile să se jeluiască Divanului, iar pe acesta să intervină pe lângă generalul Repenski, în 23 Martie, 1812 ⁷⁾. Deasemenea, ca negustori de rachiu, ei nu se supun a plăti dările, câte 4 parale de vadră, după cum este „huzmetul cumpărat al podăritului” ⁸⁾.

Nu vor să recunoască obligații, datorii și angajamente solemne față de particulari sau stat. Iată pe un Markus Pateschok, născut în Brodig, care, în proces cu Teodor Chiriac Ciocan din Viena, mai

1) V. A. Urechia, VII, p. 211 și VIII, p. 634 și urm. 2) Uricariul, I, p. 21.
3) V. A. Urechia, III, p. 354. 4) Ibid, VII, p. 211. 5) Ibid, ibid. 6) Ibid, XI
p. 652—653. 7) Ibid, XI, p. 844.

bine rabdă bătaia decât să-și recunoască datoria ¹⁾. Sau unul Bronstein, înșelător și mincinos, supus sau sudit rus, cu cin de cavalerie, ceace îl puneă la adăpost de urmăriri, lua în antrepriză cărțile de joc, dar, tocmai când să numere banii, dispărea din țară ²⁾.

Tot ei introduc și loteria ca un mijloc inedit de amăgire a bunei credințe și de spoliere a masselor. Intr'atăta erau de bine văzuți, încât domnul muntean nu le acorda o îngăduință mai mare ca 15 zile — cum a făcut-o față de suditul austriac Baltazar în Iulie 1793 sau cu Michel Beceru în 13 August, 1794 ³⁾.

Toată practica comerțului evreesc este un sistem de șarlatanii și înșelăciuni, atât pentru lumea românească, cât și pentru cei din alte țări și, în concurență de șarlatanisme cu Grecii cari câteodată îi și întrec — observă W. Sombart — ei au desființat comerțul indigen ⁴⁾. Fiindcă negustorul evreu vrea clienți, clienți cât de mulți și, pentru a-i obține, el întrebuițează cele mai variate mijloace, cari nu se puteau încadra în condițiunile morale ale comerțului de acum o sută și mai bine de ani, comerț dus în virtutea unei tradiții lungi; pe când negustorul evreu nu recunoaște nici o tradiție, el venea dezbrăcat de orice restricțiuni morale ⁵⁾.

Evreii au încercat creditul mărunț între negustorul detailist și cumpărătorul de toate zilele și, astfel, au pătruns la sate, pentru captarea altui negustor și pentru crearea unei noi clientele ⁶⁾ și, cu asemenea mijloace, el a prins la țărani și la târgoveți și a reușit mai ales la țărani — victimele lui de predilecție, pe cari îi înșală la tot, la „monedă, socoteală, greutate, balanță și la mai cine știe ce” ⁷⁾. Ei vindeau marfă proastă, dar arătoasă, eftină și le vindeau marfa eftină, fiindcă falsificau calitatea mărfii, prin amestecarea ei cu materii mult mai eftine, pentru a-i mări cantitatea sau prin prepararea ei cu alte materii prime decât cele obișnuite, bine înțeles cu mult mai eftine decât acestea ⁸⁾.

Evreul reprezintă concurența nesănătoasă a muncii rele, superficiale, cu munca dreaptă și temeinică. „Eftin și rău”, e deviza Evreului până ce ruinează pe creștin; „Scump și rău” e deviza lui când rămâne stăpânul pieții ⁹⁾. Și consulul francez Parant scria, în Iunie 1798, că, pe lângă negustori și cămătari cari strică prețu-

1) N. Iorga, Istoria Bucureștilor, p. 193 — ap. Nistor în Hurmuzachi, p. 828 și urm.: Un Liborius Göttingen declară că a auzit cum soția îi zicea lui Pateschok: „Rabdă și nu spune nimica”. El stătea în legături cu bogasierul Teodorachi și cu eroitorul Gheorghe Dirstorcanu, cu Mihai pecetarul, cu Vasilachi Brașoveanu delă Sf. Gheorghe, chiar cu Hagî Moscu. 2) V. A. Urechîă, o. c., XI, p. 840—841. 3) V. A. Urechîă, III, p. 359—60. 4) Vezi G. Zane, 333—334. 5) Ibid., ibid. 6) Ibid., 346. 7) T. Lefebvre, Etudes diplomatiques et économiques sur la Valachie, II, Paris, p. 307—309. 8) G. Zane, locul citat. 9) M. Eminescu, Despre drepturile politice ale Evreilor.

rile și ucid comerțul descurajând pe puținii negustori cinstiți cari ar vrea să-l facă să înflorească, meșterii „europeni” făceau din fugă lucru de tot felul ¹⁾. Concurența nelegală care li se atribue în documente, acea „ucidere a alișverişului” negustorilor indigeni, au realizat-o în mare parte prin scăderea de prețuri și mijloacele de cari se serveau în Apus și pe cari le-a denunțat Sombart, rămân valabile și pentru țările noastre: cumpărarea de marfă de contrabandă — de războiu sau obișnuită, negustorie de gajuri, cumpărări dela oameni în criză, dela bancrutari, dela licitații, negustorie de produse contraveniente și comerț pus pe faliment ²⁾.

Comerțul ambulant a fost, deasemenea, un mijloc de captare a clientului din straturile de jos ale societății. Știm deja că, încă din 1817, Evreii erau socotiți în Moldova ca stăpânii acestui gen de comerț, practicat în Muntenia mai ales de Greci. Se pare că acest negoț ridica multe nemulțumiri, căci se pretindea ca boccegiu și precupeții „să fie opriți de a mai umbla fie pela sate ori târguri, ca unii ce în aceste specule sunt cunoscuți și împovărători populației și cei mai mulți dovediți de furi...” ³⁾.

Documentele trecutului ni-i zugrăvește ca oameni de rea credință. Din anaforaua Sfatului administrativ, înaintată spre studiu, în 24 Noembrie, 1782, domnului Alexandru C. Mavrocordat, extragem cele de mai jos: ... „că breasla jidovilor care s’au obișnuit cu acest fel de urmări a cumpăra cu anul moșiile și de a ține arende prin sate, nu puține supărări și pagube pricinuiau nu numai la stăpânii de moșii, dar și la locuitorii acelor sate, căci mai întâi de tocmelele ce făceau ei cu stăpânii moșiilor și cu zapisele lor ce le dau pentru tocmeli, niciodată nu se țineau, ci fel de fel de pricini și amestecături arătau spre păgubirea stăpânilor moșiilor. Și în loc, unde era să se folosească stăpânul de venitul moșiei sale, pagubi și supărări aveau...” ⁴⁾.

Aceasta cu boierii, mai ales. Dar aceiași rea credință o avea și față de săteni — după cum rezultă din aceeași anaforă — pe cari „îi îndatorau cu bani din vânzările băuturilor lor și unde de pe băuturi rămânea cineva dator câte cu ceva, ca niște înșelători, îi încărca și îi năpăstuiia mai mult, îndoit și întreit, din care cei mai mulți din locuitori se sărăceau cu totul. Și alte multe sărăcii și pagube se făceau și se pricinuiau și la stăpânii moșiilor și la locuitorii satelor, de vreme ce ei cu totul sunt porniți a cerca chipuri cu care ar putea să înșele, să năpăstuiască, ori pe stăpânii moșiilor cu tocmelele ce

1) N. Iorga, *Istoria Evreilor*. 2) W. Sombart, *Les Juifs*, 192—193 și G. Zane, 337—338. 3) *Acte și legiuiri*, 586—587 — ap. G. Zane, 337. 4) M. Kogălniceanu, *Archiva Românească*, ed. II, v. II, p. 179—182.

fac, ori pe locuitori să-i încarce la câte puține datorii ce rămâne de pe băutură. Pentru că ei, fiind oameni săraci, după cum singuri ei se mărturisesc, altul nu crede sărmanului cât de puțin. Aceste fapte care le au ei cu încurcăturile și năpustuirile ce fac, ei o socotesc ca o negustorie, iar nu se uită la pagubele și sărăciile ce se pricinuesc de mulți de către dâșșii. Aceste urmări ale lor fiind știute și nesuferite de către toți, a silit domniile din trecut să hotărască ca să lipsească jidovii de prin sate”¹⁾.

Am reprodus mare parte din acest monument de profundă înțelegere a durerilor unui popor, înfrățind prin suferință și pe boieri și pe țărani, monument totodată de o înaltă gândire politică și de nedezmințită simțire românească. Și este cu atât mai prețios acest document, cu cât el este și astăzi după 160 ani, de o actualitate impresionantă.

În nici un domeniu de activitate economică, Evreii n’au înțeles să conlucreze cu băștinașii, n’au știut să armonizeze într’o atitudine civilizată interesele societății în care trăiau și pe ale lor, ci, cu o râvnă diabolică neadormită, să o distrugă, — cum a fost în domeniul creditului mai cu deosebire — reducând, pe țaran ca și pe boieri, la sapă de lemn. Dela început, s’au manifestat ca centrifugali. În 1828, de pildă, ei nu iau parte la conducerea târgului din Botoșani, cum făceau Armenii și Grecii²⁾.

În activitatea lor cămătărească, este interesant de a cunoaște, din descrierile contemporane, acea speluncă denumită bursă și în care, în sec. XIX, se organiza specularea până la sânge a poporului românesc, așa zisa bursă pe care a vizitat-o Lefèvre și pe care o zugrăvește ca instalată într’o cafenea unde bancherii, zarafii și cămătarii se adunau neregulat la un pahar cu rachiu, pentru a vorbi „despre tot și mai ales de afaceri” și unde ofertele și cererile de hârtii-valori erau raportate de bancherii cari făceau aceste operații, de obicei numai când și cum le conveneau³⁾.

Am văzut mai sus, cum, datorită creditului mărunț introdus între negustorul detailist și cumpărătorul de toate zilele, au pătruns în sate, au distrus clientela negustorului băștinaș, reușind, astfel, să-și introducă marfa falsificată și să subjuge pe țaran și pe târgoveț, înșelându-i pe toți deodată. Activitatea Evreilor ca bancheri-cămătari a stârnit din totdeauna proteste. Ceeace făcea ca aceste proteste să fie uneori foarte energice, nu era numai dobânda, dar și modul de execuție a debitorului neplatnic, execuție aspră

1) M. Kogălniceanu, Arhiva Românească, ed. II, v. II, p. 179—182. 2) N. Iorga, Note istorice. 3) Th. Lefèvre, o. c., p. 315.

și nemiloasă, pe care o suferă totdeauna debitorul creditorului sudit ; iar când se întâmpla ca un supus străin — dintre cari, după cum știm, aproape în unanimitate erau Evrei — să fie debitor, totdeauna, el întârzia cu plata sau căuta fel de fel de mijloace pentru a scăpa de datorie, printre cari invocarea de mărturie mincinoasă era unul dintre cele mai curente. Alteori, ei fugeau peste hotare, sărăcind pe creditorii băștinași. Pentru garantarea rambursării capitalului împrumutat, însă, Evreii știuseră să organizeze un sistem de garanții, printre cari cumpărarea unei supușenii streine avea o valoare mai mare chiar ca aceea a unui titlu de ipotecă. În această sferă de activitate a Evreilor — prin comerț sau împrumut de bani — se cuprindeau toate clasele sociale ¹⁾, încât Moruz a putut spune că „Evreii au făcut tributare toate valorile ca și toate clasele societății, de la cei mai bogați proprietari până la cei mai săraci țărani” ²⁾. Ba, unii din Evrei vin în calitate de sudiți în țară, „înșală locuitorii, după cari dau falimente frauduloase și mănâncă banii raialelor” — așa cum reiese din plângerea domnitorului Ion Sandu Sturza al Moldovei adresată Sultanului ³⁾.

Alte documente ale trecutului mai vorbesc și de o specie de cămătărie pentru nevrâstnici — minori ⁴⁾, adică de o specie de cămătărie care se mărginea numai la cademenirea celor minori spre a-i prinde în mrejele înșelăciunii. Sezizat de un caz din cele mai multe, de cazul unui Evreu cămătar cu un fecior de boier nevrâstnic, Domnul dă ordin ca Agenția „să dea Nizam și la alți semeni ai lui ca să n'aibă a mai face alișverișuri cu copiii, din care pricinuesc gâlcevuri și davale” ⁵⁾.

La această calamitate, camăta, care făcea pe negustori și nevoiași să plătească dobânzi fabuloase, erau angajați și Turcii și câțiva Armeni, iar camăta purta numele de „astar”, ceea ce face pe Moruzi, în 25 Iulie 1793; să dea nizam, oprind pe Români a se împrumuta dela Turci ⁶⁾. „Astar” în limba turcă însemnează căptușeală.

Nu fac măcar un pas cinstit, ci întotdeauna ocolesc legile țării, nesocotesc orice principii etice și tot ce garantează prin respectare o viață socială sigură și frumoasă. Dacă se introduc în Țările Românești, ei, dela capul locului, se pun învrăjmășie cu legile și autoritățile : intră în țară fără pașapoarte, iar când sunt încolțiți, ei prezintă certificate de proveniență dela frații din Snyatin, Horodenko și Stanislav ⁶⁾ și, de îndată ce pătrundeau în țară, se însurau cu Evreice, căutând să se

1) Th. Lefèvre o. c., 315. 2) G. Zane, l. c., 3) N. Iorga, Plângerea lui Ioan Sandu Sturza-Vodă, p. 5. 4) V. A. Urechiiă, I, 22—23. 5) Ibid, ibid — Vezi ce se zice de Evrei și în Hurmuzaki, p. 184, No. IV. Cod 43, fila 449 verso. 6) Ibid, III, p. 347 și 351.

pună sub protecția Agenției austriace ca să capete sprijin în conflictele cu localnicii — așa cum declara însuși reprezentantul austriac ¹⁾. Când nu erau primiți toți, atunci unul din ei se boteza ca să le fie de ajutor la ceilalți ²⁾. Și ca să binecuvânteze pământul moldovenesc și cel muntenesc cu cât mai mulți cetățeni de ispravă, aveau obiceiul să se însoare la 15 ani ³⁾. Ba, mulți se introduceau și ca medici clandestini, tocmai ca să fericească cu cunoștințele lor pe cetățenii țărilor de adopțiune ⁴⁾.

Evreii încep de mult să se boteze pentru a se aranja mai bine. Documentele vorbesc de asemenea acte, încă dela 1741, când un Statii Grecul se însoară cu Smaranda Jidoavca sau se botează un jidov din Răușeni — Suceavă și altul din Dingeni-Lăpușna, sau, în 1763, când o botezată ține pe unul Ștefan Scraba ⁵⁾. Documentele vorbesc de alte asemenea acte, când unii membri din câteva familii de Evrei din Iași și Botoșani se botezau, ca Solomon Botez, care fu sătrar și vornic de Câmpulung, ca Ion și Nicolae Botezatul din 1735—36. Câteodată, se boteza vreo soră pentru ca să servească de legătură în toate părțile ⁶⁾. În 11 Iunie, 1803, una Maria se bucură prin hrisov de miluirea lui C. Ipsilanti, fiindcă „din legea ovreiască a tras la pravoslavnică credință” ⁷⁾.

Să-i judecăm și sub alte înfățișări. După câte am expus mai sus, ei n'au contribuit la crearea niciunei industrii utile societății, ci s'au mărginit numai la fabricarea rachiului. N'au putut să trudească muncile grele, singurele creatoare de valori sociale. În Bucovina, au refuzat să se ocupe cu munca câmpului și ori au fugit care încotro, ori s'au strecurat la noi în mod clandestin, ocupându-se de alte afaceri. Dacă s'au ocupat, la noi și aiurea, cu fabricarea de rachiu, apoi muncile grele — toți oamenii muncitori, cărătorii, amestecătorii și fochiștii nu se recrutau dintre Evrei, ci dintre Români și Moldoveni ⁸⁾.

Sforțări cât mai mici, câștiguri cât mai mari — aceasta a fost și este lozinca lor. De aceea, făceau contrabandă cu tot felul de obiecte : de rachiu ⁹⁾, de silitră ¹⁰⁾, de monede pe care le scoteau afară din țară ¹¹⁾ sau pe care le introduceau ca să le speculeze ¹²⁾.

Făceau comerț necinstit și meșteșugul lor îi servea la aceasta. Erau meșteri în a fura „argint din caragroși nemțești” ¹³⁾. Un Evreu din Botoșani, prin 1826, știe să prefacă colonații în sfanțigi, fără să schimbe calitatea metalului și să câștige, totuși, doi lei și jumătate

1) N. Iorga, Ist. Evreilor. 2) Ibid, ibid. 3) N. Iorga, Note istorice. 4) V. N. Urechiiă, XI, p. 902. 5) N. Iorga, Note istorice. 6) Idem, Istoria Evreilor. 7) V. A. Urechiiă, I, p. 397. 8) Furnică, o. c., p. 108. 9) Doc. Hurmuzachi, X, Prefață de A. Iorga, XXV. Vezi și G. Zane, o. c., p. 338. 10) G. Zane, Un veac de luptă pentru cucerirea pietii românești, Iași, 1924, p. 24. 11) V. A. Urechiiă, V. 359—60. 12) G. Zane, Economia de schimb, 338. 13) Ibid, V, 358 nota 1.

la fiecare colonat prefăcut ¹⁾. Zarafii excelau mai ales în sustragerea unei oarecari cantități de metal fin din monede, în așa măsură, încât, tot veacul al XIX-lea până la reforma monetară de după Unire, ocârmuirile duc o luptă crâncenă în contra „calpuzanlăcurilor închipuite de jidovi” ²⁾, ca acea metodă — printre multe altele — după care „scot prin apă tare aur din galbeni și-l trec prin speculare peste hotare” ³⁾ sau pilesc imperceptibil marginile monedelor care nu se pot constata depreciate decât prin cântărire ⁴⁾.

În cursul războaielor ruso-turce și austro-turce dela finele sec. XVIII-lea, se făcea monedă falsă, iar mulți falsificatori calpuzani erau sudiți englezi ⁵⁾. Evreii erau meșteri în a face monede calpe. Când nu se făcea aceasta, ei treceau peste graniță „monedă mai bună” ⁶⁾. Ei strângeau banii de aur și de argint din țară și îi exportau în Austria și pe aiurea, unde câștigau cu agiul, aducând în țară monedă cu valoare fictivă, nu reală. Ei se serveau de o seamă de tertipuri ca să o scoată peste hotare, de pildă, o ascundeau în ceară topită, ceea ce a determinat pe domnitorul Moruzi să-i oprească „sub strașnică pedeapsă” și le-a impus ca, la expedierea cerii în streinătate, să fie chemat vameșul care să asiste la topirea cerii și la pecetluirea vaselor ⁷⁾. Unii Evrei așezați la București „nu caută — scrie istoricul V. A. Urechia — de altă treabă și alișveris decât numai a strânge bani vechi și a-i duce în țările streine pentru ca să-i taie la taraphana spre a-i aduce aici să-i cheltuiască ⁸⁾. Aceste monede calpe erau răspândite peste tot. Un bancher evreu dela Brașov înșela cu bani falși pe ciobanii ardeleni ⁹⁾.

Aversiunea contra zărăfiei și zarafilor străbătea întreaga societate și ea se exprima foarte limpede în măsurile luate de ocârmuire pentru reglementarea comerțului de bani. Un regulament al zarafilor este făcut încă sub Scarlat Alex. Callimachi, în 1815, din care se poate vedea că zarafii se dedau la numeroase „calpuzanlăcuri, pricinuind simțitoare pagube” ¹⁰⁾.

Evreii falsificau totul, până chiar obiectele sacre servind cultului creștin, precum procedau, de pildă, cu lumânările de ceară, când, în 1826, la cererea Mitropolitului Veniamin, sunt opriți de a face aceste lumânări pentru biserici în cari ei puneau „săuri și alte lucruri pricinuitoare de mârșăvie, neiertată cu totul întru săvârșirea sfintelor slujbe” ¹¹⁾. În acelaș an se contenește și „lucrarea pâinii pentru creștini de către Jidovii din isnaful acesta” ¹²⁾.

1) Doc. Hurm. X, 354. Vezi și citatul de G. Zane, o. c., 334 și N. Iorga, Note istorice. 2) G. Zane, o. c., 340. 3) Archiva statului din Iași, Dosar, 1764—2013, fila 468 — apud G. Zane, l. c. 4) G. Zane, l. c. 5) Ionescu-Gion, Istoria Bucureștilor, p. 13. 6) Ibid, III, 359—60. 7) Ibid, ibid. 8) Ibid, ibid. 9) V. A. Urechia, III, p. 359. 10) G. Zane, o. c., 261. 11) N. Iorga, Istoria Evreilor. 12) Ibid, ibid.

Erau acuzați grav cu prilejul jafurilor din 1821, când li se punea în seamă cumpărarea de lucruri furate din mănăstiri¹⁾, tot așa după cum, în secolele trecute, topeau odoarele mănăstirilor creștine ale Bucureștilor furate fie de Turcii năvălitori, fie jefuite de egumenii greci în legătură cu acești jidovi și tot așa după cum, pela 1737, Turcii cari au prădat mitropolia dela Târgoviște au dezgropat cele vreo 30 lăzi pline cu bogățiile lui Neagoe Basarab și Petru Cețcel, vânzându-le Jidovilor și Armenilor, odată cu candelile, potirele și casele sfinte ale mitropoliei târgoviștene²⁾.

Nu cunoșteau respectul de cele sfinte, nici de aceia cari serveau altarul. De o pildă, în 1783, s'a stricat o sinagogă centrală, făcută fără voie, într'un han din mahalaua Răsvanului, unde Evreii luau prăvăliile, majorând prețurile, dublând chiriiile. „Și pe preotul acestei sfinte biserici Răsvanul l-au necinstit : încă au ridicat și mâna de au tras pe preot de barbă și de păr, bătându-și joc de cinul preoției lui, cum și mai vârtos chiar de sfânta biserică”³⁾.

Au negociat și lucrurile de pradă furate de Turci, în 1821, la Iași, în timpul turburărilor, când au apărut îndată pentru a lua pe nimic, dela Turcii armatei de ocupație, fructele din grădinile boierești și altă pradă mai bogată decât aceasta : „Ce a fost mai bun la Turci — spune un izvor contimporan — le-au cumpărat Jidovii și Armenii din Roman și din Iași și din celelalte târguri ce le stau în cale”⁴⁾. Intocmai ca un stol de corbi după pradă, Evreii, și în 1784, adulmecaseră câștigul și se grămădiseră la Brad — în zilele revoluției celor trei martiri : Horia, Cloșca și Crișan — ca să cumpere eften și să vândă scump, ceea ce țărani părădaseră de pe moșiile și castelele nobililor asupritori⁵⁾.

Obiectul negoțului lor era și spionajul. După documente din 1784, ei purtau întru ascuns corespondența în serviciul agenților streini din Moldova⁶⁾. Alți Evreii stabiliți la Iași purtau știri din Polonia pentru republicanii din Iași și din București, ⁷⁾. Dar ei se mai îndeletniceau și cu traficul de carne vie, fie angajând într'adins femei și fete tinere de serviciu, la dulghenile și cârciumele lor, ceea ce determină pe domnii noștri să interzică asemenea servicii, încă din 1741, cum a făcut Constantin Vv. Mavrocordat⁸⁾, fie deschizând chiar localuri de perdiție, ca acel Evreu Wolf Tetelbaum din Cernăuți, care avea, în 1826, în București, o casă publică deschisă tuturor desfrânărilor și mai era acuzat și de răpirea unui copil creștin⁹⁾. Prin mijlocirea Mitropo-

1) N. Iorga, Istoria Evreilor — Vezi și G. Zane, o. c., 338. 2) Dinu Dumbravă, art. „Tragedia sfintei noastre biserici” în Porunca Vremii din 9 Sept. 1937. Autorul articolului nu ne dă izvorul de unde a împrumutat aceste date. 3) N. Iorga, Ist. Evreilor. 4) B. Duiică, o. c., p. 107. 5) N. Iorga, Note istorice. 6) Ionescu Gion, o. c., p. 616. 7) Ibid. Istoria Evreilor. 8) Ibid, Istoria Evreilor și Note istorice. 9) Mijlocirea Mitropolitului Dositeiu — după Cod. 28, p. 33. Vezi V. A. Urechiiă, o. c., III, p. 255.

iitului Dosoftei și a unor boieri din Epiropia obștirea, în interesul moralității, și domnitorul Al. Moruzi oprește, în 25 Noembrie 1794, femeile de a servi prin cârciume ori de a locui colo, chiar de ar fi și rude ale cârciumarilor ¹⁾. În 29 Sept. 1798, se repetă nizamul — adică regulamentul de funcționare al cârciumelor — în sensul că nu era îngăduit să stea muieri sau fete celetnice în cârciume.

d) Privilegiile de cari s'au bucurat Evreii.

Este dela sine înțeles că Evreii — oricari ar fi fost aptitudinile sau mijloacele întrebuintate în lupta lor de acaparare economică — n'ar fi reușit, dacă nu s'ar fi bucurat de sprijinul dinăuntru acordat de diferiți Domni și în mare parte de boieri, precum și de ocrotirea dată lor prin tratate internaționale sau de sprijinul exponenților statelor vecine, adică consulii, cari devin, dela al patrulea pătrar al sec. al XVIII-lea, o adevărată și permanentă amenințare pentru ființa principatelor și a neamului românesc. Vom căuta să subliniăm, în rândurile ce urmează, atitudinea prea binevoitoare a unora din domni față de streini, în special față de Evreii cari formau, aproape în întregime, obiectul de largă ocrotire al hrisoavelor domnești și le vom urmări în ordinea în care s'au produs.

Cu toate pagubele cășunate locuitorilor pământeni, mai cu deosebire neguțătorilor și, deși nu întâlnim nici un scrupul în daraverele lor comerciale, s'au găsit — începând cu 1793 — mulți Domni, atât în Moldova cât și în Muntenia, ca să-i ia sub ocrotirea lor, să le treacă cu vederea aplecarea lor nărăvașă, să le acorde o protecțiune puternică, să le dea pe fiecare zi câte un drept, câte un privilegiu, oricine poate ghici în schimbul căror sacrificii, și să termine prin a le acorda toate drepturile de cari se bucurau pământeni și anume acelea de a lucra ca meseriași meșteșugul ce știau, apoi de a ține o mică dugheană, în care să vândă produsul mâinilor lor și, în cele din urmă, pe acela de a deschide dugheni mari mari, fără a fi meșteșugari și de a vinde marfă importată, atât cu ridicata, cât și cu mărunțișul ²⁾. Dar comerțul român avea să lupte cu o sumă de alte dificultăți. Pe câtă vreme negustorii sudii plăteau o vamă mai mică, aplicându-li-se tariful din convențiunile comerciale ale Turciei, negustorii pământeni plăteau taxa întreață, taxe majorate, la cari se adăogau și axizele sau vămile de oraș, precum mai erau supuși și la narturi ³⁾. Fabricile în ființă până acum sufereau și ele de pe urma acestor privilegii de cari se bucurau

1) V. A. Urechia, VII, 175 — după Cod. 39, fila 83. 2) V. A. Urechia, o. c., I, p. 450—51. Vezi și Furnică, o. c., p. 112. 3) V. A. Urechia o. c., I, 450—451.

streinii și începură să dea îndărăt, luptând din greu cu concurența ce le făceau mărfurile fabricate în străinătate, din care cauză și fabrici noi nu s'au mai înființat în ritmul de până acum ³⁾.

Primii voievozi nevoiți să puie în aplicare regimul consular, a fost Nicolae Caragea în Muntenia și Alexandru Mavrocordat Deliu sau Pârlea Vodă în Moldova. Cel dintâiu, cu toată dorința ce avea de a favoriza pe negustorii pământeni, între cari se numărau și foarte mulți compatrioți greci, fu silit, timid și nehotărît, să dea tot sprijinul cerut de consuli streinilor în paguba pământenilor ¹⁾. Astfel, el execută cu smerenie toate cererile consulului Austriei, pe nume Raicevici, toate în favoarea sudiiților acestuia și totul în paguba raialelor — adică pământenilor ²⁾, ceea ce făcură și urmașii acestuia și merseră cu umilința sau nepăsarea până acolo că și asupriră pe negustorii pământeni — după interese și temperament ³⁾.

Privilegiile în favoarea Evreilor și a stărostiei lor fură confirmate și de Nicolae Mavrogheni Vodă prin hrisovul dela 10 Februarie 1787, precum li s'a acordat, în chiar aceeași zi, dreptul de a clădi în mahalaua Popescului — Jignița de astăzi — pe un loc cumpărat de ei, o casă de rugăciune compusă din două odăițe, în care să-și facă rugăciunea de toate zilele ⁴⁾.

Alexandru C. Moruzi, de teama de a nu-și pierde tronul, sparse cetatea breslelor și deschise calea străinilor ⁵⁾. Sub acest domn, sudiiții se înmulțesc îngrijorător, monopolurile foarte numeroase sunt acaparate de sudiiți evrei, de Greci și de Armeni ⁶⁾ și, astfel, acești străini deveniră singurii conducători ai economiei naționale — observă contele d'Hauterive ⁷⁾. Alex. Moruzzi îi proteja pe străini și pentru faptul că plăteau regulat la Vistieria lui. Măsura de a îndrepta pe străini prin sate și de a opri pe țărani de a se stabili în „poliția lui” — adică în capitală ⁸⁾, a fost de asemenea o mare și păgubitoare greșală, fiindcă, în modul acesta, străinii au reușit să împânzească satele, iar Bucureștii să n'aibă țărani ajunși în comerț. Dăm în notă un pitac emis de acest domn în 16 Ianuarie, 1794, de felul cum erau protejați acești Evrei ⁹⁾.

1) V. A. Urechia X, B., p. 224—225. 2) Doc. Hurmuzaki, VII, p. 520. 3) Ibid, ibid. 4) Ibid, VII, 417—18. 5) V. A. Urechia, o. c., III, p. 62—63. 6) Ibid, VII, 150—153. 7) Ibid, V, 350—356. 8) Furnică, o. c., 56. 9) Vezi și I. Brociner, o. c., I, p. 145—148. 10) Io Alexandru Constantin Moruzi Vod. Dumneza Vel Spătar și Dta Epistat al Agiei, fiindcă ne-am înștiințat Domnia mea pentru breasla ovreilor, cari cu voia Domniei au fost și sunt primiți a sălașului în poliția Domniei mele București, cari petrec cu orânduială lor, făcându-și alișveriușul și hrana, fără de vre-o urmare împotrivă, cumcă unii alții din prăvălieși și din orașeni îi supără a nu-și face alișveriușul lor, feluri de chipuri îi injură și le batjocorește copiii cu vorbe hulitoare, pe ulițe și pela prăvăliile lor; cari aceste nefiind suferite Domniei mele, poruncim Dvs, ca să dați strașnică poruncă și înștiințare, ca nu numai prăvăliașii și orașenii, isnaf sau mahalagiu, ci și zapcii și slujbașii Dvoastre să nu aibă a face vreun fel de supărare, ori în chip de zăticnire alișveriușului lor, sau în chip de hulă și batjocură, cu cuvinte de injurători, lor sau copiilor lor, ci încă pe

Sē prea poate ca favorurile de cari se bucurau Evreii să nu fi avut ca explicație numai „niscai mituiri cu bani dela ei a boierilor din Divan, ori a Domnitorului, ci și din împrejurarea că Domnitorul se servea de Ovrei pentru a se spiona mersul afacerilor din Polonia și din alte țări”¹⁾. Este foarte probabil aceasta, fiindcă, după cum vom vedea mai la vale, acest domnitor era un mare proteguitor al industriei naționale și, prin aceasta, în luptă cu politica de heghemonie economică a Austriei²⁾ și că, atunci când trece în scaunul Moldovei, la începutul sec. XIX, are loc publicarea la Iași a protestului „Infruntarea jidovilor asupra legii și obiceiurilor lor” — aceasta cu blagoslovenia Mitropolitului Iacob, în 8 Septembrie, 1804³⁾. Și încă multe alte manifestări cari îl ridică la înălțimea unui mare domnitor. Tot lui se datorește și izgonirea din țară a negustorilor turci, prin aplicarea severă a Nizamului, prin care, în urma păcii dela Kuciuk Kainargi (1774), Turcii erau opriți de a mai intra în țară decât numai cu permisiuni speciale, precum a urmărit, cu aceiași râvnă și posibilitatea de a se scoate, fără învoire, cereale și vite peste Dunăre, încurajând pentru aceasta pe gelepii creștini, organizați sub un șef sau bașă și pedepsind aspru pe țărani, pe boieri sau slujbași cari ajutau ori călcau înșiși Nizamul contra Turcilor⁴⁾. El a proteguit și pe Armeni cărora li acordă, în 24 Mai, 1794, un nou hrisov de recunoaștere⁵⁾, iar sudiiții austriaci, adică Evreii mai ales, beneficiază mereu de avantajii vamale⁶⁾, fără ca în aceasta a-l condamna, întrucât tratatele de comerț favorizau pe aceștia, iar Domnul, ca supus plecat Porții, era obligat să le aplice.

Cel mai rău voitor și asupritor față de pământeni a fost Constantin G. Hangerli Vodă, suit, pe tronul Munteniei în anul 1797, iar pentru străini, mai ales pentru Evrei, o adevărată providență, fiindcă aceștia plăteau mai mult ca oricărui alt domnitor hrisoavele favorabile lor. În 6 Septembrie, 1798, dădu Evreilor din Focșani — deși erau foarte puțini — dreptul de a avea un ceauș, ca vechil al starostelui din București, având sub „zapt”-ul, adică sub administrația și știința sa, pe Evreii pământeni statornici și pe cel streini trecători. Cu negustorii pământeni, s’a purtat foarte rău, aruncând pe spinarea lor încă o mulțime de alte poveri și angarale⁷⁾. Cămara domnească dorea să vie și alții la Focșani, în 1798⁸⁾. Prin pitacul dela 8 Septembrie 1798, el înoi stărostiei Evreilor judecarea acestora de către starostele lor și scutirea

eine va vedea împotriva, să-l arăte pe acela zapecii la Dvoastră, ca să i se facă de Domnia mea certare, și așa să aibă odihnă ovreii a petrece în orașul Domniei mele nesupărați, ca niște primiți ce-și plătesc dajdia lor la Visteria Domniei mele, a se hrăni în pace”, 1794, Ianuarie, 16 Vel Logofăt. V. A. Urechii, III, p. 322. Cod. XXIII. fila 194. 1) Doc. Hurmuzachi, v. II, supl. I, p. 94. 2) V. A. Urechii, tom. III, p. 291. 3) Ibid, III, p. 322 nota r. 4) Ibid, III, p. 238. 5) Ibid, III, 174. 6) Ibid, III, 178. 7) Ibid, VII și p. 467—471. 8) Ibid, VII, p. 211; VIII, p. 634 și urm.

de toate dările, afară de cele din ruptoare, numi ca staroste pe unul David sin Moisi și îi încurajă să cheme în țară pe cât mai mulți ca să se așeze, acordându-le hrisoave după hrisoave ¹⁾. Pe acest David sin Moisi îl făcea staroste de ovrei și la toată breasla ovreiască, ca aceștia să fie scutiți „de toate alte orânduiele ce vor ieși pe altă țeară, făr' de ruptoarea numai să o dee". Acelaș hrisov constituie Evreilor din toată țara jurisdicțiuni speciale la stărostia lor, cu drept de apel la Cămărașul cel mare și prin acest act domnesc scutește prăvălia starostelui de fumărit și de alte orânduiele; cum și de dijmărit și vinăriciu drepte bucatele lui; să fie o prăvălie în București, apărată de dajdii, la străngerea dăjdiei dela ovrei câte 30 bani pentru osteneala lui și ca vechil de hahambașă câte 1 taler pe an de tot ovreiu casnic și alte venituri ale hahamului; mai scutește și povernele ce le-au făcut pe locul donat adhoc de Vodă în București, cu care poverne să nu aibă zapcii mari și mici a face întru nimic ²⁾. Astfel, acest domn organizează o administrație specială a Evreilor, aproape independentă cu aceea a țării ³⁾.

Prin alt pitac din 13 Octombrie, acelaș an, acordă Evreilor dreptul de a se ocupa cu oarecare meșteșuguri, între cari acela de a fi ceaprazari și legători de cărți, scutindu-i de orice dări ⁴⁾. Pe câtă vreme isnafurile și neguțatorii pământeni erau obligați la plata dării extraordinare cu scop de a mobila mai multe case pentru oaspeții turci, Armenii și Evreii erau obligați la foarte puțin ⁵⁾ și pe câtă vreme narturile izbeau pe toți, Românii erau rău pedepsiți, Evreii le eludau toate acestea, corupând pe zapcii ⁶⁾.

Tot atât de venal în interesul personal și tot așa de străin de aspirațiunile și suferințele negustorilor pământeni s'a dovedit și Constantin Vv. Ipsilante, care, în schimbul bogatelor plocoane ce primea dela Evrei, le acordă toate privilegiile și favorurile ce ei îi solicitară. Prin pitacul dela 17 Aprilie 1805, a acordat și lui David, urmașul starostelui și hahamului Iosif Simon dela 1783, titlul de haham bașă, pentru că Evreii din București, înmulțindu-se, au simțit nevoia de a avea mai mulți hahami ⁷⁾. El acordă acestor oaspeți noi nedoriți alte privilegii și mai favorabile lor și tot atât de jignitoare pentru creștini și pentru negoșul pământenilor. Vom da câteva. În 1802, recunoștea intrarea străinilor ca valabilă și îi supunea la plata tuturor dărilor breslei — una din cele mai grele lovituri dată acestor cetăți de rezistență națională ⁸⁾. În 1804, a făcut pe un Român din Ardeal raia și supus pământean, în care fel se deschise larg poarta breslelor pentru străini și sudiiși ⁹⁾. Dușman al breslelor, Domnul C. Ipsilante a acordat drepturi

1) V. A. Ureche, tom VII, p. 461—471. 2) Ibid, ibid. 3) Ibid, 211—212. 4) Ibid VII, 467—471. 5) Ibid, VII, p. 112. Cod. XXXIX, fila 15 verso, 16 și verso. 6) Ibid. VII, 113. 7) V. A. Urechă, IX, p. 657. 8) Ibid, XI, 269—272. 9) Ibid, XI, p. 110.

și privilegiile altor meseriași streini, ca să aibă prăvălii și să vândă în detaliu marfa adusă. Pe câtă vreme, Românii plăteau toate dările, streinii se bucurau de o jurisdicție specială, încurajând și pe alți străini să vie ¹⁾. Înca o ilustrație. Const. Vv. Ipsilante le-a acordat favoarea ca, acolo unde Evreii vor fi în număr mic — spre pildă la Focșani, unde erau numai 6 familii — măcelarii creștini să fie obligați a tăia vitele ce puneau în consumație prin hahami după ritul ebraic, iar restul cărnii, neconsumată de Evrei, a o vinde la creștini ²⁾. Următor acestor avantagii, puținii Evrei veniți din Turcia, Galiția și Rusia, chemară pe rude și coreligionarii cari veniră mulți și, zi de zi, prin mită și corupție, protejați de domni și divanuri, căpătără privilegiu nou ³⁾.

Unii din sudiiți, oprii de a poseda imobile, singurul mijloc de micșorare a dificultăților pricinuite de aceștia, ca să poată fi proprietari în România, renunțau la protecția streină și, pela 1804, cineva se putea face supus pământean, cu un simplu decret domnesc, ca acela din 8 August, acelaș an, prin care un oarecare Ioan Ogranul, dorind a deveni raia, este primit, așezându-se cu dajdie în visteria domniei ⁴⁾. Și, astfel, obligat să-și vândă acareturile și să se ducă la ținutul său, prin hrisovul de mai sus, s'a socotit raia și a scăpat de toate necazurile ⁵⁾. Prin hrisovul din 10 Octombrie 1803, întărește hrisovul dat blănarilor, 23 la număr, străini din București ⁶⁾.

Tot atâta de strein de grija pentru țara și viitorul poporului peste care domnea a fost și Mihail Șuțu. Acesta, prin pitacui relativ la rânduiala Ovreurilor, numea ca staroste pe Iosif Simon, care făcea și pe hahamul și care se bucura de încrederea lor, dându-i-se dreptul de a judeca pricinile mici dintre connaționali, rămâind ca cele mari să fie judecate de Marele Cămăraș, casa lui să fie apărată de fumărit și alte orândueli, de dijmărit, pe drepte bucatele lui, etc. ⁷⁾.

Acest domn poate fi socotit ca întemeietorul bugetului comunității evrești în Moldova, instituție prin care vor căuta să reziste de-a lungul vremurilor, și totodată, să lupte împotriva ființei neamului și a statului însuși — fiindcă, datorită acesteia, ei și-au trăit și își vor trăi viața națională, nestingheriți, stat în stat. Prin hrisovul din 11 Martie, 1820, li s'a acordat, în urma repetatelor cereri, autoizitația de a înființa „gabela” — acea taxă obligatorie la fiecare oca de carne pentru întreținerea sinagogilor, a hahamilor, dascălilor și școalelor, cari se înmul-

1) V. A. Ureche, XI, p. 287. 2) Ibid, IX, p. 635—636. 3) Furnică, o. c., p. 107. 4) V. A. Urechia, XI, p. 110 — Cod I, 255. 5) Ibid, ibid. 6) Ibid, p. 288. 7) Și mai departe: Pentru câți stupi avea nu plătea și, pe lângă acestea, pentru ostenele sale, el era plătit cu 1 leu pentru că îndeplinea funcțiunea de haham, iar 30 bani pentru strângerea dajdiei dela evrei. Această sumă, atât de mare pentru acele vremuri, dovedește că numărul evreilor era prea restrâns pe atunci și că numai cu o sumă atât de ridicată putea starostele haham să poată trăi în mod convenabil. (V. A. Urechia, o. c., I, p. 150-151.)

țeau în proporție cu înmulțirea numărului lor¹⁾. În Muntenia, această gabelă” a fost instituită de către Domnul Ion Caragea, care — la cererea Evreilor cari s’au înmulțit între 1804—1813, dela 120 la 500 familii la București — a numit încă un staroste pentru Evreii leșești în persoana lui Haim Herș ca hahambașă a lor²⁾ și mai acordă acestei bresle privilegiul de a institui gabelă la carnea consumată³⁾.

Încă dela 1806, se recunoaștea oficial „Jidovii, orândari de prin sate”, puindu-i să dea bir la un loc cu târgoveții, cu mahalalele, în care calitate erau priviți ca sudiiși și nu ca Evrei⁴⁾.

Prin ocupațiunea militară a Principatelor de către armatele rusești (1806—1812), zile din cele mai negre au venit pentru poporul și negoțul românesc în genere, pe două căi: prin punerea în circulațiune silnică a monedei false rusești și prin închiderea tuturor granițelor, în afară de aceea dinspre Rusia, de unde „pahonții” ruși introduceau mărfuri rusești fără nici o taxă vamală. Silit de Comandamentul militar rus, Intâiul Divan și Comitet a procedat la o serie de acte cari loveau numai pe naționali: în 1808, în locul vămilor dela intrarea prin orașe, a instituit acsizile, ce se percepeau numai dela unele articole; în acelaș an, desființă restricțiunea conținută în tratatele încheiate de Turcia cu alte state în virtutea căreia comerțul cu amănuntul era un drept rezervat exclusiv naționalilor. Ca urmare, sudiiși câștigau dreptul de a deschide prăvălii în care să se vândă orice fel de marfă, fără a fi supărați de isnafurile respective⁵⁾. Așa că — adaogă marele patriot V. A. Urechia — cetatea corporațiilor este dărâmată, orice străin poate desface marfă în București și a o vinde în detaliu⁶⁾.

Divanul dădu, în 1809, libertatea comerțului ambulant încurajat de Ruși și care adusese atâta rău comerțului în genere, ca, mai târziu, când va vroi să-l oprească, în 1812, să fie deja prea târziu⁷⁾.

Numai Evreii beneficiază, în primul rând, de toate aceste turburări și reforme păgubitoare ce aveau loc sub pravoslavnică oblaudire rusească. Ei se înmulțesc peste tot. Așa că, Divanul, la cerere, a aprobat, prin pitacul dela 8 August 1811, Evreilor din Ploești, ca să-și aibă starostele lor independente de acela din București, iar la 13 a aceleiași luni, a numit ca staroste pe Moise Sticlarul⁸⁾. Ceva mai mult. Evreii pământeni își aveau staroste deosebit, iar cei sudiiși aveau ca

1) V. A. Ureche, IX, p. 657 — ap. Furnică, o. c., p. 116. 2) Ibid, X, B, p. 222—223. Zezi și Furnică, o. c., 129—130. Acest hahambașă se bucura de dreptul de a judeca afacerile comerciale și industriale între ei, cu drept de apel la Marele Cămăraș, precum și alte scutiri și folosințe și jurisdicție asupra Evreilor străini, de numele cărora este obligat a ține catastiv. Din acest catastiv rezultă că, în 1813, au intrat numai în București, peste 1000 Evrei, din Turcia și Austria. 3) Ibid, ibid. 4) N. Iorga, Istoria Evreilor. 5) Ibid, IX, p. 582. 6) V. A. Urechia, IX, p. 583. 7) Ibid, ibid. 8) Ibid, IX, p. 589 și XI, p. 793—95.

staroste pe un Neamț — secretar al generalului rus Comino, urmând ca Evreii să-i plătească leafă ¹⁾. Alături de Catolici, în primul rând și, în al doilea, Armeni, Luterani și Calvini, Evreii se bucurau din totdeauna în București de cea mai complectă și mai prietenoasă ospitalitate ²⁾.

Altă împrejurare favorabilă pentru Evrei s'a ivit atunci când mulți negustori pământeni din București și Iași, nevroind să plătească o taxă nouă, numită ajutorul datoriei țării, au fost surghiuniți și, drept pedeapsă, au fost năpădiți de negustori mărunți străini, de preferință evrei, cari căpătau, astfel, noi drepturi, noi privilegii și voie deplină de a deschide prăvălii de desfacere în detaliu ³⁾. Încă o altă împrejurare favorabilă este legată de tratatul dela București, încheiat, în 16 Mai 1812, între Ruși și Turci, cari — în virtutea art. 3 — se obligau să păzească necălcate și sfinte și cele de acum și cele de mai înainte întocmiri ⁴⁾. Consulii streini, prevalându-se de valoarea celor dispuse prin acest articol, nimenea n'a mai îndrăznit să restabilească ordinea de mai înainte, în sensul de a opri pe sudiiți de a vinde mărfuri în detaliu. Și, dela această dată, a început darea înapoi a prăvăliilor române cari se ocupau cu vânzarea în detaliu ⁵⁾. Ultima și cea mai crudă lovitură a simțit-o negoțul și industria națională, prin alcătuirea din 27 Iunie 1820, subscrisă de Marele Logofăt și Agentul austriac, potrivit căreia se confirma egalizarea sudiiților cu pământeni, în drepturi și datorii prin intrarea lor în bresle ⁶⁾. Și, astfel, toți neguțătorii cu deamănuntul intrară în esnafuri, obligați la multe datorințe, rămânând, totuși, a fi scutiți de bir, podvezi și de orice altă dare ce plătesc raialele — cu alte cuvinte, deplină libertate și toate drepturile în activitatea comercială, dar fără egalitate de obligațiuni ⁷⁾. În schimb, Evreii, cu preferință, erau îmbrățișați și ajutați să prospereze — este vorba de sec. XVIII—XIX-lea ⁸⁾.

Încă din 16 Iulie, 1815, Scarlat Calimah acorda Evreilor zarafi un regulament în virtutea căruia să-și poată continua afacerile constituți într'o breslă aparte.

Lovite din toate părțile — de Ruși, Austriaci și Turci, de consulii tuturor celorlalte țări străine, precum și de anumiți domni, — se poate spune, cu drept cuânt, că Principatele române ajunseseră a fi simple colonii streine, pe când bieții negustori pământeni — bravi în luptă, corecți în afaceri, dar nenorocoși în izbândă — ajunseseră la sapă de lemn și începeau retragerea dureroasă depe câmpul activității economice care încăpea definitiv în mâini străine. Nereușind să-și mențină

1) V. A. Urechia, IX, 589 și XI, p. 795. 2) Ionescu Gion, Istoria Bucureștilor, p. 128. 3) Ibid, IX, 675 și Calendarul pentru toți Români pe 1895, de N. D. Popescu, p. 59. ap. Furnică, o. c., p. 153. 4) V. A. Urechia, o. c., IX, 711. 5) Furnică, o. c., p. 128—129. 6) V. A. Urechia, X B, 382. 7) Furnică, o. c., 133. 8) Idem, 125.

pozițiile pe frontul intern, ei și-au desfășurat aptitudinile în comerțul internațional până la o dată când și de aici se vor îndepărta, încet încet. Ei vor fi dați la o parte și de acești noi oaspeți, dar și de faptul că cu cât va trece vremea, cu atât urmașii lor vor îmbrățișa cariere administrative în stat, sau se vor deda profesiunilor libere.

e) Activitatea naționalilor și a străinilor creștini.

Este necesar să stabilim pentru această perioadă condițiunile ca totul neprielnice în cari li era dat autochtonilor să facă comerț, ca, numai astfel, să putem prețui însușirile mari ce-i caracterizau ca să poată birui aceste piedici și să ducă mai departe mândria negoțului național.

Intâi, erau războaiele ruso-austriaco-turce cari, toate, se purtau pe pământul nostru, aducând ocupații vremelnice și alte plăgi: moneda falsă turcească a Rușilor în războaiele din 1774 și 1806—1812, având curs forțat și pompând aurul și argintul; ca marchitanii evrei cari, însoțind armatele țarului, introduceau în țară furnituri și băuturi fără a se plăti taxe vamale și ca pahonții ruși — cărăușii muscali cari vindeau publicului pe prețuri de nimica mărfuri de contrabandă. Aceste războaie mai dezorganizau și puținele artere de comunicație și mijloace de transport, precum și aduceau închideri de hotare și rechiziții de bunuri. La acestea toate se adăogau: cete de precupeți, mai toți străini, cari speculau produsele țărănești și nevoile consumatorilor; bandele de capanlâi, gealepi, saegii și sureccii — evrei, turci, greci și armeni; moratoriile în favoarea multor risipitori și neplatnici; concurențele nestăvilite și necinstite ale Evreilor; angarale, vămi de orașe, narturi — prețuri maximale, monopoluri și privilegii în favoarea statului, domnilor și boierilor — aceștia speculând băcăniile, cârciume, scaune de măcelării, pescuit, etc., sau privilegii ale boierilor de a închide prăvăliile concurenților; amestecul Marelui Cămăraș în orânduirea breslelor și introducerea în acestea a Evreilor; falsificări de monete și scoaterea ei prin contrabandă; scutiri de vămi și puțința pentru străini de a face comerț cu amănuntul și cu marfă proastă și cu băutură — cum făceau Evreii; scurgerea năvalnică a Evreilor sprijiniți de consuli și de tratate, precum erau sprijiniți și alți străini; mituirile Evreilor cari își asigurau favoarea domnească și a organelor administrative; falimente frauduloase cari loveau pe indigeni; foamete și răscoala lui Pazvanoglu; vechile datine și pravili, ca și moravurile patriarhale, nesocotite de străini, etc. etc.

Și totuși, băstinașii duceau mai departe negoțul. După ei, veneau Greci, Armeni, Aromâni, Bulgari, Arnăuți, Sârbi, etc. Românii din Principate fac comerț peste Dunăre sau peste Carpați și în Polonia.

Cei din Ardeal ajung în Turcia și în țările străine. În unire cu Grecii și Bulgarii, efectuau negoțul de import și de transit în și prin Țările Românești din Țările Germane și din Ardeal și aduceau articole de galanterie și îmbrăcăminte, postavuri și coloniale pentru vopsit din Breslau și Lipsca. La Brașov și în Ardeal, comerțul cu Apusul se făcea prin marii negustori români. Un mare negustor la Iași, Adamachi Ioan, care s'a bucurat de privilegii și de scutiri dela aiți domni, a obținut și dela Al. Moruzi un hrisov de întărire în 1803 pentru marile servicii aduse țării prin marile lui negoț. Țărani moldoveni ajungeau cu de ale lor până în Ardeal. În Basarabia, Moldoveni dețin încă o majoritate în domeniul economic. Contractele de muncă se încheiau prin 1821 în românește, precum și acte de angajamente în 1839. Mănăstirile mai joacă încă un rol puțin însemnat. Boierii — câțiva din ei iau în antrepriză, menziluri — încep să cam dispară și dedați luxului, își vând pe nimica averile — munți, moșii, etc.

Negustori străini din lumea slavă de peste Dunăre se înmulțesc. În Oltenia, pătrund negustori din Serbia lui Miloș alungați de revoluție. Bulgarii Chiproviceni sunt încărcăți cu privilegii de A și C. Ipsilante și de Al. Moruzi. La acești Chiproveți, se adaugă masse de Sârbi și de Bulgari — aceștia încurajați de Muscali sunt aduși și așezați cu sila în județele Olteniei, la Zimnicea, pe moșia Chirnogi, în Vlașca și Teleorman, sau pe moșiile mănăstirii Dealului și Radu Vodă, constituiți stat în stat, neținând seamă de nici un drept al proprietății. Incepând cu 1769, s'au colonizat în Basarabia, dar colonizarea a fost mai intensă între 1812—1834 când s'au fondat 43 colonii cu 9641 familii, în valoare de 58.000 suflete.

Armenii joacă încă rol de seamă în Moldova. Alexandru Mavrocordat îi socotea utili și îi încuraja. Turcii, după aplicarea Nizamului — adică regulamentul de a elibera Țările Românești de această plagă — dispar din viața noastră economică, precum dispar și alți străini, ca Levantini, Ragusani, etc. Grecii, pentru cari țările noastre erau socotite ca a doua lor patrie, joacă rol important — țin în arendă pescuit și ocnele de sare, precum și vămi, adesea dedându-se la cele mai mari abuzuri. În Muntenia stau în fruntea zărafiei. În Ardeal — amestecați laolaltă cu băștinașii și Aromânii — funcționează în companiile de negoț. Li găsim chiar în negoțul intern din Bucovina — alături de Armeni și de Evrei, fără a lua parte la el și Germanii.

Aromânii joacă rol mare în negoțul intern și extern al Principatelor, lucrează cu țările germane și apusene și cu cele balcanice, peste tot bucurându-se de protecția împăraților. Intemeiază în Țara Bârsei multe industrii. Li găsim peste tot în Ardeal — în centrele mari, ca și în cele mici. Întâlnim nume celebre, ca chir Constantin Hagi Pop și Hagiica

Păunica văduva, ca Zamfir sau Zenobie Pop fiul, casa Gh. Manicati-Safrano, Dumitru Nicolau Dincă, Zetini, Frații Poschari, Triandafil, etc. sau în Oltenia, ca Nicolae Mihail, Nicolae Dumba, Enache Hagiad, Dimitrie Aman, etc., precum și liste lungi de angroșiști, cerealiști, arendași sau proprietari de pământuri în Banat, Oltenia, Muntenia și Moldova. Se ocupă cu tot felul de negoț — dela cel de vite până la cel de bancă și marile întreprinderi de import-export.

Negustori ardeleni făceau negoț de porci și de lână în Țară și peste Dunăre și cu Galații; mulți erau marchitanii de mărfuri împărătești, precum făceau comerț și cu țările străine — unii exportau din Moldova la C/pol lemne de construcție și pentru corăbii, sau mergeau cu mărfuri austriace pe toată linia Dunărei turcești și ajungeau până la Sliven. Reprezentanți ai comerțului românesc erau în legături cu Viena, Triest și Veneția. Sudiți austriaci — în mare măsură Români și Români ardeleni — răspândiți în Muntenia, vindeau mărfurile austriace.

Importanța Bucureștiului creștea zi cu zi. Aici, găsim pe marii financiari — negustori și bancheri, cari au strălucit epoca prin mari bogății și forța lor financiară. Iată câțiva din lista nesfârșită, activând pela finele sec. XVIII și începutul celui de al XIX, în hanul Zlătari și în jurul acestuia: Meitani — zaraf și cu afaceri întinse peste Dunăre cu negoțul de sare; Sachelarie, Apostol și fiul Fotache, Polizu Condo-Căminarul Polizache; mari capitaliști: Hagi Moscu, Facca, Remanet, Bellu, Manuk Bey, Serdarul Dim. Cervenvodali, Iancu Scufa, Spiru Cazotti, Ștefan Băltărețu; sau negustori și zarafi de frunte: Chiurcibașa Anesti, Scarlat Scanavi, Psalida, Pondichi, Hagi Enuș, Temeli, Gudu, toți bancheri bogați; sau sudiți ca Pencovici, Cincu, Ross, Atanasie, Constantin Lazăr și Evreul Șeling Perl. Prin 1818, dăm de alți negustori: Ceakârovici și Pavlovici — slavi de peste Dunăre; Abraham de Lion, Isac Elias Kohen, Moses Zisu și Efraim Nahmias — Evrei, Marchand — francez, etc. Un zaraf bogat era și Andrei Papazoglu-Slătineanu, al cărui fiu lt.-colonel Papazoglu scria, în 1881, „Istoria fundării orașului București”.

Negustori sudiți austriaci de toate neamurile lucrau, ca negustori, meșteșugari, doctori, chirurși și spițeri — Evrei, Greci, Români, Germani, Venețieni, Sași, Sârbi, Unguri, Bulgari, Vienezi, Ardeleni, Bănățeni, Arvanitohoriți, Macedoneni, Triestini, Albanezi, Dalmatini.

Iși poate oricine închipui forfoteala ce însuflețea Bucureștiul cu atâtea centre de mișcare economică, cari, în linii generale, sunt ocupate și astăzi de marile străzi, precum și de cele peste 40 hanuri — mari și mici: hanuri nănăstirești, domnești, boierești și negustorești. La Hanul Manuk Bey, se descărcau mărfuri din statele germane; Hanul Zlătari era reședința favorită a bancherilor; carele dela Lipsca și dela

Galai trageau la Hanul Sf. Gheorghe Nou : Hanul Grecilor adăpostea pe Greci ; al Sf. Ecaterina pe Turci ; al Gabrovenilor pe Gabroveni idin Bulgaria ; Hanul Șerban Vodă avea prăvălii închiriate negustorilor ; etc.

Evreii nu contează cu nici o activitate sau inițiativă creatoare în viața industrială a nici uneia din provinciile naționale. Singura industrie în care și-au manifestat aptitudinile distrugătoare a fost industria rachiului — cu care ne-au binecuvântat Polonia și Rusia — îngăduită de domni numai din bucate stricate, pe care și boierii ba și mănăstirile le descopereau și cereau să facă rachiu „din bucate ude.” Dreptul de a avea povarnă era acordat cu privilegiu și hahamilor și sinagogilor. În schimb, Românii și străinii se ocupau cu întemeierea de industrii utile societății, toate întărite cu privilegii importante, dar și cu îndatorirea de a nu ridica prețul peste cel fixat, cu ceva inferior față de acele străine, iar când „șarturile” nu erau respectate, atunci privilegiile erau și ele desființate.

Domni și boieri, mănăstiri și biserici, precum și oameni din toate straturile sociale erau întemietori de industrii. C. și Al. Ipsilante și, în special, Al. Moruzi le acordă protecție.

Un venețian Alexandri obținuse privilegiul de a întemeia o fabrică mare de lumânări de ceară albă — privilegiu care, însă, i s'a luat fiindcă nu s'a ținut de îndatorirea de a nu vinde peste prețul fixat. Această industrie, domnească și bisericească, era foarte dezvoltată și grija cea mare era de a nu se amesteca său, încât în 1797, chiar cumpărătorul fu bătut și marfa confiscată. La Prejmer, Gh. Nica avea o fabrică sistem rusesc.

Pela finele sec. XVIII, ia naștere și fabricarea sticlei, de către Ardeleni, ca la Rucăr ; de Români, la Târgoviște și la Craiova — unde erau și Nemți și Unguri — prin Dâmbovița, de sticlari domnești. Un Ceh încearcă o nouă fabrică de sticlă și de cristal ; în 1785, un Evreu întemeiază o fabrică modernă la Hârlău, dar o trece repede unui Neamț ; prin 1806, boierul C. Filipescu întemeiază o fabrică de porțelan, cu privilegiu pe 10 ani și cu atribuire de 10 scutelnici.

Industria potasei a luat o mare dezvoltare cu C. Duca Vodă care o exporta până la Danzig și a crescut în paguba țăranilor cari nu mai puteau culege lemne din păduri. A încetat definitiv odată ce lemnul de brad a avut căutare. La Prejmer, în 1830, erau numeroase cuptoare de potasă instalate de industriașul Gheorghe Nica. Acesta avea fabrici de lumânări, de arn ciu turcesc și exploata minele dela Poiana Sărată. Erau și fabrici de tabac, de tutun și de chilimbar.

Al. Moruzi s'a străduit mult pentru fabricarea potasului și, astfel, reuși, în 1794, să o înființeze, cu toată împotrivirea Austriei, condusă fiind de boerul Radu Slătineanu, întrebuințând 150 oameni și pentru

care aducea de peste graniță nu mai puțin de 2000 oi pentru încrușișare. Medelnicerul Arbut ridica o altă fabrică, în 1796, pe apa Dâmboviței. În curtea mănăstirii Mărcuța, era o fabrică de testemeluri a unuia Stănuță. În 1830, Vornicul Gh. Ghica, viitorul domn, avea și el fabrica lui, precum aveau și alții și precum se lucrau și în case particulare. Ghermesuturi se fabricau și la Hanul lui Marinco. Găitanari lucrau în Dealu Spirei, îndeletnicire pe care la Brașov o aveau trocarii. Honoriu Gaudin, secretar al agenției austriace, și Ion Popa Polizon înființau, în 1803, o fabrică de tors bumbacul „*cel nou meșteșug după a Englezilor tertip.*” Încă dela finele sec. XVIII, erau, în București, 60 dulapuri, adică roate pentru depănatul borangicului. Industria vopsitului era răspândită peste tot, avându-și, la București, breasla încă din 1781. În Craiova, erau mătăsăragii armeni.

Industria alimentară începe să se dezvolte, cu „*chiuă de păsat*” — arpacășul se exporta în Turcia și în Moldova — cu mori de oloiu, ca la Iași, cu mori cu cai în principalele mănăstiri din jurul capitalei Munteniei, etc.

În Ardeal, industria casnică se dezvoltă și înregistra venituri prețioase, iar cea modernă face și ea progrese, fără a se bucura de vre-un sprijin oficial.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Bibliografie: V. A. Urechiă, o. c.; N. Iorga — Ist. Rom. pri. călători, III; Ist. Com.; Studii și Doc.; Scrisori și inscripții ardeleni; Corespondența lui D. Aman; Acte și fragmente; Ist. industrie; Istoria Bucureștilor; Negoț și meșteșuguri; etc. Documente — Calimachi și Hurmuzachi; G. Gologan — o. c., Gh. Netta, A. Hâciu, D. Z. Furnică — o. c., Erbiceanu — Mitropolia Moldovei, Tonescu-Gion: o. c.

f) Atmosfera morală și religioasă în care făceau negoț și industrie negustorii băstinași și cei streini de religie creștină.

Față de metodele întrebuițate de Evrei ca să acapareze bogățiile țării românești și să reducă toate clasele sociale — domni, boieri, negustori și țărani — la mizerie cât mai întinsă și profundă, este foarte interesant și de mare actualitate să cunoaștem câteceva din atmosfera morală și religioasă în care trăiau și făceau negoț neguțării băstinași. Și această atmosferă de frăție și de îndatorințe mutuale se datora în totul vechii alcătuirii a breslelor, pe care este bine să o rezumăm măcar ca o schiță generală, ca, numai astfel, să ne dăm din plin seamă de marea pierdere ce a suferit-o viața economică și națională românească prin desființarea puternicei fortărețe care apăra ființa poporului și a statului românesc.

Iată ce cetim în „*Industria la Români*” a istoricului N. Iorga despre rostul acestor organizațiuni în trecut și despre epava politică la care au ajuns atunci când inițiativa a trecut, dela cei cointeresați

și care le dădeau rost și viață, la cei interesați cari li dau o viață artificială și stricătoare de coeziune națională.

„Prin breslele organizate, având rădăcini în viața satelor, se filtrau spre târguri și orașe elemente țărănești destoinice, cari, trecând în marea familie nouă, binecuvântată de Biserică, nu păraseau nimic din învățămintele religioase și morale ale locului de origină. Satul rămânea și mai departe în legătură cu acela pe care nu-l mai avea în mâini, dar îl știa îngrijit, priveghiat și îndreptat în acelaș sens. Și astfel se legau, pe atunci, prin ascensiuni morale, fără întrerupere, clasele, pe care nu le despărțea invidia și ura, ale societății. Breslele, formate în Moldova prin voia lor, se dezvoltau după propriile lor nevoi. Corporațiile de azi există prin voia statului și se dezvoltă potrivit cu interesele acestuia. Cele vechi se ajutau cu un mândru sentiment de frăție; azi, pe baza cotizațiilor stoarse polițienește și administrate biurocratic, ele primesc un ajutor care seamănă mai mult a filantropie oficială. Odată ele rugau pe cineva să le fie șef, îl rețineau din toate puterile când „se supăra” să plece; azi ele suportă adesea cu greu omul, fără tragere de inimă și putere de lucru pe care li-l impun, sub scutul statului, interesele politice”.

„Calitățile de atunci veneau din principiul dublu al asociației sufletești și al libertății de inițiativă. Defectele, fatale, de azi, vin tocmai din lipsa acestor însușiri și, alături, fără apărarea unui spirit de vitează rezistență, venind dinlăuntru organizațiilor de meșteri, libertatea nețărnută a oricărei concurențe de aventuri, folosită mai ales de streini, târăște, în apele ei turburi, ultimele fire de nisip din zidurile de piatră ale simplei, dar nebănuitei cetăți de odinioară”¹⁾.

Alexandru C. Mavrocordat hotărăște, în 1783, o „cutie” a negustorilor hrănită din taxa de jumătate de leu la sută ce o plăteau negustorii străini cu ridicata și se instituia astfel pensia „celor cuprinși de nevoi și de sărăcie”, hrănită din gloabele asupra negustorilor cari vor „zice cuvânt de necinste asupra altui neguțitor”²⁾. Starostele îndeplinea și funcțiunea de a supraveghea și cu apel la Visterie, având a opri „cotul sau cumpăna vicleană”³⁾, precum aveau, el și fruntașii breslei, dreptul de a opri pe pământeni, pe Armeni și pe Jidovi, de a deschide dugheană „ca să neguțitoreană cu marfă supțire care vând neguțitorii dughengii”⁴⁾ — adică negustorii băștinași.

Mai exista și o instituție tot atât de înaltă ca morală și umanitate, aceea a ajutorării orfanilor. Din postavul vândut de fabrica dela

1) N. Iorga, *Industria la Români*, p. 190. 2) *Uricariul*, I, p. 38—44. 3) V. A. Urechia, II, p. 378. 4) *Ibid*, *ibid*, I, 454 și urm. nota: La fabrica condusă, în 1795, de Hagi Chiriac Arbut se căutau și 12 săraci dela 12 ani în sus ca să învețe meșteșugul. Vezi și tom. V, 291—3 și urm. nota 295 și p. 296 și nota.

Pociovaliște-Ilfov a boierului Radu Slătineanu, se închina câte o para de cot de poștav de cumpărător în beneficiul orfanilor, taxă decretată prin hrisov ¹⁾.

Cele mai multe și mai bogate mănăstiri și biserici răspândite peste tot cuprinsul Țărilor Românești, prin orașe și prin târguri, erau ridicate de neguțători aparținând la diferite esnafuri. A le înșira pe toate, însemnează a transcrie aci unul din cele mai frumoase capitole ale civilizației românești, dar care nu formează în special obiectul acestui studiu.

Pela începutul sec. al XIX-lea, au loc asociații cu caracter mult mai largi, ca acea Frăție „adelfiat” dela Iași, care înfrătea pe Români și pe Greci pentru ajutorarea lor mutuală ²⁾.

Nu trebuiesc trecute cu vederea rapoiturile părintești ce legau pe neguțători de calfe, de „copiii lor”, cum erau numiți într'o scrisoare de pela 1817 a unuia care plecase dela Sibiu, dela Casa C. Hagi Pop și se așezase la Craiova. Acesta scria fostei sale stăpâne Hagiica Păunița felul cum conduce Băluță Ioan pe cei în legătură cu dânsul la slujbele religioase.

„Băiatul din prăvălie — scrie Furnică în opera sa atât de des citată — nu era numai un funcționar care făcea un serviciu oarecare, pentru care era plătit, ci era și un factor hotărâtor în bunul mers al afacerilor comerciale ale stăpânului său. El devenea cu timpul un alter ego al lui. Se identifica cu interesele lui. Le apăra ca pe ale sale proprii și se lupta cu mușterii ca să dea pe marfă prețul cel mai urcat și prisosul dobândit, prin istețimea lui, prin inteligența lui, nu intra în punga lui, ci în cizmigeaua stăpânului”. Dar această „purtare vrednică de laudă din partea unui băiat de prăvălie, era în vechime răsplătită de către patron. Mai întâiu el măsura leafa slujitorului devotat”. După câțva timp, îl numea teșghetar, apoi îl asocia cu o parte din câștig în alișverișul prăvăliei sau, în multe cazuri, îi da de soție pe una din fetele sale și-l lăsa urmaș al său dacă nu avea băeți sau băeții se apucase de alte ocupațiuni sau îi deschidea prăvălie deosebită pe seama sa, cu obligațiunea să-i întoarcă capitalul în rate mici, într'un timp îndelungat. Aceasta era cea mai mare ambițiune ce hrănea un comerciant român ³⁾. Viitorul negustor începea — spune istoricul N. Iorga — ca „slugă”, ca „uțenic” și ajungea dela o vreme „comisioner” ⁴⁾. Preotul craiovean Iordachi crește „pedepsește” în limba elenică pe fiul său, pe care la

1) St. și Doc., XV, p. 341, no. 979. 2) Ibid, VIII, p. 170, no. 73. Iată ce scria : „Rugăciunile care facem Maicăi preacuratei Fecioarei la zile de sărbătoare, nopțile cu privigheri și ziua cu deosebite podoabe de cântări și cu doi cântăreți, desăvârșiți psalți, între amândouă strănile și ne aduce de ascultăm acest fel de podoabă, ca pe niște călugări. 3) Furnică, o. c., 225—226. 4) N. Iorga, Corespondența lui D. Aman, p. 12—13, no. 43.

15 ani dorește a-l face să intre pentru învățatura acestei cariere (de neguțător) la Casa Hagi Pop din Sibiu ¹⁾). Dealtfel și Aromânii din Macedonia trimiteau pe feciorii lor la învățatura negoțului în streinătate, ca la Budapesta și Viena ²⁾).

Negustorii băștinași duceau corectitudinea până la înălțimea unui cult religios. Câtă evlavie se desprinde din toate preocupările lor, se poate vedea dintr'o frântură de scrisoare a unui agent al lui Aman, Gheorghe Mihalovici, către marele negustor oltean: „arăt dumitale că, de când fac neguțatorie, nu m'am rușinat între negustori și voiu să nu mă rușinez nici acum, cu ajutorul lui Dumnezeu” ³⁾. Sau dintr'o altă scrisoare a neguțătorului Nicolae Iliad, datată din București în 17 Ianuarie, 1790, către Hagiul C. Pop din Sibiu: „Primiți și socoteala zahărului și mă iertați pentru întârziere, pentrucă, voidnd a o achita cu o oră înainte, m'am încurcat mai rău și de aceasta cer iertare; într'adevăr, cu cât am stăruit să lucrez cu mai mare chibzuire, niciodată nu mi-a venit nici drept și aceasta o atribui nenorocului meu” ⁴⁾.

Dar o altă frumoasă ambiție a vechilor neguțători era și aceea de a-și cuceri cu cinste un loc și un rang în biserică „care și cine să stea la foisor sus și care să stea jos”, începând cu fruntașul unei întregi societăți de negustori bogați „Hagiul” C. Pop și isprăvind cu ceilalți — iar lupta se da de bărbați deopotrivă ca și de soțiile acestora ⁵⁾.

Acești neguțători de țară — „cuminți și evlavioși” cum îi numește istoricul N. Iorga ⁶⁾ — se bucurau de o binemeritată considerație și din partea stăpânirii, comerțul devenind, pela 1820, sub influența ideilor apusene, o ocupație cercetată și înconjurată de considerație. La crearea, în 1817, a episcopatelor și curatelelor în Moldova, se alegeau, la fiecare scaun episcopal, doi boieri „cei mai notabili” și doi negustori cei mai însemnați ⁷⁾. Încă în 1797, Domnul alegea în București un tribunal de șapte care să judece pricinile ivite între negustorii străini de lege creștină, cari aveau organizație deosebită, considerată ca o companie ⁸⁾.

Vechiul negustor român respecta formele vechi în virtutea tradiției și era prea mândru, mai presus de toate prea mândru, ca să-și permită a se servi de mijloace și forme neuzitate cari să-l coboare dela

1) St. și Doc. VII, p. 89, no. 69. Scrisoarea e datată din 1820. 2) Panaiot Saru din Veles comunica dorința negustorului An. D. Lica din Budapesta să-l trimită pe fiul Teodor la ucenicie. An. Lica îi cerea prietenului ca fiul său să aibă anumite însușiri: sănătos, cinstit, credincios, sincer, ascultător, să nu fie leneș, să nu hoinărească, să fie iubitor față de fiul său. Vezi Aromânii, p. 205—206. 3) Corespondența lui D. Aman, p. 4, no. 5. 4) Din corespondența grecească a casei Hagi C. Pop din Sibiu din bibl. Acad. Rom. După Furnică, Ist. Com. 425. Scrisoarea se termină: „Și rămân al cinstitei tale persoane ca frate și slugă. Pe cucoana Păunița slugarnic o închin. Nicolae Iliad”. 5) St. și Doc., XII, p. 64—5, no. 116, V, și no. următor. 6) N. Iorga, Ist. Com. II, 108. 7) Uricariul, V, p. 27. 8) V. A. Urechiiă, VII, p. 118—119.

înălțimea prestigiului de care se bucura îndeajuns și între breslașii lui și în mijlocul societății pe care era obișnuit să o servească corect și numai corect. Vom reda felul plastic cum G. Zane a descris pe vechiul negustor român, ca, astfel, să reiasă cât mai limpede figura lui morală față de aceea a negustorului evreu care lupta ca să dărâme toate formele tradiționale în care se desfășura și evolua vechiul negoț românesc.

„Negustorul evreu vrea clienți, clienți cât de mulți și, pentru a-i obține, el întrebuițează cele mai variate mijloace”... Pe câtă vreme, „comerțul vechiului regim se desfășura în cu totul alte condițiuni. Negustorul de atunci era căutat, nu umbra după clienți. Il vedeai stând în fundul dugheniei lui scunde și întunecoase, învăluit în lumina discretă pe care i-o dăruia un mic ochiu de fereastră. El își aștepta netulburat clientela pe care o cunoștea în întregime, din partea căreia primea nu numai banii mărfii vândute, dar și o considerațiune pe care azi un negustor aproape niciodată nu o, capătă. Actul comercial, prin prestața și calmul negustorului, prin încrederea cumpărătorului în marfa scoasă din adâncimea vreunui raft, prin lipsa de tocmeală, avea într'însul ceva demn și serios, apărea ca expresiunea exterioară a unei înalte funcțiuni sociale. Niciodată negustorul nu trebuia să-și caute clienți. Acest lucru și obicinuița și legea îl opreau. Atunci când un negustor se abătea dela regula generală, venea ocărnuirea și lua aspre măsuri. Meseria negustorului era păzită de ceea ce în ochii lumii ar fi putut să o coboare atunci când negustorul nu știe el singur să o țină la înălțimea tradiției. Dar aceasta se întâmpla rar”. Și mai departe : „De pe poziția socială, pe care stătea, negustorul vechiului regim își putea arăta oricând mândria omului care stăpânește o situație. El se credea pe drept jignit, chiar și atunci când o beizadea, un fiu de Domn, trecând pe dinaintea dugheniei sale și văzându-l, nu-i acorda atenția salutului”.

Il urmărim pe G. Zane. „Negustorul vechiului regim nu urmărea prefacerea stării de lucruri. El era un tradiționalist. Aceea ce apucase aceea continua. Viața de prăvălie ca și aceea de familie își ducea neschimbată drumul. Timp liber avea totdeauna din belșug și îl consacra cu dărnicie petrecerii, distracțiilor ori prietenilor, mai ales dacă era om cuprins”.

„Acesta era negustorul român dela începutul secolului XIX pus în fața negustorului evreu care nu recunoaște nici o tradiție. El refuză o viață de liniște ori petreceri. Pentru dânsul comerțul este totul. Astfel, el este inovator și, ca toți deschizătorii de drumuri noi, va întâlni ostilitatea tuturor spiritelor tradiționaliste. Evreul ridică clientela — aducătoarea de câștig — deasupra tuturor categoriilor vieții și ale lumii și pentru aceasta comerțul său înseamnă o dublă luptă pentru captarea clientelei curente și crearea unei noi clientele”. Mijloacele întrebui-

tate sunt cunoscute de toți : „tragerea de mână ori de haină, afișarea gălăgioasă a prețurilor și a calității, etalarea mărfii la geam, la ușă sau chiar în stradă.— sistem întrebuintat până și de zarafi cari, stând turcește înaintea dughenilor, sunând mereu în pumni ruble și ducați, atrăgeau atențiunea trecătorilor”. Alte procedee : „atracțiunea sau „smomirea” calfelor, pe cari ei le iau dela negustorii creștini și le întrebuintau în folosul lor ; eftenirea prețurilor, negoțul ambulant, precum și toate acele mijloace cu cari se înarma concurența lor neleală. despre care am vorbit mai sus ¹⁾).

Incheiăm această latură a problemei ce ne preocupă, atât de interesantă, prin constatarea lăsată de Thibault Lefebvre despre vechii noștri negustori : „Se laudă manierele blânde și îndatoritoare (engageantes), precum și cinstea negustorului de nație românească”. Și aceasta încă pentru anul 1854 ¹⁾).

În fața nouilor stări de lucruri, acești negustori „cu maniere blânde și îndatoritoare”, cinstiți și harnici, în ale căror preocupări intra și grija educației unui tineret pentru această nobilă îndeletnicire negustorească, precum intra și grija de școala, biserica și civilizarea societății, în fața nouilor stări de fapt care le micșora prestigiul și le ucidea inițiativa, ei cedează zi cu zi din pozițiile lor și cad biruiți, după o luptă aprigă dar neegală, ca niște ostași răpuși de sforțări în apărarea hotarelor țării și a ființei neamului.

g) Noua înfățișare a centrelor urbane și rurale, cu date statistice asupra numărului lor.

Năvala acestor populațiuni, cari n'au avut nimic comun cu păământul și destinele poporului nostru, a reușit, în scurt timp, să altereze în toate ale ei manifestări vechea și tradițională înfățișare a vieții noastre economice, ca și aceea a centrelor noastre urbane și rurale. Această alterare începe să se resimtă peste tot. Primul ecou îl prindem în structura demografică a provinciilor noastre : începând cu Bucovina și Moldova, primele cetăți cari cad în păienjenishul tentacular al acestor barbari revârșați ca nourii de lăcuste peste lanuri de grâu de aur.

Să începem cu Moldova. Primul recensământ al populației acestei provincii a avut loc în anul 1803, executat de Domnitorul Al. C. Moruzi și care ne arată : 544 capi de familie așezați prin sate și 2389 la orașe, ceea ce ar face în cifre rotunde 3000 capi de familii evrești față de 151.549 capi de familie creștine ; sau în suflete : am avea 12.000 Evrei

1) G. Zane, o. c., p. 334—348.

față de ceva peste 604.000 creștini ¹⁾. Proporția se stabilește, așa dară, la 2 % Evrei față de 98 % creștini.

O nouă invazie are loc numai decât după aceasta, fiindcă, în 1804 deja, boierii Divanului se plâng rău de numărul mereu crescând al Evreilor, stabilindu-se în paguba indigenilor ²⁾.

Din recensământul din 1820 al Domnului Mihail Șuțu, găsim un total de 4.728 familii (984 la sate și 3.744 la orașe și târguri), adică 18.912 pentru Moldova, marcând o creștere de 58.33 % pentru 17 ani sau de 3.43 % pentru fiecare an. În cifre rotunde : 19.000 suflete evreești pentru anul 1820 ³⁾.

Anul 1827 însemnează o altă etapă, din ale cărui date rezultă că existau în satele Moldovei 1.200 cârciumari evrei, 3.602 Evrei stabiliți în târguri și în orașe și 1.256 în Iași — adică 6.078 capi de familie în toată Moldova, cu o creștere de 1.350 familii față de 1.820, ceea ce reprezintă 26,32 % pe 7 ani sau 3,76 % pe an, iar față de 1803, o creștere exactă de 100 % ⁴⁾. Cu alte cuvinte, un total de 24500 sufletec, aproximativ.

Pentru Muntenia, n'avem date oficiale pentru această perioadă. De asemenea pentru Banat și Basarabia. Pentru această din urmă provincie oropsită odată cu căderea ei sub Ruși, deși n'avem date, putem deduce, totuși, din scurgerile lor spre Moldova, că Evreii creșteau vertiginos, revărsându-se în puhoai de toate ținuturile Rusiei — poloneze și rusești. Iar guvernatorul general al Podoliei, Bahmetiev, care a fost un flagel pentru Basarabia, lăsând-o pradă jafului întregii bande adusă și patronată de nevastă-sa, a populat orașul Chișinău și toate tribunalele din guvernământ, cu Polonezi, Greci, Armeni și Evrei ⁵⁾, bine înțeleș, de cea mai urâtă speță.

Măsurile decretate de excelenții administratori ai Bucovinei nu s'au executat conștiincios decât abia pela 1810 încoace. Ovreei veneau deci mereu, deși birul bucovinean era mai mare decât cel din Galiția. Între 1786 și 1801, ei intrau, pe an, în medie, câte 32 familii. Intrau săraci și sfioși încă, aveau „prea puțină avere și încredere ca să întreprindă vreun negoș însemnat”. Cârciumari erau, însă, chiar pe valea Ceremușului ⁶⁾. În 1783, erau de-abia 103 meșteșugari ⁷⁾. Dar, datorită

1) Verax, o. c., p. 6. Din tablou lipsesc Focșanii și pentru Evrei și pentru creștini. În cifra de 151.459, intră boierii mari și mici, servitori liberi, Țigani, sclavii mănăstirilor, ai particularilor și ai statului, ordinele religioase, numeroase categorii de nevolnici sau incapabili de a achita impozitele. 2) Ms. Ac. Române, p. 91, p. 237 — ap. Verax, o. c., p. 7. 3) Verax, o. c., 4) Ibid, ibid. Cifrele acestea, bazate pe o evaluare arbitrară, n'au valoarea celor furnizate de recensământele din 1803 și 1820. 5) Din art. „Administrația în Basarabia” de C. Șoldau, în Univ. din 20 Iulie 1941 — după scrierile din 1823 ale lui Longhinov către contele Vorontzov. 6) Alphabetische Darstellung des Bukovinaer Kreises, în Jahrbuch des Bukoviner Landesmuseums — Czernowitz, 1908, p. 31 — ap. B. Duică, o. c., p. 158. 7) N. Iorga, Istoria Evreilor.

sărăciei care îi mâna, ca și tradiționalei nerozii a administrației, Ovrei ajung să fie, în 1821, 1,4% din populația țării¹⁾, reprezentând 1.117 familii cu 6.077 suflete²⁾. În 1827, numărul lor atinge 7.828 contra 270.773 creștini, reprezentând o creștere de 22% pentru Evrei și deabia de 16% pentru creștini³⁾.

Centrele de unde se revărsau acești invadatori erau Cernăuții și Suceava, cele două puternice comunități cari au evoluat în acest ritm: în 1791, erau respectiv, 355 și 170 familii; în 1797—349 și 190; iar în 1807—463 și 180³⁾. Storojinețul a făcut prima cunoștință cu Evreul Hertenberg⁴⁾.

În Ardeal, fără a se ști căror influențe se datora, li se îngăduie în 1790, iarăși Ovreilor să vândă la târgurile mari ale Ardealului și să facă negoț ambulant. Și, astfel, au început să se înmulțească. Ovreei se aflau mai ales la moșiile nobililor unguri, cari, exploatând, aveau nevoie de talentele lor de exploatatori⁵⁾. Pământ propriu, înșă, ca străini, nu puteau poseda și n'aveau nici drepturi politice, nici slujbe la stat⁶⁾.

Vina nobililor se poate stabili cu date statistice cari dovedesc că, în teritoriul unguresc, trăiau cei mai mulți Ovrei⁷⁾. Totuși, Ovreei nu s'au putut înmulți prea tare în Ardeal. După Sölner, ei se mai înmulțiră în anii următori în Beclean, Făgăraș și Naznanfalva⁸⁾. Bielz, care este mai bine informat, le fixează și origina celor veniți după revoluția din 1784 și, anume, în mare număr, din Bucovina și Galiția și mai fixează procentul de 7%⁹⁾ deci, cam 15.573 în tot Ardealul, precum tot el mai stabilește și mai bine localitățile unde s'au putut așeza, chiar înainte de această revoluție¹⁰⁾.

De-abia în anul 1818, precum am mai spus, își fac apariția primii Ovrei în Maramureș, venind din Polonia, trecând cu miile în fiecare an prin pasurile Carpaților, și veneau ca „negustori și crâșmari”. Încă din prima decadă a sec. al XIX-lea, concomitent, și invazia în Moldova devine tot mai năvalnică. Maramureșul, comună după comună, cade în mâinile lor¹¹⁾.

1) Dr. I. Polek, o. c., p. 258 — ap. ibid., 158 și Verax, o. c., p. 339. 2) Ibid, ibid — ap. Verax, I. c. 3) Dr. I. Polek, o. c., p. 257. 4) Ibid, p. 255. 5) N. Popp, studiul citat. 6) I. B. Benigni, Handbuch der Statistik und Geographie des Grossherzogtums Siebenbürgen — Hermanstadt, 1837, Heft 1, p. 9 — ap. B. Duică, o. c., 907—108. 7) Vezi și Legile citate de Fr. Schuler von Llanoy „Siebenbürgische Rechtsgeschichte”, vol. II, p. 13—14 — ap. B. Duică, 108. 8) M. Lebrech, Versuch einer Erdbeschreibung des Grossfürstenthums Siebenbürgen, Hermannstadt, 1804, p. 9 și 10 — după B. Duică, 108. La 1804, erau în comitatele ungurești 1474, în cele săceuști 107, iar în cele săsești 25. 9) I. Sölner, Statistik des Grossfürstenthums Siebenbürgen, 1856 p. 285—288 — ap. B. Duică, 108. 10) După E. A. Bielz, „Handbuch der Landeskunde Siebenbürgen”, Hermanstadt, 1857, p. 142, 160, 161, 170, 211, 240 — ap. ibid., ibid: Procentul Evreilor în cele 10 cercuri — sub absolutism — era mic: 0,01—0,03 cu Armeni cu tot; erau însă 7% în tot Ardealul. La localitățile amintite de Sölner, el adaogă: Longenthal, Entradem, Tușnad, Șimlăul Silvaniei, Naprad, Hidahmäs, etc... 11) N. Popp, st. citat.

Să ne ocupăm, în fugă, de câteva centre urbane.

Incepem cu capitala Moldovei. Imigrarea Evreilor în Moldova crește, între 1786—1792, lucru ce se constată ușor din condica de venituri și de cheltuieli, precum și din celelalte contribuțiuni. Iașul apare cu cota de lei 4000 a Evreilor față de lei 18107.60, cota negustorilor creștini — adică în procente 18% față de 82%. Astfel, că numărul Evreilor stabiliți la Iași a crescut în 1792, cu 4/1 față de 1786 ¹⁾. În 1803, numără 652 familii, iar în 1822, 1099 familii, adică o creștere de 53%, în 17 ani, din acestea 1099: 664 indigeni, 191 supuși ruși, 264 supuși austriaci ²⁾. Înfrățirea capitalei Moldovei își pierde, astfel, din pitorescul și tradiția ei românească.

În această provincie, elementul evreesc pătrunde mai departe.

Bârladul numără, pela 1820, numai 20 case jidovești la o mie creștine ³⁾ și, are, în curând, o uliță a jidovimii „unde fuseseră foștii blănari” ⁴⁾. La Herța, Evreii vorbesc de „strămoșii lor” cari au lucrat moșia Herța, încă dela M. Racoviță și dela ginerele lui Gh. Ghica ⁵⁾. La Roman, întâlnim dughenile Bercului Jidov, lângă Episcopie, datorite de Caramanlăul Andronache ⁶⁾. Botoșanii, după un izvod din 1828, numără 24 negustori români, 1 Lipovean, 1 Armean (?) iar Evrei 18 ⁷⁾. La întemeierea acestui târg, în prima jumătate a sec. XVIII, sunt pomeniți Români, Jidovi, Armeni și alții ⁸⁾. La Suceava, încă din 1761, se pomenește de Armeni, Moldoveni și Evrei ⁹⁾. Dorohoi numărau, în 1820, 232 familii evrești, Herța 339, Suceava 229 și Botoșanii 511 ¹⁰⁾.

Dacă, în 1792, au avut comunitate numai la Iași. În 1803, ei au peste tot, exceptând Focșanii, pe câtă vreme cele din Botoșani, Dorohoi Herța, Hârlău și Fălticeni sunt relativ foarte numeroase. Peste tot acești Evrei sunt cunoscuți ca „hrisovuliți”, adică stabiliți în virtutea unui hrisov sau decret domnesc ¹¹⁾.

Odată cu izbucnirea războiului turco-rus din 1789, Galații fără arși de Ruși în așa chip, încât numai după ruinele bisericii principale se mai putea cunoaște unde a fost orașul (Hurm. XXII, p. 544, no. 478; p. 553—4, no. 351 și 563; p. 625, no. 520). Totuși, la începutul sec. al XIX-lea, Galații apar ca un orașel cu 7000 locuitori, având Greci și Evrei, cu doi părcălabi și cu vast domeniu în toate direcțiile ¹²⁾. Wilkinson relatează că, în 1820, toți negustorii erau străini ¹³⁾. Galații luau, după 1812, un și mai mare avânt, fără concurența Brăilei, înăc

1) Verax, o. c., p. 3. 2) Ibid., Tablou II, p. 8. 3) N. Iorga, Ist. Evreilor. 4) Doc. Callimachi, I, p. 474—5, no. 155, V și p. 484—5, no. 176. 5) Ibid., p. 498—9). 6) Ibid., nota 7. 7) N. Iorga, Ist. Com. II, 106. 8) St. și Doc., VI, 221, no. 89; p. 266, no. 447; VI, p. 236 și urm. 9) Doc. Callimachi, I, p. 446. 10) Verax, o. c., p. 9 și tablou II, p. 8. 11) Ibid., p. 6. 12) N. Iorga, Istoria Românilor prin călători, III, p. 88. 13) Wilkinson, Tableau historique, p. 162 — ap. G. Zane, o. c., 402.

fără

un port turcesc cu mai puțină însemnătate pentru Turci. Negoțul este pe măsură de activ cu negustori austriaci, francezi, ruși și turci ¹⁾.

Până la încheierea acestei perioade, Evreii, preferați de boieri fiindcă plăteau bezmăn mare proprietarilor de moșii, au fundat pe aceste terenuri boierești 21 târgușoare ²⁾, între cari orașul Fălticeni la 1780 și o parte a orașului Focșani, despre care găsim în 1798 un hrisov dat unui staroste Simon, după cererea târgoveților, de a mai aduce încă 60 familii evreești ³⁾. J. B. Brociner susține că boierii din Moldova apelau la Evreii din Basarabia și din Bucovina să vie în țară să fundeze târgușoare, ca să ridice starea economică a țării prin comerț și industrie ⁴⁾. Dar n'are dreptate acest mare apărător al cauzei evreești, fiindcă boierii s'au îngrijit prea puțin de ridicarea stării economice a țării, ci mai mult de veniturile mari ce le încasau prin acești Evrei, cari, odată arendași ai drepturilor boierești, răspândeau cultul rachiului otrăvitor și jefuiau pe țărani de toată vloga și de tot binele lor, având la îndemână, acești Evrei, scaunele de măcelărie, pităria, acsizele, cărciuma—acest debit de băuturi spirtuoase, prin mijlocirea căruia condamnau la datorii pe țărani și acaparau toată viața economică. Nu chemați în interesul țării s'au grăbit a veni, ci preferați de boieri. Dar cei mulți veneau nedoriți de nimenea.

Pentru Muntenia, statistica oficială din 1820 ne dă o singură comunitate evreiască la București, cu 129 capi de familie. Din diverse documente, reiese că și Craiova avea o mică colonie iudovească, condusă de un staroste. Este probabil că existau, deasemenea, Evrei izolați și în centre ca Ploești, Pitești, Târgoviște ⁵⁾.

După alte izvoare, Bucureștii ar fi numărat, în 1804, 120 familii evreești, iar în 1813, peste 500 ⁶⁾, ceea ce îl determină pe Caragea Vodă să mai numească un staroste pentru Evreii leșești, în persoana lui Haim Herș, cu drept de a judeca afaceri comerciale și industriale între ei și cu jurisdicție pentru Evreii străini ⁷⁾.

Din impresiunile culese de anumiți scriitori și călători — cărora nu le putem acorda un credit prea larg — dăm aceste date. Kreuchely și Fotino dau pentru București 16.000 case cu 100.000 locuitori, între cari 1500 familii de sudiți; iar consilierul de legatie Clausewitz, dă, pentru 1824, 80.000—90.000 locuitori, între cari 4000 Nemți și numai 6000 Evrei ⁸⁾.

Majoritatea Evreilor din București erau, în 1812, sudiți austriaci, ruși și francezi, iar generalul rus le-a dat învoirea ca Evreii pământeni să-și aibă staroste deosebit, iar peste sudiți să rămână un sta-

1) Doc. Callimachi, I, p. 179—181, no. 126. 2) Verax, o. c. 3) V. A. Urechiiă, V. 4) Chestiunea Israeliților români, p. 34—35. 5) Verax, o. c., p. 46. 6) V. A. Urechiiă, X, B, 222—223. 7) Furnică, Ind. la Români, 129—130. 8) N. Iorga, Istoria Bucureștilor, 233—234.

roste neamț ¹⁾). Fiindcă, dela venirea Rușilor și până la tratatul de pace din 1812, invazia străinilor și mai ales a Evreilor are loc cu mare repeziune la orașe, dar mai ales la București ²⁾). Din catastivul Hahambașei Haim Herș rezultă că, în 1873, au intrat în București, numai din Austria și Turcia peste 1000 de Evrei ³⁾). În acest oraș, numărul meșteșugarilor străini crește într'atâta, încât în 1804, creditorii bucureșteni protestează că se înmulțesc Evreii și sudiții cari n'au de dat angarale și beilicuri și pot smomi cafele, făcându-se „chedir” pământenilor ⁴⁾).

În cursul războiului ruso-turc din 1827, se observă o năvală a Evreilor din Iași spre București, dar Marele spătar Alexandru Ghica ia măsuri și nu îngăduie așezarea decât numai acelor străini cari se îndeletnicesc cu plugăria ⁵⁾).

În 1787, li se îngăduie din nou a-și face casă de rugăciune ⁶⁾, iar în 1793, se strică o sinagogă centrală făcută fără voie, într'un han din mahalaua Răsvanului ⁷⁾, așa după cum și în 1768 li se stricase aceea de lângă hanul Sf. Gheorghe Nou și cea așezată mai sus de casele lui Pîrscoveanu ⁸⁾. În 1823, și Evreii din raiale își aveau sinagoga lor ⁹⁾. Aceștia erau supuși încă din 1821 Cămărășiei ¹⁰⁾.

Pela finele sec. al XVIII-lea, Evreii iau prăvăliile din hanul din mahalaua Răsvanului, majorând prețurile, dublând chiriiile ¹¹⁾. Prin 1823, încep a fi în stare a cumpăra, dintre ucenicii creștini ai zarafilor, case cu 27.000 lei în București și, astfel, pregăteau, ca și la Iași, și în capitala Munteniei, luarea cu orice preț a imobilelor ¹²⁾.

Cam pela începutul perioadei de față, în stadiul acesta de profundă preschimbare, — zice Furnică — „ei fură cât se poate de timizi, de smeriți și de respectuoși față de autoritățile locale și de populația pământească. Deocamdată, se instalară în București, într'un cartier izolat și prea puțin populat, dar aproape de centru, adică în mahalalele Sf. Vineri, Udricani, Jignița, Olteni și a bisericii Bradului și se grupară, strânși la un loc, unul lângă altul. Eși închiriară dela proprietarii români, cu prețuri bune, casele cele mai rele și mai ponosite din cartier, pe care Români nu vreau să le ocupe și să se îndeletnicească cu meșteșugurile lor și să producă mărfuri de concurență, pe care le lucră prost și din marfă proastă și le vândură pe prețuri mici, spre a-și atrage mușteriii. Tot eștin vândură și marfagiii, care strigau marfo ! pe strade și tot proastă fu marfa ce ei vindeau” ¹³⁾.

În Ploești, ei se înmulțiră într'atâta, încât au obținut, încă din 1811, și un staroste în persoana lui Moise Hahamul și, după aceasta,

1) V. A. Urechia, IX, p. 589 și V, p. 795. 2) Ibid, X, B, 218. 3) Ibid, 222—223. 4) N. Iorga, Industria la Români, p. 187. 5) Hurmuzachi, X, 477—78, no. 515 și N. Iorga, Note istorice, 6) Ibidem 7) N. Iorga, Ist. Com. II, 104—105. 8) Ibidem. 9) N. Iorga, Istoria Evreilor, 10) Ibidem. 11) V. A. Urechia, V, p. 42—43, nota. 12) N. Iorga, Istoria Evreilor, 13) V. A. Urechia, I, p. 450—451 și Furnică, o. c., 112—113.

s'au despărțit de cei din București de care până atunci depindeau, având și îngăduința de a avea sinagoga lor, dar nu se acordă starostelui nici o scutire : „iar a scuti și el vreo prăvălie sau cârciumă, ori vre-un om străin, acest privilegiu nu i se dă de către Divan” 1).

Despre Evrei în alte orașe din Țara Românească nu se pomeneste până la 1850. Ei nu prea cutezau să se stabilească, cu toată protecțiunea ce le acordau consulii ai căror supuși erau 2).

b) Cum au fost văzuți de călătorii și scriitorii streini, precum și de autoritățile administrative streine în provinciile pierdute dealungul veacurilor.

Este de cea mai mare importanță pentru cunoașterea cât mai obiectivă a acestor populațiuni ce au invadat Moldova și erau pe punctul de a invada și Muntenia să luăm cunoștință de constatările făcute de scriitorii și călătorii mai ales străini cari au venit în contact mai scurt sau mai îndelungat cu țările noastre.

Iată câteva denunțuri.

Isovoarele austriace oficiale îi descriu ca „săraci, vagabonzi, cerșetori”, locuind în colibe păcătoase și atât de săraci, că, atunci când o ordonanță imperială îi obligă să facă dovada că au fiecare cel puțin 250 florini capital, o sumă foarte mică, fără de care nu pot rămâne în țară, ei se ridică în massă și trec în Moldova 3). Internunțiul papal scria acestea în 1794 : „Evreii așezați în Moldova sunt Evrei mizerabili, pe cari Austriacii nu voiau odată să-i ție în Bucovina” 4).

Parant, consul francez la Iași, raportează cele ce urmează, în 1798, despre Evreii din Moldova : „...numărul Evreilor este considerabil, cu toate că sunt mai disprețuiți ca ceilalți supuși. Sunt, cu toate acestea, câteodată, menajați de guvern, căruia îi procură mulți bani. Acest soi de oameni fac bandă aparte și se ocupă de afaceri mercantile, de agiotage. Cu deosebire în Moldova, se poate spune cecece a spus un autor francez despre Evreii din Polonia : că eiucid comerțul și descurajează pe puținii negustori cinstiți cari ar vrea să-l vadă înflorind. În adevăr, Evreii știu peste tot să-și procure, prin marea lor activitate și muncă, mărfurile cari au mai multă trecere și o fac aceasta cu o economie așa de murdară, încât sunt totdeauna în stare a le da sub preț

1) V. A. Urechia, XI, 793—795. Vezi, Anaforaua, înaintată în 8 Aug. 1811 de Vel Logofăt Constantin Dulescu către Intâiul Divan și Comitet care orânduiește în 13 Aug. 1811 ca Moise Sticlarul Hahamul să le fie staroste. Divanul este reprezentat de Raiu Golescu, Isac Ralet și Mihalache Manu. 2) Furnică, o. c., 113. 3) Vezi Polek, o. c., — ap. B. Duică și Verax, 329—338. 4) N. Iorga. Note istorice.

curent. Această împrejurare trebuie ținută în seamă de acei negustori cari ar vrea să se aventureze a-și încerca norocul în această țară ¹⁾. Acesta era avertismentul ce nu uita să-l accentueze consulul francez, pentru ca compatrioții lui să nu uite că, în țările noastre, Evreii numai negustori în accepțiunea europeană a cuvântului nu puteau fi socotiți.

Contele d'Hauterive, fost secretar al Domnului Alexandru Mavrocordat, care îl însoțise la Iași pe timpul domniei sale (1785—1786), îi caracteriza astfel pe Evrei : „...datorită numai Nemților, ei n'au rămas cei mai mari șarlatani și au căpătat preferință pentru lucrările de tâmplărie, de croitorie, de ceasornicărie, pe cari le exercită de altfel destul de prost” ²⁾. Și, în altă parte, îi descrie din punct de vedere fizic în felul următor : „.....au cea mai extraordinară figură care se poate vedea în vreun colț al lumii; cu capul pătrat sus, ascuțit jos, acoperit cu o căciulă de blană neagră, ale cărei fire stau ridicate ca niște țepi de ariciu, de subt care atârnă doi zuluți de păr cât sunt de lungi, în timp ce spatele capului li este ras, ei mai au pe deasupra și un cioc mic în vârful bărbiei, ceea ce le dă înfățișarea unor capre de Angora” ³⁾.

Vice consulul francez din Iași, Viollier, îi descrie, în 1829, ca fiind niște „mizerabili boccegi, cea mai mare parte fără domiciliu, vagabonzi plini de datorii, băgați în afaceri suspecte de mizeria vieții” ⁴⁾. „Neam speculativ, viclean și șarlatan, care a dus populația română la mizerie” — așa ne apar după alte documente ale vremii ⁵⁾.

Thibault Lefèvre ne face acest sugestiv tablou despre Evrei : „Ei trec ca setoși de câștig, nimic nu-i demoralizează, nici o vorbă nu-i descurajează, nici o aroganță nu-i jignește. Ei acceptă cu umilință sau cel puțin în tăcere observațiile cele mai severe, asprimile cele mai tari și câteodată cele mai nedrepte. Ei solicită cu umilință o comandă dela cel care i-a gonit cu un minut mai înainte și un nou refuz nu-i va descuraja; pentru că persistența lor va înfrânge repulsia clientului. Sunt flexibili, insinuanți, pătimași la câștig, abili în a adulmeca afacerile, a descoperi marfa, a încheia târguri, a pune în curent pe corespondenții lor cu nevoile și resursele pieții”. „Aleargă din producător în producător, căutând marfă, stabilind prețuri, făcând târguri, totul cu o ardoare, cu o îndemânare și o pricepere surprinzătoare” ⁶⁾. „Nația evreiască ...cu sumeție se amestecă fără îndrituire în toate” ⁷⁾, îi caracterizează N. Iorga.

1) Din raportul către ministerul de resort din 1798. 2) Comte d'Hauterive „Mémoire sur l'état ancien et actuel dela Moldavie”, Bucarest, Gobl, 1902, p. 354. 3) Ibid, ibid și Memoriu despre starea Moldovei la 1787. Ed. Ac. Rom. Buc., 1902, 354—355. Vezi și V. A. Urechă, III, 355—56. C. Economia națională, XXVI, 4) 230—231 — ap. G. Zane, o. c., 331. 5) Acte și legiuiri, 594—595 — apud ibid, 334. 6) Th. Lefèvre, o. c., p. 307—309 — ap. ibid. 330. 7) N. Iorga, Breasla blănarilor, 33.

„Toți aceia cari cumpără dela Evrei — scrie tot Lefèbre — trebuie să verifice cu îngrijire cântarul de care el se servește, greutatea mărfii pe care i-o dă, banii pe cari îi numără, facturile pe cari i le face. Prețurile pot fi exagerate, cântarul fals, greutateile măsluite, marfa falsificată, moneda alterată, socoteala greșită ¹⁾. Țăranii sunt victimele lui de predilecție pe cari îi înșală la tot, la monedă, la socoteală, la greutate, la balanță și la mai cine știe ce” ²⁾.

În străinătate, erau cunoscuți ca atare și la fel zugrăviți de toți aceia cari s’au ocupat mai de aproape de ei sau în mod întâmplător. După o mărturie germană din sec. XVIII, „ei trăesc din furt și fraudă, care, după părerea lor, nu sunt crime” ³⁾ sau că ei „au reputația de a fi foarte dibaci în comerț, însă sunt bănuși de a nu-l face cu toată cinstea și buna credință posibilă” ⁴⁾.

Și nu trebuiește trecută cu vederea următoarea relație dată acum un veac și un sfert de Pouqueville, un prea învățat consul francez al lui Napoleon Bonaparte, despre Evreii din Thesalia și apucăturile lor în timpul de dezolare când această provincie era bântuită de o pustitoare ciumă. După ce descrie atât de emoționat drumul ce-l parcurge acest curajos misionar al științei apusene, precum și dezastrelor desăvârșite sau pe cale de dezvoltare ale acestui cumplit flagel, care a lăsat numai cimitire și ruine, termină cu această ilustrație: „Câțiva Turci fataliști rămăsese la Larisa cu Evreii cari, traficând cu ultimele rămășițe ale celor morți, răspândiră, datorită acestui negoț sacrilegiu, ciuma până la Salonic, unde, mai mult ca 15.000 de persoane muriră în acest an funest pentru Grecia” ⁵⁾.

Și, de pe tribuna acuzării, istoricul N. Iorga își ridică cu revoltă neistovită rechizitoriul și împotriva adevăraților vinovați de această stare de lucruri alarmantă, când vorbește de cârciume cari cu „zecile se numără aceste cazuri de exploatare și de depravație, cârciumă lângă cârciumă, cu sticlele de rachiu de cartofi și alte otrăvuri, în tot cuprinsul Moldovei, istovind și rasa pentru hrănirea vicilor „civilizate” ale clasei dominante” ⁶⁾.

Iată câteva elemente capabile să illustreze structura sufletească tragică a acestor populațiuni ale căror însușiri au adus atâtea suferințe, și au produs atâtea pagube țărilor noastre și poporului românesc, în genere. Vremurile cari au să urmeze sunt și mai grele. Evenimentele, ca războiul ruso-turc din 1828—29, când țările românești au fost ocu-

1) Th. Lefèbre, o. c., 307—309 — ap. Zane, 330. 2) Ibid, ibid. 3) W. Sombart, *Les Juifs et la vie économique*, 163. 4) Ibid, ibid. 5) F.C.H.C. Pouqueville, *Voyage dans la Grèce*, tome III, éd. II, livre IV, chap. IV, p. 349—350. 6) N. Iorga, *Istoria Evreilor*.

pate de Ruși și ținute sub administrația acestora până în 1856, sunt prilejuri minunate pentru invazii evreiești în proporții catastrofale.

Astfel, se încheie această perioadă pe care am putea-o numi perioada de fecundație rodnică în nenorociri pentru țările noastre.

i) Cum au fost văzuți de băștinași — Domni și oameni din popor și reacțiunile împotriva lor.

Față de situația din zi în zi mai alarmantă creată de prezența în Țările Românești a unei populațiuni care își îngroșa rândurile și strângea cercul de asfixiere a tuturor funcțiunilor fundamentale ale statului, n'au lipsit nici reacțiunile — fie din partea poporului, fie din aceea a Domnilor și autorităților administrative. Mulți din acești Domni — puțini, firește, față de cei mulți câți s'au perindat pe tronul Principatelor — erau sinceri în apărarea pământenilor și, prin străduințele și contribuțiunile lor, dădeau viață activității economice și susțineau pe umerii lor toate poverile gospodăriei publice și împlineau toate cerințele mereu crescânde ce le reclama Poarta. Dacă, însă, acești Domni n'au reușit în bunele lor intențiuni sau dacă găsim măsuri contradictorii — de apărare a pământenilor și de favorizare a streinilor totodată, — această nereușită sau această contradicție o atribuim iarăși nevoii de a se strecura prin marile greutăți cu cari luptau.

Grija cea mare a acestor puțini Domni în această perioadă era ca Evreii sau sudiții (mare parte din aceștia erau Evrei) să nu poată posedea imobile sau să nu vândă cu mărunțișul și să aibă dugheni; grija lor era de a stăvili pofta de câștig feroce a precupeților și cămătarilor sau luau măsuri severe de a se pune stăvilă invaziei nimicitoare, etc... Printre acești Domni cu dragoste de țară și de negustorii pământeni, apare figura energetică și profund înțelegătoare a lui Al. Vv. Moruzi, domn al Munteniei și al Moldovei, care umple cu strălucirea lui toată această perioadă. Alți mari domni sub acest raport sunt Ioan Sandu Sturza, precum și Alex. Mavrocordat, doi domni cari s'au evidențiat ca mari iubitori ai poporului lor.

Cel din urmă, în plângerea negustorilor moldoveni din 1783, că străinii îi concurează cu „un folos de 25% în vamă și în impozite”, așa încât sunt în stare să-i distrugă în curând, lua măsura ca Evreii galițieni să fie impuși la o dajdie mai mare, pe care, nevoind a o plăti, fură poftiți să plece în zece zile¹⁾. În acelaș an și acelaș domn Al. Mavrocordat, cunoscut cu porecla de Pârlea Vodă, decreta, în Moldova,

printre alte măsuri și aceea ca negustorii străini să nu poată vinde marfa decât cu ridicata și în termen; iar „desăgarii” cari înșală la vamă, adică negustorii ambulanți să nu mai cutureze țara, ci să cerceteze numai iarmaroacele; stabilește repauzul duminical, Dumineca și la hramuri, și pentru Evrei și pentru Armeni și stabilește și pensia „celor cuprinși de nevoi și de sărăcie” să se hrănească din sumă gloabelor din taxe etc. ¹⁾. Deasemenea, în acelaș an, oprește „matrapazlâcul” — adică închirierea „afară la câmp înaintea celor ce aduc bucate la târg de vânzare și taie prețul lor cu aceia afară și apoi, după ce le aduc în târg, le scumpesc cu preț nedrept peste măsură” ²⁾ — prin aceasta lovind pe străini, dar în special pe Evrei, obicinuiți cu asemenea negoț încă din sec. al XVI-lea, de pe vremea lui Petre Schiopul.

Nicolae Mavrogheni, „marele general domnesc” al Turcilor și-a îndreptat, în 1789, în războiul ruso-turco-austriac, toată furia necruțătoare împotriva negustorilor sudiiți, al căror rol a crezut a-l fi nimicit pentru totdeauna ³⁾. Al. Ipsilante, luând măsuri de natură să protegiască negoțul pământean, hotăra, în 18 Sept. 1797, ca să se rezilieze toate contractele sudiiților cari nu puteau fi negustori de băcănie cu mărunțișul, iar în 26 Septembrie, hotăra că suditul n'are voie să țină prăvălie de liapoli — băcănie ⁴⁾. Decretează, totdeodată, ca străinii „creștini și Armeni” să vândă numai cu ridicata, la București și la Craiova ⁵⁾. Oprește, deasemenea, vinurile, rachiurile și holerca străine ⁶⁾. Toate acestea, însă, au fost numai acte cu caracter diplomatic și, deci, n'au avut nici un efect practic. Și Mihail Șuțu, domnul Munteniei, hotăra, în 1791, ca negustorii străini cari veneau de afară cu lucruri de băcănie, să vândă marfa cu ridicata, în termen de maximum 12 zile, deloc cu mărunțișul, ca să nu aducă pagube negustorilor localnici și lua măsuri de constrângere severe ⁷⁾. Toate acestea, însă, erau măsuri aparente luate ca să îmbuneze pe bieții negustori pământeni de toate pagubele ce încercau din cauza protecțiunii ce era nevoit să acorde negustorilor străini, șilit fiind de ordinele strașnice ce primea dela marele Vizir ⁸⁾.

Constantin Ipsilante, fiul lui Alexandru, cel mai mare dușman al breslelor întărea, ceva mai târziu, la 1 Dec. 1799, toate privilegiile acordate breslei negustorilor pământeni, pentru întemeierea alișverisului, care aduce folos și Cămării domnești — o dovadă de înaltă considerație pentru acești negustori ⁹⁾. În 1802, 30 Decembrie, Marele Logofăt scrie Agenției austriace că sudiiții n'au voie a vinde cu mărunțișul „băcăni și alte ca de aceste de ale mâncării și băuturii ce sunt

1. Uricariul I, p. 38—44 și V. A. Urechiiă, II, p. 378. 2) V. A. Urechiiă, I, p. 62—3, no. 35. 3) Hurmuzaki, XIX, p. 514. 4) V. A. Urechiiă, VII, p. 344. 5) St. și Doc. XIV, p. 97—9. 6) Ibidem, p. 101. 7) V. A. Urechiiă, IV, p. 312. 8) Ibidem, p. 341. 9) V. A. Urechiiă, VII, p. 286—7.

supuse la nart, în vreme ce acest fel de lucruri ce metahirisesc ei nu sunt aduse din țera Nemțescă, nici din Țeră, ci aceste sunt lucruri de țera turcească fără de numai cu ridicata, iară vânzarea cu mărunțisul, la acest fel de lucruri din țerile Turcești, care iaste supuse la Nart — este numai a Raialelor Turcești”¹⁾. În 1805, se iau măsuri de reglementare a precupeției bucureștene, oprîți fiind prăvăliașii de a ieși înaintea țaranilor și de a-i „măglisi”²⁾.

Deși erau luate măsuri severe oprind pe sudiți de a poseda imobile, ca, astfel, să se atenueze dificultățile pricinuite de acești stăini mai ales Evrei, îmbrăcați în caftanul protecției consulatelor, totuși, se ocolea ușor această opreliște, reuunțându-se la acea protecție, așa că, pela 1804, C. Ipsilante acorda naturalizarea cu un simplu decret domnesc³⁾. Mai putem pomeni și de altă măsură de neîngăduință și anume de acea rezoluție pusă de Divanul domnesc, în 14 August 1811, că lui Moise Sticlarul, starostele Evreilor din Ploești, nu i se acorda nici o scutire de prăvălie sau de povarnă⁴⁾.

Este demn de amintit pentru domnia lui C. Ipsilant acel memoriu atât de întemeiat și de dramatic înaintat în Ianuarie 1804 Domnului de către croitorii români bucureșteni, prin care cer înaltului for „ca croitorii sudiți, atât evrei cât și ceilalți, ca și cei ce vin din alte părți și cei ce sunt făcuți sudiți de aicea, deschid prăvălii cari pe unde vor și lucrează și nu vor să știu nimic de ponturile hrisoavelor ce le avem dela atâția luminați domni, nici de Telalbașa, nici de breaslă, nici la alte angarale nu ajută, nici beilic lucrează după obicei și ne iau și călfitele noastre de le bagă prin prăvăliile lor, momindu-i că de la ei nu-i poate lua de beilic”. Și mai departe: „Dar noi scim și prin țările lor obiceiul că pre la țara lor când merge vreun om cu meșteșug de aicea, nu-l lasă nici de cum să lucreze de capul lui, ci-l pune slugă la meșter pământean, iar ei aici se fac stăpâni, nedând nici obișnuita milă a cutiei ce o avem, de se hrănesc dintr’însa cei scăpătați, cei bolnavi și chiar și slugile noastre, de nu putem hrăni din pricina lor și cum va fi mila Mărici tale”. Dar tot atât de demnă de relevat este și energica rezoluțiune dată de domnitor acestui memoriu din care se vede toată tragedia pe care o trăiau meșteșugarii și negustorii pământeni. Iată-o: „Dumnealui vel Agă. Domnia mea croitorii ce lucrează aici în politică nu-i cunoaștem de sudiți. Cum îndrăznesc dar unii ca aceia a se împotrivi la rânduielele breslei croitorilor și a nu fi supuși la cele cari sunt acestui isnaf? ci dar poruncim să cercetezi jalba aceasta și fiind arătarea lor adevărată, vericine va fi acela care nu se supune la rânduiala isnafului, să-i pecetluești Dumneata prăvălia”⁵⁾. Dar toată

1) V. A. Urechiiă, XI, 266—67. 2) Ibidem, 360—63. 3) Ibidem, 110 — Cod. I, 255. 4) Ibidem, 793—5. 5) V. A. Urechiiă, I, p. 657. Cod. XXXVIII, fila 37.

această rezoluțiune care respiră de înalt simțimânt național și profundă înțelegere a rolului unui domn, stăpân dar și răspunzător de destinele poporului său, este în curând urmată de atâtea diverse scutiri și privilegii acordate starostelui Evreilor, aceasta în ziua de 17 Aprilie, 1805 ¹⁾.

Domnul care, efectiv și practic, a sprijinit pe pământeni și a luptat pe cât i-a stat în putință împotriva năravurilor barbare și a invaziei evrești, rămâne tot Alexandru Moruzi, proteguitor al comerțului și industriei naționale, pe cât de bun înțelegător al suferințelor poporului și atât în Moldova, cât și în Muntenia. Știm, din cele ce au precedat, că el s'a silit să sprijinească toată viața economică în interesul valorificării bogățiilor Principatelor peste care domnea și, în acest scop, știm că se lua la luptă cu monarchia austriacă; lua măsuri contra Turcilor de a mai intra în țară fără nici o trebuință, aplicând cu severitate Nizamul; regula raporturile între gealepi și saegii și negustorii pământeni de vite; a pus oarecare regulă în privința narturilor și monopolurilor cari deveniseră pentru orașe o adevărată calamitate; etc. ²⁾. Și, totuși, lua măsuri păgubitoare numai negustorilor cu mărunțișul, adică comerțului român, înmulțind narturile ³⁾. Lua măsuri contra cămătarilor cari făceau afaceri de camătă cu copiii nevârstnici și da ordin ca „Agenția să dea Nizam și la alți semeni ai lui (la alți cămătari de această speță) ca să n'aibă a mai face alișverișuri cu copiii, din cari pricinuesc gâlceviri și davale” ⁴⁾. Lua, deasemenea, măsuri, în interesul moralității publice și, din îndemnul Mitropolitului Dositeiu și al unor boieri din Epiropia obștiei, ca femeile să nu servească prin cârciume ori să locuiască acolo, chiar de ar fi și rude ale cârciumarilor ⁵⁾, tot așa precum, în 1798, se luau aceleași măsuri ca „muieri sau fete celetnice” în cârciume să nu stea ⁶⁾. Acest Domn energic și cu un mare spirit prevăzător, lua și alte măsuri, ca acelea împotriva precupeților, „mai toți streini, cari ieșeau înaintea țaranului, cu mulți metri înainte de a intra în oraș; să-i cumpere cu viclenie și înșelăciune, pe nimica, toate productele ce aducea spre vânzare” ⁷⁾, — plagă cumplită de a cărei combatere s'au ocupat și alți Domni înaintea acestuia. În aceste condițiuni inferioare trebuia să lupte negustorul pământean și împotriva Evreului, precum luptase și împotriva Grecilor și Armenilor ⁸⁾. Aceste angarale ce cădeau numai asupra negustorilor și industriașilor pământeni, silește și pe negustorii și industriașii din Pitești să reclame lui Moruzi reînființarea breslei și alegerea de măimărie, care să poată

1) Ibidem. 2) V. A. Urechia, V, 350—356. 3) Ibidem, VII, p. 62. 4) Ibidem, I, 22—23, Cod. 43, fila 449 verso. Vezi și Hurm., p. 184, No. 4. 5) Mijlocirea Mitr. Dositeiu — după Cod. 28, p. 33 din 25 Nov. 1794, după V. A. Urechia, III, 255. 6) Ibidem, VII, 175. Cod. 39, fila 83. 7) Ibidem, III, p. 354. 8) V. A. Urechia, III, p. 355.

repartiza mai cu dreptate toate aceste dări și angarale asupra negustorilor și industriașilor români ¹⁾.

În ce privește debitul de băuturi spirituoase, acest domn interzicea larga vânzare de până atunci a horilcăi polone ²⁾, deoarece ea „minează pe țaran, îl face cu totul incapabil de lucru, îl aduce a fi leneș și în sfârșit calic” ³⁾, deși un nobil polon Dzeduzicki promitea să cumpere în locul horilcei toată sarea din depozitele Moldovei ⁴⁾, ba chiar exportul cailor și boilor peste hotarele din Est și din Vest ⁵⁾. Ba acorda amânări de plăți și pământenilor, ca să tempereze binefacerile de cari se bucurau străinii sprijiniți de consuli, lovind astfel în Evrei, Turci și Armeni cari se ocupau cu acest negoț păgubitor, numit astar; etc. ⁶⁾. Da ordin către Caimacanul Craiovei, la 27 Iunie 1795, ca sudiții să fie supraveghiați de a nu se vinde vin și băcănie cu mărunțișul, nici de a fi prăvăliași sau boltași care să vândă cu cumasașul, bucata sau cotul, nici de a deschide prăvălii cu cuptoare de pâini; etc. ⁷⁾.

Tot în același an, da ordine severe funcționarilor ca să ia măsuri contra negustorilor sudiți nemțești ca să-i oprească de a cumpăra acareturi sau lucruri nemișcătoare în țară, de a face comerț cu mărunțișuri și de a zăbovi în vinderea mărfurilor lor mai mult de 15 zile ⁸⁾. Prin hotărîrea din 28 Noembrie, 1794, Al. Moruzi oprea sudiților de a cumpăra case la orașe, ceea ce era o măsură protectoare comercianților români ⁹⁾. La 18 Maiu, 1804, trimitea cărți circulare către toți ispravnicii, că, dela anul 1805, Evreii să nu mai poată ține moșii în arendă — aceasta din faptul asupririi ce sufăr dela Evrei sătenii și negreșit de agitația din ce în ce întezită a țărănimii. Documentul prezintă o valoare neprețuită și îl redăm în întregime: „Din slobozenia ce până acum au avut jidovii a cumpăra venituri de moșie aici în țară, cu care prinzând locul stăpânului moșiei și puterea stăpânirii asupra venitului, nu puține asuprelnice plângeri se văd. Deci această urâtă urmare ce din nebagare de seamă nu s’au socotit, fiind cu totul împotriva legii creștinești și a Domniei noastre bunăvoință, de a avea jidovii prin chipul acesta stăpânire asupra creștinilor, mai mult nu s’au putut suferi, ce am hotărît cu totul să se oprească și jidovi cumpărători moșiilor să nu fie. Pentru aceia dar se poruncește și Dvs., să dați de scire în tot ținutul acela și să le arătați tuturor jidovilor, ca dela anul viitor, venituri de moșii să nu cumpere, căci nu vor fi îngăduiți, afară numai de orânzile băuturii de care nu sunt opriți, căutând însă D-voastră ca și

1) Ibidem, 356—57 — după Anaforaua și rezoluția domnească din 22 Martie, 1793. 2) Hurmuzaki, VII, p. 866, no. 224. 3) Filitti, Lettres et extraits concernant les relations des Principautés roumaines avec la France (1728—1810). Buc 1915, p. 229 și urm., 518 și urm. — ap. N. Iorga, Ist. Com. II, p. 73. 4) V. A. Urechia, II, p. 329 și urm. 5) Ibid, XIX, p. 60. 6) Ibid, V, 350—356. 7) Ibid, VI, 365—55. 8) Ibidem, 662. 9) Ibid, III, 258.

acești jidovi ce s'au aflat orândători în anul acesta, să nu se păgubească de dreptul lor" ¹⁾). Așa că măsura luată era pe deaîntregul compromisă, dacă a îngăduit Evreilor să aibă cârciume la sate.

Acest Domn n'a privit cu ochi buni năvala acestor poporațiuni și a tuturor străinilor cari n'aveau nimic comun cu destinele națiunii românești. În acest scop, el adreșa, la 26 Sept. 1794, un pitac Spătarului ca să ia cele mai strașnice măsuri, atât la graniță cât și prin orașe, contra intrării și stabilirii clandestine a streinilor fără profesiune și fără căpătâiu — în deosebi a Evreilor, punându-i în vedere ca așa oameni să fie imediat expulzați cu forță din orașe și să meargă prin satele țării unde vor voi, etc. ²⁾ În 1804, se luau măsuri formale contra acestei invazii evreești, în legătură cu alungarea lor din Bucovina și cu revărsările din Polonia, odată cu a doua și a treia a ei împărțirei ³⁾. Dintr'o anafora a boierilor Divanului înaintat Domnului la 1 Iulie, 1804, reiese că aceștia cereau să li se sporească dajdea, „fiindcă jidovii din pricina hrisoavelor ce li s'au făcut dela o vreme cu hotărîtă dare a birului lor să adună mulțime din toate părțile, care nimică altă nu folosesc, decât numai că pricinuesc în mare parte zahereaua și acei săraci dintre dâșii, însărcinând iarăși pe al lor neam, s'au umplut toate târgurile de jidovi, fără a avea vreun folos dela dâșii Domnia sau țara" ⁴⁾. Alarmați de aceste măsuri luate în Moldova, Evreii au căutat, în deceniul al doilea al sec. XIX, să se așeze în Muntenia, unde, însă, Marele Spătar Alexandru Ghica spunea lămurit că ei n'au voie să intre „în nici un caz, pe când au voie să se așeze localți sitrăini ce se îndeletnicesc cu plugăria" ⁵⁾.

Scarlat Callimachi, domn al Moldovei, ia, în codul ce-i poartă numele, numeroase și surprinzător de amănunțite măsuri — prin art. 1340, 1342—1346 — împotriva cămătarilor evrei, stabilind, în acelaș timp, dispoziții sancționare cari mergeau până la pierderea dreptului de a lua chiar dobânzile legale ⁶⁾. Ba, merge mai departe. Pentru prima dată, în codul din 1817 care a rămas în vigoare până la 1865, Domnul sus numit, prin art. 1430, interzice și Armenilor și Evreilor de a poseda pământuri, iar prin art. 1431, îngăduie Evreilor de a cumpăra case la orașe, dar Armenii pot în plus să cumpere vii în podgoriile țării ⁷⁾.

Ultimul Domn cu care se încheie această perioadă, Ioan Sandu Sturza al Moldovei, între 1822—1828, se străduie să ușureze starea mizeră a poporului peste care donnea. În acest scop, el înaintă Porții un memoriu prin care cerea să împiedice pe sudiiți, între cari pomenește

1) V. A. Urechia, XI, p. 17. Vezi Uricariul, Tom. IV, p. 176—177. 2) Ibid, V, 350—356. 3) Verax, o. c., p. 69—70. 4) Uricariul, I, p. 25 și Ms. Ac. Române, No. 71, p. 237 — ap. Verax, 70. 5) N. Iorga, Istoria Evreilor. 6) G. Zane, o. c., 232—233. 7) Bujoreanu, Colecțiune de legiuirile României cele vechi și noi, I, p. 639 — ap. Verax, 71.

pe Evrei împotriva cărora se îndrepta mai ales cererea : a) de a ține prăvălii și case de locuințe cu chirie, trăind liberi, întru toate apărați de consulate ; b) de a cumpăra, nu numai imobile orășenești, dar-și grădini și vii ; c) de a lua în arendă moșiile pe viață și „pentru tot neamul lor” ; d) de a face împrumuturi împovărătoare, speculând și asupra cursului schimbător al banilor, ceea ce le îngăduia să capete pe nimic pământuri ; e) de a fi feriți de toate sarcinile țării, scutind în același timp și pe oamenii lor de serviciu ; f) de a provoca neconținute certuri cu negustorii și meșterii pământeni și cu agenții guvernului ¹⁾. Prin hrisovul datat la 1 Februarie 1823, îndatorea pe sudii să-și cumpere carnea dela pământeni ²⁾.

Toată această năvală la sate și la orașe, precum și în cetatea breslelor ce începea să decadă-odată cu pacea dela Șistov (1791), prin faptul că sudii austriaci puteau intra în bresle bucurându-se de toate favorurile, toată această năvală năștea ura comercianților și industriașilor pământeni, ură care creștea zi cu zi dar care îmbrăca un caracter economic și nici decum religios, deoarece Românul a fost totdeauna tolerant sub raportul credințelor intime în raport cu divinitatea. Dar această ură și aceste adânci nemulțumiri nu duceau la nici o atitudine practică organizată din partea orășenilor sau a țăranilor. Fatalitățile istorice erau mai puternice și cu neputință de înlăturat. Dăm, totuși, în notă, câteva din reacțiunile trecătoare împotriva Jidovilor, reacțiuni cari n'au avut, însă, nimica comun cu suferințele națiunii românești ³⁾.

În Ardeal, la 1784, Ovreei indignară din nou stăpânirea, când aceștia, adușmecând câștigul ce ar rezulta, se grămădiseră la Brad ca să cumpere efțin și să vândă scump obiectele ce țăranii prădaseră de pe moșiile și din castelele nobililor asupritori. Tabla (judecătoria) Hunedoarei se îngrozi și ceru guvernului ca nici un Ovrei să nu mai fie primit în locurile arse și prădate de revoluționari. Mai mult. În 1786 și 1787, se porunci cu asprime ca Ovreei săraci să fie opriți de a se mai însura și ca toți calicii și vagabonzii lor să fie scoși la țară. Tot atunci li se interzisese negustorilor evrei a zidi case prin orașe ; li se impuse repaozul Duminicii și sărbătorilor creștinești, pe cari ei nu le respectau ; iar copiii nelegitimi și săraci ai Ovreilor s'au luat în seama statului care îi făcea, evident, catolici.

1) Istoria Evreilor. 2) Ibidem. 3) În 1797, Evreei au fost despuiați într-o revoltă — după Doc. Callimachi, I, p. 525, nota. În 1801, a avut loc o „zarvă” provocată de legenda omorului ritual — după Urechă, VIII, p. 21—22. Cu această ocazie, Evreei au fost goniți o zi întreagă — „ca iepurii” — după St. și Doc., XV, p. 139—40, no. 285 și Cf. În 1817, se remarcă ura adânc înrădăcinată a creștinilor din Moldova împotriva Evreilor — după N. Iorga, Ist. Evreilor. În 1819, au loc turburări la Iași, când Evreei închid prăvăliile și fug ; în 1821, au loc, la Iași, ciocniri între Evrei și Arnauții lui Ipsilante, ceea ce face pe cei dintâi să se refugieze la consulate, dar în Iulie se întorc, pe când la București sunt prădați de Eterști ; în 1823, sunt bătuți la București de Turci, cu cnutul — după același izvor.

Nici camăta nu era dată uitării ¹⁾. Cât de amarnic și de sângeros erau exploatați de Ovrei, se constată din versurile : „Iancule, fecior de Moș, Fă-mi o bătă de trei coți, Să omor Jidovii toți” ²⁾.

Fără a se ști căror influențe se datora, la 1790, iarăși li se îngădui să vândă la târgurile mari ale Ardealului și să facă negoț ambulant, ceea ce li permise să se înmulțească ³⁾. Pământ propriu, însă, ca străini, nu puteau avea și n'aveau nici drepturi politice și nici slujbe la stat ⁴⁾.

În Oradea Mare, Ovreeii s'au putut așeza abia la finele sec. al XVIII-lea, în urma Edictului de Toleranță al lui Iosif II, într'un număr de tot mic, având, însă, voie de a locui numai în cartierul „Catonavaroș”. În oraș, puteau umbla numai ziua, dar după apusul soarelui nici un Ovreu nu avea voie să iasă la stradă sau să umble prin oraș ⁵⁾.

În Bucovina, lupta mare se da din partea Evreilor cari vor să scape cu orice chip de agricultură, dar să li se lase deschis drumul spre orice arendare ⁶⁾. Generalul Enzenberg le-a oprit cârciumele și a decretat ca arenda să fie mărginită numai la 20 ani, iar dreptul de proprietate îl acorda numai Evreilor botezați ⁷⁾.

7) Poziții câștigate de Evrei.

Toate măsurile de mai sus dacă dovedesc oarecare grijă de partea domnilor pentru ușurarea suferințelor populațiunii și ale negustorilor pământeni, în realitate, ele n'au dat nici un rezultat practic și n'au dus la nici o stăvilire a puhoiului mereu crescând al imigrațiilor evrești.

Pozițiile câștigate de Evrei în această perioadă sunt incalculabile. Anume : Evreeii și sudiții pătrund în bresle și aceste instituțiuni străvechi sunt complet desorganizate ; deja în 1820, aceștia câștigă toate drepturile pământenilor, fără, însă, a fi obligați și la toate sarcinile și angaralele acestora din urmă. Ei devin intermediarii indispensabili între țările noastre și cele germane. Arenzile cad, în Moldova, încetul cu încetul, în mâini evrești ; cârciumarii cresc îngrijorător în satele acestei provincii și rachiul distruge mai departe ființa poporului, ducându-l spre ruină etico-biologică ; camăta duce și mai departe efectele ei distrugătoare ; zarafii mănuiesc schimbul monedelor și devin marii depozitari de bani ; comerțul ambulant și de marchitanie este monopolizat.

1) B. Duică, o. c., 107. 2) Din Bela Bartok, cântece populare române din comitatul Bihorului, Buc. 1913, Ed. Ac. Rom. — din B. Duică, p. 111. 3) B. Duică, 10. 4) *Vezi și Legile citate de Fr. Schuler von Ilanoy „Siebenbürgische Rechtsgeschichte v. II, p. 13—14 — ap. B. Duică, p. 108.* 5) N. Piru, Oradea Mare, p. 72. 6) Din petițiile adresate Imp. Iosif II, în 1783, 19 Iunie, când vizitează Bucovina. Dr. Fr. Ziegler, *Geschichtliche Bilder aus des Bukovinen, IV-te Bilderreihe, 1897, p. 1—28 și III-te Bild. 1896, p. 134—143 — ap. B. Duică, p. 152.* 7) N. Iorga, Istoria Evreilor.

de ei; vechile datini și pravile, ca și moravurile negustorilor băști-nași, încep a slăbi, după lupte aprige susținute în condiții inegale; concurența acestora contra meșteșugarilor și negustorilor pământeni este necruțătoare.

Se crează două instituții evrești, ceea ce face din acest popor o națiune aparte: Mihail Șuțu întemeiază în Moldova „gabela”, iar Ioan Caragea în Muntenia. A doua instituție este felul particular de a-și plăti către stat impozitele și anume ei plătesc în bloc contribuțiunile lor, rezultate din taxe asupra cărnii de vite și de pasăre, ceea ce ajută mult la fraude și la neputința de a cunoaște numărul exact al Evreilor. Această instituțiune născută din pretextul de a ușura sarcinile celor săraci, era aplicată încă din 1823 sub domnia lui Ioan Sturza, care ne-a lăsat un hrisov în acest sens ¹⁾.

Evreii câștigă capete de pod în Maramureș, ceea ce le va ajuta la cucerirea acestui ținut în foarte scurt timp.

Pentru prima dată, apar și sunt identificați în București doi medici clandestini evrei, cu totul nepregătiți pentru această înaltă misiune.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) Bujoreanu, o. c., II, p. 43 — p. 43 — apud Verax, o. c., p. 71.

CAP. VII.

PERIOADA REGULAMENTULUI ORGANIC (sau a protectoratului rusesc până la 1856)

a) Caracteristici și factorii cari favorizau invazia.

Țările noastre, până spre finele sec. XVIII și în preajma tratatului dela Adrianopol, își duceau oarecum nesupărate viața încrustată în forme cu totul specifice unei vieți patriarhale. Totuși, n'au lipsit violențe, chemări sau îndemnuri către o nouă viață. De demult, agenți ai Apusului semnalau țările noastre ca debușee prețioase pentru desfacerea produselor manufacturate; bancherii — jidovi din Brodi-Polonia dau asalt Moldovei ca să treacă cu moșii cu tot în registrele cămeteii lor devastatoare; Austria nu-și contenește strădaniile de a trece pe cetățenii ei în cetatea breslelor; consulii celorlalte puteri urmăreau, fiecare în parte, aceleași ținte; Anglia, către 1830, ținea mult de acum înainte ca să ne facă clienții capitalurilor sale; toate stipulațiunile tratatelor dela Adrianopol și din Regulamentul Organic, ca și din tratatele ce urmează, toate vor fi efortări ale Apusului ca să ne treacă în sistemul formelor economice apusene, încurajând agrarizarea țării noastre. Ca urmare a expansiunii industriei și capitalurilor apusene la noi, nasc necesitățile de a se importa inventar, mobilier și articole de lux, import care va crește nebunește și se vor cere capitaluri lichide cât mai multe cari să-l sprijine și să-l satisfacă, etc., etc. Toate aceste tendințe ale puterilor protectoare ne vor duce la transformarea economiei noastre de consum în una bănească, de schimb; boierul va trebui să producă mai mult și va împinge pe țăran să muncească peste puteri, iar industria casnică și toată alcătuirea breslelor — singurele cari au condus vreme de secole viața noastră economică — mergeau, fatal, spre lichidare, dacă nu erau de fapt desființate. Nevoile noastre casnice ni le

vom satisface, de acum înainte cu mijloace venite din afară ; standardul de viață va crește ; tot ceea ce țările noastre vor produce va trece prin fabrica vecinului, mai apropiat sau mai depărtat și ne va costa mult de tot ; iar atunci când produsele nu îi vor da puțința să trăiască, țăranul ca și boierul vor face apel la banul altuia și în felul acesta, ei se vor îngloba în datorii, devenind tributari în totul jidovului-cămătar sau bancher, iar vechile metode ale cămătăriei își vor exercita sălbatele funcțiunile lor devastatoare.

În cadrul acestor condițiuni și considerațiuni se va dezvolta de azi încolo viața noastră națională, în această nouă perioadă bogată în urmări neprevăzute.

Incheierea păcii dela Adrianopol, care pune capăt războiului ruso-turc început în 1827, este o dată istorică, de două ori importantă sub înfățișarea ei politică și economică : 1) Țările noastre își câștigă independența de mișcare în viața economică, ieșind cu totul de sub regimul de „raia” și de grănar sau „cheler” pentru capitala imperiului otoman, ceea ce deschide, pentru ele, orizonturi noi și o epocă de înflorire sub raportul avuțiilor naționale cari se pun de azi încolo în valorificare ; 2) ca un corolar firesc — rezultând din această nouă înfățișare politico-economică — are loc o invazie nestăvilită de elemente streine, mai ales jidovești, spre țările noastre, ca spre o țară a făgăduinței, scurgere ce s’ar putea compara numai cu acel veritabil „rush” care atrăgea pe căutătorii de aur spre acele „placers” din California și din Australia, — cum, cu drept cuvânt, observă R. Rosetti în monumentală lui lucrare și 3) au loc, pentru prima dată, manifestări ale Jidovilor pentru revendicări politice și civile și apare primul organ de publicitate întru dobândirea acestora și, ca atare, începuturi de amestec în însăși viața spirituală a națiunii.

Până în preajma războiului ruso-turc din 1827, Evreii au reușit să fixeze, în tăcere, câteva capete de pod bine întărite, — în nordul, nord-estul și nord-vestul vechii Moldove — și, fără șgomot, dar cu destulă răbdare, învăluind centrele celelalte, își concentrau forțele spre sud, mereu spre sud. Centre mari și bogate, nu de mult în întregime românești, sub toate raporturile, au căzut, ele, încă din perioada anterioară, începând să-și piardă caracterul tradițional și etnic. Negustorii și meșteșugarii dispăreau, după o luptă înverșunată cu totul neegală și ca ultimele coloane înfrânte părăsite de comandanți sau de noroc într’un războiu deabinelea pierdut.

Spre norocul nouilor oaspeți și nenorocirea țărilor noastre, factori prielnici de cea mai mare întindere și valoare, cu surâzătoare perspective în timp și în spațiu, favorizau invazia lor cât mai irezistibilă și mai complectă, asigurând așezarea lor și mai temeinică. Vom enumăra câțiva din aceștia — cari, în fond, nu sunt decât aceiași enumă-

rați și în perioadele anterioare, dar amplificați ca intensitate și urmări — pentru ca, numai în lumina lor, să putem prinde marile proporții ale invaziei, ale nenorocirii și înstrăinării orașelor și târgurilor, a târgușoarelor și satelor, cu un cuvânt, proporțiile catastrofale ale întregii vieți sociale, sub toate înfățișările : spirituală, economică și politică. Ei sunt, ca și în perioada scursă deja, de natură internă și externă.

Să-i enumărăm în ordinea lor, întâiu pe cei externi, pe urmă pe cei interni.

Factorii externi cari împingeau pe Evrei spre emigrare :

1. Persecuțiunile neconținute din Rusia și Polonia, cari își găseau expresiunea violentă în pogromuri devastatoare ;

2. Nemulțumirile autorităților austriace, din Bucovina și Galiția, mai cu deosebire, îndemnându-i să-și caute un sălaș mai primitiv în alte ținuuri ;

3. Refractari serviciului militar obligatoriu, ucazul imperial al Țarului Nicolae I din 1827 îi îndemna să fugă spre țările noastre și

4. Războiul ruso-turc din 1827—1828 s'a încheiat pentru țările noastre cu ieșirea deplină de sub suzeranitatea economică și în parte politică a Sultanului, adică cu începutul unei ere de libertate a comerțului cu lumea din afară, cecece a atras, spre țările noastre, furnicările de jidovime din Galiția, Bucovina, Polonia rusă, zonele rusești cu ovreime, precum și de mai aproape sau de mai departe.

5. Paralel cu invazia capitalurilor streine, vom avea de înregistrat o invazie a Evreilor — cum spune St. Zeletin.

La acești factori externi, se adaugă cei interni, singurii de natură să atragă pe Evrei spre țările românești și numai spre acestea :

1. Țările noastre, în atingere superficială cu viața spirituală și materială a Occidentului, erau atrase din ce în ce spre o civilizare chiar de spoială a vieții noastre patriarhale ;

2. Clasa de sus și, în măsură mai redusă, clasa de mijloc, care își pierdea din importanță fiind sistematic scoasă de pe arena economică, îmbătată de ideologia romantică a pseudo-liberalismului importat, era purtată de tendința de a se băga în viața politică și hrănea din ce în ce disprețul pentru tot ce este preocupare industrială și comercială, precum și de administrare a averii proprii, necum de creșterea ei ;

3. Atitudinea excesiv de binevoitoare a anumitor domni, pe care cronicile contimporane îi încadrează după faptele și gândurile lor, într'o lumină foarte puțin simpatcă ; la aceste fapte și gânduri, se adăoga venalitatea divanelor și a organelor administrative, chemate, tocmai dimpotrivă, să apere ființa statului ;

4. Nu putem trece cu vederea anumite deformanțe sufletești ale poporului român : slaba lui rezistență la ispite și în fața unor pri-

mejdii ce puneau însă-și ființa lui în joc; falsa lui concepție, după care străinii și, mai cu deosebire, Evreii, nu pot fi primejdioși, ci, dimpöttrivă, utili și pricepuți în toate, concepție pe care falșii noștri patrioți sau judeo-masonii, au trâmbițat-o și interpretat-o ca pe una din virtuțile naționale, când ea, de fapt, este una din marile scăderi sufletești ale poporului nostru în lupta lui pentru existență.

Rezultatele culese sunt: breslele oficial desființate, așa că meșteșuguri și comerț intră în mâini evrești; creditul, sub forma de zărăfie și camătă, distruge toate forțele națiunii, Vistieria și Cămara devin tributare acestui credit, iar boierii își pierd bogățiile ce n'au știut să și le apere întocmai ca și seniorii și prinții din Apus, gătuiți de aceiași Evrei; cârciumăritul — sub forma de cămătărire sângeroasă și de acaparare a produselor țărănești — distruge sănătatea trupească și morală a poporului dela țară, din târguri și din orașe; târgurile întemeiate de Evrei prin bunăvoința Domnilor și a boierilor chrisovuliți devin colonii pur evrești, unde se scurg toate bunurile colectivității românești care ajută astfel la înmulțirea și bunăstarea populațiunilor evrești; Moldova, această provincie atât de bogată și frumoasă, pentru păstrarea curată a căreia s'au dus războaie sângeroase în trecut, este din punct de vedere economic, ca și sub toate raporturile, pierdută și ea devine o provincie jidovească; etc. Și, astfel, începând cu această perioadă, se pun probleme atât de serioase, pe cari generațiile ce urmează nu le vor putea dezlega niciodată.

Odată cu încheierea păcii, țările noastre promit a deveni bogate și, adulmecând de departe prada copioasă, o înăbușiră ca o grădină din toate părțile¹⁾ și au alergat de pretutindeni ca la un adevărat paradis²⁾. Fugeau din țări cu adevărat civilizate și se așezau în țările unde semi-civilizația era unită cu pseudoliberalismul³⁾, ce începea să-și exercite influența din ce în ce mai nestăpânită, unde lipsa de cultură înfrăța deopotrivă pe boieri ca și pe țărani⁴⁾.

La atitudinea binevoitoare a Domnilor și a boierilor, va trebui să menționăm și lipsa de pază a hotarelor pe unde se scurgeau aceste invazii neostoite. Erau de apărat, numai în Moldova, 900—1000 klm. de graniță și, în realitate, erau deabia nouă puncte de trecere principale, alte 40 puncte secundare și intervalele între trecători, păzite toate de 176 slujitori, un sfert călare, restul de jos — toți țărani fără instrucție militară, recrutați și întreținuți de săteni și înarmați. fiecare, cu o sabie și două pistoale cu cremene⁵⁾. Alungați de prigoana din imperiile vecine sau de serviciul militar obligatoriu cu care rasa lui Israel

1) Xenopol, în „Finanțele din epoca fanariotă”. 2) N. Iorga, Agitațiile evrești. 3) M. Eminescu, Serieri politice. 4) Das j. o. c. 5) Règlement Organique de la Principauté de Moldavie — édition française, p. 81 și urm. și 266 și urm. — ap. Verax, p. 76—77.

nu s'a împăcat niciodată, precum și atrași de nouile orizonturi surâzătoare ce se deschideau în țările noastre, pătrundeau la noi ades ori fără pașapoarte, fie pe vadurile Prutului — scrie Eminescu — unde conrupeau granița rusească, fie pe cărări de munte din împărăția austriacă — și unii și alții, și Ruși și Austriaci, bucuroși că scapă de ei ¹⁾. Înăuntrul țărilor — dar mai ales în Moldova — paza era și mai slabă, pretutindeni înlesnită de poliție și de slujbași, tot așa de venali, ca și Domnul și boierii ²⁾.

Trecerea clandestină a frontierei nu era decât un joc de copil mai ales pentru oameni având numeroase înțelegeri printre coreligionarii stabiliți în apropierea frontierei. Odată intrați în țară, li era ușor să se ascunză la alți Evrei până când puteau să obțină, pentru șederea lor, consimțământul tacit, dar puțin costisitor al poliției nou înjghebată, incapabilă, venală, neavând din instituțiile similare din Occident decât numele și uniforma — ceea ce ne explică, cel puțin în parte, enorma creștere în această epocă a numărului jidovilor ³⁾.

Ajuns domn al Regulamentului Organic, Mihail Sturza — din temeri politice și apetituri personale — a făcut în chipul cel mai stângaciu apărarea țării. Și, vrând în aparență să aplice măsurile aplicate de Iosif II și Nicolae I, s'a îmbogățit pe sine și a îmbogățit pe funcționari, iar Evreii năvăleau cât mai numeroși și cât mai adânc. El este acuzat că a dat Adunării Obștești proiectul prin care să se hotărăscă luarea la oaste și a tinerilor din națiunea evreiască, dar a sfârșit prin a nu pune în practică această luare la oaste, sau a permis la jidovi contrabande de rachiu în stil impunător... ⁴⁾. A îmbrățișat pe Greci, dar mai cu seamă pe Jidovi ⁵⁾.

Desjardins, vorbind de calitatea acestor imigranți jidovi, spune că aceste poporațiuni au venit prin imigrație din Austria și din Rusia — aceasta din urmă înlătura pe vagabonzii murdari din orașe și-i trimitea la plugărie pe lângă Marea Neagră, hotărând dar pe caftane 50 de ruble și pe perciuni 25 — imigrație care a devenit foarte activă sub cărmuirea lui Mihail Sturza sau pătrundeau, prin viclenie, acești calici corupători, cari cumpărau astfel o patrie provizorie și cucureau un adăpost ⁶⁾.

Evreii vin, dară, în această perioadă, din aceleași nesecate izvoare de românitare... iudaică, cum erau Galiția, Polonia rusă și zonele rusești de așezări evreești, din Bucovina, dar și de mai departe, din Germania, anume din centre ca Frankfurt, Hanovra, orașele hanseatice, din Prusia ⁷⁾, prea puțin din s-e Europei. Erau alții și din Silezia, din Poznanja ⁸⁾.

Dar înmulțirea acestor poporațiuni de „calici corupători” — cum cu bună dreptate îi numește Desjardins — a mers mână în mână

1) M. Eminescu, Scrieri politice și sociale. 2) Verax, l.c. 3) Ibid., 77. 4) N. Iorga, Ist. Evreilor. 5) Ibid. 6) Desjardins, „Les Juifs de Moldavie”, Paris, Dentu, 1867, Iași, 1867. 7) N. Iorga, Ist. Evreilor. 8) Verax, 83—85 și Analele Parl. ale României, XII, p. 532 și urm.

cu reformele în sens liberal și că numai acestea au ajutat înmulțirea furnicarelor ¹⁾. Viața politică creștea în intensitate și ca volum și atrăgea cu o crescândă fascinare pe toți fiii țării noastre — dela vlădică la opincă, dela boier la ultimul mahalagiu — spre arena vorbărilor goale mai producătoare ca orice muncă și nepurtătoare de nici un risc personal, lăsându-se în paragină sau dându-se în arendă pământurile — mari sau mici, cu toate izvoarele de îmbogățire pentru arendași și cu toate nenorocirile pentru țărani — primului venit care de-abia începuse a se bălba în graiul băștinaș sau depărtându-se cu dispreț de meșteșugul și comerțul părinților, poziții ce le ocupau streinii și, în special, Evreii.

„Deja Regulamentul Organic — scrie marele poet Eminescu — care a pus ciocoimea alături cu boierii vechi, dându-i o egalitate de drepturi, pe care n' o merita, a făcut ca fiecare din acești noi aristocrați, cari fugeau de muncă și aspirau la slujbușoare, să aibă câte un asociat jidan sub formă de orândari pe peticuțele lor de moșii; tot acel regulament a desființat de jure breslele, aceste clase puternice și bine constituite de meseriași, în urmă alte reforme și mai liberale au deschis ușa funcțiilor statului, înmulțite în infinit, tuturor feciorilor de popă și de negustori, cari nu reprezentau nici avere, nici inteligență și cari găseau mai comod a trăi din funcțiuni plătite de stat și de comune, decât din munca lor proprie, din îndeletnicirea părinților lor. Astfel s' a înmulțit rușinea de muncă și proletariatul condeielui... Prin pripierea celor crescuți de mici copii la Paris, ni s' a îngreuiat peste măsură lupta pentru existență, libertățile nu sunt decât tot atâtea forme de nelibertăți, căci liber nu e decât omul ce trăește din munca productivă a mâinilor sale” ²⁾. În atari condițiuni, boierii și băștinașii — nici ca număr, nici calitativ — nu mai puteau răspunde rapidității cu care creșteau producția de export și toate nevoile noi de credit și de producție ce reclamau a fi satisfăcute și, astfel, noi organe mai destoinice și mai maleabile, veneau să umple golul simțit în urma nouilor transformări prin cari treceau Principatele ³⁾.

Din cele ce urmează, se vor desprinde cât mai luminos figurile tuturor acelor cari s' au făcut vinovați de această abominabilă stare de lucruri — cu voie sau fără voie, cu bună sau cu rea credință.

b) Cu ce se ocupau Evreii.

Dela capul locului, trebuie subliniat și pentru această perioadă faptul că, în afară de fabricarea horilcei, a basamacului, Evreii n' au întemeiat nici o industrie care să promoveze sănătatea și un ansamblu

1) N. Iorga, Ist. Evreilor. 2) Ibid. 3) Vezi M. Eminescu, „Despre drepturile politice ale Evreilor”.

de condițiuni de natură să asigure o viață sănătoasă etică populației în mijlocul căreia doreau să se așeze temeinic. Și mai trebuie subliniat încă un fapt și anume acela că Evreii găseau pe băștinașii — în calitate de negustori și meșteșugari — în condițiuni etice cu totul altele și în condițiuni tehnice cu totul inferioare și, deci, dela început, biruința trebuia să fie a nouilor veniți. Și aceasta se poate dovedi și pe cale indirectă și anume : dacă au reușit cu ușurință în Moldova, n'au reușit în acelaș fel în Muntenia, unde condițiunile de viață și de cultură erau cu mult mai ridicate ca în Moldova sau, cel puțin, unde Evreii au avut a face cu negustori mult mai bine pregătiți sub toate raporturile ca în provincia de peste Milcov.

Oricum, băștinașii se prezentau în condițiuni cu totul neegale în această luptă. Meșteșugarii indigeni, obicinuiți cu vechile metode și unelte de lucru și având a satisface nevoi și dorinți cunoscute și împietrite în vechile tradiții, nu puteau să lupte cu meșteșugarii stăpâni pe nouile procedee, servindu-se în acest scop de unelte perfecționate și cunoscând bine fabricarea obiectelor a căror cerere devenea zi de zi mai mult dorită. Adăogăm la toate acestea starea de incultură a meșteșugarilor și comercianților români față de faptul că toți aceștia, fără excepție, cunoașteau să scrie, să cetească și să calculeze. Negustorii indigeni, pe de altă parte, puțin numeroși, dispuneau de capitaluri neînsemnate, făcând un trafic obicinuit și foarte restrâns, fără credit în streinătate și tot atât de streini de ceea ce petrecea dincolo de hotarele țării lor, ca și de mărfurile ce se cereau, precum și de locurile unde se produceau, de valoarea lor reală, de diferențele de calitate, etc. Și toți aceștia intră în luptă cu o clasă de negustori versași în asemenea afaceri de secole, curagioși, întreprinzători, rapaci, fără scrupule, născuți negustori, în contact intim cu streinătatea și în relațiuni cu fabricanții apuseni, fericiți de a găsi intermediari activi pentru noi debușee. Dar n'am isprăvit cu această paralelă. Negustorii și meșteșugarii evrei obțineau mărfurile dela negustorii, mari toți evrei, cu jumătate de preț, pe când negustorii și meșteșugarii indigeni, câți existau, erau siliți să se adreseze celorlalți — comisionari și negustori engros — ca să obțină credite și mărfurile necesare în mare parte meseriei și negoțului lor¹⁾.

Evreii se ocupă, ca și până acum, dar în proporții mai întinse, cu tot felul de meșteșuguri mici, cu mare aplicare față de Nemți, meșteșuguri ce ajută la refacerea în stil european a locuinței, nevoie ce trezi o întreagă industrie de consumație interioară²⁾. Se ocupă, ca și în perioada anterioară Evreilor leșești, cu croitoria de bărbați și de dame, cu tâmplărie de mobile, cu vopsitoria și perieria, cu punerea de gea-

1) Verax, o. c., 98—99 și 110. 2) N. Iorga, Ist. Com. II, p.

muri, cu tinichigieria și alte meserii puțin ostenitoare, dar bănoase, etc. 1). La început, când nu dispuneau de capitaluri, ei se ocupau cu meșeria de tetali sau vânzători de haine vechi, ceea ce reclama și oarecari cunoștințe de blănărie, croitorie și cismărie, meserie practică și de Români și de Românce, de Țigani și de Țigănci, dar în mare majoritate de Evrei și Evreice — pământeni și chiar streini — pentru cari, încă din 3 Iulie 1784, Mihail Șuțu le numi pe un român ca telabasă — adică stegar al Agiei 2). Mai erau, de pildă, olari, prin 1835, ca la Tg. Frumos 3), sau argintari și cuimgii, ca în perioada trecută. În 1837, Iancu Pecetaru din Iași căpăta privilegiul de a bate 2000 pietre de cumpănă oficiale; alte 2500 ies din atelierele Evreilor ieșeni — Șmil Moscovici și Froim Aizicovici 4). Alții aveau „odăi” unde îngrășau vitele, ca la Avrămeni-Botoșani 5).

Toate meșteșugurile necesitate de noua modă sunt exercitate de ei, precum și tot comerțul cu produse ce satisfăceau aceste noi cerințe. Lucrau de toate, dar lucrau prost, vindeau marfă arătoasă, dar de proastă calitate, care, însă, le aducea câștiguri destul de mari 6). Au ajuns să plătească chirii pe străzile mari ale Iașului, ca la Viena și Berlin 7).

Tot Evreii sunt intermediarii de căpetenie cu țările cari fabrică sau transmit articolele necesare unui astfel de traiu și de lucru: Evreii galițieni, în primul rând, cari aveau și înlesnirea de a întrebuița un dialect al limbii germane și scoteau, astfel, din pozițiile câștigate pe ceilalți streini. Și, astfel, vechea negustorie de țară, prinsă în alte obiceiuri, se lăsa bătută 8). Cea mai mare parte de meșteșuguri trec, așa dară, în mâinile Evreilor, rămânând pentru cei indigeni cele mai penibile și cele mai puțin rentabile 9).

Pătrunderea acestor meșteșugari evrei era încurajată de guvernele cari nu puteau cuprinde marea vătămare ce se aducea indigenilor și proporțiile de aservire economică în favoarea Evreilor. De aceea, opreau, fără succes, de altfel, intrarea în țară a Evreilor vagabonzi, dar autorizau pe aceea a meșteșugarilor evrei cari ucideau breslele de meșteșugari băștinași. Ba, ce e mai trist, vedeau cu satisfacție numărul lor crescând, în care măsură descreștea numărul meșteșugarilor indigeni.

Aceiași soartă o avură și negustorii băștinași.

Doșarele recensământului din 1831 ne dau compoziția breslelor de negustori și de meșteșugari pentru 12 centre din Moldova, lipsă date fiind 7. Din ele, se constată că erau 204 corporațiuni, cu un total de

1) Furnică, p. 113. 2) Furnică, 109. 3) N. Iorga, Ist. Evreilor. 4) Zane, o. c., 272—273. 5) N. Iorga, Ist. Com. II, 142 — ap. Ilur. X, 173, no. CCXXXIX. 6) Furnică, 7) Neugebauer, „Die Donau...”, p. 99 — ap. N. Iorga, Com. II, 144. 8) N. Iorga, Ist. Com. 144 și G. Zane, o. c. 9) Verax, o. c. 110.

5784 de firme creștine (63,34%) față de 3342 evreești (36,66%)¹⁾. Negustorii lipscani evrei sunt 263 față de 53 creștini; lichioristi—respectiv, 245 față de 117; telali—753 față de 624; croitori—561 față de 263; bijutieri—15 față de 1;—argintari 24 față de 36; negustori ambulanți—32/66; geamgii—67/35²⁾; samsari sau misiți—43/6; gravori—3/0; lucrători în aramă—20/5; tinichigii—20/4; zaraf—71/1; povarnagii—41/2; marchitani—12/54; fabricanți de căciuli de blană—109/18; negustori de fierărie engros—2/0; bancheri—6/1; arendași de moșii—93/130; sticlari—20/19; negustori de tabac—10/17; fabricanți de inele—6/0; măcelari—101/87; șelari și curelari—78/18; făinari—11/0; măr-gelari—13/0; cârciumari—295/661; ceasornicari—8/9; farmaciști—9/27; lumânărari—18/65; fabricanți de vată—5/1; etc.³⁾.

Este de subliniat că cele 5784 firme creștine se împart astfel: 3757 Români, 487 Armeni, 633 Greco-Bulgari și 907 străini. Așa că rămâneau față în față 3757 românești față de 3342 evreești, sau 3757 românești față de 5379 străine și evreești⁴⁾.

Cercetând tabloul contribuabililor urbani și rurali din Moldova pentru anul 1839, aveam 21536 patentari, dintre cari: 11121 creștini față de 10415 evrei — adică 51,64% creștini față de 48,36% evrei). Pentru anul 1846, proporția este inversată: avem un total de 30550 patentari, dintre cari, 14833 creștini și 15717 evrei — adică 48,55% creștini față de 51,45% evrei.⁵⁾ Pentru anul 1859, avem un total de negustori creștini 7117 și meșteșugari 8553, față de un total de meșteșugari și negustori evrei 16107 — adică 50,96% pentru cei dintâi și 49,14% pentru evrei⁶⁾.

Luând în considerare, însă, faptul că Evreii nu plăteau impozitul individual, ci colectiv, prin mijlocirea unei taxe asupra tăierii pășărilor și cărnii dată în antrepriză, este foarte evident că Evreii și antreprenorii — propriu zis, comunitatea evreească — aveau tot interesul ca această taxă să fie adjudecată la un preț cât mai jos posibil. Astfel, că, nu se poate stabili cifra exactă a taxei, cu mult inferioară aceleia dată de recensământ. Și autorul ne dă această ilustrație: *pe când numărul Evreilor plătind taxele era de 16107 în 1859, recensământul din acelaș an ne dă un total de 27401 capi de familie nesupuși vreunei protecții streine, fără a socoti pe supușii străini și pe aceia scutiți de impozite*⁷⁾. Ori, nu se poate concepe că cei 11294 capi de familie lipsă între patentari trăiau fără mijloace de traiu; dimpotrivă, este sigur că toți exercitau negoțul sau o profesiune oarecare, cu atât mai sigur cu cât nici unul din ei nu

1) În acest tablou sunt trecute centrele: Dorohoi Botoșani, Piatra, Tg. Neamț, Hârâu, Pălțiceni, Bacău, Tg.-Ocna, Focșani, Bârlad, Huși, Fălciu și Iași. Lipsesc: Herța, Roman, Tecuciu, Galați și Tg. Prumos. (Verax, p. 102—103; tablou XXXIII și LX — p. 372—377, p. 104. 2) Verax, tabloul citat. 3) Ibid., 104. 4) Ibid., ibid. 5) Ibid., ibid. 6) Ibid., ibid. Negustori și meșteșugari după clase: I—21/24, II—144/142 și III—2971/5101. 7) Ibid., ibid., p. 105.

lucra pământul și nu putea, pe atunci, să exerciteze o profesiune liberală sau să ocupe o slujbă la stat ¹⁾.

Din cele de mai sus, rezultă tristul adevăr că, încă din 1831, când Evreii reprezentau deabia 36,66% din totalul breslelor, *ei dețineau majoritatea zdrobitoare în lipscănie, în proporție de 263/53, adică în ramura de negoț cea mai rentabilă și care atrage spre sine cele mai mari capitaluri*; în croitorie, deasemenea, pentru o epocă de schimbare radicală a felului de îmbrăcăminte, foarte rentabilă; în fabricarea de lichioruri și rachiuri; în arta gravurii și a bijuteriei, unde creștinii sunt 1 față de 18—adică inexistenți; *în zărăfie și bancă, de-abia 2 față de 77*; în negoțul de telal, în tinichigerie, geamgierie și căciulărie, deasemenea; etc., etc.

Comerțul de detaliu atât de rentabil era deja în mâinile lor. Și lucrul acesta îl comunica, încă din 1834, Bois-le-Comte guvernului său, care mai spunea că acești negustori mărunți, numai după exercitarea negoțului mai îndelungată vreme în țară, deveneau deținătorii unui capital pe care de obicei îl utilizau în cămătărie, iar nu în comerțul mare. Dealtmîntreli și tehnica comerțului lor se putea aplica cu succes mai ales comerțului mic și nu comerțului engros). *Și iată cum fiecare negustor ambulant sau de mărunțișuri și fiecare calic evreu pe atunci, în deplina toată și funcțiunea de bancher, fără a fi înscris, totuși, în catastivul breslei, după cum mulți alți negustori evrei, în proporție de 30—40%, scăpau de controlul breslelor, lucrând în afara lor.*

Evreii nu s'au mărginit numai la aceste meșteșuguri și la aceste negoțuri pe cari le practicau și creștinii. Ei își aveau specialitățile lor cu cari s'au introdus în țările noastre și pe cari tindeau să le monopolizeze sută în sută în mâinile lor, ca fiind cele mai ușor de aplicat și singurele cari îi făceau stăpâni pe întreaga viață economică a poporului. Și anume, au excelat în cârciumărit și în fabricarea de băuturi spirtoase, în comerțul de bani — ca zarafi, cămătari și bancheri, în arendarea de moșii și în întemeierea de târguri, adică în toate acele ramuri de activitate economică unde se reclamau eforturi și riscuri minime cu câștiguri mari, ruinătoare pentru țărani și orășeni, pentru boieri, vistierie și domni — cu un cuvânt, ruinătoare pentru întregul angrenaj al vieții noastre de stat.

Să luăm pe fiecare în parte din aceste îndeletniciri și, în lumina cifrelor, să stabilim dezastrelor și ruina vieții sociale românești în folosul lor și numai al lor.

Cârciumăritul era în strânsă legătură cu arendarea de pământuri și cu întemeierea de târguri și de târgușoare, de aceea, le vom trata pe toate laolaltă.

1) Verax, p. 106. 2) Ibid, 108.

Ca și în Bucovina, în Galiția și în Polonia rusească, tot așa și în Moldova, prima grijă a Evreilor — accentuiază Verax — era de a pune mâna pe cârciume ¹⁾. Dar cârciuma boierească era cea mai productivă și, de aceea, luptau contra opreliștei de a locui la sate statornicită încă în cursul celei de a doua jumătăți a sec. XVIII, lucru ce le-a succedat în 1804 ²⁾. Și, datorită acestui fapt, Evreii numără, în 1820, 984 capi de familie așezați la sate ³⁾ (și cari nu puteau fi decât cârciumari și arendași), iar în 1827, numărul cârciumarilor evrei la sate atinge cifra de 1220 ⁴⁾, fără a se cunoaște numărul arendașilor pe acest an.

În 1834, guvernul — considerând locuirea pe mai departe a Evreilor ca cârciumari la sate ca „o pricină de dărâmare a stării materiale și morale a locuitorilor” ⁵⁾, prezenta, în 16/2/1844, Adunării Obștești un proiect de lege prin care, între alte reforme destinate a îmbunătăți situația țăranilor, se interzicea Evreilor de a ține cârciume și chiar de a se stabili prin sate, oricare ar fi fost pretextul, urmând ca cei cari aveau contracte să fie îngăduiți timp de un an și numai trei luni ceilalți ⁶⁾. Inșiși deputații, toți proprietari de pământ, au adus — chiar împotriva intereselor lor — un amendament foarte aspru în sensul ca Evreilor să li fie interzis de a ține cârciume și chiar de a specula și vinde produse alimentare, în sate, în târguri și pe marile drumuri, îngăduit fiindu-le orice speculație licită și chiar de a locui temporar prin sate în acest scop ⁷⁾. Dar Adunarea a trebuit să dea altă formă proiectului, în sensul cum dictau interesele capului statului ⁸⁾.

Proiectul devenit lege n'a avut nici un efect practic. Evreii, în număr considerabil, au continuat a ține cârciume sub numele țăranilor ⁹⁾. Și, în felul acesta, jumătate din Evreii au reușit să se sustragă impozitelor, grație taxei asupra națiunii evreești, pe tot timpul epocii regulamentare ¹⁰⁾. Nici opreliștea din 1848 n'a dat nici un rezultat, de oarece Grigore Ghica, îndemnat de revoluționari, le-a acordat autorizația de a ține cârciume.

O hotărîre a Divanului Obștesc din 1852 — luată din nevoi fiscale — prin care se cerea Evreilor garanții morale și materiale, precum și obligațiunea de a căpăta autorizația dela prefecturi, a adus după sine o nouă invazie a satelor și, dela această dată, alcoolismul a luat o întindere neliniștitoare în satele Moldovei. Și, în asemenea condițiuni, biata țăranime moldoveană rămânea pentru totdeauna la cheremul cârciumarilor — negustori rapaci și cămătari fără scrupule.

1) Verax, 108. 2) Ibid, ibid. 3) Ibid, 10. 4) Ibid, 10. 5) M. Eminescu, Scrieri politice și sociale — Rezultate ale uzurei în România. Ed. Opere complete, 1914, p. 495. 6) An. Parl. Rom. XII, p. 532 și urm. — ap. Verax, 83. 7) Ibid, ibid. — ap. Verax, 85. 8) Verax, 85. 9) Ibid, ibid. 10) Ibid, p. 85—86.

Profitând de turburările din 1821, precum și de slăbiciunea guvernului lui I. Sandu Sturza, Evreii începuseră să ia domenii în arendă. Atât în virtutea vechiului obicei al Moldovei, consacrat de domnul Moruzi în 1804, cât și prin hotărârea luată în Sept. 1830, pe considerațiunea că „Jidovii nesățioși de câștig... se silesc a face locuitorilor feluri de strămtori ce sunt foarte mari și zdruncinătoare pentru dânșii”, Evreii nu aveau îngăduința să arendeze pământuri ¹⁾, guvernul provizoriu de sub Regulamentul Organic, mișcat de plângerile țăranilor jefuiți cu ferocitate, decreta ca măsura luată în 1804 de Al. Moruzi să fie pe viitor aplicată cu toată asprimea, urmând ca de pe terenurile arendate să fie alungați la cea dintâiu plângere întemeiată ²⁾. Rugămintea adresată de Evrei Gen. Kiselef, în 1831, ca să poată lua în arendă moșii boierești, n'a avut nici o urmare ³⁾.

Toate aceste măsuri nu pun piedică arenzilor de acest fel. La Boțoșani, Evreii se asociază cu Armenii, iar proprietarii sunt buni bucu-roși de câștiguri mari fără muncă ⁴⁾. Dispozițiile toate cad în desuetudine sau sunt eludate cu nume de paie, fapt care a avut loc în 1840, când, nesocotindu-se toate dispozițiile și interdicțiile, un mare număr de pământuri au fost arendate Evreilor ⁵⁾. Și, de acum înainte, începe decăderea boierimii care nu putea să trăiască fără Evrei în coaste și începuse, totodată, lichidarea mării proprietăți boierești ⁶⁾.

O altă plagă pentru viața țăranimii în special a fost, fără îndoială, crearea de târgușoare pe moșiile boierești. Atrași de o nouă viață dela care așteptau numai luxuri și desfătări fără străduinți corespunzătoare, boierii arendau moșia sau dau drept de întemeiere a unui târg primului Ovreiu care se ivea la poarta lor. Iar domnul M. Sturdza — un om de energie extraordinară, lucrând neobosit pentru întemeierea unei ere noi, dar care înțelegea și să profite personal — deschidea, larg și fără multă alegere, porțile oricărei imigrații și favoriza întemeierea de târguri pe moșiile boierești ⁷⁾. Și veneau, nestingheriți, Ovreeii din Austria și din Rusia, de unde erau alungați vagabonzii cu perciuni ⁸⁾. Inmulțirea lor nemăsurată datează dela acest domn și, pentru prima dată, apar ca „națiune jidovească” ⁹⁾.

Este vremea clasică — scrie cu amărăciune istoricul N. Iorga — a așezării pe moșiile boierilor, câștigați acum cu totul de luxul apusean, a unui număr de jidovi pentru a face târgurile cu caracter absolut evreesc ¹⁰⁾. Și dă câteva ilustrații. Boierul Greceanu capătă, sub I.

1) M. Eminescu, o. c., p. 495 — după Manualul administrativ din 1885, vol. I, p. 525. 2) Bujoreanu, Colecțiune de legiuirile României cele vechi și noi, II, 525 — ap. Verax, o. c., 72. 3) N. Iorga, Ist. Evreilor. 4) Ibid., ibid. 5) Verax, 108. 6) N. Iorga, Ist. Evreilor și Agitații evreiești, 7) Hurmuzachi X, p. 479, no. DCXXXIX. 8) Desjardins, o. c., 9) N. Iorga, Chestiunea evreiască și Verax, Reg. Organic. 10) N. Iorga, Ist. Evreilor și Agitații evreiești.

Sturdza, hrisovul de a face târg la Drăgușenii Covurluiului; din satul Totoești, a răsărit Podul Iloaei; din Frumușica Botoșanilor, s'a făcut, în 1845, „cloaca de astăzi”; din Negreștii Vasluiului, un popas de străini; pe locul dela hotarul Domnului Sturdza, Mihăilenii, al cărui act de fundație se păstra la suditul Marcu Zaharia, prigonit de domn pentru această și alte zeci de așezări de exploatare și de depravație, cârciumă lângă cârciumă cu sticlele de rachiu de cartofi și alte otrăvuri, în tot cuprinsul Moldovei, istovind o rasă pentru hrănirea viciilor „civilizate” ale clasei dominante¹⁾. Și dacă, în 1821, Moldova a avut 21 târgușoare, în 1838, avea să numere 42, iar în 1859, un total de 63²⁾.

Aceste „colonii evrești”, întemeiate sub numele de târgușoare, aduceau venituri mari proprietarilor, venituri constituite atât din bezmănul anual ce îl plăteau concesionarii, cât și din acsizele considerabile percepute asupra băuturilor consumate în interiorul târgului, precum și de monopolurile asupra măcelăriei și pităriei ce îi erau deasemenea rezervate³⁾. Iată, dară, interesele domnilor și ale boierilor, stăpâni pe mari întinderi de pământ și cari — întocmai ca nobilii unguri în Ungaria și în raporturile cu satele ce le posedau — găseau numai în Evrei instrumentele rapace și capabile să exploateze pe țărani.

La rândul lor, Evreii, cunoscători abili ai câștigurilor considerabile rezidând în aceste colonii de rumâni și iobagi, ofereau prețurile cele mai ridicate și își întindeau uriașele lor tentacule în păianjeniișul cărora cădea țăranul client și tributar în toate Evreului chrisovulit. Aici, în acest târg, Evreii făceau afaceri admirabile în mijlocul unor populațiuni primitive care n'aveau idee nici de valoarea produselor ce vindea și nici de aceea a obiectelor ce cumpăra. Și, fiindcă banul era foarte rar, târgul se încheia pe cale de schimb și Evreul prefera îndeosebi acest gen de afaceri, mai ales că nu erau deloc riscante și că îi era la îndemână să cumpere cu prețul cel mai prost și să vândă cu un preț mai mare ca de obicei. În schimb, țăranul cumpăra obiecte de calitate cea mai proastă și își angaja produse de preț pe basamac otrăvitor. Nici o dispoziție nelimitând numărul cârciumelor în aceste târgușoare evrești, fiecare casă jidovească era un debit de băuturi spirituoase, având o prăvălie în fund (une arrière-boutique), mai mult sau mai puțin mare, conținând mărfuri de calitate execrabilă la uzul țăranilor⁴⁾. Evreul hrisovulit avea, așa dară, în mâna lui: băutura și pâinea, acsizele și carnea, toate articolele de consumație și tirania cametei devastatoare, cumpărarea arbitrară a produselor țărănești și boierești, etc. Aceasta era fizionomia unui târg jidovesc.

1) Idem, Ist. Evr. 2) Verax, o. c., 109. 3) Ibid, ibid. „Bezmen” era amfiteoză—
aranda pe termen lung. 4) Ibid, ibid.

„De-abia un proprietar obținuse dela Domn — scrie R. Rosetti — un hrisov autorinzându-l să întemeeze un târg pe moșia sa, că, de îndată, Evreii alergau la el. Bordeiu, tencuit cu lut și paie tocate (en torchis), decorat cu numele magazinului, era într'o clipă construit : rachiul luat pe credit dela povarna vecină și marfa ușor obținută dela negustorii angroșiți, toți evrei, din orașul vecin, parte peșin, parte la termen. Era foarte rar, dealtfel, ca valoarea acestei mărfi să depășească 200—300 lei. Beneficiile erau sigure și repezi, numai cele trei sau patru luni dela început erau grele”¹⁾. Și, alături de aceștia, se instalau meșteșugarii evrei, cari, în virtutea solidarității evreești, obțineau materiile prime cu jumătate de preț, înarmați cu scule perfecționate și capabili să confecționeze modelele cele mai noi și mai plăcute ochilor. În luptă cu aceștia, meșteșugarii români dela sate dispăreau²⁾.

Bois-le-Comte scria, în 1834, că, în Moldova, Evreii excelează în vinderea rachiului la țărani, căroră le excită pasiunea, printr'un mod special de a face comerțul³⁾ și reușesc în aceasta datorită ușurinței cu care i-l procură vânzarea pe credit⁴⁾. Și toate aceste „zeci de așezări de exploatare și „de depravație”, toate din belșug alimentate cu produsele velnițelor sau. povernelor răspândite peste tot cuprinsul bieteii Moldove și cu atât mai înmulțite cu cât aceiași boieri se obicinuiseră să fabrice aceste produse civilizate din bu atele ce le stricau cu dinadinsul — în amândouă Principatele — în felul acesta, având mai mare preț⁵⁾. Încă după războiul din 1827—1828, erau, numai în Moldova, 553 velnițe, față de 458 fabrici de tot felul⁶⁾.

Numărul cărciumelor peste tot întinsul Moldovei este, în această perioadă, următorul : în 1831, sunt înregistrate 1240 familii de cărciumari la sate, speculând naivitatea și sudoarea la 183.020 familii creștine — țărani contribuabili și scutiți. Districtul Herța este în fruntea tuturoră cu 111 crășmari la 2803 familii. Cu cât înaintăm spre sud, numărul lor scade : în jud. Putna, avem de abia 7 cărciumari evrei la 21.127 familii țărănești⁷⁾. În 1839, 1820 cărciumari evrei speculează 228.245 familii creștine — jud. Roman numără 255 la 15.215 familii, pe câtă vreme jud. Covurlui de-abia 41 la 17.896 familii⁸⁾. În 1859, Evreii stabiliți prin sate se ridică la 14.279 suflete⁹⁾, iar cei stabiliți în cele 63 târguri sunt 22.061 față de 26.780 creștini¹⁰⁾ — toți ocupându-se cu negoțul cunoscut și cămătăria sau arenda de moșii. În aren-

1) Ibid, 109—110. 2) Ibid, 109—110. 3) Doc. Hurm. XVII, 132—ap. G. Zane, o. c., 343. 4) N. Iorga, Ist. Evreilor. 5) V. A. Urechiiă, Ist. Rom. IV, 350—51, nota V și p. urm. 6) Hurm., XVII, p. 341—ap. N. Iorga, Ist. Com. II, 154. Acele 458 fabrici erau : 134 olării, 131 fânării, 70 tăbăcării, 70 fabrici de săpun, 9. de cordoane de lână și de pâslă și postav prost, 22 de testemele, 18 lumânări de seu, 8 de părării. 7) Verax, o. c., 16. 8) Ibid, tabloul VIII, p. 22—23. 9) Ibid, tabloul XIII, p. 30. 10) Ibid, tabloul XIV, 30—31.

darea de moșii, găsim 91 Evrei față de 130 creștini, dar realmente numărul lor era cu mult mai mare, fiindcă Evreii lucrau cu oameni de paie sau cu nume împrumutate. Din cele 63 târguri, 30 numără o populație evreiască superioară celei creștine, — în jud. Dorohoi, Botoșani, Suceava, Iași, Neamț și Roman — în restul de județe merge descrescând, cu cât ne coborâm spre sud ¹⁾.

Incăpută pe dea întregul în acest păienjenis de speculă, lacomă și crâncenă, țărănimea moldoveană era, încă din 1834, stoarsă de datorii: din cele 15 milioane de lei datorii, făcute, după aprecierile Domnului, numai după acte, dacă nu toate vor fi fost încheiate pentru rachiu, cu siguranță că aproape unanimitatea lor sunt credite mărunte acordate de negustorii evrei ²⁾. Cu alte cuvinte, de două ori bugetul țării Moldovei, care, în 1832, era de lei vechi 7.425.962, sau aproape întreg bugetul Valahiei pe acelaș an ³⁾.

Această alarmantă stare de lucruri determină pe anumiți boieri ca să alcătuiască, în 1835, un memoriu, protestând cu energie contra acestui sistem care aduce pe lângă mari dificultăți la plata dărilor, prin exportul numerarului, dar și sărăcirea țăranului, precum și, totodată, și suferința agriculturii boierești, care nu se poate face fără vitele și instrumentele vândute pe rachiu ⁴⁾. Intinderea acestui sistem de comerț și mai ales urmările sale au produs, de mult, intervenția ocârmuirii care interzicea ca țăranii să mai fie creditați pentru cumpărături de rachiu pe sume prea mari, cari nu puteau depăși 15 bani pentru frunțași, 10 pentru mijlocași și 5 pentru codași ⁵⁾.

În Muntenia, lucrurile se petreceau cu totul altfel. Pentru anul 1831, nici un Evreu nu este semnalat prin sate ⁶⁾; pentru 1838, deabia 2 la țară, în Săcuienii Buzăului ⁷⁾; iar pentru 1860, 96 Evrei în Focșanii Munteniei ⁸⁾. Această puținătate de jidovime prin satele muntenești se explică prin rezistența băștinașilor — negustori și țărani — dar și prin severele măsuri serios aplicate, ca aceea, bunăoară, luată, în 1849, de Ministerul de Interne, invitând pe prefecți ca să nu tolereze așezarea Evreilor prin sate în calitate de arendași, de hangii și de cârciumari, ci să silească pe cei găsiți în momentul acela de a fi evacuați în termen de 15 zile ⁹⁾. Înainte de aceasta, în 1835, Prințul Ghica recomandă Consiliului Administrativ ca să nu se permită, sub nici un pretext, intrarea în țară altor Evrei decât numai aceluia cari posedau pașapoarte de transit, cu autorizație de ședere pentru maximum o lună

1) Ibid, ibid. 2) Colecție de ofisuri domnești către Obșteasca Adunare a Moldovei și adresele acesteia dela 1834 până la 1848, Iași, 1848, p. 82 — ap. G. Zane, o. c., p. 347. 3) A. C. Cuza, o. c., 239—40. 4) Doc. Hurm., XVII, p. 550—ap. G. Zane, 343—344. 5) N. Iorga, Ist. Evreilor. 6) Verax, tabloul XXX, 49. 7) Ibid, tablou XXVI, p. 50. 8) Ibid, tabloul XXVII, p. 51. 9) Ibid, 91. Ordinul cu No. 4744 se găsește publicat în Mon. Of. din 18 Mai, 1867.

Și se mai recomanda alcătuirea unui recensământ al Evreilor și să se azvârle peste graniță toți aceia cari n'ar putea justifica o meserie ca mijloc de existență ¹⁾).

Zărăfia, cămătăria și banchieria erau alte trei fețe ale unuia și acelui instrument prin care Evreii deveniră singuri stăpâni ai comerțului de bani și, deci, pe robinetul care dădea viață sau oprea răsuflarea vieții economice. Servindu-se de mijloace barbare și neomenoase, în curând, creditul a ajuns să fie de-abinelea evreesc, cel puțin în Moldova și a devenit, astfel, unul din fenomenele economice la ordinea zilei, luând în considerare noua stare de lucruri.

Nevoia de credit pentru dezvoltarea de inventar, ca și nouile dorințe ce trebuiau satisfăcute prin debit de bani lichizi, făcea necesară prezența a numeroși bancheri străini, mai ales din cei în legătură cu finanța streină ²⁾. Felul nou de viață al boierilor în sec. al XIX-lea, viața politică la care se dedase sgomotos și imprudent boierimea, reclama o mulțime de bani, fie pentru interior, fie pentru Turci, Ruși și Austriaci; moravuri și gusturi noi aduse de dese ocupății streine; călătoriile ca și luxul dictau nevoi imperioase de bani. Și atunci când moșia nu dădea prin cultură intensivă randamentul așteptat, singura nădejde și singurul izvor era zaraful ori bancherul care le acorda împrumuturi cu atât mai periculoase, cu cât, paralel cu intensificarea circulației, se producea și deprecierea monedelor — în lipsa unui sistem monetar național ³⁾. Boierii, bogați în pământuri, în vite și în servi, ducând o viață rudimentară, erau foarte săraci în bani lichizi ⁴⁾. Concomitent, creștinii cari formau aproape totalitatea meșteșugarilor, ca și imensa majoritate a micilor negustori, erau siliți cu toții să se adreseze Evreilor pentru credite și chiar pentru o mare parte din mărfuri la comisionari și angrosiștii evrei ⁵⁾, pe câtă vreme, toți ceilalți — Grecii și Armenii dispuneau de credite deschise la băncile grecești și armenesti din Constantinopol, iar Ovreii își trăgeau banii dela Lemberg și Cracovia și chiar dela Lipsca ⁶⁾.

Acestea erau împrejurările și mediul cel mai prielnic necesitând apariția și dezvoltarea mereu crescândă a creditului, precum și înmulțirea tuturor organelor acestei instituții — zarafi, cămătari și bancheri. Și toți aceștia, sub toate aceste trei fețe ale acelui instinct rapace, lucrau în comun la subminarea societății românești.

Zărăfia născuse din mulțimea felurită a monedelor străine circulând pe piața Principatelor, monede introduse de armatele streine — ocupante sau în trecere — și din întinderea comerțului internațional. Dar această zărăfie luase o dezvoltare așa de mare și de păgubitoare.

1) Ibid, ibid. 2) G. Zane, o. c., 402. 3) G. Zane, 405. 4) Verax, 94. 5) Ibid, 110. 6) Ibid, 95.

iar mijloacele întrebuințate de zarafi în activitatea lor cămătărească și în falsificarea în tot felul și în specularea monedelor atât de ingenioase și incorecte, încât o bună parte din activitatea guvernelor trebuia îndreptată în scopul de a tempera acest gen de speculă și de falsificări păgubind societatea. C. Calimachi lua, încă din 1815, măsuri severe împotriva lor ¹⁾. N. Șuțu și A. Ghica refer au domnului M. Sturdza că „mulțimea zarafilor jidovi ce se află în piață sunt pricina nestatornicului curs al monedei și a ciuntirii ei” și propuneau ca, în Iași, să rămână numai șeaze zarafi, aleși de către negustori, dintre oamenii „cu avere și cu destulă încredere”, cari „să dea înscris că vor urma întocmai regulilor, ci să vor statornici”, etc. ²⁾. Dar zarafii luptă în fel și chipuri și măsurile nu reușesc, fiindcă nevoile comerțului sunt mai mari și dictează numai acestea, deși dobânzile erau excesive, iar perceperea de schimb foarte mari ³⁾.

În timpul ocupațiunii rusești din 1828—1834, zarafii și schimbătorii de bani s’au înmulțit peste măsură ⁴⁾ și acești zarafi evrei erau peste tot ⁵⁾. În 1831, erau în Moldova, 71 zarafi evrei și un singur creștin ⁶⁾; cu alte cuvinte, în prima jumătate a sec. al XIX-lea, zărăfia, pentru Moldova, aparținea cu exclusivitate Evreilor ⁷⁾. Dealtfel, acest fenomen era cunoscut încă din 1817 când aceiași Evrei erau socotiți ca singurii stăpâni ai acestui gen de comerț ⁸⁾, ai întregii noastre circulații monetare ⁹⁾, mai propriu zis, deținătorii capitalului cămătăresc în marea lui majoritate ¹⁰⁾.

Acești zarafi vor dispărea, în mod foarte firesc, odată cu apariția leului național care aducea cu sine și decretul de condamnare a zărăfiei. Dar, în locul acestuia, apare bancherul, tipul bancherului cămătar care acumulează calitatea de negustor și de zaraf, fiindcă recrutarea bancherilor se făcea numai din zarafi, proces ce a avut loc și în Occident ¹¹⁾. Nevoile proprietarilor, doritori de a-și utiliza și mări întinderea culturilor lor, dar și lipsa lor de prevedere — multe împrumuturi erau dictate de călătorii și de luxul ce cuprinsese această clasă socială — n’a întârziat să împovăreze proprietatea imobiliară de ipoteci ruinătoare pe lângă marii bancheri ¹²⁾ și, astfel, ea s’a lăsat subordonată acestor deținători de numerar ¹³⁾ — bancheri și negustori — zarafi cari făceau cele mai rentabile afaceri ¹⁴⁾. În 1859, fiecare bancher evreu din Iași se puteau lăuda cu un număr considerabil de boieri depinzând în întregime de el ¹⁵⁾. Însăși Vistieria apela numai la ei : Domnul Grigorie Ghica, împins de nevoi imperioase, deși foarte bine intenționat față de na-

1) G. Zane, 261. 2) Ibid, 262. 3) Ibid, 263 și urm. 4) Ibid, 261. 5) Ibid, ibid. 6) Verax, tabloul LXV, p. 372—373. 7) G. Zane, 260. 8) Ibid, 347 9) Ibid, 276. 10) Ibid, 347. 11) G. Zane, 267 și 349. 12) Verax, 108. 13) G. Zane, 405. 14) Ibid, 404. 15) Verax, 120.

jiunea lui, a făcut răul de a reveni asupra măsurii interzicând Evreilor de a fi ne cârciume și de a trăi prin sate ¹⁾.

Cu multă dreptate, Prințul Moruzi, un om atât de luminat, putea spune, pela mijlocul sec. al XIX-lea, că „un Moldovean nu poate să trăiască sau să moară fără ca ei (Evreii) să tragă vreun profit oarecare ²⁾” și că Evreii au făcut tributare toate valorile ca și toate clasele societății, dela cei mai bogați proprietari până la cei mai săraci țărani ³⁾. Și, în adevăr, așa a fost. Fiindcă dobânzile plătite atingeau procente fantastice. Desjardins ne informează că Evreii făceau împrumuturi cu 5% pe lună; ba un proprietar, om solid, împrumută cu 22% pe an, altul cu 34% ⁴⁾. In ciuda codurilor Calimachi și Caragea, chiar în tranșacțiile ce încheia Vistieria, dobânzile atingeau 16, 20, 24 și chiar 30% ⁵⁾. Casa evreiască Michael Daniel din Iași mijlocea împrumuturi pe polițe și alte garanții, pe lângă operațiunile obișnuite de schimb și de plăți în diferite centre ⁶⁾, casă care înlocuiește, în epoca Unirii, influența pe care faimosul Hilel Manoah dela București începuse să o aibă în Moldova. ⁷⁾.

În Moldova, poate mai mult ca în Muntenia, bancherii sunt ne-băștinași ⁸⁾. Pentru 1831, documentele vorbesc de 6 bancheri evrei și numai unul creștin ⁹⁾. Alte documente vorbesc de existența mai multor bancheri creștini — ca, acel Spiro ¹⁰⁾ și Adamachi dela Iași ¹¹⁾ de unul Acatu dela Galați ¹²⁾ și de alte case streine — ca una Sechiari Deroussi, venită din Marsilia și Constantinopol, care făcea și afaceri de bancă prin porturile noastre ¹³⁾, case de cari vom vorbi cu alt prilej.

Și, în Muntenia, zarafii și „calpuzanii” — falsificatorii, agenți ai schimbului de monede și de valori, aveau prilejuri la câștiguri ilicite și, prin aceasta, foarte importante. La București, exista chiar o quasi-bursă la „Hanul cu Tei”, unde se întruneau schimbătorii de bani spre a se orienta asupra cursurilor curente, luate după piețele Constantinopolului și Vienei, apoi după Frankfurt, Paris și Londra. Deși numărul zarafilor era limitat prin lege având să îndeplinească condițiunea de a fi „persoane avute și cinstite”, în realitate, existau în ascuns sute de cămăfari și de zarafi cari cultivau comerțul de monede ¹⁴⁾. Dar acest soi de comerț era practicat mai ales de Greci ¹⁵⁾, la care luau parte și alții — Români și streini.

În această provincie, numărul Evreilor era cu totul neînsemnat. În 11 orașe, ei ating — supuși și nesupuși streini — deabia 829 capi

1) Ibid, 117. 2) P. A. M. Progrès et liberté, Galatz, 1860, p. 123 apud G. Zane, 261. 3) Ibid, ibid. — ap. ibid, 348. 4) „Les Juifs en Moldavie”. 5) Ann. Parl. Roum., VII, 234—5 — ap. G. Zane, 404. 6) V. Slăvescu, Istoricul Băncii Naționale a României, 1925, p. 11. 7) G. Zane, 404. 8) Ann. P. R., VII, 234—5 — ap. G. Zane, 404. 9) Verax, tabloul LXV, 372—377. 10) Hurm. XVII, 435 — ap. G. Zane, 404. 11) Ibid—ap. ibid. 12) Ibid, I 16, 451—ap. ibid. 13) V. Slăvescu, o. c., p. 12. 14) Ibid., 1—2. 15) G. Zane, 337.

de familie, în 1831, iar prin sate nici unul ¹⁾. Clasa negustorească era aproape în întregime creștină, în afară de București unde erau 594 familii și mult mai puțin în alte centre ²⁾. Imigrarea Evreilor din Polonia, după 1828, făcându-se pe o scară foarte redusă, n'a adus nici o pagubă, dacă nu un bine, dând un nou stimulent comerțului ³⁾. În 1838. Evreii numără 1490 capi de familie — supuși streini și raiale — iar prin sate deabia 2 familii ⁴⁾.

Și în București, întâlnim mari bancheri evrei, ca Halfon (1830), Frații Elias (1837) și Hilel Manoah (1847) ⁵⁾, care se pare că a finanțat și revoluția din 1848, întrucâtva, Iacob Marmorosch ⁶⁾. Oricum însă, Evreii cari au ajuns la averi mari au fost rari. Alături de aceștia, erau foarte mulți deținători de capitaluri însemnate în rândurile negustorilor de țară, cât și printre Greci ⁷⁾, ca Meitani, Hagi Moscu, Sachelarie, Anastasievici, Kalenderoglu, Băltărețu (rămas în istorie ca o figură legendară prin proporția câștigurilor realizate), Ghermani, etc. — despre cari vom vorbi cu alt prilej.

În lupta pentru întemeierea unei circulații fiduciare și a unor instituții de credit — lupta care a dus la întemeierea Băncii Naționale a Moldovei, căzută în faliment deabia după un an, în 1858, dintr'o totală lipsă de bună conducere — bancherii locali din Moldova, în cea mai mare parte Evrei, supuși ruși, luptau, dimpotrivă, în contra unui asemenea așezământ ⁸⁾, care, bine înțeles, le strica toate combinațiile.

Dar Evreii, mai ales în Moldova, nu se mărginesc numai la aceste mijloace și instrumente de credit, ci, prin ele, căutau să devină stăpâni și pe averea imobiliară, ca o urmare firească a temeiului concret pe care se încheiau transacțiile. Această stare alarmantă de lucruri — datorită uriașe sub cari gemeau țărănimea și boierimea, deopotrivă — această nestăpânită năvală în proprietate a Evreilor, a făcut pe Grigore Vv. Ghica să reflecteze, amarnic, în 1865, în sensul că „năvălirea în proprietate a numeroasei poporații evreiești ar fi cauza sigură de ruină pentru țară” ⁹⁾; reflecții cari n'au avut, totuși, nici un răsunet și nici o înrăurire în sufletele oamenilor de stat de mai târziu. Fiindcă, în adevăr, Evreii țineau marea proprietate robită de numeroasele ipotecă ce boierii le consimțiseră asupra moșiilor lor ¹⁰⁾.

Și, astfel, odată cu Unirea Principatelor, acapararea economică a Moldovei putea fi socotită un fapt împlinit.

1) Verax, tabloul XXV, p. 49. 2) Ibid, ibid. 3) Ibid, III. 4) Ibid, tabloul XXVI, p. 51. 5) V. Slăvescu, p. 11. 6) Doc. Hurm. X, 217, 467, 480; Ann. Parl. Rom. VIII, 84; Hurm. XVII, 844 și An. P. R. VIII, 688 — ap. G. Zane, 403. 7) Z. Zane, 332. 8) Ibid, 350 și 412—414. Numai ipotecile moșiilor boierești au înghițit 629916 galbeni. Bezi și Slăvescu, II și urm. mai pe larg. 9) Acte și Doc. II, p. 971, cf. și 981, 986; III, 98—9. 10) Din Anaforaua Sfatului din 31 Mai, 1838, după referatul Dep. de Finanțe No. 8621. Vezi Manualul Administrativ al Princ. Moldovei, t. II, Iași 1856, No. 527, p. 41.

c) Noui metode necunoscute băstinașilor introduse în viața economică și socială

Nu vom avea prea multe de spus asupra acestei chestiuni pe care am analizat-o sub toate fețele și de repețite ori în perioadele anterioare. Păcatele lor sunt aceleași, firește, din ce în ce mai amplificate. Ii caracterizează același exclusivism feroce. Ei duc o viață cu totul aparte, o viață de ghetto pe cari și l-au întemeiat ei și se despărțeau de lumea înconjurătoare cu ziduri cât mai groase și de nepătruns, dincolo de cari nu există interese comune cu alte grupuri, dincolo de cari se găsesc doar turme bune de exploatat până la ruină și sânge. Iată felul de a lucra al acestor poporațiuni mereu în vagabondaj și venind de undeva unde iarăși n'a fost patria lor.

Evreii lucrează în același cadru de idei morale cu care veniseră din altă parte. Ei sunt nesățioși după câștig și înfruntă cu impertinență sentimentele de umanitate ale băstinașilor; sunt cămătari feroci și bancheri tot atât de feroci; sunt zarafi falsificatori și cărciumari otrăvitori ai sănătății obștești; deasemenea, speculatori ai mizeriei băstinașilor în mijlocul cărora s'au așezat. Nu fac cauză comună cu breslașii pământeni și dacă „isnaful croitorilor creștini, care după schimbarea portului în forma evropienească, meșteșugul lui fiind scăzut cu totul, au vroit a se deprinde în meșteșugul lucrării strailor evropiene, jidovii nici îi îngăduie, nici îi primesc în lucrul lor....

Art. 94 din Regulamentul Organic, referindu-se la felul de a se strecura în Moldova și la acela de a lucra al Evreilor, sună astfel: „Este de netăgăduit că Evreii cari s'au răspândit în Moldova și al căror număr crește zi cu zi, trăesc, pentru cea mai mare parte, în paguba pământenilor și exploatează aproape toate resursele în detrimentul progreselor industriei și al prosperității obștești. Pentru a preîntâmpina pe cât cu puțință acest neajuns, aceiași comisiune (de recensământ) va consemna în tabloul de recensământ condițiunile fiecărui Evreu, cu scopul ca aceia cari n'ar avea vreo stare și cari, fără a exercita vreun meșteșug folositor, ar trăi fără căpătâiu, să fie eliminați și ca asemenea indivizi să nu poată intra în Moldova”. Dar Evreii știau să ocolească toate măsurile administrative îndreptate împotriva lor și știau să și apropie slujbașii, așa că plăteau și rămâneau, siguri fiind că aveau să câștige înzecit și însutit pentru toată viața — pentru ei și pentru familia și coreligionarii lor.

Din expunerea de motive și dispozițiunea proiectului de lege prezentat de guvernul lui M. Sturdza Adunării Obștești, în 18.2.1844, reiese felul de a face negoț al Evreilor: „Vânzarea băuturilor spirituoase de către Evrei este, pentru țăran, o cauză de ruină, atât din cauza dato-

riilor ce-l fac să contracteze și prin demoralizarea ce o aduc, cât și prin neajunsurile rezultând din faptul că proprietarii obișnuesc să arendeze Evreilor, în același timp cu cârciumele, și perceperea dijmelor cari li sunt datorate de țărani, punându-i astfel în stare de a perpetua abuzuri cari sunt de notorietate publică”¹⁾.

Pentru tot binele de care se bucurau și pentru averile ce strângeau în această țară, Evreii uzau de toate mijloacele ca să se sustragă dărilor către Vistierie. De o pildă, în perioada 1839—1843, jumătate aproape din Evreii stabiliți în orașe se sustrăgeau dela plata impozitelor²⁾. Deși, cu timpul, serviciul de percepere devenise, în adevăr, mai riguros, proporția contribuabililor se mărise și ea, dar, datorită sistemului de taxare, numărul acelor care se sustrăgea era iarăși enorm de mare. În 1859, numărul capilor de familie evrei era de aproape 20.000 și, totuși, taxa era plătită numai de 16.000 Evrei³⁾.

Toate aceste considerațiuni și multe altele au făcut pe redactorii Regulamentului Organic să fixeze, odată pentru totdeauna, situația juridică a acestor Evrei în țara pe care o urau, dar care îi adăpostea și îi înlesnea să facă averi multe și nenumărate, ca, din simpli „vagabonzi și cerșetori”, să ajungă stăpâni pe întinderi mari de pământ și pe toată averea națională. Așa că acest Regulament Organic, făcând cu totul abstracție de dorința Evreilor de a se numi „pământeni” — tot atât de vechi, dacă nu și mai vechi decât Românii — îi exclude categoric din sânul poporului românesc și din cadrul statului român și îi clasifică drept „națiune jidovească”, adică națiune aparte, iar în registrele de recensământ ale orașelor din cele două Principate, îi trece sub rubrica de „Jidovi” — fără alt adaos de pământean, ci numai cu acela de străin dacă aparține unei protecțiuni străine.

d) Privilegiile de cari s'au bucurat.

Din cele expuse până aci, știm că Evreii — acești „vagabonzi, cerșetori și corupători” — în toate s'au bucurat de favoruri și privilegii speciale, din partea domnilor și a boierilor cari îi preferau, sau din partea streinilor — consuli, viceconsuli și agenți de tot felul. Și, în această perioadă, poate mai mult ca în oricare alta, s'au bucurat de aceeași sollicitudine.

Unul din aceste mari privilegii a fost monopolul de a întemeia târgușoare, adică acele colonii evrești prin cari se storceau de vitalitate toate satele moldovenesti, lăsate la dispoziția cârciumarilor orân-

1) An. Parl. Rom. XII, 532 și urm. — ap. Verax, 84. 2) Ibid, IX, II, p. 629; X, 536; XI, 886; XII, 154 și 428 — ap. ibid, 86. 3) Bugetele veniturilor și cheltuielilor. Depart. de Finanțe a Princ. Moldovei, p. 730 — ap. ibid, ibid.

dari — arendași de pământuri, de cârciume, de dijme și de toate monopolurile.

Domnul M. Sturdza, la reclamațiunile țăranilor storși de camătă și roși de băutură, ia măsuri — în virtutea art. 94 din Reg. Organic — de a se opri arendările de cârciume și propune Adunării Obștești de a legifera în sensul de a se opri așezarea lor la sate și alungarea lor. Prin un amendament, înșiși proprietarii, prin deputații lor, au înăsprit proiectul de lege, dar Domnul respinge amendamentul, iar Adunarea cedează ¹⁾, Evreii rămâneau mai departe nesupărați și lucrau călăuziți de aceleași apucături ²⁾. Domnul își motiva respingerea pe considerațiunea că nu este bine ca Evreii să fie alungați din târguri, fiindcă, în asemenea condițiuni, n'ar avea cum să-și câștige traiul și ar pricinui multe pierderi proprietarilor acestor târguri și că ar fi bine să se înceapă alungarea lor întâiu de prin sate, ca să se vadă rezultatele și numai după aceea să se aplice aceiași măsură și târgurilor ³⁾. „Motivul real al acestui refuz trebuie căutat — scrie R. Rosetti — în interesul personal al domnului ⁴⁾, ca și în acela al deputaților, toți proprietari de pământ, unde se găseau numeroase cârciume, cari, totuși, nu se mulțumiseră să adopte proiectul de lege așa cum li-l prezentase Domnul, dar îl agravaseră împotriva jidovilor cari comiteau abuzuri strigătoare la cer față de țăranime ⁵⁾).

Încă un fapt. Isnaful croitorilor creștini din Iași se plânge, în 1838, Min. Finanțelor, că Evreii, având în întreprindere tot felul de comerț și de meșteșuguri, absorb totalitatea beneficiilor și trag foloase mari din facultatea ce o au de a exercita aceste negoțuri și meșteșuguri, dar nu sunt obligați a lua parte la sarcinile stabilite în favoarea breslelor și nici nu îngăduie creștinilor „a se deprinde în meșteșugul lucrării strailor evropiene”. Dar M. Sturdza, puțin emoționat de acest strigăt de alarmă, a dat această rezoluție, după care — observă Verax — năvălitorii erau puși într'o situație de două ori privilegiată de însuși domnitorul : „Considerând că Evreii, în afară de taxa plătită fiscoi, prelevează încă una asupra națiunii lor, o altă contribuție servind la întreținerea unui spital și de asemenea ca să preîntâmpine nevoile ace-

1) Verax, 108. 2) Ibid, ibid. 3) Ibid, 10. După J. Brociner, 35—36 :—Curierul Judiciar, No. 21, 1002, găsim ca specimen de prerogative garantate Evreilor hrisovuliți prin hrisoave, dar și un specimen de inconștiența aceloră cari îl dădeau este trecut în art. 8 al hrisovului Tg. Ivesți—jud. Tecuciu din 1856 : „Pentru nația jidovilor să le dea proprietatea loc de școală, feredeu și de înmormântare fără plata de bezmen, la a căror clădire se va ajuta și de proprietate la cheltuială”. Și, în felul acesta, au fost fundate toate târgușoarele din Moldova, apelându-se—spune J. Brociner, teoreticianul teoriei Evreilor pământeni — la Evrei, singurii oameni ce lipseau țării, comercianți și meseriași, tot așa după cum în Muntenia se făcea apel (?) la elemente bulgare, grecești și armenești (o. c., 34—35).

lora dintre cari sunt nevoiași, nu se scade ca ei să fie constrânși a mai plăti taxe în folosul breslelor cari nu sunt din rasa lor" 1). Și, pe când se luau măsuri, dealtfel fără nici un succes, ca să se stăvilească năvala în țară a Evreilor vagabonzi, acelaș domn autoriza intrarea meșteșugarilor evrei cari ucideau breslele organizate și vedea cu liniște, ba cu satisfacție, crescând numărul acestor meșteșugari, fără a se neliniști câtuși de puțin că numărul celor indigeni descreștea în aceiași proporție 2).

Alte ilustrații. Prin regulamentul din Iulie 1839 pentru suprimarea vagabondagiului și oprirea invaziei evrești, chiar acei Evrei (art. 8) cari ar fi născuți în țară dar nu posedau garanție personală dată în formule precise urmau să fie izgoniți peste graniță 3). O hotărîre a Sfatului Administrativ, din Martie 1840, recomanda de a nu scuti de aplicarea măsurilor luate pe Evreii născuți în țară, ci, întâmplându se cazul, de a-i izgoni din țară, întocmai ca pe aceia născuți în streinătate, în conformitate cu spiritul instrucțiunilor cari au ca obiect de a curăți țara de derbedei 4). Și totuși, în 1850, ca urmare a unei petițiuni a națiunii evrești din Moinești, acelaș Sfat hotăra — și Prințul Grigore Ghica confirma — în sensul că : din momentul ce Evreii veniți înainte de Regulamentul Organic au putut constata starea lor materială îmbunătățindu-se, alungarea din țară să nu fie aplicată decât acelor veniți proaspăt și cari nu posedă nici capitalul cerut, nici o îndeletnicire folositoare, precum și acelor cari vor intra de azi încolo 5).

Vinovați de această stare de lucruri sunt și acei făuritori ai revoluției din 1848 și ai Unirii, cari, venind cu ideologia romantică particulară adusă fără critică din Apus, credeau — acuză istoricul N. Iorga — că un stat național se poate întemeia prin subită înfrățire a tuturor elementelor aduse de vântul vremilor cu acel element indigen care, singur, are tradiție și dreptul de a imprima pecetea sa patriei 6), precum în ședințele Divanului adhoc al Moldovei, ca și în consfăturile de saloane, se ceru primirea la cetățenie a tuturor streinilor, fără deosebire 7). Iată și pe Grigore Ghica Vv., îndreptat de aceiași revoluționari, li dăduse Evreilor voia de a face cărciume în sate, reduse dreptul de expulzare la noii veniți, aplicase legea recrutării și la Evrei, în 1852, deși, doi ani după aceasta, căpătau, pe căile știute, la finele anului 1854, dreptul de a se face înlocuiți, plătind un Moldovean în loc 8).

1) Adm., v. II, 42 — ap. Verax, 99—101. 2) Ibid, 101. 3) Man. Adm. I, p. 511 și urm. — ap. ibid, 78—82. 4) Verax, 82. 5) Manual Adm., v. I, p. 521—ap. Verax, 86. 6) Ibid, ibid. 7) Ibid, 10. 8) Ibid, 10.

Ne mărginim aci, constatând că orice măsură luată împotriva lor nu întârzie a se transforma, în curând, în condițiuni sau privilegii ce le foloseau numai lor.

e) **Cine mai făcea negoț și industrie în această perioadă.**

Prin tratatul dela Adrianopol, capitulațiunile turcești cad, țările noastre își recapătă independența economică, M. Neagră și Dunărea devin căi internaționale libere, străbătute în toate sensurile de vase străine; porturile și schelele renasc și se transformă peste noapte — Galații rivaliza cu Odesa, avea consuli și viceconsuli și negustori francezi, germani, italieni, greci; Brăila, în 1833, era vizitată de 6000 vase, cu consuli și vice consuli, cu numeroase case exportatoare, cu export formidabil de grâu, cu negustori dalmatini, italieni, greci, precum și Ionieni și Chefaloniți — supuși englezi — zurbagii. Alte schele, ca Giurgiu, Călărași, Zimnicea, Calafat și T.-Severin se pregăteau să-și joace fiecare rolul. Prin porturi, prin orașe și sate, mișinneau misiți și samsari greci și ovrei pentru arvunirea sau cumpărarea produselor țărănești.

Românii cazaclii — negustori îndrăzneți de import-export al blănurilor — străbăteau Rusia până la Arhanghelsc și Tobolsc, cumpărând mărfuri scumpe în schimbul produselor ușoare și indigene și le vindeau, prelucrate de iscuși meșteșugari români, la pașalele și înalții demnitari turci din provincii și Constantinopol. La acest negoț, conlucrau și Aromânii cari se avântau prin toată Rusia și Siberia. Alți negustori români tot așa de îndrăzneți erau și acei gealepi bogați cari ajungeau cu lemn de construcție și alte produse, în vase proprii, până la Marsilia și în porturi spaniole și portugheze, sau, ocolind Africa, atingeau Calcuta și Bombay. Negustori bogați erau și pescarii români — iscuși în meșteșugul de a îndulci și afuma peștele de tot felul — cari aprovizionau Serbia, Bulgaria și toate mănăstirile ortodoxe din Turcia Europeană. Parte din boeri activează ca exportatori, armatori și industriași sau încearcă să pună bazele unor așezăminte de credit în lupta contra cametei, se întemeiază societăți cu caracter agricol sau bănci comerciale, în ambele Principate. Bancherii români și creștini sunt numeroși și se adaogă la ei o clasă băstinașă dintre boierii de rangul doi, ca cei mai de seamă capitaliști, capabili să împrumute visteria.

La toți aceștia, adăogăm o clasă de mari lipscani și manufacturiști — toți avându-și origina în mahalale sau în clasa țărănească, toți foști băeți de prăvălie, conduși de principii morale și religioase, continuate cu sfințenie și adâncă evlavie de alții și alții. În fruntea lipscăniei și în

directe legături cu străinătatea — încă înainte ca Evreii să fi apărut pe piața Lipscanilor : Stancu R. Becheanu, băiat de prăvălie la Dimitrie Gheorghiu și Nicolae Ion, Luca Teodorescu, Tudorache Hagiu și fiul adoptiv Tudor — acesta în relații cu sute de negustori și cu negoț ambulant în mare — Eliad Românul, Bănică Ioan, Costache Paulescu, Ghiță Nicolescu, V. Nicolici, Zamfirescu, Voicovici — comisionarul dela Viena, Nicolae Kirilof — Kiru, mare negustor de blănuri rusești, pe urmă lipscan și arendaș de vămi, asociat cu Kalinder-Oglü și Ciocan ; Paraschiva Atanasiu și Luca Lucasievici. O casă cu răsunet era a lui Gheorghe Coemgiopolu, staroste de lipscani și al tuturor corporațiilor, cu magazin de stofe și pânzărie și cu atelier modern de haine bărbătești și de odoare bisericești, inițiator al unei industrii naționale — a viermilor de mătase, cu pepinieră de duzi de 60 ha. la Pantelimon.

Un mare negustor în brașovenie este Nicolae Hagi Stoica care lucra direct cu firmele din țările apusene, unde se ducea personal și comanda mărfuri pe cari le plătea cu bani ghiață, ceea ce stârnea admirația tuturor. În comerțul de import-export, găsim numai firme române și creștine, dar nici una evreiască. Comerțul de coloniale în Muntenia e în mâini românești — cu excepția celui în mare. În industria alimentară câteva figuri : Staicovici, Martinovici, Gheorghe Ioan, Assan — acesta, în 1853, aduce dela Viena prima mașină cu aburi „Moara de foc dela Obor.” Comerțul și industria de pielărie le pornesc tot Români, ca Hagi Ioniță Ștefan și fratele Mincu, cari vor fi continuați de nepotul Grigore Alexandrescu, sau ca Cantacuzinii cari aveau o tăbăcărie la Baia, unde se lucrau 2000 piei de boi și 4000 de viței. Gh. Ioanid și Ioan V. Socec pornesc comerțul modern de librărie.

Meșteșuguri exercitate odată de Români și ceva străini încep a fi împărțite între aceștia și Evrei, cari se ocupă cu cele mai ușoare și rentabile. Plăpămăria, bumbăcăria și caretășăria indigenă rămân pe mai departe îndeletniciri românești. Tipografia născută din teasurile mănăstirilor e dusă mai departe de scriitori și oameni politici. În București, numeroase sunt străine ; în Iași, încep a fi ovreești ; în Ardeal, negustorii întemeiază tipografiile pentru tipărirea foilor destinate cultivării masselor

Aromânii își continuă activitatea în provinciile deja menționate. „Arnăuchenii” sau „Arvanitovlații”, așezați prin mahalalele Batiștea, Oțetari, Icoanei, Popa Chițu, Popa Rusu și Silivestru, erau cerezari, îngrășau vite și le tăiau toamna prin zalhanale și transformate în păstramă, cirviș și furda, le expediau la Constantinopol sau le duceau direct ca să le vândă cu preț mai bun. Alți Români din Macedonia și Tesalia formau majoritatea artiștilor sculptori, erau pictori ca și Grecii, sau pietrari,

clădeau case boierești și de negustori și biserici mari și mici, mănăstiri și catedrale monumentale, sau hanuri, caravanserauri și bazaruri spațioase, cișmele și fântâni și captau ape.

Ardelenii întemeiază, în 1830 „Gremiul negustoresc” — astăzi, societate a comercianților români din Brașov. În 1850, Gremiul comerțului levantin număra 135 case comerciale românești ale Brașovului, deținând întreg comerțul levantin al Transilvaniei și aproape fără excepție importanțul negoț cu Levantul. La import, Românii luau parte — între 1838-1843 — cu 87.50 %, Grecii cu 12.07 %, iar Sașii cu 0.08 % iar la export, pe un an, respectiv — 94.70 %, 1.80 % și 3.50 %. Un singur Rudolf Orghidan plătea taxe vamaie de patru ori mai mult ca toți negustorii sași la un loc. În 1850, Românii înființează fabrica de hârtie dela Zărnești. Iată câțiva negustori : Gheorghe Ioan, Frații Cepescul, Ioan G. Juga, I. Secăreanu, Bucur Popp, R. Orghidan (1797—1862), cel mai întrepid din feciorii Șcheiului, Hagi Vasile Frigator, Hagi Teodor Brașoveanu — angrosist de piei și lână, de pește sărat și furnisor al armatelor rusești.

Industria în această țară a Bârsei era foarte dezvoltată, erau fabrici de tors bumbacul și de iască, spălătorii de lână, 10 zalhanale unde se tăiau 100.000 berbeci, oi și capre. Rudolf Orghidan avea trei fabrici de hârtie — una la Ghelnița și două în Ciuc. Acelaș Orghidan și alții aveau povărnării, fabrici de oțet, de săpun, de postav, mori, piue, instalații pentru înalbitul cerii, tăbăcării fine, boiangerii de arniciu turcesc, frânghierii, olării, blănării, etc., toate dezvoltându-se mereu până în 1867. Industria casnică era în floare, finanțată de toți acești negustori. Produsele acesteia se desfăceau în tot Ardealul, precum și în Ungaria, Banat, Croația, Slovenia, Principatele, Turcia și chiar în Egipt.

Printre toți acești negustori și industriași, se întâlnesc frecvent nume cu îndepărtată rezonanță macedoneană, ca unul Dimitrie Nicolau, strănepot al lui Nicola Făgărașanul, care, împreună cu fiul Constantin, instalează în deceniul al 6-lea, prima rafinărie de petrol și derivate din Ardeal; sau ca firma „Nichifor Nica,” de import-export, cu nepotul Gheorghe I. Nica, în calitate de asociat; sau ca Ioan I. Pantazi, bun prieten al lui Șanguna mare capitalist și om de afaceri, cu casă de cereale la Brașov și cu filiale la Budapesta, ca Naum Docu-Dossios, Mumiali, Vapa, Vilara, etc.

Din cele expuse până aci, rezultă că Evreii se îndeletniceau cu anumite meșteșuguri ușoare cari satisfăceau nevoi mai cu seamă superficiale ale societății, că își continuau negoțul de băuturi spirtoase, camăta și zărăfia cu aceiași grijă. Dar nu-i găsim încă în riscantul comerț de import-export, nici ca creatori de valori sociale — industrii și așeză-

minte de credit, exprimate onest în registre. Când țara își va îngheba structura legislativă și financiară, iar institutul de emisiune va veni în ajutorul creditului și industriile se vor bucura de privilegii speciale, încurajate cu largi reesconturi sau aparate de tarife vamale protecționiste, vor fi cei dintâi, Evreii, cari să se bucure de toate aceste favoruri, acoperindu-se, însă, cu o garanție în plus, organizați în societăți anonime, cu răspunsuri individuală absentă.

Bibliografie: Verax, o. c.; Filitti — Domniile române sub Reg. Organic; N. Iorga — Ist. Com.; Studii și documente; Mărturii despre Știrbei Vodă; etc.; G. Gologan, A. Hăciu, D. Z. Furnică — o. citate; G. Zane — Economia de schimb în Princ. Române; A. Mureșianu — Originea și dezvoltarea așezării românești a Șcheilor Brasovului în numărul IV al Inst. de ist. națională al Univ. din Cluj; Hurmuzachi — Documente; Dr. N. I. Angelescu — Negustorii de odinioară.

f) Noua înfățișare a provinciilor, târgurilor și orașelor, cu date statistice asupra numărului Evreilor și a pozițiilor câștigate de aceștia.

Libertatea comerțului era, așa dar, cea dintâiu condițiune pentru ca poporul român să treacă dela barbarie la civilizație și acest pas către progres s'atorțește tratatului de pace dela Adrianopol, așa gândea marele luptător naționalist A. C. Cuza¹⁾. Dar dacă, teoreticește, se trecea dela barbarie la civilizație, situație la care avea tot dreptul poporul românesc, în mod practic, însă, se trecea dela patriarhalitate la cumplita barbarie iudaică. Fiindcă toate binefacerile ce le făgăduia acest tratat au rămas pe teren economic simple deziderate și ipoteze frumoase. De fapt, de toate nouile condițiuni urmau să beneficieze mai ales străinii și, în particular, Evreii, cari, atrași de asemenea perspective, năvăleau în valuri zi cu zi mai numeroase și mai ucigătoare. Paginile ce urmează vor ilustra toate aceste gânduri ale noastre, și, în acest scop, vom începe cu Moldova, provincia cea mai oropsită din toate, fiindcă, aici, s'au scurs puhoaiile de jidovime din toate ghetto-urile Poloniei țariste, din zonele rusești cu îngăduința de așezări evreești, din Galiția, Germania, etc.

O mică paralelă cu cele înregistrate în perioada anterioară este necesară. Pentru anul 1820, s'au înregistrat 19.000 suflete, rezultând din 984 capi de familie la sate și 4.728 în orașe și târguri²⁾, iar pentru anul 1827, 24.000 suflete, rezultând din 1220 cărciumari la sate, 3602 în orașe și târguri și 1256 în Iași³⁾.

Pentru perioada de față, s'au înregistrat următoarele rezultate uluitoare: Pentru anul 1831: 1240 cărciumari prin sate și 31.986 su-

1) Studii economico politice, 231. 2) Verax, tabloul II și text, 8—10 3) Ibid, 12.

flete în orașe și târguri, adică în total 37.000 suflete în toată Moldova sau în procente : 4.2% față de totalul populației creștine de 883.000 suflete ¹⁾, adică 10 Evrei la 228 creștini.

Pentru anul 1838 : 1820 cârciumari prin sate ²⁾, 14.049 capi de familie în orașe reședință de județ și 4.022 în cele nereședință și în târguri — un total de 80.000, sau o creștere de 114% față de 1831 ³⁾. Acești 1820 cârciumari și 1934 comercianți și meșteșugari evrei au la dispoziție 227.245 capi de familie — țărani contribuabili, contribuabili privilegiați și scutiți, în care nu intră cei din orașele de reședință ⁴⁾, adică 1 Evreu la 60 creștini, buni de speculat.

Pentru anul 1846, ni se dau date numai asupra contribuabililor : 30.550 comercianți și meșteșugari cu calfele și ucenicii lor pentru districtul Iașului și cele 13 orașe de reședință, dintre cari : 15.717 Evrei față de 14.833 creștini, adică cu 5085 Evrei mai mult ca în 1839 — de unde o creștere de 48% ⁵⁾ sau în procente 48,50% față de 51,45% pentru Evrei.

Pentru anul 1859, avem o creștere considerabilă. Evreii ating 9% din totalul populației ⁶⁾, numărând 119.000, dela 4.2% cât reprezentau în 1831, adică o creștere de 222%. Creștinii cresc cu 1.3% pe an, Evreii cu 8% ⁷⁾, iar față de 1803 o creștere de aproape 1000% — 119.000 față de 12.000. După alte izvoare, oficiale, Evreii ar fi atins, în 1859—60, numărul de 124.867 ⁸⁾.

Așa că, la încheierea acestei perioade, avem aceste sinteze : pentru cele 13 orașe reședință, se înregistrează 74.696 în 1859; pentru cele 6 orașe nereședință, 7886; pentru cele 66 târguri, 22.061 și în sfârșit, pentru satele Moldovei, 14.274 ⁹⁾.

Ca să ne dăm seama de creșterea considerabilă a numărului și rolului Evreilor în Moldova pe teren social și economic, redăm acest raport între patentarii evrei și creștini pe acești ani.

Pe anul 1839 : din totalul de 21.536, 11.121 sunt creștini și 10.415 evrei sau, în procente, 51.64% față de 48.36% ¹⁰⁾; pentru anul 1846, 30.550 patentari : creștini 14.833—48.55% și 15.717 evrei—51.45% ¹¹⁾; pentru 1859, un total de 32.777, dintre cari 16.670 (negustori și meșteșugari, cu calfe și băeți de prăvălie) creștini și 16.107 contribuabili evrei, — sau în procente : 50.86% față de 49.14% ¹²⁾.

Considerând, însă, că Evreii nu plăteau impozitele individual ci colectiv, adică prin mijlocirea unei taxe asupra tăerii păsărilor și a cărnii în antrepriză, este limpede că Evreii și antreprenorii comunității aveau tot

1) Ibid, tablou IV, V și VI, 14—17 și 18. 2) Ibid, tablou VIII, 22—23. 3) Ibid 26—27. 4) Ibid tablou VII, 20—21 și text 24 și tablou VIII, 22—23. 5) Ibid, tablou IX, 26—27. 6) și 7) Ibid, 32. 8) Lucrări statistice făcute în anii 1859—60, publicate de Dir. Centr. de Stat din Min. Interne al Moldovei Iași 1861—după A. C. Cuza, 244. 9) și 10) Ibid—tablou XXII, 44—45; tablou XXIV, 47. 11) și 12) Ibid, 104.

interesul ca taxa adjudecată să fie cât mai jos posibilă. Și aceasta reiese foarte clar din recensământul populației care ne dă, pentru 1859, 27.401 capi de familie nesupuși altei protecții străine — deci, fără a se socoti supuși streini ca și aceia scutiți de dări¹⁾. Vom avea, așa dară, o porție cu totul inversată și anume: 27.401 Evrei cari, toți — niciunul neocupându-se cu agricultura sau practicând vre o slujbă la stat ori vre-o profesiune liberă — făceau comerț, meșteșuguri sau alte îndeletniciri lucrative, față de 16670 contribuabili creștini. Proporția va fi, dară, de 38% creștini față de 62% Evrei²⁾.

Avea tot dreptul Place, consulul francez din Iași, să scrie aceste rânduri într'un raport din 1856: „In fiecare zi, intră Evreii cu miile în Principate și mai ales în Moldova. Știu dela consulul general al Austriei chiar că are, în acest moment, sub protecția sa, peste 35000 de această religione”³⁾.

Cu alt prilej, vom arăta și încă un alt fel de a se înmulți al Evreilor, rezultând din bunul lor trai și anume raportul între nașteri și morți, cu totul în favoarea lor și cu totul în paguba indigenilor. Acesta este al doilea fel de invazie.

Din toate cele de până acum rezultă, în mod peremptoriu, că invadarea economică a Moldovei era deja fapt împlinit în anul Unirii Principatelor.

Orașele și târgurile Moldovei.

Iașii (1829—1859). In listele de negustori străini, găsim, în 1833, 14 negustori armeni și 16 greci starea I, față de 41 evrei aceeași stare⁴⁾. In 1840, domnitorul N. Sturza dă, prin hrisovul Nr. 230, „3675 jidovi lămuriți de dajnici în acest oraș, Iași, plătind dajdie de 7350 galbeni anual, pentru întreaga Eptaetie” — perioadă de 7 ani, începând cu anul 1839, drept bir către Vistierie⁵⁾. In 1843, deși li se fixase oficial străzile de locuit⁶⁾, străzile principale erau acaparate de ei ca Ulița Mare, începând dela Curtea Veche până la marginea Copoului, a Consulatului rusesc, a Curții domnești, a Teatrului până la Ulița Golia, apoi ulița care începe dela Sf. Ioan în față cu Paladi, ulița Hatmanul Alecu Roznovanu, ulița Sf. Spiridon până la Cabinetul Natural și la 1000 prăvălii numai 15 erau creștini⁷⁾. In 1845, numără aproape 7000 capi de familie, jumătate din populația orașului⁸⁾. Deabia după 3 ani, în 1848, Evreii formează 2/3 din populația Iașului, unde acaparaseră totul: toată camăta, misitia, comisionul, cărăușia, zidăria, lemnăria, fierăria, tapișeria, croitoria, pe cari le fac rău pe toate, dar le fac — „ils font tout mal, mais ils font tout”, cum se exprima un călător străin⁹⁾. In 1859

1) Ibid, 104—105. 2) și 3) Ibid, 105—106. 3) N. Iorga Istorie Evreilor. 4) Furnică, 241. 5) J. Brociner o. c., 239. 6) Neugebauer, Die Donau... p. 93—99 sp. N. Iorga, Ist. Com. II, 144. 7) și 8) N. Iorga, Istoria Evreilor 9) Ibid, ibid.

consulul francez din Iași relatează că Evreii formează jumătate din populația orașului, pe când în București numărul lor este puțin însemnat¹⁾.

Dar să ne servim de documente oficiale. În 1831, din totalul de 4463 negustori și meșteșugari, 73% — adică 3239 erau Evrei²⁾.

Ca populație, Iașul se prezintă, după recensământul din 1831, cu un total de 48.350 suflete, dintre cari 17.570 sunt Evrei și 30.780 creștini și alte culturi³⁾. În 1859, numără 34.730 creștini față de 31015 Evrei, în procente, 52.83% față de 47.17%⁴⁾.

Cu drept cuvânt, un francez, om de spirit, spunea, în 1860, că era deajuns ca Evreii dela Iași să proclame greva ca să înfometeze cu ușurință orașul, fiindcă toată aprovizionarea acestuia: măcelării, brutării și cea mai mare parte din băcăni erau în mâinile lor⁵⁾. Ei contau, în acest an, cu 6983 negustori și meșteșugari, față de 1962 creștini și alte culturi, adică cu 78%⁶⁾.

Botoșanii: Numărau, în 1831, 1900 Evrei (1477 raiale și 423 supuși străini) față de 11.886 creștini⁷⁾. În 1859, cifra de 13.123 față de 14.024 creștini — adică 48.30%⁸⁾. În 1839, sunt 1698 negustori și meșteșugari evrei față de 1090 creștini⁹⁾, iar în 1846, se ridică la 2819 față de 1820 creștini¹⁰⁾, adică 61.80%.

Documentele trecutului ne servesc două plângeri ale breslașilor blănari botoșăneni. În cunoscuta lor jalbă din 1849, li sunt atribuite Jidovilor „fel de fel de uneltiri” spunând că „într'atât și-au întins mrețele răului și vicleanului lor scopos încât noi hristianii pământeni am rămas cu desăvârșire impilați într'o simțitoare obișduire. Pentrucă, prin felurite uneltiri ne smonesc calfele lucrătoare, ne împiedică aliș-verișul¹¹⁾”. Iar în 1851, aceiași blănari ajunseseră în agonie și spuneau în plângerile lor către Domnul că au ajuns cerșetori din cauza Jidovilor „a căror răutate și aierului este nesuferită”¹²⁾. În Botoșani, unde erau și Greci și Aromâni destui, erau tari și Armenii, cari, după cât știm, se uneau cu Jidovii în arendarea de moșii.

În două târguri din județ, Bucecea și Sulișoia, Evreii numără, în 1859, 21.187 suflete față de 100.064 creștini¹³⁾, pe câtă vreme, în 1831, ei numărau, deabia 594 suflete la 131 breslași¹⁴⁾.

Dorohoi, Fălticeni și Herța.

1) St. și Doc. IX, p. 311. 2) Verax tabloul XXXVIII, p. 107 3) Ibid, tabl. IV. 4) Ibid, tabl. XI, p. 29. 5) Ibid, 111. 6) Ibid, 107 Cifrele sunt luate din reg. No. 1599 și 1603. Prsp. 1768, op. II, al Suc. Arch. Statului din Iași. 7) Ibid, tabl. IV, 14. 8) Ibid, tablou VII, 21. 9) Ibid, tabl. VIII, 22. 10) Ibid, tabl. IX, 26. 11) Memoriile despre starea Moldovei la 1787, Edic. Ac. Rom. Buc. 1902, 354—55 ap. G. Zanc. 12) N. Iorga, Bresa blănarilor din Botoșani, 33—34 și Ind. la Români. 13) Verax tablou X, 28 14) Ibid, tabl. V, 15 și VIII, 22—23.

Dorohoiul număra, în 1859, 50.10%, pe câtă vreme, în 1831, număra 147 față de 556 creștini; Fălticeni, în 1859, 63.55%, iar în 1831 1.519 față de 859 creștini; Herța 56.42%, în 1831, față de 1.020 creștini ¹⁾, iar după religie jud. Dorohoiului număra, în 1859, 11.502 mozaici față de 92.619 creștini ²⁾. În 1846, deja, acelaș județ număra 1.401 localnici evrei față de 237 creștini, iar Suceava 1.162 față de 143 ³⁾.

Este foarte interesantă evoluția Bacăului și a Focșanilor. Bacăul este trecut, în 1831, cu 581 Evrei față de 2.300 creștini, iar în 1859, respectiv, 3.819 față de 5.153. adică în procente, 43% față de 57% ⁴⁾. În satele județului, numărau, în 1831, deabia 84 capi de familie evrei față de 18.340 ⁵⁾. Focșanii contează, în 1831, cu deabia 242 suflete ⁶⁾, iar în 1854, cu 1.857 față de 7.897 — în procente 20.02% (80.98%) ⁷⁾. În satele județului, deabia 7 capi de familie la 21.134 capi de familie creștini iar în cele 4 târguri — Adjud, Nămolosa, Odobești și Panciu, în acelaș an 1831, deabia 296 suflete ⁸⁾.

Galații numără, în 1821, 7000 locuitori, iar la 1846, 18.096 în 2822 case, între aceștia, 600 catolici, 300 Armeni, 800 Evrei ⁹⁾. Alții îi dau, în 1843, 25.000 locuitori ¹⁰⁾. Doze, în vremea Unirii, găsește 7.500 locuitori și observă că ar putea să încapă 200.000; laudă „vitalitatea și puterea”, „admirabila situație”, „răpedea desvoltare ca în povești a orașului”, pe cale de a fi „o cetate comercială de întâiul ordin, unul din cele mai bogate întreprinderi ale Europei” ¹¹⁾. Mărturiile trecutului vorbesc în sensul că acest oraș-port începuse, încă din această perioadă, să fie cucerit de Evrei cari sunt în creștere și provoacă, în 1847, mișcări antisemite ¹²⁾. Dar să ne servim de date mai științifice. În 1831, număra 743 Evrei—186 raiale și 559 streini, față de 7.863 creștini, iar în 1859, ei ating 3.137 față de 22.913 creștini ¹³⁾. În întreg județul erau, pentru anul 1831, 17 capi de familie față de 7612 familii creștine ¹⁴⁾.

În orașele din sudul Moldovei: ca Focșani, Tecuciu, Bârlad și Galați, Evreii n'au pus picior decât foarte încet, acest teren le-a fost și li este încă — este vorba de 1903 — aci disputat de negustorii români. Cu deosebire, orașele Bârlad și Tecuciu erau centre importante, în relațiuni strânse odată cu contoarele venețiene și genoveze. Și chiar în epoca lor de decadență, Evreii au găsit adversari hotărâți cu cari nu au prea reușit, până la capăt, chiar la începutul secolului nostru ¹⁵⁾. Județele Tutova și Tecuciu aveau, în 1831, în satele lor, respectiv, 31 și 41 capi de familie evrei, față de 11.817 și 13.116 creștini ¹⁶⁾. În 1859, găsim,

1) Ibid, tabl. IV și XII, 29. 2) Ibid, t. X, 28. 3) Ibid, t. IX, 26. 4) Ibid, t. XI, 29. 5) Ibid, t. VI, 16. 6) Ibid, t. V. 7) Ibid, t. XI, 29. 8) Ibid t. V, 15. 9) N. Soutzo, Notices, p. 144 și 170. 10) Filitti, Dominiile, p. 578. 11) V. Doze, „Un mois en Moldavie”, p. 247. 12) Hurm. XVIII 44, no. II, p. 6. 13) Verax t. VII 20—21 și t. IX, 26. 14) Ibid t. IX, 26. 15) Ibid, 97—98. 16) Ibid, t. VI, 16.

în satele acelorăși județe, 585 și 535 suflete evrești ¹⁾. În 7 târguri din jud. Tutova, 787 Evrei față de 2.760 creștini și în 3 târguri din jud. Tecuciu, 633 față de 1729 ²⁾.

Muntenia.

În 1830, când a avut loc recensământul executat de guvernul provizoriu, populația totală era de 1.650.000 locuitori, dintre cari Evrei 3.316 (559 raiale și 270 supuse unei protecții străine) adică, 0.20% sau 2°/₁₀₀ ³⁾. În București, erau stabilite 594 familii; în Craiova, 82; în Ploești 70; în Brăila 25; în Buzău deabia 3; Pitești și Târgoviște numărau câte 7, R.-Sărat și Focșanii Munteniei câte 1. Numai 5 familii erau săspândite prin târguri: în Secuenii Buzăului și în Cerneții Mehedinților ⁴⁾.

În 1838, după 7 ani, Muntenia număra 1.490 familii evrești (553 supuse unei protecții străine). Bucureștii număra 921 familii, Craiova 114, Piteștii 97, Brăila 117, Giurgiul 54, Piteștii 41, R.-Sărat 82, iar Focșanii Munteniei 3; prin târguri: 4 în Săcueni și în tot județul 1. O creștere de 80% în 7 ani, datorită numai imigrațiunii. Proporția de 3,31%, față de 0,20% în 1831 ⁵⁾. Muntenia, are, deci, 1490 familii față de cele 19.891 din Moldova, în acelaș an sau în procente: 6.92% față de 93.08% pentru Moldova.

În 1856, Muntenia numără 9.334 Evrei față de 5.960 în 1830, adică o creștere de 3.274 ⁶⁾ egalând cu 60%. De azi încolo, această provincie capătă o nouă importanță politică, culturală și economică, și deci, tendința va fi spre aceasta, pe când locul celor mutați din Moldova îl vor ocupa noui elemente din aceleași isvoare rusești, poloneze și germane, etc., nesecate în „românitate” jidovească.

Ardealul, Bucovina și Basarabia.

Deși erau încă obligați a se statornici în Alba Julia, la 1845, se aflau și prin țară 3000 Evrei — așa cum admite Eisler ⁷⁾, cifră dată de scriitorul rus Lenhard și admisă ca probabilă și de J. B. Benigni, caracterizat ca mare iubitor al afirmațiunilor exacte ⁸⁾. În acest oraș, Evreii aveau acum două sinagoge cu doi rabini ⁹⁾, pe când cei din țară se închinau în casele lor ¹⁰⁾.

La țară erau primiți mai ales la moșiile nobililor unguri, cari, exploatând, aveau nevoie de talentele de exploatare ale Evreilor. Pământ propriu, însă, ca străini, nu puteau poseda, după cum, ca străini și mai ales ca Ovrei, nu aveau nici drepturi politice, nici slujbe la stat ¹¹⁾.

1) Ibid, t. XII, 30. 2) Ibid, XIV mp. 30—31. 3) Ibid, 47. 4) Ibid, tabl. XXV, 49. 5) Ibid, t. XXVI, 50. 6) Ibid tabl. XXVII, 51. 7) Eisler Mátyás (scriitor evreu): *Az erdély zsidok multj bol*". (Din trecutul Evreilor ardeleni), în rev. istorică „Erdély Muzeum” v. VII, 1901—ap. B. Duică, 104. 8) „Handbuch der Statistik und Geographie des Grossherzogtums Siebenbürgen”, Hermanstadt I, p. 9 ap. ibid, 107. 9) Ibid, III, p. 217 și I, p. 13—ap. ibid. 10) B. Duică, 107. 11) Vezi legile citate de Fr. Schuler von Llanoy „Siebenbürgische Rechtageschichte” ap. B. Duică 107—108.

După revoluția dela 1848, în tot Ardealul nu erau decât 15.573 Evrei și vom vedea că, la 1870, numărul lor avea să atingă cifra de 24842¹⁾. După acelaș eveniment nenorocit, sub absolutismul austriac, Evreii câștigă mai multe drepturi și deplină libertate de a se așeza în orașul Oradea mare²⁾. În 1839, Aradul număra, alături de 14.160 suflete, 812 Evrei³⁾.

În tot județul Brașovului, nu erau, în preajma anilor 1850, mai mult ca 60 Evrei, fără a se pomeni dacă și câți anume erau în oraș⁴⁾. O revistă săsească pomeneste de negustorii acestui mare oraș, cel mai populat din tot Ardealul pe atunci; erau, adică 118 români și deabia 21 sași, dar nu pomeneste de nici un Evreu până în 1844⁵⁾.

Pe când în 1827, Bucovina număra 7.828 Evrei față de 270.773 creștini (o creștere de 22% pentru primii și de 16% pentru ultimii, față de anul 1821)⁶⁾, în 1830, se găsesc 1726 familii evrești cu 7226 suflete, micșorare datorită, după Polek, introducerii recrutării lor în acest an⁷⁾. În 1846, sunt 11.581 față de 355.550 creștini — exprimându-se cu o creștere de 48% pentru primii și de 37% pentru cei din urmă. Când, în 1848, se ridică orice piedică la imigrarea lor în Bucovina, se înregistrează, pentru anul 1851, 14.581; pentru anul 1857, 29.187, iar numărul lor crește considerabil în anii cari vor urma.

Incepând cu anul 1851, ei pornesc să inunde toată provincia și toate satele ei, ocupându-se cu aceleași îndeletniciri specifice, dar nici un ins cu agricultura⁸⁾. Să rezumăm: în 1821, erau deabia 1.4%, din populație; în 1846, ating 3.12%, iar în 1857 s'au repezit la 6.52%⁹⁾. În 1857, Cernăuții numărau 4.678 Evrei — adică 38% din populație, alături de 7.612¹⁰⁾, și de 4.800 Români¹¹⁾ va să zică o creștere de 250% față de 1807¹²⁾.

Evreii s'au ocupat în această țărișoară și în perioada de față cu cămătăria și cărciumăritul. Un specialist în ale vieții economice din Bucovina ne asigură că aceste camete se mișcau între minimum de

1) E. A. Bielz „Handbuch der Landeskunde” Herm. 1857, p. 142, 160, 161, 170, 211, 240 și Beilz „Transilvania” 1861—ap. ibid. 108—109. 2) N. Firu—Or. Mare p. 72. 3) R. Seisănu „Restabilirea unui adevăr istoric” după Fényes Elek—art. în Univ. 30.12.934. Majoritatea populației din cele 25 târguri din com. Arad era românească din 156 sate, 138 curat românești. 4) Bericht der Handels-und Gewerbekammer p. 134—135. Intreg județul avea, în 1851, aproape 100.000 loc. dintre cari jumătate Români; 265355 Sasi, 18446 Unguri, restul greci și alții; iar orașul: 8747 Români, 8233 Sași și numai 3022 Maghiari și Săcui—apud. G. Gologan, Cercetări privitoare la trecutul comerțului românesc din Brașov 1928 Buc., p. 45. 5) Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde III, Band, p. 323 (Journal des österr. Lloyd. No. 103/1844—ap. Gologan, 44—45. 6) J. Polek o. c. 257—ap. Verax, 339. 7) Ibid. 8) Dr. J. Polek l. c. ap. ibid și C. A. Romstorfer și Dr. H. Wiglitzky: Vergleichene graphische Statistik in Ihrer Anwendung auf des Herzogtum Bukowina, Wien p. 16—ap. B. Duică, 158. 9) B. Duică 158. 10) R. Fr. Kaindl „Geschichte von Czernowitz, 1908—ap. B. Duică 159. 11) Din recensământul austriac: „Cine sunt autochtonii Bucovinei”. O provincie evreiască în Univ. 25.3.937. 12) Dr. J. Polek, 255.

50% și maximum de 500% pe an, pe câtă vreme Talmudul lor încuviința $1/5$ maximum din prețul mărfii, adică 16.70% ¹⁾. Tot atât de periculoși erau cârciumarii cari vindeau marfă proastă, dar bine plătită.

Basarabia, provincie încăpută sub cnutul rusesc, urma soarta Bucovinei, dacă nu era și mai oropsită sub acest raport, avându-se în vedere faptul că această provincie era o zonă de așezări evrești și încă o zonă pe unde se scurgeau toate armatele de cucerire sau în războire cu Turcia și în plus că nici un înalt demnitar nu se interesa de soarta provinciei așa cum a avut loc cu guvernatorii Bucovinei. Ba mai mulți guvernatori — înainte și după decretarea ei ca gubernie rusească — au fost niște călăi de care se îngroziseră însuși împăratul și înalții demnitari dela Petersburg.

Mărturiile trecutului vorbesc în sensul că actele comerciale se redactau, încă în 1839, în românește, între particulari. Este foarte interesant în această privință documentul-chitanță al unui croitor evreu din 15 Aprilie 1839, scris în românește ²⁾; ceea ce denotă că rolul meșteșugarilor români pe piața Chișinăului era încă destul de puternic. Dar meșteșugurile treceau, încet încet, în mâinile Evreilor.

Frumoasa provincie dela estul Moldovei își pierdea zi cu zi omogenitatea ei etnică. Cu ocuparea ei de către Ruși, au început să se colonezeze, sistematic, Bulgari cari începuseră încă din 1769, Nemți, Elvețieni - francezi, rascolnici-sectanți și vechii credincioși (staroobriadți), aceste două grupuri din urmă în Buceag. În județul C. Albă, s'au așezat Nemți originari de preferință din Württemberg — cu colonii importante la Tarutino și Crasnoe, precum și Elvețieni francezi — cu colonia Șaba; Bulgarii s'au așezat și ei în Buceag, aproape de Ismail, Chilia, Reni, C.-Albă și Chișinău, în total, 43 colonii în valoare de 9641 familii, cu 56000 suflete. Toți acești coloniști s'au bucurat de scutiri de biruri și de multe alte avantagii ⁴⁾.

Evreii veniți — parte din Moldova, după statistica rusească, parte din Polonia și gubernia Podolia — au atins, după Șvinin, în 1816, peste 5000 familii, adică circa 20000 suflete. În 1856, ei atinseseră numărul de 78751 suflete. Până în 1806, numărul acestora era, după aceleași izvoare, cu totul neînsemnat.

1) B. Duică, 164—166 și S. M. Melamed „Psychologie des jüdischen Geist” Berlin, 1913, p. 150. 2) B. Duică, 166. 3) Cine erau meșteșugarii Basarabiei între 1912—1840 de E. Negel, în Univ. din 7.2.040. 4) Bulgarii s'au așezat în două etape: a) în urma războiului din 1787—1791, când s'au așezat în Buceag și b) între 1806—1834, când s'au așezat și pe moșiile boierilor moldoveni; Nemții s'au așezat, între 1814—1842, cu 24 colonii, veniți din cartierul Varșoviei; Elvețienii francezi, între 1824—1828, prin inițiativa contelui Paravicini. Vezi: Historicus — De ce ne trebuie Basarabia, Buc. 1915 p. 28—29 și Bessarabia, editura ziarului „Bessarabet”, sub redacția lui P. A. Krusevan, Moscova, 1903 p. 111.

Recapitulând, vom avea în anul 1859 pentru cele patru provincii, (Moldova, Muntenia, Ardeal și Bucovina) o populație evreiască de 177.521 suflete la un total aproximativ de 6.300.000 — adică un procent de circa 3,54%.

Mai rămâne de semnalat încă două fapte de mare importanță, în domeniul vieții spirituale și politice. Numai în București, Evreii numără 5 sinagoge prin 1841—42. Și încă un fapt. Un doctor Iuliu Barasch, jidov descălecat în 1841 din Brody-Galiția, întemeiază, în 1857, primul organ de publicitate evreesc „Israelitul român” — în românește și în franțuzește, instrument chemat să forțeze intrarea Ovreilor în egală îndreptățire alături cu Românii. Și, în acest scop, încep agitațiile din ce în ce mai violente și mai impertinente; agitații cari vor dura întreaga perioadă următoare, până la Marea Unire.

g) Cum au fost văzuți de călătorii și scriitorii streini .

Neigebaur, care a petrecut ani mulți în Principatul Moldovei în calitate de consul al Austriei, scria cele ce urmează spre mijlocul secolului trecut: „Dacă cercetăm origina Evreilor trăind aci, se constată că majoritatea este venită din Galiția și din Polonia rusă la o epocă recentă. Emigrarea lor este principial atribuită aversiunii lor pentru serviciul militar la care erau supuși, atât în Austria cât și în Rusia. Această mișcare de emigrare a fost încurajată și crescută de rațiuni de ordin comercial sau economic, fără ca principala cauză — recrutarea — să-și fi pierdut din efectul său. Ei s’au stabilit în Moldova mai ales; în Muntenia, comerțul se găsea în alte mâini. Bună starea de care se bucură, astăzi, Evreii din Moldova arată până la ce punct au știut ei să exploateze resursele acestei țări și să dea viață comerțului său”. Și iată cum îi zugrăvește: „Sunt, în general, egoiști și n’au compătimire pentru ceilalți locuitori ai țării. În Moldova, negustorii cei mai bogați sunt aceia cari fac comerț cu mărfuri de lux ce le aduc dela Lipsca. Acești negustori, pentru cea mai mare parte, sunt Jidovi austriaci, scot asupra mărfurilor lor un beneficiu variind între 25—100% și le trec, precât cu puțință, ca mărfuri franceze, cu toate că ele sunt aproape întotdeauna originare din Austria și Germania. Cumpărându-le dela bâlciul din Lipsca, ei plătesc o treime din valoare în numerar, dau garanții pentru o altă treime și semnează o trată pentru treimea rămasă. În Moldova, vând foarte mult pe credit, ceea ce este cauză de falimente frecvente, fiindcă, în această țară, este de ajuns ca un negustor insolvabil să aranjeze cu creditorii cei mai apropiați. Are foarte mare grijă să nu-și împlinească niciodată angajamentele

Iuate la Lipsca și poate, nepedepsit, să înșele pe negustorii dela cari a luat marfa" ¹⁾).

A. Demidof îi descrie în felul acesta: „În fața dughenilor lor, pe ulița mare a Iașului, i-am văzut așezați pe marginea pragurilor, învăluind trecătorii într'o privire arzătoare, plină de pasiunea câștigului și sunând mereu între palmele lor aurul și argintul galbenilor și al rublelor, stând neclintiți, de dimineață până seara, nepăsători la batjocura lumii și neobosiți față de greutatea și mizeriile meseriei lor" ²⁾).

Raoul Perrin ne dă, pentru 1839, un sugestiv portret fizic al acestui soi de oameni. Printre negustori de toate națiile, a văzut și Evrei „cu barbă creață și unsuroasă, cu căciuli de blană pătate, cu anteriorul de pielea dracului lucios, cu mâinile cărligate și pământii" ³⁾, ceea ce reamintește întrucâva caracterizarea clasică făcută de contele d'Hauterive, fost secretar al Domnului Alex. Mavrocordat și pe care o repetăm, fiindcă rămâne de veșnică actualitate: „...au cea mai extraordinară figură care se poate vedea în vreun colț al lumii; cu capul pătrat sus, așuțit jos, acoperit cu o căciulă de blană neagră, ale cărei fire stau ridicate ca niște țepi de ariciu, de subțiri cari atârnă doi zuluți de păr cât sunt de lungi, în timp ce spatele capului este ras, ei mai au pe deasupra și un cioc mic în vârful bărbiei, ceea ce le dă înfățișarea unor capre de Angora" ⁴⁾.

Dr. Iuliu Barasch, socotit de Evrei ca „civilizatorul României", ne dă, încă în 1842, un portret al unei categorii de Jidovi ce locuiau Iași: „O clasă ciudată de Jidovi sunt burlacii, ce nu-i găsești în altă parte, imigrați din Rusia megieșă în Tg. Cucului — regiune aparte unde se găsește sinagoga, baia, locuința rabinului și multe alte clădiri ale comunității, pe lângă mai multe hanuri pentru burlaci. Măidănașul din Cracovia este un raiu față cu Tg. Cucului din Iași și locuitorii cei mai mizeri din Cazimir sunt, din punct de vedere moral și intelectual, mai bogați față cu burlacii — îndeobște, trândavi, vagabonzi și nefolositori. Guvernul a autorizat comunitatea evreiască să expulzeze peste Dunăre pe aceștia, dar n'a făcut-o decât cu aceia cari purtau în public o basma sau o pâine pe străzile Iașilor în ziua Sâmbetei și cari au săvârșit alte delictе de aceiași natură." ⁵⁾

Misiunea trimisă de Biserica Scoțiană printre Evreii din Moldova povestește lucruri îngrozitoare de starea materială și morală a popu-

1) Neigebauer „Die Donau... partea I, p. 231 și urm. partea II, p. 90 și urm. ap. Verax 65—66. 2) Voyage dans la Russie méridionale, 1840, 162—ap. Zane 260. 3) „Coup d'oeil sur la Valachie et la Moldavie"—ap. N. Iorga, Ist. Bucureștilor, p. 260. 4) Memorii despre starea Moldovei la 1787", Ed. Ac. Rom. Buc., 1902, p. 354—55. Vezi și V. A. Urechic, III, 355—56. 5) Dr. I. Barasch — Itinerar în Cracovia, Galiția, Bucovina, Moldova și Muntenia, 1841—42, tradusă de Dr. E. Schwartzfeld, Buc. 1894, p. 106—107.

lașunilor evrești — originare din Polonia și din Rusia, îmbrăcate în haină neagră poloneză lungă, cu căciulă de blană în șepi. Iașii număra prin 1839, 200 sinagogi, cu 30 mai mari, numai pe o singură stradă erau 20. Despre rugăciunile lor la ceremonia Ispășirii, spuneau că erau exprimate prin urlete grozave, care înspăimântau lumea. În București, Evreii polonezi aveau 7 sinagogi.¹⁾ Am dat câteva mostre din noblețea rasei cu care ne binecuvânta Israel.

Și, cu acestea de mai sus, încheiem o perioadă care marchează una din marile etape atinse de Evrei întru cucerirea Principatelor, lucru care va avea definitiv loc în perioada ce urmează, când ei își vor exprima, ostentativ și impertinent, pretențiile de a lua parte și la conducerea țării.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) A. Lepădatu despre William Whyte & Co, 1843, în *Narration of a mission of ingewy to the Jews form the Church of Scotland in 1849. Povestirea misiunii de cercetări printre Evreii a Bisericii scoțiene în 1839.*

PARTEA II

De aceea, nu numai astăzi dar din toate timpurile, sub toate regimurile, Domnii și bărbații de stat ai României, și, în general, toți aceia cari se interesează de această țară, s'au preocupat de necesitatea de a împiedica exploatarea poporului român de către un alt popor care îi este străin, de către evrei.

M. Kogălniceanu.

(Din răspunsul dat la nota lui La Valette, ministru de externe al Franței, în legătură cu aplicarea, în 1869, a art. 10 din legea poliției rurale).

PARTEA II

PERIOADA AGITAȚIILOR EVREEȘTI ȘI A UNEI INVAZII NESTAVILITE (1856—1918).

- CAP. I. *Evreii în comerț, în finanțe și în industrie.* 157
1. Evreii tind să acapareze total comerțul mare, cel mărunț și cel de import-export. 2. Evreii în agricultură ca agricultori și arendași organizați în vaste trusturi. 3. Cârциma evreiască, camăta, instituții bancare, finanțe.
- CAP. II. *Meșteșuguri și industrie.* 193
1. Meșteșuguri și industria mijlocie. 2. Industria mare: Industria hârtiei, a celulozei și arta grafică; industria textilă, alimentară, a petrolului; forestieră, metalurgică, ceramică și altele.
- CAP. III. *Evreii sunt o națiune aparte.* 224
1. Organizarea Evreilor ca națiune aparte la noi. 2. Presa și literatura evreiască adhoc. 3. Școala evreiască și Evrei în învățământul românesc. 4. Agitații evreiești și reacțiuni naționale. 5. Lupta împotriva așezării noastre constituționale. 6. Lupta împotriva Legiuirilor noastre. 7. Publicații evreiești, A. I. U., și activitatea lor calomnioasă. 8. Vizite ale misionarilor evrei și evreo-fili.
- CAP. IV. *Reacțiunea: Țara își înjghebează structura economică și financiară.* 267
1. Instituirea leului național. 2. Inființarea B. N. R. Creditele funciare: rural și urban. 3. Case județene, Credit agricol, case de împrumut. 4. Așezăminte cooperatiste.
- CAP. V. *Comerțul și industria naționalilor și a streinilor creștini* 278
- CAP. VI. *Noua înfățișare a provinciilor românești.* 285
1. Raporturi demografice și economice. 2. Rezultate ale mișcării populației. 3. Evreii și proprietatea națională. 4. Noi aspecte etice și estetice ale târgurilor și pieții noastre.

PERIOADA AGITAȚILOR EVREEȘTI ȘI A UNEI INVAZII NESTAVILITE (1856—1918)

Caracteristici și factori noi

Am încheiat perioada anterioară cu această îngrijorătoare constatare: în ajunul Unirii Principatelor, acapararea economică a Moldovei de către Evrei putea fi socotită un fapt consumat. Primul cap de pod era în mâinile acestei populațiuni parazitare și barbare. De acum, încep să se organizeze metodic. Parte din trupele cu experiență trec înainte, mereu spre sud, iar parte din cele rămase se ocupă de curățirea terenului cucerit, în așteptarea altor trupe proaspete — galițiene, germane, ruse și de toate nuanțele, cari vor atinge în curând proporția de 1 Evreu la 4 Români.

Caracteristicile perioadei de față — care, de fapt, începe cu anul 1856, când au loc primele agitații — sunt, în linii generale, următoarele: 1) agitațiile evreești îmbracă caracterul de permanență și de endemie, însoțite de o invazie de proporții nemaicunoscute — între 1854—1867, media anuală ar fi atins cifra de 26154 (!)¹⁾ — cu tendințe din nord spre sud, care va merge din succes în succes pe câmpul vieții economice ca și pe acela al vieții spirituale, peste tot întinsul teritoriului nostru etnic; 2) accentuarea pătrunderii în credit și în industrie a capitalismului apusean, care, în expansiunea lui, se servea tocmai de acești Evrei ca de primii pioneri, pentru legăturile de început și cele de mai târziu; 3) libertatea absolută în arenă economică și desființarea oricăror bariere vamale, ceea ce ducea, fatal, la desființarea breslelor și de drept, precum și o nemărginită și dezământată libertate în comerț, indiferent de insul care activa și indiferent de ce și de cât se importa; 4) odată numericește destui și stăpâni de fapt pe toate rosturile și re-

1) După N. C. Angelescu — Dezechilibrul românesc, p. 124. Numai în timpul anilor 1878—79, ar fi venit 20.000 Evrei, aceasta datorită simpatiei de care se bucurau în Europa și la congresul dela Berlin.

sorturile fundamentale ale Moldovei, precum și odată în legături trănice cu presa, finanța și diplomația internațională, Evreii devin pretențioși și impertinenți până la agresivitate și de aceea, ei se agită, mereu și mereu, ca să câștige ceea ce formal le lipsea : dreptul de cetate în statul român, adică prerogativa de a nu fi stingheriți în nici o întreprindere — civilă și politică, economică și spirituală ; 5) reacțiunile violente dar juste ale clasei noastre intelectuale și politice, cari se încheie, în fond, cu un singur câștig — eliminarea Evreilor dela viața politică, dar și cu cele mai mari pierderi, în câmpul vieții economice și spirituale și, în sfârșit ; 6) organizarea apărării noastre ca să se poată întemeia un stat capabil să reziste și să se dezvolte sub toate raporturile.

Dacă ne referim la factori cari favorizau această invazie și creșteau, totodată, agitațiile — mediu foarte prielnic pentru imigrarea Evreilor și dezvoltarea lor parazitara — vom scoate în evidență următorii : starea culturală înapoiată în care trăiau boieri, târgoveți și țărani laolaltă, totodată preocupările de grăbită civilizație apuseană ce aducea cu sine meșteșugari și aventurieri cât mai numeroși ; acea ideologie pașoptistă caracterizată prin un romantism naiv, care, la un moment dat, a căzut în grava eroare de a face cândva apel și la elementele evrești, romantism căruia au căzut victimă și saloanele înalte și multe minți luminate și suflete patriotice ; viața politică și administrativă care ne absoarbe toate energiile și produce goluri mari în breslele naționale ; greutățile interne și îngrijorările în domeniul politic pe plan internațional, greutăți și îngrijorări ce ne distrăgeau atenția dela toată subjugarea economică și spirituală la care ne împingeau Evreii ; greutățile financiare — prea puține reale, cele mai multe fictive — cari ne îndemneau la împrumuturi externe pe cari le realizam cu renunțări la principii de înaltă politică și etică națională ; agitațiile Evreilor cari, adeseori, erau, în fond, și ele manopere de a ne sustrage atenția dela grija de a stăvili năvala lor ; spre rușinea noastră, parte din presa națională, amăgiată, adeseori, de principii umanitariste și ideologii ultra liberale, apăra interesele jidovești ; țările noastre erau în perioada construirii tuturor posibilităților : căi și mijloace de comunicație, instituții culturale și economice — chemate să le asigure o viață nouă, proprie și independentă. Doi factori de natură externă erau aceștia : 1) turburările, între 1870—90, din Germania, Polonia și Austro-Ungaria, ca și pogromurile din Rusia, împingeau, în valuri mari, populația vagabondă și nedorită din acele țări a se așeza, comodă și impertinentă, la noi și 2) pentru reușita expansiunii industriale și a plasării capitalului străin sau jidovesc de peste graniță, capitaliștii și industriașii își aleseseră tocmai pe Evrei ca pionieri și intermediari, ca reprezentanți și conducători ai nouilor întreprinderi comerciale, industriale și financiare dela noi.

Ceeace trebuie accentuat, așa dară, pentru această perioadă, este că trăim în plină luptă deschisă de Evrei pentru câștigarea drepturilor politice și civile ce li erau refuzate. Și vor apare, în acest scop, teoreticieni și istorici cari își vor dezvolta toate talentele și tot arsenalul de arguții și sofisme întru dovedirea continuității lor în Dacia — cu alte cuvinte, își vor afirma, fără rușine, calitatea de neași pământeni. Și vor face apel la complicități lăuntrice și la presa și puterea politică și financiară internațională, ca să dărâme dispozițiile supărătoare din Regulamentul Organic, din Convenția dela Paris, și din Statutul lui Cuza, dar mai cu deosebire art. 7 din Constituția din 1866, precum și toate legiurile sau încercările de legiuri chemate să apere munca și ființa statului și a națiunii de starea de robie ce i se pregătea.

Prima armă le va fi calomnia bine organizată, ca variație și intensitate. Ca atare, vor calomnia pe toți bărbații de stat și vor ponegri pe toți marii oameni ai națiunii; vor discredita în străinătate toate scrisurile de stat românești; vor semăna, cu orice prilej neînsemnat și peste tot, discordii și minciuni și vor difuza, prin presa internațională ce le sta la dispoziție, zvonuri tendențioase și atentate imaginare la ființa și adresa lor. Și vor răspândi, cu aceiași impertinență, credința neîntemeiată în nimic că totul, toate aceste numite persecuțiuni, trâmbițate mereu și mereu, se reazămă pe un fanatism de ordin religios și nu pe considerațiuni de natură economică și socială. Precum cereau sprijinul consulilor în perioadele anterioare, ei vor cere și de data aceasta sprijinul acestora, ca și pe acela al presei, finanței și diplomației iudaice internaționale, iar finanța mare, atunci când ne va prinde la ananghie, ne va da lovituri din cele mai grele sau ne va smulge consimțimante sângeroase pe teren politic și financiar.

Se vor organiza stat în stat, mai mult chiar, în suprastat. Se vor singulariza sub toate raporturile. Își vor avea organizația economică și financiară care ne va sugruma. Își vor avea presa lor oveiască, adesea sub flamură românească, care ne va otrăvi sufletele. Își vor strânge rândurile în jurul ghetto-urilor și al sinagogei, în Uniunea Evreilor Pământeni — ca sucursală a Alianței Israelite Universale — și în lojile masonice oculte cari, în această perioadă, se înmulțesc în toate centrele, mari și mici, și în păienjenisul cărora vor prinde multe conștiințe românești. Pe câtă vreme noi, băstinașii creatori de țară, ne vom strădui să organizăm un stat tânăr cu suveranitatea noastră națională, efectiv, însă, forță publică și așezăminte judecătorești, buget bogat — public și privat, toate bogățiile țării și toate strădaniile unui întreg popor vor sta în serviciul adevăratei și realei suveranități — suveranitatea ocultă și atotputernică a Cahalului evreesc.

Presa lor va urmări două țeluri, deodată: să-și atingă scopurile

economico-politice și să otrăvească, destrămând și iudalizând sufletele și presa naționalilor. Și această presă, nouă și impertinentă, adesea sub frontispiciu național, își va înmulți organele, ca ciupercile după o ploaie caldă, și va ajunge la proporția cotidianelor cunoscute de toți, capabile să terorizeze guverne și oameni politici, administrație și opinie publică, să dicteze în problemele sociale și să creeze curente noi de natură literară, științifică și politică, cu impertinență crescândă. Și vor trâmbița, prin această presă, libertăți ultraliberale și se vor servi de naivitatea organizațiilor liberale sau de complicitatea celor pseudo-liberale, în atingerea scopului urmărit.

La spatele acestor agitații în vederea câștigării anumitor drepturi pe plan economic și a naturalizărilor în masă, năvala va fi cu atât mai neobservată cu cât va fi mai intensă. Și aceasta în toate domeniile: în cel demografic, unde pătrund cu sutele de mii; în cel economic și social, tinzând să acapereze totul: cârciume și arenze de moșii; furnituri publice și perceperea acsizelor și impozitelor indirecte; camătă și comerț de bancă; meșteșuguri și industrie pusă sub protecția legilor și privilegiilor; lipsă de casă și coloniale; presă, școală, teatru și profesii libere; proprietatea urbană și în perspectivă cea rurală; etc. — cu un cuvânt, toată vigoarea satelor și a mahalalelor, toată vîlaga aleasă a națiunii românești, toate bogățiile solului și ale subsolului.

În rezumat, bilanțul este acesta: hoardele năvălitoare ating proporții nebănuite ca număr, prin invazie și excedent de nașteri, acaparând totul și denaturându-ne fisionomia etico-biologică originară; populația băstinașă devine, sub toate raporturile, tributară acestor elemente parazitare și își macină vitalitatea rasială — roasă de mizerii, de camătă și de acool; națiunea și ființa statului sunt amenințate în funcțiunile lor fundamentale; lupta dusă de oameni politici și de clasa intelectuală ca și măsurile luate, nu duc la nici un rezultat practic, exceptându-se doar îngrădirile art. 7 din Constituție, care, în mod automat, pune oarecum stavilă la căpătarea de prerogative civile și politice.

CAP. I.

OCUPAȚIUNILE EVREILOR ȘI METODELE LOR DE ACTIVITATE

În această perioadă, Evreii se ocupă cu toate îndeletnicirile — îngăduite sau nu, de preferință, cu cele mai bănoase și cari nu reclamă nici capital, nici muncă, cunoscute nouă din trecut sau inedite până astăzi și anume : cârciumăritul sau arendarea de moșii, perceperea de acsize și de impozite indirecte de stat, comunale și județene ; comerțul ambulant și camăta — sub forma de bancă sau de ocupație clandestină ; cu furnituri publice și specularea de titluri rurale și de efecte de bursă și mărfuri ; cu exploatarea de păduri, în care încep să pătrundă și să o prefere ; cu comerțul de lipscănie, pe care îl vor dezvolta și cucerii în întregime ; cu întemeierea de societăți în comandită și anonime ceeace li va ușura acapararea marelui public în mrejele afacerilor lor și îi va face stăpâni pe noi izvoare de bogăție ; cu noua industrie a petrolului în care se vor băga în calitate de industriași sau de agenți ai capitalismului apusean ; cu tot felul de industrii și meșteșuguri, ce le vor dezvolta nestingheriți sub egida privilegiilor acordate industriei naționale în naștere ; cu industria zahărului, pe care o vor stăpâni tiranic ; cu prostituția și comerțul de carne vie ; cu industria preseii, sub frontispiciu național, pe care o vor întrebuința împotriva țării adoptive și o vor prostitua și pe ea ; cu un cuvânt, cu specularea țaranului și a orășanului, sub toate formele, închipuite și neînchipuite. Metodele vor fi : falsificarea în fond și în formă a bucurilor, specularea și acapararea neîngrădite, falimentul și concurența ucigătoare, contrabanda ; etc. Ei vor fi, în toate și peste tot, agenții necinstiți ai circulației, cum îi numește A. C. Cuza în scrierile sale.

Raporturile între băștinași și Evrei vor fi, de azi încolo, din cele mai ciudate — Românii își vor apăra ființa națiunii și a statului, cu ati-

tudini din cele mai binevoitoare ; Evreii, pe de altă parte, ingrați, organizați în luptă pe viață și pe moarte împotriva noastră.

Ca să cuprindem mai clar și în întregime întinderea elementului evreesc în viața noastră națională în această perioadă, vom împărți materialul documentar în trei mari compartimente : a) invazia în viața noastră economică, b) invazia în viața spirituală a națiunii și, în sfârșit, c) organizațiile evrești cari îi ajutau la această cucerire sau cari luptau pentru alte cuceriri.

a) Invazia în viața noastră economică.

i. *Pătrunderea Evreilor în comerțul țării.*

Știm, din cele ce preced și din cele expuse în perioade mai vechi, că Evreii acaparaseră, în Bucovina și în Moldova și în o parte din Ardeal, aproape tot comerțul mic. Încă din 1831, Evreii erau băgați în tot comerțul mare și mic precum și în toate meșteșugurile. Un francez om de spirit, spunea, în 1860, că Evreii într'atâta dețineau comerțul mic alimentară Iași, încât, dacă ei ar fi să decreteze greva, ar putea să înfometeze cu ușurință orașul, fiindcă toate măcelăriile și brutăriile, precum și cea mai mare parte din băcăniile erau în mâini evrești. Ei contau, în acest an, cu 78% negustori și meșteșugari în capitala Moldovei. Desjardins, deasemenea, constata că tot comerțul mic al Moldovei era în mâini evrești : lapte, carne, fructe, rachiu. Cu comerțul de carne trif au scos de pe piață pe măcelarii creștini. Din datele pe anul 1878, constatăm că comerțul mic, chiar în București, nu mai era național : majoritatea brânzelor celor mai lucrative aparțineau Evreilor. Și comerțul mare aparține lor. Încă din 1831 și 1878, Evreii dețin majoritatea zdrobitoare în lipscănie, confecțiuni de haine, în bijuterie și giuvaergierie, în comerțul de mobile, în bancă și zărăfie, ca și în acela de import-export.

Articolul de comerț cel mai de seamă însă și aducător de câștiguri a fost cârciuma. Dar pe aceasta o trecem în categoria comerțului de bani, fiindcă numai cârciuma este începutul acestui gen de comerț, prin ea s'a introdus Evreimea în țară și prin ea a ajuns să posede capitaluri cari să-i ajute la formarea de bănci și la acapararea economică a țării. Sau am putea o trece în categoria întreprinderilor industriale, de oarece cârciuma a fost un laboratoriu de combinații chimice care concura la distrugerea sănătății bieților țărani și muncitori. Ba, ar fi trebuit să începem această invazie cu cârciuma, fiindcă numai prin ea s'a introdus la noi în comerțul mic și cel mare, în arendarea de moșii și

de alte izvoare de venituri, precum și în industrie și în marea finanță — aici, la cârciumă, se acaparau produsele țărănești și se amaneta munca țaranului pe săptămâni, luni și ani întregi, precum și se desfăceau manufacturate de modă nouă de cea mai proastă calitate. Xenopol numea cârcima un bu-ete care sugea toată averea țaranului.

După Ruppın, care cunoștea procentul patentelor evrești din 1904, Evreii contau — susține el — numai cu 21,1 %, sau din 107.332 neguțători, minimul evreesc era de 22.590. Dar se știe că nu toți negustorii și meseriașii evrei plăteau patentă. Județul Iași număra 75 % Evrei negustori; Botoșanii — 75,20 %, Dorohoiul — 72,90 %, Tecuciul — 65,90 %, Neamțul — 60,70 %, Romanășii — 57,40 %, Vasluiul — 56,50 %, — Fălciu — 55,70 %, Bacău — 52,20 %. În 1896, Evreii contau cu ceva mai mult, cu 24.601. Scăderea din 1904 s'ar atribui emigrării și concurenței naționalilor ¹⁾.

După alte izvoare, avem aceste rezultate: în 1902, din totalul de 18.062 firme comerciale, 10.942 dețineau Evreii — adică 60 % ²⁾.

În 1903, avem 17.172 patentari evrei față de 14.728 patentari creștini sau în procente: 53,70 % față de 46,30 %. Remarcăm o majoritate zdrobitoare care atinge și 85 % în capitale de județe: Bacău, Botoșani, Dorohoi, Huși, Iași, Piatra, Roman, Fălțiceni, Vaslui sau în târguri, ca Hârlău, Herța, Tg. Frumos, Tg. Neamț, Panciu; în câteva comune rurale ale Iașului, etc. ³⁾

În 1900, avem un total de 96.937 comercianți și meseriași pentru toată țara, dintre cari: Români 62.058 (în comunele urbane 18.862, în cele rurale 43.196), streini 13.685 (respectiv: 9142 și 4543) și Evrei 21194 (13.955 și 7230 ⁴⁾.

În 1900, capitala țării număra 43.274 Evrei, față de 185.697 cetățeni români, adică 15 %, alți 30 % fiind străini — și ei nu putea fi decât meseriași și negustori ⁵⁾. Craiova numără, în acelaș an, 2891 Evrei ⁶⁾.

Cu rari excepțiuni, Evreii dețin tot felul de comerț, dela cel mai nobil, pe care ei îl prostituiau — cel de bani, — până la cel mai de jos; rândurile băștinașilor se subțiază și se retrag în domenii de activitate fără orizont pentru ei și fără nădejde pentru neamul lor. Iașii număra, în 1839, la 9 bresle, 627 breslași români, iar în 1909, decabia 71 români și 521 evrei ⁷⁾.

O altă îndeletnicire foarte rentabilă, dar care aducea vătămare comerțului stabil, era comerțul ambulant, pe care Radu Rosetti îl califică drept o adevărată plagă pentru comercianții plătind patentă ⁸⁾.

1) Op. cit. — după B. Duică, p. 223. 2) Verax, o. c., 301. 3) Ibid, 302—3, tablou XI.VII. 4) Dr. D. I. Creangă, art. în Universul 5) Din statistica publicată în Mon. Of. din 14 Dec. 1910 de Direcția contribuțiunilor directe din Min. Finanțelor. 6) Ibid, ibid. 7) A. C. Cuza — Poporație, p. 81 și 569, 8) Verax, o. c., 184.

„Stoluri de colportori — ne spune acest autor — atât în București, cât și în provincie, mergeau din casă în casă oferind mărfuri de tot soiul cu prețuri cari, de cele mai adeseori, nu reprezentau nici jumătatea aceloră cu cari aceste mărfuri erau vândute în magazine.” Și ne lămurește de ce : „Aceste mărfuri, vândute așa de efitin, proveneau adesea din lichidări și falimente, dar de asemenea, în multe cazuri, din furturi și dela magazine cari se pregăteau la un faliment tot așa de fraudulos, precât de avantajos, pentru proprietari. Aceștia încrezându-se în marfa lor neplătită la colportori cari o desfăceau pe un preț de nimica, dar numărat la particulari și obțineau pentru aceasta un bun comision. Acești colportori nu plăteau nicio patentă și acest negoț necinstit făcea cea mai redutabilă și necinstită concurență neguțătorilor onorabili, atât creștini cât și evrei, cari, fără excepție, doreau în gura mare suprimarea lui“ ¹⁾.

Această plagă era răspândită și în toată Moldova, poate mai mult ca oriunde ²⁾. Numai la Iași s'au înregistrat, în 1866, patentabili ambulanți români 187, pe când Evreii numărau 1092 ³⁾.

Dar acest fel de negoț era atotputernic în tot Ardealul și în Banat. Al. Bărbat, ocupându-se de acest fel de negoț, ne prezintă date statistice privind Ungaria și Ardealul : din circa 50.000 negustori patroni de toate categoriile, circa 9099 — adică 18,20% — erau negustori patroni ambulanți, cari își exercitau acest fel de comerț în virtutea patentei imperiale din 14 Septembrie, 1852, patentă care asigura anumite drepturi și stabilea anumite interdicții, lăsând în atribuțiunile fiecărui oraș prerogativa de a lua dispoziții speciale cu privire la exercitarea acestui gen de comerț în târgurile lor și le învestea cu dreptul de a viza cărțile de ambulanță. Dar această latitudine a consiliilor orașenești se confunda cu linia intereselor de maghiarizare, prin privilegierea elementelor ungurești și evreești și boicotarea concomitentă a Românilor băștinași. Ca urmare, efectele acestor dispoziții și practici administrative au fost : Românii, mereu șicanași, au rămas săraci și începători în exercitarea comerțului ambulant, de cele mai multe ori fiind împiedicați cu desăvârșire în exercitarea lui, pe câtă vreme, Ungurii și Evreii, favorizați, s'au dezvoltat mereu, s'au înstărit și s'au stabilizat cu timpul, dând orașelor ardelenesti contingente tot mai mari și mai importante de populație ungurească și maghiarizatoare ⁴⁾.

Să împrumutăm ceva și dela D. Z. Furnică, neobositul cercetător al trecutului nostru negustoresc, care scria acestea : „Tot efitin, vândură

1) Ibid, ibid. 2) Ibid, 185. 3) M. Eminescu — Scrieri politice și sociale : Industrie și comerț. 4) Al. Bărbat, Fapte de politică economică în Ardeal, înainte și după unire, publicat în rev. „Observatorul social-economic, Cluj, No. 3—7 — Vezi și Referatul, în mss., al d-lui G. Ibraru prezentat sub „Problema comerțului românesc „Comisiei VIII a B. N. R. pentru pregătirea practică și promovarea elementelor tinere în comerț.

și marfagiii, care strigau marfa pe strade și tot proastă fu și marfa ce ei vindeau”. Și în altă parte : „Mulți din ei (dintre Evrei) continuară de a se ocupa cu misitia, samsarlăcul, telalia și vânzarea de haine vechi și iarăși mulți vândură pe strade vaxe și chibrituri, sticle și pahare, marfă de mărunțișuri de bocceagiu, de ață, ace și alte lucruri necesare menajului, care reclamau capital mic. Sau vindeau cercei și mărgelile, manufactură, ceaprazărie și mărunțișuri pe cari le cumpărau dela Evreii spanioli toptangii și se numeau acești colportori ambulănți prin sate, mămulari și mărgelari, elementul cel mai păgubitor negustorilor stabiliți”¹⁾.

Din acești ambulănți prin mahalale și prin sate — mămulari și mărgelari — a născut încet încet, acea clasă de negustori mari și toptangii cari terorizau piața cu capitalul, ca și cu metodele lor de a lucra — aceeași lipsă de scrupule, aceeași abatere vicleană dela angajamentele luate, aceeași aplecare spre înșelăciune și abuz, etc., care nu-i deosebeau întru nimic de orândarii din satele Moldovei²⁾.

Unul din autorii monografiei „Bessarabia” constată, că, la începutul secolului nostru, Evreii stăpânesc și comerț și industrie, păgubind rău interesele țărănimii, iar influența demoralizatoare a micilor negustori este foarte mare, cu deosebire, în partea nordică și centrală a Basarabiei, unde au în mâinile lor toate capitalurile — deci toată industria și monopolul comerțului³⁾. S’au așezat în marile centre de producție : la Călărași, centrul de comerț pentru prune uscate și fructe, erau, în 1904, 1028 Evrei față de totalul de 2345 locuitori ; în jud. Bălți, alt centru însemnat de vite, contau cu 12% din populația de 209.600 ; în jud. Hotin cu 13,50% ; în jud. Tighina, cu 38.600 față de un total de 167.698, centru mare de livezi ; în jud. C. Albă, cu 74.250 față de 346.800 centru de vinuri ; Soroca, centru de tutun ; în sfârșit, Chișinăul, un mare antrepozit de mărfuri rusești, cu toptangii cei mai mari, etc. cu 60.000 suflete față de 71.000 și ei speculează toate aceste centre, toate fabricile de spirt, de tutun, de tăbăcărie și pielărie, de postav și de făină, boiangerii, etc. toate acele sute de fabrici și tot ce produce întreaga provincie sufocată de cele peste 200.000 suflete evreești⁴⁾.

În toate provinciile noastre, ei sunt totul în viața economică : negoțul mic, ca și cel mare de engros și de import-export, de manufacturate din străinătate, export de cereale și făină, de petrol și che-restea, de vinuri și ouă, de vite, etc., o mică parte din toate acestea rămânând la Români și ceilalți străini.

1) Ind. și dezvoltarea ei în Țările Române, p. 113. 2) Ibid. 3) Bessarabia, Moscova, 1903, p. 187. 4) Z. Arbure, I, Dicționarul geografic al Basarabiei, Buc., 1904 și Basarabia în sec. XIX, Buc. 1898, passim.

Referindu ne la cele ce aveau loc în Ardeal, după date împrumutate de Petre Suciú din statistica demografică a Ungariei, pe 1910, Românii noştri contau deabia cu 0,27% din populaţia totală, de 3 milioane, fiindcă, neavând oraşele lor, ei nu puteau avea nici comerţ românesc. Această funcţiune o îndeplineau la sate Evreii, iar la oraşe, Evreii şi puţinii Unguri şi Nemţi. Dintre Români, foarte puţine firi mai îndrăzneţe s'au înfipt în ultimul timp la oraşe, o preţioasă contribuţie aducând, în această privinţă, Mărginenii, înzestraţi cu remarcabile aptitudini comerciale ¹⁾. Aşa că Evreii apar, în această perioadă, în masse mari şi cuceresc piaţa comercială, industria şi finanţele. Pe câtă vreme, la începutul sec. XIX, ei nu însemnau nimica şi, dacă deabia îşi mai aduceau aminte din auzite bătrânii despre apariţia primilor perciunaţi, ei vin alungaţi din Rusia şi se înmulţesc la Braşov, iar în timpul războiului vama! cu Austria, marii negustori români sunt nimicivi, locurile goale ocupându-le Evreii, în unire cu Maghiarii, în aşa măsură, încât înşişi Saşii s'au turburat şi, se pare, că au fost şi mişcări în contra lor. Negoţul şi industria, negoţul de cereale, confecţiuni de dame şi bărbăteşti, finanţe şi falimente dese, etc., toate au devenit jidoveşti²⁾, în oraşul unde, altădată, numele de negustor român se bucura de prestigiu, de renume şi de bogăţie, — în Orient, ca şi în tot Apusul.

Un nou mod de a se îmbogăţi al Evreilor erau şi diferitele concesiuni şi furnituri publice obţinute pe cale de licitaţii şi pe toate căile piezişe. Ştim, din cele ce preced, că boierii concesionau Evreilor toate drepturile de cari se bucurau pe pământurile lor: crăsmă, pitărie, măcelărie, heleşteie, etc. Cu cât ne apropiăm de vremurile noastre, cu atât Evreul a preferat acest gen de comerţ — concesiunile, un gen de afaceri rentabile, aducătoare numai de câştiguri parazitare şi fără niciun risc. Aşa era perceperea de acsize asupra băuturilor spirtoase, concesiune care se prelua prin mituirea organelor administrative. Se prezentau şi Românii la asemenea licitaţiuni şi acordare de concesiuni, dar era, sistematic, preferat străinul sau mai ales Israelitul — cum spune Eminescu — pentru că Evreul ar fi lăsat preţ mai efin — deşi acesta nu justifica nicio cunoştinţe speciale, nici solvabilitatea, nici în sfârşit dacă concesiunea se mai putea îndeplini întocmai. Concesionarul căuta a lua concesiunea oricum, căci ştia că, prin conrupţie, prin falsificare, prin înşelăciune, va pune lucrurile pe cale bună.

Urmărim mai departe pe marele poet: „Aceeasi preferinţă şi aceeaşi procedare la darea acsizelor. Astăzi, mai toate acsizele comunale — scrie pentru timpul său — sunt în mâinile Israelitilor, nu numai

1) Petre Suciú, Clasele noastre sociale, Turda, 1930. 2) B. Duică, Ovreei şi Români, p. 143—144.

în Moldova, dar și dincoace de Milcov. Chiar perceperea de impozite indirecte ale statului, precum ale băuturilor spirtoase, au ajuns în mâinile Israeliților, încât, în materie de impozite indirecte, Israeliții au obținut și o jurisdicție. Astfel, preferându-se străinii și îndeosebi Israeliții, statul le-a oferit puțința de a mânui capitalul public, veniturile bugetului Statului, al județelor și al comunelor ¹⁾. Dacă ne gândim numai la sumele ce se încasau din perceperea acsizelor pe 1893—94 și cari se ridicau la valoarea de 5.673.773 lei ²⁾ ne putem da seama și de procentele ce le realizau jidovii perceptori de asemenea taxe, atât de rentabile, precum și de pagubele suferite de poporul nostru și pe cari marele poet le statornicește în câmpul vieții economice și, deci, în acela al apărării a însăși ființei statului când zice: „Cu aceasta nu numai că s’au cauzat pierderi materiale industriașilor și comercianților români, dar Israeliții și străinii au fost înlesniți a-și face capitaluși din banii publici. Prin continua înlăturare a pământenilor, li s’au luat însă mijlocul de a se susține și desvolta, practica și inteligența afacerilor, spiritul de întreprindere, educațiunea industrială și comercială, cu un cuvânt, aceea cultură ce se dobândește prin exercitarea industriei și a comerțului; și în aceasta consistă slăbiciunea Românilor și puterea Israeliților în România. Cu acest mod a trebuit să se constituie puterea industrială și mai ales comercială a Israeliților, iar statul a mijlocit-o și prin aceasta a contribuit la imigrarea străinilor și a Israeliților“ ³⁾.

Precum am văzut din cele până aci expuse, Evreii — neam eminemente parazitare — au trăit, dela început, la noi, numai din specularea bunurilor, fără a depune, în schimb, nicio efortare cât de modestă. De aceea, ei, veniți mai ales din Galiția, calici lipiți pământului, au reușit, repede, să se îmbogățească pe ei și să sărăcească pe boier și pe țărani. „Dacă Israelitul ar fi avut — observă marele poet — și capacitatea de a cumpăra imobile rurale, am fi văzut și la noi țăranul expropriat în acele proporții înspăimântătoare în care s’a săvârșit exproprierea în Galiția.“ ⁴⁾.

Furniturile publice au fost, din totdeauna, cel mai bogat izvor de venituri — o jumătate din bogățiile statului, județelor și comunelor a trecut, de zeci de ani, mereu în mâinile Evreilor. Toate aprovizionările pentru armată — în materiale, proviziuni, încălțăminte și îmbrăcăminte, tot ce era necesar instituțiilor publice — de stat, comunale și județene, cu confecțiuni și furnituri de tot felul necesare căilor ferate și comunicațiilor obștești, totul era și este încă furnizat de Evrei — în persoană sau cu nume de împrumut. Când cineva va avea vreodată

1) Scrieri politice și sociale: Uzura. 2) A. C. Cuza. 3) Scrieri politice și sociale. 4) Ibidem o. c.,

curajul — împins de dragostea de țară și de adevăr — să răscolească arhivele publice ca să stabilească cuantumul formidabilelor grămezi de aur ce au intrat în buzunarele evrești, va rămâne îngrozit de prostia sau cinismul acelor care au încurajat sărăcirea unui popor condamnat să trăiască la periferia economiei naționale și au îmbogățit popoare dușmane oricărui progres al nostru. Deaceia, Evreii au luptat cu îndârjire ca să rămână monopolizatori ai acestor furnituri.

2. Evreii în agricultură, ca proprietari, arendași și agricultori.

Dacă Evreii au avut oroare de a lucra pământul cu brațele lor, agricultura le-a fost, totuși, plăcută, în calitate de arendași. Ca muncitori agricoli sau la fabrici, Evreilor — ca și tuturor neamurilor — li era îngăduit a se așeza la sate. Dar, dacă se așezau la sate, ei intrau numai cu intenția de a deveni cârciumari și speculatori, dar nu și ca muncitori agricoli sau industriali. Munca le-a repugnat din totdeauna, oricare a fost natura ei. Evreului îi plăcea să fie arendaș și, ca atare, să comande, călare și cu biciul în mână, legiunile de sclavi moldavi sau valahi cari îi creșteau milioanele și prestigiul ¹⁾. Din această cauză — observă R. Rosetti — Evreimea, în anii de recoltă proastă, suferea atât de mult, deși muncitorii agricoli erau relativ bine plătiți și în toți anii, veneau cu zecile de mii — în 1901, au intrat în vechiul Regat până la 60.000 — din Ungaria, Serbia, Bucovina și Macedonia ²⁾.

Evreii, încă dela apariția lor pe acest pământ, s'au îndrăgit de arendări de moșii. Astfel, în prima domnie a lui Grigorie Ghica III, Evreii începuseră să cumpere vii, să ia pământuri în arendă și cârciume în sate, dar Domnul, în urma plângerilor ridicate contra lor, le-a interzis-o prin un edict. Ocupațiunea rusă din 1769—1774 și prima împărțire a Poloniei împingând un anumit număr de Evrei la imigrare în Moldova, domnul Grigorie Ghica reînnoește edictul său din prima domnie, în 1776³⁾. După asasinarea domnului moldovean, măsura luată cade în desuetudine, prin mulțimea de Jidovi năvălind din Polonia și Bucovina, așa că C. Moruzi o repune în vigoare. În 1782, numărul lor crescând, ei adresează domnului o cerere prin care îl roagă să le îngăduie arenda de pământuri și crășme, dar boierii resping cererea, iar Mavrocordat aprobă referatul acestora ⁴⁾. În 1804, Alexandru Moruzi dă ordin să nu se mai permită Evreilor de a lua moșii în arendă, dar prin același ordin le permite să aibă crășme la sate. Se pare că domnii cari se suc-

1) Verax, 181 și 304. 2) Ibid, 306—307 și I. Bibicescu, o. c., 27. 3) Ibid, 69. 4) Ibid, 69.

cedară dela Mavrocordat abrogaseră interdicțiile făcute Evreilor de a lua pământuri și crâșme în arendă, ceea ce determină pe Moruzi să ia măsura de mai sus ¹⁾. Profitând de evenimentele dela 1821, ca și de slăbiciunea guvernului lui Ion Sturza, ei reîncepură să ia moșii în arendă și — datorită cupidității și felului cum exploatau pe țărani — a dat naștere la o explozie de plângeri ²⁾.

Arenzi și trusturi.

Vechiul Regat n'a cunoscut un drept juridic al Evreilor de a poseda imobile rurale. În schimb, au stăpânit grădinile și pământurile rurale pe calea arenzilor, ei fiind arendași ai celor mai întinse moșii.

Arendarea de pământuri era în strânsă legătură cu debitarea de băuturi spirtoase și cu cămătăria — toate trele la un loc o pânză de stoarcere a vlagei poporului și de degenerare a rasei noastre.

Ce era un arendaș evreu? A. C. Cuza îl definește astfel: „Dacă e arendaș, îi cumpără munca sa (a țaranului) pe nimica, îi măsoară strâmb, îl hrănește cu porumb stricat, îi plătește cu țidulă la crâșmă, supuindu-l astfel unei îndoite exploatări și îndrumându-l către patima ucigătoare a beției” ³⁾.

Pe Evrei ca arendași îi găsim din vremurile vechi, cunoscuți sub numele de „orândari” — adică arendași de cârciume la sate, având și dreptul de a vinde, exclusiv, vinul și horilele, și mai ales aceasta, o specialitate adusă din Polonia — după cum îi descrie istoricul Iorga ⁴⁾ Ajungând crâșmari — orândari pe moșiile boierești, ei luau în arendă moșiile cu toate drepturile legate de ele, adică cu toate privilegiile rezervate boierilor: acela de a avea cârciumă, brutărie, măcelărie, etc. Această meserie de arendași o cunoșteau din proprie experiență sau din cele văzute și auzite în Polonia și în Ungaria, unde știau să speculeze și să terorizeze populația localnică — țărănime și boerime.

Evreii au înțeles valoarea extraordinară a exploatării de pământuri și dacă au disprețuit agricultura cu brațele lor, ei au preferat aceasta sub formă de arendă. Și într'atâta își întinseseră tentaculele lor pe pământul Moldovei, încât un singur capitalist evreu se lăuda că ține în arendă — este vorba de 1903 — atâta pământ că taxele lui se ridicau anual la mai multe milioane. Și pornise, în ultima vreme, să-și întindă întreprinderile și în Muntenia ⁵⁾.

În Moldova de sus, iarăși, Evreii posedau, prin arendă, 45.57% din pământurile de peste 50 ha. Evreii arendași în număr de 399 posedau această suprafață pe câtă vreme cei 542 Români și 124 creștini speculau

1) Ibid, 70. 2) Ibid 72. 3) Op. cit. 283. 4) Istoria Evreilor. 5) Verax, 304.

pe calea arenzilor de-abia 51.92% — în valoare de 53.120 ha. Dacă socotim și arenzile speculate de Evrei în asociație cu Românii, vom obține proporția de 48.08%, cu suprafețe ce se ridicau la un total de 497.979 ¹⁾. Nu cunoaștem situația suprafețelor arendate sub 50 ha, ca să ne dăm seama de întreaga tragedie pe care îi era dat să o trăiască țăranul moldovean, mînat la cîmp de biciul arendașului străin, în special evreu. Deasemenea, Evreii exploatau și cea mai mare parte din păduri ²⁾.

În Moldova, lucrurile aveau loc în condițiuni tragice. Aici, neavînd capacitatea de a cumpăra terenuri rurale, Evreii au devenit agricultori, arendînd suprafețe cât mai întinse, ca, prin subarendare, să le speculeze. Arendașii — sau cămătarii de pămînt, cum îi numește Dr. G. D. Creangă — erau organizați în trusturi. Din întreaga suprafață cultivată a țării de 7968296 ha, 47.53% sau 3787192 ha. aparținea la 4171 latifundiari. Marele atac al Jidovilor organizați în trust s'a pornit împotriva acestor boieri cari preferau viața de trîndăvie la orașe sau în străinătate și își arendau moșiile, ca, pe urmă, Evreii să le subarrendeze la țărani cu prețuri fantastice — dela aproximativ 20 lei ha prețul arenzii, la 50—60—80—ha. Puterea acaparatoare și distrugătoare a acestor Evrei s'a întins în 16 județe ale Moldovei — adevărate pašalâcuri ale trustului. În 1904, 76 moșii în întindere de 238.000 ha. erau arendate pentru 3228000 lei. În 1903, peste 20% din suprafața cultivabilă a jud. Dorohoi și peste 25% din aceea a Botoșanilor era în mâinile trustului. Și aceasta în județe unde numai 20% din țărani aveau boi și cei mai mulți serveau pluguri de lemn. În 1903—904, din 500.000 pog. arendate de trust, peste 400.000 erau subarrendate la acești țărani lipiți pămîntului. Neputînd cumpăra moșii, trustul s'a servit de anumiți proprietari și reprezentanți în parlament cari au cumpărat moșii și le-au arendat trustului pe 99 ani — lucru ce s'a întîmplat în jud. Dorohoi. Și instituțiunile de binefacere și însuși statul arendau trustului moșiile — cum acesta a procedat cu Jigălia de 28.000 pogoane ³⁾.

În Moldova, sclavii moldoveni lucrau pămînturile arendate de arendașii evrei — mari și mici. Dacă Evreul ar fi avut și capacitatea de a cumpăra imobile rurale — observă Eminescu — am fi văzut și la noi țăranul expropriat în acele proporții înspăimîntătoare în care s'a săvârșit exproprierea în Galiția ⁴⁾, unde 80% din toate moșiile sunt în mâini evreești ⁵⁾, iar în Ungaria un singur baron Poppel stăpînește mai bine de jumătate din comitatul Neutra, de unde populația dela

1) Ibid, tablou I, XIV, 371. 2) Ibid, 306. 3) Dr. G. D. Creangă — Situația arendașilor față de chestiunea țărănească, București 1907, ed. II. 4) M. Eminescu. — Scrieri politice și sociale: Rezultate ale uzurei în România. 5) A. C. Cuza, p. 16.

țară a și început a emigra ¹⁾. Și cu toate restricțiunile impuse de legea rurală — continuă Eminescu — din cauza nepăsării și neexecutării serioase a legii, în câte sate nu se constată că, pe lângă case, și-au însușit Evreii grădinile de lângă case. De altfel, numai necapacitatea, iar nu prohibițiunea, înscrisă în legea rurală de a nu înstrăina pământurile, au împiedicat pe Evrei de a-și însuși pământurile locuitorilor... ²⁾. Dar și așezarea la sate și arendarea de pământuri s'a făcut în disprețul diferitelor legiuiri, făcute în diferite timpuri în Moldova, ca și în lipsă de supraveghere serioasă de partea autorităților. Așezarea lor la sate era oprită încă prin legea din 1843, recunoscându-se aceasta ca o „pricină de dărâmare a stării materiale și morale a locuitorilor”, iar arendarea era oprită de un vechiu obicei consacrat de Domnul Moruzi în 1804, apoi prin măsura divanului judecătoresc din 1830, pentru considerațiunile că „Jidovii nesățioși întru câștig... se silesc a face locuitorilor feluri de strân tori ce sunt foarte mari și sdruncinatoare pentru dânșii“... ceeace s'a reprodus și în manualul administrativ al Moldovei din 1853³⁾. Dar au intervenit — zice poetul — motive imorale prea curoscute și tertipuri avocățestî, dictate de interesele proprietarului care, dând crâșma sau moșia în arendă cu un preț prea mare spre a putea fi plătit de un concurent creștin, proprietarul știa bine că Evreul va putea da prețul numai otrăvind pe țaran prin băuturi pernicioase și exploatăndu-l în tot felul ⁴⁾.

Aceste aptitudini de agricultori și le-au descoperit Evreii ca prin farmec, de-abia pela finele sec. XIX și începutul celui de față. Totul era bine organizat — consemnul venea din afară și capitaluri considerabile dela consorții iudaice de peste granițe. Oferind arenze neauzite până atunci, ei urmăreau un plan — anume acela de a distruge inventarul boerilor cari nu și-l puteau reface și, deci, erau nevoiți de a arenda pe mai departe moșiile aceluiaș trust și, concomitent, de a duce la exasperare pe țarani. Metodele erau acestea. Parte din moșiile arendate le subarendau țaranilor cu prețuri de patru ori mai mari, restul le lucrau direct exploatănd necruțător munca țaranului nevoiaș până la completă secătuire. ⁵⁾ Când aceștia reacționau — spune dr. Creangă — arendașul evreu, ca Mochi Fischer, aducea muncitori manuali din Bucovina. ⁶⁾ La toate aceste învoeili agricole lăsate la bunul plac al trustului, se adăogau alte metode ale sistemului de spoliere. Țaranul, muncitor sau subarendaș, era obligat să-și procure toate cele de trebuință dela prăvăliile trustului, conduse de Evrei și vândute cu prețuri samavolnice — brutării, măcelării, băcării și mărunțișuri, mori, grădini

1) Claudio Jannet — Le socialisme d'état et la réforme sociale — ap. A. C. Cuza, 16. 2) Eminescu, st. cit. 3) Ibid, ibid. Este vorba de vol. II, p. 525. 4) Ibid, ibid. 5) I. C. (Atanasiu — Spovedania unui vlăstar al veacului XIX 1936, pag. 98. 6) Op. cit.

de zarzavat, etc. Ba, pe feudul familiei Fischer „Fischerland”, circula o monedă a seigneurului și nu monedă națională — dincolo de hotarul trustului, această monedă nu avea putere circulatorie. Pentru adăpat vita la iazul Evreului, ca și pentru lut, se plătea Evreului taxa. 1) Ceva mai mult. Arcadașii evrei speculau și biserica boierească. 2)

Disponând de capitaluri imense, trusturile evrești au trecut, prin 1906, dincoace de Milcov — în județele Ialomița și Dâmbovița. La începutul anului 1907, arendașii evrei atingeau cifra de 915 cu o întindere arendată de 1113147 ha — în afară de păduri. Câteva nume, necunoscute până atunci, ajunseră celebre, ca : Gostiner din Botoșani, Gutman-Roman, Juster și Mendel-Brăila, etc. în fruntea lor stând dinastia Fischer cu cinci membri (Marcu-Mochi, Calman, Froim, Scholl și Avram). În 1904, trustul, stăpânea 237863 ha, așa că devenise feudul a 79 comune rurale. Singura familia Fischer stăpânea, în 1905 — după interpelarea lui D. Sturdza adresată în 6 Martie 1907 guvernului conservator — o întindere de 159.334 ha., arendat dela stat, Casa Școalelor, Eforia Sf. Spiridon, societăți de asigurare și dela particulari. Sau : „Acum trei ani (1904) — interpela șeful partidului liberal — trustul stăpânea suprafața unuia din cele trei județe mai mici. Astăzi (1907), el dispunea de întinderea unuia dintre cele cinci județe mijlocii.” 3)

În alte provincii din teritoriul românesc, cum era Bucovina, ei reușiseră să se bucure de dreptul civil de a cumpăra moșii : în 1867. Dar chiar înainte de aceasta, în 1862, marea proprietate Camena căzuse în mâinile lor, pentru ca, în 1889, să aibă 22 % din marea proprietate 4). Așa că, în 1870, ei posedau deja 2.22 % din pământuri ; în 1880 — 7.14 % ; în 1890 — 14.76 %, iar în 1900 — 18.40 %. Nu sunt socotite pământurile ipotecate la Evrei și asupra cărora puteau deveni stăpâni numai ei, pe calea cumpărării 5). Și, astfel, Evreii au ajuns, repede, în 1900, să aibă 31 electori în marea proprietate, adică 20 % din totalul electorilor. Și lucrurile ar fi fost mai tragice dacă nu exista Fondul Religios Bucovinean, stăpân pe aproape 30 % din totalul pământurilor — toate ale lui inalienabile 6). În schimb, nu există nici o măsură restrictivă pentru ca țăranul bucovinean să nu-și poată înstrăina pârțicica de pământ, așa cum s'a prevăzut în art. 7 din legea rurală din 1864 din Vechiul Regat. Până la decretarea legii contra cămătăriei, Ovreiu, prin cămătă, cumpăra pe nimica pământurile țăranului, iar cu apariția, în 1850, a poliței, jalea și spolierea au fost neîngrădite. În 1868, desființându-se legea contra cametei, se admise parcelarea moșiilor și atunci apărură bănci și bande particulare cari au stors și sărăcit pe țăranul

1) I. C. Atanasiu, o. c. 2) Verax, o. c. 3) I. C. Atanasiu, o. c. (vezi și conferința d-lui prof. G. Leon ținută la Casa Națională Oct. 1941. 4) Verax 343 și Dr. Pollek, o. c. , p. 262. Vezi și B. Duică, 160—161. 5) B. Duică. 6) Verax, p. 344.

român și rutean — aceasta până în 1877, când se votă o nouă lege contra cametei ¹⁾.

Așa că în Ardeal, Evreii profită de toate împrejurările fericite și nenorocite ale Românilor ca să-i speculeze sau să-i uzurpe din drepturile lor : 1) când, după 1848, iobagii au fost împrăștiți și ei au apelat la capitalul cămătăresc al jidovilor și 2) în urma operațiunilor de conservare a terenurilor agricole din 1870, când li s'au luat pământuri bune, dându-li-se, în schimb, pământuri de ale minoritarilor și Evreii au profitat de acestea ca să devină mari latifundiați ²⁾.

În ultimele decenii ale sec. XIX, se observa o puternică așezare evreească în satele Maramureșului, unde s'au putut vedea, repede, urmările înstrăinării prin cămătă și speculă. ³⁾ Au început să se ocupe cu păstoritul, au cumpărat munți dela Români încurcați în socotelile bir-tului și ale prăvăliei evreiești, iar ceea ce n'au putut cumpăra au arendat și au devenit ciobani și baci, arendând munții pentru vitele Românilor. Așa că, repede, numărul stânilor evreiești, a crescut considerabil — stâni formate numai din oi românești, conduse de Români cari le-au devenit baci și păstori — de cele mai adeseori fiind și baci evrei ⁴⁾.

În Maramureș, din 80 familii, cari, înainte de 1848, se aflau între nobilimea proprietară de acolo, au dispărut 51, iar în Bihor din 152 au dispărut 105, toate intrate în mâini evreiești ⁵⁾. În Ungaria, cel puțin un milion de jugăre cadastrale de cel mai bun pământ au devenit evreiești ⁶⁾. Dela 1862, când li s'a acordat dreptul în Austria, numai familia Rothschild a cumpărat în Bohemia o pătrime din teritoriul care aparținea celor 6 familii nobile mai vechi din țară și posedă astăzi (1890) de șapte ori mai mult pământ, în această provincie, decât familia imperială ⁷⁾. În Ungaria de nord, Evreii au putut să cumpere, în 1893, datorită cametei, 377.805 moșii, mari și mici, deci mai mult ca 1/10 din toată proprietatea ⁸⁾. Dela 1870, Evreii arendau totul în Ardeal și nu tolerau concurența.

Toți acești agricultori improvizăți urmau cu sfințenie comandamentele rabinului savant Reichhorn, care, în 1896, poruncește acestea la Praga : „În numele justiției sociale și a egalității, vom împărți marea proprietate la țărani, cari, fiind lipsiți de mijloacele de exploatare, se vor adresa nouă devenind datornicii noștri, iar capitalurile noastre, făcându-

1) B. Duică, ... 2) Maior Iosif o. c., 83—84. 3) Dr. Has Schuster — Die Juden, trage în Rumänien, Leipzig, 1939, 56 u'm, 4) T. Moraru — Oieritul Evreilor Maramureșeni Cluj, 1939, 5) A. C. Cuza, loc. cit. 6) Ellenzek — ap. A. C. Cuza, 16. 7) A. C. Cuza, 16. 8) E. von Egan, Landwirtschaftliche Skizzen, Berlin, 1878, p. 44—45 — ap. B. Duică, p. 131.

se stăpâne, — noi vom fi marii proprietari și puterea va fi a noastră¹⁾. Și, astfel, aceste trusturi au pregătit răcoala țărănească, izbucnită în Februarie 1907, tocmai pe moșiile din nordul Moldovei, de unde s'au întins apoi peste tot cuprinsul țării, turburări cari ne-au costat atâtea distrugereri și încă 11.000 țărani, singurii rămași nepedepsiți rămânând provocatorii și exploataatorii.

Teritoriul nostru etnic își pierde zi cu zi din originalitatea estetică și morală. Din cele 10589 suflete în 1082 gospodării — constituite colonii — mai trăind risipite în restul Basarabiei circa alte 1500 gospodării, multe din ele au fost repede părăsite, Evreii îndreptându-se spre îndeletniciri speculative cari nu reclamau sforțări fizice față de cari acest popor simte o repulsie organică. Pela finele sec. 19, găsim 9 colonii, din cari, prin 1912, rămăseseră de-abia 6 și acestea pe cale de dizolvare, ca, imediat după războiul de întregire, să se accentueze tendința de reorganizare și dezvoltare²⁾.

Nu posedăm alte date cu privire la întinderea proprietății rurale evreești în Vechiul Regat, mai ales pentru provinciile de dincoace de Milcov și nici pentru Moldova, în lungul perioadei care se încheie în 1918. Asemenea preocupări nu existau în programul de activitate al administrațiunii noastre.

În Basarabia, au loc fenomene și mai grave, sau tot pe atât de grave. Evreii au avut aici puțința să se întărească ca țărani, dar pe spinarea țăranilor. Acest lucru este o urmare a gândului ce-l frământase pe țarul Paul I de a se ocupa de problema înfometării populației evreești din Rusia Albă, când, Derjavin, delegat de țar să cerceteze cauzele foametei, acesta a supus împăratului un proiect de a se organiza colonii în Astrahan și Novorosiisk. În 1810, găsim colonii evreești în gubernia Herson, pe urmă în gub. Ecaterinoslav, pentru ca, în 1870, să găsim 216 colonii în nouă gubernii³⁾. De aci, s'au stabilit în Basarabia, cam pela începutul celui de al șaselea deceniu al sec. trecut. Dealtfel, sub domnia rusească, Basarabia devenise un vast câmp de colonizări cu populațiuni diferite⁴⁾. După monografia „Bessarabia”, Evreii s'au colonizat în șase județe: Hotin, Soroca, Bălți, Orhei, Chișinău și Bender, formând 17 colonii⁵⁾. După cercetările făcute de I. C. Băi-

1) Vezi Porunca Vremii 3 Aprilie 1939: Document descoperit de naționaliști spanioli în sinagoga din Madrid și din Mellila și publicat în ziarul italian; „Acciolo Terdi” din 8 Oct. 1938—O Protecție a Judeilor. 2) Dr. E. Tatomir: Contribuțiuni la Studiul Evreilor. Buc. 1937. 3) Enciclopedicescii slovar, Coloniile evreești, v. 22, p. 480 și urm. 4) Bessarabia, Moscova, 1903, p. 187. 5) După mon. „Bessarabia”, p. 187: în jud. Hotin, era una la Lomacintși; 10 în jud. Soroca; Noua Mereșovca, Iublin, Vertujeni, Căprești, Mărculești, Eșgurina, Briccva, Dumbrăveni, Starovca și Telenestii noi; În jud. Chișinău: Gulboca și Constandinovca și una în jud. Tighina: Tomanovca. În jud. Bălți: Alexandrești și Vadului Vlad; în jud. Orhei: Șibca și Nicolaevca Blagodat.

coianu pentru vremuri mai apropiate de noi, s'au alcătuit vre-o 200 centre de colonizare evreiești, până în 1918 și toate acestea datorită unei acțiuni puternice de încurajare, cu credite foarte mici, între 1—2½%, prin marea fundațiune evreească J. C. A. ¹⁾. Totuși, acești coloniști evrei n'au dovedit aptitudini agricole și tragere de inimă Din cele 10859 suflete în 1082 gospodării pentru pământ ²⁾.

Desjardins, venit în Principate ca să cerceteze la fața locului temeinicia plângerilor și a agitațiilor evreiești, scria, în 1867, următoarele despre arendașii evrei: „...iau pe cinci ani uzufructul pământului... Au în solda lor țărani aprig taxați, supravegheați și zoriți, ajung astfel adevărați antreprenori de cultură, fără a fi vreodată agricultori” ³⁾. Agricultor nu este — observă B. Duică — dar, dacă nu lucrează pământul, el îl arendează. Și se întreabă: Cine lucrează? — Țăranul. Acel țăran cu pieptul și mâinile crăpate de ger, cu obrajii căzuți, cu ochii cufundați în adâncul capului, acel țăran care, robind din noapte până în noapte, ia drept plată a zecea parte din ceea ce câștigă antreprenorul său, un singur Jidan abia a zecea parte. Astfel se face că un singur țăran susține o întreagă familie de Jidani ⁴⁾ cum îl descrie Torouțiu.

Contractele agricole — aveau ca punct de plecare înșelăciunea, bine ticluită mai cu seamă la taraba crășmarului evreu și avea drept temei juridic libertatea țăranului de a-și angaja munca sa anticipat și pe un termen de cinci ani. Dar aceste tocmele agricole purtau grele condiții — scrie marele poet — și ne dau să înțelegem ruinarea țăranului și că sub regimul libertății sătenii au trebuit să ajungă într'o stare mult mai rea decât fusese înaintea legii rurale din 1864, revăzută în 1872 ⁵⁾.

„Era o lege barbară — accentuează cu amărăciune R. Rosetti — care punea nouă părți din zece ale Românilor în afara dreptului comun. Ea încuraja, uimitor, exploatarea cămătărească a țăranului prin crășmari și arendași. Multe din datoriile contractate într'un moment de beție și considerabil majorate de crășmar erau, ca urmare, convertite în tocmele agricole” ⁶⁾. Evreii, ca și câțiva proprietari puțin scrupuloși, erau compliciti dacă nu și asociații crășmarului în aceste speculațiuni întame. Este în afară de orice îndoială că, sub regimul legii din 1874, țăranul plătea adesea câteva dumineci de beție prin aservirea, pe cinci ani, a muncii sale și aceleia a familiei sale” ⁷⁾.

Eminescu, analizând diferite tocmele agricole, găsea că dobânda ce plătea țăranul pentru ceea ce primește în pământ și în nutriment ru era mai mică de 90%, dar în cele mai multe cazuri, oscila între 164% și 300% ⁸⁾. Și toate acestea aveau loc la crășma Evreului — poarta

1) Vezi și o problemă de conservare națională în Rev. Economică, 1936, No. 1. 2) Bessarabia, 187. 3) Les Juifs de Moldavie. 4) Op. c. 170. 5) Chestiunea israelită — Uzura, din Scrieri politice și sociale. 6) Op. cit. 171. 7) Ibid. 172., 8) Ibid, ibid.

iadului : aci se punea în executare planul infam de degenerare a rasei, prin beție, prin camătă, prin robirea muncii. Și, ajutați de legi barbare, cari nu respectau nimica omenesc și nici un comandament divin sau național, „executarea acestor tocmeli agricole — închee R. Rosetti — era draconică și barbară : ea era făcută de autoritatea comunală căreia îi incumba de a aduce contractantul refractar — de bună voie sau cu forță — la câmpul aceluia față de care se angaja”¹⁾.

Vorbind de agricultura practică de Evrei în regatul Ungariei, Elysée Reclus spune că, și aici, bogatul magnat se ruinează în aceeași măsură ca și țăranul și aproape întotdeauna proprietățile lui înecate în datorii trec la un Jidan ; iar un număr mare din administratorii moșiilor ei, cu deosebire în Transilvania, arendează pământul la chiar țărani pe cari i-a ruinat sau plătesc arenda în zilele de muncă și, în felul acesta, vechile corvezi s’au restabilit în folosul Ovreilor²⁾. Fenomenul acesta era foarte frecvent, după câte am văzut, și în Maramureș.

Arendarea moșiilor devenise, mai ales în Moldova, o profesiune din cele mai rentabile și care ajută pe profesioniștii speculatori să realizeze averi considerabile și prestigiu în lumea administrativă și aristocrată. Din 1907, Cu acest sistem spoliatoriu, am ajuns la revolta din 1907, căci beneficiul lui consta din presurarea țăranului, care, văzându-se adus în sapă de lemn, a pus mâna pe par și a început să jefuiască instalațiunile marilor proprietari”³⁾.

Dar vina întregă nu era numai a Evreilor. Fiindcă au fost în Moldova proprietari odioși cari arendau jidovilor și biserica odată cu moșia⁴⁾. Drept credincioșii trebuiau, ca atare, să plătească jidovului arendaș și bucuria de a se închina Domnului — fiindcă și această sfântă bucurie era obiect de bursă, reprezintă o marfă bună de câștig. Așa că pentru Evrei totul este materie de bursă — monedă și efecte de comerț, hârtii-valori, cinste, muncă, talent, drept de închinăciune, prietenie și marfă în înțelesul obicinuit. Speculează efectele și acțiunile de tot felul și ele trec din mână în mână, le cumpără și le vinde, ca să le răscumpere și să le revândă, fără a se ști niciodată care este stăpânul unei întreprinderi, din orice domeniu ar fi aceste efecte și acțiuni.

3. Cârciuma evreiască, camăta, instituțiuni bancare, finanțe.

Poate am abuzat prea mult de bunăvoința cetitorului, vorbindu-i mereu și mereu, despre cârciumarii evrei. Dar cetitorul, atent și binevoitor, va trebui să nu piardă din vedere acest lucru : cârciumăritul

1) Verax, .171. 2) Nouvelle géographie Universelle, III, p. 354. 3) V. V. Protopopescu, o. c. 4) Verax, o. c.

era o problemă vitală — pentru Evrei — cârciuma Evreului a fost, dela prima ei apariție pe pământul românesc, purtătoare de toate suferințele și nenorocirile, ea a fost pentru noi poarta iadului, pe câtă vreme, pentru Evrei, ea era cheea îmbogățirii rezezi, deci, cea mai accesibilă ocupațiune pentru acești „vagabonzi și cerșetori”, pe cât de rentabilă, pe atât de fără risc. Numai astfel se explică lupta crâncenă și îndărătnică dusă de Evrei vreme de două decenii, începând cu 1859, pentru izbânda cârciumii evreiești ¹⁾, fiindcă, numai prin această cârciumă, Evreii își făceau un capital, ucigând ființa neamului și acaparând toate bogățiile ținutului, începeau după aceea, să facă trafic de camătă și de contrabandă sau arenze de moșii și de percepere de acsize și impozite indirecte, de aci, treceau la negoțul dela orașe, de unde, pornea toată mituirea și altele, adică deveneau stăpâni pe piață și subjugau trupul și sufletul națiunii.

Acești cârciumari reușesc să inunde toate satele de peste întreg cuprinsul teritoriului nostru etnic. Odată cu legea abolirii monopolului ce îl aveau boierii pe moșiile lor de a vinde numai ei băuturile — lege ce a avut loc în 1864 — numărul Evreilor cârciumari a crescut considerabil la sate ²⁾. Și, în aceste sate, debitele creșteau în afară de orice trebuință și, de aceea, fiecare cârciumar căuta să-și atragă clientela prin orice mijloc. Dăm aici, o statistică impresionantă asupra cârciumelor aflătoare în România până în 1878, dată când s'au luat măsuri severe în sensul ca Evreii cârciumari să n'aibă acces nici în târguri și târgușoare, pe cari, însă, ei — privind pe acestea din urmă — în lupta lor — la care au chemat, în ajutor, presa, finanța și diplomația iudeo-internațională — căutau să le treacă în categoria comunelor urbane, singurul loc unde li era îngăduit a face cârciumă. În 1873, erau 22.233 cârciume, ; în 1876 — 24.197 ; în 1878 — 33.865 ³⁾. Intervenind legea din 24 Sept. 1881, găsim — pentru 1822 — 28.615 cârciume ; pentru 1886 — 23.550 ; dar numărul lor crește — în Sept. 1893 — la 27.111, pentru ca, în 1903, să scadă la 21.545 ⁴⁾. Intre 1893—94, scrie A. C. Cuza, erau, prin comunele rurale, 17.520 cârciumari. — nici 10% din cârciumele din Moldova nu erau românești. Și pentru acelaș interval — constată cu amărăciune acelaș venerabil cărturar — învățătorii satelor, în toată țara și în Dobrogea, erau deabia 3741 și pe câtă vreme din taxele de acsiz rezultate din tâmpirea țaranului se realiza suma de lei 5.673.773, pentru luminarea aceluiași țaran se cheltuia doar 4.080.798 ⁵⁾.

1) Verax, 171. 2) La question des Israélites en Roumaine, Paris, 1869, p. 29. Autorul anonim este identificat prin J. Lévy — după cum sta scris la cota II/19664 a Bibl. Acad. Române. 3) Expunerea situației Tezaurului public din (30 Sept. 1878, p. 137 și 1887, p. LVI — ap. Verax, 171. 5. I. Maior, Problema romanizării economiei naționale, 1940, p. 21 4) Ibidem. 5) A. C. Cuza, o. c., 122—23.

Și ca să ne dăm seama de situația îndobitocitoare a țaranului sub robia cârciumarului evreu, este bine să reflectăm adânc asupra cantității de 15 milioane litri de alcool debitate pe anul 1869, de cârciumele de peste tot întinsul țării adică din Vechiul Regat. În urma măsurilor luate, se înregistrează în 1902 de-abia 8 mililitri alcool debitați de 21545 cârciume. Cârciuma ajunsese să dea, pe 1893/911, în jud. Iași. 372 lei pe cap de locuitor rural și se micșorează pe măsură ce ne depărtăm de mulțimea Evreilor, încât Mehedinții dă de abia 0.31 de cap de locuitori.

Fenomenul acesta este cunoscut din vechime și se perpetuiază, accentuându-se. Tot așa se lucra și în prima jumătate a sec. XVIII, când chiar tipsierii țineau acasă câte un poloboc-două de băutură, ba, chiar și „țambelarul” muzicant la Iași¹⁾. Dar și în perioada de față, în toate satele Moldovei, orice casă locuită de Evrei era o cârciumă. (Verax, 121). Cârciumarii, scria J. Lévy încă din 1869, erau un flagel pentru poporul românesc.²⁾ Și n'a exagerat cu nimica. Cu un fanatism feroce și cu o sadică satisfacție, dela apariția lor pe meleagurile noastre, (este vorba numai de provinciile Vechiului Regat), Evreii au fost paraziții și hienele noastre și, în niciun fel și sub niciun raport, elemente productive. Fiindcă acești Evrei cârciumari au știut să exploateze cu rafinement buna credință și simplitatea țaranului, prin comerțul de rachiu, împrumutându-l în bani sau în furnituri de băutură și de mărfuri alimentare contra produselor țărănești — îndeosebi, acest schimb de bunuri îl aranja mai bine ca orice — produse pe cari le revindeau chiar la ei în cârciumă sau la orașul vecin, cu 300—400 % câștig.³⁾ Așa că țaranul român ajunsese — spune același J. Lévy — o mină de aur pentru Jidovi, Evreul un fac-totum, iar țaranul exploatat până la sânge⁴⁾.

În celelalte ținuturi ale teritoriului nostru etnic, Evreii au activat în același fel. În Transilvania, lucrurile se petreceau în condiții identice și proporțiile distrugerii erau tot așa de mari.

Elysée Reclus scria că — după cucerirea Galiciei, Rusiei și Poloniei — Jidovii treceau în tăcere la cucerirea Ungariei și a platoului transilvănean. Aproape în toate satele slovace, rutene și românești, chiar în cele mai sărace, poporul ales era deja reprezentat prin un mănuiitor de bani. În unele părți, unde Jidovul este încă singurul care ține hanul sau dugheana, el este acela care vinde rachiul pe credit și care, la nevoie, avansează mici sume debitorilor săi, în schimbul unei frumoase ipoteci. Rezultă din aceasta că, încet încet, pământul trece în mâinile Jidovului⁵⁾.

1) N. Iorga, Ist. Evreilor. 2) O. c., p. 29. 3) Ibidem. 4) Ibidem. 5) Nouvelle Géographie Universelle, III, p. 354.

În lupta crâncenă pornită de Unguri împotriva elementului băştinaş român, au fost favorizați Evreii, cari au pătruns peste tot în Ardeal, bucurându-se de sprijinul cel mai draconic al statului maghiar. „Cum de obicei negustoriile la sate se învârtesc în legătură cu câte o cârciumă, sprijinul statului se exercită cu ușurință... Nu se dădeau Românilor brevete de cârciumă, decât arareori, cu foarte multă greutate și plătite foarte scump. Evreii dețineau aproape monopolul brevetelor. Firma Fleissig, pentru fabricarea spiritului din Făgăraș, de pildă, dispunea de brevetele de cârciumă ale foarte multor sate din ținutul Făgărașului. El exploata aceste brevete, dând negustorilor pe care îi angaja un procent derizoriu pentru munca lor ¹⁾. Aceleași fenomene aveau loc peste tot cuprinsul Ardealului, unde acești Evrei începeau să dicteze în toate compartimentele vieții economice ²⁾.

În Banat, pătrunderea Evreilor ia proporții. Cam pela începutul sec. XIX, încep să pătrundă, în Maramureș, în bande numeroase, revărsându-se mai ales din Polonia și așezându-se, ca mici negustori și crâșmari, în mijlocul unui popor aspru și cumpătat, pe care, curând-curând, l-au otrăvit și degenerat ³⁾. Ba l-au despuiat de vite și de cisme, acești Ovrei, cu haine rupte și murdare, zăpăciți de ură religioasă, capabili de toate crimele. ⁴⁾. Crâșmele din Maramureș erau ceva monstruos. — Hanurile evrești răspândite peste tot — prin sate, cătune, târguri sau marile răscruci de drumuri — nu debitau nimic altceva decât rachiu. „Are de toate hangiul evreu, spune un călător, dar nu are decât rachiu”. ⁵⁾. Dela 1870, arendau tot și în Ungaria și în provinciile supuse acesteia : islazuri, crâșme, și, în lupta lor, distrugeau tot ce le putea sta în cale, dând foc casei rivalului creștin, ucigând pela spate un judecător care le-a fost defavorabil, etc. ⁶⁾.

În Bucovina, jalea era mare și viața din ce în ce mai aspră. Încă din 1848, toate cârciumele erau în mâini evrești ⁷⁾. Boerul Balș îi zugrăvea pe acești Ovrei — în memoriile lui înaintate la Viena — ca provocatori la îndatorire, ca incapabili de orice lucru afară de arendășie și crâșmărit, pentru ale cărei trebuințe aduceau rachiu, cam de 100.000 fl. anual din Ucraina — lucru ce a fost oprit în urma acestor plângeri ⁸⁾. Și au ajuns să dicteze în această frumoasă Bucovină, „în această țară în care se înghesuieră în orașe și sate ; unde se înșiraseră prin crâșme

1) Al. Bărbat, Dezvoltarea și structura economică a Țării Oltului, 1938 p. 83. 2) B. Duică, o. c., passim. 3) J. von Csaplovics, Topographisch — statistisches Archiv des Konigsreichs Ungarn (Wien), 1821, I, p. 401 și 450 — ap. B. Duică, p. 122. 4) Rudolf Bergner, In der Marmaros, Munchen u. Leipzig, 1885, p. 128, 166, 77—78 — ap. ibid, 138—40. 5) L. A. Simiginowicz—Staufe, Die Volkergruppen der Bukowna, Czernowitz, 1884, p. 189—190 — ap. ibid, 149—150. 6) Vezi nota 3, aut. cit. 77—78. 7) Dr. I. Polek, o. c. 259. 8) Zieglauer, o. c., III, p. 60, 62 și 97 — ap. ibid., p. 149.

și hanuri dealungul tuturor șoselelor”, formând, în curând, în 1894, 95 % din cifra totală a vânzătorilor de băuturi — rachiu, vin și bere, (în 1885, erau 316 crâșme pe localitate), sau din 1894 debite de vin, bere și rachiu, 96 % erau jidani, în țara în care, dela 1867 (21 Decembrie) puteau să cumpere și moșiile mari, ca și pe cele mici, fără restricțiune ¹⁾. Astfel, ajunge, în 1912, să numere în această țară circa 1800 crâșmari evrei, alături de 500—600 creștini ²⁾. Deputații Dietei, în scop de a scăpa provincia de acești crâșmari — cămătari și otrăvitori, — au aplicat asupra-le un bir special de un milion coroane, contra căruia însă Ovreeii au dus luptă aprigă, în ședințele din 1912 ale Dietei ³⁾.

În ce privește metodele de desfacere și calitatea produselor, ele erau specific evreești. Produsele acestor cârciume și poverne erau curate otrăvuri. Cu rachiul pe care ei nu-l beau, dar pe care îl amestecă cu vitriol, înșală pe Român, otrăvind cu aceiași lovitură orașele și satele, ⁴⁾, scrie E. Desjardins. Producătorii, în întrecerea lor de a vinde cât de eftin, puneau în consumație alcooluri necurate, rezultate dintr'o distilare neîndestulătoare, adăogându-li-se apoi diferite uleiuri și esențe pentru a le drege gustul sau aroma. Și, prin aceste debite de răspândire a otrăvurilor, fiecare cârciumar căuta să-și atragă clientela prin vânzarea pe datorie și darea băuturilor în schimbul produselor naturale ⁵⁾, fiindcă el știa să exploateze admirabil nevoile sau chiar vițiile țărânului, pentru a-i cumpăra dinainte și cu preț de răs aceste produse ⁶⁾. Din asemenea băuturi, rezultate din alcool de proastă calitate, eter sulfuric și alte otrăvuri, rezultau mare parte din afecțiunile mintale, precum și sterilitatea și mortalitatea așa de mare a copiilor și, în mod indirect, groaznica pelagră și multele crime ⁷⁾. Iată ce scria un corespondent vienez al unui ziar parizian, încă în jurul anului 1870 : „Am cunoscut personal pe un inginer francez, stabilit în regiunile acelea, (ale noastre) care îmi zicea cu o întristare adevărată : „Imi este aproape cu neputință să țin mai mult timp pe aceiași lucrători. Evreeii vin : le scotează cu mult înainte salariul săptămânii și-i înveninează în toată puterea cuvântului cu băuturi de toate felurile. Sunt, printre lucrători ⁸⁾, unii cărora din aceasta li se trage moartea ; alții își pierd repede gustul muncii.”. Marele număr de cârciumi deschise, mai ales dela 1851, în toate colțurile de țară ale Moldovei, împinsese natural populația rurală la alcoolism, în așa măsură, că consiliile de revizuire constatau numeroase cazuri de degenerare. ⁹⁾. Exploatarea săteanului în Moldova.

1) Verax 243 și B. Duică, 160—161. 2) Din Protocolul stenografic al Dietei, din 17 Oct. 1912, p. 162 — ap. ibid., p. 167. 3) Ibidem. 4) Les Juifs de Moldavie, Paris, 1867. 5) A. C. Cuza, o. c., 6) Verax, 188. 7) A. C. Cuza, o. c. 8) Eminescu, st. cit. 9) Verax, 168—619.

— constată marele poet — prin manoperele uzurare, prin beție, ne ajută să înțelegem pentru ce el nu numai că n'a înaintat, dar a dat înapoi; pentru ce el ni se înfățișează abătut ca un idiot, fără viață și fără plăcere pentru viață. Și ne dă câteva date asupra criminalității în creștere: pentru anul 1872, au fost urmăriți pentru crime 664 inși, între cari 425 țărani; pentru anul 1874, urmăriți 1494, dintre cari 961 țărani. Această creștere — conchide Eminescu — destul de considerabilă a crimelor și delictelor, ca să provoace la gândire, dovedește o micșorare a simțului moral și împreună cu aceasta alterarea simțului dreptului ¹⁾. Ne este destul de bine cunoscut procesul — și obiectul acestuia — al cârciumarilor, al celor 139 cârciumari din Iași, în 1908, cari au stârnit atâta vâlvă în presa și în cercurile administrative și judiciare ale țării, fiindcă organele competente au îndrăznit să verse toate băuturile spirtoase — rachiuri, lichioruri și vinuri falsificate cu zaharină, cu acid salicilic sau diverse colorante artificiale, băuturi capabile să degenereze o rasă de oameni voinici ²⁾.

Măsurile luate în repetate rânduri ca Evreii să nu dețină cârciume la sate nu duceau la nimica pozitiv, fiindcă ei le dețineau mai departe prin fraudă: fie camuflându-se sub firmă de Români complezenți și puțin scrupuloși — în realitate, servitori în gaj ai Evreilor, fie servindu-se de licența proprietarului sau arendașului. Și, în felul acesta, exercitau tot felul de speculațiuni — unele mai cămătărești ca altele. ³⁾ Sărăcia lucie a țăranului din Moldova se datora recoltelor rele și răscumpărării corvezii — toate aceste datorii față de proprietar, arendaș sau cârciumar ⁴⁾.

În realitate, marele vinovat de aceste stări de lucruri, era proprietarul. Fiindcă, spune Eminescu, velnițele produceau rachiu mult ce trebuia consumat și s'au adus mulți Evreii ca să-l desfacă și aceștia îl desfăceau ușor, fiindcă proprietarii impuneau fiecăruia din supușii săi de a consuma anumite cantități pe an. Ba, unele plăți pentru muncă se făceau contra rachiu. Și astfel, s'a ajuns la o populație nesănătoasă, fără energie de caracter, fără energie economică, care își vindea munca pe băutură, o populație în care mortalitatea crește înspăimântător, iar sudoarea mâinilor ei se capitalizează în mâinile unui element fără patrie; fără limbă, fără naționalitate — încheie cu atâta amărăciune marele Eminescu ⁵⁾.

Să trecem la camătă — altă îndeletnicire de căpetenie și preferată a acestor poporațiuni parazitare și în complicitate cu cârciumăritul.

1) Eminescu ib. 2) Dr. C. Șumuleanu, Procesul cârciumarilor din Iași, V. Munte, 1910. 3) Verax, 187. 4) Idem, 168. 5) Serieri politice și sociale.

Capitalismul apare, în orice țară agrară — scrie St. Zeletin — sub forma de comerț și de camătă, în care primă formă el este eminentement distructiv, anume, blestemul proprietarilor de pământ — mari și mici, pe care îi preface în naufragiați sociali și, de aici, într'un factor de desorganizare¹⁾. Această operă de distrugere își trage origina la noi cu mult înaintea tratatului dela Adrianopol și nu cum susține scriitorul pomenit mai sus, că acest fel de capitalism și-ar fi început înrăurirea odată cu încheierea acestui tratat.

Capitalismul acesta inferior cu caracter de distrugere este practicat din cele mai vechi timpuri de străini, în deosebi de Evrei. Felul Evreilor de a debita produsele otrăvitoare — scrie venerabilul luptător dela Iași — înlesnea camăta și aducea ruina desăvârșită a familiei, mai ales pela sate, prin faptul că întreaga muncă a omului și tot ce i-ar putea sluji ca hrană se prefăcea în rachiul falsificat, care îi otrăvea sănătatea și producea acea degenerare a rasei noastre care o făcea să nu se mai poată înmulți și să piară de inanție²⁾.

Hășdeu, vordind de Ovrei, stabilește că el este cămătar mai întâi și mai presus de toate. Shakespeare îl cunoaște pe Ovrei de cămătar prin Shylock, Balzac prin Gobseck și Alexandri, deasemenea, prin Moise.³⁾ Camăta, zărăfia și banșeria evreiască sunt, la origină, îstrânsă legătură cu cârciumăritul și constituie cele trei fețe ale unuia și aceluiaș parazit și speculator — Evreul. Nici un scrupul nu-l deosebea pe unul de celălalt. Fiindcă banșerul a născut din aceleași viții și turpitudini, din vițiul de speculă fără nici o trudă a suferinței și muncii Românului. Evoluția dela cămătar la banșer o găsim numai în timp, dar nu și în metode. Timpul și măsura banului agonisit prin speculă, ca și tendința de a apare cu o tarabă fastuoasă, făcea din cămătar un banșer. Mijloacele erau aceleași, scopul identic, numai titulatura era alta. Cămătar sau banșer, Evreul rămânea acelaș spoliator.

Se știe — scrie G. Zane — că Evreii aveau pentru zărăfie o atracție specială, căci, încă din primele decenii ale sec. XIX, nu mai întâlnești în Moldova nici un zaraf creștin. Cu timpul, recrutarea banșerilor se face aproape numai dintre zarafi — evoluție asemănătoare aceleia din Apus. Cel dintâiu banșer al cămătarului evreu este acela care cumulează calitatea și de negustor și de zaraf⁴⁾. Dealtfel, în acest sens, se va proceda și se vor dezvolta la noi instituțiile de credit, cele mai multe, cari vor fi sprijinite sau înființate de finanța capitalistă. Karl Marx îi caracterizează în mod plastic: „Evreii, împrumutători pe gaj, cămătari și lipitori, au fost primii noștri banșeri, primii noștri traficanți de bancă — vorbind bine înțeles, de cămătarii din Apus“⁵⁾.

1) Cooperație română? 1925, 2) Op. cit., p. 126—127. 3) Trei Ovrei, p. 45. 4) Op. cit. 126—127. 5) G. Zane, o. c., 347 și Der Kapital, III/, 151 — ap. G. Zane, 347.

Din memoriul prezentat Camerei, în 1868, de cei 31 deputați, desprindem aceste amarnice constatări : „Posesorii unor sume imense, împinși de instinct în a exploata pe cei de altă rasă, îndemnați de lăcomia lor născută, Ovreeii-s'au dedat la cămătărie fără nici o rezervă și pe o scară așa de întinsă încât au despuiat și ruinat mii de familii bogate. Camăta a devenit o plagă teribilă care s'a întins asupra întregului corp social și care seacă izvorul forțelor vii ale națiunii. Această monopolizare a capitalurilor e cauza cea mai naturală—a crizei monetare care bântuie țara de ani de zile". Iar marele Eminescu, căutând să explice concentrarea capitalurilor în mâini evreiești, spune că aceste concentrări le-au realizat mai cu seamă prin operații cari „nu produc valori, prin samsarlăcuri, prin traficuri, prin operații îndoelnice, prin așa numite operații de bancă ce ei fac exploatând împrejurările, starea de strâmtoare sau mizerie sau prostia tuturor" ¹⁾).

Desjardins descrie plastic fenomenul cametei, zicând : „Dar comerțul său, (al Evreului) prin excelență, elementul său, cea dintâiu a lui nevoie, câmpul nemărginit al visurilor sale de putere în viitor, nădejdea dezmiertată a răzbunărilor sale tainice față de creștini, este băncuța, „la petite semaine" (împrumutul pe termen scurt cu dobânda mare), camăta înfloritoare în toate țările unde statul n'a putut să salvgardeze pe împrumutător prin bănci naționale și cu dobândă legală. Aici — adică la noi — nu este vorba de dobândă fixă ; banul este marfă ca și grâul. Când grâul lipsește la noi, (în Franța), fânul este scump ; aici, când grâul lipsește, banul este și el scump, fiindcă nu este industrie compensatoare. Cu un cuvânt, avutul fiind totul legat de pământ, nu sunt nici capitaliști, nici bancă și camăta sfâșietoare este suspendată deasupra capului oricărui proprietar, mare sau mic. Aceiași cauză i-a făcut pe Jidovi deținători ai celei mai mari părți din bunurile rurale, etc. etc." ²⁾. Marea proprietate funciară era de fapt robită capitalismului supus străin, care, deși nu avea proprietatea de drept a pământului, avea în schimb, deținerea de fapt și folosința sa, prin eludarea legilor și a obiceiurilor. În 1865, peste 267 milioane grevau proprietatea funciară cu titlu de ipotecă, iar dobânzile socotite numai la 20% echivalau cu aproape 20% din valoarea întregului export al țării — calculat pe o medie între 1862—1866 ; ba erau mai mari din valoarea întregi recolte de grâu ³⁾. Indrăzneala acestor cămătări ajunsesse atât de mare încât bancherii din Brody au cerut să împrumute țara pe baza unei ipoteci a moșiilor ⁴⁾.

1) Scrieri sociale și politice. 2) Desjardins — operele citate. 3) G. Zane, o. c. 4) Ibid, ibid.

Ca să ne dăm seamă de uriașa forță de exploatare și de nenumăratele tentacule ale hidrei cănătărești sub care gemeau provinciile românești, este de ajuns să menționăm că, numai în București și numai pentru anul 1878, existau 324 bănceri și zarafi evrei față de 164 ortodoksi; 892 samsari și comisionari, toți evrei; 172 arendași și antreprenori, ale căror operații mai ales, de cămătărie erau prea cunoscute; 347 rentieri cari nu se mărgineau numai la odihnă; la aceștia toți, 797 capi de familie fără profesiune, cari — observă Eminescu — dacă nu trăiau ca muncitori cu ziua și dacă nu erau rentieri, industriași sau comercianți, trăiau desigur de pe urmele traficului și ale samsarlăcului, din operații cari desigur nu produceau valori. Dar, dealtfel, erau destui cari — deși înscriși comercianți — se ocupau numai cu operații de bani¹⁾. Acestea erau condițiunile în cari îi era dat Bucureștiului să trăiască, în anul proclamării independenței, un an de-abia dela cumplita sângerare a poporului, prin jertfe bănești și de vitejie atât de costisitoare.

În Bucovina — ca și în Galiția, Ungaria și Austria — camăta, în mâinile crășmarului și speculatorului fără altă speculație productivă, era marele flagel sub care gemea populația creștină — Românii și Rutenii. O lege rea, din 14 Iunie, 1868, îngăduise înflorirea cametei la lumina zilei, iar judecătorii priveau la „orgii”, fără să poată interveni²⁾. Creditorul, mai totdeauna Evreiu, sporea suma prin capitalizarea dobânzii; când suma se împătrea, iar uneori se înzecea, se redacta un act notarial sau se cerea o poliță, dacă, omul era mai cu stare³⁾. Camăta nu se mărginea numai la banul împrumutat, ci ea se exercita sub formele cele mai variate, pornind din trebuințele tot atât de felurite ale bietului țăran, care — din nevoia de bani lichizi, din lipsa lui de judecată și de chibzuință — cădea, întotdeauna, victimă speculatorului neîndurător — Evreul. Oridecâteori — și aceasta avea loc întotdeauna — bietul țăran avea nevoie de vite și de semințe, de mașini sau de unelte agricole, de bani și de altă încropire a unei gospodării, Jidovul cămătar sau Jidovul părtaș era prezent, era alături de țăranul nevoiaș. Și aceste camete — spune un specialist al stărilor economice din Bucovina — se mișcau între 50% și 500⁴⁾.

„Formele de cămătărie și parazitism agricol constau — scrie B. Duică — în general, în aceea că tovarășul (Evreul cămătar) încredințează țăranilor vite, albine, sămânță, etc. sau cu totul pe datorie sau în parte, pentru totdeauna sau pe termen; uneori îl creditează cu bani pentru cumpărături și, în schimb, își cere o parte din

1) Eminescu — Scrieri politice și sociale: Industrie și comerț. 2) B. Duică, o. c. 172. 3) Ibid, 173. 4) Ibid, 166.

câştig în natură sau se plăteşte la vânzarea la timp potrivit a lucrurilor încredinţate ¹⁾).

Camăta era o cumplită barbarie şi un scriitor o numeşte „balaurul” — vorbind de cămăta ce se exercita în nordul Ungariei ²⁾. Execuţiunile acestor cămătari şi bancheri erau severe şi sângeroase — atât în ţările de mai sus, cât şi în provinciile libere. Au avut loc, la noi, vânzări forţate, o risipă enormă de averi, vânzări efectuate fără cumpărători serioşi şi fără numerar — cum notează cu atâta amărăciune Moruz. Astfel, în a doua jumătate a anului 1863, s’au vândut în Moldova, în mod silit, moşii în valoare de 8.354.664 lei pentru datorii de 6.989.063 lei, iar în 1864, în valoare de lei 17.116.655, fără a se putea acoperi creanţele cari se ridicau la 17.820.913, iar de bună voie în sumă de lei 22.303.869 lei. Din toate acestea, s’au putut înfrupta şi numeroşi mici boieri — proprietari şi arendaşi totodată ³⁾. În 1893, s’au vândut, în Ungaria, 277.805 moşii, mari şi mici, adică mai mult ca o zecime ⁴⁾. În Bucovina, unde poliţa a apărut pela 1850 ⁵⁾, oamenii cu poliţe protestate erau aruncaţi în închisori, alături cu furii şi ucigaşii ⁶⁾. În 1868, când se desfiinţa legea cămătăriei, s’au ivit, deodată, bănci şi bande particulare cari au stors şi sărăcit ţăranul român şi rutean ⁷⁾. În 1875, s’a vândut un imobil de 250 florini pentru o datorie de 0.90 creştari; în 1876, din 327 creditorii în această provincie, 271 erau Evrei; în 1877, din 699, 572 erau Evrei, din 1189 debitorii expropriaţi în aceşti doi ani, 1059 erau Români şi Ruteni, 53 Germani şi de-abia 77 Evrei ⁸⁾. Dacă ne referim la origina etnică a creditorilor, vom avea: creştini negermani 156, Germani 30 şi Evrei 743, fără a considera băncile şi societăţile ⁹⁾.

Platter dă câteva cazuri tipice de felul cum erau despuiăţi bieţii debitori. Analizând dobânzile în 600 cazuri oficiale, el fixează margi-

1) Ibid. 177. Iată câteva forme de tovarăşii cămătăreşti sau „părtaşii”. Tovarăşul — Evreul cămătar — dă ţăranului o viţea pe care acesta o creşte deobiceiui trei ani, după care o vinde şi primeşte partea jumătate din preţ, rămânând chletuieli de hrană şi munca pe seama ţăranului. Sau: acesta este creditat cu jumătate din preţ pentru o vacă, rămânând ca tovarăşul parazit să primească drept dobândă întreaga prăsilă a vacii, aceasta rămâne totodată jumătate şi părtaşului”. Sau: în loc de dobândă, învoiala stă în aceea că ţăranul se însărcinează să-i dea toţi viţei vacii cumpărate şi să-i fie predaţi anume după zece săptămâni de îngrijire, până la achitarea deplină a sumei datorate. Sau: aceiaşi viţei îi întrebuiţează la noui tovarăşii. Când ţăranul îşi duce vaca la târg ca să lichideze cu această tovarăşie, atunci tovarăşul sau complicită acestuia împletească înşelăciunea în așa fel că, din acest târg, singurul înşelat rămâne ţăranul. Sau: numeroasele turme de oi din partea muntoasă sunt de fapt turme jidoveşti, pe câtă vreme, ţăranii sunt simple slugi la tovarăşii cămătari cari nu riscă nimic: nici muncă sau uclte, nici hrană sau alte. Iată câteva specii de așa zise matrapazlăcări întrebuiţate de Jidovii din Bucovina cari au împins lumea la mizerie şi deznădejde. 2) E. von Eggar, Landwirtschaftliche Skizzen, Berlin, 1896, p. 44—45 — ap. B. Duică, 131. 3) G. Zane... 4) E. von Eggar, l. c. 5) Protocolul etnografic al dietei, pe anul 1803, p. 155 şi 568 — ap. B. Duică, 165. 6) Ibid. 7) Mihail Bendeschi, Românii din Bucovina, 1875—1906 Cernăuţi, 1906, p. 130. 8) Dr. Julius Platter, Der Wucher in der Bukovina, Jena, 1878 — ap. B. Duică, 175 şi M. Eminescu, Scrieri politice şi sociale. 9) Ibid. idib.

nile între cari oscilează acestea : numai un singur caz cu 3 ½ %, cele mai multe între 48, 50 și 72 %, iar altele ating 185 %. Unul Vasile Scarlat din Suceava se împrumutase cu 100 florini cu 56 % dobândă, cu obligația, însă, că, dacă nu va plăti, drept pedeapsă convențională, se obliga la o dobândă de 2 florini pe zi. Suma datorată creștea cu 115 florini și cu pedeapsa convențională de 1880, plus cheltuieli de judecată și de execuție foarte mari — adică fără acestea din urmă, dela 15 Noiembrie 1875 la 15 Iunie 1878, suma datorată se urca la 2.095, pornind dela 100, adică o dobândă de 750 %¹⁾. Și, astfel, se vindeau averi pentru datorii inițiale de 1.36, 2.50, 3.00, 20 fl. (20 vânzări în 1876 și 41 în 1877²⁾), precum s'au vândut și pentru o datorie de 0.90 creștari³⁾. În Galiția, de unde se scurgea acest potop de cerșetori și vagabonzi, ca să devină în curând bancheri și creditori, s'au publicat, în interval de 5 ani, vânzarea silită a 800.000 mici imobile în 6.371 locuri, cecece reprezenta totalitatea capilor de familie creștine, siliți de aceea să emigreze în America⁴⁾.

Referindu-se la toate stările nenorocite din Moldova în legătură cu problema cămătăriei, Moruz, de aceea, propovăduia întemeierea unui așezământ de credit, observând că, atâta timp cât nu va avea loc aceasta, toată economia noastră națională — munca și producția — va fi la discreția bancherului evreu. Și mai departe : „Liberarea țării de această supunere abjectă va trebui să fie una din cele d'întâi griji ale guvernului, căci niciodată nu vom fi o națiune puternică câtă vreme nu vom avea seva noastră proprie, cât timp activitatea și energia noastră vor depinde de cauze independente de noi, cât timp agricultura, industria și comerțul nostru vor fi reflectul intereselor evrești⁵⁾. Iată gânduri înțelepte și zguduitoare rostite încă din 1860.

Acest gen de comerț barbar al banului stârnise patimi și la alte neamuri conlocuitoare în țara noastră. În legătură cu arendarea pământurilor declarate inalienabile prin legea din 1864, se comiteau cele mai sălbatece fapte de cămătărie. Și, numai datorită nouilor prevederi ale legii de ocrotire a bunurilor țărănești, votată în 1879, s'a putut salva dela pieire clasa țărănească⁶⁾.

Iată, pe scurt, felul de a lucra al Jidovilor, cămătari și bancheri, toți descălecători din Galiția, precum, altădată, pe vremea când tronurile țărilor noastre se vindeau cu pungi de aur, la mezat, Jidovi spanioli de peste Dunăre — ca și Grecii și Armenii — se dedau, creditând pe domni, la întreprinderi pe cât de riscate, tot pe atât de rentabile⁷⁾.

1) Dr. Julius Platter, o. c. p. 175. 2) Ibid. Ibid. 3) Ibid. Ibid. Vezi și Eni-nescu, studii citate. 4) Ibid, Ib'id. 5) Ibid, Ibid — ap. B. Duică, p. 173. 6) G. Zanc, o. c., p. Vezi despre Moruz D. P. Agricola, Camăta, Buc. 1904. 7) Vezi și I. N. Angelescu, Evoluția economică a Țărilor Românești, p. 69.

Și, în felul acesta, în pericada de față ca și în cea anterioară, pornind dela cârciumă și alte mtarapazlăcuri, s'a ajuns, în împrejurările schițate mai sus, la formarea unei clase capitaliste, cu caracter de distrugere a micii și marii gospodării, clasă care nu va avea nimic comun cu țărănul și târgovețul, cu boierul și domnul, pe cari, fără nicio alegere și cruțare, pe toți îi va despuia și nimici. Munca și toate bogățiile solului și ale subsolului, mintea și tot pitcrescul naturii noastre, vor cădea, deopotrivă și de azi încolo, sub călcâiul acestui capitalism parvenit și feroce, fără patrie și idealuri legate de viața națiunii românești. În aceste condițiuni, adică sub puterea tiranică și barbară a acestor posesori de capitaluri „très considerables” și cari n'au nimic comun ca pregătire și însușiri cu colegii lor din Apus — cum observă J. Lévy — va trebui să se dezvolte și să evolueze viața noastră de stat și cea națională. O mică ușura re va veni doar prin întemeierea caselor de credit și a institutului național de emisiune, dar — întrucât brațele ocrotitoare ale acestora nu se vor întinde până în umilele bordeie ale mahalalei și satelor — sistemul cămătăresc își va duce mai departe activitatea nefastă tot în aceleași medii de nevoiași și naivi sau risipitori de lumea mare sau atunci când statul va face apel la marele capital străin pentru împrumuturi sau alte operațiuni și nevoi naționale — reale sau fictive.

Când capitalul inferior sau cămătăresc cu caracter de distrugere — cum îl numește Șt. Zeletin — își va fi epuizat rolul, iar bancherul evreu va fi evoluat repede către formele supericare ale creditului el va participa — așa crede G. Zane ¹⁾ — la realizarea proiectelor urmate de oamenii de bine ai țării noastre. Dar se înșală.

Fiindcă, dacă în aparență și fațada zăvăfiei de altădată va împrumuta vitrină de bancă, Evreul va face aceleași operațiuni cu aparențe civilizate și va reuși, mai mult ca sub oricare altă formă, la acapararea bogățiilor noastre și la stoarcerea de orice vlagă a țărănului — fie că va avea bancă proprie, ca unii vechi și mari, cum erau Halfon și Elias, Manoah și Daniel, Leiba-Kahane, Mayer-Hoffer, Moisă Idel Wexler, etc., fie că vor activa ca reprezentanți ai capitalului sau ai marilor case de credit din Apus și cari își vor instala la noi băncile, precum și industriile lor.

Ca să ne dăm seama cât de mult a evoluat banca ovreiască în spiritul timpurilor noi, pornind dela negustorul zaraf, să facem apel la izvoarele cari ne arată ce era o bancă în Moldova, în întregime în mâini evreiești. Radu Rosetti ne dă aceste informațiuni: „Nu trebuie să se acorde — accentuează el — cuvântului de bancher în Moldova

1) Op. cit. p. 350.

aceiași accepțiune ca și în Apus. Venind din Polonia unde a distrus nobilimea poloneză, ei s'au comportat în același fel cu boierimea dela noi, tot atât de lipsită de simțul de prevedere al nobililor polonezi, dar și în aceiași măsură dedați apetiturilor de lux și tuturor slăbiciunilor. În aceste condițiuni, speculatorii cari își dădeau numele de bancheri — cu foarte puține excepțiuni — erau niște oameni cari făceau o mulțime de afaceri, mai mult sau mai puțin proprii, al căror temei și esență îl forma cămătăria, adesea negoțul de cereale și, deabia în ultimul loc, banca. Acești bancheri își aveau pe lângă fiecare boier unul sau mai mulți Jidovi, oameni ai casei boierului, cari îi studiau vițiile și îi speculau slăbiciunile și erau chemați de acești agenți tocmai în momentul când boierul, împovărat de datorii, cădea biruit și își pierdea toată averea. În 1866, procesul acesta era deja desăvârșit: o clasă de oameni noi cumpăraseră terenurile și, în acest moment, un număr din fiii acestor oameni noi lăsaseră deja în mâinile bancherilor evrei o bună parte din moștenirea lor¹⁾.

Incepând cu deceniul al șaptelea al secolului trecut, se introduc la noi capitalurile străine sub forma de bărci, după sistemul societăților pe acțiuni. Concepția și caracterul acestui capital de infiltrație era de a ne robi economiceste. Infiltrația lui este de dată și mai veche. El începe odată cu comerțul de cereale, după pacea dela Adrianopol, introdus de capitaliștii englezi. Și se va accentua mereu. Dar iureșul de invazie a capitalurilor străine are loc la noi odată cu promulgarea legii de încurajare a industriei naționale, din 24 Aprilie 1887.

În domeniul organizării finanțelor și a creditului nostru — mai ales în acest domeniu — ispitele și ofertele din toate țările, dela conșorii și bănci sau dela bancheri particulari cu deosebire, financiari francezi și germani — dacă nu sută în sută, dar în majoritate Evrei, n'au lipsit din cele mai vechi timpuri²⁾. Dar, adeseori, chiar bărbații noștri de stat, doritori de a organiza creditul, făceau apeluri repetate la capitalul străin, la cel german mai cu deosebire³⁾. Dar îl chemau mai ales Evreii, cari — aducându-l eftin din străinătate și pus alături de cel existent deja în mâinile lor — erau siguri că, astfel, vor deveni stăpânii acestor țări. Și aceste capitaluri ispititoare s'au revărsat potopitoare, mai ales când petrolul a început să capete importanță și atunci când a intervenit legea de protejare a industriei naționale, când, la adăpostul unui tarif vamal protecționist, s'au organizat pe egoismul iudaic acaparator și au cucerit țările noastre, fără nădejde de emancipare.

1) Op. cit., p. 266—267. 2) Vezi și G. Zane, p. 378 și urm. 3) Ibid, 406.

Astfel, în 1865, ia ființă prima bancă cu capital englezesc sub forma societății anonime „Banca din România”, ca bancă de scont și de circulație, reprezentată prin Ad. Hertz și Jacques Löbel, continuată mai târziu sub forma „The Bank of Roumania, Ltd”, ca filială a „Băncii Imperiale Otomane din Constantinopol Ltd”, sucursala aceleiași cu sediul la Londra și Paris — cu capital vărsat 7.500.000 lei aur și un total al mijloacelor străine de exploatare de lei aur 42.125.050 ¹⁾). Preia monopolul tutunului și finanțează construirea liniei București-Giurgiu.

Alte patru mari bănci străine sunt: Banca Moldovei cu capital german în 1856; în ordinea întemeierii lor: Banca Generală Română în 1897, Banca de Credit Român în 1904 și Banca Comercială Română, în 1907.

Banca Generală Română pornește cu un capital social de 15.000.000 lei aur și-l crește neconținut, astfel că, în 1914, număra, la un loc cu fondul de rezervă, 19.400.000, sau un total de mijloace de exploatare — proprii și străine, fără apel la reescontul Băncii Naționale — în valoare de 139.687.046 lei aur. La această bancă, participau marile case germane „Disconto Gesellschaft” și „Salomon Bleichroder”, precum și frații Elias, cunoscuții bancheri din București ²⁾). Ca să câștige simpatia publicului și a cercurilor conducătoare, conducerea ei a fost încredințată, la început, lui Emil Costinescu și, în acest fel, s'a introdus la noi sistemul de a se chema în consilii de administrație oameni politici de toate culorile ³⁾). Banca își făcuse sucursale la Brăila, Constanța, Ploești, T.-Măgurele, Craiova și Giurgiu, ca să stăpânească, îndeaproape legătură, și comerțul de export al cerealelor și industria petrolului. Și, nu mult după aceasta, Disconto Gesellschaft, în unire cu Deutsche Bank, a putut să se lanseze în operații de plasament în industria forestieră și în cea petroliferă, întemeiând marile rafinării și exploatări, despre cari vom vorbi cu alt prilej. Pe lângă atracția marilor capitaluri românești sub formă de depuneri spre fructificare, era și lansarea acelor blanco-credite cu ajutorul cărora putea să exporte devize nestingherite de nimenea sau să importe credite mai eftine. Și conducere superioară și capitaluri fondatoare și administrație, precum și clientelă, totul era în mâini străine, mai ales evreești, în schimb, o mică parte de acțiuni în mâini românești ⁴⁾). Marile bănci și societăți din Apus își vor recruta—

1) V. Slăvescu, Banca Generală Română și războiul național, 1918, Buc. și Idem, Marile bănci comerciale din România, Buc., 1915. 2) Ibid., ibid. Vezi și P. Sătescu — Die Kreditbanken Rumaniens, Craiova, 1915. 3) După A. C. Cuza, o. c., 764: In Mon. Oficial din 27 Febr., p. 9838 și 15 Martie 1908, p. 10.845, găsim astfel alcătuit consiliul de administrație: Baumgarten, Lederex, E. Herecz, E. Palinc, Dr. Breyer, Take Ionescu, C. C. Arion, Barbu Păltineanu, Rosenthal, A. Djuvara, pe atunci ministru, D. Neușescu, C. C. Const.-Rașcanu, fost președinte al Camerei conservatoare. 4) V. Slăvescu și P. Sătescu.

scrie și G. Zane — reprezentanții instituțiilor întemeiate recent în țară în cea mai mare parte din Evrei ¹⁾.

Banca de Credit Român, întemeiată în 1904 cu participarea a două mari bănci vieneze ²⁾ cu un capital inițial de 10 mil. lei, număra în 1914, forța de 113.791.133 lei aur, totalul mijloacelor proprii și străine de exploatare. A cincea bancă străină este P-ca Com. Română, întemeiată în 1907 cu un capital de 12 mil. lei, numărând, în 1914, suma de lei 68.683.983, în care intră infimă suma de lei 359.774 ca reescont. La întemeierea ei, au contribuit patru mari bănci străine, cu capital anglo-austriac, francez și belgian ³⁾.

O bancă cu ceva capital românesc este Banca Marmorosch Blank et Co., transformată în 1905 în societate anonimă cu participarea a patru mari bănci; a pornit cu un capital de lei 18 mil. și dispunea, în 1914, de o putere financiară de lei 121.629.865 — totalul mijloacelor de exploatare, proprii și străine, fără a fi apelat la reescont pe acest an ⁴⁾.

La toate acestea, adăugăm și Banca Comerțului din Craiova, înființată, în 1899, cu participarea Băncii Marmorosch Blank, dispunând de un total de mijloace de exploatare de lei aur 52.221.157 ⁵⁾.

Dacă socotim, pentru anul 1914, forțele capitaliste ale acestor șase bănci, vom obține un total de lei aur 528.472.809, care se descompune în modul acesta: 116.846.270 mijloace de exploatare proprii: capital și fond de rezervă; 384.396.215, mijloace străine de exploatare (conturi curente creditoare și depuneri spre fructificare) și, în sfârșit, de abia 16.637.574 lei aur reescont.

Acestei formidabile forțe de lei 528.8472.809 lei aur — în care nu intră bancherii particulari, zarafii și cămătarii străini și evrei de tot felul — se putea opune doar o altă forță financiară indigenă rezultând din împreunarea forțelor marilor bănci românești: Banca Națională, Românească, Agricolă și de Scont, cari ne dau, pentru același an, o forță de 544.483.460 lei aur; la acestea adăugându-se forțele celor 30 bănci mijlocii — mijloace proprii și străine de exploatare, în care nu intră reescontul de 63.886.713, vom avea un total de 661.526.089 lei aur ⁶⁾.

În Vechiul Regat, funcționau, la finele anului 1914, 197 bănci—9 mari, 30 mijlocii și 158 mici, dintre cari 158 societăți de acțiuni și 39 asociații cooperative, la cari se adaugă The Bank of Roumania Ltd., Toate

1) Op. cit., 350. 2) Băncile vieneze: K. K. Privat Oesterreichische Laenderbank și Nieder oesterreichische Escompt-Gesellschaft. 3) Cele patru bănci: Anglo-Oesterreichische Bank și Wiener Bankverein, B-que de l'union Parisienne și Crédit Anversois din Anvers. Vezi V. Slăvescu și P. Sîtescu, o. c.... 4) Patru bănci: Pester Ungarische Comercial Bank-Budapest, Bank fur Handel und Industrie-Darmstadter Bank din Berlin, Berliner Handelsgesellschaft, Banque de Paris et des Pays. 5) V. Slăvescu și P. Sîtescu, o. c. 6) V. Slăvescu—Băncile comerciale mijlocii din România, 1915.

numărau un activ de 2.283.571.583 lei aur ¹⁾. În Ardeal, cele 216 bănci românești — societăți pe acțiuni și cooperative — dispuneau, în 1914, de un total de forțe de 163.303.222 coroane față de circa 350.492.406 coroane de cari dispuneau toate băncile străine ²⁾. Totalul băncilor din Vechiul Regat funcționând la finele anului 1918 — inclusiv B.N.R. — era de 216, cu un activ de 924.000.000 lei aur ³⁾.

Băncile mari străine își treceau toate beneficiile peste frontieră sau își plasau surplusul la băncile românești sub formă de depuneri la vedere sau pe termen fix, cu 4—5% ⁴⁾. Sau luau parte la o sumă de alte întreprinderi.

Astfel: Bank of Roumania și Banca Generală Română participau la diferite împrumuturi de stat și comunale; prima participa la construirea căii ferate București-Giurgiu în 1869, la concesiunea tutunurilor; cea de a doua finanța industria petrolului: Telega Oil Company Ltd și Société de Pétrole de Bușteni sau întreprinderi pentru exploatarea pădurilor din masivul Argeș, sub firma „E. Lessel”; Banca de Credit Român înființa și finanța: Societatea loteriei de stat în România, Soc. română de foraj, industria textilă, fabrica de tricotaje, Soc. Phoenix pentru uleiuri; Banca Comercială Română se ocupa cu afaceri de cereale, construia magazine în diferite porturi dunărene, participa la cumpărarea uzinelor metalurgice din Ploești și finanța soc. „Câmpulungul” și „Sylva” ⁵⁾.

În felul acesta capitalurile străine pătrund, încet dar sigur și masiv, în viața noastră economică. Influența capitalului austriac la noi își are origina încă din 1780 ⁶⁾. Și această influență crește simțitor, în unire cu cea germană, odată cu pacea dela Berlin și se va accentua, tiranic, în timpul convenției comerciale, 1875—1886, când ambele finanțe s’au manifestat sub forma de penetrații de capitaluri și manufacturate de tot felul, în crearea de instituții de credit și industriale. Capitalul englez — după cum am spus-o — apare odată cu comerțul de cereale, după pacea dela Adrianopol. Capitalul german va duce o luptă aprigă contra capitalului austriac și celui englez.

Capitalurile străine plasate în instituții de credit vor participa la toate marile investiții ale țării, precum și la întemeierea de industrii mari — forestiere, petrolifere, textile, alimentare și de hârtie, cu ca-

1) V. Slăvescu, lucrările citate și Statistica soc. pe acțiuni la finele anului 1913 a Min. Ind. și Comerțului, Buc. 1915. 2) Cristu Negoescu, Ardealul nostru, p. 220 urm., A. Tătaru—Probleme economice ardeleni, în rev. Alaci, No. 1—3, X și N. Petra. Forțele băncilor străine, în număr de 510, se ridicau la 292.492.406 coroane, acelea ale băncilor românești — societăți pe acțiuni — la suma de 155.648.844 coroane; forțele celor 70 bănci cooperat populare „însoțiri” la suma de 7.654.378 cor. Ardealul număra 97 bănci, Maramureșul 4, Banatul 33 și Crișana 12; iar bănci cooperative, respectiv: 62, 1, 3 și 4. 3) Datele B. N. R. 4) V. Slăvescu, Marile bănci. 5) Ibid, ibid. 6) Gh. Netta—Incerări de navigație pe Olt și Influența austriacă în s.-estul Europei.

pital străin ca formă, în fond însă evreesc ¹⁾. Inițiativa luată de Banca Generală Română va fi continuată de alte mari instituții bancare, precum vom vedea la locul cuvenit. Și, ca să pondereze acest zel de acaparare a bogățiilor naționale, oligarhia română va urma acelaș drum, creând industrii cu ajutorul băncilor românești și sub auspiciile Băncii Naționale ¹⁾. Prin puțurile de păcură care începeau să dea oarecare prisos pentru export — scrie N. Iorga — intrăm în economia politică mondială și societățile străine începeau să pătrundă dela 1895 încoace în această industrie care se arăta atât de rentabilă ²⁾. Construirea căilor noastre ferate aducea o întinsă rețea de contribuțiuni ale capitalurilor străine la noi — în condițiuni nu tocmai fericite pentru tânăra noastră țară, fiind vorba de o mulțime de capitaliști sau aventurieri și de consortii străine cari găseau la noi un câmp vast de plasare de capitaluri disponibile și neîntrebuințabile la ei acasă ³⁾. În aceste investiții, s'au plasat multe capitaluri germane ⁴⁾.

Acapararea tuturor bogățiilor și forțelor noastre naționale era supremul scop pe care țineau să-l atingă cu orice mijloace Evreii. Una din cele mai grandioase opere era realizarea unei mare bănci evreiești de comerț și de industrie din România „Handels-und Industrie-Bank”, hotărâre luată, la 1904, (19—20 Ianuarie) în ședințele lojei condusă din America și în sfatul ținut la Berlin. Capitalul cel mai mare ar fi venit din străinătate, fiindcă nu tot s'ar fi putut găsi la Evreii din țară ⁵⁾. Scopul urmărit era ca, atunci când ar fi fost stăpâni pe toate drepturile civile și politice, să se procedeze la acapararea mării agriculturi — așa cum s'a petrecut în Bucovina, Polonia, Ungaria și Galiția — a întregului subsol și a micii industrii extractive, a marilor ateliere, a furniturilor publice, etc. Cu un cuvânt, această bancă urma să fie cel mai puternic instrument pentru politica de rasă și pentru o desăvârșită victorie pe teren economic — după indicațiile date de Marele Sanhendrin din 6 Iunie, 1905. Dar spre fericirea țării noastre — spunea ușurat B.-Duică, marele curagios care denunța pericolul — această monstruoasă instituție se pare că n'a luat ființă — este vorba de anul 1913 ⁶⁾.

În această perioadă, când se întemeiau atâtea instituții bancare și capitaliste — mari sau mici — cu capital străin, sau autohton în mai mică măsură, trăiau, concomitent, servindu-se de aceleași mijloace și urmărind acelaș scop, zarafi și bancheri, mari și mici, răspândiți peste tot — în centrele mari ca și în cele mai modeste — la cari

1) Vezi și Prof. C. Bungețeanu — Buletinul Uniunii Camerelor de Comerț și de Industrie, 1939. 2) N. Iorga, Ist. Com. II, p. 175—76. 3) Ibid, ibid. 4) Ibid, ibid. 5) B.-Duică-Ovrei pământeni și sub-pământeni, p. 41 urm. Era vorba de un capital de un milion de lei. 6) Ibid, ibid.

se depuneau și o bună parte din micile economii autochtone, cari deveneau, în mâinile bancherilor evrei, tot atâtea arme și pietroaie cu care loveau în înșiși deponenții a căror spoliere barbară o urmăreau sistematic. O serie de bancheri ca Halfon, Manoah, Daniel, Elias, Friedmann, Bercovici, etc., alături de toți aceștia, forfotind agenți de schimb și de mărfuri, ca Isac M. Lévy, Permo, Atias, Cohen, etc.

Evreii sunt din toate timpurile animatori ai bursei de valori—oricari ar fi acestea, fiindcă pentru acest neam totul este obiect de bursă, orice manifestare sufletească sau orice produs material al activității omenești este marfă — marfă de vânzare-cumpărare — deci, obiect de speculă, materie supusă transacției. Prin deceniul al șapteaia al sec. XIX — așa cum au speculat dintotdeauna monetele — Evreii speculează la bursă bunurile rurale, bunuri date proprietarilor de către stat în schimbul terenurilor date în proprietate țăranilor și ca răscumpărare a corvezii ce aceștia datorau celor dintâi. Aceștia — loviți de recolte rele și obicinuiți de neastâmpărul risipei — își hipotecau pământurile și își vindeau titlurile cu pierderi mari, până la 30—40%. Iar în streinătate, Evreii paralizau toate eforturile țării noastre de a se face cotate, în Franța și în Germania. Campania era dusă de un Jidov, fost negustor de tutunuri la Iași și agent ocult al puterilor dușmane țării și, în felul acesta, Jidovii au devenit posesorii celei mai excelente valori hipotecare — cum o numește Desjdins ¹⁾. Și, prin aceasta, au devenit stăpâni de fapt ai moșiilor boierești și creanțieri ai statului.

Ei au fost și sunt agenți de schimb și mijlocitori de mărfuri. Speculează produse de tot felul, realizând câștiguri considerabile. Exercițiul dela început o influență din cele mai puternice asupra urcării și scăderii valorilor naționale. Au fost dintotdeauna, cei mai mari dușmani ai ființei statului și ne-au dat lovituri puternice oridecâteori au avut prilejul: în 1881, ei exploatează în profitul lor criza prin care treceau finanțele noastre și au împiedicat conversiunea; în 1899, ne-au pus mari piedici la încheierea împrumutului, încheiat în condițiuni foarte grele pentru țară; așa și cu conversiunea acestuia în 1903 ²⁾, precum și cu ori ce alte operațiuni financiare, unde s'au interpus agenți evrei, ajutați de presa iudeo-internațională, ațâțată de toate lojile și cluburile din țară și din străinătate, fără scrupul și simț de grațitudine, aruncând discreditul asupra valorilor naționale, cu scopul de a provoca intervenția controlului financiar străin.

Cunoaștem destule din metodele întrebunțate de zarafi, în majoritate evrei. Știm că ei speculau metalele prețioase și monedele și cu

1) Op. cit. 2) Verax.

atâta mai mare pagubă pentru public cu cât era vorba de peste 80 specii din acestea — socotindu-se numai cele mai principale — și la aceasta erau ajutați de variațiuni de preț, dela un moment la altul ¹⁾. Am vorbit destul în perioadele anterioare de rolul jucat de zarafi și de multiplele funcțiuni ale acestora, toate în paguba marelui public și a finanțelor statului, precum mai știm că ei exportau monedele în străinătate, că le importau oridecâteori interesele lor speculatoare dictau astfel sau că le micșorau greutatea prin diferite tertipuri, etc.

Alte forme economice de natură să asigure succese și câștiguri ilicite streinilor, îndeosebi Evreilor, au fost întreprinderile organizate în trusturi, cartele și sindicate, forme de speculare sângeroasă a nevoilor tuturor elementelor populațiunii noastre și piedici greu de străbătut pentru o naționalizare cât de modestă a vieții economice — fie că a fost vorba de întreprinderi cu caracter economic: textile, de credit, alimentare, metalurgice, petrolifere și forestiere, etc. — fie că a fost vorba de întreprinderi cu caracter spiritual, cum va fi cu trustul presei și al cinematografului, cu publicitatea și agențiile de știri, etc. Aceste organizațiuni banditești prezentau și alte aspecte: ele nu tolerau nici o întreprindere cu conducere și cu capital românesc și, deci, lupta se dădea pentru desființarea ei — lucru ce nu era prea greu. Și încă un aspect: fabricantul evreu sprijinea pe negustorul angrosist evreu, care, la rândul lui, nu cumpăra și nu vindea decât articolele acelei fabrici și, avantajând la preț, calitate și condiții de plată pe micul negustor evreu, ușura progresul coreligionariilor evrei. Totul era așa dar alcătuit în toate încheieturile ca să scoată de pe piață pe băstinași și să mineze sufletul și forțele națiunii. Indrăzneala și impertinența acestor organizațiuni spoliatoare pornea dela prezența în consiliile de administrație a unor persoane de origină etnică adeseori dubioasă română și cari aduceau nu capitaluri sunătoare, ci „capitalul influenței politice, ca să nu zicem chiar a corupției lor“ — cum spunea A. C. Cuza ²⁾.

Un scriitor a comparat pe Evreul organizat în trust cu „condotierul, baronul feudal care stă la încrucișarea drumurilor economice, pentru a obliga pe producător și consumator să-i plătească maximum de tribut. Armele lui sunt specula și acapararea, adică monopolul” ³⁾.

Vechile forme de viață economică nu mai puteau răspunde nouilor alcătuiți, cu deosebire în perioada de față. Așa dară, trecem, dela inițiativele particulare cu firme individuale și cu orizont strâmt, la alte întreprinderi cu caracter comercial, industrial și de credit înbăcând forme mai largi, mai cuprinzătoare, la cari vor fi chemate să coopereze și micile economii private. Societățile pe acțiuni anonime sau în co-

1) G. Zanc, o. c. 2) Op. cit., p. 765. 3) V. Protopopescu, o. c., p. 74.

mandită — la înființarea cărora vor lua la origină parte și boierii — sunt cele mai frecvente. Evreii vor prefera toate acestea și societățile de asigurare, cari s'au bucurat, la noi, de mare simpatie, fiindcă prin ele vor reuși să pună mai ușor stăpânire pe naivitatea mulțimilor. Și au fost preferate sub toate raporturile : Evreii și străinii, datorită acestor forme, aveau o acoperire etnică întregă, de îndată ce se agăța la urma emblemei țidula s.a.r., fiindcă era și este aproape cu neputință să se stabilească partea etnică a capitalurilor. În plus, era și este forma sub care răspunderea civilă și penală este cu totul absentă, pagubele suportându-le fiscul, economia națională, ca și lumea mare și anonimă a acționarilor, adesea destul de naivă.

Evreii vor fi aceia — scrie G. Zane — cari aproape singuri vor introduce formele societății pe acțiuni, în special, societatea de asigurare și tot ei vor fi aceia cari să dea o mare contribuție la răspândirea hărțiiilor-valori : titluri de rentă, obligații, acțiuni, devize, efecte, etc. Marile bănci și societăți din Apus își vor recruta reprezentanții sucursalelor lor întemeiate recent, în țară, în cea mai mare parte dintre Evrei ¹⁾. Și s'au întemeiat mari societăți de asigurare franceze, austriace, engleze, italiene, etc., bucurându-se de cel mai mare sprijin — aceasta încă din 1847 ²⁾. Numai o singură societate „Ces. Reg. Privilegiata Azienda Assicuratrice“ din Triest deschidea la noi, în 1863, o sucursală ; în 1866, avea agenții mari la Iași și la Galați, agenții mai mici în toate celelalte orașe și târguri, cu majoritatea reprezentanților evrei, iar în Iași conduceau bancherii Lewin și Goldbaum ³⁾. Toate societățile pe acțiuni și în comandită, atât de iubite de Evrei, erau furnicare de jidovime și, mai cu alegere, în societățile de asigurare ca Dacia-România și unde sunt în majoritate în Naționala, Generala, și Patria cu peste 9/10, unde se văd biurouri întregi compuse numai din Evrei, iar în provincie, marele număr de agenți și de achizitori sunt de asemenea Evrei. Și este foarte curios — reflectează Verax — că în toate aceste societăți sume considerabile au investit tot Românii ⁴⁾.

În statistica societăților pe acțiuni la finele anului 1913, găsim 7 societăți de asigurare unele din ele pomenite mai sus : Dacia-România (1882), Naționala (1882), Generala (1897), Agricola (1906), Victoria (1908), Gloria și Urania, cu un capital vărsat, în 1913, de lei aur 13.038.255 și cu un patrimoniu activ de circa 280 mil. lei aur. Toate acțiunile erau emise la purtător. Una din cele mai vechi societăți de asigurare, întemeiată în 1869, a fost „Ancora“, cu capital unguresc de 2.100.000 mil. lei ⁵⁾.

1) G. Zane, 350. 2) Ibid, 393. 3) Progresul, 25, IV, 1866—ap. G. Zane, 394.

4) Verax, o. c., 178. 5) Statistica societăților pe acțiuni la finele anului 1913, p. 100—101.

Dacă cercetăm origina capitalurilor, vom găsi două izvoare : unul al subscriitorilor indigeni și altul al concernelor străine. Astfel : Agricola-Fonciera, Steaua României, Dacia-România și Generala — precum și Prima Ardeleana (Erste Ungarische) făceau parte din concernul „Assicurazioni Generali” ; Agronomul, Naționala, Transilvania și Victoria — toate cu capital german ; Britania cu capital englez ; Franco-Româna (Française-Hongroise) se pare cu capital unguresc ; etc. 1).

Primul care s'a ocupat la noi cu întemeierea și dezvoltarea acestor societăți de asigurare a fost Evreul Segulici 2).

Societăți particulare pentru creditul urban și rural erau, până în 1913, în număr de cinci, întemeiate, între 1906—1912, activând cu un capital vărsat de 16.732.823 și stăpâne pe un patrimoniu de 126.306.472 lei aur 3).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) Vezi pentru călăuzire „Anuarul 1937”, IX, a Asociației pentru știința asigurărilor, Buc., 1938. Informațiuni prețioase mi-a dat și prietenul Cristache Iuță, director central al soc. „Agricola-Fonciera”. 2) Ibid, ibid. 3) Ibid, p. 100—101. Iată numele societăților : „Casa rurală” (1908), „Casele privilegiate” (1909), Soc. ipotecară română (1912), Imobiliara (1906) și Avântul (1912) transformată în 1914 în „Banca Comerțului” din București.

CAP. II

MEȘTEȘUGURI ȘI INDUSTRIE

c) Meșteșuguri și industria mijlocie.

Cârciumă, camătă, negoț, bănci și industrie toate sunt generatoare ale marilor capitaluri ce vor ține în jugul lor economic țara noastră. Să vorbim, acum, de meșteșuguri și industria națională.

Breslele erau niște așezăminte străvechi cari își trăiseră traiul. Dacă ele au fost o pavază de apărare a economiei naționale, ele își purtau, totodată, și germenul morții, fiindcă erau prea încrustate în regulamente rutinare, nu mergeau în pas cu marile transformări ce aveau loc în viața socială. Ele erau originar naționale — pretinde Madgearu — și nicidecum importate ca inovațiuni străine; ele își aveau rădăcinile la noi, numai că se înmulțeau prin străini — Greci și Slavi — aduși de boieri și mânăstiri în baza hrisoavelor voevodale, precum și prin săteni cari se specializau în târguri și orașe. Evenimente serioase au survenit, însă. Țările capitaliste nu vedeau cu ochi buni aceste așezăminte refractare oricărei intrări a supușilor lor și importului de manufacturate. Alexandru Șuțu, prin contractul încheiat cu Austria, învoește supușilor acesteia — mare parte Evrei — să intre în bresle, supunându-i la obligațiile lor, pentru ca Mihail Surtdza să-i scutească, sub un pretext sau altul, de-abinelea de ele, iar Regulamentul Organic a desființat monopolul — fundamentul breslelor ¹⁾.

Dela această dată, ființa breslelor era pecetluită și, dacă mai trăiau, ele trăiau artificial. De acum, Evreii sunt chemați de domni ca cunoscători și aducători de capitaluri ca să-și întindă afacerile și introduc

1) Dr. Augustin Tătaru—Probleme economice ardelen, în rev. Alaci, No. 1—3. X și Nic. Petra, p. 98. 2) V. Madgearu, Bresle vechi și bresle nouă, Buc. 1912.

în viața economică industria la domiciliu. Prin aceasta, pun stăpânire pe industria mijlocie și mică, „speculează meseriile”, „smomesc calfele” și „strică alișverişul” — cum glăsuesc anumite proteste ¹⁾. Odată spăr-tura făcută în bresle, starostele este impus de visterie, este omul gu-vernului care impunea corpului breslei la fiecare cercetare anuală a iz-vodului neguțatori, tot mai mulți părtași la breaslă și nu mai este ales de breaslă și întărit de autoritățile religioase ²⁾.

Ca urmare, piața tradițională capătă cu totul alte aspecte. Vechi isnafuri de meșteșugari — ișlicari și șepcari, șelari și tabaci, zăbunari și croitori orientali, șalvaragii și abagieri, căldărari, fabricanți de teste-mele și țesători de mătase, etc. sunt deja dispărute sau pe cale de a dis-pare. Nu numai orășenii — boieri și târgoveți, dar chiar și țăranii își schimbă îmbrăcămintea adoptând mode străine sau le împrumută dela vecinii bulgari. Manufacturile aduse gata din străinătate alungă pro-dusele vechilor meșteșuguri sau altele sunt confecționate la noi, de către străini — în special de Evrei cari refuză pe ucenici creștini să li învețe meseria. Importul de haine gata, de pălării și căciuli din Germania și Rusia alungă chiar cojocăriile subțiri, atât de frumoase, scumpe și atât de apreciate odinioară. Imbrăcămintea și încălțăminte, veselă și mo-bilier, iluminat și mijloace de transport, etc. totul îmbracă alte forme, moderne. Rămân doar ca vestigii ale vechilor forme sociale câteva figuri, ca lumânărarii și săpunarii cari se mențin până târziu ³⁾. Croitoria nem-țească se introduce încă dela 1830 și este exercitată în majoritate de Evrei, mai puțin de Români și de streini; croitoria de dame în ma-joritate în mâini evreești; modistele și pălărierii, la început Francezi și Franțuzoaice, dar trec, încet încet, la Evrei și ca pălărieri puțini Ro-mâni; tapițeri de mobile — Români și Evrei ⁴⁾. Pielăria și tăbăcăria, aproape în mâini românești, erau o mândrie a industriei naționale, ale căror produse aveau atâta căutare pe piața Constantinopolului ⁵⁾.

Evreii s'au introdus de timpuriu și în industria alimentară — cu deosebire, în aceea a morăritului. La aceasta, luau, în mare măsură, parte și Grecii.

Va trebui să stabilim o deosebire între ceea ce petrecea în Mol-dova și situația din Muntenia. Pe câtă vreme în provincia de peste Milcov — în capitală, ca și în alte orașe și târguri — comerțul și meșteșugurilc sunt deținute de Evrei: anumite centre, ca Botoșani, Suceava, Do-rohoi și Iași unde ating proporții între 83—95 % ⁶⁾; în Muntenia, bres-lele naționale mai rezistă și ne prezintă cu demnitate, dar ele suferă

1) Vezi în perioada anterioară. 2) D. A. Xenopol, *Istoria Românilor*, vol. XI, p. 180. 3) D. Z. Furnică, *Inceputurile industriei la Români*, p. 217—222. 4) *Ibid*, *ibid*. 5) M. Eminescu, *Scrieri politice și sociale*. 6) J. Lahovary, *La question israélite en Roumaine*, Buc., 1902, p. 36 urm.

spărturi largi în multe ramuri. În București, deja peste 56% din firme sunt evrești în 1902 ¹⁾.

Dar Evreii dețin, încă din 1887, o majoritate zdrobitoare în aceste meșteșuguri : în croitoria bărbătească și de dame, în argintărie și ceasornicărie, în meșteșugul zugrăvitului și al poleitului, în ceaprazărie și echipamente militare, în pălărierit și tapițerie, ca strungari și vopșitori, ca litografi și legători de cărți, ca tinichigii, etc.... În măcelărie, coafură, cusătorie și șăpcărie, Evreii tind să întrecă pe ortodoxi. Acestora din urmă le rămân meșteșugurile cele mai obositoare și puțin lucrative, ca : dogărie și dulgherie, fierărie și potcovărie, rotărie și zidărie, cavafi, dogari, sacagii și căruțași, bărbieri, lăutari, cismari bărbătești, etc. ²⁾. Ba, după un alt cercetător, și zidarii români — ceva mai târziu — au început să dispară și aproape toate lucrările de zidărie trebuitoare stabilimentelor publice, militare și civile, se executau de către Evrei ³⁾.

Onoratul Ruppın, sociolog evreu, ocupându-se de poziția Evreilor în Principate, găsește că anumite meșteșuguri, ca croitoria, cismăria și gravura, ceasornicăria și fabricarea de cutii, legătoria de cărți, pălărieritul și moda, zugrăvitul firmelor și tapițeria sunt deja meșteșuguri proprii jidovești. Așa că, după datele statistice din 1901 — 902, partea Ovreilor în meseriile României era extraordinar de mare, cam de 4½ ori mai mare decât partea lor din populația totală a țării ⁴⁾.

Industria mică și mijlocie — constată acelaș Ruppın Evreul — era covârșită de coreligionarii lui : 19.500, dintre cari 9817 patroni și anume în hăinărie, în industria lemnului și mobilelor, a metalelor și alimentelor, în ceramică, construcție, pietrărie, industria textilă, pielărie, etc. sau în procente : din acești mici și mijlocii industriași, 61.80 % erau în hăinărie, 12 % în industria metalelor, 9.70 % în lemnărit și mobile. Deasemenea — observă B.-Duică — ei covârșeau în industria hârtiei, în poligrafie și pielărie. Tendința Ovreilor era de a năvăli în metalurgie, lemnărit, mobile și în industria textilă ⁵⁾. Și profeția patriotului ardelean era întemeiată, fiindcă industriile sus numite vor deveni, în foarte scurtă vreme, adevărate monopoluri ale capitalului și conducerii evrești. După acelaș d-r Ruppın, ceasornicarii, pălărierii, cojocarii și comisionarii evrei făceau 80—90 % din totalul breslașilor, bărbierii atingeau 28 %, medicii 38 %, aurarii, croitorii și fierarii 90 % ⁵⁾.

Este foarte interesant de urmărit evoluția transformării radicale ce o suferă piața românească în decurs de câteva decenii.

1) M. Eminescu—Scrieri politice și sociale : Industrie și comerț. 2) A. C. Cuza, o. c., 68r. 3) Dr. Arthur Ruppın în „Die Juden in Rumanien”, Berlin, 1908, p. 33—34—ap. B. Duică, Români și Ovrei, p. 224—225. 4) B. Duică, o. c., 223—224. 5) Op. cit., p. 35—ap. B. Duică, p. 225.

În anul 1849, meșteșugarii români și creștini dețineau încă o bună parte din piața Iașului — cum erau, bunăoară, blănării și șepcarii, croitorii și abagii, dubălarii și săpunarii, lumânărarii și ciubotarii, cismarii și alții, după cum, dealtfel, erau și negustorii — ca băcalii și pitarii, pescarii și cherestegiii etc. ¹⁾ Pentru acelaș an, Eminescu statornicea, pentru Moldova, 10.695 familii de negustori și meseriași pământeni ortodoxi, iar în Iași, ființau 33 corporații de comercianți și industriași pământeni ortodoxi, cu 1661 patroni și calfe ²⁾. În 1890, din cei 65 blănari la Iași, rămăsese doar unul singur român, silit să-și aducă și el calfe din Valahia, iar din croitori, șepcari, săpunari și cherestegii nici unul ³⁾.

În 1866, patentabili români la Iași erau de-abia 613 față de 2909 israeliți și patentabili ambulănți români 189 față de 1092 evrei; iar în 1878, erau de-abia 488 români față de 2.326, de unde rezultă că au fost alungați de Evrei 125 Români ⁴⁾. În acelaș timp, și în București, dispăreau vechii breslași: încă din 1859, din 6886 capi de familie meseriași, erau ortodoxi 4963, iar pământeni 5058, pentru ca, în 1878, numărul meseriașilor în capi de familie să atingă 16.197, dintre cari 5.261 imigrați de vre-o 20 ani. În 17 ramuri de industrie, Evreii covârșesc pe ortodoxi, în celelalte, ei tind să-i întrecă ⁵⁾.

Deșjardins ne ionformează, încă din 1867, că Evreul se îndeletnicește în Moldova cu meșteșugurile de croitor, tăbăcar subțire, tinichigiu, pantofar și ceasornicar și se îndeletnicește singur cu aceste mii de meșteșuguri, practică fraudă ca și creștinul, dar cu mai mult rafinament... ⁶⁾.

Încă din 1879, chiar Petre Carp putea să rostească, în ședința Camerei din 28 Septembrie, aceste amarnice reflexiuni: „Răul este serios astăzi, Evreii sunt stăpâni pe viața economică ⁷⁾”.

Verax ne dă, pentru 1887, în toată România, 86.292 patroni, dintre cari 58.291 Români, 9.865 străini și 18.136 Evrei, iar numărul firmelor comerciale, adică al electorilor Camerei de comerț, pentru 1893, este de 41.855 — dintre cari numai pentru jud. Ilfov, 5.470 — fără a se indica naționalitatea firmelor comerciale. În restul țării, rămân 36.385 firme, dintre cari 20.262 românești, 12.478 evreești și 3.645 streini ⁸⁾. Această pe toată țara, pe câtă vreme, în Moldova, Românii contează cu 6.210 firme comerciale, Evreii ating ating 10.912, iar streinii 910 ⁹⁾.

Pentru anul 1902, R. Rosetti ne dă, pentru Moldova, un total de 27.273 meșteșugari: 9.167 în sate și 18.106 în orașe. Cei 9.167 din sate se distribuie astfel: Români 6.878, Evrei 1980 și străini 209; din

1) A. C. Cuza, p. 5—6. 2) Eminescu, studiu citat. 3) A. C. Cuza, I. c. 4) Eminescu, st. cit. 5) Ibid, ibid. 6) Les Juifs de Moldavie, p. 7. 7) A. C. Cuza, p. 1. 8) Verax, o. c., 176 și tabloul dela p. 261. 9) Ibid, 176.

cei 18.106 din orașe : Români 6.150, Evrei 10.446—58% și străini 1.510. De unde, avem ca total : Români 13.028, Evrei 12.428—46% și străini 1819¹⁾. Autorul observă o pletoră de anumite categorii de meșteșugari — ca pantofari, croitori, zidari — foarte mulți, profesioniști covârșite de Evrei cari lucrează cu prețuri de foamete.

Pentru 1903, avem în Moldova : 14.728 meșteșugari creștini și 17.172 evrei — ceea ce reprezintă aproape 54%²⁾.

După statistica oficială din 1900—1901, numărul meseriașilor era, pentru 1900, în toată țara, fără orașul București, de 57.832, dintre cari : 29.260 Români, 28.572 străini. După aceleași statistici, meseriașii dela sate și în orașe nereședințe erau în număr de 83.876 : Români 68.845, streini 15.031 — adică 5.718 Evrei și 9.313 străini de religie creștină sau mahomedană³⁾.

Până la 1867, când s'a încheiat compromisul a-ungar, în toate târgurile și orașele din Ardeal dacă erau câteva mii de Evrei⁴⁾. În Bucovina, în schimb, ei era stăpâni ai satelor și orașelor, toată viața economică li era tributară. În această provincie, existau, în 1912, numai 737 meseriași români față de 9.322 străini, dintre cari Ovrei 5.091 și creștini 3.494. La un loc, meseriașii și negustorii ovrei sunt 13.733 cari hrănesc cel puțin 70.000 suflete din 102.919, pe câtă vreme, cei români hrănesc vre-o 6.000 suflete din 173.254. Meseriașii evrei sunt mai ales măcelari, cismari, birjari, croitori, frizeri, cojocari, croitori de dame, morari, iar crâșmari 1.312 din 1897⁵⁾.

Referindu-ne la stările din Ardeal de mai târziu, vom vedea că meseriașii români recrutați din păturile cele mai sărace ale populației sătești, nu puteau ține piept concurenței străine, mai ales în centrele urbane. La sate, mai că se afirmau în proporție mai mare, ca tâmplari, cismari și papucari, ca fauri, morari, măcelari, croitori și cojocari — adică în acele meșteșuguri de care are imediată nevoie țăranul. Totuși, față de populația de circa 3 milioane locuitori, clasa de mijloc națională deabia conta cu 26.376 — capi de familie, maeștri de sine stătători, adică de-abia cu 0.89% din totalul populației. Și această proporție este datorită, iarăși, desființării regimului feudal al breslelor, fenomen care a avut loc cam după 1880, când încep să răsară, pe ici colo, meseriași români, cari aveau să lupte, însă, cu două mari greutăți : cu indiferența publicului românesc și cu lipsa de credit⁶⁾.

După statistica demografică a Ungariei pe 1910, avem de statornicit ce te date pentru în 'us' riași români — în sta'istică sunt

1) Ibid., 265. 2) Ibid. 3) D. R. Ioanițescu, Politica meseriilor, în Encicl. Rom., III, p. 216. 4) R. Seisamu, Restabilirea unui adevăr istoric, pt. în Univ. din 30.12.934 : Orașele și târgurile din Ardeal cui au aparținut? 5) I. E. Torouțiu—Românii și clasa de mijloc în Bucovina, partea I : Meseriașii, 1912. Vezi și B. Duică, 168—169. 6) Petre Sucu, Clasele sociale d'n Ardeal.

dați și membrii familiei, personalul auxiliar și întreținutii. Astfel, avem : Români 165.157 — adică 5.32 % din totalul populației de 2.948.186, față de celelalte naționalități : Nemții cu 113.192 — adică cu 5.95 la un total de 1.903.357 ; Maghiarii cu 478.067 — cu 4.80 % din 9.495.627 și, în sfârșit, Evreii 346.067 — cu procentul considerabil de 37.98 % raportat la un total de 911.327¹⁾.

b) Industria mare.

Intrăm, de data aceasta, în domeniul cel mai delicat al economiei noastre naționale, pentru care posedăm date numai asupra numărului întreprinderilor, dar nu și asupra componenței etnice a capitalului, a personalului de conducere tehnic și administrativ. Această industrie mare — ca și cea mijlocie — își are începuturile ei în veacurile anterioare, când anumiți domni, ajutați de fețe bisericesti și de firi întreprinzătoare, indigene și streine — spre gloria lor și mândria noastră — se străduiau să întemeieze așezăminte utile dezvoltării noastre industriale, luptând cu greutate mari din lipsă de personal tehnic și mecanic, de capitaluri și materii prime, precum și luptând cu oarecari piedice puse de țările vecine industriale cari nu vedeau cu ochi buni o înjghebare de industrie națională. Printre acești domni, avem a menționa cu mândrie numele lui Grigore Ghica și al lui Al. Moruzi.

Industria noastră națională ar fi evoluat în mod firesc și poate în condițiuni cu totul prielnice nouă dacă nu interveneau doi factori caracterizați prin un egoism feroce : convenția economică cu Austria care ne-a distrus breslele și puținele industrii de care dispuneam, ne-a distrus comerțul orășenesc și cel din porturi, precum și tot exportul ; și, al doilea, — legea de încurajare a industriei naționale care ne găsește despuiți, sleiți de orice forțe bănești.

Aceia cari vor dispune de capitaluri mari — proprii sau împrumutate — sunt tot străinii și Evreii. La noi, un capital național se va forma mai târziu. Numai în Ardeal, procesul acesta începe ceva mai de timpuriu și numai în domeniul creditului bancar, când se și înjghebează primele așezăminte care îi ajută pe țărani să-și creeze gospodării și, ca urmare, un standard de viață mai ridicat.

Am spus, cu alt prilej, că Evreii n'au luat parte la nici o întreprindere industrială, decât incidental și în proporții cu totul șterse. Industria, în trecut, deși privilegiată de voievozi și domni, era, totuși, riscantă, mai propriu zis, nu prea rentabilă : împrejurările politice, cum era schimbarea deasă a domnilor, turburările și războaiele ce se țineau lanț pe

1) Ibid, ibid.

pământul nostru, precum și vegherea serioasă ca industriașul să se țină de obligațiile luate asupra-și, etc., toate acestea nu erau nu mediu fecund de dezvoltare a poftei de câștiguri ilicite și ușoare a Evreilor. Acestora li este prielnic un mediu liniștit sau de mare neliniște, când pot să tragă profituri mari. Odată cu Unirea Principatelor și cu stabilitatea în domnie, la care se adaogă legea pentru încurajarea industriei naționale, Evreji devin peste noapte industriași. Ei năvălesc — zice sociologul Ruppin Evreul — în metalurgie, în lemnărit, în mobile și în industria textilă ¹⁾, precum vor năvăli și în toate celelalte. Finanțele capitalismului apusean erau, de acum înainte, mănuite de ei. Calul lui Odiseu pătrunsese în cetate. Ei sunt deasemenea denumiți să facă mijlocirea între noi și Apus și să fie agenții expansiunii germane în Orient. Capitalismul apusean, atras de câștiguri fabuloase, își muta capitalurile și industriile la noi, dezvolta pe cele existente, multe din ele inutile și se organiza în cetăți peste cari nu se putea trece — în trusturi și cartele. Astfel că, lipsiți de capitaluri, n'am ajuns să ne creăm o industrie națională care să facă educație industrială elementului autohton, să ridice standardul de viață al poporului și să avem o compensație pentru industria casnică, ci am asistat la o nemaipomenită spoliere națională în locul mult trâmbițatei „epoci de înflorire și civilizație”, promisă nouă de economiștii libertății absolute. Așteptările puse de aceștia în capitalismul apusean și în o industrie națională — cu capital, concepție și conducere străină — a fost o mare dezamăgire. Acest capitalism financiar expansionist importa și capital și tehnicieni în domeniul închis de bariere vamale, pentruca, astfel, să dezvolte industria și să realizeze câștiguri mari, el căuta doar să dea o dezvoltare cât mai mare agriculturii care să procure străinătății cereale și materii prime și să poată înghiți cât mai multe fabricate — așa cum preconiza și art. 46 al Convenției dela Paris ²⁾.

Lupta împotriva Austriei a fost lungă și dărză, dar cu rezultate bune. A fost începută de P. S. Aurelian, ajutat printre alții de Carp și Xenopol, cerând desfacerea dintr'o robie economică la care ne împinsese școala liber-schimbismului, a unei libertăți nezăgăzuite, prezentată prin vechii economiști, ca N. Șuțu și P. Mavrogheni, iar mai încoace prin Marțian, I. Ghica și alții. Școala lui Aurelian a fost continuată prin Emil Costinescu pe cale practică. Dar, dacă am scăpat de teroarea economică a Austriei, prin noua lege cădeam sub altă tiranie: aceea a invaziei capitalurilor străine creatoare de industrii parazitare cari își soldau bilanțul cu câștiguri considerabile. Fiindcă această nouă politică economică — observă N. Iorga — prin concepția neîntemeiată că

1) Op. cit. Vezi B. Duică, p. 224. 2) Vezi și V. Cilibia, rev. Alaci, No. 133-X.939:

o industrie se poate improviza, că o țară e datoare să o aibă integrală și, în al treilea rând, că este deajuns ca statul, prin scutiri și tarife, să o sprijine, procedând prin legea gândirilor abstracte și străine de cerințele invincibile ale realităților date, care se leagă organic una de alta, ea alerga la un câștig individual fără să cugete la nevoile adevărate ale unei țări întregi. Materia noastră aștepta prelucrarea în zeci de domenii, atunci când noua industrie improvizată și subvenționată făcea cuie într-o țară lipsită încă de fier și substituia bunei hârtii străine o rea fabricație indigenă ori inaugura o greșită politică a zahărului, îndulcind pe vecini cu ieftinătatea produsului nostru ¹⁾.

Dar noua lege a încurajării industriei naționale păcătuia și încă prin multe altele: ea nu punea zăgaz capitalurilor străine — aventuriere sau speculatoare —; ea nu încuraja, în nici un fel mai ales, participarea capitalurilor autochtone — mici și mari — la înflorirea unei industrii cu adevărat necesară și mai păcătuia prin aceea că încuraja alcătuirea de colectivități și asociații cari terorizau clientela la prețuri uluitoare față de manufacturatele străine similare la adăpostul tarifelor vamale protecționiste și prohibiționiste. Toate dispozițiile legii încurajau inițiative interlope și crearea unei plutocrații evrești, mai cu deosebire, fără a se îngriji nimenea de respectarea obligațiilor luate de întreprindere, pe câtă vreme muncitorul român și obștea românească deveneau tributare acestei clice, încurajată de complicități lăuntrice. Și domnii noștri protegiau orice încercări de industrie, de fabrici — cherhanele, și emiteau hrisoave cari asigurau industriașilor un fel de monopol „apalto”, pentru întreaga țară sau numai pentru anumite localități, dar, atunci când monopolistul nu-și respecta îndatoririle, era imediat decăzut din privilegiile acordate lui. Și mai trebuie scos în evidență și faptul că, întotdeauna, monopolistul sau fabricantul, oricare ar fi fost el, se îndatora, în schimbul privilegiilor obținute, să vândă marfa după anumite tarife „narturi”, să-și naționalizeze personalul, să contribuie cu anumite procente sau sume la opere de caritate publică, la așa numita „Cutie a milivelor”, etc. Așa înțelegeau domnii noștri încurajarea industriei naționale.

Legea de încurajare a industriei, de ale cărei prevederi beneficiau numai industriile cu un capital de minimum 50.000 lei, cu mai mult de 25 lucrători, și cari posedau instalațiuni perfecționate ²⁾, a putut să dea imbold unei dezvoltări nemaiauzite. Între 1887—1906, s'au în-

1) Ist. Com. II, 182. 2) Iată prevederile legii din 1887: a) Concesiunea gratuită a unui teren cu o suprafață de cel mult 5 ha; b) scutirea de orice impozit către stat, județ sau comună; c) scutire de vamă pentru mașinile și aparatele necesare instalării și pentru materiile prime ce nu se găsesc în țară; d) de o reducere a taxelor pe cfr. de 45 % pentru produsele fabricate și de 30 % pentru materiile prime ce intră în fabricațiune.

stalat 298 fabrici, pe câtă vreme în intervalul 1866—1887, numai 173 sau 8.2 fabrici anual. Cu alte cuvinte, erau în 1866 — 39 întreprinderi, în 1887—173, iar în 1906—471 întreprinderi, dintre cari: 52 aparțineau statului, 126 neîncurajate — mori, fabrici de spirt și fabrici de bere și 293 încurajate, iar din acestea din urmă, 39 erau din grupul metalurgiei.

Legea din 1887 a fost depășită în prevederile ei de legea din 1912 ¹⁾, prin aceea că acordă avantajii și industriei mici, meseriașilor și societăților cooperative de meseriași, precum și cooperativelor sătești și întreprinderilor cari întrebuițează, la un loc sau la domiciliu, 20 lucrători în industria casnică. Ea acorda cea mai mare protecție industriilor cari își trag materiile prime din agricultură sau dintr'un derivat al ei sau din solul și subsolul țării — acestea urmând a se bucura de mari foloase pe timp de 30 ani, cu obligația, cea mai de seamă, de a avea 75 % români din totalul lucrătorilor, cât și al personalului administrativ, iar pentru personalul tehnic cel puțin 25 % români la începutul perioadei a doua decenale și 60 % la începutul perioadei a treia.

Încărcați de atâtea scutiri și privilegii, streinii — în special, Evreii — dețineau, în scurt timp, o majoritate zdrobitoare în domeniul industriilor de tot felul, pe câtă vreme, băștinașii — lipsiți de credite organizate, absorbiți de viața politică pe zi ce trece mai intensă și mai zgomotoasă și de ispitele luxului vieții moderne — lăsau pe seama străinilor toate prerogativele legilor de încurajare a industriei naționale. În plus, obligațiunile la cari erau supuși toți acești străini n'au fost niciodată respectate, folosindu-se larg de nepăsarea organelor chemate să supravegheze la punerea în practică a tuturor prevederilor legilor din 1887 și 1912. Și, întru deplina cucerire a industriei în țara noastră, ei s'au organizat în tot felul ca să terorizeze viața noastră economică și cea politică, așa că n'a existat în nici o țară din Europa o funcțiune mai

1) Iată foloasele ce le acorda legea din 1912: a) Vânzarea de către stat, județ sau comună a terenului necesar fabricii, până la 5 ha, din pământurile ce le aparțin, iar pentru străini, închirierea acestor terenuri pe timp de 90 ani; b) folosință gratuită, în total sau în parte, a forțelor hidraulice din domeniul public; c) scutirea de vamă pentru mașini și accesorii; d) reducerea tarifelor de transport; e) scutirea de impozite directe către stat județ sau comună și înlocuirea lor prin o dare preluată asupra beneficiului net al întreprinderilor, cu excepția favorabilă acordată marilor făini de grâu. Deasemenea, se bucurau în plus de avangăi la reducerea tarifului de transport și asupra venitului net anual acelor cari dovedeau că exportă o pătrime din producțiune. Acelor industrii, însă, cari transformau cea mai mare parte a materiilor prime din străinătate, li se mărgineau foloasele acordate la o perioadă de 21 ani. Ca foloase generale acordate tuturor fabricilor laolaltă, precum și societăților de meseriași, s'a prevăzut scutirea de orice impozit către stat, județ sau comună a clădirilor destinate locuințelor întregului personal al fabricilor: restituirea dreptului de vamă pentru materii prime aduse din străinătate și cari au intrat în fabricațiunea produselor ce se vor exporta. Și, în fine, la toate licitațiile, preferința fabricilor din țară, chiar dacă ofertele vor fi cu 5 % mai scumpe decât ale acelor similare din străinătate. 2) I. Maior, o. c., tablou la pag. 79.

rentabilă decât aceea de a fi industriaș în România. Departe de gândurile bune ale legiitorului, s'au oploșit în țările noastre toți aventurierii și toate elementele interlope, precum și toți străinii și Evreii cari—din papugii, cârciumari, telali, samsari, tinichigii, etc. — și-au dezvăluit într'o noapte aptitudini industriale și au devenit magnații industriei. Și, în felul acesta, puțurile de păcură s'au evreizat, fabricile de cherestea și de hârtie au căzut în mâini evreești, fabricile textile și tipografiile și editura au devenit toate evreești. Acestea fiind stările de fapt și de drept, bunurile noastre amanetate pe 90 ani sau perpetuu, finanțele se concentrau în mâini străine, în special, evreești, de unde pornea dictatura tiranică în toate domeniile: politic, economic, cultural-național, social, etc. Și dacă o părticică din beneficii rămâneau în țară și pe temeiul acestora se ridica o pătură suprapusă streino-evreiască, stăpână pe bogățiile imense, la baza piramidei o întreagă populație muncitoare dar muritoare de foame; o altă parte din beneficii, și cea mai mare, se revărsa în țări străine, sub forma de contravalori de mărfuri românești în streinătate, ca excedent de export, în afară, natural, de expedierile clandestine de devize pe toate căile. Astfel, pe anii 1901—1915, rămâneau în străinătate contravalori în sumă de 1.191.897.000 lei aur, ceea ce revenea, anual, aproximativ la 80.000.000 lei aur.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1. *Industria hârtiei și a celulozei și arta grafică.*

O industrie de mare importanță ca factor de progres spiritual este industria hârtiei și a celulozei. Încă din a doua jumătate a sec. XVIII, se observă o mare activitate pe acest teren. În 1758, este semnalată prima fabrică de hârtie „harturghie”, întemeiată de Nicolae Lazăr sau Lazaru din Ianina, la Fundeni Doamnei pe apa Colentinei, pe care, mai târziu, o muta la Batiștea lângă Snagov. În curând, Alex. Moruzi întemeia alta la Cațichi, pe apa Sabărului-Ilfov, și ceva mai târziu cu privilegiul de a se opri importul hârtiei și al cărții, o trece dela Cămară Mitropolitului, care avea și o tipografie. Una atribuită de V. A. Urechia lui Vodă Matiei nu o acceptă ca adevărată istoricul N. Iorga ¹⁾.

În Ardeal, acum 80 ani, erau trei fabrici de hârtie ale lui Rudolf Orghidan: una la Ghelnița și două în Ciuc ²⁾. În 1853, același Orghidan împreună cu alți negustori români brașoveni, întemeiază marea fabrică dela Zărnești. Dar, înaintea acesteia, era fabrica lui Siebenvan, întemeiată în 1768 și preluată în 1909 de o societate budapestană ³⁾.

1) Vezi perioadele respective din lucrarea de față și industria hârtiei și artelor grafice de Soc. Naț. de Credit Industrial, 1908. 2) N. G. V. Gologan, Cercetări privitoare la trecutul comerțului românesc din Brașov, p. 54. 3) Al. Bunescu-Industria hârtiei și ind. grafică în Encicl. Română, v. III, p. 941 urm.

În 1881 — după alții, în 1879 — C. Porumbaru întemeiază fabrica „Letea”, cu un capital de 15.000.000 lei aur : în 1882, Schiel întemeiază „Buștenii” pe moșia Jepi a Casei Regale ; în 1888, „Câmpulungul” e întemeiată de I. V. Socec și P. Ioanițiu ¹⁾. În 1889, identificăm pe Evrei în această industrie atât de bănoasă. Esra Penhas cu „Scăenii” pe Teleajen. Neamțul Eichler cu una, în 1909, la P.-Neamț — plus fabrică de cherestea — cumpărată, în 1921, de Marmorosch Blank ²⁾.

Fabricile „Letea”, „Buștenii”, Câmpulung”, „Scăenii” și „P.-Neamț” — la origină, firme individuale — se transformă în societăți pe acțiuni și numără, la finele 1913, un activ de circa 24.000.000 lei aur. Primele trei au avut și secții de celuloză. Alte fabrici de celuloză au fost : „Celuloza-Brăila”, creată, în 1908, de soc. an. „Celuloza”, cu un capital de 1.500.000, în 1913 și un activ de circa 8.000.000 lei ³⁾ etc.

Arta nobilă a teascului, a vechilor teascuri, a născut în zidurile cucernice ale mănăstirilor noastre și creștea cu multă grijă purtată de monahi și, tot aici, sălășluiau, îngrijite cu aceeași cucernică evlavie, zugrăvirea de icoane, scrierea frumoasă și copierea artistică a vechilor noastre cărți bisericești. La dezvoltarea lor, luau parte, cu deosebită grijă și dragoste, domnii și boierii.

Despre cele dintâiu teascuri, se pomeneste, în țările noastre — Muntenia și Transilvania, în sec. XVI, și ele iau o mare dezvoltare în cea dintâiu în sec. XVII. În Transilvania, introdusă de Calvinii și Sași, tipografia se pomeneste în orașele Brașov — 1533, Sibiu — 1575, Cluj — 1550, A.-Iulia — 1566, Orăștie și Sebeșul Săsesc, Blaj — 1746 unde tipografia a fost adusă de cei trei mai dascăli ai școalei latineste. În Muntenia, toate sunt înființate de domni, mitropoliți și călugări, ca la C.-Lung, la Govora de Matei Basarab în 1634, având ca tipograf pe Meletie Macedoneanul, la Măn. Dealului, Buzău, București, la Snagov cu Antim Ivireanul, în 1690, R.-vâlcea, etc. În 1675, un Mitropolit aduce o tipografie în curtea mitropoliei din București, având ca tipograf pe Chiriac Ieromonahul. unde s’au tipărit lucrări bisericești de seamă și unde a lucrat și Antim ; închisă în 1836, ea se reînființează în 1851 ca tipografie metropoliteană și se laicizează, având ca director tehnic pe Șt. Rasidescu și, ca persoană pricepută adusă din Austria, Francisc Göbl. În 1806, se înființează tipografia „Nifon” sau a statului, care trăeste până în 1864 ⁴⁾.

1) Al. Bunescu *Industria hârtiei și ind. grafică în Encicl. Română*, v. III, p. 941 urm. 2) *Ibid*, *ibid*. 3) *Statistica societăților pe acțiuni la finele anului 1913*. 4) Alături de acestea : P.-Neamț și Zărnești, precum și fabrici de mucava și carton : Cosmești-Tecucin, din 1898, a lui Grunberg et Co., cumpărată, în 1903, de Th. Raux, Spiru D. Ialu et Co., soc. în nume colectiv și comandită simplă ; „Fibra” — București a lui Robanser ; „Gustav Fonn”, în 1890, la Orlat-Sibiu ; „Barettesch Frederich” — Glimbav Brașov ; „Molidul” — C-lung ; Succesor Danilo Warga-Cluj ; etc. Vezi Al. Bunescu, *st. cit.*

În Moldova, se pomenește, la 1640, de tipografia „Domnească” a lui Vasile Lupu, la M-rea Trei Ierarhi, având ca tipografi pe monahii Atanasie și Dionisie; de una a Mitropoliei, la 1679 și de a Patriarhului Dosoftei al Ierusalimului, la Cetățuia, în 1682; M. Strelbițchi aduse la mănăstirea Neamț o tipografie cu vestitul tipograf călugărul Gherontie¹⁾.

În sec. XIX, iau naștere tipografiile laice. Prima din ele este a d-ului Caracaș asociat cu Răducanu Clinceanu și D. Topliceanu, la București, în 1818, preluată, în 1832, de I. E. Rădulescu, care își avea tipografia proprie încă din 1832, adusă probabil dela Lipsca și care a durat cu intermitență până la 1865, când o preia Ministerul de Răsboiu²⁾. La Brașov, negustorii Gh. I. Nica, frații Boghici și Rudolf Orghidan înființau o tipografie unde s'a tipărit „Foaia Duminecii” și „Brăila comercială” în 1837³⁾.

Mulți din oamenii noștri politici și scriitori cu vază își aveau tipografiile lor, ca C. A. Rosetti, Laurian, Z. Carcalechi, Ispirescu și A. Pann la București⁴⁾ — aici încă din 1740, Văcăreștii tipăreau în tipografia lor cărți de școală⁵⁾ — ca G. Asachi, M. Kogălniceanu și „Junimea” la Iași⁶⁾. La Dorohoiu, prin 1887, ființa o tipografie a fraților Pompeiu⁷⁾.

Printre străinii apăruiți pe câmpul tiparității românești sunt membrii din marea familie Göbl. Primul este — după cum am spus — Francisc adus din Austria la tipografia metropolitană unde a instruit și mulți elevi români. În 1864, având ca asociați pe P. Ispirescu și Scarlat Walter întemeiază tip. „Lucrătorilor asociați”, iar în 1883, lasă conducerea fiilor Iosif, Gustav și Ștefan, sub firma „Tip. Curții-Regale, F. Göbl fii”. O altă firmă „Thiel și Weiss” pe care o cumpără I. Göbl, vândută mai târziu Fundației „Principele Carol”⁸⁾.

Această industrie, atât de rentabilă și cu înrăurire atât de mare asupra opiniei publice și a vieții culturale, precum și asupra factorilor politici și administrativi, nu putea să scape ochilor ageri ai străinilor, dar mai cu deosebire, Evreilor. Dacă străinii, în unire cu Românii⁹⁾, au adus, prin această industrie-artă, mari foloase obștei românești și

1) Ibid, ibid; V. Romanescu—Istoria unei cărți, I, București—unde se dau date asupra evoluției artei grafice la toate popoarele europene și, cu deosebire, la noi, dela început și până la întemeierea „Cărții Românești”. 2) Al. Bunescu, st. citat. 3) N. G. V. Gologan—Cercetări privitoare la trecutul comerțului românesc din Brașov, p. 64—65 și 69. 4) Al. Bunescu, st. cit. 5) Soc. Naț. de credit industrial—Industria hârtii. 6) Al. Bunescu, st. cit. 7) Din conferința la radio a prof. Pompeiu din ciclul „Amintiri” din 31 Ian. 1942. 8) V. Romanescu, o. cit. 9) P. Ispirescu conduce tip. „Națională”, tip. Carcalechi și C. A. Rosetti și tip. „Lucrătorii asociați”. Alți tipografi români: Gh. Ionescu, C. Petrescu-Conduratu, Brătănescu, „Românul” a lui C. Göbl—care cumpără, în 1876, tip. lui C. A. Rosetti ș. Laurian, din care a ieșit „Institutul de arte grafice” din România. În 1901, o lasă ginereului Ion Șt. Rasidescu. Tipografi străini: Pr. Walbaum în 1837 și P. Ohm, 1852 și Iosef Kopainig. Vezi V. Romanescu, st. citat.

dezvoltării statului român, Evreii au căutat să facă din ea operă de disoluție și de câștig neîngrădit. Incet, așa dară, tipografia, ca și anelele ei — fabricile de hârtie și de celuloză, se vor înstrăina și vor deveni proprietate jidovească, în scurt timp.

În 1878, sunt dați 5 litografi israeliți ¹⁾. În 1846, tipografia C. Lecca din Craiova, cea mai veche din Oltenia, este preluată de doi Evrei, unul din ei Samitca — Iosef Logofătul, sub firma „Albeanu, Iosef Logofătul și Iancu Moise Taubmann Geamgiul”, care preiau, în 1860, și tip. Macinca. În 1856, apare la Iași, Ovreiul Goldner, care în 1871, cumpără și tipografia „Junimei” ²⁾, acel ovreiu care pusese mâna pe toate furniturile publice ³⁾. În 1886, apare, la Tg. Ocna, H. Margulies ⁴⁾. La Iași, exista, prin 1879, tipografia lui Anton Sc. Savul care a tipărit „Protestarea” lui A. D. Holban, șeful „Frațiunii libere și independente” și adresată „Domnilor reprezentanți a Camerelor de revizuire” ⁵⁾.

Incepând cu sec. XX, apar și institutele grafice constituite în societăți pe acțiuni: „Adevărul” — 1904; „Minerva” — 1909; „Flacăra” — 1903, cu un capital, toate la un loc, de cca. 10.500.000 lei aur; precum și două cooperative „Poporul” și „Tip. Românească”, iar în 1912 „Samitca” din Craiova ⁶⁾, „Eminescu” 1900 și „Lupta” 1913 ⁷⁾. „Universul”, „Socec”, „Alcalay” etc.

După cum vedem, tipografia era, în Țările Românești, o creațiune a mănăstirilor — copilul cel mult iubit și cu grijă crescut — și a congregațiilor bisericești, precum și a creștinilor laici — Rămâni și străini. Târziu, apar Evreii cari, la început, le preiau dela autochtoni, cu tendința categorică de a le acapara în întregime.

2. Industria textilă.

Știm, din cele expuse în perioadele anterioare, că industria casnică contribuia în proporții modeste la satisfacerea nevoilor locale. În Ardeal, în schimb, această industrie era în plină dezvoltare și în stare să satisfacă nu numai nevoile interne, dar și nevoi ale altor țări — cu deosebire în epoca feudalismului economic, în partea de sud a provinciei și o mișcare comercială din cele mai importante. În Principate, industria textilă manufacturată — întemeiată de străini sau băștinași: domni și boieri, mitropoliți și mănăstiri sau biserici, precum și de oameni din popor — era luată sub aripa ocrotitoare a domnilor cari în vesteau pe industriași cu privilegiu însemnat și drept de „apalto” sau monopol, cu condiția expresă ca beneficiarii să se țină de îndatoririle

1) M. Eminescu—Scrieri politice și sociale. 2) Al. Bunescu, st. cit. 3) M. Eminescu st. cit. 4) Al. Bunescu, st. cit. 5) 6) Statistica soc. pe acțiuni la finele anului 1913 7) Al. Bunescu, st. cit.

luate asupra le, lucru care se veghea, de partea domnului, cu mare strășnicie. Așa, de o pildă, fabricanți germani din Polonia, așezați, în 1759 în slobozia anume creată dela Filipenii Noi din Moldova sau Chipe-reștii pe Jijia, întemeiară, în 1764, o fabrică nouă de postav, cu privilegiu acordate de Domnul Grigorie Vodă Ghica, iar după incendiu, în 1766, o închiriază spitalului Sf. Spiridon. În 1766, lua ființă o fabrică de postav la Polovraci, mutată, în 1769, la București, aceiași pe care Domnul A. Moruzi se va strădui mult să o reazeze la Pociovaliște — Afumați, în 1794, prin boierul Radu Slătineanu. Fabriци de testeme-luri sau tulpanuri erau numeroase în perioada 1782—1830; ba, întâl-nim și o fabrică de tors bumbacul „acel nou meșteșug după a Engle-zilor tertip”; depănatul borar gicu'ui număra 60 dulapuri în București, instalațiunile de spălare a lânii erau nenumărate în Brașov și în ținutul Bârsei, iar industria casnică—țărănească și de mahala — întreținută și finanțată de marii negustori brașoveni, era în floare și își trimitea produsele peste hotare: în Austria, în Principate, în Turcia și Egipt.

Dar această industrie națională avea să sufere mari lovituri. Față de marele avânt ce îl luase mașinismul în Apus și în țările vecine cu noi, industria noastră, în condițiunile tehnice cunoscute, nu putea să meargă cu pași egali. Țările centrale și apusene invadeau, astfel, piețele noastre cu produse manufacturate, luptând pentru întâietate de de-bușee și eliminând de pe piață industria națională. În 1881, Austria deținea 40% din importul articolelor textile, cu postavuri groase de calitate inferioară lucrate în Țara Bârsei; Anglia 34%, cu produse fine de lână și bumbac; iar Germania 17%, cu postavuri și țesături de lână, pânzeturi de bumbac, țesături de iută, in și cânepă, frânghii și sfori, împletituri, etc.¹⁾.

A doua mare lovitură a suportat-o cu deosebire Ardealul. Prin-cipatele și-au văzut repede distrusă industria casnică începând cu regi-mul convenției comerciale cu Austria. Un reprezentant al Sașilor din Ardeal scria, că războiul vama ce s'a declarat României în 1886, a fost dezastruos pentru industria Ardealului care a căpătat o lovitură din care nu și-a mai putut veni în fire, fiindcă venea tocmai când în restul Europei se făcea trecerea dela mica la marea industrie și, nepu-tând să intre în această evoluție, el a rămas îndărăt cu ani în progresul lui economic. Și astfel: țesătorii și torcătorii de bumbac, pielăria, ce-ramica, industria lemnului și a hârtiei, precum și negoțul românesc din marile centre: Brașov, Făgăraș și Sibiu, s'au distrus²⁾.

1) Liliانا Georgescu—Industria textilă în Encicl. României, vol. III, p. 967 și urm. 2) Gustav Adolf Klein—Viața economică germană din Ardeal, Banat, Satu-Mare, în publicația jubilară „Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul, 1918—1928, Buc. 1929, p. 576—7—ap. Al. Bărbat—Politica economică-ungurească și dezvoltarea burgheziei române în Ardeal”, Cluj, 1936, 20—22.

Reacțiunea a trebuit să se producă din partea țării noastre împotriva manufacturatelor apusene, ca și în contra heghemoniei și tiraniei convenției economice cu Austria. Lupta împotriva tendinței de heghemonie austriacă am cunoscut-o și în vremurile vechi, când Domnul Moruzi se angaja într-o luptă crâncenă cu puternica împărăție vecină căreia, încă de acum aproape un secol și jumătate, îi desplăcea o temeinică așezare a industriei naționale și, dupăce, în prealabil și prin oamenii săi, stăruii și obținuu firman încuviințător, întemeiă, definitiv, prin hrisov domnesc, în 18 August 1794, fabrica de postav dela Pociovaliște ¹⁾.

Primul gest de afirmare a dorinței noastre de a întemeia o industrie națională și, deci, o primă reacțiune împotriva heghemoniei industriale a Austriei și a țărilor apusene a fost întemeierea, la Buhuși, în 1885, a fabricii de postav cu mașini perfecționate, iar în 1886, a alteia la Azuga. Odată cu intrarea în vigoare a legii pentru încurajarea industriei naționale, ritmul înființării de fabrici merge crescând în așa măsură că, în 1913, industria textilă număra 81 fabrici, cu o capacitate de 9337 hp., cu 6688 lucrători și cca 3000 războaie pentru bumbac și alte fire vegetale, valoarea instalațiilor se ridică la 27 milioane, iar cea a produselor la 46 milioane. Din cele 81 fabrici, 15 erau pentru țesutul de postav, dimie și pături; 23 țesătorii de bumbac, în și cânepă; 18 pentru tricotaje, 7 pentru frânghii și sfori, 9 pentru confecționat cloșuri pentru pălării și 9 pentru diverse textile ²⁾.

Intre 1892—1913, găsim 14 întreprinderi industriale constituite în societăți pe acțiuni cu un capital activ și investițiuni în valoare de 66.180.352 lei aur și 2 cooperative în valoare de lei aur 138.566—în total, aceste 16 societăți industriale textile cu un activ, fond de rezervă și investițiuni în valoare de lei aur 66.318.918 ³⁾. Aceste capitaluri sunt, în majoritate zdrobitoare, străine. În plus, avem două alte întreprinderi textile: una franceză de sericicultură cu un capital de lei 1.000.000 și alta engleză cu un capital de 1stg. 180.000 sau lei 4.539.600, aceasta cu numele de A. et A. Crompton et Co. Ltd., cu data autorizării în 1905 ⁴⁾.

1) Vezi perioada respectivă. 2) Liliăna Georgescu, st. cit. 3) Ibid, ibid — Vezi și „Industrie en Roumanie” de Ing. Emilian. 4) Statistica soc. pe acțiuni la finele anului 1913, a Min. Industriei și Comerțului. Cele mai multe, din acestea se întemeiază între 1905—1911. La Iași: „Rom.-Italiană”, „Moldova” și „Țesătura”; la Neamț, „Doamna” și la Azuga; la București: „Ind. textilă”, Tricotaje, Ind. bumbacului, „Filaret Tricotaje”, „Țesătoria Mecanică”, „Țesături și Impletituri”, „Țesătoria Română”, „Franco-Română” de frânghii—toate la un loc cu un capital vărsat de lei aur cca. 15.000.000 și cu un activ social, la finele anului 1913, de circa 28.000.000 lei aur.

3) *Industria alimentară.*

Această industrie a fost unul din sectoarele unde Evreii s'au așezat cam de timpuriu, ceea ce coincide chiar cu data când au călcat pe pământul nostru. Ca atare, cu timpul, mori și fabrici de făină, de zahăr, de băuturi spirtuoase și de spirt, de bere, de conserve, de ulei, de oțet și de paste făinoase, etc. au fost covârșitor acaparate.

Să începem cu industria zahărului. Primele fabrici au fost : aceea dela Sascut, înființată în 1875 și a doua la Chitila, în 1876. Ele s'au bucurat, încă dela 1873, de scutiri de impozite, de taxe comunale, de vamă și de taxe de timbru a acțiunilor emise de societățile fondatoare. Din cauza concurenței zahărului străin, adus din alte țări, dar mai ales din Austria, precum și din cauza introducerii acșizelor în 1877, aceste două fabrici au dus-o greu, cea din Chitila s'a închis și, vreme de 21 ani, nu s'a deschis nici una nouă. În 1897, s'a construit fabrica dela Mărășești, având ca acționari principali : P. Negroponte, Chrissoveloni și Economu, precum și la Brânceni-Teleorman „The Danubian Sugar factory Ltd” — a cărei viață, însă, a fost prea scurtă ; în 1900, se înființează cea mai mare întreprindere „Soc. g-rală de fabrici și rafinării în România” care instalează fabrica din Roman și cumpără pe cea din Sascut. În același an, se înființează și fabrica dela Ripiceni-Botoșani de către firma „Dupont, Lachaume, Mellassoux et Co..

De numele acestei industrii importante este legată împământarea la noi a organizației cartelului care își va întinde tentaculele acaparatoare în toate compartimentele vieții economice. Cu multă dreptate, un scriitor zice că „...la noi, cartelul este — și în concepție și în fond — o organizație pur iudaică. Tot ce au putut da Evreii, în mod efectiv, industriei românești, este cartelul... ceea ce nu crează, ci distruge”. În felul acesta, au organizat masiva spoliere a noastră, în împrejurări când țările noastre de-abia se inițiau în viața capitalistă-industrială. Anume, aceste 6 fabrici, în 1900, se cartelează prin „Soc. g-rală Roman-Sascut”, iar în 1904, are loc crearea „Casei de comision pentru satisfacerea produselor industriale din țară” — având exclusivitatea vânzării zahărului, adică un monopol adevărat ¹⁾. Această operă a fost finanțată de trei mari bănci : G-rală Română, N. Chrissoveloni și Marmorosch Blank et Co., la cari se alătură, în 1905 și Emil Costinescu ²⁾.

Ca să se asigure un progres mai mare fabricilor cartelate și ca să se împiedice înființarea altor industrii, intervine convenția din 15 Mai,

1) Ing. Raphael Racovitză—Industria zahărului ; vezi aceeași monografie a Soc. Naț. de credit industrial — Date și observațiuni, 1928. 2) A. C. Cuza, o. c., p. 750 și urm.

1906, cu statul, care se obliga să nu acorde nici o concesiune altei fabrici de zahăr și ca, până la 31 Martie 1914, să nu se mai reducă taxele de import sub 35 bani de kg., etc. Și în felul acesta, s'a împiedecat dezvoltarea și naționalizarea industriei zahărului, lăsând pe consumator la discreția absolută a „Casei de comision”¹⁾. La 1 Aprilie, 1914, expirând convenția, grupul capitalist străin cumpără fabrica Mărășești cu 7 milioane, dar o închide după aceea, iar în 19 August, acelaș an, înființează cu 13 milioane lei aur o mare fabrică la Giurgiu și întemeiază trustul cu numele de „Danubiana” în care intrau toate celelalte²⁾. Ne putem da ușor seama de puterea financiară a acestui trust, dacă singura fabrica „Mărășești”, dispunea, în 1913, de un activ social de circa 14 milioane, iar cea dela Chitila de cca 9 mil. lei aur. Și, astfel, s'a asigurat monopolul prin nimicirea oricărei concurențe. Să rezumăm, după A. C. Cuza, rezultatele la care s'a ajuns: „In timpul acesta, dela 1873 și până la 1915 — fie simplu cartel, fie sindicat, fie trust propriu zis — fabricile de zahăr străine n'au fost decât o cauză constantă: de jefuire a statului; de păgubire a consumatorilor; de exploatare a muncitorilor; de speculare a producătorilor; de nesocotire a intereselor naționale românești și la urmă, pe deasupra și ca o cîlmă, de neîndestulătoare chiar a consumației publice³⁾ — era vorba de o putere de consumație de 42.000 tone, pe câtă vreme, producția atingea, în 1915—16, de-abia 25.000 tone. Din toată această afacere, statul a ieșit păgubit, în 20 ani, cu 158 milioane lei aur⁴⁾).

Industria morăritului este o ramură din cele mai importante a industriei alimentare. Morile mici—țărănești, din cea mai adîncă vechime, erau acționate de căderi de apă, de vînt, de mașini cu aburi sau motoare, pe cînd cele mari — sistematice cu instalații de valțuri perfecționate. Încă din 1247, se vorbește de mori de apă în ținutul Litovoi — părțile Jiului, rezervate coroanei ungare⁵⁾. În București, se pomenește de mori cu cai, două mori cari lucrau în București, la Capul Podului⁶⁾. Printre cele sistematice, vom cita Moara lui G. G. Assan — Moara de foc — înființată în 1853⁷⁾. În 1862, moara lui Olmazu⁸⁾, Comercială și Ciurel — toate la București, „Steaua” și Moara Păcurari la Iași⁹⁾. În vederea exportului de făină, s'au în-

1) Ibid, ibid. 2) Ibid, ibid și Ing. R. Racovitză, st. cit. și Monografia zahărului a Soc. Naț. de Credit industrial, 1928. 3) A. C. Cuza, p. 750 și urm. La p. 761, găsim, în continuare: Consumatorii erau jefuiți cu 4 mil. numai din scumpirea produselor în 1914, cu 0.10 lei de kg.; producătorii de sfeclă — proprietarii mici au ajuns robii fabricilor, către cari au fost siliți să-și ipotecheze chiar pămînturile; muncitorii speculați sîngeros, elementul românesc sistematic exclus dela conducerea tehnică și comercială. 4) Industria zahărului de Soc. Naț. de Credit Industrial. 5) A. C. Cuza, l. c. 6) N. Arcadian, Industria alimentară, în Encicl. Rom., v. III, p. 987 și urm. 7) Vezi și perioadele anterioare din studiul de față. 8) Vezi aceeași perioadă. 9) Soc. Naț. Ind.—Industria morăritului, Date și observațiuni. 5) Statistica soc. pe acțiuni la finele anului 1918.

ființat la Brăila morile : „Milas” (1881), „Galiățatos” (1888) și „Violatos” (1899)¹⁾. Această industrie va lua, curând, o mare dezvoltare, în tot Vechiul Regat și, în special, în București. Cele mai multe — mari și mici — vor încăpea în mâini străine — cu deosebire, evreiești. Exista, în 1902, și Société G-rale des Moulins de Roumanie Ltd., cu un capital de peste 5 milioane lei aur²⁾.

Alături de acestea, erau două rizerii — fabrici de decorticare a orezului, amândouă la Brăila, constituite în societăți pe acțiuni, amândouă cu un activ de peste 5.000.000 lei aur. La Balcic era o fabrică de paste făinoase — macaroane — cu un activ de 3 mil. lei aur³⁾.

Intre 1890—1913, găsim, constituite în societăți pe acțiuni, 39 întreprinderi industriale din domeniul alimentar — 37 din ele în intervalul 1900—1913. Din aceste 39, găsim patru mori de făină, deja pomenite, dar nu intră în ele cele trei mori sistematice înființate la Brăila⁴⁾.

În aceste 39 întreprinderi — societăți pe acțiuni — mai găsim : 3 fabrici de conserve ; 3 de ulei — una din ele Phoenix ; 3 fabrici de bere ; pivnițele „Rhein et Comp”. (1900) și fabrica de spirit „Bragadiru” ; cele două fabrici de decorticat orezul ; fabrica de zahăr „Mărășești” ; una de glucoză și amidon „Colentina” din București. Restul sunt brutării, fabrici de oțet, de macaroane, de ape gazoase⁵⁾.

Fabricarea băuturilor spirituoase și a alcoolului a fost, din cele mai vechi timpuri, o îndeletnicire foarte căutată a Evreilor. Ei sunt aceia cari, ca velnișari și povarnagii, fabricau rachiu din bucate bune sau stricate după învățăturile aduse din Polonia și Rusia. Domnia admitea instalarea de poverne sau velnițe, dar numai cu „cărți de slobozenie”, subordonate respectării unei condițiuni — să nu se întrebuijeze grâu și orz rezervate capanului împărătesc. Ei se deosebeau de rachierii sau vutcarii cari scoteau băutura din vin — à la russe⁶⁾.

Am pomenit, în perioadele anterioare, că, la Roman, era, încă în 1758, o fabrică de bere ; în 1814, tot aici, făcea hrișcă Constantin Petradi cu drept de monopol, dar legat să dea marfă bună și cu „preț cuviincios”. În 1816, Episcopul Gherasim avea berăria bisericii, iar Austriacul Alexandru Dos, în înțelegere cu Cutia Milelor de care atârnau toate berăriile, deschidea și el o fabrică. Medicul danez Herlitz dela Sf. Spiridonie din Iași își avea berăria în 1793⁷⁾.

În Muntenia, se acorda drept monopol, prin licitație serioasă, Neamțului I. Tempel din Gotha. Fiul acestuia o restaurează în 1824 și îi adaogă o fabrică de rachiu, de oțet și de rom — cu privilegiu, dar cu condiția de a le fabrica numai din fructe⁸⁾.

1) Soc. Naț. Cred. Ind.—st. cit. 2) și 3) Statistica soc. pe acțiuni la finele an. 1913. 4) Ibid, ibid. 5) Ibid, ibid. Ibid, ibid. 6) N. Arcadian, Industria alimentară. 7) Ibid, ibid. 8) Ibid, ibid.

În a doua jumătate a secolului trecut se înființează trei mari fabrici de bere: „Luther” în 1869, „Bragadiru” în 1894” și cu fabrică de spirt și „Azuga” — toatele constituite în societăți pe acțiuni în prima decadă a secolului nostru și cu un activ social de circa 22.000.000 lei aur ¹⁾; fabrica Dreher-Haggenmacher la Oradea, Albert Burger din Tg.-Mureș și cea din Timișoara, veche din sec. XVIII ²⁾.

Industria aceasta va merge crescând din ce în ce și va atinge, prin 1935, un loc important în acest sector al industriei naționale.

Industria uleiurilor vegetale, începută, în 1853, de fabrica Assan, va merge mereu dezvoltându-se. În 1893, avem patru mari fabrici de uleiuri, cari își extrag materia primă din floarea soarelui și semințe de rapiță, in, cânepă, muștar. Cele mai mari fabrici se vor instala în București — ca Phoenix, Assan, Zimmer, Hermes, etc. ³⁾.

Industria conservării alimentelor începe și ea să apară, din inițiativa Românilor. Se remarcă fabricile „Staicovici”, „Grivița”, și alte câteva. Printre ele „Alimentara” stă în frunte ca investiții mari ⁴⁾. Fabricile de mezeluri, de conservare a peștelui apar și ele, sprijinite în activitatea lor de legea de încurajare a industriei naționale.

4. Industria petrolului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Iacă un sector al vieții economice unde Evreii nu cunosc concurența—scrie d-r Ruppın, sociologul evreu ⁵⁾.

Această industrie începe foarte modest în țara noastră, fără a bănui nimenea, acum opt decenii, amplexarea ce avea să capete într'un răstimp foarte scurt, devenind una din cele mai uriașe și care avea să atragă pe toți aventurierii și căutătorii de bogății, în deosebi de origină semită. Prin puțurile de păcură — scria N. Iorga — intram în politica mondială și societățile străine începeau să pătrundă dela 1895 încoace în această industrie care se arăta atât de rentabilă ⁶⁾.

Un țăran întrepid Teodor Ciucan-Mehedințeanu ia, în 1855, în concesiune părți din moșia Colibași a mănăstirii Sinaia, în vederea unei exploatare ceva peste obicinuința rudimentară. Un an mai târziu, în 1856, acest bărbat, luminat și întreprinzător, înființă, la Râfov-Ploești, o distilerie — una din cele mai vechi din lume, dacă nu și cea d'întăiu — din îndemnul profesorului Alexe Marin și Steege, farmacistul curții. În acelaș an, ia în concesiune iluminatul Bucureștilor, rămânând ca atare primul oraș din lume care a introdus gazul lampant. În 1857, aduce pe fabricantul Moltrecht din Hamburg care îi construie fabrica,

1) Statistica soc. pe acțiuni la finele anului 1913. 2) N. Arcadian, st. cit. 3) Ibid, ibid. 4) Vezi și Statistica soc. pe acțiuni la finele anului 1913. 5) Rupp, o. c.—ap. B. Duică, 225. 6) N. Iorga Ist. Com. II, 180—181.

ceeace l-a costat aproape 80.000 lei aur, iar întreprinderea întreagă era evaluată la 2 mil. Aceasta rămâne prima rafinărie din România, precum în St.-Unite, la Pittsburg, unul Kier instalează primul cazan pentru distilarea lampantului, în 1855. Din tabloul redactat după datele din Monitorul Petrolului No. 13 din 1 Iulie, 1936, reiese că rafinăriile unor oarecari B. S. Schaffer și M. Heimsohn ar fi fost înființate la 1840, în jud. Buzău, dar datele acestea nu pot fi sigure, neputând fi controlate cu precizie, iar cronicarii petrolului nu le confirmă.

În 1863, se instalează la Mosoare, lângă Tg. Ocna, prima sondă și, odată cu anul 1903, industria aceasta își lua un mare avânt. Ceeace a stârnit un interes particular pentru capitalurile străine a fost sonda „Sospiro” prin bogatele sale erupțiuni din 1885. Încă din 1868, ia naștere soc. „Walachian Co. Ltd.” din inițiativa firmei Jackson Brauer et Co., cu un capital de 7 milioane lei aur, dar a durat de-abia un an și a lichidat ¹⁾.

În tabloul de mai sus, găsim 49 rafinării, dintre cari : una a lui N. V. Ciocârdel din Matiaș-Prahova, înființată în 1884, alta a lui I. Grigorescu din Târgoviște din 1889 și a lui Niculescu Ciufu din Târgoviște în 1899. Alături, întâlnim cinci mari întreprinderi de exploatare străine — dealtfel, acestea încep numai după 1895 — capabile să însușească singure o capacitate de producție care trece de 75 % și anume : Steaua Română (1893) Astra Română (1910), Româno-Americană (1904), Concordia (1907), Columbia (1905) și însumând toate, în ultimul timp, un capital de 5.325.000.000, cel mare fiind cel anglo-olandez, după care vine cel francez, belgian, german, etc. În ce privește rafinăriile pe cari le-am stabilit la 49 pentru perioada de față, ele aparțin, cele mai importante, grupurilor de capitaluri străine mai sus enumerate, precum și altora ca Standard (1865), Venus (1904), Vega (1905) Saturn (1913), Orion și Frăția (1912) ²⁾.

Până la 1896, când se constituie Steaua Română cu mare capital și un program bine definit, un mare număr de întreprinderi cu capital francez, belgian, austriac, olandez și român au activat, dar puține au supraviețuit. În 1903, capitalul german reia controlul soc. Steaua Română, iar în 1904 se înființează soc. Româno-Americană ³⁾.

Între 1899—1913, găsim, constituite în societăți pe acțiuni, 33 întreprinderi de exploatare și de rafinare a petrolului, cu un capital vărsat de lei aur 220.000.000 și numărând, în 1913, un activ social de 430.000.000 lei aur. Printre acestea, se remarcă : Vega cu un capital

1) Teodor Ficșinescu și Tudor Dobrescu—Petrolul în Encicl. Rom. vol. III, p. 617 urm. 2) Mihail Pizanty—Le pétrole en Roumanie, p. 159—161, cu introducere de N. Iorga. 3) Statistica soc. pe acțiuni la finele anului 1913. Multe din aceste societăți au dispărut, altele s'au contopit.

vărsat de 3.750.000 lei aur ; Italo-română cu 7½ mil. ; Petrolul cu 2.800.000 Româno-Belgiană cu 2 mil. ; Româno-Americană și Concordia cu câte 12½ ; Creditul Petrolifer cu 5 mil. ; Morenii-Ghirdovenii cu 7½ ; Aquila Fr.-Română cu 6 mil. ; Standard cu 2½ ; Orion cu 13.600.000 ; Astra Română cu 60 mil. și Steaua Română cu 62½¹⁾.

În 1904, apare capitalul englez, care, în 1914, deținea locul al doilea în această industrie, imediat după capitalul german care investise 130 mil. din totalul de 390 milioane, adică 33 %. În ordine descrescândă vine capitalul olandez cu 61 milioane — 15.64 %, cel francez cu 31 mil.—7.95 %, cel olandez cu 28 milioane—7.18 %, cel american cu 25 mil.—6.67 %, cel românesc cu 18 mil.—4.62 %, cel belgian cu 16 mil.—4.10 %, cel italian cu 5 mil.—1.28 % și un capital eteroetnic de 12 mil.—3.08 %. Capitalul românesc, rezultat al micilor economii, apare de-abia în 1914, cu o participare de 18 milioane²⁾.

Capitalul anglo-olandez — grupul Royal Dutch-Shell — absoarbe, 1900, soc. „Regatul Român” și „Astra”, de unde a născut puternica în Astra-Română. Capitalul englez, olandez și anglo-olandez ne dau un total de 152 milioane sau 40 %³⁾.

Doă mari grupuri germane se remarcă ca fiind în fruntea acestei industrii și anume : „Europäische Petroleum Union”, finanțat de Deutsche Bank și având exploatarea „Stelei Române”, fondată, în 1895, cu un capital de 1 miliard lei aur — probabil, a vrut să înțeleagă lei din 1935 — a doua este „Erdögesellschaft”, finanțată de Diskonto Gesellschaft și posedând marile întreprinderi de rafinare și exploatare : Concordia, Vega și Creditul Petrolifer, dintre acestea, singura Concordia numărând un capital de peste un miliard lei aur — a vrut să înțeleagă lei din 1935. Aceste singure întreprinderi posedau o treime din producție și din capitalul investit înainte de războiu și 80 % din capacitatea de prelucrare a petrolului⁴⁾.

Dar aceste capitaluri cari poartă atâtea nume legate de marile națiuni apusene și trans-oceanice, sunt, în realitate, în mare majoritate, evreești, reușind să pună, astfel, mâna pe un izvor de bogăție atât de important și de ale cărui proporții nu și-a putut da seama modestul pionier Teodor Mehedințeanu, primul exploatare și rafinator din 1856, precum nu și-au putut da seama de marea primejdie ce amenința bogățiile noastre, atuncea când, în 1880, Mrazec și Alimăneșteanu porneau marea mișcare pentru intensificarea producției și a exportului de petrol. Acești Români, cu inimă curată și cuget românesc, au fost întocmai ca acei naivi cari, găsind o comoară neprețuită, au chemat pe vecini la marea

1) Mihail Pizanty—o. c., p. 159—161. 2) Ibid, ibid. 3) Ibid, ibis 4) Prof. C. Bungețeanu—Buletinul Uniunii Camerelor de Comerț și Industrie, 1839.

lor bucurie, nebănuind că acești nesățioși vor căuta să-i extermine pentru totdeauna. Năvala străină și evreiască va crește zi de zi, până la o înlăturare totală a elementului autohton. Ca să se împiedice cedarea către străini a tuturor regiunilor petrolifere aparținând statului, o mână de oameni patrioți și întreprinzători au întemeiat soc. „România”, cu un capital național de 8—10 milioane lei — spunea N. Iorga ¹⁾.

5. *Marea industrie a lemnului sau industria forestieră*

Tot pe atât de vastă pe cât de rentabilă este și industria forestieră și, în ea, ca și în cea petroliferă, vor da năvală, toți aventurierii și căutătorii de aur.

În vechime, se pomenește numai de domnul Alexandru Lăpușneanu care cheamă, în 1554, din Ardeal, niște oameni din Săcele și apoi un sas ca să-i așeze opt ferestre ²⁾. Până la războiul vama cu Austria, industria lemnului era practică după metode vechi, prin numeroase ferestre țărănești de apă și prin mici ateliere de prelucrare manuală — ca tâmplării, dogării, rotării, etc. În 1886, în Vechiul Regat, întreprinderile industriale cari utilizau ca materie primă lemnul erau în număr de 15 ; în 1902, atingeau numărul de 80, iar în 1913 — 181. Din acestea : 98 erau fabrici de cherestea, 70 tâmplării și fabrici de mobile, 5 distilării de lemn și 8 fabrici de hârtie. În Transilvania și Bucovina, industria mare începuse cu 10—20 ani mai înainte. Această vastă industrie numără, în 1919, în întreaga țară, 502 întreprinderi, dintre cari, 330 fabrici de cherestea ³⁾.

Dacă ne referim numai la un sector de pe vastul domeniu de exploatare a lemnului, aflăm că, pe valea Bistriței, industria aceasta a luat o întindere mai mare în prima jumătate a sec. XIX. Între 1800—1862, toată valea era împânzită de negustori turci, cari aveau și o mare cafenea, în dreptul vadului de azi „G-ral Moșoiu”, servind și de bursă a lemnului. Cu expulzarea acestor Turci — cari aveau colonii de vre-o 400—500 negustori în cele trei Dorne — comerțul de plute a intrat în mâini armenesti și mai târziu grecești, dintre cari cităm pe D. Lălu, P. Pavlu, Leventi, Manta, Trasivolu și alții ⁴⁾. Cu timpul, s'a format și o mare și bogată clasă de Români, toți mari negustori, ridicați dintre plutași, cu excepția familiei Albu de viță boierească ⁵⁾. Dintre aceștia : D. Lălu a înființat prima fabrică de cherestea din Moldova ; Nicu Albu a fost

1) În introducerea studiului citat al lui M. Pizanty. 2) N. Iorga, Ist. Com. I, 178. 3) D. A. Sturza, Industria lemnului în Encicl. României vol. III, pag. 933 și urm. vezi Anuarul Statistic al României pe 1937 4) „Tragedia micilor negustori de cherestea din P.-Neamț și Valea Bistriței, în Univ. din 17.10.1937. 5) Ibid, ibid. Iată câțiva din noii negustori : N. Gridov, mulți Albu, numeroși Șoarec, Caranfil, Alexiu, Corbu, Ionescu-Mastacăn, Vasiliu, Dorenescu, etc.

mare industriaș, Radu Porumbaru a dat ființă fabricii „Letea” — unul din cei mai mari sprijinitori ai Românilor — micii negustori de plute, pe cari i-a făcut mari industriași și furnisori ai fabricii, sistem care s'a păstrat 7—8 ani și după moartea lui, până când a apărut în cuprinsul Letei, evreul Nuhăm Weismann — ajuns singurul furnisor de lemnărie prin bunăvoința câtorva Români, cari au închis și ghișeele băncii bieților plutași ¹⁾.

Incet încet, acest vast domeniu de exploatare a lemnului începe să fie invadat de Evrei. În 1905, se semnalează societăți jidovești cari năpădesc masivele Vrancei — proprietăți ale obștiilor vrâncenești și reușesc, speculând neînțelegerile din aceste obștii și conrupând peste tot, să cumpere pe preț de nimica și soc. anonimă „Năruja”, instalează la punctul Gociu pe muntele Verdele — proprietatea moșnenilor din satul Volcșcani — un punct de sprijin pentru exploatare, societate condusă de Moses-Moritz. Tot aici, consorțiul baronilor Frații Groedel din Budapesta, sub numele soc. „Surpeif”, au cumpărat totul, iar locuitorii satelor au ajuns cerșetori și șomeri ²⁾.

În 1906, întâlnim 5 exploatare de păduri în jud. Iași : Priseșcanii, Vocuteștii și Măcăreștii exploatare de unul A. Lainer ; Bereștii, Lunca și altele de Moise Simionovici ; Probota de Moise S. Goldner ; Tomeștii de Samoil Șor ³⁾.

Din sutele de exploatare forestiere, cele mai mari rămân : „Moldova” ; P. C. Goetz et Co. ; „Feltrinelli”, „Lomaș”, „Carpatina” ; „Union”, „Ofa”, etc., la cari, ca proporții, se adaugă : C.A.P.S., Fondul Bisericesc Ortodox din Bucovina, Cooperativele, ca „Albina” din Tarcău-Neamț, etc. ⁴⁾.

Capitalul investit în această industrie este din cele mai importante. În statistica societăților pe acțiuni la finele anului 1913, găsim 13 întreprinderi de exploatare forestieră cu un capital vărsat de circa 67.000.000 și cu un activ de circa 200.000.000 lei aur. Printre acestea cităm : Lotrul cu 10 mil., Industria lemnului — Galați cu 16 mil., pe urmă Drajna, Oltul, Tișița, Argeșul, E. Lessel, Bradul, Carpații, Silvică-Română, Tarcău, Marnero, etc. ⁵⁾.

Origina importantului capital investit în această vastă industrie este a.-ungară, franceză și germană. Ba și multe bănci din țară, atrase de perspective surâzătoare, au făcut largi investiții și au acordat credite mari întreprinderilor existente. Astfel : Banca Marmorosch Blank,

1) Tragedia micilor negustori de cherestea din P. N.-Neamț și Valea Bistriței, în Univ. din 17.10.937. 2) Art. în Porunca Vremii din 4.8.938 : „Pădurile din ținutul Vrancei în lumina realităților de azi” de Econ. Nicolae Mihail, preot în Năruja. 3) V. Săghinescu, Evreii în România, p. 131. 4) A.D. . Sburlan, studiul citat. 5) Vezi această statistică.

care, dela 1904, se transformă în societate anonimă, participă în industrii de tot felul, ca aceea a hârtiei, la „Letea”, la Goetz și la Soc. de comerț și de industrie, precum și, în unire cu Banca Generală Română — amândouă cu capital austro-german ca formă, în fond evreesc, participă la industria petroliferă și la aceea a lemnului ¹⁾). Această instituție de credit întiințează societatea de exploatare „Lessel”, pe masivul păduros al Argeșului ²⁾). Banca de Credit și cea Comercială fac acelaș lucru ³⁾).

În Vechiul Regat, erau, înainte de războiu, 120 fabrici de che-restea cu 400 gateri, plus o sută de fabrici de mobile și de ateliere de tâmplărie ⁴⁾). Ruppin, sociologul evreu, accentuează și el că Ovreeii năvălesc în această branșă, ca și în metalurgie, în industria textilă și în cea de mobile ⁵⁾).

Cu exploatarea pădurilor s'a procedat tot așa de barbar ca și cu extracțiunea petrolului și s'a ajuns la o nemiloasă săcătuire a masivelor păduroase. Stăpâni, de drept sau de fapt, pe toate pădurile naționale, această situație s'a impus atenției și îngrijorării generale, în anii din urmă. Așa că năvala va fi atât de întinsă și cruzimea în exploatare atât de pustiitoare, încât nu ne vom da seama niciodată de adevărata primejdie, mai cu seamă când capitalul străin își va camufla intențiile prin chemarea în consiliile de administrație a potențaților politici și prin acțiunile la purtător, ceace nu va permite niciodată o oglindire limpede a etnicității reale a crudei exploatări. Societățile anonime au fost, sub acest raport, o creațiune satanică jidovească, singura formă capabilă să dea rezultate speculatorii cât mai mari acelorora cari trag din ascuns sforăriile capitalului și ale exploatării.

6. Industria metalurgică

Ceeace s'a petrecut cu comerțul exercitat, vreme de câteva secole și până pe la mijlocul sec. XVIII, în majoritate zdrobitoare de băstinași, aceleași fenomene se observă și cu meșteșugurile sau industria mirieră. Până la invazia străinilor în acest domeniu și a fabricatelor străine din Apus, lucru care a avut loc sub scutul tratatelor încheiate dela 1718 încoace, meșteșugarii satelor și orașelor noastre satisfăceau aproape toate nevoile locale cu produsele mâinilor lor — în afară de obiectele grele și de lux aduse din Ardeal și din alte țări industriale.

Primii noștri meșteri în prelucrarea fierului și a metalelor prețioase au fost, din cele mai vechi timpuri, țigani fauri sau fierari, lăcă-

1) Prof. C. Bungețeanu — Buletinul Uniunii Camerelor de comerț și de industrie. 2) V. Slăvescu, Marile bănci. 3) Ibid, ibid. 4) Soc. Naț. de Credit Industrial — Industria lemnului, 1928. 5) Op. cit. ap. B. Duică, 225.

tuși și potcovari, alături de cari apar, în 1794, și meșteri sârbi — așa cum vorbesc documentele și literatura vremii ¹⁾. În perioada de invazie a fabricatelor străine, apar ca intermediari Evreii, singurii chemați să reușească — spune D. A. Furnică — prin puterea lor de adaptare la orice mediu, prin lipsa de conștiinciozitate profesională și mai ales prin posibilitatea de a obține prin corupție privilegiile dela o administrație venală opresivă și lipsită de orice legături sufletești cu poporul ocârmuit, cum a fost aceea din epoca fanariotă ²⁾.

Industria metalurgică, după metode noi și în proporții mari, nu este cunoscută în Principatele Române decât foarte târziu. Singura provincie unde ea s'a născut mai timpuriu și s'a putut repede dezvolta a fost Banatul. Această parte de țară românească a cunoscut, sub ocupația turcească (1552—1716), numai exploatarea metalelor nobile. Deabia după retragerea Turcilor, s'au adus coloniști germani investiți cu mari privilegii și așezați în centrele orașelor Timișoara, Oravița, Bocșa, Moldova, împingând la margine pe băștinași ³⁾. Dacă coloniștii germani au fost elemente harnice în dezvoltarea acestei industrii, nici lucrătorilor valahi nu le lipsea destoinicia și experiența — după cum grăește raportul italianului Francesco Gisellini înaintat Mariei Teresia, ceea ce determină pe Arhiducele Iosif să dea ordine ca poporul „valah” să fie tratat mai omenește ⁴⁾.

Primele cuptoare s'au așezat în 1718 și 1721 la Oravița, în 1719 la Bocșa, în 1723 la Dognecea, iar în 1771, sunt puse în exploatare furnalele dela Reșița. Marea industrie din acest centru aparținea statului austriac, care, însă, în 1854, vinde domeniile acestea unei societăți „Steg” = „K. K. Österreichisches Staates Eisenbahn Gesellschaft”. Dela 1868, încep să construiască oțelurile fine Bessemer și Martin, pe urmă fabrică materiale de căi ferate și poduri, cazangerie și turnătorie de oțel, cuptoare de coks. etc., așa că, între 1910—1941, erau puse în stare să concureze cu uzinele străine ⁵⁾. În Transilvania, siderurgia începe de abia în 1882, cu uzinele dela Hunedoara, cari produc fontă pentru canalizări și alte piese până la 1200 tone ⁶⁾.

În Vechiul Regat, cea mai veche și importantă turnătorie s'a construit în 1864 de Louis Lemaître; în 1877, Wolf, care își mărește dimensiunile între 1900—1910; B. Gaiser fondează fabrica pentru tinichigerie și ornamente de zinc, în 1859 ⁷⁾. Între 1860—1914, numărul

1) N. Iorga, Istoria industriilor românești; Istoria industriilor la Români; Scrieri și zapise de meșteri români; Soc. Naț. de credit industrial — Industria mecano-metalurgică, 1928. 2) Industria și dezvoltarea ei în Țările Românești, p. 105 și urm. 3) C. Orghidan, Industria metalurgică, în Encicl. României, p. 831 și urm., vol. III. 4) Ibid., ibid. 5) Ibid., Ibid. Majoritatea acțiunilor acestei uriașe întreprinderi le deținea Steg și alte consorții, statul neavând nici-o participație. 6) C. Orghidan st. cit. 7) Vezi și Inginer N. I. Pălanu — Dare de seamă asupra mării industrii cu ocazia jubileului din 1906.

întreprinderilor mecano-metalurgice încurajate s'a ridicat la 310, dar, din acestea, 39 erau metalurgice, după specialitate: 18 turnătorii (Lemaître și Wolf) și fabricii de construcții metalice; 6 pentru aparate de sondaj, în jud. Prahova; 15 pentru bidoane și articole de zinc, printre cari B. Gaiser din București; 4 pentru mobilier (printre cari Gutmann Marcus); 5 de sârmă, cuie și șuruburi, cea mai importantă rămânând întreprinderea „Emil Costinescu”, precum și câteva fabrici de ace și clopote ¹⁾. Printre fabricile de cuie și șuruburi cităm, pentru 1890 la Galați: „Societatea industrială din Gleiwitz”, și pe Focșăneanu și Grünberg (1898); pe Osias Auschnitt (1911); „Westfalia” în 1898 și I. Colfoteanu, în 1905 — toate aproape, după nume și realități, străine — mare parte evreești ²⁾.

Alte patru industrii metalurgice, înainte de 1887, erau: una a lui Chiriac fii — turnătorie și mașini în București (1882); G. Wolf la Craiova (1884); „Ferum” la Ploești și Carol Blossel la T.-Severin ³⁾. După 1887, s'au creat, până în 1912, alte 53, dintre cari cităm, la Galați: „Albina”, Westfalia și Auschnitt de cari am vorbit mai sus, „Greerul” și G. Fernic șantier naval, în 1893; la București: Weigel (1889) și I. Haug (1890) — construcții de fier; turnătorii Rășcanu și tinichigieria M. Botez prin 1900; Vulcan atelier mecanic și cazangerie în 1904 și P. Budich; mașini și rezervoare, în 1906, la Ploești: „Uzinele metalurgice”, atelier mecanic și de cazangerie în 1903 ⁴⁾.

Această industrie a luat așa dezvoltare, încât, în 1911, România întrecea cu 20—30% activitatea economică a celor trei state balcanice — Serbia, Grecia și Bulgaria, la un loc ⁵⁾. Statul își crează, pentru nevoile armatei și a circulației publice, o mulțime de întreprinderi ⁶⁾.

Nu posedăm date statistici și indicațiuni precise despre origina etnică a capitalurilor și personalului tehnic și administrativ. Cu puține excepțiuni, însă, toate sunt străine. În 1905, capitalul investit de particulari se ridică la 15.123.365 lei aur, iar cel investit de stat la 18.288.261. În 1914, erau 52 ateliere mecanice și turnătorii de fier și alte metale; 11 fabrici de sârmă și cuie; 9 de mobile și sobe și înșfârșit 11 de tinichigierie și ambalaje metalice — în total 84 ⁷⁾.

1) C. Orghidan, st. cit. 2) Ibid, ibid. 3) Inginer Gigurtu, Raport asupra industriei mecano-metalurgice, din 1916, p. 46. Vezi și Soc. Naț. de Credit Industrial. Ind. Mecano-metalurgică, 1928. 4) Ibid, ibid. 5) S. N. C. I. st. cit., după O. P. Graf „Industrie Politic Alt Rumaniens”. 6) După C. Orghidan, st. cit.: Prima industrie mecanică: Șantierul naval din T. Severin, 1856; diferite ateliere de reparațiuni ale căilor ferate: Constanța 1860, Pașcani, Galați, București; Arsenalul Armatei, 1873; Arsenalul Marinei Militare — Galați, 1879, etc. 7) C. Orghidan, st. citat.

7. Industria ceramică și alte industrii

Este una din cele mai importante și care contează cu o mare vechime. Olăria obicinuită era o îndeletnicire foarte veche și în stare să satisfacă nevoile modeste ale țărănimii și târgurilor. Olari vestiți erau în Baia cari scoteau din mâinile lor produse fine. Deasemenea, ieșeau lucruri minunate — vase de majolică și faianță fină — din Valea Teancului și Cărbunestii-Gorj, ca și din Leordeni. Ardealul își avea din totdeauna olăria înfloritoare ¹⁾.

Fabricarea de olărie fină — din porțelan și faianță — s'au început în Vechiul Regat, cam târziu. O încercare de a se fabrica porțelanuri a pornit-o între 1774—1778 ofițerul francez Ledouly de S-te Croix, adus din Brașov de Lucacchi della Rocca, cumnatul lui Grigorie Alexandru Ghica, fără succes însă. În 1806, Constantin Filipescu se gândi și el „la un nou meșteșug, adică făcător de farfurii” ²⁾.

În 1650, se pomeneste, lângă Târgoviște, de o fabrică de sticlă, iar pământul necesar s'ar fi adus dela Brașov și ar fi funcționat și în timpul lui Brâncoveanu scoțând sticlă albastră ordinară ³⁾, dacă nu și mult mai târziu, pela finele sec. XVIII ⁴⁾. În 1786, funcționa una la Hârlău, a unui Evreu care a cedat-o unuia P. Mazi Neamțul și apoi a trecut în mâinile francezului Charbert ⁵⁾. Impotriva Austriei, care făcea o concurență ucigătoare industriei băștinașă, Soc. anonimă română a instalat, în 1880, prima fabrică de sticlărie la Azuga, iar a doua, în 1887, la Lespezi-Suceava, care, din cauza dificultăților, a trecut și ea, în mai puțin de 10 ani, prin patru mâini, în 1889 : la Stroești, jud. Botoșani și la Bogdănești-Bacău, iar în 1898, la Solonț — acelaș județ. Între 1880—1909, Vechiul Regat numără 11 fabrici : 7 în Moldova, 1 în Oltenia și 3 în Muntenia, cu un capital de 2.175.000 lei aur și o producție de 20.325 tone. Mai găsim și patru fabrici de oglinzi : 3 în Moldova și 1 în Muntenia ⁶⁾.

Industria sobelor de teracotă era în Transilvania mai veche ca sec. XVIII. Va lua, în schimb, o mare dezvoltare în Vechiul Regat ⁷⁾. Fabricile de cărămidă încep încă dela jumătatea sec. XIX. Prima este a Serdarului Filipescu, în 1855 ; în 1865, una sistematică, a lui Tonolla ; iar în 1878, cu cuptor circular, a lui Gherghely. În Banat : în

1) N. Iorga, Istoria industriilor la Români. 2) Vezi perioadele anterioare din acest studiu și R. Țărușanu, Industria sticlăriei, în Encicl. României, v. III. 3) Vezi perioadele anterioare și Soc. Naț. Cr. Ind. — Grupul industriilor ceramice. 4) Vezi R. Țărușanu, st. cit. 5) Vezi studiile citate. 6) S. N. C. I., st. citat : a) în Muntenia : Azuga, Gaschler Ploești, 1913, Dudești-Ciopea, 1914 ; în Moldova : în afară de cele citate, Deleni, Ciobănașul și Mesteceani, 1902, 1903, 1909 ; în Oltenia : Gruia, 1906. Fabrici de oglinzi : Zwolfer — București, 1891 ; Dimancea — Focșani, 1905 ; Iași, 1906 și E. Berger Iași, 1909. 7) Aurel Raimu — Materialele de construcție de origine pământeană, în Encicl. României, v. III, p. 881 și urm.

1864 a lui Bohn și în 1867 a lui Kunz. Dacă în 1906, erau 7, în 1916, erau 52, cu un capital de circa 17.000.000 lei aur ¹⁾.

Industria varului țărănesc era cunoscută din cele mai vechi timpuri — cel mai gras var era în regiunea Muscel. O întreprindere importantă, după cerințele tehnice moderne este a lui E. Costinescu la Sinaia. Varul hidraulic, început de italianul Basilio Aldasaro la Comarnic în 1875, era fabricat, în 1903, în 6 fabrici în Muntenia — una ultramodernă fiind a lui Valentin G. Bibescu. Odată cu instalarea de fabrici de ciment, acestea încep să decadă ²⁾.

Prima fabrică din acestea a fost instalată în 1880, în Islaz-Brăila de eminentul inginer I. Cantacuzino, sub firma „Portland”, care, în 1894, satisfăcea 55,5% din nevoile țării, iar în 1895, 75,60% : în 1899, avea o capacitate de 30.000 tone. În 1914, industria cimentului numără 8 fabrici — ultima fiind opera inginerilor români cari, constituiți în soc. anonimă „Dâmbovița” cu un capital social de 12.000.000 lei aur, o instalează la Fieni ³⁾. În 1901, Cantacuzino cartelează fabricile Cernavoda, Brăila și Azuga ; iar în 1899, societatea cimenturilor din Europa Orientală, cu sediul la Anvers, întemeiază fabrica dela Cernavoda care exportă în Egipt și în Bulgaria ⁴⁾.

Toate aceste industrii : de var, var hidraulic și ciment numărau, în 1916, 106 întreprinderi, cu un capital de circa 35 milioane, cu o producție în valoare de peste 17.000.000 lei aur — adică 10,60% din industria totală încurajată și 3,12% din totalul producției ⁵⁾.

Industria electricității și cea chimică încep să se desvolte și ele. În 1913, găsim, constituite în societăți pe acțiuni, 5 din grupul dintâiu și 3 din grupul al doilea. Din acest grup, se dezvoltă cu deosebire rafinăriile de petrol, cari absorb cea mai mare atenție și cel mai important capital ⁶⁾.

Industria pielăriei — una din industriile naționale care s'a dezvoltat și în Vechiul Regat, dar și peste munți, mai ales în ținutul Făgărașului — număra, încă din 1840, două fabrici de tăbăcărie : una „Adam Arndt” în Fălticeni și alta în București a lui Matei Constantin. Fabrici mai mici și nenumărate ateliere răspândite în toată țara produceau produse primitive, dar și piei tăbăcite subțiri ⁷⁾. În fruntea industriei acesteia, va stărui marele industriaș Grigore Alexandrescu.

Cea mai de seamă întreprindere în industria de transporturi este

1) Aurel Raimu — Materiale de construcție de origină pământeană, în Encicl. României, v. III, p. 881 și urm. 2) Ibid, ibid. 3) Inginerii erau : Lupescu, Eremie, Grigoriu, Slăniceanu, Săpunaru și Zane, precum și industriașul Bragadiru. 4) Ibid. ibid. Celelalte fabrici erau : „Ciment Portland” — Azuga ; Marocneanu și Gârleşteanu — Gura Văii ; Valentin Bibescu — Comarnic ; Soc. Titan — București. Vezi și Soc. Naț. Cr. Ind., st. citat. 5) Vezi Aurel Raimu, studiul citat. 6) Statistica soc. pe acțiuni în finele anului 1913. 7) Lil. Georgescu Industria pielăriei, în Encicl. României, vol. III, p. 979 și urm.

de considerat Societatea Tramvaielor din București, constituită, în 1909, în societate anonimă pe acțiuni, cu un capital vărsat de 6.000.000 lei aur, toate acțiunile fiind în mâini românești ¹⁾. Ea poate fi socotită ca una din marile realizări economice — operă exclusiv românească, ca concepție, organizare și muncă.

Ne-am ocupat, poate prea detaliat de origina și evoluția industriilor în provinciile românești și poate ca cetitorul să se întrebe, cu bună dreptate, de ce atâta stăruință și atâta întindere unor probleme cari s'ar lega mai de grabă de istoricul și evoluția industriei și prea puțin de chestiunea ce ne preocupă. Dar am accentuat, dela capul locului, că activitatea de orice fel a Evreilor nu o voiu studia în abstract, ci o voiu urmări în mediul și ambianța în care le-a fost dat să lucreze. Și am stăruit prea mult, întrucât nu se poate desprinde limpede, în crearea de industrii, nici paternitatea întreprinderii și nici originea capitalurilor și a conducerii. În cele mai numeroase cazuri, dacă Evreii n'au fost inițiatorii, precum în realitate n'au fost, ei au dat, însă, o mare dezvoltare industriilor, dispunând : de privilegiile legilor de încurajare, de capitaluri eftine și din belșug, întotdeauna camuflăte sub formă românească, de posibilități infinite de eludare a obligațiunilor și de felurite mijloace de a scoate peste graniță beneficiile realizate.

Vom da, ca încheiere, în rândurile ce urmează, câteva date asupra numărului fabricilor de tot felul din industria mare încurajată a Vechiului Regat, asupra numărului societăților pe acțiuni și a capitalurilor angajate, străine și autochtone, precum și asupra naționalității proprietății industriale din România pe categorii de întreprinderi.

Astfel între anii 1887—1912, s'au înființat 769 fabrici și au lichidat 274, rămânând în ființă, dintre cele noi create, 495 fabrici ³⁾.

Situația industriei mari încurajate în Vechiul Regat este următoarea. Numărul fabricilor este în 1901, de 625 ; în 1910, de 472 și, în 1915, de 847 ; Capitalul investit în acest an atinge 329.227.000 lei, cu o forță motrică de 119.166 Hp., cu un personal de 58.871 și cu o valoare a producției de 547.105.000 lei aur. Toate aceste referindu-se numai la industria de transformare a materiilor prime indigene. Cât privește industria extractivă, date statistice lipsesc ⁴⁾.

În domeniul industriei mecano-metalurgice, avem de înregistrat. — pornind dela aceeași dată, anul 1887 — crearea a 53 industrii, dintre cari, 24 numai în perioada 1906—12, unele din ele de străini, ca Wolf, Carol Blozel, Albina, etc. ⁵⁾. Din cele 471 între-

1) Statistica citată. 2) N. Arcadian, Industrializarea României, Encicl. Rom.-Rom. III, p. 812. 3) Ibid, 813. 4) Ibid, ibid. 5) Dr. V. V. Protopopescu — Evoluția întreprinderilor românești rev. Alaci, 1—2/X/939 — după raportul Ing. Gîgurtu din 1916, asupra industriei mecano-metalurgice din 1916.

prinderi existente în 1906, 293 erau fabrici încurajate, din acestea, 39 din grupul metalurgic ¹⁾.

Dacă considerăm evoluția întreprinderilor economice sub forma de societăți pe acțiuni, vom avea, în intervalul 1880—1913, un număr de 430 întreprinderi, dintre cari, 198 bănci, 168 societăți industriale, 57 societăți comerciale și 7 de asigurare. Cele mai multe se semnaleză în perioada 1910—1913, cu un număr de 220, față de 162 în perioada 1900—1910, perioada 1880—1900, soldându-se cu un număr de numai 48 ²⁾. Iar dacă luăm în considerare personalul utilizat în 847 întreprinderi încurajate de stat, în 1915, 47% din personalul tehnic și 36% din cel administrativ erau străini ³⁾ — bine înțeles că este vorba de personalul tehnic calificat și de cel administrativ superior.

Să ne referim la naționalitatea capitalurilor învestite în tot felul de întreprinderi :

În 1913, numai societățile străine, 44 la număr, autorizate să funcționeze în Vechiul Regat, dispuneau de un capital de 251 milioane lei aur; băncile cu capital străin dispuneau de 106 milioane lei aur, ca mijloace proprii; societățile anonime dispuneau de 622 milioane lei aur, din care cea mai mare parte era străin ⁴⁾. După origină, capitalul străin era englez în 45%, german în 6.8%, belgian în 11.8%, austriac în 6.88% — mai ales în petrol, după 1892 ⁵⁾.

Numai în industrie, capitalul austro-german se evalua la 187 milioane aur și la un minim de 400 milioane lei aur plasamentul de capital al aceluiași puteri capitaliste în toate ramurile de activitate economică românească ⁶⁾. Caracteristic pentru anul 1914 este faptul că predomină băncile cu capital internațional ⁷⁾, iar industria petrolului și a lemnului s'au creat numai prin inițiativa și acțiunea capitalului străin și anume prin mijlocul unor filiale ale marilor trusturi internaționale, de altfel ca și în industria de după 1887 ⁸⁾. Așa că se poate fixa, pe temeuri sigure, participarea capitalului străin investit în viața economică a Vechiului Regat, la 1.000.000.000 lei aur, ceea ce reprezenta peste 50% din capitalurile active din România — cum spune Constant Georgescu într-o conferință în 1933.

La împrumuturile noastre de stat, Germania participa cu 75%, cu peste 1¹/₂ mild. pe câtă vreme, Franța cu 25%.

Dacă luăm în considerare balanța comercială a Vechiului Regat pe anii 1899—1913 inclusiv, numai în trei ani (1899, 1904 și 1908), s'a

1) Ibid, ibid. 2) Ibid, ibid. 3) N. P. Arcadian, Industrializarea României, p. 139. 4) Statistica soc. pe acțiuni la finele anului 1913. 5) Constant Georgescu — Problema capitalurilor streine în România. Conferință în 1933. 6) V. N. Madgearu, Românizarea vieții economice, 1937, București. 7) Ibid, p. 13. 8) Ibid, p. 6. 9) Ibid, 8. Ibid V. Cilibra, Structura economiei naționale în rev. Alaci, No. 1—3/X/1939.

înregistrat o balanță a plăților pasivă, deși, în acelaș interval, am avut ca excedent de export 854 milioane aur ¹⁾ și această pasivitate rezultă din strecurarea pe toate căile a beneficiilor rezultate din capitalurile învestite în întreprinderi de tot felul. După date produse de Consiliul Superior Economic, în intervalul 1901—1915, au rămas în străinătate contravalori de mărfuri românești exprimând beneficii ale capitalului străin în România Veche în valoare de 1.182.067.000 lei aur sau în medie anuală lei aur 80.000.000 ²⁾, în afară de alte valori expediate pe căi clandestine.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) V. Madgearu, o. c., 4. 2) Material documentar dat de Cong. Dep. Econ. și din Bulletin d'information et de documentation B. N. R.

CAP. III.

EVREII SUNT O NAȚIUNE APARTE

a) Organizarea Evreilor ca națiune aparte la noi

Evreii au făcut și fac parte din două mari organizații: unele de origine externă sau internă, altele cu caracter fățiș sau secret. Din prima categorie, fac parte: A. I. U. și I. O. B. B.

Ce este organizația I. O. B. B. sau Inaltul Ordin B'nai B'rith? Acest ordin a fost întemeiat în 1863 la New-York, de la care pleacă ordine în toată lumea. Este o organizație secretă și este socotit ca sâmburele organizației iudaice internaționale. Peixotto, Ovreiu american și mare maestru al Inaltului Ordin B. B., trimis, în calitate de consul, prin intervenția acestuia, în 1870, de Grant, președintele Statelor Unite, ca să câștige intimitatea Domnitorului Carol și să lupte împotriva politicii lui I. C. Brătianu, acest Peixotto este acela care avu o mare parte la întemeierea societății secrete israelite „Zionul” din România. Și tot el este acela care raporta cele mai deșănțate calomnii organelor ministerului de externe american, în legătură cu imaginea persecuțiuni, jafuri și omoruri ce ar fi avut la Ismail, Cahul și Vâlcov și ale căror victime ar fi fost Evreii.

Alături de această organizație secretă „Zion”, avem și o organizație declarată U. E. P. — adică Uniunea Evreilor Pământeni — întemeiată, în București, în primul trimestru al anului 1911 și care, în 1912 deja, număra 50 secții, în permanentă legătură cu faimosul ordin. De altfel toți Evreii, membri ai U. E. P., sunt, de drept și moralmente obligatoriu, membri ai I. O. B. B., precum sunt și membri ai A. I. U. fiindcă — spune — cu bună dreptate — B. Duică, că U. E. P. este trupul vizibil al sufletului ascuns care este I. O. B. B.

Primul, I. O. B. B., este guvernul secret al tuturor Evreilor din lumea întreagă și lui sunt subordonate toate organizațiile evreiești. A. I. U. este organul declarat al celui dintâiu și lucrează din ordinul lui, este cu alte cuvinte, organul executiv ¹⁾.

Ce este A. I. U. și ce urmărește această asociație? Alcătuită pe principiul solidarității și exclusivismului de rasă, scrie Eminescu „Evreii sunt răspunzători numai pentru Evrei”, ea lua ființă, în 1860, la Paris, întemeiată de omul de stat francez Evreul Adolphe Crémieux, urmărind ca scop: a) de a stăruii pretutindenea pentru egalitatea și progresul moral al Evreilor; b) de a le da ajutor eficace tuturor celor ce suferă în calitatea lor de Evrei și c) de a sprijini orice scriere de natură să contribuie la aceste rezultate. Comitetul central are sediul la Paris, numărând 124 membri, între cari Marele Rabin al Franței ca președinte onorar; comitetele locale sunt răspândite în toată lumea, iar numărul tuturor membrilor înscrși nu poate fi cunoscut. În realitate, membrii acestei alianțe sunt toți Evreii de pe fața pământului, iar membri declarați și comitetele locale sunt agenți direcți ai asociației internaționale ²⁾.

Această asociație, vastă ca nici una pe pământ, a fost și este factorul de legătură între Evrei, pe de o parte, și finanța, presa, diplomația și guvernele tuturor țărilor, pe de alta. Exercită o tiranie în toate țările — mari și mici: capete încoronate, personalități de seamă, trusturi capitaliste și bănci, presă și administrație, partide politice și cultură, etc., toate îi sunt supuse sau trebuie să-i fie, toate îi servesc de instrumente în lupta ce duce pentru îngenunchierea rezistenței creștine.

De îndată ce s'a întemeiat, această A. I. U., a pornit să-și exercite amestecul în afacerile noastre interne — fie direct, cum a fost cazul cu A. Crémieux care a descins în București în preajma votării Constituției din 1866; fie, prin interpuși, ca baronul Rotschild, care a intervenit, personal, pe lângă Cuza Vodă pentru cauza Evreilor dela noi. Dealtfel, intervenise, acelaș baron, și în 1859, pentru Evreii din Galați. În 1867, A. I. U. exercită presiune asupra lui Napoleon III care fu silit să trimită o depeșă Prințului Carol, invitându-l să facă să înceteze „persecuțiunile” contra Evreilor, atât de contrarii umanității și civilizației, pentru ca, în ziua de 20 Iunie, să revină asupra acelorași imagineare persecuțiuni, „demne de un alt ev”, în care s'ar fi angajat „urâtele instincte ale mulțimii” ³⁾.

Toate lojile dintr'o țară — sau „district” în termeni masoni — (districtele au dreptul de a fi reprezentate în conducerea centrală din New York) sunt conduse de un guvern local numit „Sanhendrin” al

1) Vezi B. Duică, Ovreeii pământeni și sub-pământeni, 1913. 2) M. Eminescu — Scrieri politice și sociale: Alianța israelită. 3) Verax, o. c..

Marei Loje, iar fiecare loje își are un comitet numit biou. România formează „districtul 9”. Sanhendrinul este alcătuit din: un mare președinte, un întâiu și un al doilea președinte, un mare mentor, un mare secretar, un mare tezarar, un secretar ajutor și trei membri; iar bioul lojei, din: un președinte și un vice-președinte, un mentor, un secretar-protocolator, un tezarar, un secretar financiar și un gardian ¹⁾.

Dela 1877 până la 1889, ordinul I. O. B. B. a purtat la noi numele de „Infrățirea Zionului” — reprezentantul luptelor de rasă contra noastră. Dela această dată, și-a însușit numele de Marea Lojă din București și a intrat în relațiuni intime cu ordinul din New-York. Marea Lojă a fost întemeiată de unul Iulius Fenchel, reprezentantul lojei surori din Germania, acelaș care a întemeiat și lojile sucursale din Brăila, Galați, Ploești, Craiova și T.-Severin ²⁾.

La New-York, exista, încă din 1913, un „Comitet pentru emanciparea Israeliților români”, care ținea să dicteze la București, prin guvern și parlament ³⁾.

În afară de aceste organizațiuni, este și J. C. A. — Jewish Colonial Association, fundația baronului Hirsch, o organizație anglo-evreiască cu atribuțiunea organizării migrațiunilor evreiești și întemeierea de colonii acolo unde este cu putință cumpărarea sau obținerea pe orice cale de pământuri.

La această organizațiune uriașă, se alătură — ca permanentă și sub semnul binevântării rabinilor — sinagoga ovreiască, acel locaș care trebuie să rămână divin, dar unde se tratează și se încheie tot felul de transacțiuni dela cele mai rușinoase până la acelea privind gheșefturi obicinuite sau comploturi la ființa statului și a națiunii în mijlocul căreia trăesc și dela cari așteaptă drepturi politice. Sinagoga a fost chemată adeseori de Evreii din România la lupta împotriva guvernului și a națiunii sau, de aici și dela ședințele sanhendrinului, au pornit asmuțiri ale presei iudeo-internaționale, chemări la nesupunere față de legi, ispitiri la revolte sau organizări economice cu caracter de subjugare.

Dar nici aceasta nu este de ajuns. Evreii din țările unde sunt destul de mulți sunt constituiți în comitete sau organizațiuni locale denumite Kahal, care, împreună cu tribunalele evreiești numite Bet-Din, alcătuiesc un stat evreesc. Toate aceste comitete locale fac parte din organizațiunea centrală — Kahalul central sau guvernul central, supus și acesta unei alte puteri oculte cu reședința probabilă în St.-Unite și care, în Evul Mediu, rezida în Siria.

1, 2, și 3) B. Duică, Ovreeii pământeni și sub-pământeni.

Alături de toate aceste organizațiuni și mai primejdioasă ca toate, rămâne totuși, Francmasoneria, acea alcătuire ocultă, admirabil încheiată în toate mădularele ei și în sânul căreia intră ca membri elemente din toate națiunile—fără deosebire de religie și de vederi politice—dar, mai cu deosebire, elemente conducătoare ale politicei, științei și economiei. Prin această asociație și cu un ritual ocult, se sapă mai ușor la temelia societăților național-creștine, a căror solidaritate tradițională, religioasă și politică se dizolvă atât de ușor. Conducerea supremă o deține O. I. B. B., cu sediul la Chicago, împreună cu formațiile secrete ascendente B'nai Mosche, B'nai Israel, B'nai Zion, dominate ocult de cei misterioși Înțelepți ai Sionului¹⁾, iar Dr. Prof. Paulescu numește Francmasoneria o suprapunere de societăți secrete, o piramidă în vârful căreia tronează un grup de jidovi.

Toate aceste organizațiuni — mari sau mici, declarate sau secrete — lucrează, într'un neîntrerupt contact unele cu altele, într'o interdependență și ierarhizare desăvârșită, toate fiind unități perfect organizate și, la comanda unui comandant văzut, sunt, la rândul lor, la ordinele comandantului suprem nevăzut. Presa mondială și finanța internațională, guverne și diplomație sunt la dispoziția acestei fantastice și uriașe organizațiuni, care — prin această presă și finanță iudaică și iudaizată — stăpânește tot globul și strivește orice manifestare de ordin național de natură să prejudicieze intereselor iudaice.

Presă din România și toată literatura adhoc sub formă de reviste, studii și broșuri; meetinguri și congrese, la noi și aiurea; agitatori, vizitatori și anchetatori, indigeni sau străini, cari mișunau peste tot, în țară la noi și în străinătate; agenți consulari și diplomați din toate țările; mișcări socialiste și altele, complectau această vastă organizațiune evreiască, năpustită cu toate puterile asupra țării noastre, încă tânără și neînarmată ca să fie în stare de a înfrunta o armătură atât de formidabilă. Numai instinctul de conservare națională, întărit de curajul patriotic al unei frumoase organizațiuni, de înțelepciunea și abilitatea oamenilor noștri politici, i-au stat împotrivă și au reușit să ocolească marea primejdie ce amenința ființa statului în devenire, vreme de peste șase decenii. Fiindcă țara noastră era în perioada de adâncă prefacere, în cadrul legilor uzuale și al constituțiunilor din 1864 și 1866, legi cu caracter cultural și economic-financiar erau necesare: unele ca să încadreze națiunea în sistemul țărilor europene, altele cu caracter defensiv — de apărare a intereselor cetățenești față cu o organizațiune evreiască concretizată în cuceriri masive pe terenul economi și spiritual.

1) Fl. Becescu — Francmasoneria. Buc. 1936.

b) Presa și literatura adhoc evreiască

Inceputul presei evreiești în Țările Românești îl face, în 22/3/1857, „Israelitul român” al d-rului I. Barasch, „ilustrul om de știință”, cum îl numește S. Podoleanu, în a sa istorie a presei evreiești, sau „civilizatorul României”, „unul din întâii pionieri ai culturii europene, ai moravurilor europene, ai științei europene” — cum îl numesc confracții galițieni, descălecat fiind și el la noi în 1841 din Brody al Galiției.

Unul E. E. Braunșein îl numește „creatorul învățământului superior român precursorul științei române”¹⁾.

Presa evreiască în țările noastre prezintă o sumă de caracteristici, care de care mai interesante. Ziarele, mai toate, sunt de foarte scurtă durată, apar și dispar repede, ca, mai târziu, să reapară, cu acciași sau altă conducere, și mor de inaniție — din lipsă de cetitori sau din abonați indiferenți ori neplătници, adeseori și din spirit de combativitate între grupuri ce nu cad de acord . . . pe principii, de cele mai adeseori puerile sau factice. Unele sunt scrise în două limbi : în românește și în franțuzește, în românește și în limba germană — în idiș sau în românește, sau numai în românește — dar un jargon foarte ciudat, adică o limbă românească foarte discutabilă. Poartă mai toate, deize pompoase, în manșetă groasă : „Libertate, Egalitate și Fraternitate” se intitulează, tot așa de pompos și enciclopedic : „organ politic, literar, artistic, financiar, industrial, comercial, etc.” ; poartă titluri sugestive și impresionante : Fraternitatea, Egalitatea, Dreptatea, Vocea Dreptății, Drepturile ; Lumina, Înainte, Răsăritul și Aurora ; Asimilarea, Emanciparea, Stindardul, Emigrarea, — unele cu îndemnuri spre Palestina, altele spre America sau ca Lumina din Iași, condusă de Braunstein — Brănișteanu care recomanda rămânerea pe loc și dezvoltarea poporului evreu pe meleagurile românești — țară de... baștină pentru Evrei. În linii generale, ele sunt impertinente și au îndrăzneala — cum era Lumina — să jignească cele mai profunde simțiminte naționale, precum și duceau lupta contra bărbaților politici cari vegheau la apărarea personalității națiunii românești ; altele continuau să dovedească vechimea de veacuri a națiunii evreiești pe plaiurile dacice, tot așa de veche, dacă nu și mai veche ca națiunea română, etc. Unele din ele, ca „Progresul”, îmbrăcau caracterul de organe antidinastice sau ca „Lumina” (1905), organ al curentului de propagandă social-democrată.

Printre distinșii publiciști, „celebri” mulți din ei, remarcăm de-a lungul deceniilor, nume ca acestea, sânge pur daco-roman : I. Barasch, Antoine și Armand Lévy, Feldmann-Câmpeanu „primul care își româ-

1) La presse juive en Roumanie în Revue hébraïque, 1913, Paris.

nizează numele”, Naftali, Popper, Cahane, Arie Sielberstein, Carmellin, A. L. Löbel, Auerbach, Gold, Hurwitz, Schwartzfeld, Braunstein — mai târziu Brănișteanu, Paucker, Steinberg, Agatstein, Beck, E. Sanceribu, I. Rubinstein — I. Rubis — în românește Sache Petreanu, „unul din cei mai curagioși publiciști”, etc. și ultrademocrații, ca Max Wechsler, L. Ghelerter, L. Gheller, etc. cu cari începe presa socialisto-comunistă.

Dăm, în notă ¹⁾, nenunăratele periodice apărute, cronologic, între 1857 și 1906, și dăm, cu litere groase, nume cu răsunet în străfundurile istoriei noastre, ca : Zion, Ahawath Zion, Dragostea de Sion, Vocea Sionului, Darabana, Dorul Sionului, Tribuna Sionului, Tribuna israelită; Maccabeul, Hajoetz, Bar Koscheba, Kadimah, Judenland, etc. — toate organe sioniste prin cari se potolește nostalgia pentru Palestina.

Dacă toate acestea, sau cele enumerate în notă, au fost sau nu citite, au întreținut ele, totuși, o atmosferă de enervare și serveau ca punct de plecare sau ca temeiu aparent pentru presa și diplomația

1) Vom cita după două izvoare și alte surse — acestea după S. Podoleanu, în „Istoria presei evreiești din România”, 1857—1900 — Buc. 1938 : „Israelitul Român” în 22.3.1857, în românește și franțuzește, de I. Baraschși Armand Lévy ; „Gazeta română” în românește și idiș, de Feldmann-Câmpeanu ; „Timpul” — Die Zeit, în București în 17.29.5.1859, în aceleași jargoane, de Naftali, Popper și Cahane ; în (Aprilie 1859, „Et ledaber” — Timpul de vorbit, în idiș, de Arie Sielberstein, în București ; 1 Sept. 1865 : „L’Écho Danubien”, în românește și franțuzește, de S. Carmellin, la Galați, cu subtitlu : „comercial, agricol, industrial, artistic și literar” — foaie nomadă, fiindcă își mută mereu sediul ; 1867 „Presa Română” la Brăila, cu care fuzionează cea de mai sus, și trăește la București, până în 1871 era tribuna pentru apropierea Evreilor în epoca când începuse antisemitismul ; 5 Aprilie, 1866, „Viitorul”, la Galați în românește și franțuzește, de Antoine Lévy — hebdomadăr „politic, moral, religios, comercial, artistic” ; 31 Dec. 1866 : „L’Espérance” în București, de același Antoine Lévy ; în 1869, L’Etoile d’Orient”, în București, de Armand Lévy — un agitator evreu francez care s’a pripășit la noi pentru nobila cauză a emancipării Evreilor din Principatele Dunărene ; același Armand Lévy face să reapară, în 1867, „Israelitul Român” ; iar în 1887, la Paris, unde a fost expulzat, reeditează „Echo d’Orient” — jurnal internațional, politic, literar, artistic, financiar și comercial — ca continuare a ziarelor „Concorde” din Budapesta și „Echo Danubien” din București ; în 16 Aprilie 1871, apare „Rumänische Post” — mai pe urmă „Poșta Română”, de Peixotto, consul american, evreu de origină ; 24 Sept. 1872, „Vocea Apărătorului” la Iași, organ „politic, literar și comercial”, cu deviza „Libertate, Egalitate”, de M. Feldmann, cu concursul elevilor : Schwartzfeld, Rosenblum și Paucker cari, nu prea târziu, se vor distinge ca luptători și istorici ; 16 Sept. 1876, „Prezentul”, la Bacău, de A. L. Löbel, 1879, „Fraternitatea”, la București, de I. Auerbach și A. S. Gold ; acesta din urmă, neînțelegându-se cu tovarășul de idei, scoate, în 1880, „Apărătorul” în București ; 18 Oct. 1882, „Stindardul”, la Focșani, de Ad. Steinberg ; 1 Iulie 1883, „Cumpăna” — primul organ zilnic — mai târziu, „l’Indépendance Roumaine” ; 1890, „Egalitatea” de M. Schwartzfeld ; „Emigrantul”, în idiș, la Galați și Focșani, propovăduind mișcarea de emigrare ; 2 Mai 1885, „Ecolul Tinerimei” la Iași ; 1885, „Vocea Dreptății” — tribuna liberei cugetări, de Marcu Schwartz ; „Viața israelită” de Carol Agatstein în București ; Oct. 1886, „Infrățirea”, în București, propovăduind em graea în America ; în 1886, apare „Revista israelită” publicația Infrățirii Zion a lui M. Beck ; în 1903, Lumea israelită, în București.

Intre 1887—1897, apar Lumina, Fraternitatea, Propășirea, Egalitatea, Înainte, Asimilarea, Emanciparea, Drepturile, Iămănteanul, Dorința — propagând curentul de socialism, de emancipare și asimilare.

Alături de toate acestea, apărură, între 1897—1912, o sumă de organe evreiești ioniste, pe cari le-am enumerat mai sus. Vezi V. Săghinescu și B. Duică, operele citate.

străină de a se seziza de stările aparente dela noi. In cele ce urmează, vom avea prilejul a cita pasagii caracteristice din această presă, ca să scoatem în evidență caracterul de agitație permanentă ce o întrețineau, ca și curajul și sfidarea cu care răspândeau calomniile sau împrôșcau insulte în bărbații cari conduceau tânărul regat — România în devenire.

De îndată ce în sufletul Evreului a născut dorința de a se ști chemat și la conducerea țării, văzându-se bogat și mult la număr, au început să apară de sub teacuri și lucrări literare adhoc — cele mai multe din ele elucubrațiuni, căutând, nici mai mult nici mai puțin, să dovedească, cu arguții neserioase, continuitatea Evreilor în Dacia Traiană și atâtea alte teorii umanitariste, atât de scumpe Evreilor — teorii despre care vom vorbi cu alt prilej.

Prima broșură care pune chestiunea israelită în Țările Românești pe tapet și rămâne, ca atare, începutul marelui lupte, este „L'Emancipation des Israélites en Roumanie” a aceluiaș Iuliu Barasch care a întemeiat presa evreiască în România. Broșura a apărut la Paris, în 1861, sub pseudonimul, „Un israelit român”. Este primul pas — scrie A. D. Xenopol — prin care Evreii cer egalitate de drepturi, prima verigă a seriei însemnate ce se dezvoltă încă sub ochii noștri. Și aceste păreri anonime (nu se știa pe atunci adevăratul autor) — continuă acelaș istoric român — fură îmbrățișate cu mare căldură de toată presa evreiască, iar Carvalho, președintele A. I. U. la Paris, scria unui mare ziar ce reproducuse broșura că „lucrarea (aceasta) va fi luată de bază la negocierile ce ar fi întreprinse pentru a sprijini dorințele coreligionarilor români”²⁾.

Până în 1910, vor apare o mulțime de studii care să revendice acelaș lucru : emanciparea Israelitilor Români, studii—mai mult sau mai puțin bogate și mai mult sau mai puțin serioase—scrise fie de Evrei români, fie de Evrei străini sau de evreofili și de A. I. U. Pela începutul deceniului al doilea al secolului nostru, apar studii mai bogate și cu pretenții de înaltă atitudine științifică despre care vom vorbi.

Contribuțiunea Românilor autochtoni la această problemă este destul de bogată, fără, însă, a întrece pe Evrei. Lucrări de temei în această privință sunt : studiul lui I. Lahovary : „La question israélite en Roumanie” ; „La question des Israélites en Roumanie” de J. Lévy ; „Etude sur la condition des Etrangères d'après la législation roumaine” a lui V. Boerescu ; „La Roumanie et les Juifs” a lui Verax ; „Studii economico-sociale” a lui A. C. Cuza ; „Istoria Evreilor” a lui N. Iorga³⁾ și alte câteva.

1) Vezi S. Podoleanu, op. cit. 2) A. D. Xenopol, Istoria Românilor, v. XIV, p. 156—157. 3) Ele au apărut respectiv : București, 1902 ; Paris, 1869 ; Paris, 1899 ; București, 1913.

Dar Evreii nu s'au mărginit numai la acele ziare cu caracter efemer, apărând la intervale neregulate, cari se adresau aproape exclusiv națiunii evrești și nu aveau răsunet în marea masă a poporului nostru. De aceea, ei s'au constituit din vreme în acaparatori ai marilor cotidiene naționale — ca redactori și reporteri în majoritate zdrobitoare, ca directori și proprietari, sau conducători ai oficioaselor partidelor și guvernelor. „Adevărul”, al cărui tiraj întrecuse pe acela al marilor cotidiene naționale, era în întregime în mâinile lor, el era monitorul evreismului românesc — cum îl numește un scriitor — și era întotdeauna pus la meaz, oricui da mai mult și numai dacă servea interesele evrești.

Eminescu, încă de prin deceniul VIII al secolului trecut, constată că Evreii au făcut din presa europeană otravă, cu misiunea de a asmuți pe cei tari împotriva celor slabi, pe dușmanii noștri seculari împotriva Românilor de peste munți, pe toți oamenii de stat străini împotriva tânărului nostru stat ¹⁾.

„Băgați de seamă — ne atrăgea atenția, în 1900, marele prieten Houtson Stewart Chamberlain — ca Evreii să nu ajungă să domine opinia publică prin gazete, mințile și inimile prin stăpânirea școalei și a producțiunii de librărie ²⁾. Și lucrurile s'au petrecut aidoma. Cu mult înaintea lui Chamberlain, A. C. Cuza constata următoarele: „... căderea presei în mâinile unui neam străin și neasimilabil, element dizolvant prin excelență, este o adevărată nenorocire”. Și aceasta a devenit fapt împlinit din momentul în care ziaristica a devenit o carieră lucrativă, când ea a trecut, ca și în alte țări, în mâinile Evreilor cu al căror spirit de șarlatanism și de speculă neleală se potrivesc de minune asemeni întreprinderi, în cari pui un capital dubios de cunoștințe și de inteligență pentru ca să scoți foloase însemnate ³⁾.

Odată stăpâni pe această tribună, stăpânitoare a opiniei publice și corectoare a actelor guvernului și parlamentului, ei emiteau certificate de capacitate și fabricau opinia publică după interesele lor, transformau în eroi ai zilei oameni ce ar fi trebuit să rămână pe vecie în întunec, nulițăți inculte și lipsite de scrupule și, cu o diabolică dibăcie, reușiseră să ațintească atenția minții tuturor numai asupra intrigilor, frământărilor și dihonțiilor politice pentru a-i împiedica să vadă sistematica și stăruitoarea lor acaparare a comerțului și industriei țării noastre. — cum se ridică cu filipica lui marele prozator I. A. Brătescu-Voinești în scrisoarea adresată, în 1941, d-rului N. Lupu în întregime valabile și pentru perioada de atunci ⁴⁾.

Tot Evreii au introdus și anonimatul în presă, acel bandit mascat care atacă pe trecători dela spate cu toată lașitatea și datorită căruia

1) Scrieri politice și sociale. 2) Apărarea Națională din 1900. 3) Op. cit. p. 56.
4) Scrisoare deschisă d-lui dr. N. Lupu, publicată în „Curentul” din 28 Noiembrie, 1941

ei ştiau să apară cu toată aparenţa unor Români chemaţi să îndrepteze şi să creeze opinie publică. Vorbind despre aceasta, A. C. Cuza scria, în 1890, că, la adăpostul anonimatului admis în gazetărie, orice duşman, fără a fi bănuît măcar, atacă, în numele unui umanitarism perfid, însăşi bazele dezvoltării unui popor, căutând să compromită pe adevăraţii patrioţi şi răspândind, cu rea credinţă, idei greşite cari înrăuresc minţile întotdeauna generoase ale tineretului ¹⁾. Şi, în felul acesta, au prostituat cea mai nobilă tribună de difuzare a înaltelor idealuri, după cum au prostituat comerţul şi industria, amorul şi artele, şcoala şi căminul familiei, viaţa politică, ca şi idealurile noastre cele mai sfinte.

Căutând să facă parte integrantă din naţiunea românească — aceasta, însă, numai ca aparenţă — Evreii se organizau să-şi ducă realmente o viaţă aparte. Ca atare, ei au căutat să-şi aibă şi teatrul evreesc. Un oarecare Abraham Goldfaden, fiul unui ceasornicar, născut, în 1840, în Vechiul Constantin din Podolia, cu şcoală rabinică în Jitomir, fost profesor de religie la Simferopol şi Odessa, fost şi negustor de pălării de dame, deschide în 1878, în cocioabele unui fabricant de bere din mahalaua Jigniţei din Bucureşti, „Teatrul-Goldfaden-Thalia-Jigniţa”, pe care l-au cunoscut şi vizitat toţi Evreii bucureşteni ²⁾.

Dar un teatru evreesc nu putea să aibă răsunet în marea masă a poporului românesc şi pe scena strâmtă a acestuia nu puteau să debiteze ideologiile cari dizolvau temeliile dezvoltării noastre ca stat şi naţiune. Aşa că, paralel cu viaţa teatrului evreesc, Evreii — tineri şi tinere foarte dotaţi cu talente de artă — pătrundeau în opera şi teatrele româneşti, lanşaţi cu ditirambe de criticii de artă dela marile ziare stăpânite sau comanditate de ei. Aşa că nu va trece mult timp şi ne vom trezi în faţa unor teatre şi scene iudaizate sau mergând spre iudaizare.

După M. Schweig, existau, în 1917, 189 o organizaţiuni şi instituţiuni evreşti, declarate, numai în capitală, dintre cari : 39 soc. de ajutor reciproc, 15 soc. de ajutorare în timpul războiului, 4 cooperative 1 teatru, 9 organe de presă, 6 şcoli secundare şi 13 primare, etc. etc.

c) Şcoala evreiască şi Evreii în şcolile publice româneşti

Art. 54. anexa P. din Regulamentul Organic glăsuia astfel cu privire la frecventarea de către Evrei a şcolilor noastre : „Copiii Evreilor pot fi primiţi în şcolile publice ale ţării, totodată cu condiţia expresă de a îmbrăca acelaş costum ca şi ceilalţi elevi”. Socotind portul iudeopolon : haine negre largi cu caftan tradiţional, pe care Evreii din Prin-

1) Op. cit., p. 56. 2) M. Schweig — Fapte şi idei, 1931, p. 101 şi urm.

cipate le-au adoptat cu bucurie, ei nu puteau pătrunde în școlile românești îmbrăcați în acest fel. Dându-și seamă de importanța învățării în școlile publice, Evreii au făcut tot ce le-a stat în putință ca să stea alături de creștini în bănci. De aceea — zice S. Podoleanu — „primul pas spre modernizare și progres îl fac Evreii din Molodva în 1847 când câțiva tineri obținură dela Mihai Sturdza un ofis domnesc de a-și schimba portul” — potrivit prevederilor art. 54 suscitată. Un oarecare Finkelstein a înfăptuit această minune”.¹⁾

Astfel, școlile Evreilor pământeni au început a funcționa, nu fără destule lupte aprige între cele două tabere evrești — elementul reacționar și cel progresist, încăierări aprige cari au avut loc chiar în Sinagoga Mare din București — după decenii lungi de ciocniri în surdina²⁾. Consulii străini — austriaci și germani — au întemeiat la București o școală pentru Evreii sudiiți, iar în 1851, I. Barasch și I. L. Weinberg reușesc să inaugureze, în 28 August 1852, o școală regulată pentru copiii israeliți, iar M. E. Finkelstein, cu fratele Bernhard, întemeiază, în 1853, la Iași „prima școală de băeți israelito-română, cu caracter privat, căci nu era chip a îndupleca pe conducătorii comunității pentru întemeierea unei școale moderne din fondurile obștei”³⁾.

În 1861, Evreii capătă dreptul de a avea școli confesionale pe temeiul toleranței religioase, principiu proclamat de Convenția dela Paris⁴⁾. Cererea de a avea școli cu limbă de predare germană le-a fost respinsă potrivit dispozițiunilor din art. 97 din așezământul școlii⁵⁾.

Este interesant să se cunoască ceea ce se învăța în școlile evrești, numite „heder” sau în școlile confesionale evrești — maghiare, ruse sau române — la materiile religioase. Profesorul care îi iniția în învățătura talmudică se chiamă Melamed. Talmudul își trage obârșia în preceptele fariseice și se compune din colecția acestora „Mișna” și din comentariile „Ghemara” — un amestec ciudat în care se propagă: convingerea că Evreii sunt o rasă superioară, ura contra altor popoare, furtul proprietății ne-Evreilor, minciuna și jurământul strâmb, pe care însuși Iehovah l-a depus pentru fericirea poporului ales, jaful și camăta, botezul în religia creștină comandat de interese, etc. Elevii absolvenți ai acestor „heder” capătă titlul de Talmud-hahami⁶⁾.

Cu timpul, însă, copiii evrei admiși în școlile statului cresc ca număr în proporții îngrijorătoare. Astfel, în 1891, numai patru școli primare din Iași numără 309 copii români față de 501 copii evrei; iar în Iași și Târgu-Frumos se înregistrează 647 Românce la școlile primare și 600 Evreice⁷⁾. Dacă în 1864 numărau 30 elevi în școlile din țară,

1) Op. cit. 8—9 și 11. 2) Ibid. 8—9. 3) Ibid. ibid. 4) A. D. Xenopol, op. cit., v. XIV, 156—7. 5) Ibid. 155. 6) Vezi J. D. Protopopescu, o. c., p. 108 și urm. 7) A. C. Cuza, o. c. 13—14.

în 1878 ating 11%, iar în unele orașe 50%; 1882/83, 15% în școlile urbane, iar în unele localități cu majorități evrești, 75%. Ca urmare, în 1893, intervin legi restrictive, fiindcă copiii băștinașilor rămâneau pe din afară.

Pentru anul școlar 1900—901, găsim 1871 elevi evrei frecventând școlile secundare, dintre aceștia 796 în licee și 179 la școlile comerciale; 141 fete la școlile secundare și 107 în cele profesionale; 56 în școlile de Belle-Arte din ambele capitale și 213 în conservatorii. În învățământul superior, s'au înregistrat, până în 1902, 263 titrați, dintre cari cei mai mulți — 183 în medicină și 73 în farmacie, restul de 8 în drept, în litere și în știință ¹⁾. Era grea viața pentru un profesor evreu pe vremurile acelea, iar cariera de avocat li era închisă.

După J. Lahovary, din 68000 elevi la școlile primare urbane, în 1899, 3800 erau evrei; din 21212 elevi în școlile secundare, 1585 erau Evrei; iar din 3840 studenți, 342 erau Evrei ²⁾.

În Basarabia, erau, între 1858—59, 4 școli evrești de stat gr. I și gradul II, cu 15 profesori și 172 elevi, alături de 2 licee clasice și cu internat, numărând 31 profesori cu 342 elevi; în 1889—90, la o populație școlară de 38301 copii cu 596 școli, erau 101 chederi — școli evrești ³⁾

În Ardeal, Evreii au frecventat aproape fără excepțiune școalele unguerești. Școli confesionale civile evrești — cu limba de predare maghiară — erau în număr de trei, numărând 479 elevi, instruiți de 11 profesori, alături de 3 școli confesionale greco-ortodoxe și greco-catolice cu 291 elevi și 26 profesori, pentru un total de 3½ milioane locuitori — pe câtă vreme Ungurii și Evreii dispuneau de 102 asemenea școale ⁴⁾. Românii dispuneau de 6 licee confesionale cu 1767 elevi — Evreii frecventau numai liceele maghiare ⁵⁾.

d) Agitații evrești și reacțiuni naționale.

În perioadele anterioare, Evreii, deși stăpâni pe mare parte din bogățiile țării, își vedeau, totuși, liniștiți de afaceri — cel puțin în aparență și săpau, neauziți și nevăzuți, la existența ei. De abia, pe ici pe colo, documentele ne vorbesc de anumite plângeri respectuoase supuse cercetării Domnului sau Guvernatorului rusc. În perioada de față, însă, lucrurile se schimbă cu totul. Evreii de acum sunt mulți. Ei au trecut dincolo de câteva sute de mii și tind să încheie jumătate de milion în Vechiul Regat. Între 1854—1867 numai, media anuală a invaziei ar fi fost de peste 26.000 — cum spune un document al vremii

1) Verax, p. 235—36. 2) J. Lahovary, La question israélite en Roumanie, Buc. 1902. 3) Arbure Zamfir, Basarabia, sec. XIX, Buc. 1898, p. 522—23. 4 și 5) Expunerea de motive a legii învățământului secundar din 1928.

ceea ce, însă, nu poate să fie adevărat pentru toți acești 13 ani. Și, încurajați din afară, ei devin agresivi și impertinenți. În celelalte provincii sub stăpânire străină, iudaizarea continuă încurajată de toți factorii și de toate forurile. Ca atare, acolo, orice rezistență și reacțiune erau cu neputință. Ceea ce nu avea loc, însă, în provinciile libere.

Vechiul Regat trecea, dela 1856 înapoi, prin cele mai adânci transformări politice și, ca atare, prin cele mai mari greutăți. Prin tratatul dela Paris care încheia războiul din Crimeea, Principatele Române căpătau un nou statut garantat de Marile Puteri și ieșeau de sub stăpânirea rusească; în 1859, aceleași Principate își alegeau un singur domnitor a cărui ființă era condiționată de voința Sultanului, dar mai ales de aceea a Puterilor semnatare ale Convenției dela Paris; în 1866, se punea marea problemă a întemeierii unei noi dinastii, cu un principe străin — pe temeiul unei noi constituții, cea dintâiu națională; în 1878, problema neatârării și a întemeierii regatului se pune, iarăși, în fața Puterilor garante și semnatare ale tratatului dela Berlin. Alături de toate aceste acte politice, se puneau în fața tânărului regat atâtea alte probleme de înalt ordin social, financiar și legislativ cari nu se puteau dezlega, de cele mai adeseori, prin puteri proprii sau atât de ușor.

Evreii, sezizând bine toate greutățile ce se puneau tânărului regat, i s'au pus deacurmezisul. Sosise momentul prielnic ca să-și câștige o poziție solidă în statul român și anume drepturile politice, adică o totală nestingerire în toate manifestările vieții noastre de stat și, ca atare, au exploatat totul în favoarea lor. Agitațiile, sistematic organizate, s'au ținut lanț. Răul, pricinuit de toate acestea, a fost imens: Evreii au reușit ca chiar țările prietene nouă să ne devină neprietene; finanța și diplomația iudeo-internațională, asmuțite de Evreii dela noi, de Alianța Israelită Universală, ca și de toate celelalte organizațiuni, ne-au impus împrumuturi și renunțări sau atitudini umilitoare, presa iudeo-masonică dela noi și a celor două continente, prin urletele ei, ne-au zguduit existența. Totul s'a petrecut în perioada refacerii noastre, a dezvoltării noastre ca stat, tocmai în acele momente când simțeam nevoia de sprijin din afară și de liniște cât mai mare înlăuntrul țării.

Deși mereu turburată în statornicirea unui sistem de legiuiri de natură să asigure o bună și normală funcționare întregului aparat de stat și, totodată, întregii ființe a națiunii, conducătorii noștri, neînfricați și cu dragoste de țară, își urmăreau cu tenacitate ținta propusă. Toate măsurile, deciziunile și legiuirile elaborate se pot clasifica în aceste grupe: legi și măsuri cu caracter de apărare a ființei economice; legi și măsuri contra așezării străinilor la sate și cu caracter de apărare a pământului strămoșesc de înstrăinare; legi de apărare a ființei spirituale a națiunii și, în fine, crearea de așezăminte fundamentale cu

caracter de credit, etc. Cu un cuvânt, toată lupta noastră împotriva Evreilor îmbrăca un caracter pur defensiv, de apărare a fizionomiei rasiale și de înstrăinare a teritoriului național. Pe de altă parte, însă, Evreii au dus o luptă dârză de pătrundere în cetatea românească, pe calea de agitații permanente : împotriva principiilor constituției noastre, a întregii noastre opere legislative și în contra tuturor măsurilor administrative ce îi priveau direct sau indirect. În atingerea acestui scop, ei utilizau toată puterea finanței și diplomației internaționale, campanii violente de presă, tot felul de calomnii într'o literatură defăimătoare — toate încurajate și puse la cale de A. I. U., de lojile masonice și întreaga lor organizare formidabilă — vizite ale „marilor” Evrei din străinătate, intervenția sinagogei și a havrelor jidovești, prin anateme, excomunicări, condamnări, etc. Erau, începând cu anul 1856, două forțe în luptă de exterminare în această țară : una, pe față, conștiința națională românească, alta, obscură și primejdioasă, — puterea iudaică — dezlănțuită și asmuțită de toate organizațiile jidovești — locale și internaționale, politice și religioase, urmând să capete îndrituiri cel puțin egale față de națiunea suverană.

Pentru ca să înțelegem mai bine temeinicia pretențiunilor evreești, dăm mai jos poziția juridică a Evreilor în lumina vechilor noastre legiuri și hrisoave, a actelor administrative și a constituțiunilor, până la Unirea cea Mare.

Din cele mai vechi timpuri, Evreii au fost socotiți ca străini, nefăcând parte din corpul nostru național.

1. Ștefan al IV al Moldovei ar fi emis, în 1526, un hrisov prin care poruncește căpeteniilor țării din toate ținuturile ei de a observa și de a nu învoi înstrăinarea de pământ, păduri, bălți și chiar case Jidovilor și doar nici „împosiesiere” ; acei Jidovi cari se vor fi aflând în țară să fie cu pașapoarte în bună regulă și să nu le învoiască specula sau precupeția cu obiecte de hrană și băutură și a nu le tolera sălășluirea în țară — sub nici un cuvânt — acelor Jidovi cari nu garantează onestitatea și nu au bani cu cari să poată face alte specule în țară — încuviințate de legiuri. Jidovii — conchide hrisovul — sunt mai primejdioși nației române, ca barbarii din vechime. Și amenință cu moarte prin spânzurare pe dregătorii cari vor călca ordinul dat și pune în vedere ocârmuitorilor a prefera („a protimisi”) pe negustorii români la antreprizele publice față de Jidovi — mai ales cari mituesc pe slujbașii țării, făcând să sufere negustorii băstinași. Hrisovul este, însă, un act apocrif.

2. Petru Șchiopul, în 1579, izgonește pe Evrei din Moldova, precum făcuse și în Muntenia, pentru pagubele mari ce aduceau negoțului român — prin matrapazlăcui și specule neonestе și pentru camăta cu care devastau poporul.

3. Ștefan Mihai Racoviță, dispune, în 1764, ca „străinii de neam român, și cu deosebire Evreii cari se vor așeza în țara noastră, să nu aibă voie a cumpăra moșii, nici vie, nici casă, nici prăvălie sau dugheană.

4. Grigorie Ghica al Moldovei, scoate, în 1776, pe toți Evreii cari se oploșiseră prin sate.

5. Ion Caragea al Munteniei, prin codul său din 1816 și Callimachi, prin codul din 1817, hotărăsc că Evreii sunt opriți de a avea aci proprietăți în bunuri sătești. Codul Callimachi interzicea și Armenilor de a poseda pământuri, dar acestora li era îngăduit de a poseda case la orașe, ca și Evreilor, dar și vii — ceeace nu li era îngăduit Evreilor.

6. Ioniță Sturdza, domnul Moldovei, îi socotea națiune aparte, de aceea înființase „gabela”, acel fel deosebit de a se percepe contribuțiunile Evreilor, în întregime neobiceiuit celorlalți locuitori ai țării. Acelaș domn — în unire cu Mitropolitul Veniamin Costache, cu episcopii și boierii — întăresc cu stricteță toate restricțiunile date până acum împotriva Jidovilor.

7. Iată cum sunt așezați Evreii în lumina Regulamentului Organic. In art. 94, Anexa P., cu titlul „Națiunea evreiască”, art. L. : „Li este oprit — națiunii evreiești — după vechile obiceiuri, de a lua în arendă pământuri locuite ; în art. XX, se regulează felul Evreilor de a-și procura carnea, fie la măcelăriile creștine, fie la cele evreiești ; în art. LII, se reglementează dreptul de a lucra la distilerii prin sate, dar nu și prin orașe, unde ca și creștinilor nu li este îngăduit ; art. LIII, glăsuște de felul cum se vor percepe taxele Jidovilor datorate statului, după vechiul obiceiu asupra cărnii și păsărilor — așa cum au cerut-o ei numindu-se „națiune evreiască” și a cărei adjudecare se va face în sinagogi, în prezența unui slujbaş al autorității și al delegaților tuturor claselor Evreilor ; iar art. LIV, statuază felul cum copiii Evreilor pot fi admiși în școlile publice ale țării, cu condiția expresă de a purta accias costum ca și ceilalți elevi.

Art. 94 mai prevedea ca, în recensământ, să se stabilească situația fiecărui Evreu, cu scopul ca aceia cari ar trăi fără căpătâiu sau fără a avea vre-o meserie, să fie eliminați și ca asemenea indivizi să nu mai poată intra în Moldova.

8. Mihail Sturdza emite, în 1836, un hrisov către cârmuitori țării prin care statornicește că Jidovilor stabiliți în Moldova nu li este îngăduit a cumpăra vii sau moșii și nici ținerea în arendă, ordonă catalogierea tuturor aflători în țară și învoiește rămânerea numai acelor cari se vor găsi că posedă mijloace de existență sau vre-o meserie folosite în țării, dar cu pașapoarte în regulă și fără nici o cheazăluire personală prevăzută supușilor străini.

În 1835, se repetau ordinele de a fi împiedecați Evreii — în conformitate cu Regulamentul Organic — de a lua moșii în arendă, iar o decizie a Consiliului, confirmată de Domn, interzicea tribunalelor de a legaliza contractele de arendă, cu stipulațiunea ca judecătorii cari vor contraveni să fie destituiți și dați judecății.

În art. 4 al regulamentului dela 1 Iulie 1839 al guvernului Sturdza, cuprinzând instrucțiuni severe și amănunțite cu scopul de a se împiedeca invazia Evreilor și de a suprima vagabondajul înlăuntrul țării, ni se dă definiția a ceea ce trebuie să se înțeleagă prin vagabonzi repartizați în patru clase. În art. 35, se statuează foarte limpede poziția juridică a acestor cete de vagabonzi: „Evreii neposedând în Principat alt drept decât acela de a face comerț și de a plăti contribuțiunea care revine statului, nici un Evreu nu va fi împiedecat de a părăsi țara”.

9. O decizie a Consiliului Administrativ, datată la 11 Martie 1840, recomanda ca să nu fie exceptați, dela măsurile menționate în regulamentul dela 1839, nici Evreii născuți în țară, ci, întâmplându-se cazul, de a-i goni din țară, ca și pe cei născuți în străinătate, în conformitate cu spiritul instrucțiunilor cari au ca obiect de a curăța țara de derbedei.

Din cele până aci expuse, reiese limpede că Evreii erau socotiți națiune aparte și că înșiși ei se socoteau ca atare și nu aspirau deloc la alte revendicări cu caracter civil sau politic, mulțumindu-se numai cu libertatea de a face comerț nestingheriți.

10. Asemenea aspirațiuni se întrevăd numai începând cu anul 1856 când anumite Puteri participante la Conferința Ambasadorilor dela Constantinopol — anume Franța și Marea Britanie — chemată să așeze bazele viitoarei organizațiuni a Principatelor Române, au introdus, în Protocolul dela 11 Ianuarie 1856, două articole privind mai ales pe Evreii cărora — trecându-i sub rubrica de străini și clasă a populațiunii — li se rezerva, prin art. XV și XVII, dreptul de a poseda bunuri nemișcătoare în amândouă Principatele și, fără nici o deosebire de naștere sau cult, de a se bucura de egalitatea drepturilor civile și în mod particular de dreptul de proprietate sub toate formele, cu condiția expresă ca exercițiul drepturilor politice să fie suspendat pentru indigenii supuși unei protecțiuni străine. Dar aceste stipulațiuni nici n’au fost discutate la Congresul dela Paris. Viitoarea organizare a Principatelor era lăsată în grija Adunărilor obștești și a unei Comisiuni europene constituită din delegați ai tuturor puterilor semnatare.

Această Comisiune s’a ocupat numai cu acordarea de drepturi politice indigenilor de rit creștin. Comisarii britanic și cel francez cari au încercat să se ocupe de acordarea unor asemenea drepturi și Evreilor n’au reușit în aceasta, pe câtă vreme comisarul rus s’a pronunțat contra,

declarând că „starea morală și socială a Evreilor în Moldova este de așa natură că admiterea lor de a se bucura de drepturi politice și suprimarea anumitor restricțiuni legale ce îi privesc pot aduce mari neajunsuri”. Nici intervenția Evreilor pe lângă Conferința dela Paris și nici aceea a baronului Rothschild — primele intervenții directe pe lângă străini — n’au avut nici un succes.

Prin art. 46 din Convenția dela Paris din 19 August 1858, conținând dispozițiunile noii constituții a Principatelor, se stipula categoric în chestiunea evreiască : „Moldovenii și Valahii de orice rit creștin se vor bucura deopotrivă de drepturile politice ; exercițiul acestor drepturi va putea fi extins și la alte culte prin dispozițiuni legislative” — extin, dere cu caracter pur facultativ și nicidecum obligatoriu, așa că și act m Evreii rămân în afară de națiunea română — adică o națiune evreiască.

Până aci, Evreii s’au mulțumit și cu această situațiune, fără a se socoti cătuși de puțin nedreptățiți sau scoși afară din lege, fiindcă, în calitate de sudiți erau mult mai bine situați ca indigenii. Ei vor începe lupta odată cu îndemnul venit dela Paris, prin publicarea broșurii „Emanciparea Israelitilor români” a lui I. Barasch — secundat și de puținele ziare ale lor apărând la noi, dar mai ales de presa europeană la dispoziția Alianței Israelite Universale.

Agitații ale Evreilor au avut loc mai de mult în Țările Românești, dar ele erau mai mult niște rugăminți respectuoase și atitudini liniștite. Pe de altă parte, însiși șefii nouilor curente politice erau căștigați sufletește pentru emanciparea evreiască. I. Heliade-Rădulescu, Ion Brătianu și partizanii lor înscriseră, în 1848, pe steagul tricolor al revoluției, „Emanciparea Israelitilor”, precum o înscriseră și în art. 21 al Constituției — luându-se în considerare faptul că Evreii erau ca număr prea puțini în Muntenia. Și marele Kogălniceanu a făcut, deseori, declarații în favoarea emancipării „eterodoxilor” de a fi socotiți cetățeni și de a se bucura de drepturi politice. Tot astfel și Cracti — în declarația sa de principii din 1858 — cerea împământenirea în massă a Evreilor născuți în țară cari niciodată nu se vor fi bucurat de protecția vreunei puteri străine. În ședințele Divanului adhoc al Moldovei, ca și în consfătuirile din saloane, se cerea primirea la cetățenie, fără deosebire, a tuturor străinilor. Conducătorii politici — chemați și nechemăți — otrăviți de spiritul romantic cu care se hrăniseră în șederile lor în Apus sau cetit prin cărți, nu puteau să-și dea seama de realitățile crude ce frământau viața națiunii și zguduiau ființa statului.

Domnitorul Alexandru Ioan Cuza Vedă a fost cel mai îngăduitor : n’a luat nici o măsură de stăvilirea năvalei, ci a lăsat să cadă în desuetudine măsurile salutare în vigoare relative la stabilirea Evreilor în satele Moldovei și la exercitarea comerțului de băuturi spirtuoase, așa că,

în această epocă, în satele provinciei de peste Milcov, fiecare casă locuită de Evrei era o cârciumă. Tot el a anunțat un program de emancipare graduală — încă din 1860 și pe urmă în 1865 — a locuitorilor evrei. Codul civil din 1864, în virtutea art. 46 al Convenției dela Paris, permitea împământenirea individuală prin Consiliul de stat, după 10 ani dela prezentarea unei petiții către Domn, pe câtă vreme în acordarea drepturilor comunale condițiunile erau foarte grele. Tot Cuza Vodă a deschis școlile românești tinerimii ovreești care făcea cu atâta foc parte din A. I. U., le-a dat egalitatea drepturilor civile, dreptul de a se înrola în armată, dându-le privilejii de a deveni ofițeri, precum și le-a stabilit normele după cari pot deveni cetățeni, dar numai ca indivizi și nu ca rasă organizată și strunită din partea A. I. U..

Concomitent cu cererea respectuoasă adresată, în 1856, Caimacanului Balș și semnată cu multă reverență de personalități de seamă evreești, ca Michel Daniel Fiul, L. Kahane, N. A. Kaufmann, Moses I. Wechsler, S. Schragger, Haim Balaban, A. Wechsler, L. Meyerhoffer, etc., pentru reforma privitoare la soarta deplorabilă a obștii jidovești, Evreii înaintau cereri sau aveau cunoștință sigură de intervenții mai pretențioase către Conferința Ambasadorilor dela Constantinopol, contra pretențiunilor căreia de a se amesteca în treburile interne ale țării noastre a protestat cu energie domnitorul Grigore Ghica.

Prințul domnitor al celor două Principate ar fi răspuns unei deputațiuni evreești a doua zi după întronare: „Nu vreau să văd în Principatele Unite nici creștini, nici jidani, ci numai Români”¹⁾. Ceeace dovedește că Evreii au început a nu mai scăpa nici un prilej — mai mult sau mai puțin însemnat — ca să-și revendice prerogative ce le-ar fi aparținut de veacuri, ca niște drepturi egale cu cele naturale.

Presa lor începuse de mult să bată în acelaș sens. Iuliu Barasch în a sa „Emancipare a Israelitilor din România” își exprima, încă din 1861, speranța că „noua constituțiune a Principatelor va ținea drept onoare de a înscrie marele principiu al egalității religioase, civile și politice, care este primul semn al libertății unei națiuni și sângea progresului și a prosperității sale. Avem de cheazăș al speranțelor noastre simpatia manifestă a unor bărbați eminenți dintre Români și cuvintele atât de frumoase — reproduse mai sus — ale Principelui”²⁾. Statutele societății israelite din Iași în 1864 își puneau ca scop dobândirea de drepturi cetățenești din partea Israelitului și că vor stărui în a propaga românismul între Israelii din Moldova³⁾. „Israelitul Român” — ziarul aceluiaș I. Barasch și A. Lévy — propovăduia „principiul tole-

1) A. D. Xenopol, Ist. Rom., XIV, p. 157. 2) *bid*, *ibid*. 3) *Ibid*, *ibid*. — Vezi „Reforma” din 15 Ian. 1864.

ranței și al egalității înaintea legilor, fără distincțiune de religione”, deoarece Evreii „nu se bucură de această egalitate” și că poporul român „nu va suferi ca legile sale să nu fie toate în armonie cu spiritul modern care le-a dictat și ca, în mijlocul unui edificiu strălucitor, să rămâie o ruină veche și sumbră”¹⁾).

Domnitorul A. Cuza, în mesajul din 6 Dec. 1864, spunea solemn acestea : „Ținând seamă de împrejurări locale, guvernul va lua măsurile curente pentru emanciparea Românilor de rit israelit”²⁾. Societățile lor „Cultura” provoacă, ca urmare, pe Jidani la subscripție pentru armată și înaintează o adresă de mulțumire pe care o reproducea „Courrier d'Orient” din 23 Ianuarie, 1865³⁾. Anumite foi românești sprijineau pretențiunile evreești și apărau pe Evrei împotriva bărbatilor de stat români, cari, ca Kogălniceanu, își apărau națiunea dela mari primejdii pe cari el cu atâta claritate le întrevedea în viitor.

e) Lupta împotriva așezării noastre constituționale.

Lovitura de stat și noua constituție aduse din nou în dezbateră chestiunea evreiască și Evreii au pus în lucrul un întreg arsenal de mijloace ascunse. Dar și reacțiunea românească începe să funcționeze și campania se pornește prin presă. Marele naționalist moldovean A. D. Holban deschide lupta prin ziarul „Viitorul” din Iași în 1863, iar D. Popassu, un tânăr absolvent în drept și în științele politice dela universitatea din Halle, publică broșura cu titlul, „Sunt sau nu Evreii folositori Principatelor Unite?”. Miezul acestei broșuri se rezumă în aceste rânduri : „Sau noi respingem cu energie și dispreț impertinentele pretențiuni de emancipare ale Evreilor și ne silim a scăpa prin mijloacele cele mai nimerite și mai urgente chiar de Jidani pe cari îi mai avem din nenorocire sau noi renunțăm la independență, ba chiar la existența statului și a națiunii române pentru a deveni sclavii, ilotii disprețuiți ai Jidanilor”. În altă parte, spune că o conviețuire n’ar fi cu putință decât „atuncea când Evreii se vor dezbăra de legea lui Moise ; când se vor deznaționaliza și vor putea deveni adevărați cetățeni”⁴⁾.

Aceste atitudini ale naționaliștilor de mai sus n’au rămas fără răspunsuri provocatoare. La articolul lui A. D. Holban, răspunde Evreul dr. Silberzweig, președintele Uniunii Israelite din Iași, cu broșura „Chestiunea israelită în România”⁵⁾, iar un „Român”, anonim, îi răspunde lui D. Popassu cu broșura „Evreii în România ce sunt și ce pot să fie”⁶⁾.

1) S. Podoleanu, o. c., 19. 2) A. D. Xenopol, o. c., p. 157 — după Mon. Of. din 7 Dec. 1864. 3) Ibid, ibid. 4) Ibid, ibid. Broșura este tipărită în 1864. 5) Broșura este tipărită la Iași în 1864. 6) Este tipărită la București, în 1865. Încă din 1922, Constituția Cărvănarilor îi socotea primejdioși.

Aceasta era starea de spirit în care se începuse lupta cea mare care ne ducea spre instituirea sfântului art. 7 din Constituția din 1866.

* * *

1. Stat tânăr, condus de un principé tânăr de-abia descălecat în țară, România urma să-și institue un pact fundamental care să-i croiască viața de mai târziu. Profitând de greutățile începutului unei vieți noi, Evreii n'au lăsat să scape prilejul cel mai nimerit de a-și câștiga drepturile la cari se credeau îndreptățiți. Ca urmare, înarmat cu prestigiul imperiului francez și puterea finanței evrești, Adolphe Crémieux, președintele A. I. U. și întemeietorul ei, sosește, în preajma constituantei, urgent, la București și propune, în schimbul acordării de drepturi politice coreligionarilor săi, un împrumut de 25 milioane franci cu dobândă mică.

Dar proiectul guvernului, încântat de propunerea de împrumut și formulat în sensul că „confesiunea nu constituie, în România, o piedică la naturalizare” (art. 6), a căzut sub formidabila presiune a opiniei publice pornită din Moldova, întinsă până sub zidurile Camerei și încheiată cu dărâmarea noii sinagogi abia terminată, prin maltratarea Evreilor și devastarea magazinelor.

Textul art. 6 propus de guvern a fost înlocuit cu textul art. 7 „Singuri streinii de rit creștin vor putea obține naturalizarea”. Și, astfel, art. 7 din Constituția din 30 Iunie, 1866, a anulat și toate beneficiile legii din 1864, împiedicându-i de a obține ca și ceilalți străini naturalizarea pe cale individuală.

Cu acest articol în mâna dreaptă și cu curajul încălzit de dragostea de neam și de patrie, Kogălniceanu și toți ceilalți bărbați vor sta ca niște Cerberi la poarta cetății și în 1879!

2. Tratatul dela Berlin din 28 Iulie 1878 cuprindea alte pietre de încercare a rezistenței naționale. Acest act internațional condiționa recunoașterea independenței statului român de acordarea de drepturi politice Evreilor. Puterile semnatare statorniceau prin art. 44 că „naționaliilor tuturor puterilor, comercianți, sau alții, vor fi tratați, în România, fără deosebire de religie, pe picior de perfectă egalitate” — articol propus, sub presiunea marelui finanțe și a A. I. U., de plenipotențiarul francez Wadington, admis fără opoziție de Prințul Bismarck și ceilalți colegi, slab combătut de Gorceacof, și fără a se ține seamă de protestările lui I. Brătianu și ale lui Kogălniceanu cari puneau împotriva principiul de neamestec în afacerile interne ale țării¹⁾.

1) Acelaș congres a impus: prin art. 5 Bulgariei și prin art. 20 și 62 Turciei — amândouă numărau de-abia 100000 Evrei la 12 mil.; prin art. 35 Serbiei cu 10/00 și prin art. 27 Muntenegrului cu câțiva Evrei.

Soarta patriei era la grea cumpănă, în cumpănă era însăși ființa statului și a națiunii. Reacțiunea, dârză și neașteptată, pornește tot dela Iași, orfğanizată de acelaș mare patriot A. D. Holban, întemeietorul în 1866 al „Frațiunii libere și independente”, care, în acelaș an, pornise marea mișcare de afirmare națională împotriva recunoașterii Evreilor la egală îndreptățire în statul român. El a pornit lupta mare prin „Protestarea” adresată „Domnilor reprezentanți a Camerelor de Revizuire”, tipărită la Iași și acoperită cu un mare număr de semnături, unde afirma ideea de naționalitate împotriva „rătăcirii umanitare” pe baza căreia se cerea încetățenirea în masă a Evreilor. Intocmai ca și confratele de luptă D. Popassu în 1864, tot astfel și Holban renunța chiar la recunoașterea independenței dacă era să o răscumpărăm cu un preț așa de sângeros. Și îndemna să știe „a avea răbdare, așteptând ca Europa, mai bine luminată asupra propriilor sale interese, să devie mai echitabilă către noi, care reprezentăm în Orient ideile, cultura, instituțiunile și interesele sale. Ear până atunci să ne inspirăm dela istoria noastră, care ne arată cum bătrânii noștri Domnitori, în epocele critice, au preferat să sacrifice formele vane ale politicei externe, pentru a conserva fondul real al independenței lor naționale”¹⁾. Și se revoltă amarnic la cererile de „emancipare a jidovilor”, zicând apăsător că se „emancipează numai pe asupriți, dar niciodată pe asupritori” și a ni se cere astăzi „emanciparea jidovăască” ar fi cea mai mare ironie ce ne-ar arunca-o Europa luminată după sacrificiile de sânge și de bani, ce am făcut . . .”²⁾.

La lucrările Camerei de revizuire au luat parte cele mai proeminente personalități ale timpului : V. Alexandri, V. Conta, T. Maiorescu, P. P. Carp, Mandache Kostache, G. Mârzescu, I. C. Negruzzi, etc., toți pătrunși și însuflețiți de înălțimea momentului.

S’au produs în acele memorabile zile de grea luptă pentru apărarea națiunii, două curențe neîmpăcate ca formă : unul pentru nerevizuire susținut de marele Conta și o sumă de bărbați³⁾ și al doilea pentru o revizuire condiționată—propusă de Al. Holban în a sa „Protestare”. Aceasta din urmă este îmbrățișată de Cameră și reprezentată de G. Mârzescu, deputat de Iași, ales raportor al Comisiunii însărcinată cu redactarea propunerii relativă la revizuirea art. 7. Raportul a fost cetit în ședința Camerei dela 26 Iunie 1879, membrii comisiunii fiind unanimi în susținerea marilor principii și pe care raportorul le susține

1) A. C. Cuza, I, IV și urm. 2) Ibid, ibid. 3) Ibid, I, III. Moțiunea prezentată de V. Conta era semnată de următorii : C. Ghica, E. Ghica, I. C. Negruzzi, P. Cazimir, C. Ciupercescu, Nicolae Blarenberg, B. Conta și D. Rosetti-Tețeanu.

cu argumente bazate pe cercetarea religiei evreiești ¹⁾. Singurul deputat din opoziție ridicat împotriva soluției care dădea satisfacție ideii de naționalitate a fost Petre Carp, reprezentant al „ideilor de umanitate și de liberalism” susținută cu o argumentare cu totul falsă, nelogică, contrară intereselor românești ²⁾.

Articolul 7, revizuit, a fost votat de Adunarea Deputaților în ședința dela 6 Octombrie 1879 — nu după cum au cerut Marile Puteri, ci după cum a voit România cea Mică. Au votat pentru proiect 132 deputați, au votat contra 9 și s'au abținut doi : P. P. Carp și C. Bobeica ³⁾.

La Senat, singurul care s'a pronunțat pentru nerevizuire a fost V. Alexandri, care înfiează atitudinea Jidovilor luptând pentru emancipare, zicând : „Regret de a constata că Evreeii din Moldova, afaiă de foarte puține excepții, s'au arătat vecinic nepăsători de soarta României, ba pot zice chiar ostili propășirii noastre naționale. Unirea Principatelor a fost pentru ei un doliu!... Independența României, o emigrare, și lupta Românilor pentru acea independență un motiv de a scumpii banii, de a crește camăta și de a specula asupra mizeriei obștești” ⁴⁾. Dar opoziția marelui poet era pur formală, de principii, deoarece cu toții erau de acord, că soluția practică nu putea fi alta decât aceea votată de Camera. Și Senatul a votat proiectul de lege fără nicio modificare.

Și, astfel, opozițiunea exprimată prin o mică minoritate a avut curajul de a rezista la toate mijloacele de presiune și a convins guvernul că soluțiunea dată chestiunii era și patriotică și conformă cu tratatul dela Berlin și a putut să realizeze cel mai mare triumf parlamentar și național ⁵⁾.

Și de data aceasta, ea și în 1866, datorită abilității consumate cu care I. Brătianu știu să stăpânească toate dificultățile, atât cele provenite din exigențele din străinătate cât și din obstinațiunea Camerelor,

1) A. D. Holban formulează condițiunile în cari numai s'ar putea rezolva problema revizuirii, adoptându-se și o atitudine de deferență către Marile Puteri : „Art. 7 : a) Străinii de orice credință religioasă pot să obțină calitatea de cetățeni români. Impă-mântenirea nu se poate acorda decât în mod individual, în urma unei cereri exprese, adresată parlamentului — după care va urma un stagiul de 15 ani, la expirarea căruia trebuie să fie neapărat reînnoită cererea de împământenire. — b) Orice împământenire se face prin lege specială și trebuie să se voteze cu majoritate de două treimi și să fie sancționată și promulgată de Domn. c) Nici o scutire de stagiul nu putea fi admisă în favoarea nimănu. d) Numai străinii împământenii pot căpăta imobile în România. e) Nici o lege ordinară nu mai poate regula materia împământenirii. 2) Iată cele patru mari principii susținute de membrii comisiei și cetite de G. Mârzescu : a) N'au existat și nu există în țară israeliți români, ci israeliți indigeni, adică născuți neasimilați și nici prin limbă, nici prin moravuri, nici prin aspirațiuni cu națiunea română. b) Impământenirea să se dea fiecărui străin, fără deosebire de credință religioasă, în mod individual și prin lege specială. c) Formele de naturalizare să facă parte integrantă din Constituțiune și d) Dreptul de a dobândi imobile rurale să fie un drept politic și nu civil. 2) Vezi A. C. Cuza, o. c., Introducere. 3) Ibid, ibid. 4 și 5) Ibid, ibid. 6) Vezi A. C. Cuza, Introducere.

datorită încă unei înalte prevederi și înalte relațiuni cari putură să intereseze pe Wilhelm I cauzei României, cabinetele europene sfârșiră prin a ceda și, astfel, punctul de vedere românesc obținu câștig de cauză ¹⁾. Art. 7 din Constituția din 1866 a fost modificat în sensul că Evreii aveau, de aci înainte, dreptul de a cere individual Camerelor și de a obține naturalizarea întocmai ca și ceilalți străini și în aceleași condițiuni — cu excepția că numai Românii aveau dreptul de a avea imobile rurale.

Și Mica Românie — pe care Principele Bismarck o amenința că nu va sta de vorbă cu guvernul ei ; căreia contele Andrassy — după propunerea lordului evreu Beaconsfield-Disraeli, reprezentantul Angliei ce domina congresul — încredințase Austriei misiunea de a aduce la îndeplinire silnic art. 44 ; pe care Wadington al Franței o sfătuia să se supună ; pe care Corti al Italiei o privea cu indiferență, cu toții în slujba A. I. U. — această mică Românie a putut numai prin puterea ideii de naționalitate să reziste tuturor presiunilor și amenințărilor dela 1/13 Iulie 1878, când a fost semnat tratatul dela Berlin și până la 11/23 Oct. 1879, când art. 7, revizuit, a fost adoptat și de Senat, dar a fost adoptat precum Mica Românie a voit ²⁾. Și mare fu decepția Evreilor — observă R. Rosetti — ale căror ziare tunară contra perfidiei și vicleniei românești, ca și contra vinovatei complezențe a anumitor cabinete europene ³⁾.

Ca un act de recunoaștere a meritelor celor merituosi, un număr de 883 Evrei cari serviseră în războiu au fost, în mod excepțional, admiși în bloc în cetate. Aceasta va fi poziția juridică a Evreilor în cadrul constituției naționale din 1866 revizuită în 1879, până la Marea Unire.

1) Lupta împotriva legiuirilor noastre, sau împotriva „persecuțiilor legale“

Bărbații noștri de stat, conștienți de chemarea ca și de răspunderea lor, căutau să dea țării o structură juridică și să creeze anumite instituții cari să statornicească viața economică în cadrul nevoilor naționale și să asigure elementului băștinaș poziția de suveranitate în stat, fără a căuta să lovească cât de cât în interesele legitime ale străinilor. Dar toată această operă legislativă a fost de natură să nemulțumească numai pe Evrei, cari, neobosiți, ne denunțau ca antisemiți feroci pe lângă A. I. U., prin presa evreiască sau comandată de Evrei, dezlanțuiau cea mai formidabilă presiune împotriva țării : răsunetul avea loc tocmai în California.

1) Verax, 167. 2) A. C. Cuza, ibid. 3) Verax, l. c. E. Drumont în La France juive spunea că Franța, grație lui Wadington, juca rolul lpsit de nobleță al unui jand rm de a fi legat mâinile națunii noastre slabe pentru a permite Jidovului să intre cu țaria vitriolului pe gâtlejul muribunudului.

13. De acum, lupta acerbă, cu forțe cu totul neegale în paguba noastră, este deschisă între mica noastră țară și formidabila putere mondială a A. I. U., în slujba căreia erau diplomație și guverne, finanțe și presă mondială, precum și toate organizațiunile ascunse sau fățișe ale Evreimii dela noi și de aiurea. În 25 Martie, 1865, Crémieux se putea cu drept cuvânt lauda : „Noi mergem cu pași mari Alianța devine o mare putere... ea se întinde peste toate punctele globului...”. Iar Isidor, marele Rabin, într'una din ședințele A. I. U., din 19 Dec. 1867, definea marele rol și golul ce îndeplinea această vastă organizație : „Alianța împlinește în Israel o lacună ce noi mult timp am deplâns-o ; ea este o legătură între Israelii din toată lumea” ¹⁾. Acelaș Crémieux, vorbind despre măsura luată pentru alungarea jidovilor vagabonzi, declară tot în ședința A. I. U. : „. . . . dar ministrul ce a suscit-o cade ; și, dacă în acest moment este reurcat la putere, este numai că ne-au promis de a repara, pecăt puțința va sta, relele trecutului și ne-au garantat viitorul” ²⁾.

La dispoziția A. I. U., erau toate puterile europene și cele de peste Ocean. Și cu aceste uriașe forțe aveau să lupte bărbații noștri de stat, bărbații de stat ai micii țărișoare ce își înjgheba ființa pe malurile Dunării. Pe cât reprezentau o mică țărișoară, pe atâta era de înaltă demnitatea și de mare curajul lor. Marele I. C. Brătianu, unul din aceștia, trecând prin Berlin în drum spre Paris, von Beust, marele cancelar al Imperiului, a ținut să vadă pe acela care a îndrăznit să se opună uneia din cele mai mari puteri din lume — Jesuiții și A. I. U. Dar I. C. Brătianu n'a vrut să fie prezentat. În schimb, a avut o întrevedere cu Cohen, președintele A. I. U., căruia i-a pus în vedere că, odată ce Evreii luptă fără țara noastră, orice legătură comună și înțelegere este cu neputință, între noi și Evrei. Acest mare om de stat al unei țărișoare de-abia născută avusese curajul să decreteze, în calitate de ministru de interne, prin circulara din 24 Aprilie 1867, expulzarea tuturor Evreilor vagabonzi dela sate — precum, înainte, ministrul N. Crețulescu, prin circulara No. 2269 din 5 Sept. 1866, cerea prefectilor să nu mai tolereze așezarea la țară a Evreilor supuși sau nu unei protecțiuni străine — ca cârciumari, hangii și arendași chiar ³⁾.

Atitudinea demnă și curagioasă a opiniei naționale și a Constituantei din 1866 dacă a adus un câștig mare țării, în schimb, i-a vătămat foarte mult, mai ales în aceea că a dat prilej presei subordonată intereselor evrești să prezinte pe Evrei drept victime violențelor și fanatismului unui popor barbar, denaturând, în acest mod, o chestiune

1) Vezi „Cotropirea jidovească în România”, interpelare făcută în ședința Adunării Deputaților din 16 12. 1869, de I. C. Codrescu, deputat de Bărlad, Buc. 1870.

2) Ibid, ibid. 3) Verax, o. c.

de ordin pur economic în una de persecuțiune religioasă ¹⁾. Ba, o deputațiune evreiască dela Viena a avut insolența, să aducă Prințului domnitor, însoțit de V. Boerescu și G-ral Manu în călătoria sa incognito din 1869 în Apus, plângeri pentru prigonirile ce le-ar îndura Evreii ²⁾.

Pe Evrei îi nemulțumește legea din 1864 a lui Cuza care permitea accesul corpului de avocați numai Românilor și străinilor naturalizați, precum și regulamentul exercitării comerțului de drogherie. Îi nemulțumește legea pentru crearea Bursei de comerț din 1881; legea de constituire a Camerelor de comerț din 1886; noul cod de comerț din 1887, care conținea, cu referire la societățile în comandită pe acțiuni și la cele anonime, dispozițiuni privitoare la componența etnică a consiliilor de administrație; legea pentru exploatarea căilor ferate din 1899, rezervând dreptul de a fi chemați străini numai în lipsă de specialiști români; legea învățământului primar din 1893, accesibil străinilor contra unei taxe minime; a învățământului profesional, după care copiii străinilor erau primiți numai ca auitori și cu consimțământul special al ministrului sau la școlile de arte și meserii ca externi, în proporție de o cincime din locurile vacante sau în școlile comerciale contra unei taxe anuale; legea pentru încurajarea industriei naționale din 1887 care dispunea ca 2/3 din lucrători să fie Români în termen de cinci ani dela întemeierea fabricii, etc.

O perioadă de mare tensiune pentru poporul nostru începe dela 1866 și va continua crescendo până la marele războiu. Un mic și neînsemnat incident era de ajuns să pună în mișcare întreaga populație evreiască și să zbârâie telegrafia peste tot întinsul globului; o lege care căuta să reguleze raporturi între stat și cetățeni sau între diferite clase sociale era alarma care punea în mișcare toate organizațiunile evreiești și toate forurile politice, financiare și de presă de pe amândouă părțile Atlanticului. Țara noastră era în perioada când își elabora pas cu pas sistemul de legi cari aveau să-i dea structura ei juridică, administrativă și economică. Natural că aceste legi cuprindeau restricțiuni ce loveau, deopotrivă, atât în naționali cât și în străini. Evreii, însă, se considerau pământeni și loviți numai ei în interesele lor. Și cine erau și de unde veneau acești Evrei? Până în 1856, numai consulatul austriac număra, în catastivele sale, 35.000 sudiți — majoritatea Evrei cari își apărau interesele sub egida puterilor străine. Ca să scape de serviciul militar, Evreii se serveau, la noi, între altele, și de mijlocul de a-și păstra vechea supușenie datorită căreia se țineau de jurisdicția unui consulat oarecare, ca și sub regimul capitulațiunilor când le mergea foarte bine ³⁾. Intre

1) Ib'd, 124. 2) N. Iorga, Istoria Românilor, vol. X, „Intregitorii”, p. 104—105.
3) J. Lévy, p. c., 10—11.

1855—1870, populația evreiască se înmulțea de patru ori, fapt ce se datora vecinătăților cu Galiția și cu provinciile vestice rusești, ținuturi cari erau furnicare de Evrei — cele mai mari pepiniere de Evrei din lume ¹⁾). Rabinii — toți străini — angajau în luptă și sinagoga care, pentru ei, nu este numai un locaș de închinăciune, ci și un loc de „tumulț pentru a conjura persecuțiunea de care sunt amenințați” ²⁾). Toate mulțimile de vagabonzi de toate proveniențele, năvălind odată cu construcția căilor ferate Burdujeni-Vârciorova, numai legături cu țara și cu poporul nostru nu puteau să aibă. Marele Ion Brătianu declara, în 1877, că fiecare Evreu din clasa de jos se declară, îndată ce are un conflict cu autoritatea locală, supus austriac. Sunt Evrei de naționalitate rusească, de clasa cea mai rea Din 10 contravenienți la impozite, 9 sunt Evrei ³⁾).

Campania contra noastră atinsese culmea în vara a. 1867 în legătură cu marele curaj ce l-a avut Ion Brătianu de a lua măsuri anumite administrative împotriva vagabonzilor evrei cu ordine severe către prefecti de a aplica întocmai toate circulările și ordonanțele în vigoare încă din 1831, precum și cele din 1861 și 1866. La acestea, s'au adăugat câteva incidente ca acela cu expulzarea a 10 Evrei în Turcia prin Galați și a altor 25 din satele Bacăului, ceea ce a fost pretextul de a se dezlănțui în Europa o formidabilă campanie de presă împotriva României, care a durat ani lungi, toată dirijată de A. I. U. și de banul evreesc. Adevărul este că autoritățile române au procedat civilizată și erau în cadrul legilor și al tratatelor internaționale. Iată, însă, cum descria un ziar evreesc „Egalitatea” a lui M. Schwartzfeld — târziu de tot — aceste evenimente: „Situția Evreilor în țară este excepțională, monstruoasă. Fie că ne îndreptăm ochii spre poziția lor socială sau politică, fie că ne aruncăm privirea spre interiorul comunităților, spectacolul este searbăd și dezgustător. Politicește, goana brutală din anii 60—70, nemiloasă și barbară, condusă de niște cinovnici neumani, cărora ocărmuirea le dase un harapnic în mână, izgoni bătrâni, femei și copii în toiul iernii dela vetrele lor, care cu sbirii săi sălbateci, prindea oameni cu arcanul în mijlocul ulițelor sub pretext de vagabondaj și-î îneca fără milă în valurile Dunărei bătrâne, ațâța revolte în târguri spre a se arunca cu bătae și cnut asupra unor nevinovați dezarmați, spre a le sparge ușile și geamurile, a le sfâșia sulurile legii, a răni de moarte pe unii și spre a osândi mai apoi pe victime—a luat, ce e dreptul, sfârșit” ⁴⁾).

1) J. Lévy, p. 10. 2) B. Duică, Ovreei pământeni și subpământeni, 1913, p. 16 — după declarațiile lui Antoine Lévy, în discours d'inauguration du temple israélite de Bucarest, Buc., 1867, p. 17. 3) După interviewul acordat foii „Deutsche Zeitung” — Vezi Istoria Evreilor. 4) S. Podoleanu, o. c., p. 110. Articolul era semnat, în No. 1/1890, de Elias Schwartzfeld.

În afară de stilul literar ce l-ar râvni chiar marii noștri scriitori, totul este o înlănțuire de minciuni și calomnii grosolane ce se puteau tipări și difuza în public numai în țara noastră unde își permiteau totul. Așa procedau și ziarele străine, ca Pester Lloyd și Journal des Débats — redactate de Evrei — cari difuzau scene sălbatece din Turkestan ca petrecându-se în România ¹⁾.

Documentele vremii ne vorbesc că întreg Parisul fusese scos din sărite. Plutocrația evreiască „Geldjudentum”, fiind stăpâna presei, silea pe împăratul Napoleon III să intervină în favoarea lor și împotriva noastră și împiedica — așa cum se exprima în scrisoarea sa Prințul Carol Anton de Hohenzolern, tatăl tânărului nostru domnitor — apariția a orice ar fi putut prezenta chestiunea sub o lumină diferită și mai favorabilă pentru România. Dar, mai presus ca toate, proiectul depus la Cameră de către cei 31 deputați pentru regularizarea situației Evreilor, regulamentul legii meseriilor — unde pentru prima dată apare denumirea de evreu „pământean” — ; art. 7 din legea rurală din 1864, prin care se interzicea înstrăinarea terenurilor date la țărani, ca și legea asupra constituirii corpului de avocați din același an și prin care se reglementa accesul acestei profesii numai Românilor și străinilor naturalizați, etc., aceștia erau, în realitate, factorii cari turburau profund pe Evreii dela noi și dădeau alarma contra țării care îi adăpostea.

Evreii socoteau pe marele Ion Brătianu ca pe cel mai primejdios bărbat anti-evreu și, de aceea, lupta mare, lungă și dărză s'a dat împotriva lui. În 1868, el a căzut și Camera a fost dizolvată.

Dar torța lăsată de mâna lui Ion Brătianu a luat-o alt bărbat de stat, de aceiași talie și cu același entusiasm, Mihail Kogălniceanu. În calitate de ministru de interne și sub presiunea deputaților moldoveni, dă, în 1869, ordin prefectilor să atragă atenția primarilor asupra puterilor ce le conferea consiliilor comunale art. 10 din legea asupra poliției rurale din 1868 și anume dreptul de a acorda sau refuza oamenilor fără căpătâiu autorizația de a se stabili în comună. O nouă furtună în presa aservită sau aparținând Evreilor, cari s'au plâns la aceiași A. I. U. Marchizul La Valette a dat numai decât ordine lui Mellinet, agentul diplomatic la București, ca să adreseze guvernului român o notă contra expulzării din sate a unui anumit număr de Evrei, ceea ce constituia — susținea acesta — o atingere a dispozițiilor Convenției dela 1858 și ale Constituției.

La această necugetată intervențiune diplomatică în favoarea unor mulțimi de cerșetori și vagabonzi, spoliatori ai țaranului și orășanului, marele Kogălniceanu a știut — prin un răspuns bine cântărit

1) Eminescu, Despre drepturile politice ale Evreilor și Verax.

și obiectiv, demn și energic — să stabilească, pentru prima dată și odată pentru totdeauna, după ce a respins toate afirmările calomnioase ale Evreilor și A. I. U., următoarele : „In adevăr, în România, chestiunea Evreilor nu este o chestiune religioasă, ea este de o natură cu totul alta. Ea este o chestiune națională și, totodată, o chestiune economică. In România, Evreii nu constituie numai o comunitate religioasă distinctă : ei constituie, și în toată accepțiunea cuvântului, o naționalitate, diferită de aceea a Românilor prin origine, prin limbă, prin îmbrăcăminte, prin moravuri și chiar prin sentimente”. Și mai departe : „Atât guvernul cât și națiunea, avem dreptul de a fi îngrijorați de progresele acestei națiuni străine care trăește în mijlocul nostru și al căror număr crește nepregetat prin imigrarea Evreilor din Galiția și din Podolia, provincii ale vechii Polonii limitrofe cu România”¹⁾. Astfel, a pus problema evreiască marele om de stat român, care găsea, în sine și în națiune, atâta curaj ca să reziste celor mai formidabile presiuni ale tuturor organizațiilor evreiești—politice și financiare, de presă și oculte—și, totodată, să statornicească dreptul suveran al țării de a dispune liber de prerogativele constituției din 1866, garantată și de marile puteri. Și termină răspunsul la nota de mai sus cu aceste memorabile cuvinte cari definesc pe deplin noțiunea de bărbat de stat și misiunea lui : „Această voce (a națiunii amenințată în naționalitatea și în interesele ei economice) poate fi înăbușită de străinătate, dar nu este îngăduit nici unui ministru român, oricărui partid ar aparține, de a nu o auzi”²⁾.

Legea asupra poliției rurale elaborată de guvernul liberal în 1881, care statua așezarea străinilor și vagabonzilor prin comunele rurale, a fost — după căderea lui I. C. Brătianu în 1888 — cu mult îndulcită, prin deciziunea din 7/19 Oct. 1892, a partidului conservator. Dar, guvernul liberal, revenind în 1895, redă depline puteri ministrului de interne și consilierilor comunali ca să aplice ei legea de siguranță din 1881. Aceasta a nemulțumit adânc pe Evrei și toate organizațiile din țară și din străinătate³⁾.

Monopolul băuturilor spirtuoase instituit în 1873, pe considerațiuni de ordin fiscal și igienic, încuviința acest gen de comerț în baza unei licențe eliberată numai acelor cari dovedeau calitatea de electori în comunele rurale. Datorită acestei legi a partidului conservator, jumătate din cârciumele evreiești fură închise, cu excepția acelor unde Evreii au știut să eludeze legile sau să câștige bunăvoința autorităților. Aceste măsuri au fost denunțate Europei ca o nouă persecuțiune și au provocat intervenția puterilor străine⁴⁾. Numai Rusia s'a pus deacurmezișul.

1) Bujoreanu, Colecțiune de legiuirile României vechi și noi, I, p. 812 și urm.

2) Ibid, ibid. 3) și 4) Verax, p. c.

Și prințul Gorceacof, prin adresa către reprezentanții săi, demonstra că corpul diplomatic dela Viena este pornit pe nedrept împotriva României și atrăgea atenția diplomatului său că legea băuturilor spirtoase nu violează niciun tratat și nu atinge cu nimica raporturile Principatelor cu sublima Poartă și că totul este o afacere pur internă ce nu comportă ridicarea ei la înălțimea unei chestiuni de drept public european și că este singurul mijloc pentru România de a ieși dintr'o stare de lucruri intolerabilă. Prin această intervențiune, A. I. U. a ieșit înfrântă, iar puterile se abținură dela orice măsuri¹⁾.

Pentru apărarea economiei naționale, s'a promulgat, în 1883, legea contra comerțului de loterie, iar în 1884, legea contra comerțului ambulant. Comerțul de loterie a fost o noutate introdusă de Evreii de la noi și servind anumite case din Lipsca și Hamburg, comerț datorită căruia se câștigau de o mie de familii evreești un minimum de 72000 franci, ca simplă bonificare la un număr considerabil de milioane ce ieșeau din țară în fiecare an. Următor legii contra comerțului ambulant care aducea atâtea prejudicii fiscului, încrederii clientelei și comerțului stabil — acesta a fost interzis în orașe pentru orice mărfuri, cu excepția acelor servind alimentarea și industria domestică — în schimb, era îngăduit, pentru străini și Români, în comunele rurale²⁾.

Prin legea meseriilor din 1902, se dădea dreptul de exercițiu numai acelor străini cari puteau dovedi că, în țara lor de origină, se bucurau de reciprocitate și cetățenii români. În lipsa acestei dovezi, trebuiau să obțină autorizația dela Camera de comerț și de industrie, etc. Această lege a pus Europa toată în revoltă, iar Statele Unite ale Americii într'o turburare adâncă, ceea ce a provocat trimiterea unei note din partea lui Haye, subsecretar de stat, către toate puterile semnatare ale tratatului dela Berlin, al cărui art. 44 ar fi fost cu totul nesocotit de România³⁾. Nota americană care strălucea prin neadevăruri din necunoașterea cauzelor și ura pătimașă a Evreului — acelaș pretutindeni, la orice latitudine și longitudine s'ar găsi, — a avut efectul de a fi crescut ura străinilor filo-evrei față de țara care trecea prin atâtea suferințe și necazuri, dar care nu se lăsa bătută⁴⁾.

g) Publiciștii evrei, A. I. U. etc. și activitatea lor calomnioasă

În tot lungul interval de șase decenii, Evreii au luptat cu dârzenie pentru câștigarea drepturilor politice. Cu fiecare înfrângere, ei deveneau mai agresivi, mai impertinenți și, prin ziarele lor cari creșteau ca număr și îndrăzneală, căutau să discrediteze țara, dinastia și oamenii politici,

1) Verax și J. Lahovary, o. c. 2) și 3) Verax, o. c. 4) Verax, 239.

nici o instituțiune și nici o susceptibilitate națională nu era cruțată. În împrejurări grele pentru țară, finanțele acesteia erau obiectul celor mai turbate atacuri. La turburarea presei ovreești din țară, se turbura toată presa mondială în slujba intereselor ovreești, se turbura A. I. U. cu toate asociațiile ovreești și toate cabinetele europene și transoceanice.

Să dăm câteva ilustrații de publiciști evrei, așa cum ne apar în studiile în cari nu uită să ne dovedească marea etapă de progres ce a atins țara noastră prin contribuția presei ovreești. Iată cum își începe S. Podoleanu în a sa „Istorie a presei ovreești în România”, expunerea problemei : „Deci, dacă Evreii din Principate au avut o presă proprie, atunci nu se poate contesta acestei colectivități drepturile și vechimea ei, tradițiile purtate ani îndelungați pe meleagurile românești și faptul că ea și-a însușit, încă în urmă cu aproape un secol, limba țării de baștină, nu numai în graiu, ci și în scris”.

În această lucrare, găsim o seamă de caracterizări ale publiciștilor evrei, înzestrați cu toate virtuțile. Să începem. Armand Lévy, codirector cu I. Barasch al foii „Israelitul Român” și director al ziarelor „L'Écho Danubien” și „Étoiles d'Orient”, proaspăt venit din Paris, înadins, spre a secunda... sfortările amicilor săi români : C. A. Rosetti, I. C. Brătianu, frații Golești și alții, foarte impresionat de cele se ce întâmplaseră în Templul Coral din capitală, un agitator evreu francez, pus în serviciul nobilei cauze a emancipării Evreilor din Principatele dunărene, care a cerut naturalizarea . . . etc., etc. ¹⁾ Evreul Al. L. Löbel, tatăl ziarului „Prezentul” din Bacău, născut în 16 Sept. 1876, era „un spirit subtil, de o logică irecuzabilă, însuflețit de dorul de dreptate și un adânc cunoscător al iudaismului”, urmărind „a stărui ca justiția să devie o adevărată putere în stat pentru toți locuitorii țării”. În primăvara anului 1878, a strâns contribuții însemnate evreești pentru ajutorarea răniților și a înregistrat aportul Evreilor în războiu ²⁾. Henri Carmellin, originar din Austria, autorul, în 1877, al faimoasei broșuri : „Une circulaire ministérielle ou l'ignorance obligatoire en Roumanie” (pe câtă vreme văduva Caroline scria : „Comment la Roumanie progresse”) este socotit ca „unul din cei mai vajnici publiciști evrei” ³⁾. Fildermann este acel „vajnic” publicist care a realizat (sic) emanciparea Evreilor din țară” ⁴⁾, etc. etc. În fruntea tuturor, sta, bine înțeles, acel Iuliu Barasch, întemeietorul presei ovreești din România, „ilustrul om de știință”, „civilizatorul României”, „unul din cei dintâi pionieri ai culturii europene, ai moravurilor europene, ai științei europene”, descălecat în 1841 din Brody al Galiciei ⁵⁾, ca să ne cultive și să ne civilizeze și să ne arate.... calca și re adevăratul progres.

1) 2, 3, 4, și 5 S. Podoleanu. o. c., passim.

Presă evreiască din Principate urmărea scopuri înalte : „să dezvolte conștiința națională, iubirea Tronului și căminului, respectul legilor și autorității și tindea să formeze cetățeni buni și folositori societății care să fie totdeauna gata a-și sacrifica puterile lor materiale și spirituale pe altarul patriei participând cu corp și suflet la interesele cele mari ale națiunii” — așa se scria în „Fraternitatea”, apărută în 1879 ¹⁾, în toiul luptelor pentru spargerea zidurilor cetății românești, Prin calomnii și amenințări. „Israelitul Român” al lui I. Barasch urmărea să realizeze „principiul toleranței și al legalității înaintea legilor, fără distincție de religie”, deoarece „Eвреii nu se bucură de această egalitate” că poporul român, „nu va suferi ca legile sale să nu fie toate în armonie cu spiritul modern care le-a dictat și ca în mijlocul unui edificiu strălucitor să rămâie o ruină veche și sumbră” ²⁾. „Timpul” lui Hurwitz, apărut în 1872, în românește și ebraică, scria că „. . . . a se nesocoti Jidovii este a se nesocoti inteligența și civilizațiunea pentru că nu este nici un Jidov : hamal, birjar, sacagiu, etc. care să nu știe citi în limba lui și prin urmare să nu fie civilizat” și adresa, ostentativ, acest Hurwitz, primul număr lui Cesar Boliac, conducătorul Trompetei Carpaților, care denunța Camerei marele pericol evreiesc ³⁾ ; „Vocea Apărătorului” din Iași, 24 Sept. 1872, purtând devisa „Libertate Fraternitate, Patriotism”, a lui Marcu Feldmann-Câmpeanu și ocupându-se cu formula lansată de B. Fr. Peixotto în Rumänische Post, referitoare la emigrarea în America, anunța că ziarul a ieșit din „pulbera în care au căzut și zac Iudeii din România dela 1866, de când în țară s’a format partidul roșilor și fracțiunea liber independentă” ⁴⁾.

Mare parte din calomnii la adresa justiției țării, a oamenilor politici și a organelor administrative le debitau aceste gazete — scrise în românește cari nu erau cetite, în idiș foarte mult gustate, în ebraică neînțelese de nimeni. „Fraternitatea”, condusă de Beck, de rabinul Beck, în 1881, lupta contra acelor cari nu se mulțumeau cu simpla alungare a Evreilor din comunele și cătunele în care au văzut lumina zilei, ci orânduiau ca cei puși în situația de a nu-și mai putea agnisi traiul, să fie calificați vagabonzi, ferecați în lanțuri, ținuți fără de nici o vină în închisori, iar la urmă fotografiați în acel hal și goniți peste hotare. Apărarea le-o lua Schwartzfeld Elias și s’a ridicat cu vchemență împotriva tuturor oricât de sus puși și împotriva lui Radu Porumbaru, directorul fabricii Letea, care schinguia numeroși Evrei ⁵⁾ și scria o broșură violentă în românește, tradusă și în limba germană : „Radu Porumbaru și isprăvile lui la fabrica de hârtie Letea din Bacău” (București 1885) ⁶⁾.

Toată presa lor debita asemenea principii de înaltă justiție și tot soiul de calomnii. Armand Lévy în „L'Étoile d'Orient” spunea, sentențios, cu mândria și nerușinarea caracteristice acestui neam, că „A. I. U. agită chestiunea de justiție”; spunea — în legătură cu preținsele persecuțiuni sângeroase ce s'ar fi comis la Ismail, Vâlcov și Cahul, în 1869 — că Alianța Israelită urmărește „în înalta sa sferă umanitară o acțiune binefăcătoare; de a fi cu bunăvoință ascultată de toate guvernele; de a lumina opinia publică și de a domina chiar pe cei mai recalcitranți” și amenința, Armand Lévy, „a dezlănțui vânturile cărora nici cei mai tari nu i-ar putea rezista”, fiindcă „Alianța Israelită agită chestiunile de justiție, ea are cuvântul repede și brațul lung”²⁾. Relativ la „sacrilegiile ce le-ar fi comis Români în catedrala din Ismail — fapt de care vom vorbi — M. Fr. Peixotto, consulul american, comunica, în scrisoarea din 6 Februarie 1872 către secretarul de stat M. Fisch din Washington, că populația s'ar fi năpustit asupra Evreilor „jefuind casele și făcând să curgă sângele” și adăoga că „mii de Evrei au traversat Dunărea pentru a căuta refugiu la Turci”. Toate erau agitații și calomnii organizate de A. I. U. și difuzate în lume prin „L'Étoile d'Orient” a lui Armand Lévy și prin alte foi și broșuri evrești. Una din acestea, editată de A. I. U., difuza în lume persecuțiuni și mișcări sângeroase imaginare, jafuri și sacrilegii ce n'au avut loc decât în imaginația veninoasă a defăimătorilor — toate erau date ca luate din dezbaterile parlamentare din 1867. În legătură cu „mișcările sângeroase” dela Vaslui, în 1868, A. I. U. răspândea, în mii de exemplare, un apel prin care se cerea tuturor filantropilor de a se veni în ajutor celor 150 capi de familie cari ar fi fost în mod inuman alungați din casele lor — în realitate, era vorba de 25 Evrei cârciumari cu brevete de licențe pe nume false. Referitor la Evreii înecați la Galați, era vorba de evacuări de prin sate ale Evreilor găsiți vagabonzi și câțiva transportați, prin Galați, peste Dunăre, la Turci, cari, plictisiți de această afacere, au aruncat pe câțiva din ei în apele fluviului. Despre dezordini la Giurgiu, presa iudéo-germană lansă știrile cele mai fanteziste; presa, prietenă a Evreilor, denunța Europei masacre ce n'au avut niciodată loc la Tecuciu. Mișcările „teribile” la Ismail, Cahul și Vâlcov au avut loc în 1872, când Ruși, Bulgari și Greci au maltratată pe Evreii din aceste trei orașe și au devastat câteva prăvălii, mișcări provocate de furtul de bani și de odoare sfinte din catedrala din Ismail de unul Sielberman în complicitate cu rabinul Brandes, în latrina cărui s'au găsit parte din lucrurile furate. La Darabani-Dorohoi, târg locuit exclusiv de Evrei, țărani s'au luat

1) Ibid., p. 127—128. 2) „L'Étoile d'Orient” No. 47 din 26 Iunie, 1867. După Question israélite, Constantinople, 1872.

„a bătaie cu Jidovii răsculați împotriva proprietăreii târgului d-na Cimara ← în realitate, n'a fost ucis nici un Evreu, nici răniți, asediați sau jefuiți alții (Nov. 1878), etc. 1).

Rabinii — toți cetățeni străini — ca Rabinovici, Antoine Lévy, dr. Beck, dr. Niemerower, dr. Malvin — asmuțeau pe drept credincioșii evrei împotriva statului român. A. Lévy, în 1857 — ca și Rabinovici — chema sinagoga loc de „tumult pentru a conjura persecuțiunea de care sunt amenințați” și propăvăduia revoluțiunea contra asupritorilor 2). Dr. Malvin lupta, în 1858, contra școlilor evrești în care limba de predare era românească, era adept al idișului și împotriva întemeierii Templului Coral — până când, în 1863, el a fost expulzat ca străin, denunțat chiar de Evreii progresiști cu cari se găsea în crâncenă luptă 4).

În 1899, anul secetos cu urmări atât de grave și îndepărtate pentru economia noastră națională, au avut loc, organizate adhoc, agitații mari cu răsunset peste mări și oceane. Mascarada își produsese efectul scontat de A. I. U. și de celelalte organizațiuni evrești. Turburatu-s'au toate semințiile pământului și triburile semite turbau de mânie și de revoltă împotriva României, pe care o publicațiune de circumstanță, apărută la Lemberg, în 1901 și semnată de von Jericho Polonius „China auf der Balkanhalbinsel”, o prezenta ca pe o țară de antropofagi și de Hotentotși sălbateci, iar pe Dr. C. I. Istrate, ministrul Cultelor, ca pe un om care ar mânca în fiecare zi câte un Jidov la frigare. Ea deborda numai fiere și ură — observa J. Lahovary 6).

Iată cum R. Rosetti povestește această mascaradă a Jidovilor din Moldova spre America. Cu scopul de a lovi cât mai adânc în prestigiul și în ființa României care persecuta — spuneau Jidovii — atroce pe acești oameni supuși unor legiuiri barbare : „Alianța Israelită, societățile evrești de binefacere — fie din România, fie din străinătate — furnizau fondurile echipării a numeroase trupe de Jidovi cari, îmbrăcați în vestimente uniforme, plecară din diferite centre ale Moldovei. Deși guvernul le oferise transportul pe căile ferate cu titlu gratuit, ei se îndreptară pe jos spre granițe”. Călătoria era, în aceste condițiuni, foarte grea, dar era, în schimb, mult mai teatrală și oferea jurnalelor evrești din țară și străinătate prilejul de a umple coloanele lor cu povestirea recepțiilor acestor emigranți și de a câștiga compasiunea opiniei publice. La Budapesta și Viena, lumea era îngrozită de aspectul mizerabil și murdar al acestor emigranți. Dar la Viena, aceste convoaie au fost oprite și s'au înapoiat gratuit cu trenurile românești 6). Alții emigrau, înbarcându-se pe la Galați și debarcau la Brăila, Giurgiu și Con-

1) La question juive dans les Chambres Roumaines, publicată de A. I. U. în 1879.

2) Verax, passim. 3) B. Duică, Ovreeii pământeni și sub-pământeni, p. 16—17. 4) S. Podoleanu, o. c. 5) Broșura citată, p. 77. 6) Verax, o. c.

stanța, ca, numai astfel, să se poată așeza în Muntenia — Iar când s'au întors cu tenul dela Viena, s'au introdus cu mii de cerșetori evrei — cum relatează la Congresul Ligii Culturale din Nov. 1903, generalul Dr N. Jugureanu.

Cine era, în realitate, vinovatul? Adevărul este că anul secetos lovise crud pe toți locuitorii țării, mai ales pe Jidovi cari trăiau din specularea produselor țărănești. Dar Evreii țineau cu totdinadinsul să discrediteze România. De aceea, în 1901, broșura suspomenită invita, ironic, pe D-l Sturdza să facă o călătorie de agrement prin Europa cu chimirul în mână în căutarea unui împrumut pentru România în ajunul falimentului¹⁾. Numai strășnicia politicii bugetare dusă de acest mare bărbat de stat ne-a salvat dela falimentul și controlul financiar european pe care îl pregăteau cu toate armele de cari dispuneau — A. I. U. și toți Evreii, servindu-se de un întreg arsenal de arme grele: minciuna și calomnia mereu repetate, exagerarea nerușinată a faptelor, șantajul, în plus, toată formidabila putere financiară și a presei internaționale; pe câtă vreme țara noastră dispunea numai de un suflet mare și de aceea finețe a oamenilor politici cari au știut să ocolească cu abilitate toate greutățile.

A. I. U. a prezentat Congresului dela Berlin — unde activa și Crémieux și Gambetta — un memoriu, în care, în esență, se spunea că „aproape în fiecare an, Europa este mișcată de povestirea răscoalilor, a crimelor și jafurilor sau de expulzările în masă ale căror victime sunt Evreii, îndepărtați dela ramurile de comerț, etc.” În „Enciclopedia italiană”, sta scris: „Principiul admis în tratat (1878) n'a avut efecte practice în ce privește pe Evrei, cari, în afară de câteva sute cari luaseră parte la războiu și au fost naturalizați în 1879 sau de câțiva cari mai târziu au fost naturalizați individual, au continuat să trăiască în trista pozițiune de străini fără protecția niciunui guvern străin²⁾. Stern, președintele U. E. P., târziu de tot, se tânguia „urbi et orbi” că coreligionarii lui sunt persecutați. Și ne insulta familia regală, armata, biserica și școala, simțimăntele noastre cele mai scumpe, datinile noastre cele mai de preț, bărbații de stat cari au contribuit la întărirea țării, știința și arta românească, buna înțelegere între cetățeni.... Justificau toate oprimările suferite de Românii din provinciile subjugate, iar Evreii din Ungaria ne promiteau libertăți pentru poporul românesc din Ardeal în schimbul emancipării Evreilor din Principate — după cum ne declară solemn marele patriot V. A. Urechiă în „Apărarea Națională” dela 15 Ianuarie 1900, transacție ce i s'a propus de un Evreu

1) China auf der Balkanhalbinsel, — apud Verax, 220—221.

maghiar în legături strânse cu A. I. U., pe când era președinte al „Ligii pentru unitatea culturală a Românilor”.

Prin ultimii ani ai secolului trecut, campania împotriva noastră era în toi. Și se debitau toate minciunile și exagerările. Astfel, „Drepturile” apărut la Focșani, afișa — prin comitetul de redacțiune, în 12 Ianuarie, 1897 — pe zidurile Bucureștilor, „o îndrăzneță proclamațiune” către „Bărbații de stat ai României”, zicând textual: „50.000 tineri evrei care și-au dat tributul lor de sânge acestei țări, cer acum, mai mult ca niciodată, cu o insistență serioasă, în fața gravelor evenimente ce se desfășoară în Orient, ca să fie recunoscuți ca fii legitimi ai acestei țări întocmai ca și camarazii lor români”¹⁾. Turcia se găsea, în acel an, în război cu Grecia și Evreii scontau cine știe ce conflagrație europeană care nu s’ar fi dezlegat fără intervenția armată a unui tineret maccabeu lipsit de drepturi politice.

Manifestații și mee’inguri aveau loc în U. S. A. și în cen-trele engleze. Astfel, la meetingul din 1 Febr. 1902 la Londra, poetul evreu Zangwill Israel compara țara noastră cu „iadul pe pământ pentru Ovrei” — nimeni, zi cu zi, prin noi legi și ordonanțe²⁾.

Dacă consultăm documentele trecutului, iată ce ne pune la dispoziție R. Rosetti în a sa monumentală lucrare. Din regimentele în care serveau Evreii, au murit pe câmpiile bulgare 1095 creștini și de-abia 4 Jidovi, din un total de 200.000 câți număra România în 1877; în cele patru corpuri de armată și celelalte unități, erau 1562 Evrei în serviciu permanent și 1375 în cel periodic. Și, din aceștia, 883 au obținut naturalizarea în bloc. Iar „Drepturile” dela Focșani vorbea de „50000 tineri evrei cari și-au dat tributul lor de sânge”. În America, apărea o carte „The Jew as a partout” by Peter C. Madison, New York, 1903”, în care se spunea că, la asediul Plevnei, primii soldați cari au escaladat parapetele erau Evrei și că, de amândouă părțile, generalii — teneate risum! — erau Evrei³⁾. Istoricul A. Xenopol vorbește și el de 4 Jidovi și le dă numele, dar nu 4 morți, ci 4 dispăruți⁴⁾.

În 1913, se pornește, iarăși, o campanie violentă, colorată de tot felul de amenințări, insinuări și exagerări. Eram în plin războiul balcanic. În „Compte-rendu des travaux de l’A. I. U.” din acelaș an, se afirma anume că, deși demersurile stăruitoare ale U. E. P. au fost zădarnice, este de admirat, totuși, atitudinea Evreilor față de conflictul balcanic, patriotica lor grabă de a se înrola în armată într’un moment grav de

1) S. Podoleanu, o. c., 127. 2) B. Duică, p. 210. 3) Eroii războiului de independență a Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, Buc. 1897 și Istoricul Războiului din 1877-78, de mai mulți ofițeri, p. CCXX — ap. Verax, p. 200—206. 4) La question israelite en Roumanie, Paris, 1902.

pericol național — era vorba de 25000 Evrei cari ar fi răspuns la apel, printre cari mii de voluntari, iar aceia cari n'au putut fi admiși ca activi, s'ar fi înscris în serviciile auxiliare. Pe de altă parte, spitalele ovreești, șezămintele școlare și sinagogile toate au fost puse la dispoziție, iar din cele 4 milioane lei subscriși pentru a se veni în ajutorul văduvelor și orfanilor, cel puțin jumătate reprezenta aportul Evreilor ¹⁾).

Și când cunoaștem foarte bine că una din cauzele cari i-au împins spre noi din Polonia, Bucovina și Rusia a fost tocmai fuga de recrutare. Toate mărturiile trecutului ne arată că Evreii nu s'au împăcat niciodată cu serviciul militar și, dimpotrivă, armata a avut oroare de ei, fiindcă, din totdeauna, ei au introdus conruperea funcționarilor, influențele de tot felul, simularea bolilor, falsurile în starea civilă, substituirea de persoane; ei s'au mulțumit să treacă doar pe lângă consiliul de revizie și să obțină certificatul de dispensă pentru un motiv oarecare. Armatele austriace aveau și ele oroare de soldații evrei cari introduceau panica.

Ca să dovedim și pentru războiul nostru de întregire afirmațiile de mai sus, să ne referim și la alte date, precum și la aprecierile specialiștilor în materie. În campania din 1916, când au fost chemate toate elementele la mobilizarea generală — pe câtă vreme, în campania din 1913 a fost o mobilizare parțială, de unde reiese falsitatea datelor din Buletinul A. I. U. — Evreii au dat circa 32000 soldați, gradați și ofițeri auxiliari, pe câtă vreme Româniilor au dat peste 1 milion. Din cei 32000 Evrei, 26000 — adică 82% — au dezertat la inamic, au spionat, au comis acte de trădare sau au pactizat cu inamicul rămânând în zona ocupată ²⁾. De felul cum s'au purtat în războiul acesta, generalul Panaitescu ne lasă următoarele însemnări, cari îmbracă caracterul unui certificat în afară de orice discuție. Anume, iată ce zice: „Prezența jidanilor în mijlocul trupeii este o mare nenorocire. În primul rând, în loc să stăm cu ochii la inamic, trebuie să păzim pe incorigibili dezertori. Al doilea, fuga lor ne demoralizează soldații. În fine, inamicul știe dela acești fugari care este situația trupelor noastre și este la curent cu toate mișcările pe cari voim să le facem” ³⁾. Hotărârea unanim luată de toți comandanții de unități de pe front a fost scoaterea Evreilor de pe liniile de bătaie și vărsarea lor la serviciile auxiliare sau sedentare. Nu vorbim de atitudinea acelor Evrei cari, în timpul ocupației, serveau liste negre cu aceia cari îi credeau antisemiți sau le stricaseră oarecari socoteli ⁴⁾. Pe toți aceștia A. I. U. îi dădea în Buletinele ei, ca cetățeni de cea mai aleasă specie.

1) Bulletin de Alliance pour l'année 1913. 2) Verax, 307. 3) Vezi Verax. 4) Vezi art. din „Porunca Vremii”: Unde sunt... eroii? din 31.3.938. 5) Ibid, ibid. Din arhivele statului major al diviziei VI, reiese că în general, au dezertat la inamic, față de 0,18% români, 4,72% evrei sau, pentru un dezertor român, 26 dezertori evrei la inamic. 6) C. Kirițescu — Istoria războiului pentru întregirea României.

După această paranteză, să revenim la Buletinul A. I. U. Aci, ni se arată cum oameni de stat ca Clémenceau și Luzzatti erau indignați de grava jignire adusă dreptului internațional, respectului tratatelor și angajamentelor luate față de Europa prin atitudinea noastră față de Evrei. Tot acolo sunt reproduse toate dezbaterile parlamentare din 1913, din care reiese că guvernul conservator ar fi fost foarte bine dispus de a da o dezlegare favorabilă problemei evreești, dar că toată această bunăvoință a fost zădărnicită de partidul liberal, dușman de moarte al Evreilor, venit la putere în 1914.

Găsim, în cele 27 pagini rezervate Evreilor din România, o analiză amănunțită a declarațiilor făcute de oamenii politici și membrii parlamentului cu referire la problema evreiască, pe care o tratează în 7 capitole. Prin acest fel de a privi problema, se difuzau, prin Buletinul Alianței, toate calomniile împotriva țării noastre, care, la acea epocă, număra peste 300.000 Evrei, stăpâni pe toate izvoarele de bogăție¹⁾.

Dar nu numai A. I. U., sinagogle, comunitățile și toate comitetele se adresau puterilor europene ca să intervină în afacerile noastre lăuntrice. Fiecare ins, tot Evreul, își arogase privilegiul de a se adresa unei puteri străine. Așa, I. C. Brătianu spunea că, oridecâteori un Evreu se simte câtdecât lovit în interesele lui, aleargă la consulatul cel mai apropiat și se declară sudit. Un capitalist evreu din nordul Moldovei, pe nume I. H. Zoller, se adresa, telegrafic, în 29 Aprilie 1876, consulului Americii, contra somațiilor de a părăsi domiciliul în opt zile ce s'ar fi dat la mii de familii din jud. Dorohoi²⁾ — adevărul fiind că s'au dat ordine ca cârciumarii evrei să părăsească satele, potrivit prevederilor din legea asupra licențelor, etc.

K. E. Franzos tipărea „Aus Halb-Asien” (In Semi-Asia) cu impresii din Bucovina și Moldova și numea toate secăturile evreești din provinciile austriace, poloneze, rusești și ale noastre „culturbilder” — icoane de cultură³⁾. La Londra, apărea, în 1902, The Roumanian Bulletin care se intitula „A record of persecution issued for the information of the Press, la William Clowes and Sons”. În acest buletin, se urmărea să se câștige mila opiniei publice din toate țările asupra soartei Evreilor dela noi, ca, prin discreditare și presiunea guvernelor, să constrângă pe Români să le acorde drepturi politice. Prin aparițiunea ocazională, atunci când se simțea nevoie, acest buletin atacă toate nemulțumirile Evreilor în legătură cu legile românești care aveau drept scop să asi-

1) Iată aceste 7 capitole: Politica de eliminare; Legi restrictive; Situația în armată a Evreilor; Nota lui V. Boerescu din 28 August, 1859, către marile puteri; Politica școlară; O anchetă asupra chestiunii evreești și Dragostea față de țară a Evreilor indigeni. 2) Verax, 154. 3) M. Eminescu, p. 510. 4) Verax, 234.

gure ființa etnică a statului. Monde Illustré propaga grayuri minci-noase, cu subiecte din țările barbare din Asia ca petrecându-se la noi¹⁾.

Așa, Evreii din Roma, prin scrisoarea comunității israelite către ministrul de externe al Italiei, cereau înlăturarea „rușinei pentru civilizație”, pentru ca supușii italieni să fie tratați în convenția comercială dintre cele două țări — Italia și România — în chip deosebit²⁾. Aflăm dela marele Eminescu că o deputațiune a consistoriului evreesc din Paris a înaintat ducelui Décazes, ministru de externe, o cerere prin care se cerea ca guvernul republicei să nu încheie cu România convenția comercială până ce Evreii nu vor fi căpătat drepturi egale cu Românii³⁾. Evreii din Bucovina, prin Camera de comerț și de industrie constituită din o majoritate evreiască, invita pe ministrul de externe dela Viena, ca, în cazul încheierii tratatului comercial din 1875 cu România, să nu dea uitării nici situația precară a „Ovreilor români”, pe care o idee fixă a Românilor îi persecuta într’atâta încât maniacii ideii comit o gravă infracțiune la dreptul internațional⁴⁾. Adunarea generală a A. I. U. din Viena „ruga pe venerabilul președinte, cavalerul David Guttman, să intervină, prin înalta influență și relațiunile sale pe lângă finanța israelită, ca să refuze guvernului român orice nou împrumut (este vorba de anul 1900), atâta timp cât nu se va îmbunătăți soarta Evreilor în conformitate cu tratatul dela Berlin”⁵⁾.

Personalități de seamă, deținători ai presei și oameni de stat erau pentru Evrei și luptau împotriva noastră. Iată pe profesorul elvețian Bluntschli — autor al „dreptului internațional codificat”, — care admitea intervenția străină în afacerile lăuntrice ale unei țări, precum admitea și teoria absurdă a continuității Evreilor în Dacia⁶⁾. G. Clémenceau, marele Clémenceau, era și el pentru ei. Evreul Luigi Luzzati, ministru de externe al Italiei, însera, în *Corriere della Sera* din 12 August, 1913, următoarele drept răspuns la afirmarea categorică a lui Take Ionescu că art. 44 din tratatul dela Berlin nu mai este chestiune de drept internațional, ci o simplă problemă internă: „Independența României a fost recunoscută de puterile semnatare ale tratatului dela Berlin sub rezerva expresă a angajamentului formal luat de guvernul român de a executa art. 44 al acestui tratat și de care Puterile Iuară act. Așa dară, emanciparea Israeliiților români este și va fi o condițiune permanentă a independenței României”. Dar precum spunea și C. Stere chestiunea evreiască era „o afacere internă și nimica, venind de afară, nu va putea influența guvernul liberal în dezlegarea acestei probleme”⁷⁾.

1) Verax, 273. 2) Eminescu, p. 511. 3) Ibid, Evreii din Franța și România. 4) B. Mikulicz, Bukowinaer Handels und Gewerbekammer, etc. Apud B. Duiță, o. c., 160. 5) Verax, 222. 6) M. Eminescu, Scrieri politice și sociale. 7) Bulletin de l'Alliance, année 1913, p. 77.

Când J. Tanoviceanu s'a dus la direcția periodicii „Revue politique et littéraire” ca să-i publice un răspuns la articolul calomnios publicat de un anonim, E. Young, directorul, l-a refuzat cu aceste impertinente: „Non, non, non! nous sommes pour les Juifs!”¹⁾.

Aceasta era presa franceză stăpânită de Evrei și Evreofili.

Foarte puține glasuri prietenești de peste hotare se auziră pentru încurajarea sau în favoarea României în această perioadă atât de lungă și plină de agitații. În ședința din 17 Febr. 1879 a Senatului italian, Marchizul Pepoli ne trimetea un prietenesc mesagiu: „In România, chestiunea Evreilor este o chestiune socială. În ziua în care vor avea Evreii dreptul de a posedea legalmente, tot solul român le va aparține și mica proprietate va dispărea în întregime”²⁾. Un glas, tot așa de autoritar și de prietenesc, era al lui Louis Renault, profesor la facultatea de drept din Paris, care condamna intervenția tratatului dela Berlin, prin al său art. 44 — principiu unanim admis în doctrina dreptului internațional”³⁾. De departe, de peste Canalul Mânecei, prietenul României, Houtson Stewart Chamberlain striga atât de tare, prin 1900, ca să-l auză toți: „Acordați Evreilor toată protecția legală pe care o acordați tuturor străinilor; afară de asta, dați-le, ca vechi locuitori ai țării, privilegiu mai mari; lăsați-i (de oarece nu mai puteți împiedeca aceasta) să lucreze pe câmpul comercial și industrial, dar controlați-i bine cum lucrează. Nu le dați însă drepturi politice și drepturi de proprietate rurală! A face aceasta ar însemna pentru România a se sinucide. Și băgați de seamă ca Evreii să nu'ajungă să domine opinia publică prin gazete și mințile și inimile prin stăpânirea școalei și a producției de librărie”⁴⁾. Eduard Drumond autorul lucrării „La France enjuivie” și director al ziarului „La libre Parole”, ne atrăgea cam în acelaș fel atenția⁵⁾.

Cu cât ne apropiăm de vremea noastră, cu atât calomniile, minciunile, injuriile, exagerările, șantajele și presiunile deveneau tot mai dese, mai impertinente. Acestea erau armele cu cari Evreii loveau în zidurile și la poarta cetății românești ca să intre buzna cu cele aproape 400.000 de suflete.

Cea mai formidabilă putere armată dezlănțuită împotriva noastră era presa europeană și trans-oceanică, redactată de Evrei sau stăpânită de banul și interesele evreiești, precum și toate organizațiile lor: I. O. B. B., A. I. U., Ū. E. P., J. C. A. sau o altă anexă A. J. A. (Anglo Jewish

1) „La question juive en Roumanie au pđv juridique et social” (Réponse à la Revue Politique et littéraire du 4 Nov. 1882, Paris, 1882, p. 5. 2) Gazzetta ufficiale del Regno d'Italia: atti parlamentari. Ședința din 17 Febr. 1879, p. 1422 — col. 2 — ap. J. Tanoviceanu, o. c., p. 5. 3) Ibid, ibid, p. 22. 4) Din scrisoarea trimisă în 1900. 5) Idem.

Association), cu toate lojile și secțiunile răspândite peste tot globul pământesc. „Punând odată mâna pe presa europeană care, în genere, nu mai are de ținută luminarea, ci ațâțarea urilor între clase și popoare, ușor li-i să spună orice minciună patentă”¹⁾ scria marele Eminescu. „Evreii fac din jurnalistica europeană ceea ce au făcut din băuturile spirituoase la noi — otravă . . . Evreul care redigează Pester Lloyd și sumuță pe Maghiari contra Germanilor și a celorlalte naționalități este acelaș care, prin Neue Freie Presse, sumuță pe Germani contra Maghiarilor. În toate țările țin cu cel tare, niciodată cu cel apăsător și se unesc cu acela întru traficarea și exploatarea puterilor pozitive ale poporului”²⁾. În aceeași tabără, erau înregimentate și Frankfurter Zeitung, Berliner Tageblatt, Vorwaerts, etc., redactate exclusiv de aceeași traficantă ai condeului. Dealtfel, principalele organe de publicitate din lumea întreagă — cu puține excepții — erau ale lor, redactate sau comanditate de ei. Așa că prin finanțele ce se găseseră în mâinile lor și prin presa mondială cari li este robită, ei reușesc să pătrundă în regiunile cele mai înalte ale societății moderne și să lucreze cu o egală autoritate în consiliile regilor, ca și pe sentințele opiniei publice — observă I. Lévy, studiând această problemă³⁾.

Indrăzneala și impertinența publiciștilor evrei, cari răspândeau cele mai sfruntate calomnii în străinătate împotriva țării ce-i adăpostea, a făcut, într'un timp, deși prea târziu, să se ia măsuri aspre împotriva lor. Astfel, aflăm dela acelaș S. Podoleanu, că, în 1885, guvernul, următor legii asupra străinilor din 1881, a zvârlit peste granițe, un lot de câțiva publiciști „celebri” — ca Elias Schwartzfeld, „deși născut din părinți originari din țară”; dr. Gaster, dr. Brociner, I. Bettelheim — ambii la Bukarester Tagblatt, Iulius Schein — prim redactor la Bukarester Zeitung, M. Rosenfeld, dr. I. Auerbach, Michel Aziel dela „Hajoetz”, Fior — colaborator la „Vocea Botoșanilor”.

Dr. Gaster, colaborator la „Românul”, s'a făcut vinovat de a se fi ridicat împotriva revoltei dela Brusturoasa a țăranilor contra Evreilor și a publicat un articol în acelaș sens și în „Fraternitatea”. Fior, alt martir sau erou, se ridicase împotriva măsurilor arbitrare luate de autorități față de un grup numeros de Evrei din orașelul Săveni — Dorohoi — în scrisoarea deschisă „având o introducere cam ironică la adresa capului de guvern” (sic), I. C. Brătianu, în ziarul „Vocea Botoșanilor”. Acelaș erou-martir dase, încă din 1877, publicității în „Prezentul” din Bacău, tot o scrisoare deschisă în afacerea dela Darabani. Din Viena,

1 și 2) Despre drepturile politice ale Evreilor. 3) Op. cit.

trimite, în 1885, o altă scrisoare, tot deschisă, în „Vocea Dreptății”, în care reia din nou cazul Evreilor din Dorohoi, anunțându-și sosirea în țară, de oarece capitala Austriei nu-i îngăduia acolo șederea. Dr. Gaster, în ultimul număr al gazetei sale, se ridică vehement împotriva guvernului liberal: „Evreii nu vor pierde niciodată pe apărătorii lor. Ca și capetele hidrei, vor crește și capetele tinerimei (evrești) spre a lupta pentru lumină și progres contra falsului liberalism și a persecuției religioase”. Peste tot și cu orice prilej, la Români, antisemitism pe temă religioasă. Acelaș doctor Gaster — Ronetti Roman, în lucrarea „Două măsuri”, scria că înlăturarea Evreilor dela anumite drepturi e un neajuns pentru Țara Românească și atrăgea luarea aminte întrebându-se că este bine pentru statul român ca stat de a respinge, de a-și înstrăina și mai mult pe Evreii pe care-i are? Și, comparându-ne cu Bulgaria, stabilea aceasta: „România nu înseamnă nimic în cultură și economie. Bulgaria i-a luat-o cu mult înainte. Rolul ei în Orient este exclusiv politic”¹⁾. Un alt gazetar evreu numea bandit pe fostul președinte de consiliu Lascăr Catargiu.

Ceva mai târziu, un gazetar bârlădean vroia să se facă chiar revoluție, pe câtă vreme U. E. P. cerea să aibă un ziar zilnic și o secție istorică în relațiuni cu diferite societăți existente. „Adevărul”, întemeiat în 1880, „Dimineața”, „Lupta” și altele — la cari se vor adăoga, spre rușinea noastră, multe foi naționale conduse de Români de baștină, vor fi tribunele de pe înălțimea cărora va răsună, tumultos și injurios, decenii dearândul, insulta la adresa tuturor așezămintelor fundamentale ale națiunii și vor avea, în plus, cutezanța să emită principii de educație națională, să erijeze în virtuți păcatele noastre și să ne terfelească adevăratele virtuți naționale și rasiale.

Intr’o foaie scrisă în românește — pentru a exprima nevoile și aspirațiunile evrești, prin anul 1869, li se spunea: „Să nu uităm că libertatea ca și cerul trebuesc (sic) cucerite. Să îndoim dar silințele noastre și să nu încetăm de a bate la poarta cetății române până ni se va deschide” „lozinca urmată cu acea stăruință îndărătnică, cu acea energie ascunsă, cu acea credință în triumful silințelor sale, pe care poporul evreesc sub toate cerurile și în toate împrejurările le-au avut”²⁾.

Evreii se asociau tuturor ideologiilor dizolvante, precum făceau tovărășie cu toate organizațiile subversive. Tot N. Iorga citează, după o foaie evreiască „România”, următoarele: „Fapt cert este că, dacă Evreii au fost deocamdată străini mișcării social-democrate a lui

1) Gh. Călinescu, Istoria literaturii române, 1941, p. 948. Editura Fundațiilor Regale pentru literatură și artă. 2) N. Iorga, Agitații evrești.

Racovschi), simpatia lor nu i-a lipsit... Socialismul în țară nu este o cantitate neglijabilă și partidul nou care este pe drum de a se forma constituie de acuma o putere însemnată, dela care Evreii pot aștepta liberarea din jugul în care gem". Și continuă: „Partidul social democrat este la noi singurul care se gândește la emănciparea celor câteva mii (sic) de Evrei”. Drept mulțumire, doctorul Racovschi, expulzat din România, deschide, în „Courrier Européen”, focul împotriva României: pe chestia evreiască, arătând Europei că nici într’o țară nu sunt mai rău tratați Evreii decât în România ¹⁾.

n) Vizite ale misionarilor evrei și evreo-fili.

În tot lungul acestei perioade când se agita problema evreiască, în afară de călătorii trecând prin Țările Românești avându-și fiecare rosturi diferite, au descălecat și mulți misionari evrei și evreo-fili veniți cu dinadinsul să facă presiuni morale și să cerceteze la fața locului soarta populațiunii evreiești — unii venind din îndemnuri proprii, alții trimiși ai A. I. U. sau ai altor organizațiuni evreiești și reprezentanți ai presei.

Primul descălecat, în 1866, în preajma votării constituției, a fost însuși Crémieux, întemeietorul și președintele A. I. U., parlamentar și om de stat francez. Fu primit cu curtenie de oamenii noștri de stat și de însuși Domnitorul Carol. Cu aceeași curtenie, misionarul Evreilor a oferit statului român — în schimbul emăncipării Evreilor — un împrumut de 25 milioane franci. Apelul lui către Români în favoarea coreligionarilor săi a fost rostit la Cameră. Și primit cu multe manifestări de înaltă considerație, el plecă asigurat că li se va face, în sfârșit... dreptate. Este acelaș om de stat care a intervenit, în 1867, pe lângă Napoleon III, cerându-i să facă uz de tot prestigiul personal pe lângă guvernul român ca să se pună capăt persecuțiunilor contra Evreilor; este acelaș care, la congresul evreesc ținut în 1872, la Bruxelles, cerea ca deslegarea chestiunii evreiești din România să se facă numai în țară și prin țară; este acelaș care, în 1878, tot pe timpul congresului, a stat de veghe și adresa lordului Beaconsfield-Disraeli o scrisoare prin care îl ruga ca să se decreteze și pentru Evrei ceea ce s’a decretat și pentru creștini, atrăgându-i însă atenția că nici o promisiune a delegaților români în frunte cu I. Brătianu să nu fie crezute, iar hotărârea congresului să fie o lege; este acelaș care a îndemnat, în acelaș timp, pe fruntașii

1) N. Iorga, Agitațiile evreiești.

evrei cari tratau cu oamenii noștri politici să refuze categoric orice soluționare parțială a chestiunii, etc., etc. 1).

În 1867, Ernest Desjardins, înduioșat de soarta Evreilor dela noi — deși găsește ordinele date de I. Brătianu în acelaș an prefectilor antiliberal, antidemocratice și antiumane, — ne-a lăsat totuși, în cele două lucrări ale sale 2) cel mai urât certificat ce l-a scris vre-odată cineva despre acești vagabonzi și cerșetori — lucruri deja cunoscute de cetitor.

În acelaș an, trimisul A. I. U. vizitează organizațiunile din Adrianopol și din România, face dare de seamă în ședința din 9 Ian. 1867 a comitetului central din Paris: constituirea a 34 comitete locale ale Alianței în România și constatarea că, raportată starea intelectuală și morală a Evreilor la aceea a Românilor de alt cult, emite o opinie foarte favorabilă coreligionarilor lui 3). Și, totuși, campania de presă europeană cumpărată cu bani împotriva României era acerbă, această chestiune pusese tot Parisul în mare fierbere 4).

Un filantrop englez, ovreiu londonez foarte bogat, Sir Moses Montefiore — alias Blumenberg, venit de nenumărate ori la București ca să cerceteze, personal, soarta coreligionarilor săi, constata la înapoiere, că găsisse, pretutindeni, cea mai mare bunăvoință și nici un tratament vitreg față de Evrei, dar n'a reușit în partea misiunii de a câștiga drepturi pentru ai lui 5). Și, totuși, presa evreiască lupta împotriva noastră.

Vizitele erau dese. Una din ele a avut, însă, mare răsunet în 1902. Era aceea a lui Bernard Lazare, autorul istoriei antisemitismului. Este salutat la Iași ca un liberator și un erou. Rabinul Dr. Niemerower îl salută ca pe unul care luptă pentru toți Evreii cari, de mii de ani, sunt expatriați deopotrivă (ca și Dreyfus pe care l-a apărat vizitatorul) pe insula Dracului (așa era comparată țara noastră). În răspuns, Bernard Lazare declară că „dacă locuitorii români au figuri mai distinse ca cei din Galiția, figurile Evreilor dela noi exprimă durerea sufletului”. Călătoria lui dela Iași la București a fost un adevărat triumf — toată Evreimea salutându-l cu entusiasm prin gările pe unde trecea. La București, a fost primit cu mai puțină înfierbântare și fuga lui a fost cam neașteptată, sfătuit fiind de autorități să-și scurteze vizita. Ajuns la Paris, a trimis lui Delcassé o scrisoare în care denunța barbariile Românilor și îl ruga să intervină 6).

1) Vezi M. Schweig — Fapte și idei, p. 20 și urm. 2) *Les Juifs en Moldavie și Les Juifs en Roumanie*, 1867, Paris. 3) Vezi Buletinul A. I. U. pe primul semestru al anului 1857 — după Th. Codrescu: *Cotropirea jidovească în România*, Buc. 1867. 4) Vezi Verx, p. 134. 5) *Ibid*, 134—135 și I. D. Protopopescu, p. 23. 6) Verax, 226 urm. și Adevărul din 5, 7 și 8 Mai, 1902.

Un alt publicist evreu, Dr. Hugo Ganz din Viena, ne-a lăsat o scriere cea mai plină de venin care s'a publicat în această materie — o denigrare veninoasă a națiunii noastre și, cu deosebire, a finanțelor românești. În lucrarea lui, se cuprind atributele cele mai dezgustătoare ce s'au pronunțat vreodată și a emis neadevăruri geografice, istorice și etnografice tot așa de dezgustătoare¹⁾. Și alții și alții.

Și veneau toți, Evreii, ca la ei acasă — România era, pentru ei, „Das Judenland par excellence“ — țară ovreiască prin excelență²⁾.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) Vezi lucrarea: Reiseskizzen aus Rumänien, Berlin, 1903. — ap. Verax, p. 229. 2) Dr. F. A Theilhaber — după B. Duică, o. c. p. 213.

CAP. IV.

ȚARA ÎȘI ÎNGHEBEAZĂ STRUCTURA FINANCIARĂ ȘI ECONOMICĂ.

Și, totuși, țara noastră tânără, în perioada de înghebare dar în permanentă enervare și agitație, trăind sub presiunea acestei grave probleme evreești, își croia structura administrativă, juridică și economică potrivit nevoilor și chemării ce avea să îndeplinească în acest sud-est al Europei, la gurile Dunării și intrarea în Marea Neagră.

Atât sub domnia lui Cuza Vodă, cât și sub aceea a primului rege, bărbații de stat români urmăreau să scape de sub orice influență străină, străduindu-se să realizeze acele fundamentale reforme politice, sociale și economice ce reclama trecerea țării dela regimul agrar autohton la faza capitalistă apuseană.

I. *Instituirea leului național.*

„Netăgăduita dezvoltare economică a Principatelor Române după 1829—1930, este mult stânjenită — observă V. Slăvescu — din cauza a trei mari lipsuri : lipsa unei monete naționale, a unei organizații de credit și de căi de comunicație, la cari se adaugă lipsa unui regim juridic în raporturile dintre creditori și debitori”. Așa că atenția cea mai mare a oamenilor noștri de stat era concentrată asupra lipsei unei monete naționale care să înlăture de pe piața internă acea nemăsurată mulțime de monete străine — stricate, găurite, șterse, cu valoare redusă, provenind din A.-Ungaria și Turcia, țări cu monetele cele mai proaste, monete cari îngreunau stabilirea unor prețuri reale și îngăduiau o speculație nemăsurată din care trăgeau foloase mari o mână de zarafi străini și calpuzani ¹⁾.

1) V. Slăvescu, *Istoricul B-cii Naționale a României*; *Vechi încercări de organizare a creditului în Moldova, 1834—1857 și Viața și opera lui Mavrogheni, 1939.*

Petre Mavrogheni și-a legat numele de proiectul legii care s'a promulgat în Aprilie 1867, votată de guvernul liberal, ca ministru de finanțe fiind Văsescu și aplicată de Steege, urmașul acestuia ¹⁾. Pe temeiul ei, se organizează primul etalon monetar național pe baza de bimetalism. Și, astfel, în acelaș an, s'a bătut prima monedă divizionară de aramă în valoare de 4 mil. lei, după care a urmat, în 1870, 100.000 lei aur, iar în 1873, moneda de argint pentru 25 milioane lei. În 1877, se emit biletele hipotecare pentru 30 mil. lei și, de acum, facem cunoștință cu banul de hârtie garantat de stat cu domeniile sale ²⁾.

I. Ghica spunea cândva: „În lipsa unei monede naționale, cele mai multe monede străine au curs legal în țară” ³⁾. Așa că legea monedei naționale din 1867 rămâne prima lovitură ce se dă speculatorilor de monede, acelor mii de cămătari și zarafi și calpuzani, cari cultivau pe ascuns acest gen de comerț atât de rentabil și terorizau piața și populația din vremurile cele mai vechi, cu deosebire, din perioada numeroaselor războaie ce se purtau pe pământul nostru. Și, fiindcă majoritatea cămătarilor și zarafilor erau evrei, nemulțumirea acestora era mare. Și găseau prilej să intensifice agitațiile. Fiindcă — cu multă dreptate spune V. Slăvescu — „nu se poate închipui negustorie mai bogată în câștiguri mari și rezezi ca aceea a zarafăcului, practică mai cu deosebire de Evreii proaspăt sosiți în țară, mai ales din Austria și în special din Galiția. În chipul acesta, s'au adunat în cel mai scurt timp, însemnate averi, sporite după aceea prin practica cămătăriei, căci, în acele vremuri, nu se pomenea în țara noastră de vre-o instituție de credit de nici un fel” ⁴⁾.

Trăim în perioada „când începe lupta — scrie Șt. Zeletin — care caracterizează începuturile dezvoltării burgheze și face puntea de trecere de la faza primitivă la faza modernă a capitalului — lupta între capitalismul modern constructiv și capitalismul inferior destructiv; între capitalul particular străin și creditul român organizat pe baze de stat; între capitalul dizolvant sprijinit de politica statelor capitaliste străine și capitalul organizator, sprijinit de politica statului român” ⁵⁾. Și mai departe: „Una din însușirile acestei lupte la noi este că ea se dezlănțuie într'o atmosferă de antisemitism, întrucât mănuiorii capitalului inferior sunt în marea majoritate evrei” ⁶⁾.

1) și 2) V. Slăvescu, Ist. B-cii Naționale a României și viața și opera lui Petre Mavrogheni 3) Idem, Viața și opera lui P. Mavrogheni, p. 34. 4) V. Slăvescu, ibid. 5) Șt. Zeletin, Cooperajie română? Buc. 1926. 6) Ibid, ibid:

2. Înființarea Băncii Naționale a României

Instituirea etalonului aur. Credit funciar urban și rural

Toată economia noastră suferea, așa, dară, de pe urma activității cămătărești destructive ai cărei principali exponenți brutali erau Evreii. Alexandru Moruz, unul din marii economiști ai secolului trecut, se ridică împotriva acestor ravagii ale cametei. Iată ce spunea, în 1861, în marea lui operă „Progrès et liberté” : „Evreii au făcut tributare toate valorile ca și toate clasele societății, dela cei mai bogați proprietari până la cei mai săraci țărani”¹⁾. Și, ocupându-se de activitatea și metodele bancherilor evrei din vremea lui, el îi descrie astfel : „V’afi gândit vre-odată la izvorul tuturor averilor evreești realizate în acești 25 ani din urmă? Care din noi nu-și amintește de Leiba-Kahane, Mayer-Hoffer și o sută alții, a căror capital monetar (în bani) nu trecea de 50—60 ducați (galbeni) ; astăzi sunt de zece ori milionari. Aceasta, pentru că într’o țară lipsită de monedă națională, ei au speculat asupra monetelor străine, evaluându-le peste valoarea lor ; într’o țară lipsită de credit public, ei au știut să tragă toate câștigurile posibile din creditul lor privat ; apoi au avut în-mâinile lor agiul și schimbul tuturor monetelor în circulație și în uz la noi ; în fine, în afară de camătă, au apăsât asupra societății și asupra nevoilor ei, cu toată puterea intereselor lor”²⁾.

Ca să ne dăm seama de puterea ravagiilor activității cămătărești a Evreilor, împrumutăm dela G. Zane următoarele : „In 1865, peste 267 milioane grevează proprietatea funciară cu titlul de ipoteci. Dobânzile, cari trebuiau plătite anual, socotite numai pe 20% sunt aproape cât 20% din valoarea întregului export al țării, calculat pe o medie dintre 1862—1866. Ele sunt mai mari chiar decât valoarea întregii recolte de grâu”³⁾. Încă din 1859, datoria hipotecară a Țărilor Românești era de 11 mil. galbeni : 4 mil. pentru Muntenia și 7 mii pentru Moldova⁴⁾.

De aci, organizarea creditului de stat era concepută nu numai ca reacțiune în contra capitalului cămătăresc, ci și ca mijloc de luptă atât împotriva activității economice a Evreilor⁵⁾, cât și pentru dezvoltarea unei vieții economice naționale normale. Atâta timp cât nu vom întrebuița creditul, striga Moruzi, vom suferi pretențiile bancherului evreu⁶⁾.

1) P. A. M., Progrès et liberté, p. 123. 2) Viața și opera economistului A. D. Moruzzi, de V. Slăvescu, Buc. 1941, p. 91. 3) Op. cit., p. 323. 4) Ibid, 349. 5) Progrès et liberté, p. 128. 6) Expunerea de motive pentru proiectul de împrumut de 60 mil. franci în Mon. Of. al Țării Românești din 1860 — după A. D. Xenopol, Istoria Românilor din Dacia Traiană, v. XIV, p. 153.

Moruz, ca și alți contemporani, chema țara la o adevărată cruciadă împotriva acțiunii economice evrești și propovăduia crearea de instituții de credit cari să pună capăt acestei situații care ducea țara și poporul la desăvârșită ruină. Și I. C. Brătianu, în fața acestor probleme atât de grave a căror întârziere în dezlegare aducea mari prejudicii României, scria aceste cuvinte celebre în una din scrisorile adresate, prin „Românul”, lui Petre Mavrogheni: „Unei națiuni cucerite de tăișul săbiei, îi rămâne dreptul de revendicare și mijloacele de descoperire, pe când, din contră, o națiune cucerită prin mijloacele economice este nimicită pentru totdeauna în drept și în fapt” ¹⁾. Și cere, încă din 1861, — în discursul dela mesaj din 10 Ianuarie — înființarea unei bănci naționale de scont și circulație ²⁾.

Se impunea, așa dară, imperios, crearea de instituții de credit cari să salveze marea și mica proprietate rurală și cea urbană, precum și a unui institut național de emisiune care să aibă sub supraveghere întreaga viață financiară a națiunii și care să funcționeze ca regulator al mișcării monetei, venind, astfel, în ajutor pieții românești — mari și mici — cu creditele necesare și, totodată, să facă față mijloacelor de plată pentru nevoile statului.

Originele creării unui asemenea institut coboară până la anul 1832 — ca reacțiune la distrugătoarele dobânzi ale cămătarilor. Dacă, în privința formei, proiectele între 1832/1880 — bancă de emisiune sau ipotecară sau amândouă odată — erau toate confuze, asupra originii capitalului erau, totuși, formulări precise. Boerii sau partida conservatoare preconiza apelul la capitalul străin ³⁾; liberalii — cari, încă din 1848, în proclamația revoluționară, recunoșteau necesitatea unei „case de păstrat și de împrumut” — urmăreau să întemeieze o bancă națională cu fonduri românești, în fruntea lor stând Eugen Carada și I. C. Brătianu ⁴⁾. Cel dintâiu urmărea o situație economică înfloritoare în toate sectoarele economiei și crearea unei burghezii autochtone capabilă să reziste invaziei străine — crez pe care l-a cultivat și aplicat cu sfințenie în toată activitatea sa ca înalt demnitar al Băncii Naționale ⁵⁾.

Dacă, pe de o parte, domnitorii, oamenii politici și economiștii, boierii și poporul, urmăreau cu ardoare crearea acestor așezăminte de

1) V. Slăvescu, *Viața și opera lui P. Mavrogheni*, Buc. 1939, p. 57 — după lucrări pregătitoare, v. II, p. 119. 2) Idem, *Istoricul B. N. R.*, p. 6. 3) După G. Zane, p. c., p. 406 și urm. : În 1847, boerii Moldovei intervin pe lângă negustorul Reinecke din Leipzig, ca interpus pe lângă capitalul german, dar tratativele au eșuat din cauza revoluției din 1848. Negustori englezi, reprezentanți ai firmei Bell & Anderson propun un proiect de bancă boierilor Munteniei cari au primit foarte bine ideea. Propunerea nu s'a realizat. Vezi și M. Gr. Romașcanu — Eugeniu Carada, 1836—1910. Buc., 1937. 4) Ibid, ibid. 5) Ibid, passim.

credit ¹⁾, bancherii locali din Moldova, în mare parte supuși ruși, pe de alta, interveneau, în 1850, pe lângă consulul rus să determine pe domn de a renunța la asemenea idei ²⁾, cari le-ar fi ucis pentru totdeauna negoțul lor distrugător pentru națiune.

În sfârșit, după multe gânduri frumoase — rămase în stare de proiect — și atâtea încercări ale capitaliștilor străini de a lua, asupra-le și numai în interesul lor, sarcina întemeierii unor așezăminte de credit, marii proprietari din Moldova și capitalul străin: german, englez, francez și preă puțin românesc, înființează în 1856, prima bancă de emisiune „Banca Națională a Moldovei” — concesiune acordată financiarului prusian Friedrich L. Nulandt de către Grigorie Ghica. Lupta mare s'a dat, în acest domeniu, între Prusia și Austria, până când aceasta din urmă a fost eliminată. Banca își începea activitatea în 12/24 Martie, 1857, dar eşua, în 1858, cu cele mai triste rezultate și anume cu o pagubă de 487.500 galbeni din capitalul vărsat de 621.542 ³⁾.

Această încercare, ca și altele în cari s'au angajat capitaluri și intervenții străine, a fost de natură să zdruncine încrederea în întreprinderi de felul acesta. De aceea, atunci când s'a pus pe tapet chestiunea înființării unei bănci naționale și de credit funciar cu propuneri venind dela bancheri sau consorții străine, s'a produs o puternică reacțiune mai ales din partea marilor proprietari, conduși de I. C. Brătianu și prietenii săi politici, cari s'au pus, toți, deacurmezișul acțiunii guvernului, cu propunerea unei soluțiuni mutualiste, prin solidarizarea tuturor marilor proprietari rurali, în jurul unui Credit Funciar român, care să nu aibă nevoie de concursul capitaliștilor străini. Și, astfel, toate propunerile consorțiilor străine au fost respinse. La apelul comitetului, au răspuns, până în Decembrie 1872, un mare număr de proprietari, acoperind, prin inscripții ipotecare, un capital de 20.298.545 lei. Legea prin care se crea această instituție s'a promulgat, semnată de P. Mavrogheni, în 5 Aprilie, 1873 ⁴⁾. Și, în felul acesta, toți capitaliștii din străinătate — bancheri, reprezentanți și oameni de afaceri, de toate categoriile și înfățișările, cari soseau în țară pentru tot felul de concesiuni și găseau sprijin în oamenii politici ⁵⁾, au găsit, de data aceasta,

1) Iată câteva încercări de organizare a creditului: Economistul N. Șuflu se gândea la înjghebarea „unui banc de autorizație”; se presupune că N. Șuflu ar fi avut și un proiect al unei bănci, sub forma soc. an. pe acțiuni „Banque de Moldavie”, 1934 cu capital subscris de public; L'établissement d'une casse hypothécaire, 1833—34, prin intervenția capitalurilor străine; propunerea germanului Reinecke; bancă de circulație prin bancherii Nulandt și Oehlschlager pt. Muntenia; Ghica încearcă prin ac. iași bancheri în Moldova — după V. Slăvescu. 2) G. Zane, 412. 3) V. Slăvescu, *Istoricul B. N. R.*, p. 14: În 19 Oct. 1865, se acorda B-cii României — actuala Bank of Roumanian — privilegiu pe 99 ani, cu drept de emisiune. Nu s'a realizat din cauza abdicării lui Cuza Vodă în 1866. Vezi pentru Banca Națională a Moldovei și G. Zane, M. Gr. Romașcanu. 4) V. Slăvescu, *Viața și opera lui P. Mavrogheni*, passim. 5) *Ibid.*, p. 53.

și vor mai găsi-o și în viitor, poarta închisă. În anul 1875, ia ființă și Creditul Funciar Urban, pe principiul aceleiași mutualități și fără nici o intervențiune a sprijinului din afară, (cf. Decretului Domnesc No. 2129 din 17 Dec. 1874, contrasemnat de P. Mavrogheni¹⁾).

Doctrina naționalistă în întemeierea de așezăminte de credit câștigase până acuma trei victorii, dacă luăm în considerare și marea instituție de credit public — Casa de Depuneri și Consemnațiuni, întemeiată în 1865. Mișcarea pornită de economiștii A. D. Holban, D. P. Marțian și Ionescu dela Brad²⁾ își marca și ea, prin aceste înfăptuiri, trei mari victorii, după care, în curând, avea să vină și a patra.

Și în adevăr, în 27 Februarie 1880, același I. C. Brătianu — mereu ajutat de marele lui prieten Eugeniu Carada — depune proiectul pentru înființarea unei bănci naționale, prin care se puneau bazele unei organizațiuni financiare în sprijinul cel mai larg al vieții noastre economice. La 17 Aprilie, 1880, proiectul devine lege; la 1 Decembrie, marele institut își începe activitatea cu un capital social de 12.000.000 lei aur cu participare de 4 mil. a statului; iar cu anul 1881, începe adevărata ei funcționare. Ca și celelalte de până acum, și aceasta este o instituție pur românească — întemeiată cu capital național, administrată de bărbați români și luminată de cele mai înalte idealuri românești. Singurul Evreu întâlnit dealungul vieții ei, este bancherul Hillel Mancah, în calitate de censor, pe anii 1881—1882³⁾.

Marea, uriașa personalitate care dă viață și de numele căruia se leagă înalta ei dezvoltare, spre o continuă ascendență și care a știut să organizeze, până la moartea lui, toată structura și întinsa rețea de sucursale și agenții, ca și de bănci particulare în capitală și provincii, cari își trăgeau seva hrănitoare dela acest institut, rămâne Eugeniu Carada. Ceeace a visat și întrevăzut — împreună cu I. C. Brătianu și ceilalți prieteni politici încă în preajma revoluției dela 1848 — a înfăptuit realmente. În calitatea lui de director vreme de 27 ani până la moarte (1883—1910), el a știut să sprijine toate inițiativele românești și să le ridice atunci când se simțeau slăbite sau pe cale de a cădea — fără a fi luat în seamă alte considerațiuni subiective sau de natură politică internă. Cu însăși mâna lui, a șters, în inspecțiile făcute la Iași, de pe tabloul scontului, 13 nume evreești cari nu prezentau nici garanția

1) V. Slăvescu, Viața și opera lui P. Mavrogheni, Creditul Funciar Rural își începe în 1873 activitatea cu un împrumut de lei 374.000 și înregistrează în 1915, operațiuni de 461.775.581 lei aur; C. F. R. își începe activitatea, în 1875 cu un capital social de lei 50.318 și cu un fond de rezervă de lei 68, pentrucu în 1914, să atingă respectiv: 3.965.651 și 10.071.736; în 1875, a acordat împrumuturi de lei 2.975.900 și atinge, în 1914, cifra de lei 16.712.000. În 1881, se înființează C. F. R. din Iași și își începe operațiunile cu 263.200 lei, iar în 1914 atinge 5.109.300 lei aur. 2) Idem, Istoricul B. N. R., p. 19. 3) Idbi, 20 și urm.

părții morale: 7 comisionari, 1 manufacturist, 3 împrumutători, un cerealist și o casă de schimb ¹⁾. Tot Carada salvează, în 1892, marea casă de bancă Crit. L. Zerlendi, casă cu cele mai întinse legături atât în țară cât și în străinătate, scutind, prin aceasta, piața de o adevărată perturbare ²⁾. Prin toate acestea, Institutul de emisiune își afirmă înalta misiune națională pentru care fusese creat.

Sprijinul acordat statului pentru nevoile curente sau urgente a fost enorm. Bancherii evrei la cari, altădată și îndeosebi, făcea apel statul, nu mai sunt solicitați. Nevoile vistieriei erau satisfăcute sau prin subscrieri publice sau prin împrumuturi directe ale Casei de Depuneri sau ale marelui institut ³⁾.

Prin legea din Mai 1889, se instituie și etalonul aur, ca ministru de finanțe fiind marele financiar, bancherul Menelas Ghermani. Prestigiul de care se bucura Institutul de emisiune era mare. Viața economică pulsa, energic și viu. De unde până în 1880 erau de-abia 2 bănci particulare în 1911, — anul întemeierii Băncii Românești, menită a centraliza în primul rând eforturile micilor bănci din provincie — ele se ridicau la 183, cu un capital vărsat de lei 160.757.084 și un fond de rezervă 58.324.913, ⁴⁾ pentru ca, la finele anului, cele 197 bănci, să înregistreze un activ de lei aur 2.276.005.583 ⁵⁾.

Dividendele, între 1914—1918, se ridică la 44—46 de fiecare acțiune. În anul 1918, stocul metalic al B. N. R. se ridică la frumoasa sumă de lei aur 500.155.906, dintre cari: în Germania, la Reichsbank; 80.469.650; în Anglia, la Bank of England, 98.105.800 și, în fine, în Rusia, 321.580.456 — vărsați, în 21 Dec. 1916, în compartimentul de rezervă al sucursalei B-cii Statului din Moscova, la Kremlin, conținutul a 1738 lăzi ⁶⁾.

3. Case județene, Creditul Agricol, Casele de împrumut.

Dacă legea rurală din 1864 n'ar fi declarat inalienabile pământurile țăranilor împrumutării, iar prin legea din 1879 nu s'ar fi extins cu încă 32 ani această neputință legală de a fi înstrăinate și dacă Evreii

1) M. Gr. Romașcanu, o. c., 228—9. 2) V. Slăvescu, 123. 3) Iată, de o pildă, cum statul, presat de nevoi mari, făcea apel la bancherii particulari — creștini și evrei. În Nov. 1854, se împrumută, dela Leiba Kahană și Moisa Idel Wexler cu 166.550 lei vechi sau 61.650 lei noi; în Dec. 1854, dela Hillel B. Manoali cu 2.400.000 lei vechi sau 888.725 lei noi și dela maiorul Mișa Anastasievici cu lei noi 2.500.000 sau lei vechi 925.755; în 1856, dela același maior, cu lei vechi 1.375.000 sau 509.175 lei noi; în Nov. 1854, vistieria Moldovei, dela Aga Constantin Ciocan, cu lei vechi 1.260.000 sau 466.580 lei noi. — Vezi V. Slăvescu, viața și opera lui P. Mavrogheni, p. 14 și 15. 4) V. Slăvescu, Istorical B. N. R., 182. 5) Statistica soc. pe acțiuni în 1913. 6) V. Slăvescu, ibid., p. 219—20. B. N. R. a mai depus, în Febr. 1917, în tezaurul dela Moscova și depozitele de valori și efecte primite spre păstrare și în valoare de lei aur 1.594.836.721.

și alți străini s'ar fi bucurat de capacitatea de a posedea bunuri rurale, am fi ajuns o țară stăpânită de toate adunăturile pământului cu un fărâncuș cu biciul la o muncă ce nu-i putea asigura nici pâinea de toate zilele. Și, totuși, cu toate aceste restricțiuni categorice, într'un fel sau altul, moșii și pământuri fărănești erau grevate de datorii cari atingeau, prin 1903, dobânzi ce oscilau, nici mai mult nici mai puțin, între 150—160% ¹⁾. În afară de aceasta, în timpul recoltelor, ba încă din timpul iernii, toate satele erau pline de misiți și samsari de bucate, legând pe micii producători de cereale de cu iarnă prin ajutorul cămătăriei ca să-și asigure cumpărarea viitoarelor recolte. Acești misiți samsari — cei mai mulți Evrei — erau punctele de legătură între cei ce stau în orașe și mișunau prin localurile burselor ²⁾. Așa că unii producători vindeau anticipat produsele cu jumătate din prețul real al pieței ³⁾.

Aceste considerațiuni și multe altele au determinat pe bărbații noștri de stat la crearea de așezăminte cari să vină în ajutorul claselor înalte și celor de jos. Astfel, în 1881, s'au înființat casele județene de credit agricol, cu capital mixt — public (stat și județ) și particular — cu scopul de a acorda credite eftine micilor agricultori speculați de cămătari, dar ele nu și-au putut atinge scopul, din lipsă de fonduri suficiente și din cauză că fondurile importante erau acordate marilor proprietari. După 10 ani, ele erau înlocuite și înglobate în Creditul Agricol, înființat în 1886, care acorda credite țăranilor, sub garanția vitelor și a produselor, cu dobândă moderată și rambursabilă în condiții foarte avantajoase. În 17 Mai 1915, iau naștere Casele de împrumut pe gaj ale agricultorilor și industriașilor, iar B. N. R. le acordă un credit special de 50 milioane, cu 4% dobândă și sprijină băncile populare sătești cu 6.779.237. În 1894, s'a întemeiat B-ca Agricolă, în scop de a veni în ajutorul agriculturii, numărând în 1913 un activ de lei aur 125.533.447. Dar nici această instituție privilegiată de stat, n'a răspuns chemării și devine, târziu, o simplă bancă comercială ⁴⁾.

Toate aceste așezăminte de credit, dela cele mai înalte, ca Institutul de emisiune și Creditele Funciare, până la băncile din cele mai îndepărtate colțuri ale țării sunt reacțiuni firești ale unei națiuni expusă unei primejdii serioase pe cari vrea cu orice chip să o ocolească — era, cu alte cuvinte aspectul luptei ce îmbrăca capitalismul modern de stat împotriva capitalului destructiv. Banca Națională, chemată să reguleze circulația monetelor și să umanizeze raporturile de credit, întemeiată prin forțe proprii naționale, venea să sufle viața până în cele mai înde-

1) Agricola (D. Protopopescu) Camăta la sate, p. 3—6, Buc. 1904. 2) Dr. I. N. Angheliescu: Cooperația și socialismul în Europa, București, 1912, 1913, p. 616. 3) Ibid. 4) Vezi V. Slăvescu, Istoricul N. N. R.; M. Romașcanu, o.c.; Dimitrie P. Pascu, Ceresitul agricol în fața crizei, București, 1937.

părtate colțuri ale țării. Dar îi lipseau instrumentele de comunicare cu satele și târgurile, funcțiune ce putea să o îndeplinească cu succes instituțiile de credit agricol — bine organizate în mijloace și scop.

4. Așezăminte cooperatiste.

Ca instrumente de comunicare cu satele și târgurile apare cooperația, care, la un moment dat, s'a crezut că va fi vindecătoare a tuturor relelor, cooperația, o instituție economică născută, în mod firesc în alte țări, în faza de maturitate a capitalului — cum observă atât de judicios Ștefan Zeletin, în opera mai sus citată ¹⁾.

Mișcarea cooperatistă s'a exprimat, la noi, sub trei forme: bănci populare, cooperative de consum și obștii de arendare sătești. Prima bancă populară s'a întemeiat în 1891, în jud. Buzău; în 1898, erau 10; în 1901, s'au creat 172, iar în 1902 — încă 458; în 1903, erau un total de 994; în 1913 — zece ani dela aplicarea legii băncilor populare — funcționau 2901 bănci populare, cu un capital de 107.142.203 lei aur. În 1913, numărul membrilor cooperatori era de 583.632 ²⁾. După alte izvoare, ia naștere, în 1885, prima societate pe acțiuni de credit și economie „Vulturul” din Târgoviște; în 1894, una la Galați și alta la Odobesti; în 1913, erau 34 bănci cooperative cu un capital vărsat de 6.063.383 și cu un activ de lei 32.242.182 ³⁾.

În 1903, intervine statul care a creat cadrul juridic în care avea să se dezvolte mișcarea cooperatistă și se institue controlul legal asupra gestiunii și administrației. Ca organ superior, se crează Casa Centrală a Băncilor populare, alăturată pe lângă Creditul Agricol care intra în lichidare, ca să devină o simplă bancă comercială.

Cooperativele de consum s'au dezvoltat într'un ritm mai încet ca cele de credit care se socoteau imperios necesare. În 1912, ele atingeau numărul de 231, cu un capital de 1.411.450 lei aur. Obștiile de arendare erau, în 1913, 495, cu o suprafață arendată de 374.891 ha și plătind o arendă de 13.407.081 lei aur. În 1909, o lege de încurajare obliga stat, județe și comună să arendeze pământurile disponibile acestor cooperative, fără licitații — prin excluderea arendașului. Încă și proprietarii particulari își arendau moșiile acestor obștii sătești: în 1909, 35,24% din pământurile arendate aparțineau particularilor. Alte obștii sătești se ocupau, în Vechiul Regat, și cu cumpărarea de moși ⁴⁾.

În Arde l, mișcarea noastră cooperatistă își începea activitatea în 1857, S și în 1851, iar Ungu îi în 1880 ⁵⁾. Marile institute bancare ale

1) Cooperație română ? 2) Șt. Gâței, Economia politică. 3) Statistica soc. pe acțiuni finele anului 1913. 4) Șt. Gâței, lucrarea citată. 5) V. Jinga, Aspecte și tendințe în viața economică a Ardealului, p. 12.

neamurilor conlocuitoare erau patru : două ungurești și două săsești ¹⁾. Față de acestea, Românii erau cu totul descoperiți și la dispoziția cămătăriei exercitată mai ales de Eyrei. În 1869, Visarion Roman, învățător din Rășinari, chemat în administrația unei bănci săsești, concepe întemeierea unui institut de credit românesc și acest vis al lui se realizează în 1872, prin banca „Albina” — societate pe acțiuni, cu un capital de 600.000 coroane, în 3000 acțiuni, scăpând, astfel — cum spunea Barițiu — 5000 familii dela ruină sigură, silite să plătească dobânzi între 50—200%. Acest mare institut funcționa ca o bancă națională de sprijin pentru celelalte cari aveau să ia ființă în cadrul legii 36 din 1875. Și, astfel, în 1883, se înființează, cu ajutorul ei „Furnica” din Făgăraș și, mai târziu, altele : în 1903, erau 104 ; în 1915 — 146 din totalul de 654, numărând în 1919, un capital social, cu fond de rezervă și depozite, de circa 156.000.000 coroane. Toți detentorii de acțiuni nominale erau Români, iar clientela în majoritate covârșitoare românească. Imprumuturile erau puține pentru comerț, dar multe pentru înzestrarea gospodăriei țărănești cu inventar și pentru cumpărare de pământuri dela Unguri. Ca operații de bancă erau toate afacerile de credit obișnuite. Cele mai multe bănci avea jud. Făgăraș, 21 la număr ²⁾.

Băncile populare (sau însoțiri) erau 72 la număr, cu un capital vărsat de 1.048.119 coroane și cu un fond de rezervă de 433.628 coroane. Jud. Făgăraș număra 15, jud. Sibiu 16. Din cele 1236 cooperative de consum în tot Ardealul, 70 erau românești ³⁾.

Mișcarea cooperatistă din Ardeal a avut a se bucura de o largă participare a maselor populare românești cari vedeau numai în acest sprijin mutual îmbunătățirea situației lor materiale și morale. Ca atare, s’au născut spontan și au evoluat în mod firesc. Pe câtă vreme, în Vechiul Regat, lucrurile s’au petrecut nu tocmai în mod similar. Aici, mișcarea cooperatistă n’a fost încurajată în spontaneitatea ei, n’a fost lăsată să nască și să crească liber după nevoi și temperamente, ci a fost, încă dela primele ei începuturi, îndemnată și comandată biurocratic, pe urmă, sever tutelată, așa că fireștile ei inițiative și-au pierdut în curând din vigoarea originală, și-au alterat rudenia de sânge cu principiile primare. Cu timpul, ea devine o instituție publică, legiferată și administrată ca toate celelalte și, în dezvoltarea ei, s’au băgat imixtiuni ce nu trebuiau să aibă loc.

Ștefan Zeletin, atacând acciași problemă, spune : „Latura esențială este elementul sufletesc și anume : spiritul de libertate, de inde-

1) Prof. C. Negoescu, Ardealul nostru, p. 208, nota 3 : Kronstadter Allgemeine Sparcassa, în 1835 ; Pesti Hazai Elso Takarekpénztaregyesület, 1839, la Pesta ; Elso Aradi Takarekpénstár, Arad, 1840 și Hermannstadter Allg. Sparcassa, 1814, Sibiu.
2) Ibid, ibid, 209 urm. 3) Ibid, ibid.

pendență și mai ales de muncă solidară. Asemenea educație sufletească a masselor nu poate fi improvizată nici prin discursuri, nici prin propagandă, nici prin școală. Sufletul masselor nu poate fi educat decât la o singură școală — a realității. Și această școală a producției capitaliste ne lipsește nouă. Și atunci (numai atunci) cooperarea se va naște dela sine, fără să fie nevoie de a o zămisli cu legi sau decrete”¹⁾. Totuși, oricari i-au fost defectele, cooperarea a fost o reacțiune serioasă împotriva creditului destructiv exercitat de tot felul de cămătari.

Alături de această mișcare — și ca un corolar firesc — au născut toate casele de credit pe bază de sprijin mutual, precum și Muntele de pietate, (1903) ceea ce a strămtat încă și mai mult zona de operații barbare ale cămătăriei.

Se impune a statornici încă un adevăr și anume că „tot acest capitalism bancar de esență superioară — cum îl numește Șt. Zeletin — s’a înfăptuit, după acesta, prin plămădirea capitalului bancar liberal, al partidului liberal, singurul care a priceput instinctiv rosturile istorice ale dezvoltării capitalismului român și s’a pus cu vigoare în slujba acestei cauze, contopindu-și rațiunea sa de a fi cu rezolvarea acestei probleme”. Dar, iarăși, trebuie stabilit că chiar acest „capitalism liberal este numai o fază în dezvoltarea generală a capitalismului român și în meritul lui este de a se fi substituit ca un capitalism superior, român și susținut de politica românească. Și, astfel, și-a contopit dezvoltarea sa cu însuși procesul de dezvoltare a României moderne”.

Acestea am avut de spus — în linii mari — despre reacțiunea națională care s’a tradus în domeniul economic-financiar prin înjghebarea unui capitalism bancar de esență superioară și cu mijloace proprii românești. Natural, că nici Institutului de emisiune și nici ramificațiilor acestuia — bănci comerciale și populare — nu le-a fost cu putință să-și întindă sprijinul financiar până la cel din urmă sat și până la cel din urmă nevoiaș. Materialmente, a fost cu neputință. Păcatul ar consta doară în structura plasamentului, în coloanele căruia mica agricultură și micul meșteșug și comerț au figurat cu cifre foarte anemice, atenția întregă aproape rămânând concentrată asupra mării industrii și comerțului în mare — ramuri de activitate cari se aflau în proporții covârșitoare în mâini străine.

1) Cooperare română? 2) Ibid, ibid.

CAPITOLUL V.

COMERȚUL ȘI INDUSTRIA NAȚIONALILOR ȘI A STRĂINILOR CREȘTINI.

Nu trebuie să rămânem cu convingerea că, în această perioadă — cea mai lungă și turburătoare, dar și cea mai rodnică în înfăptuiri — elementul băștinaș sau străin creștin a fost definitiv eliminat de pe scena economică. Știm că Românii contează printre pionieri în multe industrii, precum și în întemeierea și organizarea de întreprinderi după principiul societății pe acțiuni, cari vor atrage o mulțime de inițiative, cu deosebire, în rândurile boierimii și ale marilor oameni de afaceri — români și străini creștini, dela 1860 încoaace. Dar, încet încet, chemările deveneau mai ispititoare din alte domenii. Boeri și urmași ai vechilor negustori și meșteșugari, ca și energiile rustice, sunt absorbite de viața politică sau îmbrățișează cariere liberale. Pe câtă vreme, Evreii, lăsați de capul lor, își fac de cap, acaparând totul: lipscănie și comerț ambulant, industrie mare și fabrici de tot felul — puține u'ile, cele mai multe parazitare, credit și presă, cu un cuvânt, toată viața națională tinde a fi dirijată de ei.

În Ardeal, au loc alte fenomene. Sub imperiul uniunei vamale din 1869—80 și a războiului vamal contra Austriei, Mocanii nu-și mai puteau muta turmele spre moșiile și pășunile din Vechiul Regat și toată viața economică a provinciei este cu silnicie îndreptată spre vest, când orașele din sud decad și, odată cu aceasta, are loc ruina industriei Mocanilor și a Mărginenilor. Marile firme din Făgăraș și Sibiu — ca Grecu, Comșa, Radu, Crăciun, își trăesc ultimele zile, iar Orghidan, Nica, Pa tazi, etc., sunt ultimele exemplare ale unei clase de negustori, aristocrați în aptitudini și atitudini. Susținuți de privilegiu și credite eftine, Evreii și Ungurii au reușit să evreizeze și să maghiarizeze centrele

comerciale. 1) Aceste evenimente au împins pe Ardeleni spre alte rosturi de viață și un spirit nou s'a propagat de negustorii fără prăvălii — ca Seceleni, Boiceni, Rășinarieni, Sălișteni ori Moți. 2) De altfel, încă de mult, odată cu desființarea iobăgiei și a breslelor săsești în 1838, s'a îngăduit consolidarea gospodăriei naționale prin întemeierea unei rețele bancare și a unei noi categorii de meseriași și negustori români. De acum, se realizează și o progresivă creștere a populației negustorești a Românilor la orașe, dela 1838—1910, între 115—200% și chiar mai mult, în 16 orașe, cea mai mare proporție realizând-o Alba-Iulia, Cluj, Tg.-Mureș și Dej, pe câtă vreme orașele dela sud au o foarte slabă sporire. 3) Prin a doua jum. a secolului, s'a organizat „Reuniunea de sodăii” care să ajute bănește și să încurajeze moralicește pe tinerii români — m seriași, calfe, meșteri și in'electiași — ca să pătrundă în viața economică. Dar și acea ta era bănuită și împiedecată în funcționarea ei de autorități.

Dar strămtimea perspectivelor și oprimările destul de simțite vor îndemna pe mulți Ardeleni să se expatrieze — unii în America, alții spre țara de sub munți unde vor câștiga teren : vor întemeia industria pe valea Prahovei și colonii importante în Dobrogea anexată — fericit prilej pentru elemente îndrăznețe și afirmative — unde au înlocuit pe Turci și au devenit, într'o noapte — după îndemnul marelui Kogălniceanu — latifundiași și s'au ocupat cu creșterea oilor și a frumoaselor herghelii. Mocanii au întemeiat sate pur mocănești, 4) cei din Țara Oltului în jud. Tulcea, ca Făgărașul Nou, Sâmbătă Nouă și altele, alții s'au așezat la Brăila — ca Pandrea, la Galați — ca Bunea, cu import de coloniale și fierărie, la Pitești, Constanța, Tulcea, la București — ca Ion Țețu, fost cirac la drogheria și coloniale la Seceleanul Ion Ovesa, firmă care a pregătit mulți negustori și a lăsat două drogherii la nepoții lui ; etc.. 5) — toți dovedindu-se, pe unde au trecut, pricepuși și perseverenți, cu avânt și dragoste de a-și afirma personalitatea. 6) Românii bârseni s'au așezat în masse în Vechiul Regat și în așa măsură au plecat din Brașov, încât preotul enoriei, rămas aproape singur, vine și el, prin 1900, în București, ca să-și regăsească turma — cum spunea, deunăzi E. Bucuța, într'o conferință la radio.

În provinciile dela estul și nordul țării, rolul nostru este cu totul

1) Al. Bărbat. Politica economică ungurească și dezvoltarea burgheziei române în Ardeal, Cluj 1936. 2) Prof. Cristu S. Negoescu. Ardealul nostru, p. 192. 3) Al. Bărbat, o. c. 4) După I. Ghelasse : Mocanii — începuturile și evoluția lor social-economică în România, 1936, din câteva așezări : Casimcea, Topolog, Argăr, Ahmed, Rrluia, Băltăgești, Tașbunav, Sarai, Chiorcișmă, etc. Alții au devenit mari agriculșori în Bărăgan — ca Seceleanul unde găseau, ca și în Dobrogea, „suhături”, mai puțini în Moldova și în Basarabia. 5) Al. Bărbat — Dezvoltarea și structura economică a Țării Oltului. 6) I. Ghelasse — o. cit., p. 88.

neînsemnat. În Basarabia, întâlnim ceva nume românești și creștine doar în industria berei și a spiritului¹⁾.

În capitalele celor două Principate, avem aceste rezultate. Iași este complet iudaizat. În București, elementul băștinaș și cel străin creștin, se ține încă bine, deținând — cam până în ajunul războiului — cu demnitate și corectitudine, aprcape tot comerțul de coloniale, parte din cel de fierărie, de manufactură și comision, în legături cu marile case străine. 2) precum și parte din sectorul creditului, fapt despre care am vorbit și pentru Ardeal și pentru cele două Principate. Natural, poziția socială a naționalilor ar fi fost cu totul alta și capabilă de înalte realizări, dar, în distribuirea creditului, au intervenit anumiți factori străini cari au reușit să organizeze o politică ce privea cu indiferență sau cu dispreț ridicarea valorilor naționale; așa că instrumentele de credit din inițiativa românească erau fatal condamnate să servească elemente străine și îmbogățirea ușoară și peste măsură a acestora. Alături de toate acestea, erau, în București, o mulțime de bancheri români și creștini — ca V. Ghermanii și Fiii, Ștefan Ioanid, etc. 3) Nu posedăm date asupra bancherilor evrei și nici asupra forței lor capitaliste.

Românii au contat ca elemente de valoare în sectoarele manufacturii, a fierăriei și colonialelor. În comerțul de lipscănie, marii negustori încep să dispară: Ilie Zamfirescu — nepotul lui Hagi Tudorache și fiii acestuia, cea mai importantă firmă din țară, lucrând direct cu străinătatea, ca mulți alții, la recomandarea lui Woikovici dela Viena; Gheorghe Coemgiopolu, fiul lui Ștefan Cuingiu. 4) Stancu R. Becheanu, Costache Păulescu, Ghiță Georgescu, A. Kiriloff, fiul lipscanului Niculae, care deveni mare bancher și lasă firma cumnatului L. Lucasievici. 5). În fruntea acestui negoț, stau și Românii ardeleni — Mocanii, ca Drăghiceanu, St. Popescu, Ioan Bidu, Vasile Petcu, D. N. Pascu, Popp și Bunescu — unul din Făgăraș, altul din Săcele. Alți câțiva regăfeni: Th. Athanasiu cu firmă încă din 1878; Gh.

1) După Z. Arbore — Basarabia sec. XIX, Buc. 1938, p. 473, urm.: La Tarasovța, găsim o fabrică de spirt a Prințului Cansacuzino; la Cepenosai una a lui Dimitriu și una de bere la Tarasaui, precum și alta a Prințului Sturdza; în jud. Soroca, a lui G. Catargi, Demii Macarescu, Maghela; iar la Sostaci, a răzeșilor: Casu, Petrino, Cantacuzino. 2) Alți bancheri: Tr. Capșa, Kalergis Nicoles, Th. I. Negroponte, Jacques Poumay, Secliar Rodocanachi, Derussi, Leon Cerlenti și Fiii, Tetorian, A. Kiriloff, Christo Gheorghes și Nicolae Hristu din Șistov, care, în 1859, a dat un faliment fantastic de peste 8 ½ mil. lei aur, atrăgând după sine prăbușirea atâtor negustori cu vază. — După „Negustorii de odinioară”. 3) Prin inițiativa acestuia, s'a început industria sericicolă și negoțul de gogoși de mătase, plus o fabrică de filat la Dămăroaia; fost cirac la Parascheva Atanasu, cu mare magazin de stofe, lipscănie, postavuri și pânzeturi și atelier modern de croitorie, cu măestri aduși din Apus, staroste de lipscani și al tuturor corporațiilor. 4) Neg. de odinioară. 5) Ibid, ibid.

Stoenescu cu „Plosca de aur”; Gh. Fundănescu; etc. ¹⁾ La Ploești, cu deosebire, Mocanii dețineau parte (în acest comerț; la Craiova, stăpâneau Românii și Evreii.

Comerțul de manufactură engros era foarte rentabil — cu 5% câștig și cu credite nelimitate peste un an. În acest sector, vom cita pe Drăghiceanu & Popescu, pe Vasile Orghidan și Fiul Teodor, pe frații Constantinescu. Dar ca fruntaș sta Luca Niculescu — țăran din jud. Ilfov, cu filiale în Obor și Rahovei, cu sucursale la Iași și în nenumărate centre din provincie, unde trimitea pe cei mai buni ciraci. A fost singurul care a dat lovituri simțite Evreilor. Docurile din Brăila și Galați gemeau de mărfuri englezești ale lui — bumbace și stămpuri. În vremuri normale, atinsese un dever de 27 mil. lei aur — un eveniment ce nu-l cunoscuse piața românească. Lăsată la propriile ei forțe, această firmă extraordinară s'a prăbușit, neputând rezista fluctuațiilor valutare. La Ploești, era un mare angrosist Pavel Panțu. Angrosiști evrei erau Solomon Exter, frații Iancu și Albahari. B. Kleise, Elvețianul, era și el un mare negustor. Armienii apar pela 1890—95 în manufactură și în fierărie.

În cucerirea de deusee în sectorul manufacturii, Germania era angajată în luptă aprigă cu Anglia. Lupta se dădea și între Franța, Austria, Italia și Elveția cari căutau să-și plaseze mărfurile. Din această luptă, ieșea înavușit comisionarul evreu. Tot comisionul și toate reprezentanțele acestor case străine erau — exceptând câțiva Sași — ale Evreilor, iar în biurourile lor n'avea loc nici un Român, cari, la început, serveau chiar gratuit, numai ca să-și asigure clientela serioasă.

Evrei manufacturiști erau relativ puțini până prin 1890. Cam dela 1895, strada Gabrovenilor devine centrul de desfacere și de speculare a manufacturilor. Aci, se speculează — astăzi, mai mult ca oricând — toate valorile cari trec din mână în mână, dela Evreu la Evreu, cumpărând și vânzând, răscumpărând și revânzând, aceeași marfă, fără a o fi văzut și pipăit vreodată. Din str. Gabroveni, aceste valori trec pe str. Lipscani, unde se înghesuie dorințele frivole din toate unghiurile țării ce își varsă aci toată strădania și agonisita ce se urcă la miliarde. Aci, în aceste două artere înguste și întortochiate, se află bursa neagră ai cărei beneficiari sunt tocmai acei Evrei, cari, mulți din ei, nu sunt înregistrați nici la camerele de comerț și în roluri fiscale și, probabil, nici la biroul populației.

1) Alte firme: Dimitriu, Marin Constantinescu, Dim. Petrescu, mai recent C. N. Dumitrescu, etc. Cele mai prețioase relațiuni despre fizionomia dinainte de război a pieții le dețin dela doi mari negustori: Thoma Dinischiotu și Gheorghe Postolea — coasociat la firma Popp și Bunescu. Alte izvoare consultate vorbesc în acelaș sens.

Pe această stradă a Gabrovenilor și parte pe Lipscani, erau odată marile firme de coloniale, în care, fiind vorba de muncă grea, Evreii nu s'au băgat. Ei au preferat îndeletniciri cari nu reclamau eforturi fizice, ci combinațiuni intelectuale cât mai inedite. Una din cele mai vechi firme era a lui Siropulos, la care s'au băgat doi frați seceleni Nicolae și Ioan Peneș, pe care stăpânul, văzându-i deștepți, i-a dat la școala greacă și i-a numit Penopulos. La Nicolae, care a făcut negoț la C/pol și în București, a făcut cirăcie cunoscutul mare negustor Thoma Dinischiotu cu firmă proprie încă din 1888,¹⁾ Alte firme mari: P. Filipescu, Dumitrescu-Militari, Teișanu-Vogel, Niculescu-Ritz, etc...

Încă un sector în care elementul băstinaș a rămas pe vechile poziții este comerțul de fierărie unde s'au distins elemente de mare valoare. Iată, pe Nicolae Hagi Stoica, fost Petrovici (+1900) care aducea, singur el, mărfuri din Viena și Lipsca, cuie de sârmă și furculițe din Franța, coase de oțel din Anglia, unde stârnea respect și admirație, când scotea aur greu din chimir și achita pe loc toată marfa. Avea ca ciraci pe N. Marcea, T. Toncovici, N. Hagi Ilie, D. Baloșanu. Alte câteva case mari: Grabowski din Ardeal, Elvețianul Studerus pe care îl continuă fiul; Neamțul Appel; Boroș, în legături mai ales cu Germania; Ghenovici — reprezentant al multor case austriace și germane pentru articole de fierărie, coloniale și droguri; T. Nicolau & Bancotescu — astăzi încă, la Galați; etc.²⁾ O casă de comision importantă era a lui Vartanovici Ardeleanul, asociat cu C. Orghidan, tatăl actualului președinte al C. C. I. B. Dela 1916, cu deosebire, au început și Evreii să pătrundă în acest sector.

Tipografia laică a aparținut, la început, mai ales scriitorilor și oamenilor politici. Unul din aceștia, tipograf și ziarist, a fost și C. A. Rosetti, părintele democrației române, făuritorul Unirii, fost președinte al Camerei, ministru în mai multe rânduri, fon-

1) Pe Gabroveni, au lucrat și Ion Penopulos și Secelenii Petre și Vasile Crețoiu — acesta socru a lui Penopulos. Alți mari colonialiști: Gh. Ionescu, Tabacoviți, N. Dumitrescu, Gh. Bedițeanu, N. Ioanid, Păun Popescu și fr. Martinovici — aceștia lucrau pe locul unde s'a construit B.N.R. Mai erau și firme grecești: Grigorie Papadopulos și Cerlendi (acesta era așa de bogat — relatează stimatul domn Th. Dinischiotu — încât, venit dela Odessa, a putut să răscumpere cu 600.000 ruble aur o prea frumoasă rusoaică) asociat cu Atanasiu, C. Derussi D. și Grig. Cavadia. Erau și firme bulgărești: ca Stancovici și Ganciu Grigoroff. Cu importul de untdelemnuri, se ocupau numai Grecii, cari exercitau și monopolul asupra articolelor orientale: Ilia Kiprios, N. și C. Polihroniade, Calavreza, frații Ghiaca, etc. 2) Alte firme: Mircea, Simionescu, fr. Alexandrescu, G. Comănescu,

datorul ziarului „Românul”, care s'a ocupat și cu negoșul de librărie, de comision, de vinuri albe și de șampanie aduse din Franța, de petrol rectificat din Austria, de hârtie englezească, etc.¹⁾ În ramura nobilă a cofetăriei și lichiorurilor, se remarcă frații Capșa și Crețuleștii²⁾.

În industria transporturilor, se ridică, puternice, C. F. R. earl sunt răscumpărate dela consorțiul german Strussberg și celalte în 1880 și ajunge, repede, unui din cele mai solid organizate, stând mai presus multora similare, cu conducere tehnică și administrativă aprcape în întregime românească. Mai sunt de subliniat și serviciile S. M. R. și N. F. R. cari au purtat, cu mândrie și prestigiu, pavilionul național pe Dunăre și pe întinsul mărilor și al oceanelor³⁾.

În comerțul mic — mai ales în Muntenia și în Dobrogea — Românii băștinași, Ardelenii și Românii macedoneni constituie singurul zăgaz împotriva invaziei evreești, în aproape toate ramurile. În Ardeal, în Banat și în Vechiul Regat, rolul celor din urmă este, totuși, în continuă descreștere. În cele dintâiu două provincii, unde îi găseai pretutindeni, în sate și în orașe, precum și în localități curat maghiare — unde stă, astăzi, mărturie, vorba „mă duc la grecu”, adică la prăvălie, ca și vechile lor biserici — ei de mult nu mai există : s'au sârbizat și maghiarizat, ori au format clasa nobilă și chiagul clasei culte române — medici, avocați și frunțași ai preoțimei⁴⁾ Exemplare rare în vechiul Regat ceva mai mulți la Constanța, tot așa la Craiova, T.-Severin, mergând spre asimilare sau schimb de profesiune. Ca negustori și meșteșugari modești, destui prin București. Remarcăm ca personalități pe bancherii Ghermani, G. Coemgiopol — staroste de negustori, Th. Dinischiotu și Th. Chiale — angroșiști de coloniale, droghîștii Cionga, etc. În Cadrilater, anexat în 1913, se începe alcătuirea unui negoș național, constituind un buchet de negustori frunțași, dând în lături pe negustorii locali.

Asfixiați din ce în ce de străini — cu aptitudini, privilegiu și capitaluri mari — puținii noștri negustori, modesta noastră burghezie a putut să reziste, reușind mulți din ei să realizeze averi. Natural că noile metode de cari se serveau străinii au subțiat cu mult rezistența morală și s'a produs o oarecare alterare în sistemul de norme cari călăuzeau pe vechii noștri negustori, legați de satul și mediul din care au

1) C. A. Rosetti — de Dr. N. I. Angelescu. 2) De acelaș autor. 3) Termenul de plată a fost 42 ani și suma de 400 mil. lei aur. Cele mai multe rețele au fost construite de Germani, Austriaci și Englezi. 4) Prof. Cristu S. Negoescu — Ardealul nostru, Buc. 1919, p. 172 și Al. Năciu — Aromânii, cap. I, cartea II. 2) În ramura fabricilor de bomboane și ciocolată se remarcă firmele Angelescu și Zamfirescu și în timpul războiului și după, G. Peristeri cu fabrică și 6 sucursale de lux în capitală.

ieșit, cu grijă de așezămintele obștești — biserică, școală și caritate, precum și cu grija de a-și servi conștiincios clientela. Și această stare de lucruri va merge mereu adâncindu-se în paguba întregii noastre vieți sociale. Slăbiți în felul acesta, vom întâmpina marile evenimente ce ne vor duce la întregirea hotarelor, când străinii din cele patru vânturi se vor introduce în cetatea românească pe poarta mare deschisă de proclamația națională și de tratatul dela S-t Germain.

CAP. VI.

NOUA INFĂȚIȘARE A PROVINCILOR NOASTRE ÎN ACEASTĂ PERIOADĂ

Pe câtă vreme, oamenii noștri politici erau ocupați de atâtea probleme în legătură cu alcătuirea pe baze moderne a ființei noastre politice în cadrul suveranității noastre ca stat, precum și de atâtea și atâtea altele de natură socială în strânsă legătură cu înnegarea noului stat dunărean, Evreii duceau mai departe aservirea noastră economică și spirituală. În alte provincii, alte considerațiuni sociale și rațiuni de înaltă politică de stat duceau la aceleași rezultate. În Ardeal, lupta împotriva ființei elementului românesc se făcea prin încurajarea așezării Evreilor în centrele noastre vitale; în Banat, ca și în Bucovina, Austria, în dorința de a-și întemeia o industrie și economie națională, avea pe Evrei ca pionieri întru realizarea acestor tendințe; Maramureșul încăpea deabinelea sub influența complectă a invaziei evreiești; în sfârșit, Basarabia era socotită pierdută și devenise un furnicar de populație jidovească și o țară de transit de unde se revărsau dincoace de Prut.

În cele ce urmează, vom stabili, cu aproximație, și în cifre reci, valoarea acestor revărsări din țările cari înconjurau provinciile noastre, unde — după cum spune E. Desjardins — „majoritatea familiilor locuind România, este de naștere, ca și de voință și de moravuri, de spirit și de limbă, străină țării”¹⁾. În această perioadă, ei se introduc, foarte mulți, ca lucrători la fabricile așezate la sate, dar cu intenția de a se ocupa mai mult cu comerțul de băuturi și foarte puțin cu munca industrială²⁾. Printre străinii cari se introduceau și ca lucrători la construirea căilor ferate, cu deosebire la construirea mării linii Burdujeni—Vârciorova, eveniment ce avea loc în 1868, printre acești străini vagabonzi,

1) Op. cit. Les Juifs de Moldavie. 2) Verax, 181.

găsim o mare majoritate, în special, de Evrei polonezi ¹⁾. Mișcările anti-semite din 1866 în Moldova, au răsunet și în Polonia, în 1870 și în Ungaria, în 1873, de unde un nou val de Evrei galițieni se așterne peste Moldova. ²⁾.

(a Proporțiuni demografice și economice.

Se impune să facem o mică paralelă cu cele înregistrate în perioada anterioară, ca să ne dăm seama de proporțiile uluitoare ce le-a putut atinge această invazie, ca și de pozițiile de frunte ce le-a putut ocupa în viața economică imigranții de cari ne ocupăm în acest studiu.

În această perioadă, avem a lua în considerare patru recensăminte : 1859, 1860, 1899 și 1912.

Anume : în 1859, Evreii atinseseră proporția de 9% din totalul populației Moldovei, numărând 119.000 suflete, adică o creștere de 222% față de anul 1831, iar după alte izvoare, ar fi atins cifra de 124.867.

a) După recensământul din 1899, populația evreiască a Moldovei a atins cifra de 195.887, în procente, 10,15% din totalul populației — singur Iașii numărând 39.441 față de 38.626 creștini ³⁾.

Județul Iașii număra 46.646 Evrei față de 145.132 creștini, adică 24,34% ⁴⁾.

Celelalte 12 județe, 86.688 Evrei față de 164.304 creștin, în procente : 34,54% față de 65,46% ⁵⁾.

Toate târgurile și satele la un loc, 69.758 Evrei ⁶⁾ — în cele 66 târguri, 41.467 ⁷⁾ ; în cele 6 orașe nereședință, 12.272 ⁸⁾ ; iar în sate, 16.019 ⁹⁾.

De aci, rezultă un total de 195.887 Evrei în toată provincia, față de 1.626.219 creștini ¹⁰⁾ ce le stau la dispoziție ca obiect de speculă.

Până la 1880, în toată Moldova de miază-noapte, mai rămăseseră 11 sate fără Evrei ¹¹⁾.

Hășdeu fixează, în 1868, fisionomia cu totul jidovită a Moldovei, găsind 1 Jidov la 4 Români și se înspăimântă la gândul că, mâine, am putea număra 4 Jidovi la 1 Român ¹²⁾.

După recensământul din 1912, avem rezultate cu totul ciudate, pe cari statisticienii și sociologii nu le-au putut lămuri și anume, o populație evreiască în scădere :

1) Verax, 138. 2) N. Popp, studiul citat. 3) Ibid, 35, 32 și 42. 4) Ibid, 35. 5) Ibid, ibid, 6) Ibid, tabl. XV și XVI. 7) Ibid, XXIII. 8) Ibid, XXII. 9) Ibid, XVIII și XXIV. 10) Ibid., XV și XVI. 11) N. Popp, studiul citat. 12) Istoria toleranței religioase în România, Buc., 1868 p. 91.

Populația evreiască a Moldovei se ridică la 167.590 — dintre cari, 44.103 la sate și 123.487 la orașe și târguri ¹⁾.

b) În Muntenia — Marea Valahie, existau înregistrați, după recensământul din 1860, în orașe, 9138 și la sate (numai în jud. Putna), de-abia 96 ²⁾, adică un total de 9234.

În 1899, găsim un total de 68.852 suflete evreiești, dintre cari, în capitale de județ, 66.438 ³⁾; în cele nereședință, 1456 ⁴⁾; iar în sate, 958 ⁵⁾. Populația evreiască reprezenta de-abia 1.71% față de totalul populației de 3.822.172.

c) Dobrogea număra, în 1899, 4276 Evrei, față de totalul populației de 258.242 ⁶⁾ — adică 1,66%; iar în 1912, 4124 ⁷⁾.

d) Oltenia număra, în 1899, 4906 Evrei, iar în 1912, 5062 ⁸⁾.

e) În Basarabia, se înregistrează aceste rezultate:

În 1861—62, după datele oficiale, găsim, alături de 515.977 Moldoveni și 283.993: Ruși, Ruși Mari și Mici, etc., 95.923 Evrei ⁹⁾;

În 1884, după statistica oficială, la o populație de 1.385.743, erau 167.827 Evrei, adică 12,10% ¹⁰⁾;

În 1902, considerați după religie, la un total de 2.143.300 suflete și, alături de 1.782.200 creștini, erau 247.200 Evrei ¹¹⁾;

După Enciclopedia evreiască din 1911, la o populație de 3.558.060 în cele 15 gubernii — raioane sau zone de așezări evreiești — erau, pentru Basarabia, 225.637 Evrei ¹²⁾;

După „Die Juden pogrome in Russland”, erau, alături de 920.912 Români — 47,60% și față de o populație totală de 193.412, 228.168 — 11,80% Evrei (sau în toate zonele, erau 3.537.150 la o populație totală de 32.926.310 ¹³⁾).

După datele culese cu ajutorul rabinilor, în 1891—892, și pe cari le dăm cu titlu de curiozitate, s'au înregistrat de-abia 81.252 Evrei. Și, în Basarabia, ca și oriunde de altfel, Evreii s'au dovedit „încăpățânați” în a răspunde adevărul la întrebările funcționarilor însărcinați cu recensământul și, de aceea, au dat numărul acesta, pe câtă vreme, în recensămintele dinainte și după, găsim 167.827 și 247.200 Evrei ¹⁴⁾.

f) În Bucovina, găsim această situație, după cifrele recensământului oficial din 1900, publicat în „Deșteptarea” din Cernăuți, din 14/27 Noembrie, 1902:

1) L. Colesco, La population de religion mosaïque en Roumanie, 1955, p. 5.
2) Verax, XXVII 3) Ibid, XXX, 53. 4) Ibid, ibid, ibid. 5) Ibid, XXXI. 6) Ibid, 55.
7) L. Colesco o. c., p. 5. 8) Ibid, p. 13. 9) Bessarabia, Moscova, 1903 p. 41 — după „Zapisok Bessarabskogo Obstnogo Kosinteta, vol. I, p. 91. 10) Enciklopediceskii slovar, 1893, tom. XI, p. 463—64. 11) Bessarabia, ediția ziarului „Bessarabetz” sub redacția lui P. A. Krușevan, Moscova, 1903, p. 41—42. 12) Anselm Khmann, Judisches Gonossenschaftswesen in Russland, Berlin-Verlag des Bureaus fur Statistik der Juden, 1911—ap. B. Duică, 43. 13) Vezi vol. I, p. 379—ap. B. Duică, p. 45. 14) Vezi Zamfir Arbore, Basarabia sec. XIX, București, 1898.

In 1850, 14.581 Evrei față de 380.826 creștini;
 In 1857, 29.187 Evrei față de 456.920 creștini;
 In 1869, 47.754 Evrei față de 511.964 creștini;
 In 1880, 67.418 Evrei față de 571.674 creștini;
 In 1890, 82.717 Evrei față de 646.591 creștini;
 In 1900, 96.150 Evrei față de 730.195 creștini;
 de unde, o creștere de 731% în 54 ani și, în sfârșit,

In 1910, Evrei 102.919, față de o populație totală de 795.719, din cari: Români 273.254, Germani 65.932 și Ruteni 306.101. Creșterea populației evrești în această provincie se accentuă odată cu ridicarea oricăror piedici de imigrare din Galiția ¹⁾.

Dacă luăm în considerare populația evreiască din orașe și târguri față de cea creștină, obținem aceste raporturi: în 1880, avem 38.645 Evrei față de 74.854, iar pentru 1890, 49.704 Evrei față de 78.950 creștini ²⁾.

g) In Maramureș — mărginit la est de Sătmar și Ugocea, la vest de Galiția și Bucovina, iar la nord de Polonia — Evreii ating, în 1890, — proporții îngrozitoare, între 17% și 25%, că în cercul Șugatag cu 10½% în valea Izei cu 17% în valea Vișeuului cu 23½% și în cercul Sighetului cu 24½% ³⁾. In tot comitatul Maramureș, 45.073 Evrei față de 64.957 Români, la un total de 268.281 locuitori, respectiv: 16,80% față de 24,11% — restul de 59,11% alte naționalități. Comitatul Ugocea număra 9414 Evrei față de 8330 Români, din totalul de 75.461, iar comitatul Bistrița—Năsăud 4349 față de 70.466, din totalul de 104.737 — aceasta pentru anul 1890 ⁴⁾. Comitatul Satmar 22.849 Evrei față de 107.947 Români, din totalul de 323.768 ⁵⁾. Intre 1880—90, Evreii din Ungaria au imigrat în Pesta, ca și în Maramureș și Ugocea ⁶⁾. Din cele trei Vișee, Vișeuul de sus avea 1292 Evrei față de 1936 catolici și 1752 greco-orientali ⁷⁾.

Maramureșul număra, în 1910, o populație evreiască de 60.878, față de 261.928 Români și de totalul populației de 500.009, 15,70% Evrei în populația rurală și 37,30% în cea urbană, iar ca total 18,80% ⁸⁾. Maramureșul, cel bogat în moșii inalienabile și în muncitori flămânzi, țara cu codri, lupi și urși nu mai sperie pe Evrei, este și astăzi pragul peste care trec din Galiția în Ungaria — prima lor etapă, cum o nu-

1) Verax, 340, tabloul LVII; B. Duică, o. c., 72 și I. E. Torouțiu, Poporația și clasele sociale din Bucovina, Buc., 1916, p. 37. 2) Verax, 342, tabloul LVIII. 3) B. Duică, 119. 4) Ibid, 126—7. 5) Ibid, ibid. 6) K. Keleti în Dr. Iosef von Jekelfalussy, Der tausendjährige ungarische Staat und sein Volk, Budapest, 1896, p. 447 — ap. B. Duică, 114. 7) R. Bergner. In der Marmaros, 1885 — ap. B. Duică, 139. 8) La Transylvanie, II, ouvrage publié par l'institut d'histoire nationale de Cluj, 1938, Buc., p. 827. Vezi și Lt.-col. I. Antonescu — Români: origina, trecutul, sacrificiile și drepturile lor, 1919, p. 50—51.

mește R. Recouly ¹⁾). Și trec prin trecătorile de către nord cam la 30.000 pe an. Și rămân atât de mulți, încât unii, neavând ce mânca, s'au făcut chiar servitori la țăranii ruteni, iar alții și ciobani la oi — cu aspect mizer, cu plete totdeauna murdare, fără nicio demnitate ²⁾).

h) Ardealul începe adânc în mrejele iudaice. Pentru acelaș an, sunt înregistrați în 18 comitate ale Ardealului, 81.064 Evrei față de 1.746.721 Români, din totalul populației de 3.329.313. Se ajunsese la această situație: 1 Ovreiu la 9 Români, în tot teritoriul Ungariei ³⁾. Dar, imediat după 10 ani, în 1890, găsim, în Ungaria, 730.342 Ovrei sau 4,20 % din toată populația; în 1900, 851.378 sau 4,40 % și în 1910, 932.458 sau 4,50 % ⁴⁾. Dar nu știm cât revine exact Ardealului și celorlalte provincii românești.

După statistica ungurească din 1910, Evreii erau în Ardeal (în care intră și Crișana), 118.179 la o populație românească de 2.232.412 și la un total de 3.963.957 ⁵⁾.

În cele patru județe săcuiești, Ovreii variază ca procente acolo unde Românii sunt mai numeroși, între 1 %—4½ % ⁶⁾. Este vorba de începutul secolului. În comitatele românești din grupa n.-vestică, procentul se ridică dela ¼ % la 7 %, cum ar fi Solnoc—Dobâca și Sălaj cu 6—7 % ⁷⁾. În grupa sudică, înregistrează o pătrundere până la 4¾ %. Aici, nicăieri, n'au o majoritate evreiască și lipsesc din 1708 comune românești ⁸⁾. În Brașov și Sibiu, populația rurală evreiască atingea 1 %, iar cea urbană 3,50 % ⁹⁾.

Pentru Transilvania — în care intră Maramureșul, Crișana și Banatul — procentul la populația totală este de 3,50 % — în comunele rurale cu 2,30 %, iar în cele urbane 11,30 % ¹⁰⁾.

i) În Banat, Evreii progresează la începutul secolului. În cele trei comitate, ei ating cifra de 19.501, față de 560.229 Români, la un total al populației de 1.369.386 ¹¹⁾.

După statistica ungurească din 1910, Evreii atingeau cifra de 20.543 — 1,30 % la un total de 1.582.133 ¹²⁾.

Să ne servim, acum, de date statistice asupra populației evreiești din Vechea Românie, servite de diferiți cercetători și scriitori străini, români și evrei, ca după aceasta, să dăm o cifră totală pentru întreg teritoriul etnic românesc.

1) Le pays magyar, Paris, 1903, p. 110. 2) E. Recouly, o. c., ap. B. Duică, 122—123. 3) Balogh, o. c.—ap. B. Duică, 126—7. 4) B. Duică, 128. 5) Lt.-col. I. Antonescu, o. c. 50—51. 6) B. Duică, 124. 7) Ibid. ibid. După „Transylvanie”, t. VIII, p. 804, a lui E. Recouly, Bihorul contează cu 4,1 % Evrei în comunele rurale, cu 23,50 % în centrele urbane; Satu Mare, respectiv cu 7,60 % și 16,60 %; Sălajul cu 3,70 % și 12,40 %; Someșul cu 2,20 % și 19,80 %. 8) B. Duică, 125. 9) Ibid. ibid. 10) Ibid. ibid. 11) B. Duică, 127. În Banat ei contează în mijlocul populației rurale cu 0,45 %, în schimb, la orașe, cu 8,60 %. 12) Lt.-col. I. Antonescu, o. c.

Ernest Desjardins, care ne-a vizitat în 1867, dă, încă de atunci, 400.000 Evrei în România, din care nici jumătate nu este născută în țară ¹⁾.

Meyer's Lexikon dă, pentru 1893—98, în art. „Juden”, o populație evreiască de 400.000, reprezentând 7.41% din populația noastră ²⁾.

„Revue des deux mondes” recunoaște că numărul Evreilor a crescut mult în Moldova după revoluția polonă și că tot vin din Galiția și din Rusia și socotește numărul Evreilor, pentru 1868, la 400.000.

Evreii sau simpatizanții acestora dau cifre cu caracter intenționat :

Americanii, în campania lor acerbă împotriva României, ațâțați de Evrei sau de coreligionarii lor români, umblă să așere o populație evreiască, oprimată la noi, în valoare de 400.000 pentru 1902 ³⁾.

La Grande Encyclopédie, în art. „Juif” al marelui Evreu Th. Reinach, dă 300.000 Evrei, dintre cari $\frac{3}{4}$ de-abia la prima sau la a doua generație ³⁾.

Joseph Halévy, trimisul A.I.U. în Baicani și în România, dă 300.000—400.000, cu câteva orașe locuite exclusiv de Evrei ⁴⁾.

Isidore Loeb, cel mai mare dușman al României, dă cifra de 265.000, pe care o admite și anonimul autor al studiului „La question juive en Roumanie”, publicat în „Revue politique et littéraire du Mars 1882” ⁵⁾.

Dr. Arthur Ruppin, în a sa „Die Juden in Rumänien”, dă, pentru 1899, 256 588 evrei ;

Alți Evrei ne dau ca „o nimica toată de 350.000” — cum se exprimă N. Iorga ⁶⁾.

Uniunea Evreilor Pământeni — U.E.P. dă 250.000 Evrei ⁷⁾, acesta fiind marele interes al lor de a-și ascunde cu orice preț puterea numerică.

Să ne servim, acum, de cifrele fixate de recensământeles noastre, ca și de aprecierile scriitorilor și literaților noștri.

Din proiectul înaintat de cei 31 deputați ai Camerei în 1868, reiese că Evreii se ridicau la cifra de 300.000.

B. P. Hășdeu îi aprecia la o cincime din populația totală ; C. Negri la a șaptea parte ; Eminescu găsea 600.000 „lipitori” ;

Jean Lévy fixa, 30.000 Evrei pentru Muntenia, și 370.000 pentru Moldova, deci, un total de 400.000 ⁸⁾ ;

J. Tanoviceanu găsește peste 400.000 ⁹⁾ ;

1) Op. cit. p. 8. 2) Ed. V, 1893—98, vol. 9, p. 649. 3) Din rezumatul notei adresată de guvernul St.-Unite puterilor semnatare ale tratatului dela Berlin, notă relativă la situația Evreilor în România, etc. Vezi Verax, 239. 4) In Darea de seamă a ședinței din 9.I.1857 a Com.-central din Paris, vezi Verax, 134. 5) Pag. 14—15 și nota 1—5. In chestia agitațiilor evrecești. 6) Din scrisorile publicate în „Viitorul” dela 3 și 4 N-brie 1913 — după B. Duică „Ovreei pământeni și subpământeni, p. 55—60. 8) Op. cit.... 9) La question juive en Roumanie au point de vue juridique et social, Paris, 1882, p. 14—15.

I. Codrescu, găsește în 1867, 400.000, iar în 1887, 600.000 (Din Apărarea Națională, 1900).

A. C. Cuza dă 500.000 ¹⁾;

N. Iorga avea motive să creadă că adevăratul număr al Evreilor în Principate era de 500.000 ²⁾;

Alții dau o populațiune flotantă evreiască de mai bine de 500.000 ³⁾.

Să ne străduim, acum, a scoate un total aproximativ al populației evrești pentru întreg teritoriul etnic românesc, în jurul primei decade a secolului nostru, servindu-ne numai de elementele recensământelor operate, oficial, în Principate, în Austria, Ungaria și Rusia.

In Moldova	după recens. din 1899 un total de	195887
In Muntenia	„ „ „ „ „ „	68852
In Oltenia	„ „ „ „ „ „	4906
In Dobrogea	„ „ „ „ „ „	4276
In Basarabia	„ „ rusesc din 1902 „ „	247200
In Bucovina	„ „ austriac din 1910 „ „	102919
In Maramureș	„ „ maghiar din 1910 „ „	60878
In Ardeal	„ „ „ „ „ „	118179
In Banat	„ „ „ „ „ „	20643

de unde un total de 823740

la o populație totală a tuturor provinciilor de circa 14.137.311, adică în procente, circa 5.10%.

Totuși, și acest total stabilit pentru populația evreiască pe întreg teritoriul nostru etnic este destul de relativ. Fiindcă Evreii și la noi — ca și în Ungaria, Austria și Rusia — s'au eschivat dela declarații, precum, în alte țări, s'au ascuns sub nume ungurești și nemțești, ieșind astfel aparent din cadrul națiunii evrești. Și, mai considerând că, în Principate, numărul lor a fost socotit de toți cercetătorii, ca variând între 300.000 și 500.000, că recensământele au avut loc între 1899—1910, pe când perioada de față se încheie de-abia după 20 ani, nu exagerăm deloc dacă fixăm numărul total al Evreilor aflători până în 1918 pe întreg teritoriul nostru etnic dincolo de 1.275.000, socotind numai un procent de 2,50% spor pentru fiecare an.

* * *

Să ne ocupăm, acum, și de proporțiile îngrijorătoare ce a putut să atingă iudaizarea vieții noastre economice și sociale.

Încă dela a doua jumătate a sec. XIX, iudaizarea atâtor centre urbane și rurale era fapt desăvârșit. Există, ca atare, în Moldova, târguri unde, în afară de șeful de jandarmi, toată populația era evreiască,

1) Op. cit... 2) In chestia agitațiilor avrești. 3) V. V. Protopopescu, o. c., 24.

după cum observă J. Lévy în studiul său ¹⁾. În satele acestei provincii, spune venerabilul luptător A. C. Cuza, tot ce este stăpân, dela arendașul neomenos și viclean și până la chelarul care dă cu măsură strâmbă, este evreu, iar Românul a rămas robul care întreține cu munca sa din greu această puzderie de străini, cari s'au năpustit asupra țării, iar prin târguri, nu se mai țin decât acei pe care îi hrănește bugerul statului ²⁾.

Iudaizarea provinciilor noastre vom avea a o studia în lumina a doi factori : a unei invazii, când înceată sau violentă, și a unui exces de nașteri asupra morților. Factorul din urmă este tot așa de primejdios în rezultate ca cel dintâiu, dacă nu și mai primejdios

Iași este complet iudaizat.

Deja în 1860, Evreii numără, în capitala Moldovei, 3.212 negustori (în care intră 214 Evrei străini) față de 470 creștini și numără 3.721 meseriași (în care intră 185 Evrei străini) față de 1.492 creștini (în care intră 278 supuși străini și 171 țigani) ³⁾. Pe câtă vreme, în 1835, nu exista încă pe Ulița Mare un singur negustor evreu, astăzi — scrie Eminescu — mai nu găsești negustori creștini pe această uliță și tot așa pe celelalte ⁴⁾.

Încă dela 1862, Comisiunea atingătoare de înflorirea capitalei Moldovei constata că Iași era „inundat, debordat de Evrei, de supuși străini și fără nici o legătură cu țara și aceasta în folosul comerțului ce a mai rămas nestrăinat din mâinile Românilor și cerea încetarea colonizării orașului de Israeliti prin încetarea colonizării, furișată dar tolerată, a întregii țări” ⁵⁾.

În expunerea de motive dela 5 Octombrie, 1895, a Ligii Române „Viața” din Iași, datorită lui V. Conta, se constată, cu profundă durere, că în toată Strada Mare, din poarta Palatului Administrativ și până la Str. Carol, centrul activității comerciale, unde cu 25—30 ani în urmă erau numai magazine cu comercianți creștini, astăzi nu se găsesc decât numai trei băcani creștini; iar pe frontul meseriilor, o ruină completă în toate acele străzi populate cu numeroase ateliere, de-abia 2 blănari, un cismar, doi abagii — toate breslele muncitoare au dispărut și odată cu ele au dispărut ceasornicarii și brutarii nemți și breslașii armeni cari făceau un comerț atât de viu cu manufacturi ⁶⁾.

Iași numără, în 1900, 39.441 Evreii — 50.90%, pe câtă vreme Românii de-abia ating 35.645, adică o proporție de 45% ⁷⁾. Patru târguri moldovene în 1912 reprezintă mai mult ca 50% jidovime; Herța cu 66.37%, Mihăileni cu 62.68%, Hârlău cu 56.40% și Fălțiceni cu 53.34% ⁸⁾. Zece orașe numără între 25—50%, ca Dorohoi, Botoșani, Panciu, Bacău, Piatra, Tg.-Frumos, Tg. Neamț, Vaslui, Roman, etc. ⁹⁾.

1) Op. cit., p. 5. 2) Op. cit., p. 15. 3) Verax, tablou XXXVIII, p. 107. 4) Scrieri politice și sociale: Instrăinarea industriei românești. 5) Ibid. bid. 6) Op. cit. LXIV—V. 7) După statistica publicată în Mon. Of. din 14 Dec. 1900. 8) I. Colesco, La population de religion mosaïque en Roumanie, 1915, p. 10. 9) Ibid. ibid.

Alcătuirea pieții comerciale în Moldova era următoarea. Încă din 1887, această provincie numără de-abia 6210 firme comerciale românești și 910 străine, pe câtă vreme, Evreii atingeau cifra de 10.912 ¹⁾). Din totalul de 18.062 firme comerciale în cele 13 capitale de județ pe 1902, Evreii dețineau 10.942 — adică peste 60 %; din totalul de 27.273 meșteșugari, 12.426 erau Evrei — adică 46 % — Români 13.028, iar străinii 1819; iar dacă luăm în considerare cifrele în orașe, din 18.106 meșteșugari, 10.446 Evrei — peste 58 %, 6150 Români și 1510 străini ²⁾). Considerând numărul patentărilor, după județe și comune, vom avea, în 1903, aceste date semnificative: 17.172 patentări evrei față de 14.728 patentări creștini sau în procente: 53.70 % față de 46.30 % ³⁾). Remarcăm o majoritate zdrobitoare care atinge și 85 % în capitalele de județ: Bacău, Botoșani, Dorohoi, Huși, Iași, Piatra, Roman, Fălticeni, Vaslui; în târguri, ca Hârlău, Herța, Tg.-Frumos, Tg.-Neamț, Panciu; în comunele rurale ale Iașului ⁴⁾).

În 1888, Evreii patentari sunt în număr de 14.387 față de 13.075 creștini; în 1900, 17.820 față de 15.039; iar în 1901, 16.441 față de 14.393 creștini, în general, peste 53 % ⁵⁾).

La Botoșani, în 1896, în 39 firme de meșteșugari și negustori — dela marele comerț de bani până la cel de curelari — toți patronii erau exclusiv Evrei, numai în alte 6 posturi, contam noi Români, cu 10 firme și 1 singur Armean: ca brutari, cismari, galanterie, vaccinatori, doctori și confecțiuni de dame — față de 46 Evrei (dintre aceștia, 15 medici și 4 vaccinatori evrei și respectiv: 4 medici și 1 vaccinator). La Huși pin 48 firme evrești la 16 categorii, de abia 7 Români.

Numai în opt județe ale Moldovei, găsim un total de 5552 Români, 906 străini și 12.958 Evrei, ceea ce reprezintă 66.78 % din total ⁶⁾).

Județele cu majoritate zdrobitoare sunt: Botoșanii cu 2.208 Evrei față de 667 Români și străini cu 2.070 față de 739, Iașii cu 3.037 față de 1.038, Suceava cu 1.144 față de 558 și Neamțu cu 1.506 față de 877 ⁷⁾).

Să trecem, acum, la Muntenia. Ea începe să fie de mult râvnită și vor avea și aci succese importante. În această perioadă, însă, străduințele lor sunt mari și succesele corespunzătoare. Ei își largesc — prin invazii și infiltrări încete sau prin excedent de nașteri — zona de influență și ghetto-urile își întind hotarele atingând centrul Bucureștiului și îi întâlnim până în cele mai îndepărtate unghini ale Olteniei, ei se înfig până departe la T.-Severin, unde numără, în 1900, 815 suflete; până în Tg.-Jiu cu 60 suflete; C.-Lung cu 49, Pitești cu 929, iar Craiova cu 2891 ⁸⁾).

1) Verax, 176. 2) Ibid, 301. 3) Ibid, tablou XLVII, 302—3. 4) Ibid, ibid. 5) Ibid, LXVIII, p. 303. 6) Ibid, ibid. 7) Ibid, ibid. 8) Statistica publicată în Mon. Of. din 14 Dec. 1910.

Capitala României număra, în 1900, 43.274 Evrei la 185.697 cetățeni români — adică 15 % din totalul populației, alți 30 % fiind străini. Dar pe tărâm economic, ei reprezintă mult mai mult. Invasia spre București începuse intens mai ales dela 1862, când el devine capitala țării și, ca atare, centrul cultural, politic și economic. Dealtfel, obiectul invaziei nu era numai Bucureștiul, ci întreaga Muntenie. Moldova, sufocată de atâta jidovime, devenise cu totul neîncăpătoare. Iureșul spre provincia de dincoace de Milcov merita toate străduințele. La început, le-a fost destul de greu, întrucât se izbeau de elemente dârze și pricepute în negoț și în industrie. Dar le-a fost greu să pună mâna pe câteva capete de pod. Existau deja vechi colonii evrești cu așezăminte tot așa de vechi în mahalalele din vecinătatea centrului — colonii ce le-au fost de mare ajutor. Și, în felul acesta, noii veniți, în conlucrare cu cei vechi, au reușit, dinainte de 1878, să constituie aproape $\frac{1}{3}$ din numărul breslașilor Bucureștilor. Astfel, din 27.110 suflete câte numărau breslele (7024 capi de familie cu membrii acestora) 16.299 erau ortodoksi și 8617 Evrei. Din străinii aflători pe atunci în capitala țării, 1355 capi de familie se bucurau de protecția rusă, 787 de cea a.-ungară, 545 de cea elenă, 3824 de cea română — în care intrau Evrei și alți străini — și un număr de celelalte. Natural, că, peste 90 % din cei supuși protecției ruse și ungare erau Evrei ¹⁾.

Am mai spus și altădată că Bucureștiul, în vre-o 10 meșteșuguri din cele mai căutate, avea aspect jidovesc. Evreii dețineau o majoritate zdrobitoare și că Români erau majoritari în meseriile ostenitoare și puțin rentabile : muncitori cu ziua, dulgheri și dogari, fierari și potcovari, rotari, sacagii, zidari, cavafi, etc. In comerț, dețineau, deasemenea, majorități zdrobitoare, ca bancheri și zarafi, ca samsari și comisionari, ca arendași și antreprenori, bijutieri și giuvaergii — unde la 123 suflete Evrei, de-abia 3 erau Români, ca hăinari, ca marchitani și mănușari, ca geamgii și comercianți de mobile — unde nu găsim nici un creștin. In alte ramuri tind spre majoritate, ca bogasieri și lipscani, unde ating cam a treia parte ²⁾. Din numărul de 20.794 Evrei aflători în 1878 în capitala țării, 797 capi de familie (3.747 suflete) erau declarați fără profesiune. Dar marele Eminescu deduce că, dacă toate aceste suflete nu trăesc ca muncitori cu ziua și dacă nu sunt rentieri, industriași sau comercianți, trăesc desigur de pe urmele traficului și a samsarlăcului, din operații cari nu produc valori. Dar chiar acest număr — continuă marele poet — ar putea fi augmentat prin mulți, cari, deși înscriși ca comercianți, vor fi făcând și operații de altă natură decât

1) Ibid. Ibid. 1) M. Eminescu — Scrieri politice și sociale. 2) Eminescu, Scrieri politice și sociale : Comerț și industrie.

cele indicate de comerțul ce exercită. Că toți aceștia nu stau cu mâinile în sân, ci se îndeletnicesc cu operații de bani, străine obișnuinței, de aceasta ne putem lesne convinge văzând registrele tribunalului comercial din București, de constatarea protestelor ¹⁾.

Fisionomia pieții Bucureștilor era — încă dela războiul nostru pentru neatarnare, atât în zilele de lucru cât și în sărbătorile cele mari evrești — jidovească, așa că au trecut timpurile, spunea cu mâhnire Eminescu, când Românii erau puternici pe piața românească ²⁾. A. C. Cuza, atacând aceiași problemă, constată că Bucureștii sunt, încă din 1890, în mare parte, întrucât se atinge de comerțul de manufactură în mâinile Evreilor, iar firmele românești, pe fiecare zi, dispar și sunt înlocuite cu firme jidovești, deocamdată în mod discret : La covorul verde, La papagalul roșu, La globul auriu, până ceva mai târziu, când, simțindu-se îndeajuns de stăpâni pe piață, vor apărea și numele proprietarilor ³⁾. O mare dezvoltare luase și industria zărăfiei, a caselor de schimb, pe str. Lipsani și calea Mogoșoaei, unde mișunau zarafi, samsari, antreprenori, rentieri, oameni fără profesie — toți agenți activi ai practicei uzurare și ale căror operațiuni consistau între altele în împrumuturi, variind între 48%—84%, ba la procente cari întrec orice închipuire și prin trei patru giruri și în plus prin amaneturi ⁴⁾. Incet, încet, și comerțul de sticlărie și oiărie, ca și acela de cherestea și de jucării de copii, va încăpea în întregime în mâinile lor, lucru de care ei nu se ocupau pe la 1878 ⁵⁾.

S'a dus negoțul românesc de pe vremuri — scrie cu multă amărăciune marele istoric N. Iorga, vorbind de negustorii bucureșteni — care își făceau auzit glasul încă pe vremea lui CuzaVodă, fiindcă s'au învârstat elemente de adunătură, în astfel de măsură, încât, în timpul marilor serbări jidovești din Septembrie mai toate obloanele din Lipsani erau lăsate ⁶⁾. Și ceva mai departe : Vechii noștri negustori arar mai vizitează teatrele cu locuri prea scumpe pentru punga lor și sunt înlocuiți de străini înlesniți cu bani, mai ales Evrei ⁷⁾.

Din Anuarul General al României pe 1896—97, desprindem : pe str. Lipsani, din 151 firme, 89 evrești ; pe Gabroveni — respectiv ; 32 din 60 ; pe calea Moșilor, 346 din 1102 ; pe str. Șelari, 50 din 68 ; pe str. Șepcari, 5 din 22 ; pe Calea Victoriei, 115 din 524 ; pe str. Carol, 128 din totalul de 263 firme — cifre date cu aproximație după fonetica numelui.

Dar și centre foarte îndepărtate urmau soarta capitalei, pierzându-și fisionomia lor originală. Craiova, centrul celei mai dârze rezis-

1) Eminescu, Scrieri politice și sociale : Comerț și industrie. 2) Ibid, ibid.
3) A. C. Cuza, Meseriașul român, p. 12. 4) Eminescu, studiul citat. 5) Ibid, ibid. 6) N. Iorga, Istoria Bucureștilor, 334. 7) Ibid, ibid.

tențe românești, număra — dacă ar fi să credem statisticeii din 1910 — 2891 Evrei la 36.495 Români. T. Severinul avea, la aceeași dată, 815 suflete ¹⁾. Dar numărul acesta trebuie să fi fost cu totul dedesubtul realităților, dacă ținem seamă că, încă la 1878, s'a alcătuit un comitet local ca sucursală a A. I. U., sporindu-și numărul membrilor cu 48 ²⁾. Și, astfel, Muntenia, Oltenia și Dobrogea intrau în bătaia focului invaziei jidovești.

În județele Munteniei — exceptând Ilfovul — se înregistrează, la 1 Dec. 1899, aceste rezultate care reflectează poziția Evreilor pe scena vieții economice :

în comunele capitale de județ, avem 1167 firme evreiești față de 5181 creștine și 1275 străine ;

în comunele nereședință, respectiv : 95 evreiești față de 1169 și 196 ;

în comunele rurale, respectiv 91 față de 7411 și 297 ;

în total : 1353 firme evreiești față de 13.766 creștine și 1.787 străine, Evreii contând de-abia cu 8% față de — respectiv — 81.46% și 10.51%.

Din Anuarul comercianților și industriașilor din Circ. III a Camerelor de Comerț, desprindem : în orașul Ploești, erau în 1879, 122 neg. evrei la un total de 680, în anumite categorii neexistând nici un creștin. Evreii urcaseră deja munții și îi găsim la Sinaia cu 7 firme din 39, la Predeal cu 2 din 6 — cu fabrici de cherestea și de var ; la Câmpina cu 14 din 56 ; la Mizil cu 7 din 206, la Buzău cu 66 din 297 — foarte mulți cu băuturi spirituoase ; la Târgoviște cu 16 din 312 și la Găești cu 3 din 19.

În Anuarul Circ. II Pitești, găsim, în 1898 : în orașul Pitești, 61 firme evreiești la 24 categorii ; în jud. Olt, 11 la 7 categorii ; în jud. Teleorman, 39 la 13 categorii, iar în jud. Muscel, 1 ceasornicar la Câmpu-lung.

În Dobrogea, ei contează cu 183 firme față de 286 creștine și 948 străine — adică cu un procent de 11.85%.

Din toate județele Munteniei și Dobrogei — exceptând județul Ilfov ale cărui date nu le posedăm — numai județul Brăila contează cu o proporție de 24.40% ca firme jidovești, iar Câmpulungul cu cel mai scăzut : 1.30% ³⁾.

Pentru anul 1901, avem în Muntenia și în Dobrogea, 4074 firme evreiești — patentari față de 56.615 românești și 8.760 străine — adică un total de 69.449 ⁴⁾.

1) Verax, tablou XXIX, p. 52. 2) M. Eminescu, ibid, 3) C. E. Crupenski — Statistica firmelor comerciale în Bul. Statistic General, An. II, p. 137—ap. Verax tablou LXIII, p. 261. 4) Dări de seamă ale Tezaurului Public la 30 Sept., al fiecărui an, 1879—1900—ap. Verax, tablou LXXVII, p. 303.

Considerați, după datele de până acum, peste tot întinsul României, Evreii contează cu un procent meiu de 34.66%, rămânând, în Moldova, stăpâni pe 60.80% ¹⁾.

Din studierea acestor elemente, vom scoate în evidență acest fapt limpede și anume că Evreii, din cele mai vechi timpuri, tindeau și au reușit să ocupe un loc frunte, calitativ și cantitativ, în viața economică. Țintele lor sunt și ele limpezi: ei înaintează, cu pași înceți dar sigur, spre marile centre economice: — Brăila cu 10.881 Evrei; T.-Severin cu 815, Constanța, Craiova cu 2891, Ploești cu 24.130, Pitești cu 830, Buzău cu 1591, R.-Sărat cu 1599 și, potrivit rezistenței celei mai slabe, ei dau afară pe negustorii băstinași lăsați numai la forțele lor.

Să mai dăm câteva date, ca să ne fixăm asupra poziției ce ocupau Evreii în Vechiul Regat luat ca totalitate.

După statistica din 1887, numărul patentarilor în România era de 86.292, dintre cari 58.291 Români, 9.865 străini și 18.135 Evrei ²⁾.

Patentari electori ai Camerelor de Comerț erau, în 1893, 41.855, dintre cari aceia ai jud. Ilfov nediferențiați pe naționalități era de 5.470. Restul de 36.385 se distribuia astfel: 20.262 erau Români, 3.645 străini și 12.478 Evrei ³⁾.

Pentru anul 1901, sunt înregistrate aceste rezultate: 68.802 firme românești, 10.966 străine și 20.515 evreești ⁴⁾.

După statistica oficială din 1900—901, numărul meseriașilor era acesta:

la orașe, fără București, erau 57.832, dintre cari 29.260 Români și 28.572 străini — în care sunt trecuți și Evreii;

la sate și orașele nereședințe, erau 83.876, dintre cari 68.845 Români și 15.031 străini — printre aceștia figurând 9313 de religie creștină sau mahometană și 5.718 Evrei ⁵⁾.

În 1904, avem un total de 96.937 comercianți și meseriași, dintre cari: 21.194 Evrei — 13.955 în comunele urbane și 7239 în cele rurale —; 13.685 străini — respectiv, 8142 și 4543 și 62.058 Români — respectiv 18.862 și 43,196 ⁶⁾.

Să trecem la Basarabia. Aici, invazia a avut loc pe două căi; una cea obișnuită, prin scurgeri din Rusia, Polonia și Podolia și a doua, organizată de stat, prin colonizări agricole evreești.

1) C. E. Crupenschi, studiul citat. 2) Expunerea situației Tezaurului Public la 30 Sept., 1887, p. IV—ap. Verax, 176. 3) C. E. Crupenschi st. cit.—ap. Verax, 176. 4) Dări de seamă ale Tezaurului Public la 30 Sept. ale fiecărui an, 1879 — 1900, ap. Verax, tablou LXVIII, p. 303. 5) Encicl. Rom. v. III Politica meseriilor, p. 216. 6) Din statistica profesiunilor supuse impozitului de patentă pe 1904, alcătuită de Dr. G. D. Creangă. Vezi „Situația străinilor în comerțul și meseriile țării în 1904” în Univ. 29.11.937.

Din cele expuse în altă parte, am stabilit că populația totală a provinciei era, în 1902, de 2.143.300 suflete, dintre cari, Români 1.323.151 și 247.200 Evrei ¹⁾, toți răspândiți mai cu deosebire în județele din nordul și centrul ei.

Nu posedăm date statistice pentru Evrei pe de o parte, Români și alte naționalități pe de alta, sub raportul comerțului și meseriilor exercitate de unii și de alții. Dar vom da alte date asupra numărului locuitorilor care ne vor servi ca indicație în problema ce ne interesează.

Să luăm câteva centre. Orașul Cahul, la o populație de 7.900 locuitori în 1902, număra 3.700 Evrei față de 1.850 Români; cari numai negustori sau meseriași nu puteau fi toți. Orașul Bălți, la un total de 21.000, numără 8.700 Evrei și 9.300 Români;

Orașul Hotin, la un total de 31.800, număra 12.000 Evrei și de-abia 4.500 Români;

Orașul Orheiului la un total de 14.800, număra 7.000 Evrei și de-abia 5.000 Români;

Orașul Bender-Tighina, la un total de 35.400, număra 8.000 Evrei și 10.000 Români;

Târgul Călărași, la un total de 2.345, număra 1.028 Evrei;

Chișinăul, la un total de 131.000, număra 60.000 Evrei și 71.000 alte naționalități;

Județul C.-Albă număra 74.250 Evrei la un total de 380.700;

Județul Orheiului număra 30.000 Evrei la o populație de 225.310, dintre cari 202.000 Români;

Județul Hotin număra 13.50% Evrei și 80% Români;

„ Tighina „ 38.600 Evrei la 128.800 Români din totalul de 167.698;

Jud. Bălți număra 12% Evrei la un procent de 85% Români ³⁾ etc.

Despre coloniile agricole unde numai agricultura nu se făcea și unde rămânea pământul în paragină altădată, aceasta dovedește în mod neîndoios că aceste populațiuni vagabonde, trândave și murdare erau făcute numai pentru specularea de bunuri, dar nu și pentru crearea de bunuri. Oricum, această provincie își pierdea personalitatea prin inundarea orașelor și târgurilor cu mulțimi cari disprețuiau ade-vărata muncă.

Bucovina, laolaltă cu Moldova și Basarabia, formau țara peste care domnea, cu glorie și înțelepciune, Ștefan cel Mare și, pe când în timpul domniei acestuia, dacă număra câțiva Jidovi trecători cu rosturile lor, în primul deceniu al veacului, această Moldovă număra 546.006 Evrei. În perioada de față ea este pe de a întregul jidovită.

1) Din statistica profesiunilor alcătuită de Dr. G. D. Creangă pe 1904. 2) Zamfir Arbore, v. I, Dicționarul geografic al Basarabiei, Buc. 1904, passim. 3) Ibid. passim.

În 1880, Sadagura număra 3.888 Evrei față de un total de 4.836; Vijnița, 3.795 față de 4.156, iar Cernăuții 14.449 față de 4.500.

În 1890, aceeași Sadagura 3.708 față de 4.816 și Cernăuții 17.359 față de 54.171 ¹⁾).

În toată provincia, s'au înregistrat — în 7 târguri și 7 orașe — 38.645 Evrei față de o populație de 113.499; iar în 1890, 49.704 Evrei față de 128.654 creștini ²⁾). Dela 1868 până la 1880, Evreii crescuseră cu 41.10 %, pe când celelalte naționalități ³⁾ numai cu 7.84 % ⁴⁾). Numai între 1880—1890, populația spori cu 13.02 %, iar Evreii cu 22.69 %.

În 1910, avem aceste rezultate întristătoare :

	Evrei	Români	
Gura Humorului numără	2050	la 708	din totalul de 5257;
Rădăuții	5940	„ 4445	„ „ „ 16604;
Sirete	3178	„ 715	„ „ „ 7815;
Storojineț	3453	„ 3039	„ „ „ 10266;
Suceava, fost cet. de scaun	4200	„ 3667	„ „ „ 11314;
Câmpulung numără	1577	„ 5574	„ „ „ 8726;
Boian	1181	„ 5125	„ „ „ 7340;
Sadagura	3410	„ 14	„ „ „ 4439;
Rohozna	2279	„ 4	„ „ „ 4207;
Văscăuți	961	„ 9	„ „ „ 5749 etc.

Cernăuții au evoluat în felul următor :

În 1857, număra 4678 Evrei la 4800 Români;

În 1880, respectiv, 11449 față de 6431;

În 1910, respectiv, 25651 față de 5569, iar cu cele cinci suburbii la un loc : Horecea, Caliceanca, Clecucica, Mănăstêrișca și Roșă (aceasta singură număra 3853 Români) 28.613 față de 13.440. Orașul Cernăuții și districtul numărau 39.527 Evrei la 42.886 Români față de 164.666 alte naționalități ⁶⁾).

În sudul provinciei, nu exista nici o comună rurală în care să nu se fi așezat Ovreiul, afară de Costâna-Suceava ⁷⁾). Vijnița era socotită Palestina ruteană-evreiască sau Palestina de azi a Bucovinei ⁸⁾).

Negustorii bucovineni atingeau un total de 10312 : Românii contau cu 444, străinii cu 1226, iar Evreii cu 8642. Acești 8642 neguțători evrei, cari se ocupau cu negoțul de lemne, bere, fier, galanterie, grâne, păcură, petrol, piele, vite, fructe, aveau la dispoziție o populație creștină de 692800 care se trudea pentru bunăstarea celor 102.919 Evrei. Că și

¹⁾ Verax, tabl. XVIII, p. 342. ²⁾ Ibid, ibid. ³⁾ Schirmer, Statische Monat, schrift, Viena, III, p. 503 — ap. B. Duică, 159. ⁴⁾ B. Duică, 101. ⁵⁾ I. E. Torontiu, Poporația și clasele sociale din Bucovina, Buc. 1916. ⁶⁾ Ibid, ibid. ⁷⁾ B. Duică, 164. ⁸⁾ Dr. von Inama-Sternegg și dr. Rondberg în St. Monats, XVII, p. 469 — ap. B. Duică, 160.

toată munca capabilă să întrețină cei 8642 negustori o făcea țăranul lui Torouțiu ¹⁾.

În Ardeal, situația Românilor începe să devină dramatică odată cu anul 1867. Aici, ca și în Banat, în toate târgurile și orașele dacă erau câteva mii de Evrei. Propriu zis, până la revoluția din 1848, în tot Ardealul erau de-abia 15.573 Evrei. Imediat după încheierea pactului dualist, când încep a se bucura de drepturi de cari erau lipsiți și de așezarea în orașe, în 1870, numărul atinge cifra de 24.842, adică 1.17% din totalul, populației, dintre cari 21.017 în comitatele ungurești unde nobilii îi găzduiră și susținură, 1351 în cele săsești și 2474 în cele săcuiești ²⁾.

Orașele încep să-și cunoască și, ca atare, să-și jidovească înfățișarea. La 1870, Alba-Iulia numără 1221 Evrei, Clujul 3008, Făgărașul 276, Dej 351, Murăș-Odorhei 773, Brașovul 217, Sibiul 163—pe când la 1853, avea 23, iar la 1857, numai 9¹⁾. Până în 1890, Ovreii numărau peste câte 1000 suflete în 12 orașe românești în Ardeal ²⁾.

Oradea Mare număra, până sub domnia lui Iosif II, foarte puțini Evrei și nu aveau voie a locui decât în cartierul Catanaváros și a umbla numai până la apusul soarelui. Odată cu 1848, ei câștigă deplină libertate de a se așeza în oraș, iar dela 1848, gravitează tot mai mult spre oraș și cumpără proprietăți. Curând ei numără peste 10.000 inși și cuceresc comerțul, industria mare, finanțele — poziții ce, altădată, le aveau în mâinile lor Macedo-românii ³⁾. În Făgăraș, apar, în 1880, firme evrești, când apar și prin sate, unde au pătruns cu sprijinul cel mai draconic al statului maghiar și toate aceste infiltrări aveau loc în jurul unei cârciume al căror monopol îl dețineau aproape în întregime Evreii. În 1913, rămăseseră doar 90 meseriași — patroni și ajutoare și 5 firme comerciale în tot orașul. Rând pe rând, toți vechii și vestiții negustori români au fost distruși de noua politică maghiară care i-a silit să rupă legăturile vechi și firești cu Țara Românească și să lege altele cu Budapesta și Viena ⁴⁾. Aradul numără, în 1867, 3710 Ovrei, comitatul 6910; în 1871, erau în stare să aleagă deputat pe fiul rabinului, iar în 1894, erau deja 40 de consilieri evrei. Așa că, după cum încheie B. Duică, în trei generații, Ovreii cuceriră Aradul ⁵⁾. Brașovul intră în complectă jidovire. Tot negoțul mare este în mâinile lor, librăria, tipografia și băncile mari—comercială și de credit ungar; avocătura, toate trec la Ovrei. Alungați din Rusia, ei se așează în valuri în cetate, favorizați și de războiul economic cu Austria, când negustorii noștri se retrag de pe piață. Ungurii,

1) I. E. Torouțiu, II, p. 144—145. 2) B. Duică,.... 3) Bielz, în Transilvania, 1861 — ap. B. Duică, 109. 4) B. Duică, 126. 5) N. Piru, Oradea Mare, p. 72. 6) Al. Bărbat, Dezvoltarea și structura economică a Țării Oltului, p. 81—85 și Monografia orașului Făgăraș, de preotul Nicolae Aron. 5) B. Duică, 142.

la rândul lor, ca să lupte împotriva Românilor, au pus în prima linie de foc pe Evrei și toate cuceririle și le rezervă în folosul lor ¹⁾. Astfel, rând pe rând, dispar autochtonii și Macedo-românii „greci” și centrele noastre atât de pline de viață românească se afundă, încet încet, în întunecimea kahalului evreesc, unde va trona concurența sângeroasă, frauda josnică, minciuna urâtă, falsitatea unei civilizații importată de Evrei și conspirațiile împotriva națiunii și a statului românesc.

b) Rezultatele mișcării populației

Să studiem, acum, fizionomia nouă ce capătă țările noastre sub înrăurirea mișcării populației prin raportul între nașteri și morți, la autochtoni și la năvălitori. Dacă ne referim, așa dară, la configurația demografică a provinciilor românești rezultând din mișcarea populației, vom avea de înregistrat aspectele ce urmează.

Orașul Iași se soldează, pentru perioada 1869—1876, cu un plus de 3251 în favoarea Evreilor și cu un deficit de 5415 în paguba creștinilor ²⁾. Intre 1881—1890, s’au născut, în acelaș oraș, 11.623 copii creștini și 14.737 evrei, dar au murit 13.204 creștini și 10.629 evrei—de unde un excedent de 5689 în beneficiul acestora și în paguba creștinilor : 4108 plus de nașteri la Evrei, 1581 plus de morți la creștini ³⁾. Pentru perioada 1870—73, rezultă pentru creștinii Iașilor un deficit asupra nașterilor de 1816 și un excedent de 1520 pentru Evrei ⁴⁾. Intre 1893—1901, Evreii au avut un excedent de 8575 nașteri asupra morților, pe câtă vreme Români au avut un excedent de 2150 asupra nașterilor, — cu alte cuvinte, se nasc 19.373 Evrei și mor 8850, mor 11.000 Români și se nasc 8.648 ⁵⁾.

Aceste fenomene îngrijorătoare se observă și peste tot cuprinsul Moldovei. Dacă considerăm nașterile și morțile în 1891, în cele 13 județe, vom obține aceste triste rezultate : la ortodoxi, morții depășesc nașterile cu 891, iar la Evrei, nașterile depășesc morții cu 1388. De unde, un excedent în favoarea acestora de 2277 ⁶⁾. În comunele rurale, vom avea, pentru 1892, la un total de 50.229 nașteri la ortodoxi și de 2201 la Evrei, înregistrat un spor de numai 2008 suflete la cele dintâi, pe câtă vreme Evreii au înregistrat un spor de 1244 suflete ⁷⁾, deși, normal ar fi fost un spor de numai 87, de unde rezultă un spor real de 1921 în proporție cu ortodoxii. Toate somitățile medicale ale timpului au fixat aceste stări îngrijorătoare pentru întreg Vechiul Regat ⁸⁾. Dacă luăm numai șease județe din Moldova : Bacău, Iași, Putna, Tecuci,

1) B. Duică 144—45. 2) Dr. Agappi, Studii demografice as. populațiunii orașului Iași — ap. Verax 316. 3) A. C. Cuza, p. 10—11. 4) Ibid, XL.VII. 5) Ibid, 643. 6) Ibid, 216. 7) Ibid, 200—210. 8) Ibid, 220 urm.

Tutova și Vaslui și le judecăm sub acest raport, neamul evreesc se arată tot așa de prolific. Evreii au crescut, în 53 ani, (între 1839—1892) cu 1000 %, adică cu de zece ori mai mult — înmulțindu-se prin invazie neîncetată și prin nașteri ¹⁾.

În mișcarea populației din comunele urbane ale Moldovei pe perioada 1870—1893, excedentul morților creștini asupra nașterilor în număr de 115.241 era de 29.786, pe câtă vreme excedentul nașterilor Evreilor în număr de 121.108 asupra morților de 82.593 era de 38.515 ²⁾.

Dacă luăm în considerare Bucureștiul în luna August 1890, constatăm : la 431 creștini născuți, au murit 370 și la 61 Evrei născuți, au murit 37 — adică 14.60 % nașteri și 10 % morți sunt evrești ; în luna Octombrie, sporul la Evrei este de 30 % ³⁾. Din datele pe 1891, înregistrăm : 5211 nașteri ortodoxe au dat de-abia un spor de 303 suflete, pe câtă vreme, 1053 nașteri evrești au dat un excedent de 472 suflete. Brăila stă și mai prost : la 1517 nașteri ortodoxe, avem de-abia un spor de 3 unități, iar la 417 nașteri evrești, avem un excedent de 201 — adică un procent de peste 45 % ⁴⁾.

Pentru Muntenia, avem, în perioada 1870—1893, un excedent de 14721 la un total de 33914 nașteri evrești față de un excedent de 17.943 abia la un total de 382.988 nașteri ortodoxe ⁵⁾. Pentru Evrei, un procent de 43.33 % față de 1.45 % de-abia pentru creștini. Dobrogea contează cu o creștere de 1298 pentru Evrei și de 5864 pentru creștini ⁶⁾. Dacă considerăm o altă perioadă, 1900—1901, vom statornici, iarăși că Evreii înregistrează excedente în județe și în orașe, atât în Moldova cât și în Muntenia și Dobrogea, exceptând două centre : T.-Severin și C.-Lung, pe 1901 ⁷⁾. În ce privește mișcarea populației rurale pe aceeași perioadă, Evreii stau și aici deasupra : cu excedente de 1106 pe 1900 față de 22411 ortodoxi și 1290 catolici și de 1017 față de 18.781 ortodoxi și 973 catolici pe 1901, aceasta în Moldova ; iar în Muntenia și Oltenia, Evreii excedează cu 27 față de 51.456 ortodoxi și 137 catolici ; iar pentru 1901, cu 22 față de 46.616 ortodoxi și 91 catolici. În Dobrogea, se mențin tot așa de bine ⁸⁾.

Judecând problema aceasta pe o perioadă mai lungă, 1895—1901, vom avea :

- în România, Evreii au excedente de nașteri de 4557 — adică 17.60 % la o populație medie de 263.436 (populația pe 1901 fiind de 276.493) ;

1) A. C. Cuza, 246. 2) Buletinul Dir. G-rale a Serv. Sanitar, An. XI, No. 21 și 22, p. 350—ap. Verax 314—315. 3) A. C. Cuza, 12—13. 4) Ibid, 216. 5) Bul. Dir. G-rale citat mai sus. 6) Ibid, ibid. 7) L. Colescu—Mișcarea populației României pe 1900 și 1901. 8) Ibid, ibid.

pe câtă vreme populația ortodoxă cotează cu un excedent de 70.535—13.50 %, la o populație medie de 5.311.627 (populația pe 1901 fiind de 5.565.437) ;

la catolici și protestanți, excedentul este de 1527—10 %, la o populație medie de 165.090 (populația pe 1901 era de 472.232) ;

la celelalte religii : Armeni, Mahometani, Lipoveni și necunoscuți, excedentul este de-abia de 402—6.30 %, la o populație medie de 64.664 (cea pe 1901 fiind de 67.412).

Țările Românești numărau, în 1901, un total de 6081172 suflete ¹⁾. Constatăm, așa dară, că, deasupra tuturor și în toate provinciile, Evreii dețin recordul în excedentul de nașteri.

La Românii de peste munți, se observă acelaș fenomen : aceștia cresc, între 1890—1900, de-abia cu 6.1 %, populația întregii Ungarii cu 8.50 %, numai Ovreei cu 9.50 %. În 1910, Ovreei erau în toată Ungaria 932.458, reprezentând 4.5 % din totalul populației ²⁾.

Prin invazie obișnuită și nepregetată — zvârlită din toate țările limitrofe sau mai depărtate unde nu sunt doriți sau chemați de prostia și de bogățiile noastre — sau prin excedent de nașteri, fisionomia etnică și originală a provinciilor noastre se altera, mai bine zis, se iudaiza. Ca atare, moravuri și atitudini, apucături și datini, port și îmbrăcăminte, concepție despre artă și știință, despre viața religioasă și economică, ca și despre ființa și evoluția ideii de națiune și de stat, etc., totul își va pierde, încet încet, din originalitatea și curățenia tradițională.

Toată transformarea de necrezut a vieții noastre, curată și liniștită de altă dată, se observă și în lumina acestor fenomene sociale. Încă dela apariția pe pământul țărilor noastre a Evreului matrapaz, cămătar și cârciumar, se observă o profundă scădere în îmbunătățirea traiului și, de aci, o influență asupra moralității. Țăranul moldovean, exploatat prin toate manoperele uzurare și prin beție, ni se înfățișează — scria Eminescu — abătut ca un idiot, fără viața și fără plăcere pentru viață. Dacă ne referim la cronică judiciară de pe timpuri, observăm, pe anii 1872 și 1874, o creștere a numărului delictelor și crimelor la pătura țărănească, ceea ce dovedește o micșorare a simțului moral și, împreună cu aceasta, alterarea simțului dreptului ³⁾. Și aceasta se datorește cametei celei mai barbare și comerțului abrutizant de băuturi spirituoase. Iar D. Holban scria cu mult înaintea marelui poet : „Cu cât îi merge lui (Evreului) bine, cu atât comuna merge sărăcind..... locuitorii îi vezi acum bețivi, potlogari, leneși, zdrențeroși și plini de verimină cum fusese odată Ovreiu când a venit în sat și, pe lângă toate, apoi, ei sunt și datori până în grumaz.....” ⁴⁾.

1) Verax, tablou LII, p. 311. 2) B. Duică, 128. Vezi și Balogh, o. c. 3) Scrieri politice și sociale, Rezultate ale uzurei în România. 4) Trib. Românilor, 1864, No. 191.

Fenomenele demografice atât de neînsemnate în aparență sunt datorite în parte prolificității și rezistenței biologice a poporului evreu, dar este în strânsă și intimă legătură cu buna lor stare materială. Era lucru bine stabilit că Evreii, încă de pe la 1850, stăpâneau, laolaltă cu ceilalți străini, toate bogățiile țării ¹⁾. Trei sferturi, cel puțin, din întreprinderile industriale ale Moldovei, Evreii le aveau în mâinile lor ²⁾. Iașul pierdea, între 1831—1860, un număr important de negustori și meseriași, pe câtă vreme, Evreii creșteau cu 368 %, iar creștinii descreșteau cu 129 % ³⁾. Câteva mii de bogătași evrei se soldează cu de două ori mai mulți scăpătați creștini. Românii, deși prolifici din natură, dar munciți la munci grele, exploatați în tot felul și otrăviți de băuturi falsificate și apăsați de datorii tot așa de grele, regresau pe zi ce mergea. Situațiile mai sus expuse sunt reflexe ale poziției ce fiecare națiune deține în viața economică. Cine stăpânește această viață acela trăiește mai bine, deci, trăiește mai mult. Mizeria materială este un efect firesc al situației ce ocupă poporul românesc pe frontul economic național. De aceea, ne-am oprit ceva mai mult asupra acestei probleme care pune în lumină atâtea și atâtea alte probleme.

c) Evreii și proprietatea națională

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Un alt fenomen social-economic care schimba fundamental fisionomia etnic-românească a satelor și orașelor noastre era dreptul civil al Evreilor de a avea proprietate rurală sau urbană. În lungul vremurilor, Evreii s'au izbit de un netto categoric sub acest raport. Această severă restricțiune se aplica și în alte provincii — ca, în Ardeal, de o pildă, unde nu puteau poseda până la o anumită dată, pământuri—iar în provinciile Vechiului Regat li s'a refuzat, categoric, posesiunea de pământuri la țară, până la constituția din 1923. Singurul drept de care s'au bucurat în Vechea Românie a fost acela de a fi putut poseda proprietăți urbane și, în felul acesta, Evreii au ajuns să cumpere orașele și comunele noastre.

Astfel, Evreii, posedau, în 1903, în comunele urbane din Moldova, averi cari se ridicau la 31 % din proprietatea funciară și anume: 9.089 proprietari urbani evrei posedau proprietăți urbane în valoare de lei aur 113.370.436 față de 21.121 creștini cari posedau valori de lei aur 252.121.718.

La Iași, Evreii proprietari în număr de 2.028 posedau imobile în valoare de 41.170.576 lei aur față de 2659 creștini cari posedau valori de lei 61.006.778.

1) A. C. Cuza, XVIII. 2) Verax, 304. 3) Ibid, tablou XXXVIII, p. 107.

La Botoșani, 1173 Evreii proprietari întrec ca valori funciare pe cei 1241 creștini, cu 12.500.000 față de 12.104.000 lei aur;

La Dorohoi, 657 Evreii posedă valori de lei aur 51.830.650 față de cei 355 creștini cari posedă deabia 2.830.000;

În târgul Mihăileni, Evreii sunt stăpâni în proporție de 82 % față de numai 18 %;

Hârlău, Dorohoi, Herța, Tg.-Frumos, Fălticeni, Vaslui se apropie de această proporție ¹⁾.

Nu posedăm date privind această problemă pentru București și Muntenia și nici pentru celelalte provincii.

d) *Nouii aspecte estetice și morale ale târgurilor și pieții.*

Încă alte considerațiuni cari contribuiau ca orașele și târgurile noastre, precum și întreaga noastră viață să și schimbe fizionomia originală erau și elementele estetic și moral.

Odată cu așezarea Evreilor la noi, dar mai ales în perioada de față când ei cuceresc atâtea poziții importante în țările noastre, viața noastră românească, caracterizată prin corectitudine și stăpânită de un întreg sistem de norme morale, a început să cam șovăie, să se abată dela vechile linii de conduită. Și această cu bună dreptate. Evreii introduc măsura strâmbă, lipsa la cântar, concurența necruțătoare și sfidătoare a oricărei așezări morale, „smomirea călfelor” și atragerea clienților prin toate tertipurile, falimentul ca îndeletnicire de căpetenie în viața economică, mituirea pe tot frontul și, deci, cedarea către ei a oricăror privilegii, comerțul clandestin de carne vie, înmulțirea organelor de publicitate și prostituarea presei, șantagii de tot felul, o avalanșă de capitaluri indigene evreiești și internaționale, atât de eftine numai pentru ei, tot comerțul și industria la picioarele lor, etc. Cu aceste arme atât de tari au putut să înrăurească cu ceva și asupra structurii sufletești a Românului.

Toată activitatea în comerț a Evreului este insuflețită de facultatea lui de a înșela. Falimentul a fost și este una din formele cele mai rentabile — este o instituție fundamentală a vieții evreiești. Dacă falimentul a însemnat în alte țări un dezastru, în România, cât mai multe din acestea au dus la marea aristocrație evreiască. Datorită atâtor lacune din legislație, Ovreiuul — declarat falit odată sau de mai multe ori — începe din nou comerțul pe numele nevastei sale, al vre-unui cunoscut sau rudă apropiată, ceea ce a pricinuit pagube mari economiei naționale și prestigiului comerțului românesc în străinătate.

1) Verax, tabl. XXXVIII, p. 107.

Dacă luăm numărul falimentelor pe 1878—1892, vom avea aceste rezultate :

în Moldova, s'au declarat 654 falimente, dintre cari 530 simple, 102 frauduloase și 22 cu caracter necunoscut ; la toate acestea, Românii participă cu 74, străini cu 63, iar Evreii cu 517—adică cu 80 % din total ;

în Muntenia și Dobrogea, s'au declarat 1200, dintre cari 889 simple, 73 frauduloase și 157 cu caracter necunoscut ; la toate acestea Românii participă cu 435, străini cu 160, iar Evreii cu 522—42.00 % ;

pe toată țara, Vechiul Regat, s'au declarat 1773 falimente, dintre cari 1419 simple, 175 frauduloase și 80 cu caracter necunoscut. La toate acestea, Românii participă cu 509, străinii cu 235, iar Evreii cu 1039—67.00 % ¹⁾.

După alte date ce le împrumutăm dela Eminescu, în perioada 1870—1879, s'au declarat faliiți 259 comercianți, între cari 130 creștini și 129 Evrei, numai la București ²⁾, iar la tribunalul comercial s'au intentat, în 1875—1877, procese în număr de 6072, dintre cari 3236 de către Evrei și 2836 de către creștini și institute de bancă ³⁾. Nu vor trece ani mulți și toate tribunalele comerciale din țară vor fi ocupate să rezolve procese în proporție de 90 % evreești sau provocate de ei prin metodele cunoscute de toți.

După datele ce ni le pune la dispoziție J. Lahovary în a sa valoroasă lucrare, s'au înregistrat, între 1892—1897 :

la Iași, 1 Român falimentar și 3 străini față de 121 Evrei — 96.80 %, iar în opt județe din jurisdicția aceleiași curți de apel : 14 Români și 10 străini față de 320 Evrei—93 % ;

la Galați : 16 Români și 26 străini față de 89 Evrei—67.94 % ; în șapte județe ale aceleiași jurisdicții — în care se cuprindea și Dobrogea — respectiv : 10 și 36 față de 271—85,50 % ⁴⁾.

Meșteri neîntrepuți în falimente și în toate delictele de înșelăciune, în excrocherii și în santaje, etc., pe toate le-au ridicat la rangul de virtuți naționale. Cronicile judiciare sunt pline de numele lor : în Bucovina, în perioada 1882—85, erau înregistrați pentru escrocherii 99 creștini față de 106 Evrei, iar pentru bancrute frauduloase, respectiv : 2 față de 79 ⁵⁾. La Iași,—după raportul Camerei de Comerț, au fost, între 1904/9, 157 falimente ale străinilor și de-abia 9 ale Românilor.

Profesioniștii evrei pregăteau pe comercianți pentru falimente frauduloase, încât parchetul de Ilfov s'a văzut silit a delega în Martie 1893, pe un judecător de instrucție care să urmărească pe samsarii evrei cari măsluiau registrele pentru falimente ⁶⁾.

¹⁾ D. G. Maxim, Cauzele înmulțirii falimentelor în România, 156 și urm. — ap. (Verax, 258—59. ²⁾ M. Eminescu, Industrie și comerț. ³⁾ Ibid, ibid. ⁴⁾ Op. cit. ⁵⁾ Verax, o. c., ⁶⁾ După Univ. din Aprilie, 1943.

Spionajul a fost dintotdeauna o instituție a vieții evrești. Au servit cu acelaș zel de arginți și pe Mammona și pe Iehovah. Walter, panegiristul lui Mihaiu Viteazui, ne relatează că acest domn tăia, în Noembrie 1593, vre-o 200 samsari și pe toți Evreii cari, după datina lor ca totdeauna, se pretau ca vânzători ai țării ¹⁾. Au ațâțat mulțimile la revoltă, faptele lor au împins poporul la mișcări sângeroase, totul în folosul lor. Nu s'au simțit legați — în nici un fel și niciodată — de țara noastră și de destinele neamului românesc. Presa lor asmuțea pe cetățeni la nesupunere la legile țării și profera injurii și venin la adresa conducătorilor legitimi ai țării cari au creat din neant o țară liberă și bogată. Campania împotriva Brătienilor a încetat de-abia în 1938 când s'a semnat actul de deces al celei mai imunde prese.

Printre multe alte metode de dizolvare a curățeniei sufletești și a coeziunii naționale și creștine, a fost și cartea — acea carte pornografică ce se răspânda, datorită unui preț modest, prin toate clasele sociale și elevii de școală. Ca să otrăvească nevinovăția sufletească a copilăriei și tineretului, subminând, astfel, cea mai solidă bază de rezistență a poporului și statului nostru, ei trebuiau să devină proprietarii industriei forestiere și a hârtiei, a tipografiei și librăriei. Prin 1906, existau în orașul Iași, numai 2 librării românești și 16 evrești, precum și, respectiv, 2 tipografii față de 6; toți anticării, în număr de 10, erau Evrei ²⁾. Ziare, reviste și tot ce va contribui să corupă mintea și sufletul unui popor vor fi ale lor și, astfel, se pierdea sufletul și vigoarea morală a noastră. Dela început, și cinematografele vor cădea în mâinile lor și, odată cu aceasta, vor avea la îndemână toată armătura cu care vor săpa, zi de zi, la temelia familiei și a bisericii, a națiunii și a statului.

O altă metodă de destrămare socială a fost mituirea prin care au devenit stăpâni pe furnituri și toate bogățiile și au pătruns în sferele cele mai înalte ale conducerii. Cu arginți, au corupt justiție, armată administrație, școală, presă, etc. Câți publiciști de seamă și câte conștiințe luminate și condeie talentate românești, au ajuns să numească pe Evrei „element de ordine”, pentru ca A. I. U. și marea presă iudeomasonică să speculeze asemenea nesocotite afirmații. Cumpărarea de conștiințe le-a fost o îndeletnicire care n'a cunoscut nici un scrupul și prin care Evreii s'au întrecut pe ei înșiși. După Evreul Théodore Reinach, această instituție și virtute națională evreiască ar deriva din îndelunga lor specializare în comerțul de bani, ceea ce explică superioritatea lor în această ramură și în toate compartimentele cari se leagă de aceasta, precum și în frecvența defectelor ce ea naște: asprime,

1) Papiu Ilarion, Tezaur, v. I, p. 13. 2) V. Săghinescu, o. c., p. 124—125.

gust nemăsurat de câştig, fineţă degenerând în duplicitate, înclinarea de a crede că totul este de vânzare şi că este legitim de a cumpăra totul ¹⁾.

Din totdeauna, Evreii au biruit pe negustorii băştinaşi, cu o concurenţă de distrugere. Solidaritatea de rasă, mărfurile în serie şi surogatele arătoase, reclamele asurzitoare, „smomirea“ calfelor şi a clier-telei, erau aţmele cu cari luptau. Ei n'au cunoscut marfa artă. — nici la noi, nici în Palestina sau Babilon. Tcate aceste atentate la tăria noastră se puneau la cale în „havra“ lor — acea asociaţie ocultă similară cu cooperativa şi care îşi are locul în fiecare sinagogă fapt ce l-a scos în evidenţă prof. A. C. Cuza.

Încă o îndeletnicire de căpetenie le-a fost specularea tuturor bunurilor şi valorilor, fără a risca nimica. Au pescuit întotdeauna în perioade turburi sau, cu o diabolică perseverare, au pregătit asemenea turburări. Revoluţia din Ardeal din 1848, când a curs atâta sânge românesc, i-a îmbogăţit ; războiul pentru independenţă, purtat cu atâtea jertfe băneşti şi cu atâta sânge îmbelşugat pe câmpiile bulgare, a fost alt prilej fericit de a se îmbogăţi ; distrugerea marii proprietăţi şi a clasei boiereşti i-a îmbogăţit peste măsură, şi, prin aceasta, au provocat — alături de căţiva străini şi latifundiari — revoluţia din 1907, când ţara a sângerat atât de crunt, dar ei nu şi-au primit cuvenita pedeapsă ; războiul de întregire, cu tot cortegiul de crize sociale şi financiare, când toate elementele de valoare s'au distrus, ei s'au îmbogăţit, ca să poată teroriza, mai târziu, întreaga noastră viaţă politică, financiară şi culturală. Intotdeauna, s'au pus deacurmezişul nevoilor noastre de stat.

Un alt mijloc de a exploata buna credinţă a publicului a fost românizarea numelui şi a firmelor. Acestea poartă nume româneşti şi embleme sugestive luate din istoria naţională sau din viaţa poporului, ca : „La Mihai Viteazul“, „La Ştefan cel Mare“, „La Alexandru cel Bun“ sau altele, ca „La Mireasa“, „La Țărăncuţa“, etc. Şi astfel, atrăgeau clientela naivă şi încrezătoare.

Numele de botez şi de familie şi-l schimbă cu uşurinţa cu care îşi schimbă albiturile, dând impresia că s'au asimilat în totul naţiunii dominante. Ba, unii au ajuns să poarte nume cari amintesc pe cele purtate de boieri cu răsunset istoric, de marii bărbaţi de stat şi înalţi demnitari, sau de eroi ai neamului nostru, ca Avram Iancu, etc. Cele mai multe nume traduse din nemţeşte, amintesc nume de obiecte pentru care au avut predilecţie, ca nume de aur, argint, pietre preţioase, sau nume de oraşe, de animale, de culori, de vegetale ; etc. ²⁾.

Grande Encyclopedie, XXI, p. 273 „Juif“ de Th. Reinach, 2) Verax, o. e., 279—280.

Prostituarea presei era soră cu prostituția și proxenetismul care a fost și rămâne o îndeltnicire pur evreiască — importată la noi de către Evreii din Rusia și Polonia. În Moldova — ne informează R. Rosetti — mai mult ca nouă zecimi din numărul caselor publice sunt ținute de Evrei sau de Evreice, iar numărul prostituatelor evreice întrece cu de patru ori pe acela al creștinilor. Dacă moravurile în familiile bogate sunt bune, în cele sărace nu este deloc urât ca să se tragă profit din irumusețea soțiilor și a fetelor. La Iași, un mare număr din familiile jidovești se dedau ani lungi comerțului corpului lor, ca, atunci când reușeau să strângă o mică zestre, să găsească ușor un soț jidov ¹⁾.

Evreul nu vede nimica monstruos în acest gen de comerț, precum nu vede așa ceva în celelalte genuri ²⁾. Ovreeii din Varșovia făceau comerț întins de carne vie cu fete europene tocmai în America de sud, de unde au fost expulzați, în 1913, peste o mie din ei, —supuși ruși. Monopolul în acest domeniu, pe calea Europa-America, îl dețin ei, doar la C'pol se izbesc de concurența unor Greci și Armeni. Toată marfa din cele două Americi —marfă de rasă și de culoare — este exclusiv evreiască. Alții duceau marfă în China, în Turcia și în Egipt ³⁾.

Așezările noastre patriarhale și pitorești — sub raportul și estetic și moral — își schimbau, sub înrăurirea vieții jidovești, fisionomia pe zi ce trecea. Invadau cerșetorii și vagabonzii, cari, curând, deveneau capitaliști și proprietari și exponenții reprezentativi ai comunei. Evreii din Iași ajunseseră să închirieze proprietățile lor la particulari și autorități publice ⁴⁾. Ghetto-urile jidovești își întindeau pecinginea în Iași și în București, ca și în toate centrele, mari și mici, de peste tot întinsul teritoriului nostru etnic. Încă din 1856, Grigore V. Ghica dădea alarma în sensul că, „năvălirea în proprietate a numeroasei populații evreiești ar fi cauza sigură de ruină pentru țară” ⁵⁾.

Cerșetori, vagabonzi și murdari. O scriitoare ovreică îi descrie în modul acesta : „Oamenii aceștia — vorbește de Ovreeii austriaci, cari au năpădit și peste noi — cred doar că păduchii sunt o dovadă de sănătate : că sănătate sunt și bubele de pe piele care nu trebuiesc „gonite” ; „că este păcat să se spele capul copilului care nu a împlinit anul” sau „femeile și fetele trebuie să învețe a scălda copiii și a-i pieptăna, a spăla rufe și a le păstra” ⁶⁾. Un scriitor român, foarte obiectiv, cu nume străin, J. Lévy, referindu-se tot la murdăria organică a acestor populațiuni cari s'au așezat la noi, îi descrie astfel pe Evrei, în vagabondajul lor

1) Verax, lucrare citată. 2) și 3) Idem. 4) V. Săghinescu, o. c. 5) Sturdza, Acte și Documente, II, p. 971, cf. și p. 981, 986, III, p. 89—9 — ap. N. Iorga, și Câteva știri despre Evrei. 6) B. Berthold—Bertha, Pappenheim „Zur Judenfrage in Galizen”, Frankf. a. M. 1900 — p. 18 și 19, ap. B. Duică, 92.

neîncetat : „Numai una din caravanele de Evrei polonezi sunt în stare să-ți dea ideea că nu-i nici un spectacol mai oribil și mai hidos decât acela care îl oferă aceste populațiuni rătăcitoare și decât infecția ce răspândesc în țara care îi primește 1)”. Incă câteva scene : Există o specie de proletari, din cei vagabonzi din Galiția și Rusia cari, la cea mai mică criză comercială, oferă spectacolul unei mizerii și atunci inundă prin târguri sau sate „ducând cu ei cea mai grozavă mizerie, devenind un factor permanent de infecție pentru localitățile unde se duc și ajung să dea unei țări din cele mai bogate din Europa (României) aspectul unei regiuni înfometate 2)”.

Referindu-se la cauzele acestor stări de lucruri, J. Lévy stabilea, încă din 1867, că nu se poate datori toate acestea mizeriei care exercită o ușoară influență asupra lor în această privință. Jidovul pare să aibă — zice el — o aversiune particulară pentru acest confort al vieții a cărei curățenie este temeiul și acest sentiment trebuie să fie foarte profund înrădăcinat în firea sa, pentru că el subsistă încă acolo unde rasa evreiască a atins cel mai înalt grad al civilizației și asimilării cu populația dominantă, cu deosebire în Franța și în Anglia 3).

Portul și locuințele și felul lor de hrană sunt înfiorătoare. Ei poartă costumul Jidovilor polonezi, adică un fel de robă de noapte murdară și neagră care coboară până la călcăie, barba incultă, părul atârând dela urechi prin bucle lungi în tirbușon ; locuiesc îngrămădiți unii peste alții cu 3—4 familii — bărbați femei și copii — într'o singură cameră, a cărei atmosferă viciată este putredă și grețoasă, nesinchisindu-se decât la rari intervale de îngrijirile cele mai urgente reclamate de curățenia cea mai rudimentară ; se hrănesc cu pâine și usturoi în toate zilele, cu excepția Sâmbetei și fac astfel din locuințele lor un focar de infecție pentru toate localitățile ce ocupă 4).

Jidovii din România sunt, fără îndoială, cu coreligionarii lor din Polonia și Galiția, ființele cele mai mizerabile, cele mai murdare, cele mai respingătoare din câte există — constată același J. Lévy 5).

Manifestările religioase ale acestor Jidovi — cei mai murdari, cei mai mizerabili și cei mai respingători din câți există — sunt înfiorătoare, barbare, revoltătoare și sunt practici ce nu se întâlnesc nici la triburile cele mai înapoiate. J. Lévy le numește „monstruozițăți” și spune : „Orașele și târgurile Moldovei furnică de sinagogi și rabinii își exercită slujba lor în cea mai perfectă siguranță. Are loc, totuși, în fiecare din aceste sinagogi, un vacarm de așa natură că în orice oraș din Apus cartierul întreg ar fi în fierbere. Românul, calm și liniștit, ia filosofic partea lui la acest sabat, fără a-și trăda cea mai ușoară nerăbdare.

1) Op. cit., 10—11. 2) Op. cit. 33. 3) Ibid., 36. 4) Ibid., 35. 5) Ibid, ibid.

Nu e mult încă de când Jidovii din România organizau — câteodată și la miezul nopții — procesiuni cari turburau pacea și odihna cetățenilor și cari, se poate spune fără șovăială, jigneau sentimentul moral, tot așa ca și ochii și urechile oricărui om civilizată¹⁾.

Aceleași procesiuni barbare le-au văzut și auzit și alții și încă nu de mult. Emanuel Kretzulescu, fost agent diplomatic la Paris, relatează un fapt îngrozitor. În ziua de 11 Mai 1879, urma să fie înmormântat la Iași rabinul Sor. 10000 Evrei, cu părul gras și în robă lungă, o mulțime neagră și urlătoare, traversa în masse strănse străzile principale ale orașului. Câteva femei, ivindu-se în poarta casei sau pe stradă, mulțimea asmuțită de rabini și hahami, le-au maltratat oribil, au spart geamuri și bravat poliția. Și toate acestea de teama ca nu cumva sufletul celui mort să nu înegrească²⁾.

Să dăm ascultare impresiunilor ce le-a așternut, între 1906—1914, marele istoric N. Iorga și să-l urmărim cu atențiune în drumul său dela nord spre sudul Moldovei.

„Jidovimea, la Dorohoi, vine mai la deal. Așa de stăpână se simte aci, încât, la o întoarcere dela Bălineștii Tăutului—mărele boier al lui Ștefan cel Mare—trăsura mi-a fost oprită de o hărmălaie sălbatecă, luminată de torțe fluturate în vânt, a unei procesiuni religioase din acelea care se desfășurau ca într'un târg al vechiului Chanaan. A doua, zi după marea sărbătoare hebraică, dughenile sunt înțesate de cumpărători în sumane și stradele sunt pline de viață³⁾. Vorbind de Botoșani — născut din satul Botășenilor, adică al celor ce se trăgeau din moșul Botăș, din care s'au făcut mahalalele târgului ceva mai nou — spune că, printre negustorii opriți pe acest mare drum de negoț, au venit Armenii din Galiția mai ales, care au durat bolți și case de cărămidă și care însemnau încă mult la începutul sec. XIX, dar au trebuit să părăsească pe încetul lupta nealală cu Evreul, prin mulțimea neîntrecută a prăsiliei sale și puțința de a se scuti de mai toate nevoile vieții. Astăzi, acești Evrei țin în ghiare tot centrul din care au făcut un ghetto ideal : murdar, negrijit, plin de frământare și zarvă, orașul este al lor și nu poate să-și lepede niciodată masca murdară, înaintea căreia te dai cu spaimă îndărăt⁴⁾. Sau, în altă parte : „La noi, (la Botoșani) se cumpărau toate dela Jidani precupeți, așa de râioși încât îți trebuia curaj ca să-i chemi în curte”⁵⁾.

În drum spre Bacău, prin satele spre Bacău, înregistrează : „Și între dânșii, (Români mizeri, zdrențoși și pelagroși) se lăfăesc, sgomoțoși, într'un zuzăt de vorbe streine, Evreii, rumeni, pântecoși, îmbră-

1) Ibid, 22—23. 2) Les Israélites en Roumanie, Paris, 1879. 3) Drumuri și orașe din România, ed. II, 156. 4) Ibid, 152—3. 5) Ibid, 159.

cați în haine nemțești bine. Cu un gest sau cu o vorbă de ocară, ei își fac drum printre acești muritori de foame, a căror pieire e și opera lor și nu-i doare deloc¹⁾.

Evreul este sufletul Bacăului de astăzi — spune marele istoric — un suflet de șiretenie săracă. Stradele din mijloc sunt alcătuite numai din prăvălia unsuroasă, din peșterile umede, puturoase, în care „negustorul” sau meșterul așteaptă și lucrează; femeile dăbălăzate poartă în brațe copii murdari cari urlă, pe când alții se scaldă, pentru a fi și mai spurcați, în gunoaie și în bălți. Ei sunt birjarii, ei sunt hangiii și ospătarii, ei sunt croitorii și ciubotarii și rotarii și tot ce voiți alta. La capătul unei artere de ghetto, plină de vuet și de duhneli otrăvitoare, rămâne numai în picioare, mai trainică decât lungi șiruri de generații, o biserică pecetluită cu pisanile ei slavone²⁾.

Iașii, unde, pela 1860, erau Evrei, tot mai mulți Evrei, noi, pe lângă cei vechi... Evreii se înmulțeau tot mai mult, dela 1812 și devenea un ghetto mizerabil: și stăpânea Evreul vechiu, cu laibărul soios și perciunii tremurând, ca și noul Evreu, cu burta stăpânitoare și fața înflorită³⁾. Urâciunile fizice și morale ale Londrei cu cartierele cele mai inunde — scrie apăsător J. Lévy — nu sunt nimica față de murdăria anumitor străzi din Iași, exclusiv locuite de Jidovi. „Proletarii Londrei sunt mizerabili, aceia ai Iașului sunt de o îngrozitoare murdărie, iar la aceste murdării fizice se adaogă moravuri bestiale, instincte grosolane, pe cari bună starea chiar nu reușește să le îndrepteze⁴⁾. Iașul îl numește centrul iudaismului în România⁵⁾.

Să mai dăm două izvoare cari ne vorbesc de fisionomia hidoasă a Iașilor. André Bellesort însemnează acestea: „La Iași chiar, tot micul comerț este în mâinile lor, toate magazinele le aparțin, tot ce se cumpără este vândut de un Jidov. În târgușoarele vecine cu Rusia, Jidovul este nu numai neguțător și trafichează cu toate mărfurile ce se pot vinde, dar este încă și intermediarul obligator între proprietatea funciară care n'are totdeauna bani lichizi și țăranul care are nevoie mereu. Ei nu lucrează pământul și, totuși, „în regatul României, ei sunt stăpânii oculți ai brazdei asupra căreia ei nu se încovoie niciodată”. Iar Eugène Pittard, dela care împrumutăm cele de mai sus, spune că Iașul are 60 sinagogi și case de rugăciuni. Toate mahalelele sunt ca un teren vag unde se îngrămădesc dughenile cele mai bizare, unde se asociază meșteșugurile cele mai de necrezut. Jidovul, care nu este cetățean—și pentru aceasta îl deplânge—nu durează o casă durabilă. El nu adâncește rădăcini materiale într'un pământ care nu

1) Ibid. I) Drumuri și orașe din România ed. II, 124—125. 2) Ibid, 127. 3) Ibid, 168, 172. 4) Op. cit. 35. 5) Ibid, ibid.

este al său. Și aceste cartiere ale cărui cocioabe merg una peste alta și înaintea cărora nu este niciodată o grădină, unde nici un arbore nu-și întinde brațele, îmi pare a fi simbolul acelui grup uman care, în această țară, simte că este doar zvârlit într'o magazie'.

Și, în fine — cruță-ne, Doamne, de întinderea molimei! — Focșanii rasei rătăcitoare a lui Sem, Focșanii mizeriei, al goanei flămânde după bani, al mirosurilor de ghetto, de ciurmărie asiatică. În partea din strada mare opusă cazarmelor, vezi mai mult păreți priponiți, scări lipoase, praguri și ușori stropiți de pete fără nume, odăi în care oamenii tineri și bătrâni, bărbați, femei, copii furnică prin pragul unei odăi cu frânturi de mobile strălucitoare de crasă. Abia, ici și colo, un brutar, un cismar, un bărbier — neapărat la acesta gheranic și mușcată la fe-reastră! — de neamul nostru; încolo — pe când stradele strigă nume ca Unirea, Grivița, pentru ce locuitori! — pe trotoare, în prag sau în dosul ferestii, vezi nasurile coroiate, ochii fără gene, revărsarea de cărnuri bolnave a învingătorilor noștri economici! ¹⁾.

Fisionomia târgurilor moldovene este în totul jidovească. Ne servim de descrierea târgului Darabani făcută, în 1877, de un înalt magistrat trimis la fața locului de guvern. Târgul este închis cu lanțuri de fier la porțile intrării, un stat jidoveșc în plin stat român, locuit exclusiv de 350—400 familii jidovești, așezate pe proprietatea unei doamne Cimara, târg străin prin limbă și moravuri și organizare proprie jidovească, un fel de recipient pentru toate scursorile fără căpătăiu strecurându-se din Austria și Rusia, printre pichete și amestecându-se îndată cu coreligionarii lor, de unde, după ce învață câteva cuvinte românești, se răspândesc spre sudul provinciei. Formează o comunitate strânsă, compactă și admirabil organizată și, deci, puternică, prin unirea și mijloacele, văzute și oculate, ce li stau la îndemână, conduși fiind de un comitet compus din cei mai marcanți și considerabili — comitet ocult, lucrând din umbră și având un buget, din taxarea alimentelor ce variază între 18—24.000 franci, totul ca să aranjeze afacerile cu autoritățile locale, ca ele să fie la dispoziția intereselor jidovești și ca nici un tânăr să nu fie recrutaț. Toate întreprinderile comunale sunt ale lor și tot ce se produce este exploatat de ei. Biserica, așezată în centru, este un templu pustiu, înconjurată numai de case jidovești; curtea, săpată în lung și în lat, servind de pivniți pentru cele 42 cârciume ale lor — deși legea îi oprește de a avea cârciume — iar oasele morților creștini svârlite în toate părțile.

1) N. Iorga, o. c., 122.

Sutele de metode de cari se servesc ca să speculeze pe bieții țărani din jur își ridică părul măciucă și merită, pentru aceasta, de a fi cetit raportul asupra anchetei făcută de Remus Opran, procuror general pe lângă Curtea de Apel din București, în legătură cu încăierările ce au avut loc între țărani și jidovi în 22 Mai, 1877 ¹⁾.

Ca târg: I Darabani, erau toate târgurile moldovenești : ca Rădăuți, Herța, etc, unde scursorile de peste Nistru și Prut își făceau vad, iar de aici, se revărsau în spre sud. Să luăm un alt târg — Fălticeni. Incă din 1859, pe Ulița Mare la deal, nu mai rămăsese Român decât economul Eftimie, starostele Trăsnea și alți câțiva, încolo Jidani și iar Jidani. Dacă ne lăsăm, în schela ce avea să devină cel mai mare port al nostru — Galații — iată ce spunea poetul D. Bolintineanu care însoțise, în 1860, în călătoria sa pe Domnitorul I. A. Cuza spre C'pol, îngrozindu-se de marele număr de Jidani : „Jidanii ce vin la noi sunt mulți și toți străini, în curând, vom fi înecați” ²⁾.

Ne purtăm cu gândul în altă provincie, pereche într-o nenorocire cu Moldova și Bucovina, în Maramureșul, obârșitor de nație moldovenească și țară muntoasă de o frumusețe rară. Aici, deasemenea, jalea este foarte mare. „Ovreei descalecă în Maramureș — scrie B. — Duică — apoi se scoboară la vale, urâți și negri pe drumurile pe care odată scoborau turmele albe ale Românilor, se scoboară în Satmar, în Bihor. Și nu se opresc decât în fața celor bogați mai rezistenți din Sud ³⁾. Aici, Maramureșul era prima etapă în trecere din Galiția în Ungaria ⁴⁾. Un autor exclamă admirând curățenia țărancelor române și scuiță cu desgust la murdăria și zdrențele în care se îmbracă Ovreei ⁵⁾. La acești Ovreei, nu poate fi vorba de nici o civilizație ; batistă pentru nas nu are nici rabinul, necum credinșoșii săi ; iar baie, până în timpul din urmă, făceau chiar și Ovreicele, goale, goale tocmai în marginea șoselei, în râu ⁶⁾. Acolo, în Maramureș, poporul izraelit, zăpăcit de ură, stăpânește și se dedă la cele mai oribile crime : atunci când o fecioară ovreică se mărită cu un creștin, ea este judecată în sinagogă și osândită la moarte, pe câtă vreme, familia ei rămâne o jertfă a rușinei și membrii ei sunt îngropați zăcând pe burtă, nu pe spate ; sau când cineva sare să apere pe țăran de cămătarii chinuitori — ca acel judecător de ocol condamnat în templu și asasinat noaptea pela spate ⁷⁾. Ceva mai sus, în Galiția de unde s'au scurs această nobilă populație cu toate marile ei calități,

1) Verax, o. c. 2) Xenopol o. c. 3) B. Duică, 121 și 135. 4) E. Reconvly, le pays magyar, Paris, 1903, p. 110 — ap. B. Duică, 122. 5) R. Bergner, In der Marmaros, Munchen und Leipzig, 1885, p. 166 — ap. B. Duică, 138. 6) Ibid, 185 și 183 — ap. B. Duică, 138—139. 7) Ibid, Rumanien, Breslau, 1887, p. 77—78 — ap. B. Duică, 139—140.

numărul bordelelor este foarte mare, proprietarii și locatarii sunt mai ales Ovrei, respectiv Oveice. Prostituația clandestină este în floare. Sunt cazuri în care părinții sunt înțeleși cu pezevenehii. In anticamelele rabinilor, subt poartă, oriunde, se povestesc istorii înfiorătoare despre negoțul de fete ¹⁾.

* * *

Nu și-ar putea cineva închipui — mărturisește J. Lévy — ceva mai mohorit ca această culoare lugubră dată țării întregi prin aspectul acestor masse negre care se întind pe toată suprafața țărilor și înconjoară călătorul prin formele sale cele mai hidoase ue îndată ce pune piciorul într'un oraș și impresia ce lasă acest spectacol este cu atât mai înmărmuritor cu cât contrastează mai ales cu aspectul îmbucurător al acestor vaste pajiști ²⁾.

Iată, moravuri cu totul noi și barbare apăruseră în mijlocul unor populațiuni pașnice, muncitoare, cu un cult al decenței și al frumosului, cu aspre dar delicate de omenie și de credință caldă. Și pe unde au trecut acești barbari au lăsat numai jale și prăpăd în tot ce era bun, frumos și omenie. Satele, târgurile și orașele și-au pierdut din farmecul și pitorescul de odinioară. Mahalalele creștine s'au spulberat, și-au pierdut bisericile ctitorite de cucernici vovevozi și boieri, de mahalagii și breslași cu frica de Dumnezeu. Cuprinse în ghiarele ghetto-ului, ele s'au stins asfixiate. Hârlăul și-a pierdut cele mai frumoase biserici—ale lui Ștefan cel Mare și Petru Rareș — lipsite de enoriași, iar sinagogile se înalță mândre și impertinente ³⁾. Zecile de biserici ale Iașului se dărâmă zi cu zi, unele din ingratitudea creștinilor, altele sufocate de ghetto-uri, de cele 60 sinagogi cari înfloresc pe toate străzile și de crâșme jidovești, iar Mitropolia — din cele mai vechi timpuri — e înconjurată de sute de maghernițe jidovești, chiar până în preajma sfântului altar. Marea biserică Stamatinești din Focșani, în paragină, este transformată în coteț părăsită de enoriașii ei cari s'au risipit la apariția hoardelor jidovești. La Huși, la Bârlad, la Botoșani și în alte centre, lucrurile se prezintă sub aceleași aspecte triste și disperate. Odată, clasa de temeiu — scrie N. Iorga — avea o viață a ei proprie, sprijinită pe tradiții în jurul bisericilor. Dezobicinuința de serviciile religioase, asedierea de Evrei, i-au stricat patriarhala, dar solida esență morală ⁴⁾.

1) M. Friedlander, Aus Galizien, I, Reiseerinnerungen, Wien, p. 46—49 — ap. B. Duică, 93—94. 2. Op. cit. 36—37. 3. N. Iorga la Congresul Ligii Culturale. 4) N. Iorga—Istoria Bucureștilor, p. 334—335.

În București, multe din sfintele biserici și catedrale sunt înconjurate de crâșme jidovești sau cad în zona traficului de carne vie sau în hărmălaia speculațiilor sămsărești. Altele sunt asfixiate de ghettouri sau umilite de splendoarea sinagogilor avute și trufașe. Biserica Clucerului Udrican — și alături se ridică palatul evreesc Barascheum — duce dorul vechii parohii; biserica Sf. Niculae — Jignița, Sf. Niculae-Sârbi și Sf. Apostol din Văcărești, biserica Scaunelor și aceea ridicată de bătrânul Vornic Cernica, etc. etc. sunt părăsite, precum sunt încă alte câteva zeci în cuprinsul capitalei sau, cum este biserica Ceauș Radu, Sf. Niculae și Olteni a Protopopului, înconjurate de Jidovi, nu vor întârzia să-și închidă pentru totdeauna altarele.

Alături de toate aceste triste constatări și pieiitoare de credință fapte, se observă creșterea, peste tot, a presei jidovești. Pentru perioada de față, ziarele evrești se numără cu zecile și se niărginesc par'că la o clientelă jidovească, dar ca cuprins ele caută să-și lărgească sfera și să se facă auzită de mare public. Și toate urlă nestingherite și încearcă stăruitor să-și facă loc, ba tind cu toatele să și creeze atmosferă favorabilă și îndrăznesc să devină pedagogii opiniei românești. Dar primul lor scop este să convingă mulțimile de dreptatea cauzei lor sau să amenințe guvern și națiune. Inceț încet, vor netezi drumul acelor organe cari vor depăși cadrul lor strâmt cu pretenția de a crea curente în public, de a lansa pe exponenții iudeo-massoni ai culturii și artei, ai politice și educației cetățenești. Și glasul lor va fi auzit departe în lume și vor asmuți opinia publică mondială împotriva noastră.

Nu va trece mult timp și vom trăi într'o atmosferă pestilențială creată de ziare „naționale” sau cu frontispiciu național, întemeiate sau conduse de Evrei. Fiindcă aceștia au văzut în ziaristică două izvoare: unul — stăpânirea masselor prin crearea de anumite curente în public, prin aceasta, devenind stăpâni și al doilea — izvor de câștiguri ușoare și fabuloase. Cucerirea acestor organe de luptă a fost un mare câștig pentru Evrei și o mare pierdere pentru noi.

Vom cita, aci, părerile a doi mari bărbați, „exponenți”: unul al culturii apusene, celălalt al celei românești. Primul, Houtson Stewart Chamberlain, ne atrăgea atenția, într'o corespondență, asupra dominației presei de către Jidovi, zicând: „Și băgați de seamă ca Evreii să nu ajungă să domine opinia publică prin gazete și mințile și inimile prin stăpânirea școalei și a producțiunii de librărie”¹⁾. Ca să nu treacă mult și să se întâmple aidoma cum ne prevenise marele antisemit englez. Al doilea, A. C. Cuza, scrie: „...când ziaristica va deveni o carieră lucrativă — observă cu temere — ea va trece, ca și în alte țări dealtmin-

1) După „Noua Revistă Română”, Buc. 1900.

trelea, dar pe o scară cu mult mai întinsă, în mâinile Evreilor cu al căror spirit de șarlatanism și de speculă neleală se potrivesc de minune asemenea întreprinderi, în cari pui un capital dubios de cunoștinți și de inteligență pentru a scoate foloase însemnate. Din punct de vedere al conservării naționale însă și a principiilor după cari trebuie să se călăuzească un popor cu interesele sale deosebite, căderea presei în mâinile unui neam străin și neasimilabil, element dizolvant prin excelență, este o adevărată nenorocire. Căci, la adăpostul anonimatului admis în gazetărie, orice dușman se poate ascunde fără să atragă nici o bănuială asupra scopurilor ce le urmărește, atacând însăși bazele dezvoltării unui popor, în numele unui umanitarism perfid, căutând să compromită pe adevărații patrioți și răspândind, cu rea credință, idei greșite, frumoase poate ca ideal, dar primejdioase în practică, tocmai pentru că nu sunt decât idealuri”¹⁾.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) Op. cit. 56.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PARTEA III

*Cine-a îndrăgit străinii,
Mânca-i-ar inima câinii,
Mânca-i-ar casa pustia
Și neamul nemernicia!
Indrăgi-i-ar ciorile*

BCU Cluj / Centrul de Cercetare și Dezvoltare Bibliotecară Cluj

Doina — *M. Eminescu.*

PARTEA III

ATOTPUTERNICIA IUDAICA IN VIAȚA NOASTRA NAȚIONALĂ. (1918—1940)

- CAP. I. *Invazia în viața noastră economică* 324
1. Comerțul mărunț, cel mare engros, cel de import-export 2. Meșteșuguri și industria mijlocie. 3. Industria mare : textilă, alimentară, a pielăriei și tăbăcăriei, forestieră, metalurgică, a petrolului, a sticlăriei și ceramicii, extractivă și a metalelor prețioase, chimică, electro-tehnică. 4. Carteluri, syndicate și trusturi.
- CAP. II. *Invazia în viața etico-biologică și spirituală*. 375
a) Invazia Evreilor domeniul mijloacelor de educare a poporului :
1. Evreii în învățământul românesc. 2. Presa evreiască. 3. Dela literatura eminesciană la pornografie. 4. Edituri, tipografii, librării, colportaj. 5. Fabricarea de icoane, cărți bisericești, etc. 6. Lupta împotriva bisericii naționale și pe alte căi. 7. Organizațiile evreiești oculte.
b) In funcțiunile ce privesc apărarea etico-biologică a rasei noastre :
1. Medicina. 2. Farmacia. 3. Ingineria și arhitectura. 4. Avocatura.
c) Evreii în fața justiției
- CAP. III. *Finanțele, politica creditului și venitul național pe grupe etnice* . . . 442
a) Instituții de credit :
1. Bănci și funcțiunea C. S. B. 2. Bursa de efecte și de mărfuri.
3. Muntele de pietate. 4. Banca de credit a meseriașilor. 5. Credite funciare. 6. Cooperative românești, minoritare și evreiești. b) Politica de credit ; 1. C. E. C.—Casa Națională de Economii și cecuri poștale
2. Societatea Națională de Credit Industrial — S. N. C. I. 3. Reescontul B. N. R., c) Venitul național repartizat pe categorii etnice.
- CAP. IV. *Ultima înfățișare a centrelor noastre de rezistență* 467
1. Moldova. 2. Basarabia. 3. Bucovina. 4. Maramureș. 5. Ardeal, Crișana și Banatul. 6. Muntenia-București, Oltenia și Dobrogea.
7. Porturile noastre dunărene și maritime. 8. Paradisuri cari ni se fură. 9. Țara pe punctul de a deveni proprietate evreiască.
- CAP. V. *Două teorii* 502
1. Teoria absurdă că Românul n'ar fi apt pentru industrie și comerț.
2. Teoria că Evreii ar fi în număr cu totul neînsemnat.

ATOTSTĂPÂNIREA IUDAICĂ IN VIAȚA NOASTRĂ NAȚIONALĂ. PERIOADA 1918—1940.

Caracteristici și factorii cari favorizau stăpânirea iudaică

În urma războiului victorios, nouile provincii se alipesc la Țara Mamă, de fapt în Decembrie 1918, de drept — în virtutea tratatului dela Versailles — în 1919. În puterea Decretului Lege No. 3902 din 29 Dec. 1918, toți Evreii din Vechiul Regat născuți în țară, cari n'au fost supuși nici unui stat străin și toți cei mobilizați în vreuna din campaniile dela 1913 încoace au fost naturalizați în bloc. În virtutea tratatului dela St. Germain din 1919 — cel cu umilitoarea pentru noi clauză a minorităților exprimată prin art. 7 — Constituția din 1923 a suprimat art. 7 al Constituțiilor din 1866 și 1879 și, prin art. 133, a acordat drepturile civile și politice tuturor Evreilor aflători între hotarele României întregite, dintre cari sute de mii intraseră în țară ca la o invazie, în timpul și mai ales după război. Și, astfel, Evreii — ajutați de atâția reprezentanți ai lor, printre cari Georges Mandel, secretarul lui Clémenceau — și-au asigurat egalitatea și, încă — întâietatea în viața statului român. La cei aflători în 1916 pe întreg teritoriul nostru etnic, s'au adăugat toți cei strecurați pe toate căile și sub toate raporturile — cei alungați de ofensiva lui Brusilov, de războiul polono-rus, de persecuțiunile bolșevice, de mișcările naționaliste din Germania din 1933, de alipirea Austriei și Cehoslovăriei la Marele Reich, în afară de cei intrați, cu acte în regulă, prin toate punctele de frontieră sau de cei strecurați, ocolind paza vigilantă, și unii și alții promovați pe căi frauduloase în cetate. De acum, iau parte efectivă la viața politică a țării — activează în organizațiile politice sau în partidul evreesc, merguți și peste tot ca Evrei și devin senatori și deputați, contribuind larg la elaborarea legilor, dictate de interesele finanței și industriei iudaice.

Au în mână toate agențiile de presă și de publicitate : marea presă cotidiană sub frontispiciu românesc, toată presa ovrască declarată

formal, scrisă în românește sau în idiș, precum și cea ovreiască camuflată în limbile germană, maghiară și rusă din provinciile alipite. Și această presă se erijează în educatoare a masselor românești și în direcatoare a politicei noastre interne și internaționale. Trăim în perioada când un ovreiaș pistruiat, devenit publicist cu reputație, din simplu portar la hoteluri sau la case de toleranță, bate pe umăr și pe burtă pe miniștri și pe subsecretari de stat și dirijează, din umbră, mișcările marilor deinnitari și activitatea parlamentului.

Trăim într'o permanentă umilință și într'o pervertire a tuturor instituțiilor și valorilor naționale. Artă și literatură ni este depravată. Moravurile își pierd din vechea și tradiționala linie de purtare și de rezistență. Religia ni este batjocorată și roasă de toate atacurile sectelor. Dangătele clopotelor își sting, încet încet, graiul chemător; bisericile își închid porțile din lipsă de credincioși sau se lasă dărâmate de pustiu și gol; iar, alături, cresc — semețe, bogate și sfidătoare — havrele, sinagogile, templele și așezămintele de cultură evrești. Toate ideologiile dizolvante rod cohesiunea noastră etnică și fratele nu mai este frate cu fratele, Românul nu mai este Român cu Românul. Toată mândria noastră etnică ni este mereu călcată în picioare și, sub toate raporturile, nu mai trăim românește.

Provincii întregi sunt pierdute pentru noi. Orașe mari și frumoase, sute de târguri și de târgușoare și alte sute de sate sunt complet iudai-zate. Capitalele provinciilor, inclusiv aceea a țării, sunt deabinelea evreizate. Sunt centre mari unde nu se aude inimă românească, ci un bâlbâit bălos de pâlcuri jidovești, mohorîte și conspiratoare, cari își duc viața ca în Chanaanul promis de Iehovah. În toate stațiile de munte și peste întinsul șiragului de stațiuni maritime, se lăfăie — luxos și impertinent — trupurile urâte și libidinoase ale neamului lui Israel.

Viața economică începe, toată, în mâini străine și evrești — finanțe, industrie, comerț, transporturi, meșteșuguri, etc. Toată această viață, vastă, la care muncește, asudând și vărsând sânge, un popor întreg, va trăi sub tirania trusturilor. Zăcăminte petrolifere vor fi sleite; pădurile frumoase și bogate vor cădea sub securea comandată de Evrei și de capitalul iudeo-internațional; proprietatea rurală și urbană ni vor fi, încet încet, răpite. Pe frontispiciul tuturor așezămintelor publice și pe acela al marilor întreprinderi economice, stă scris românește — de fapt, însă, totul este străin și închinat străinilor, în speță, — Evreilor. Nimica nu se mișcă fără voia acestora, nimica nu trăiește fără îngăduința lor, nimica nu moare fără a fi vrut-o ei. Lipsa sau abundența produselor industriale și agricole, scumpetea sau efinătatea lor, ei o organizează, ei o dictează. Trusturile ne vor sufoca și nimeni nu va reacționa, ci, dimpotrivă, legi bine ticluite le vor încuraja. Puterea leului național

va fi supusă-voinței iudaice. Și va crește sau va descrește după interesele acestei voințe. Într'o noapte, se va săraci o țară, ca, în zorii zilei, să apară pe neașteptate, o droaie de noi milionari, iar vechii milionari vor ajunge potentați ai finanței și proprietății, ai marei industriei și marelui comerț. Vechile cartiere românești, vechile cartiere boierești, vor face loc nouilor ghetto-uri jidovești, sfidând fără artă și fără pudoare.

Românul nu-și va găsi loc în fabrică, nici în comerț — aici, în toate acestea, va îndeplini funcțiile cele mai grele și prost remunerate. Pădurile le va doborî Românul; întinsul marilor holde de aur le va lucra tot Românul; pânțelece pământului îl va sfredeli tot Românul. Numai trenurile și vapoarele încărcate cu grâne, cu cherestea și cu petrol nu vor fi trenuri și vapoare românești, ci trenuri și vapoare străine și evreești.

Viața politică va fi dirijată, din umbră, de presa și de finanțele lor. Oamenii politici — cuibăriți în consiliile de administrație — vor fi sclavii acestei prese și finanțe. Relațiile internaționale ne vor fi dictate de aceeași presă și finanță — locală sau iudeo-internațională. Numai în aparență, vom duce o viață națională și suverană. Toate profesiunile libere și tot învățământul național, de orice natură și grad, vor fi năvălite și toate porțile marilor posturi de comandă se vor închide pentru noi în urma lor. Justiția și poliția se va ocupa numai de infracțiuni evreești. Națiunea întreagă va fi strangulată. Nici o reacțiune nu va fi cu puțință. Demnitatea națională va amuți. Și, totuși, în această apatie generală, vor fermenta marile mișcări, se vor dospi nebănuitele reacțiuni — masive, puternice, aducătoare de biruințe.

Factorii cari favorizau aceste stări de fapt sunt: disprețul nostru pentru viața de comerț și de industrie; indiferența oamenilor politici, ca și complicitatea lor și a organelor administrative; o ideologie umanitaristă neghioabă care ne-a făcut să ne pierdem și capul și demnitatea și, în sfârșit, acea idolatrie naivă față de orice străin și de Liga Națiunilor, acea societate anonimă iudaică care ne dicta tot felul nostru de a gândi, de a simți și reacționa, pe câmpul vieții interne și al celei internaționale. Toate acestea au favorizat și tot sistemul de agitații iredentiste, comuniste și revizioniste.

CAP. I.

INVAZIA IN VIAȚA ECONOMICĂ.

În această perioadă, când Evreii ajung stăpâni necontestată înăuntrul cetății românești, tot ce se poate numi mișcare economică este și purcede dela ei. Nimica, nici o celulă cât de neînsemnată a acestor vieți, n'a rămas în afara sferei lor de cunoaștere și acaparare. Comerțul mic și cel mare, meșteșuguri și industrie mijlocie — cari nu reclamă eforturi mari, dar lucrative, industria mare de orice natură, proprietatea rurală și urbană, totul este comandat, stăpânit sau controlat de ei, direct și indirect. Stăpânesc toată producția agricolă și industrială în sensul că ei o apreciază și ei o repartizează; stăpânesc proprietatea rurală, forestieră și urbană prin banul lor sau prin camăta distrugătoare; industria de tot felul este numai a lor și ei o dirijează, o comercializează, o întăresc prin toate trusturile și privilegiile ce le obțin dela toate guvernările; stăpânesc și terorizează comerțul mic, fiindcă stăpânesc comerțul mare, fiindcă stăpânesc comerțul de import-export și au în mâinile lor tot comisionul și toate reprezentanțele. Și stăpânesc tot, absolut tot, fiindcă au în mâini finanțe și presă, fiindcă sunt organizați stat în stat și dețin adevăratele puteri ale statului — prin mituire vastă a tuturor organelor chemate să facă paza țării și a intereselor ei superioare.

În cele ce urmează, vom vorbi de fiecare compartiment economic în parte, ca să ne dăm seama de marea primejdie ce, o trăim, ca și de poziția noastră și a străinilor. Primul pas ce trebuie făcut, însă, este să stabilim numericeste etnicitatea firmelor înscrise în registrele Camerelor de Comerț și de Industrie din țară, centralizate în ziua de 22 Iulie 1938, la U. C. C. I. din București. Ne servim, în acest scop, de o hartă a firmelor întocmită de distinsul economist G. Exarhu, cu regretul că nu putem împărtăși și cetitorilor această hartă atât de instructivă și sugestivă.

Provincii	Firme individuale				Firme sociale				Totalul firmelor				Firme în orașele reșed. de județ ¹⁾				
	Rom.	Evrei	Alți	Total	Rom.	Evrei	Alți	Total	Rom.	Evrei	Alți	Total	Rom.	Evrei	Mîn.	Alți	Total
Basarabia									5209	18683	5684	29576					
Banat . .									7319	3043	5091	15453					
Bucovina.									1553	8163	884	10600					
Criș-Mar.									4297	5751	10203	20251					
Dobrogea.									5660	630	5730	12020					
Moldova .									11575	15979	922	28476					
Muntenia.									49743	9636	5262	64641					
Oltenia .									13685	550	552	14787					
Transilv. .									7797	12015	12323	33239					
Total . .	65621	47329	29879	142849	45435	24007	16752	86104	111056	71336	46651	229043	28812	25992	41796	3603	72211

Dela capul locului, va trebui să stabilim că datele din acest tablou reprezintă numere, dar nu și valoarea firmei, nu calitatea ei, nu puterea ei de capital, de producție și de relații. Știm cu toții, numai prin intuiția de fiecare zi, jugul atotputerniciei acestui capital și viața de maharajahi ce o duc aceștia, precum și că totul—presă, poliție, justiție, guverne și parlamente, învățământ și finanțe, etc.—totul este în serviciul lor și numai al lor. Și mai putem afirma încă un adevăr: valoarea unei singure firme evrești reprezintă valoarea a câteva sute, ba a câtorva mii de firme românești la un loc — cele mai multe întreprinderi cari se pornesc cu câteva sute sau mii de lei, dar cari nu-și pot începe activitatea fără actul de naștere — înscrierea firmei.

În sfârșit, vom da încă un tablou de firmele comerciale înscrise pe anumite târguri și orașe, fără alt comentariu. Menționăm, doar, numărul extraordinar de mare al pașaportarilor în centre unde n'ai fi bănuît, niciodată, rațiunea lor de a se așeza.

Alături de aptitudini, capital și relații, sau mai presus de toate acestea, vadul comercial este un factor de prim ordin de reușită. Dacă ne referim numai la București, apoi Evreii dețin tocmai vechile centre de negoț unde negustorii de odinioară câștigau averi și prestigiu pe calea unei vieți de cinste, evlavie și muncă. Încă un criteriu așa dară, de sta-

1) Nu posedăm date separate pe firme individuale și sociale pentru fiecare provincie. De aceea, dăm numai totalul pe toată țara. De asemenea, și pentru firmele în orașele de reședință.

bilire a omnipotenței evrești este deținerea — în orice târg sau centru mai mare sau mai mic și la răspântie de drumuri — a vadurilor comerciale, acele puncte strategice sau poziții-cheie ce domină tiranic și piața și clientela.

Un alt criteriu este folosirea serviciului telefonic. Dacă se răsfoiește cartea de abonamente și se ia literă după literă, se va constata că Evreii stăpânesc 80%. Serviciul de radio-național l-au servit, deasemenea, cu prisosință și pentru delectare, dar și pentru relații interne și internaționale. Direcția n'a putut să ne servească date despre abonații evrei, întrucât în re-istre nu s'a operat pe crite iu de raționalitate.

Județe	Rom.	Evrei	Min.		Județe	Rom.	Evrei	Min.
Arad	1425	1082	—		Lăpușna	664	2790	—
Argeș	1570	75	—		Maramureș	166	1060	—
Bacău	1143	1224	—		Neamț	550	1045	—
Baia	302	—	—		Orhei	164	1475	114
Bihor	752	—	—		Prahova	4713	434	—
Botoșani	329	—	—		Putna	1038	669	—
Cernăuți	293	—	—		Rădăuți	230	736	—
C.-Albă	—	1204	—		Roman	337	550	—
Cluj	980	—	603		S.-Mare	169	1193	864
Covurlui	1293	1298	—		Sălaj	829	806	—
Dorohoi	471	1163	—		Someș	343	557	130
Fălciu	328	393	—		Soroca	365	1904	—
Hotin	642	2318	—		Storojineț	56	340	—
Iași	619	2068	49		Suceava	63	234	—
Ilfov	12392	5190	2569		Teleorman	3345	62	154
Tighina	267	1326	—					

Orașe	Rom.	Evrei	Min.	Pasp.	Orașe	Rom.	Evrei	Min.	Pasp.
Bacău	170	611	23	10	Huși	79	025	—	—
Bălți	50	615	103	7	Iași	334	1647	—	43
Bârlad	102	339	7	14	Ismail	46	212	279	25
Bistrița	43	169	—	—	Lugoj	298	100	—	—
Botoșani	100	782	49	—	Odorhei	16	321	—	—
București	8976	4588	746	1491	Or. Mare	115	665	1134	15
C.-Lung Mușcel	442	4	12	4	Orhei	15	401	—	—
C.-Lung Bucovina	20	102	—	—	P. Neamț	102	465	—	—
C.-Albă	42	448	—	—	Rădăuți	28	399	49	5
Cernăuți	48	1726	—	37	S.-Mare	76	714	—	—
Chișinău	190	1944	—	77	Sighet	17	393	—	—
Dej	34	130	—	—	Soroca	10	318	—	—
Dorohoi	42	398	3	—	Storojineț	7	128	—	—
Fălțiceni	44	358	—	—	Tg. Mureș	95	602	—	—
Focșani	333	443	—	27	Tecuci	145	182	—	—
Galați	944	1027	147	318	Tulcea	141	105	—	49
Giurgiu	731	33	39	47	T. Severin	637	58	—	79
Hotin	9	310	—	—	Vaslui	78	377	—	—

Acestea fiind date, să vedem cum stăm cu

a) Comerțul mic-mărunț, cel mare-engros
și cel de import-export.

Acest comerț mic — după natura lui și după provincii — este în majoritate zdrobitoare în mâni străine și evreești, cu deosebire, în provincii ca Moldova, Basarabia, Maramureș, Bucovina, Banat și în nord-estul, nordul și nord-vestul Ardealului. Dacă luăm în considerare numai cârciumele unde au loc afacerile mărunte dar și rentabile, aceste tentacule cari atrag și colectează mare parte din produsele țărănești, ne vom da seama de proporția catastrofală în care se găsește comerțul mic și cel de engros. Știm că, din 174.786 cârciume răspândite peste tot întinsul țării, 114.712 aparțin Evreilor și deabia 60.614 Românilor. Acelaș lucru putem spune și de comerțul alimentară exercitat în provinciile sus enumerate, comerțul de vinuri — engros și de export, care este legat de o producție anuală de circa 50—60.000 vagoane, este în întregime evresc. Tot marele și bogatul comerț de cereale și fructe — mere, prune și nuci — toată mișcarea comercială a Basarabiei, este condusă de o asociație vastă evreiască având ca parteneri alde Pavlovici, Kapusta, Feier, Fecher, etc., iar în fruntea asociației pe Ghelmann, stăpân pe fabrici de spirt și paste făinoase, cu bănci la Chișinău și Călărași, etc.

Comerțul de manufactură, galanterie și de blănuri ; cel de mărunțișuri, de ațe și lânuri ; comerțul de fierărie, de articole tehnice și electrotehnice ; comerțul de cereale și furaje, cel de cherestea și lemne, de librărie și colportaj, chioșcuri și anticării, etc. în majoritate zdrobitoare, este stăpânit de Evrei și în parte de minoritari și pașaportari.

Ca să ne dăm seama de cine stăpânește comerțul de engros, n'avem decât să deschidem „Anuarul importatorilor și exportatorilor” și „Indicătorul reprezentanțelor de comerț din București”, precum și să vedem în ce mâini se află comisionul.

Acest gen de comerț — comisionul — a fost preferat de Evrei și, cu dârzenie, au reușit să-l monopolizeze. Este cel mai rentabil și fără nici un risc și, prin el, au intrat în legături temeinice cu comerțul și industria Apusului. Prin el, au avut și monopolul de desfacere al unor articole anumite și a fost primul pas spre a lor îmbogățire.

Monopolul reprezentanțelor cu străinătatea le-a reușit să pună mâna pe un alt factor de monopolizare a marelui comerț. Răsfoind „Anuarul reprezentanțelor de comerț din București” pe 1938, am numărat cca 450 reprezentanțe, dintre cari de-abia 48 par creștine. Din acești 450 reprezentanți, se servesc circa 2850 case străine. Cele mai multe din ele, 927, sunt case de produse metalurgice și, în ordine descrescândă : 576 de articole tehnice și electrotehnice ; 447 de textile ; 378 de articole

chimice ; 198 diverse ; 177 de produse alimentare ; 62 articole de librărie ; 50 articole de pi-lărie ; 23 produse de faianță, porțelan și sticlă, etc.

Cele mai multe case străine reprezentate în București se află precum urmează în :

Nr.	Țările	Total	Produse alimentare	Produse textile	Pielărie și art. din piele	Articole chimice	Tehnice și el.-tehnice	Faianță, porțelan, sticlă	Articole de librărie	Produse metalurgice	Diverse
1	Germania . . .	940	6	76	14	105	267	8	23	385	65
2	Franța . . .	370	48	75	50	69	68	3	3	70	26
3	Anglia . . .	254	36	75	10	49	49	—	9	166	26
4	Țustria . . .	202	5	29	3	16	43	—	10	80	16
5	Cehoslovacia . . .	170	2	62	2	6	28	12	5	38	25
6	Italia . . .	151	26	56	1	22	16	—	2	21	7
7	Belgia . . .	100	—	30	2	8	20	—	3	45	1
8	Ungaria . . .	50	2	—	—	8	10	—	—	33	3
9	Polonia . . .	40	—	10	—	5	1	—	1	20	3
10	Suedia . . .	20	—	—	—	—	8	—	—	17	—
11	Danemarca . . .	33	3	—	—	15	6	—	1	4	2
12	Spania . . .	27	10	—	—	13	—	—	—	—	4
13	U. S. A. . . .	113	3	—	3	10	30	—	2	58	7
14	Japonia . . .	12	—	2	—	5	1	1	—	2	3
15	Elveția . . .	80	5	21	—	21	14	1	—	18	6
		2595	146	430	85	342	561	25	59	897	185

și în alte 17 țări, în această ordine : Canada cu 12 case reprezentate ; Portugalia cu 7 ; Norvegia cu 6 ; Olanda cu 41 ; Egiptul cu 4 ; Jugoslavia cu 5 ; Grecia cu 6 ; Turcia cu 5 ; pe urmă, cu câte una : Bulgaria, Siria, Palestina, Letonia, Finlanda, Scoția, China, Algeria.

Analizând cu atenție „Anuarul importatorilor și exportatorilor din România”, vom vedea, în imagini numerice, reci, întreaga tragedie a legăturilor noastre cu străinătatea cari au loc exclusiv prin mijlocirea Evreilor și străinilor — fără ca și aceștia din urmă să însemneze mare lucru. Materialul ni este dat pe grupe de produse și articole, așa că un exportator sau un importator este înregistrat de mai multe ori, fără, însă, ca, prin aceasta, să se fi schimbat ceva din raporturile de etnicitate. Dăm aci alăturatul tablou ca să ne lămurim asupra problemei.

Din tabloul alăturat, rezultă că Românii însemnează de-abia 13 % la import și 18 % la export, restul rămânând pe seama Evreilor, fiindcă și străinii creștini — Armeni, Greci, Nemți, Unguri și alții nu însemnează nici 5 %. Dar nici numărul de 700 importatori români nu trebuie să ne bucure, fiindcă, aproape sută în sută, toți aceștia importă mărfuri pentru negoțul propriu ; pe câtă vreme, Evreii au în mâinile lor toate agențiile de import-export și lucrează în cont propriu și al țarilor.

Se vede, din tablou, că, în exportul de materiale de construcție,

cu deosebire, ca și în acela al lemnului — adică al cherestelei — nu însemnăm aproape nimica —, precum nici străinii nu însemnează nimica, fiindcă tot acest export se face numai prin Evrei, cari dețin, de asemenea, în proporție îngrijorătoare, și industria lemnului. În exportul de textile, metalurgice și chimice, de produse animale și petrolifere, ca și în acela de diverse, suntem absenți cu totul — precum însemnăm un mare

Importatori de	Români	Greci	Armeni	Evrei și străini	Total
Produse alimentare.	93	14	15	398	520
„ textile	127	7	34	1436	1604
„ metalurgice	152	2	2	1350	1506
„ combustibil	4	1	—	53	58
„ chimice	146	4	4	738	892
„ techn. — el. tehnice	72	—	2	712	786
„ pielărie	19	—	6	182	207
„ sticlărie	12	1	1	140	154
„ libr. papetărie	11	2	—	215	228
„ diverse	64	6	6	485	561
Total.	700	37	70	5709	6516

Exportatori de	Români	Greci	Armeni	Evrei și străini	Total
Produse alimentare.	44	11	1	345	401
„ textile.	3	—	—	43	46
„ metalurgice	3	—	—	17	20
„ lemn cherestea	28	22	—	460	510
„ chimice	—	—	—	38	38
„ animale.	6	1	1	203	271
„ vite și păsări	49	3	—	287	339
„ mat. constr.	2	—	—	46	48
„ petrolifere	—	—	—	39	39
„ agricole.	34	31	21	167	253
„ diverse	5	—	—	130	135
Total.	174	68	22	1854	2119

zero în import-exportul de blănuri, în exportul de păsări tăiate și f. cat de găscă, în acela de cașcaval și brânzeturi, de ape minerale și miere de albine, în acela de ouă și carne proaspătă, de nuci întregi și curățate, de struguri și prune uscate și afumate, de pielcele, etc. Rămâi înmărmurit când analizezi, punct cu punct, toată această tragedie a avutului național, care se strecoară, prin mâini evrești, peste hotarele țării.

Nu cunoaștem valoarea exportului de fructe a căror producție a fost evaluată, în 1938, (natural, la un preț derizoriu, cum ar fi 100 kg.

struguri la 300 lei sau nucile la 600) la suma de 6.431.810.100 lei ¹⁾. Și nu cunoaștem nici valoarea exportului de vin, atât de căutat peste hotare — și unele și altul în mâini exportatoare evreești. Pentru exportul acestor produse agricole — în cari intrau toate — erau, în 1937, 253 exportatori, dintre cari 34 Români și alți 52 Greci și Armeni, restul Evrei.

Tabloul de mai sus sau chiar Anuarul în original ne servește încă la ceva — și anume de îndreptar, ca să ne dăm seama de elementele ce domină piața fiecărui centru economic și în mâna cui stă monopolul avutului cutare sau cutare. Acest anuar ar fi trebuit să stea pe biroul fiecărui demnitar și ministru, ca un permanent memento și o cumplită muștrare. Dar aceste două manuale — Indicatorul reprezentanțelor și Anuarul de care este vorba — nu trebuie să lipsească nici din servieta oricărui Român sau alacis, cari vor găsi, în ele, atâtea sugestii de creațiune în vastul și atât de variatul câmp de activitate economică, precum și atâtea izvoare de cinstită îmbogățire și, deci, de bunăstare națională.

Marii capitaliști străini și evrei dețin, în mâinile lor, tot comerțul de import-export cu străinătatea, precum și toate produsele industriei naționale. Numai în sectorul textilelor — în industrie, ca și în comerț — Armenii, pare-se, le-au luat-o înainte cu mult Evreilor. Se poate afirma că acest sector este un monopol armenesc, mai ales al Armenilor pașaportari. Faptul că Evreii dețin comerțul de engros a fost și acesta unul din factorii cari au împiedicat pe autochtoni, lipsiți de credite și de capitaluri proprii, să se poată ridica sau cel puțin menține pe aceeași poziție. Evreii capitaliști și engrosiști au ajutat, din cele mai îndepărtate timpuri, pe coreligionarii lor, cu credite în numerar sau în mărfuri și în plus, cece este și mai important, cu bonificații însemnate asupra prețurilor. Dar ei s'au bucurat și de concesiuni importante — cum a fost monopolul desfacerii produselor C. A. M. — prin „Discom“, având în frunte pe magnații finanței evreești.

b) Meșteșuguri și industria mijlocie.

Meșteșugurile, altă dată înfloritoare și păzite strașnic de invazii străine prin grija neadormită a breslelor, au fost de mult pierdute pentru băștinași. Evreii, proaspăt descălecând din țările vecine și cunoscând sau nu vre-o meserie, se introduceau în bresle, ajutați de consuli și de alte mijloace convingătoare și, în curând, au reușit să sufoce pe băștinași, înlăturându-i cu totul. Plângeri de ale breslașilor noștri în contra acestor intruși cari le stricau „alișverişul”, „smomindu-le calfele”, s'au înregistrat din cele mai vechi timpuri. Astfel, provincii întregi, — ca Basarabia, Bucovina, Maramureș și Moldova — erau de mult

1) Univ. din 26 Aug. 1939 — Valoarea producției fructelor în anul 1938.

cucerite de meșteșugarii evrei, lucrând lucruri proaste și eftine, dar căutați pentru noutatea meșteșugului. Dar și bresle naționale cari, altădată, făceau mândria pieței noastre, ca blănăria, au încăput și ele pe mâini evrești. Aromâni, Români și Greci din Macedonia sau din alte ținuturi dețineau comerțul și industria blănăriei, dar în timpul din urmă au pierdut-o. Puțini din aceștia au avut tăria să reziste. Meșteșugari străini, buni și folositori breslelor, au fost, în adevăr, Nemții și Ungurii. Sub acest raport, chiar Bucureștiul își pierduse fisionomia românească, încă de prin a doua jumătate a sec. XIX, ca, mai târziu, năvala să fie nestăvilită. Știm, de altfel, că Evreii meșteșugari și-au creat — în sectorul Sf. Vineri, Dudești, Văcărești — primul lor ghetto, unde s'au așezat, ocupând vechile proprietăți românești cu chirii foarte scumpe.

Actualmente, Evreii se ocupă cu toate meșteșugurile, natural, cele mai ușoare, curate și rentabile. Astfel, sunt : ceasornicari, opticieni și gravori ; tipografi, litografi și zincografi ; tehnicieni și electrotehnicieni ; tinichigii și instalatori de apă, lumină și încălziri centrale ; blănari și fotografi ; ceaprazari și croitori militari ; tâmplari și radio-tehnicieni, etc. Prea puțini pavatori și lemnari, laboranți, mozaicari și asfaltgii și alte meșteșuguri grele și puțin bănoase. De asemenea, mai puțină croitorie și cismărie, preferind să facă negoț mărunț și engros cu aceste articole, precum au făcut și comerț cu confecțiuni de tot felul.

Vom reda, pentru o lămurire mai întregă a problemei, un tablou din care să se constate, numericeste, situația ucenicilor și a patronilor pe grupe etnice.

Nr.	Provincia ¹⁾	1936		1937						1938					
		Patroni		Ucenici			Patroni			Ucenici			Patroni		
		Rom.	Evrei	Rom.	Evrei	Alții	Rom.	Evrei	Alții	Rom.	Evrei	Alții	Rom.	Evrei	Alții
1	Banat . .			1052	76	2250	327	149	1570						
2	Basarabia			479	309	115	191	196	43						
3	Bucovina.			621	475	609	244	726	602						
4	Criș.-Mar.			1060	338	1437	375	440	1309						
5	Dobrogea			394	2	283	257	14	216						
6	Moldova .			1256	213	18	687	253	33						
7	Muntenia.			4637	170	94	1930	352	178						
8	Oltenia .			921	1	8	445	6	31						
9	Transilv..			3220	548	5406	814	3044	3044						
		33.98%	56.02%	13640	2130	10220	5940	2950	7920	1485	808	1806	560	2610	3790

1) Vezi Por. Vremii din 14 Dec. 1938 și 4/II/1939. și Univ. din 13/XII/1939.

Uniunea Camerelor de muncă ne dă, pentru cele 16 camere de muncă și pentru anul 1936, 176.817 meseriași, fără a ne da indicațiuni și despre naționalitatea acestora, nici despre clasificarea lor în patroni, calfe și ucenici ¹⁾.

Aproape toate meșteșugurile nobile — artele minore, cum se zice — sunt, în majoritate zdrobitoare, în mâini evrești cu deosebire și în mâini străine. Din un tablou elocvent, care vorbește mai presus ca orice alte generalități ²⁾.

	R o m â n i				E v r e i					Alți	rasport Nansen	Total
	cu ateliere	trăsc din meserie	salariați	total	cu ateliere	trăsc din meserie	salariați	pe picior	total			
Ceasornicari	155	187	208	550	1500	600	700	100	2900	595	105	4150
Bijuteri	10	40	130	180	600	300	450	150	1500	200	100	1930
Argintari	20	30	50	100	10	10	25	5	50	45	5	200
Opticieni	—	—	50	50	40	40	—	—	80	25	—	155
Gravori	3	17	—	20	70	80	—	—	150	60	—	230
Țintuitori de pietre	—	—	—	—	—	—	—	—	25	20	—	45
Cizelatori	—	8	—	8	—	6	—	—	6	15	—	29
Galvanoplăști	—	14	—	14	—	25	—	—	25	20	—	59
Afinitori	1	4	—	5	20	—	—	—	20	—	—	33
Șlefuitori de pietre	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
Totaluri	189	289	438	927	2240	1086	1175	255	4756	988	212	6883

Toată industria mijlocie, atât de rentabilă și apărută ca și cea mare de tarife protecționiste și prohibiționiste, este, în majoritate zdrobitoare, în mâini evrești. Toate fabricatele și atelierele de confecțiuni de tot felul : haine și lingerie, mode și broderii, corsete și mănuși, articole de galanterie, ceaprazărie și nasturi ; toate fabricile de articole tehnice și electrotehnice ; toate laboratoarele de articole cosmetice, farmaceutice și droguri ; toate instrumentele de optică, de plombe și altele pentru dentistică ; industria bachelitci, de radio, de tipografie și zincografie, etc. toate sunt străine, cu deosebire, evrești.

Industria noastră casnică, atât de înfloritoare altădată, a început și ea să dispară, strivită și sabotată de marele trust al textilelor. În 1936/38, au luat ființă, în Cluj, 72 ateliere, dar au supraviețuit numai 6 ³⁾.

1) Vezi Univ. din 4 Iunie. 1939. 2) Vezi Por. Vremii din 1 Febr. 1939. 3) Univ. din 27 Apr. 1940.

c) Industria mare

Ca punct de plecare și de orientare, vom da aceste trei tablouri din cari se va vedea proporția în care Evreii au stăpânit anumite industrii — mari și mici, în curpînsul țării, dar mai ales în Basarabia și Bucovina. Datele — provizorii — ni sunt servite de serviciile respective ale C. N. R. și ale elor două guvernămîn'te. În linii generale, toate marile și micile industrii sunt evreești.

1. Industria textilă.

Vom începe tratarea acestui subiect cu constatările făcute — valabile, și astăzi, sută în sută — de sociologul evreu Dr. A. Ruppîn, încă din 1911, cu privire la industrializarea noastră : „În România, Ovreeii formează coloana vertebrală a tinerei industrii românești și un mare contingent de meseriași... Dar chiar guvernul român, care a mers cu legisferarea antiovreească (sic) până la marginile posibilului, n'a putut schimba nimic în faptul că marea industrie din România este stăpânită cu precumpănire de Ovrei și a înălțat bunăstarea Ovreeilor. Legile dezvoltării economice sunt, totuși, mai tari decât ordinele pe hârtie”.

Am urmărit, în fiecare din perioadele anterioare, evoluția industriei în genere și a fiecăreia în parte. Incepem cu această ramură ca ocupând — sub raportul capitalului, al brațelor folosite și al randamentului ei — primul loc în acest domeniu de activitate economică.

După relațiunile date de marele industriaș N. Rizescu-Brănești cu prilejul unei interpelări în Camera Deputaților, industria noastră textilă se utilizează cu primele războaie mecanice de-abia pela 1883—84, numărând, în 1900, 500 bucăți ¹⁾. În 1913 — după cele ce ne relatează ing. Emilian — ea a ajuns să numere, în Vechiul Regat, 3000 războaie pentru bumbac și fire vegetale și 687 pentru țesut lăna — în total, 3687, instalate în 81 fabrici, cu investiții în valoare de 27 mil. lei aur și cu producție de 46 mil. lei anual ²⁾. Și, an de an, ea merge crescându-și instrumentele și capitalul de investiție, precum și chemând cât mai multe brațe muncitoare, constituind totodată și o tentație pentru plasarea capitalurilor străine.

Aportul nouilor provincii, și în acest sector, este important. În Ian. 1938, industria textilă atinge următoarele cifre : circa 14.000 războaie, 574 fabrici, utilizând o forță motrică de 66655 hp. și un personal de 70450, cu investiții de 6.980.874.000 lei și cu o producție de

1) Interpelare la Camera în ședința din 14 Martie, 1935. 2) L'industrie en Roumanie.

Provincii b	Industria textilă										Industria chimică										Industria manufacturieră										Totaluri generale b			
	Total										Total										Total													
	Tricotaje	Țesătorii	Plus și cuverturi	Pături	Fabr. pălării	Schămăntători	Darace și pive	Fabrici de vată	Fabrici de postav	Total	Fabr. săpun	Cremă și cernelă	Fabr. vopsele	Fabr. oglinzi	Fabr. lânări	Fabr. acid carbonic	Botangerii și spălat	Carton gudronat	Coloranți	Fabrici baterii	Alte industrii	Total	Fabr. nasturi	Fabr. mănuși	Fabr. perii	Fabr. jucării	Fabr. tabăcării	Fabr. încălziminte	Fabr. genți	Fabr. șepci		Fabr. obiecte piele	Total	
Munic. Cernăuți . . .	11	10	1	2	2	—	—	—	—	26	5	—	1	2	1	8	1	1	1	1	3	23	5	1	3	2	2	1	—	—	—	14	63	
Rest Bucovina . . .	—	1	—	—	—	1	—	2	2	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	
Bucovina	11	11	1	2	2	1	—	2	28	10	—	1	2	1	8	1	1	1	1	1	3	28	5	1	3	2	2	1	—	—	2	70	—	
Basarabia	1	—	—	—	—	8	2	4	4	14	1	1	1	—	2	—	—	—	—	—	19	1	1	—	—	2	—	1	1	2	7	62	—	
Banat	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	
Ardeal	—	—	—	—	—	5	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	
Moldova	—	—	—	—	—	12	1	—	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	—	
Muntenia	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	
Dobrogea	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Oltenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Total	12	11	1	2	2	9	40	3	84	24	1	1	2	2	1	10	1	1	1	1	3	47	1	1	3	2	4	1	1	1	2	9	130	—

Provincii	Industria metalurgică										Industria lemnului										Ind. ceram. și de construc.				At. și dep.			Totaluri pe 3 tablouri								
	Metalurgetice	Turnătorii	Cuțite și linguri	Pioneze și agrafe	Obiecte de argint	Uzine electrice	Cuțe și sămă	Căldări	Repar. mașini agr.	Fabrici mașini agr.	Alte	Total	Fabr. cher. ind.	Fabr. cher. sociale	Pierăstrae	Fabr. lazi și cutii	Fabr. scobitori	Fabr. cuțe de lemn	Fabr. mobile	Fabr. obezi	Total	Prelucrarea pietrel	Fabr. de cărămidă	Fabr. de gips	Fabr. de teracote	Cariere de nisip	Fabr. de țigla		Fabr. de oale	Varnite	Total	Atehere diferite	Depozite diferite	Total		
Munic. Cernăuți	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10	1	—	—	2	—	1	6	2	10	1	6	2	1	1	—	—	—	—	—	11	180	8	188	219	112
Restul Bucovinei	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	63	6	2	—	—	1	2	74	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	3	5	8	83	227		
Bucovina	2	1	1	1	1	1	1	1	1	—	10	64	6	2	2	—	1	7	2	84	1	7	2	1	1	—	—	—	—	12	183	13	196	302	621	
Basarabia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21	5	—	—	1	—	—	—	—	—	6	26	—	—	4	5	1	16	51	21	—	21	99	682		
Moldova	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25	17	—	—	1	—	—	—	—	41	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	43	205		
Ardeal	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	12	—	—	—	—	—	—	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16	92		
Banat	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	36		
Oltenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	10		
Muntenia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	6	—	—	—	—	—	—	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	43		
Dobrogea \	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	5		
Total	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	31	10	44	2	3	1	1	7	2	162	132	2	1	5	6	1	16	63	204	13	217	473	1691			

14.227.888.000 lei. Față de totalul industriei de transformare, ea a realizat aceste procente, respectiv : 16,30 % față de totalul fabricilor, cu 9,20 % față de totalul forței motrice și 25,30 % față de totalul personalului și — mai departe : — 15,10 % față de toată investiția și 22 % față de totalul valorii producției ¹⁾.

Analizând Indicatorul industriei românești pe anul 1938, constatăm că cel mai mare număr de fabrici și anume 157 îl ocupă țesătoriile de bumbac, în și cânepă, după care vin filaturile și țesătoriile de lână cu 99, acelea de bumbac cu 95 și, în ordine descrescândă : țesături diverse cu 73, filaturi și țesături de mătase cu 51, etc. Incă câteva caracteristici : județul Ilfov numără 141 fabrici de tot felul, stând în frunte cu 35 fabrici pentru țesături de bumbac ; județul Sibiu 63 fabrici, stând în frunte cu 42 fabrici pentru țesătutul lânii — centrul Cisnădie ocupând 33 fabrici ; Iașii cu 54 ; Cernăuții numără 22 fabrici de tricotaje, Bucureștiul 20, iar jud. Timiș 10, județul Ilfov și Lăpușna posedă câte 4 fabrici de vată, din totalul de 13 ; în confecțiuni de lână, bumbac și mătase. — Aradul cu 4 fabrici, Bucureștiul cu 3, Oradea cu 2 și restul, până la 13, alte centre. În fabricațiuni diverse, Bucureștiul numără 20 fabrici, Timișul 14 și restul, până la 73, alte centre, ca Sibiu cu 9 etc. Galații numără 17 fabrici de țesături de bumbac, iută, în și cânepă, Bucureștiul 35, Iașii 131 și Severinul cu 13, Aradul și Tr.-Mare cu 7 — restul până la 157 alte centre.

Văzută pe o hartă tablou, România prezintă aceste mari centre cu industrie textilă, în ordine descrescândă : Ilfovul, Sibiu, Timișul, Iașii, Cernăuții, Aradul, Covurlui, Severinul, T.-Mare, Brașovul, Bihor, Prahova. Satu Mare, etc. Provinciile stau în această ordine : Vechiul Regat cu 255 fabrici — 44,25 %, Transilvania cu 172 — 30 %, Banatul cu 88 — 15 %. Bucovina cu 43 — 7,50 % și, în fine, Basarabia cu 16 — 3,25 % ²⁾.

Astăzi, spune tot marele industriaș N. Rizescu-Brănești, industria noastră textilă, utilată cu 14.000 războaie, este în stare să satisfacă în întregime nevoile medii și rurale ³⁾. Ca materii prime, s'au utilizat, pe lângă parte din cele indigene, și textilele vegetale, industriei derivată, etc. importate în valoare de 40½ mld. pentru perioada 1927/34 — sau, în medie anuală, circa 6 miliarde, în proporție de circa 29 % față de întreg importul anual socotit, în medie, la circa 17 miliarde ⁴⁾.

Este de cel mai mare interes să cunoaștem și cui au aparținut și cui aparțin, astăzi, aceste fabrici în cari s'au investit, în 1937, circa

1) Vezi Liliana Georgescu în Industria textilă — studiu în Enciclopedia României v. III, p. 973 și urm. și Indicatorul industriei românești pe anul 1938. 2) Vezi Indicatorul și st. cit. de L. Georgescu. 3) Aceiași interpelare. 4) Cicero C. Gorceiu în Univ. din 5 Mart. 1935 : Fibrele textile naționale.

7 mld. lei. Marele industriaș N. Rizescu-Brănești ne dă câteva indicații îndeajuns de prețioase. Anume: a) Toată industria textilă în țara noastră a fost pornită de Români și dusă — cu cinste, cu curaj și multe jertfe — până în 1906, când străinii capitaliști sau aventurieri, adunecând de departe marile avantagii și câștiguri, au început a se băga în ea. De acum, încep zile triste pentru industria textilă națională. În adevăr, industria își ia un mare avânt, dar ea trece din ce în ce în mâinile altora. Alte lovituri: b) Tocmai prin 1926—1927, când această industrie — după zguduirile primite de pe urma războiului — de-abia se pusese la punct, a avut loc o invazie de străini, mulți cu pașaport Nansen, cari au început să concureze, prin produse falsificate, industria noastră. Iar când guvernarea național-țărănistă a oprit toate sumele datorate de stat industriei existente, s'a dat, prin aceasta, posibilitate tuturor străinilor să ia locul industriașilor români și, deci, industria străină ia locul celei naționale care se prăbușea, în concordate și falimente, și le-a fost ușor să le cumpere străinii veniți cu capitaluri mari. Următor acestei nenorocite atitudini de politică națională, străinii au acaparat și furniturile dela stat, înlăturând pe Români. c) Și, după toate acestea, intervine și contingentarea cotelor pe cari le obțin tot străinii și aceste cote stabilite din 1932 constituie temeiul distribuției furniturilor și a întregii dezvoltări de până astăzi, cu totul nefavorabilă nouă, fiindcă străinii, stăpâni pe marile capitaluri, și-au putut pregăti depozite formidabile, pe câtă vreme, industriașii români erau obligați să renunțe la contracte în favoarea străinilor cari ofereau bani și primeau cu prețuri joase, precum și dispuneau de toate informațiile necesare dela cei în drept. În afară de fabrica fraților Brănescu, nici o altă firmă n'a putut rezista acelei conjuncturi nefavorabile pentru industriașii autochtoni români, încheie același industriaș.

Este dureros că nu ne putem face o idee exactă despre stăpânirea etnică a acestei industrii, în aparență, majoritatea purtând țidula S. A. R. Asemenea preocupări n'au îngrijorat pe politicianii noștri și n'au turburat niciodată somnul celor chemați să dirijeze, pe linia intereselor naționale, industria și comerțul pe întinsul hotarelor României. Știm sigur, însă, că industria textilă — cea mai grea, ca și cea diversă mărunță — este în mâini străine. Ardealul și Banatul stă, în proporție de 70%, în mâini săsești, șvăbești și germane — restul aproape în mâini evrești. Moldova, Bucovina și Basarabia, ca și aproape tot Bucureștiul este în mâinile Evreilor și Armenilor. Capitaluri mari străine, deasemenea, o guvernează în mare parte — capitalul englez numără 500 milioane. Trei mari firme: S. Fildermann, Izvoranu și Singer dela Bacău, stăpânesc această industrie. „Societatea pentru industria textilă” este compusă din patru mari fabrici: Buhuși, Plocești,

Iași și Prejmer, cu investiții de aproape un mld. de lei și cu aproape 5500 lucrători. „Mioara” și „Filatura românească de bumbac” din București numără, amândouă, 320 mil. investiții și peste 1500 lucrători ¹⁾. Din societatea Buhuși, au născut „Dorobanțul” din Ploești și „Electa” — conduse toate de trinitatea „Margulies-Stern-Kaufmann” — stăpâni pe industria ștofelor ²⁾. Și această firmă „Buhuși” a fost salvată dela faliment tocmai de o bancă mare bucureșteană, căzută în concordat, și care își angajase semnătura cu 850 mil. lei la institutul nostru de emisiune, care s'a mulțumit cu o creanță putredă în portofoliul său ³⁾.

Industria de produse de tricotaje, numără 49 fabrici de ciorapi, în frunte cu bine cunoscutele „Adesgo”, „Ady”, „Areca”, „G. B. L.” și alte câteva — toate activând cu o echipă de lucrători de circa 4500 lucrători și cu un capital de 350 mil. lei, în majoritate zdrobitoare, evreești. Cercetând toată lista de 49 fabrici, am dat de două : una a lui „Fulga Ion & Fiul” din Buzău și alta a Grecului Fr. Cucolis din Galați. Ele sunt repartizate astfel : 15 în Cernăuți, câte 7 în București și Timișoara, 5 la Arad, 3 la Sibiu, 2 la Bacău și câte una în alte 11 localități ⁴⁾. Cât de bănoasă este această industrie, se vede din ilustrația fabricii „Ady” — condusă de Evreul maghiar Eugen-yenö Lászlo, care, în 1925, un simplu voiajor, ajunge, peste noapte, mare fabricant la Cluj, unde, acumulând, în scurt timp, o avere de 80 mil. lei, înființează alta fabrică la București ; a plasat averi de sute de milioane la Pesta și la băncile străine și și-a mutat sediul afacerilor în Palestina, unde a devenit mare proprietar și stăpân al unei fabrici de tuburi Bergmann ⁵⁾.

Peste tot cuprinsul acestei vaste industrii, Românii etnici contau, până în 1940, de-abia cu 10%. Armenii cu 40% și Evreii cu 50%. La acest 10%, micile întreprinderi românești au parte de 4%, iar cele mari 6%. În acest sector, numărăm firma Soc. „Stan Rizescu” cu 700 războaie și Frații Rizescu, Frații Brănescu-Dicești, Drăghiceanu — București, Petre Haralamb „Țes. Sf. Anton” — Fintescu, „Țes. Teleorman” — Roșiorii de Vede ⁶⁾, Dr. S. Cerchez, „Românofir” — toate însumând investiții de peste 500 milioane ⁷⁾.

Ca în atâta însemnăm în mișcarea industriei textile care a produs circa 100—120 mil. metri de tot felul și atâta însemnăm în țara care numără 280.000 fuse de tors bumbacul și 14.000 războaie mecanice, în țara

1) Vezi „Indicatorul”. 2) Por. Vremii din 10 Dec. 1938. 3) Vezi N. Iorga în Neamul Românesc. 4) Vezi „Indicatorul”. 5) Ibid, ibid. Por. Vremii din 13 Nov. 1938 : „Aventurierul dela fabrica Ady” nu și-a putut consolida încă situația de cetățean român. Dalailama al ciorapilor feminini, produce zilnic 250 duzini, socotiți, pe atunci, la 250.000 lei Fratele lui se alță la Haifa și își lichidează afacerile în țară. Se zice că, în 1936,37, a transferat la băncile din Anglia 85000 lșt., la cele din Elveția 200000 fr. elvețieni, iar la Haifa a plasat 65000 lire palestiniene. 6) Din declarațiile făcute de N. Rizescu. 7) Indicatorul industriei.

unde s'a recoltat circa 3 mil. kg. bumbac și unde este nevoie de încă o cantitate de 25 mil. kg. anual ¹⁾.

2. Industria alimentară.

Această industrie legată de caracterul agricol al țării noastre merge mereu dezvoltându-se. Cu alipirea nouilor provincii, ea atinge, în 1937, cifra de 1066 întreprinderi. Marea industrie este concentrată în Muntenia cu 164 unități, reprezentând: 27,80% din totalul forței motrice, 28,50% personal și 33% din valoarea întregii producții. Transilvania se caracterizează prin industria mijlocie. Moldova numără 103 unități, Oltenia 45 și Dobrogea 30 — în total, Vechiul Regat numără 342 unități, rămânând pentru provinciile alipite 724. Din aceste câteva cifre, putem deduce și origina etnică a capitalului investit în această industrie, care în 1935 era aproape de 12 miliarde lei ²⁾. Din aceste 1066 întreprinderi alimentare, 203 sunt constituite în societăți pe acțiuni cu un capital de 3.824.277.000 lei. Prima societate anonimă s'a constituit în 1812, cu un capital de 2.100.000 lei, iar în 1918, numărul lor se urca la 62, cu un capital de 2.363.576.000 lei ³⁾. În 1937, numărul tuturor întreprinderilor, colective și individuale, scade la 991, cu un capital de 10.774.000.000 și personal de 34.724 ⁴⁾.

Cele 15 fabrici de zahăr — din cele mai vechi în acest domeniu — sunt străine și, organizate în trust, ele și-au dezvoltat, în mod parazitar investiții de 4.355.335.000 și câștiguri fabuloase — în dauna țării consumatoare, a clasei producătoare și a fiscului: 5 din ele așezate în Vechiul Regat, 3 în Ardeal, 1 în Banat, 4 în Bucovina și 2 în Basarabia ⁵⁾.

Industria morăritului ocupă, iarăși, un loc de frunte. Numărul morilor țărănești — puse în mișcare de căderi de apă, de vânt, de mașini cu aburi sau motoare — și al celor sistematice cu instalații de valțuri perfecționate se ridică la peste câteva mii. Cele cu capacitate de măcinș mare, ating cifra de 102 — cu putere de lucru peste 3 vagoane în 24 ore și la 205 cu putere de lucru între 1—3 vagoane în 24 ore — toate la un loc cu o capacitate de măcinș de 950 vagoane în 24 ore. Cele țărănești înglobează 78% din forța motrică și prelucreează 750.000 vagoane anual. Printre cele mari, cităm, ca cea mai puternică, pe a lui Neumann Evreul dela Arad cu 36 vag./24 ore, pe urmă „Timișoreana” cu 32/24 ore

1) N. Rizescu. 2) N. Arcadian — Industria alimentară, în Encicl. României, v. III, p. 987 urm. 3) Statistica soc. pe acțiuni din România pe anul 1938. 4) N. Arcadian, *st cit.* 5) Indicatorul industriei românești pe 1938. Aceste 15 fabrici sunt: Clitila, Arad, Crisciateg, Giurgiu, Roman Sascut, Bod, Freidorf, Tg.-Mureș, Ițcani, Jucica Veche, Lujeni, Ripiceni, Zarojani și Bălți.

Moara „Assan” și „Comercială” din București, Violatos și Lichiar-dopol din Brăila cu 24/24 ore ¹⁾).

Indicatorul industriei românești pe 1938 — natural, necom- plect — ne dă un număr de circa 476 mori — mari și mici, nu și cele țărănești — așezate, cam 109 în Vechiul Regat și 367 în nouile provincii. Din acestea : 65 în Basarabia aproape toate evrești, 172 în Ardeal, dintre cari 122 în județele Sălaj, Arad și Bihor, adică în județele cu viața economică în mâini evreo-maghiare și III în Banat ²⁾. În arhivele C. N. R. găsim aceste date trecute în tabloul de la p. 334 cu privire la etnicitatea proprietății morilor și fabricilor existente în mâini evrești în 1940 — minus cele activând în teri- toriile ardeleno răpitate nouă.

Fabricarea spiritului agricol este, exclusiv, în mâini străine. În 1937, activau 172 fabrici de spirt. Cele mai mari, în Transilvania și Bucovina, au ca anexe și mari crescătorii de vite destinate exportului ³⁾. Din aceste 172 fabrici, 96 sunt evrești, 60 în alte mâini străine și de-abia 15 românești, cari, toate 15 la un loc, nu prețuesc, ca personal și capital, cât una singură, a lui Neumann dela Arad, de pildă, care în fabrica de spirt industrial și în cea de drojdie, are investiții de circa 120 milioane lei. Din cele 131 nume legate de fabricarea spiritului indus- trial și agricol — trecute în Indicatorul citat — doar 15—16 nume sună fonetic românește, din cari desprindem : Banca Crhissoveloni, Braga- diru și alte 13—14 ⁴⁾. Archivele C. N. R.-ului ne prezintă datele trecute în tabloul de mai s:s.

Industria uleiurilor vegetale este complect înstrăinată — con- centrată aproape toată în Basarabia și Ardeal — în județele unde stă- pânește morăritul. Din 131 nume înșirate în Indicatorul pe 1938, am putut desprinde una cooperativă în comuna Cefu din județul Bihor, fără a-i cunoaște componența acționarilor și alte trei : Sezonov Adam din Brăila, inginer V. Simu din Tufeni-Teleorman și fabrica moară Assan din capitală cu investiții de aproape 40 mil. lei, aceasta din urmă, iar ceilalți doi de-abia cu vre-o 12 milioane. Datele C. N. R.-ului glă- suesc în felul statornicit în tabloul de la pag. 334.

Industria fabricării de mezeluri este concentrată, de asemenea, în nouile provincii : 36 fabrici din 52, dintre cari 28 în Ardeal, cu 1 în județul Brașov. Ele sunt deținute în proporție de 50% de Nemți — restul de Români, Italiani și alții. Am putut desprinde din toți aceștia, 4 Români în București, 2 în Bacău și 1 în Făgăraș, Evreii dețin, prob- abil, de-abia vre-o 10, printre cari și „Uniunea anglo-română pentru

1) N. Arcadian, st. cit. 2) Indicatorul citat. 3) Din problema minorităților din România — conferință ținută de A. V. Vocevod la Arad în Martie, 1935. 4) Indicatorul citat.

industria de bacon", din Burdujeni, cu investiții de peste 10 milioane lei și cu mare export pentru Anglia ¹⁾.

Conservarea legumelor, fructelor, cărnurilor și a peștelui se face în 23 fabrici, concentrate 13 din ele în Vechiul Regat. Cele mai multe răspund la nume simbolice sau străine și foarte puține românești, ca Bragadiru, B.-Știrbey, Ștefănescu-Grivița ²⁾.

N. Arcadian, ne dă 40 fabrici de bere, Indicatorul numai 27. După acesta din urmă, ele sunt concentrate în nouile provincii, rămânând pentru Vechiul Regat numai 7. După rezonanța etnică a numelui, majoritatea par a fi evreești sau evreo-maghiare, vre-o 8—9 nemțești și prea puține românești — ca Bargadiru, Luther ³⁾.

Ar fi o muncă și trudnică și infructuoasă ca să cercetăm lunga listă de sectoare a acestei industrii și nesfârșitul număr de nume cu ecou mai apropiat sau mai îndepărtat galițian, sau de embleme și simboale sub cari se ascund mării potențați ai industriei noastre naționale. Pe ori care am lua, lucrurile se întâmplă la fel. Marea industrie al apitelui și a produselor lactice este cu totul străină — din 26 fabrici, funcționează în vechiul Regat de-abia 5, restul: în Ardeal și Bucovina câte 6, în Basarabia 5 — toate în C.-Albă și 4 în Banat ⁴⁾. Fabricația ciocolatei se face în 51 fabrici, patronate de Greci și Armeni prin marile porturi și de elemente în fața cărora stai ca la un mare semn de întrebare — ce să fie oare? La Galați, sunt 9 fabrici și nu știi, din simpla înșirare de nume simbolice și de embleme, cine sunt fabricanții. Cele mai multe — 26 din 46 sunt concentrate în Vechiul Regat, restul în nouile provincii. Din toate acestea, 31 sunt evreești și ascunse sub embleme diferite. Fabricațiunea coniacurilor și a lichiorurilor, a vinurilor și șampaniei este în mâini străine și evreești. Toată această industrie în Bucovina și Basarabia era evreiască, precum și aproape în toate celelalte provincii, dacă socotim emblemele și societățile anonime sub cari se ascundeau numai ei. Aci, tot la Evrei, erau izvoarele de otrăvuri ce le desfăceau prin cârciumari cari, la rândul lor, le difuzau mulțimilor dela țară și de prin orașe, difuzând moarte, mizerie și nebunie peste tot.

3. Industria pielăriei și a tăbăcării.

A fost, nu de mult, o industrie monopol a Românilor, ale căror tăbăcării se bucurau de mare renume și peste hotare. Tăbăcării făgă-

1) Vezi Indicatorul pe 1938. În București, este dat ca mare fabricant de mezeluri: Frații Pescaru, iar la Cluj Vlad & Co. 2) Abatoarele de export sunt, spune N. Arcadian, din cele mai moderne, cu instalații perfecționate pentru tăierea și conservarea cărnii în frigorigere, ca la Burdujeni și Constanța, sau ca acela pentru păsări dela Salonta cari satisfac toate cerințele tehnice. Capacitatea maximă de producție este de 22.000 tone anual, iar conservele de pește la circa 300 anual. 3 și 4) Indicatorul citat.

rășeni stau în fruntea multora. În 1873, am avut prima fabrică constituită în societate pe acțiuni cu un capital de 15 milioane lei; în 1918, numărul lor se ridică la 6 cu un capital de aproape 130.000.000, pentru ca, în 1938, ele să atingă cifra de 19 cu un capital de 335.000.000¹⁾.

În timpurile noastre, sunt 75 fabrici mari și 91 mai mici — în total 166. Din producția totală, care acoperă întreg consumul intern, Bucureștii și Ilfovul dețin 26,90%, Clujul 19,70%, Timișoara 10,70%, T.-Mare 8,7%, iar Bacău, Brașov, Bihor și Mureș între 5—6%. Pe câtă vreme până în 1925, producția internă de-abia atingea la încălțăminte în serie și obiecte de călătorie respectiv 60% și 68%, iar producția de mănuși, de curele de transmisie și marochinărie între 36%, 18% și 20%, în anul 1937, toate aceste articole ating o proporție între 97—99,5% din consumul intern²⁾.

Cercetând, nume după nume, cele aproape 150 fabrici cari prelucrează pielea în talpă și în toate articolele de piele, găsim, cu greutate, vre-o 39—40 firme românești, circa 22 nemțești și alte două creștine — rămânând, probabil, restul de peste 80 evrești și evreo-maghiare. Toată industria Moldovei, a Basarabiei și Bucovinei este, putem spune cu siguranță, în mâini evrești. Firmele Abramovici, Perlbergher, Filderman, Klein, Gelter, etc. stăpânesc Moldova și alte provincii, alături cu acelea din Botoșani, Iași, Roman, Tecuci, Suceava, Chișinău, C.-Albă, Fălticeni etc. În Focșani sunt două românești, iar în județul Prahova, toate tăbăcăriile sunt ale noastre; în Oltenia și Muntenia⁴ Evreii nu prea au îndrăznit să se afirme; în Ardeal — în anumite județe, ca T.-Mare, T.-Mică, Brașov — stăpânesc Sașii; în restul provinciei, Evreo-maghiarii; puține întreprinderi — ca la Sibiu și Făgăraș — românești. În R.-Vâlcea, avem două mari întreprinderi românești — Nicu și Oprea Simian, cari lucrează talpă, toval și încălțăminte.

În toate sectoarele acestei industrii, activează 31 societăți anonime și 13 societăți în nume colectiv. În sectorul fabricării de încălțăminte, sunt 28 fabrici mari și mici — marile centre fiind București, Oradea, Timișoara și Bacău.

Toate fabricile cari se bucură de atâta renume în opinia românească — ca Filt, Dermata, Carmen, Nova, Star, Helia, We-ego, etc. și atâtea altele — sunt străine. Marile întreprinderi „Gralex“ și Mociornița cu utilaj ultra modern sunt ale noastre și rămân expresia unei tenacități cu adevărat demne de pildă și de mândrie, în toate sectoarele acestei industrii, care, nu de mult, era aproape exclusiv românească. Toate cele 5 fabrici de mănuși sunt străine. Mociornița și Dârlău sunt printre cele 6 fabrici de articole pentru călătorie și marochinărie — atâtea câte

1) Lăliana Georgescu — Industria pielăriei, în Encicl. Rom., v. III, p. 979 urm.

2) Statistica soc. anon. pe acțiuni, 1939.

sunt trecute în Indicatorul industriei. Printre cele 9 fabrici de curele de transmisiune, fabrica Sotirescu, societate în nume colectiv, este românească. Întreprinderea lui Prodanof este și ea una de mâna întâia în fabricarea tălpii. În toate acestea, românești sau străine, meșterii și lucrătorii calificați sunt Români, numai profitul și mare parte din capital sunt străine.

4. *Exploatarea sălbatecă a pădurilor și industria lemnului, fabrici de cherestea, de hârtie și mobile, etc.*

Am mai vorbit, în perioada anterioară, de începuturile marelui industrii a lemnului care începe, în Vechiul Regat, odată cu războiul vamal contra A.-Ungariei. În nouile provincii — Transilvania și Banat — dezvoltarea acestei industrii este cu 10—20 ani mai veche. Odată cu alipirea acestora la Patria Mamă, suprafața forestieră crește dela 2½ la 7 milioane ha.

În anul 1926, această industrie atinge maximum de dezvoltare și punctul culminant al activității sale. Numărul fabricilor pentru prelucrarea materiei lemnoase atinge cifra de 956, cu peste 100.000 hp. și 63.000 lucrători, în care nu intră muncitorii întrebuințați la doborârea, fasonarea și transportul lemnului la fabrici, cari, după evaluări ale specialiștilor, s'ar ridica la 250.000 oameni, așa că, această industrie stă în fruntea celorlalte — metalurgică, textilă și alimentară — cu plasament important pentru brațele de muncă. Fabricile de cherestea utilizează pentru o singură întreprindere 71 lucrători, cele de mobile 30, iar cele de hârtie până la 260.

Din cele 956 întreprinderi de industrializare a lemnului, 594 erau fabrici de cherestea cu 1700 gatere — acționate de 72.000 hp. și 47000 lucrători, numai în cuprinsul fabricilor, nu și la pădure și transporturi. La cele 1700 gatere mecanice, trebuiesc adăogate încă 360—400 ferăstrae de apă proprietate țărănească. Capacitatea de producție între 1924—1926 s'a urcat la 6 mil. m. c. cherestea anual, din care peste 80% molift și brad. Între 1919—1937, s'au exportat 26 mil. tone lemn brut și prelucrat în valoare de 54 mld. lei, ocupând imediat ca valoare locul după petrol și cereale.

Rentabilitatea excepțională a investițiilor din aceste întreprinderi a atras foarte multe capitaluri străine, dintre cari multe și-au luat asupra-și și crearea de vaste instalații de transport dela păduri la fabrici; ba, multe instituții de credit din țară și-au plasat mari capitaluri în aceste întreprinderi, precum și au ajutat cu mari credite parte din ele.

Ca urmare a crizei care începuse în 1929, avem, în anul 1937, altă

repartiție a unităților din această industrie. Ele se ridică la 24 întreprinderi în industria chimică a lemnului (hârtie, mucava, celuloză și distilării de lemn) și la 670 din industria mecanică, din cari 461 fabrici de cherestea, restul diferite fabrici de fasonare a lemnului, cu un total de investiții de 2234 milioane și cu 1723 mil. la cele 24 de unități din industria chimică. La aceste investiții, lua parte, în mare măsură, capitalul străin : austro-ungar, german și francez ¹⁾ precum și cel englez.

Cercetând cu atenție datele din Indicatorul industriei românești pe anul 1938, stabilim aceste rezultate. Există în toată țara 495 fabrici de cherestea, declarate și încă 254 în industria mecanică a lemnului, în total 749 întreprinderi ²⁾.

Cele 495 fabrici de cherestea se repartizează astfel : 8 ale Fondului Bisericesc Ortodox Român, cu câte 4 în jud. Câmpulung și Rădăuți ; 22 ale Caps-ului : 7 în Banat, 8 în Transilvania, 5 în Moldova și alte 2 ; 2 ale uzinelor comunale din Sibiu și Hunedoara ; 4 ale dărilor domeniilor ; 14 ale cooperativelor ; 170 ale societăților și 276 întreprinderi particulare.

Aceste 276 fabrici de cherestea particulare se repartizează : 25 la Nemți, pe cât a fost posibilă identificarea, 59 la Români — cu aceeași îngăduință și 192 la Evrei. — Aceștia exploatează marile masive și centre industriale din Bucovina cu 60 unități din 106 ; cele din Transilvania cu 96 din 238 ; din Basarabia cu 13 din 19 ; în Moldova, au numai 16 din 59 ; în Banat, de-abia 6 din 28 ; iar în Muntenia numai 1 din 41. Din cele 170 întreprinderi constituite în societăți : 22 activează în Bucovina, 24 în Moldova, 4 în Basarabia, 90 în Transilvania și Maramureș, 10 în Banat și 20 în Muntenia. Toate aceste societăți sunt aproape în întregime străine sau controlate de capital străino-evreu.

Județele cele mai bogate în fabrici evreiești : jud. Cîrcu cu 66 din 72 ; Trei Scaune cu 30 din 32 ; Brașov cu 15 din 22 ; cele bucovinene cu 82 din 106 ; jud. Bacău cu 14 din 21 ; Neamț cu 15 din 24 ; Baia cu toate 5 ; Ismail cu 9 din 10 ; Prahova cu 5 din 9 ; Arad și Bihor cu 13 din 19.

Cele mai mari ca capital social, investiții și număr de brațe la muncă funcționează în Ardeal : „Producțiunea forestieră regnicolară”, 3 „Reghinul săsesc”, „Ardeleana” ; „Soc. de industria lemnului din Bicsad-S. Mare” cu câte 3 fabrici ; „Arborea” în Munții Apuseni ; „Danubia”, „Sohodol”, „Union”, „Someșana”, etc. În Ardealul de nord, avem „Regia cooperativă Regna” — singura în întregime românească,

1) D. A. Sburlean — Industria lemnului în Encicl. României, III, p. 933 urm.

2) Din cele 24 fabrici de lăzi, cutii și butoaie, 5 pur românești ; din cele 17 — de-abia 4 ; toate cele 3 fabrici de dopuri par străine ; din cele 73 fabrici de mobile, 12 par românești, 2 sunt cooperative, 10 societăți — din cari 2 românești ; toate cele 10 fabrici de perii par străine ; din cele 91 fabrici de tâmplărie — 15 par românești, 4 societăți — una aparent românească, 1 coop., 49 par nemțești ; din 24 diverse — 4 românești, 8 nemțești, 1 societate ; 1 fabrică creioane străină ; din 11 fabrici de vehicule — 3 românești, 7 nemțești.

având în exploatare pădurile posesorale ale grănicerilor năsăudeni ; etc. Toate cele eșumărate până aci posedă investiții în valoare de circa 300 mil. și un echipaj de lucrători de peste 5500.

Alte societăți au ramificații întinse în mai multe provincii : „Carpatina” cu fabrici în Brezoiu-Vâlcea și Slatina-Olt ; „Morcieni” — Dâmbovița și Gugești — R.-Sărat ; „Soc. an. pentru exploatarea de păduri și ferăstrae cu vapori” a fostei „P. & C. Goetz & Co.” cu activitate întinsă peste tot : în Nehoiu-Buzău, Cernăuți, Comănești și Agaș-Bacău, P.-Neamț ; „Soc. an. Forestiera din Lomaș” cu exploatare în Homorod — T. Mare, în Gălăuțași și Deda Bistrița-Mureș, în S.-Mare, Zăvoiu-Severin ; „Valea Troțușului” cu fabrici la Comănești. Numai aceste cinci societăți însumează cca. 400 mil. lei investiții și un echipaj de peste 6000 lucrători. Din cele 22 activând în Bucovina : „Ind. silvică din Bucovina” cu fabrici la Storojineț ; „Bucovina” la Vama și Sadova ; „Moldova” cu 2 fabrici, la Vatra Dornei și Frasin, cu investiții de peste 45 milioane și cu un echipaj de peste 850 lucrători. Este de remarcat în P.-Neamț, soc. „Moldova” Lălu D. Gheorghe, cu investiții de peste 30 milioane și cu 350 lucrători.

Evreii au avut o deosebită predilecție pentru această industrie. Și, din totdeauna, s'au băgat în acele regiuni unde se puteau sustrage dela orice obligații fiscale și vigilanțe administrative, dar cu deosebire, acolo unde se putea lucra ca „în codru”. De aceea, îi vedem pe toți — și indivizi și societăți — cuibăriți prin toate masivele Bucovinei și ale Ardealului n.-estic, prin Săcuime și Maramureș, unde aveau de a lucra ușor cu o administrație venală cecece a contribuit ca ei să doboare masivele cele mai bogate și frumoase, în paguba țării și în folosul lor și cu un popor incapabil de reacțiune. Nu îi găsim ca indivizi în Muntenia — de-abia unul singur. În schimb, îi găsim constituiți în aproape toate cele 20 societăți — în frunte cu „Carpatina”, „Goetz”, etc., precum în Transilvania, sunt constituiți și băgați în cele 90 societăți. Masivele năpădite de Evrei — ca întreprinzători particulari sau legați în societăți —sunt, precum am mai spus-o, în cele cinci județe bucovinene, în Maramureș, Mureș, Brașov, Bihor, Odorhei și Trei Scaune ; în Bacău, Neamț și Baia din Moldova, precum și în Ismail-Basarabia și Severinul Banatului. Românii fabricanți de cherestea au 9 întreprinderi în jud. Prahova — alături de 4 societăți și un Evreu — singurul Evreu în toată Muntenia și Oltenia.

Dacă ne referim la componența etnică a personalului în întreprinderile forestiere, stabilim aceste rezultate : în personalul tehnic superior sunt de-abia 10 % Români și 90 % străini — din cari 50 % Evrei,

1) Vezi Univ. din 29 August, 1937 : „Instrăinarea profesiunilor”.

iar în personalul tehnic inferior : 25 % Români și 75 % străini, dintre cari tot 50 % Evrei¹⁾, rēstul personalului muncitor în mare m ajoritate Români, brațe de muncă la foc, la pădure și transporturi, unii veniți prin Moldova din Transilvania și Banat, exploatați cu 45—60 le în medie.

Din datele concentrate la C. N. R. reies aceste rezultate cu privire la proprietatea fabricilor de cherestea, cari se găseau în România, fără provinciile cedate din Basarabia, Bucovina și Ardeal. În total, au intrat în patrimoniul statului 113 fabrici de cherestea : 41 ale diverselor societăți și 72 proprietăți individuale cu 247 gatere în total. Și anume : în Bucovina, 6 proprietăți ale societăților și 39 individuale ; în Ardeal — respectiv 11 față de 5 ; în Moldova — 16 față de 24 ; în Muntenia — 7 față de 3 și în Banat — 1 față de 1.

Comparând aceste date cu cele expuse mai sus și împrumutate din Indicator, constatăm că Evreii au mai multe proprietăți, în 1940, decât firme în 1937. Aceasta s'ar datori sau faptului că am umflat numărul Nemților după rezonanța numelui sau că Evreii își arendau proprietățile la străini — ceeace este mai puțin probabil sau că, între 1937/40, au achiziționat fabrici noi, ceeace este mai probabil.

Cum s'au exploatat māsivele noastre păduroase.

Pe poarta pavilionului jugoslav al lemnului la expoziția internațională dela Paris din 1937, sta scrisă această rugăciune : „Omule ! Eu sunt căldura căminului tău în nopțile reci de iarnă, umbra prietenoasă atunci când soarele arde. Eu sunt grădina casei tale, scândura mesei tale. Eu sunt patul în care tu dormi și lemnul din care-ți faci năvile. Eu sunt coada sapei și ușa adăpostului tău. Eu sunt lemnul leagănului tău. Eu sunt pâinea bunătății, floarea frumuseții. Ascultă rugăciunea mea : Nu mă distruge !”¹⁾.

Această rugăciune sublimă, însă, nu stă scrisă nicăieri în catechismul doctrinei vieții noastre naționale. Toate acele 2000—2100 gatere și ferăstrae sunt tot atâția balauri cari au înghițit și înghit, necruțător, māsivele păduroase ale țării. În 1875, Bouquet de la Gray, călătorind dela Giurgiu la București, s'a mirat văzând câmpii rase în locul pădurilor nestrăbătute de cari îi vorbea I. Brătianu în 1863 ; Benger scria, în 1900, că numai o zecime de proprietari își exploatează pădurile cu mijloace științifice, cea mai mare parte se lasă pradă negustorilor de lemne ; în urma exproprierii, 1.400.000 ha s'au croit pentru islazuri electorale, iar în 1937, se promiteau țăranilor încă alte noi porțiuni de păduri, munți întregi și chiar plantațiuni de molift — cum a fost cazul la Cumpăna-Argeș, tot pentru islazuri electorale cum le

¹ și ²) Vezi art. din Univ. 30 Nov. 1937 : Cum știu alții a-și face propaganda pentru conservarea pădurilor. D. G. Berger, consul general al României la Stuttgart, a scris, în 1900 : România în 1900.

numea cu drept cuvânt inginerul M. P. Florescu ¹⁾, Pamfil Șeicaru care, neobosit, a luptat mereu pentru apărarea pădurii, numea această tăiere a ei „orânduială antinațională”. Și toate cele aproape 200 articole scrise de el, ca și toată campania de apărare dusă de ingineri silvici în „Curentul” „Universul” etc. n'a impresionat pe nimenea, „concesiunile de tăieri s'au continuat, ferăstraiele s'au înmulțit, munții au rămas golași, apele se prăvale în puhoai, lavinele crapă coastele munților și zestrea de sărăcie pe care o lăsăm viitoarelor generații sporește” ¹⁾. Și campania dusă de alte ziare, ca și nestăpânita mânie împotriva crimei săvârșite a lui I. Mihalache, întors dela Cheile Bicazului, n'au dus la nici un rezultat ²⁾. Masivele noastre neprețuite au continuat a fi surpate de săcurea necruțătoare a exploatatorilor de păduri — străini și Evrei, lucrând în cont personal sau organizați în societăți, bucurându-se și de credite largi, favoruri de cari nu s'au bucurat nici statul sau particularii, nici moșnenii sau composesoratele.

Toată această neprețuită zestre națională și tot pitorescul țării noastre au fost săcătuite în folosul străinătății și a ovreimei pripășite de aiurea. Această ovreime s'a folosit de două metode clasice: una a cererilor individuale pentru nevoile locuitorilor, cereri fictive cari, odată aprobate și trebuiau aprobate, intrau în stăpânirea exploatatorilor și a doua, metoda curățirii de insecte, doborând astfel suprafețe întinse. Toate acestea le reușeau prin mituire și, astfel, sărăceau populațiile și lăsau munții golași de frumusețe și de îmbrăcămintea lor bogată.

Vom urmări, în cele ce urmează, pe câțiva din gangsterii cari n'au făcut industrie forestieră, ci pustiire și distrugere de paradisuri pământești.

În Basarabia, Evreii în frunte cu Sadovnic, au cumpărat dreptul spre folosință de pădurile exploatate dela proprietarii agricoli pe prețuri ridicole; toate pădurile din nordul provinciei sunt exploatate de banda Epelborn, Tutelmann și tovarășii politici, iar negustorii evrei cari au cumpărat și toate pădurile vândute de stat — toți cartelați — au decretat monopolul lemnului ³⁾. Etc. etc.

Pădurile bucovinene și masivii păduroși ai Mitropoliei cernăuțene de aproape cinci decenii sunt acaparate de Evrei și de celebrul Anhauch și alți tovarăși, ca Gottlieb, etc. ⁴⁾. Visarion Puiu n'a putut să-i stârpească.

Vechile păduri ale mănăstirii Neamțului, lăsate călugărilor, cad sub securea Jidovilor, evitând orice replantare și s'a instalat, aci, o colonie iudaică, iar sute de lucrători fac muncă de robi ⁵⁾. Și toate aceste bunuri date de stat mănăstirii, dar și în sprijinul locuitorilor și sătenilor din vatra acesteia, au căzut în exploatarea unui consorțiu evreesc —

1) Pamfil Șeicaru — Peste partide. 2) Ibid, ibid. 3) Por. Vremii din 6 Oct. 1937 și Curentul din 29 Ian. 1938. 4) Por. Vremii din 8 Oct. 1937. 5) Neamul Românesc — Sub patrafir.

Gotlieb, Sentler și Schraf — în condițiuni extrem de păgubitoare cu 95 lei m. c. brad fasonat pe care consorțiul îl vinde cu 1800 transformat în cherestea. Zădarnice au fost stăruințele unui grup de Români cari au vrut să le exploateze în spirit cooperatist, cu participarea statului, a B. N. R., a unor financiari români și al țăranilor din jur¹⁾. Acest consorțiu cu numele „Bradul Carpatin” este camuflarea vechii soc. „Bradul Bucovinei”, alungați de Visarion Puiu. Pădurile date de stat societății „Letea” se exploatează prin Evreul Nuhăm Weismann — omul politicianilor locali. Din ocolul silvic „Văratec” se înfruptă și văduva Matilda Herșcu Țapu²⁾. Pădurile din Negreștii Vasluiului intrau în fieful baronului Șimsensohn, alături de el lucra alt baron din Iuda, mai departe altul³⁾. Crimele din masivele Neamțului sunt grele, apăsătoare — ca păcatul paricid. Iată, câțiva Evrei, cartelați, cum curăță islazurile comunelor Dobrei, Crăcăuani și Băltățești de brazi mai tineri — peste 210.000 viitori bușteni — ca să-i speculeze de sărbătorile Crăciunului⁴⁾. Evreii din P. Neamț, Mercurea-Ciuc, Tulgheș și Tg. Mureș au distrus — prin cereri fictive — frumoasele masive de molid din bazinul superior al Bistricioarei și Neagra-Broșteni în valoare de 10.000 ha.⁵⁾ Societățile evrești „Valea Trotușului” „Goetz”, „Foresta” și „Valea Fiadului” au acaparat munții seculari „Geamăna” — Valea Asăului este toată în mâini străine⁶⁾. Și pădurile Vrâncenilor se prăbușesc sub securea jidovească — soc. „Ardeleana”, una din cele mai mari întreprinderi atât din județ cât și din țară, dispunând de un tren industrial, cu sediul la Comândău, lângă piscul Laur, înalt de 1272 m., își întinde operațiile între județele Putna, Buzău și Trei Scaune⁷⁾. Pădurile Vrancei — toate ale obștiilor — stau sub stăpânirea soc. „Năruja” și a consorțiului baronilor frații Groedel, sub numele soc. „Surpeif”, iar locuitorii cari și-au vândut pădurile se duc, departe departe, ca să-și găsească de lucru⁸⁾. În toți munții Carpați ai Moldovei și Munteniei, în Bucovina și în zona frontierei de vest, cele mai multe masive păduroase sunt exploatare numai de societăți evrești. Masivele păduroase din munții Buzăului sunt distruse fără cruțare de colonia evreiască constituită în soc. „Goetz”, pe câtă vreme cele câteva cooperative de munteni s’au prăbușit neputând achita taxele exagerate pe linia ferată a societății⁹⁾. Valea Prahovei, tot pe stânga, către Predeal, devastată, dela 1 și chiar 2 metri, nu dela rădăcină, spune inginerul M. Florescu.

1) Por. Vremii, 8 Oct. 1937. 2) Ibid — 28 Oct. 1937, M. P. Florescu; Pădurile din jud. Neamț. 3) N. Iorga — Marii baroni din Iuda. 4) Vremii din 18 Dec. 1938. 5) Universul din 27 Sept. 1937. 6) Por. Vremii, 14 Nov. 1937. 7) Por. Vremii, 8) Ibid, din 4 Aug. 1938. 9) Ideea Națională din 9 Martie, 1935.

În Muntenia și Oltenia, lucrurile se petrec la fel. Soc. „Lomaș” a monopolizat, se pare, tot lemnul de stejar din România. În fața acesteia, nici o întreprindere românească, individuală sau socială, nu poate rezista. Toate licitațiile sunt ale ei, oricari ar fi ofertele concurenților și lucrează cu soc. „Celuloza”, amândouă constituite în consorțiu. Aceiași societate dictează și peste munți. Ea a luat cu japca pădurile din comuna Vad-Făgăraș și mai are fabrici la Homorod și în alte localități. O altă întreprindere mare este „Carpatina” — blestemul pădurilor oltene. Toată jalea din munții Parângului este opera acestei vaste întreprinderi. În Banat, lucrurile se prezintă la fel — pădurile posesorale sunt luate pe prețuri de nimica ¹⁾.

Trecem în Ardeal. În munții Sibiului, jaful este organizat de o proaspătă dar mare întreprindere „Mersing și Lessel”, în întregime evreiască, cu sediul la Viena, care înregistrează câștiguri fabuloase ce trec peste noapte granița, iar Româniii îndeplinesc cele mai grele munci. Fabricile românești, în număr de 3—4, înfloritoare înainte de apariția acestei societăți, au ajuns la ruină, fiindcă ele nu pot ajunge, niciodată, înaintea vre-unei licitații de păduri sau stoc de stejari tăiați ²⁾.

Ținutul păduros al Moșilor a căzut sub stăpânirea și sub securea a numeroase exploatări evreiești, ca „Bihoreana”, „Samuel Grunstein și Fiul”, „Adalbert”, s. a. „Oradea”. Loturi destinate a fi exploatare în regie de Moși au fost acaparate în condițiuni misterioase de „Bihoreana” ³⁾. Toate pădurile din Câmpeni, cu cea mai întinsă suprafață de păduri din munții Apuseni, erau exploatare de mărunți oameni politici în asociație cu Evreii. Soc. evreiască „Arborcea” din Valea Jerii, condusă de Knobler, care face toate exploatările în acești munți, a pus mâna pe pădurea Brănești, jaf organizat după aceleași metode, cu petiții fictive ale locuitorilor, cărora, în 1936, li s’a acordat 20.000 mc. Un Evreu Nusbau are depozite de cherestea în gările principale ale acestor munți ⁴⁾. Aici, în acești munți, au operat, ca . . . în codru, și alți gangsteri ai pădurilor: Tischler, care a vrut să scape de expropriere 5000 jugăre pădure și procesul a durat 15 ani până în 1938, când s’a dat câștig de cauză Moșilor; Bürger, tovarășul acestuia ⁵⁾; Gödel, căruia i s’a lăsat, după 1919, 27000 jugăre și, de aici, după ce a devastat, a trecut în Maramureș, a descins în Săcuime și s’a oprit, în virtutea obișnuinței, tocmai în Oltenia, etc. ⁶⁾. Munții falnici din Maramureș și Țara Moșilor, din Năsăud, Săcuime și Făgăraș au fost cumpărați pe preț de

1) Por. Vremii din 7 Sept. 1937. Ing. M. P. Florescu relatează că Evreul pașaportar Sady Schieber a luat societatea din 6 Iulie 1937, de 410 ha molift tânăr al moșnenilor câmpulungeni din mâinile Cop. „Prăția” care a oferit prețul de cel mai mare de 17.500.000.

2) Univ. din 10 Sept. 1937. Pădurea de pe izlazul com. Glimboca-Severin a fost cumpărată în condiții oneroase de soc. „Titan, Nădrag, Călan”. 3) Univ. 16 Martie 1939.

4) Ibid, 9 Dec. 1937. 5) Ibid, ibid. 6) Por. Vremii din 21 Sept. 1937.

faliment și au devenit râpe nisipoase. Toate societățile internaționale cari, dela 1887, au început să-și dispute cele mai frumoase masive de rășinoase, au transformat în cimitire bazinele Lotru, Putna, Buzău, Tarcău, Bistrița, Mureș, Olt ¹⁾, etc., reducând la sapă de lemn zeci de mii de răzeși și moșneni, cari și-au vândut, între 1900/910, pădurile chiar cu 0,26 lei m. c. ²⁾.

În Maramureș, există 149.617 ha teren împădurit, din cari 75.612 păduri composesorale și comunale. Comploturile evreești au pornit încă din 1877, ajutate de câteva cozi de topor și, prin viclesug și camătă, prin alte înșelăciuni și cârciume numeroase, pădurile au intrat în mâinile societăților evreești cari exploatează crunt populația autohtonă. Până în jumătatea sec. XIX, străinii nu puteau să devină composesori. Dar, odată cu extinderea dispozițiilor codului silvic român, a legii de reformă agrară și a legii cooperației, aceste composesorate cari întrețineau case, poduri, drumuri comunale, precum și biserici și școli românești, au fost luate de sub administrația composesorilor și încredințate judecătorului rural — primul și ultimul for de judecată — iar controlul administrativ dat Oficiului Național al Cooperației. Alcătuite, altădată, numai din Români, ele au fost expropriate în folosul comunelor, alcătuite, de acum înainte, din Români și din minoritari, proaspăt pripășiți din Galiția ³⁾. Și, astfel, Evreeii au ajuns stăpâni ai averilor „nobile” și „composesorale”. Unul din gangsteri a fost Groedel și alții, organizați în bandă — Davidovici Moise, Strul și Maier Polak, având, alături, firmele cointeresate: „Tisa” din Sighet, „Fried” din Vișeu de mijloc, — mereu, în frunte, cu Polak Strul din Dragomireștii de pe valea Izei comună înzestrată cu cei mai frumoși munți și cu cele mai falnice păduri din împrejurimi și cu pământ admirabil pentru grădini de pomi. Acelaș „duh necurat al lui Polak Ștrul Peșălă” — cum îl numește un cronicar, — punea la cale, în 1937, o afacere de mari proporții privind pădurile composesorale, dăruite, încă din 1365, de regele Ludovic Angevinul, celor patru frați români — nobili, viță de voevod: Balc, Drag, Dragomir și Ștefan, pentru vitejia arătată în luptele cu Tătarii. O altă metodă de a face pe Români să-și înstrăineze moșiile era și propaganda de expatriere în America, în locurile rămase vacante sau hipotecate, rămânând ei stăpânii. Și, astfel, Maramureșenii au pierdut 60 de munți și au rămas numai cu 2 ⁴⁾.

Nu departe de această oropsită provincie, un alt gangster Iacob Landwehr, străin din Kutny-Pclonia, stabilit în Vijnița, centrul tuturor

1) România din 10 Aug. 1938. 2) Curentul din 30 Sept. 1937. 3) Univ. din 7 Iau. 1940. A se vedea „Spieviri din viața composesoratorilor din Maramureș” de Gavrilă Juga. 4) Dreptatea din 11 Nov. 1937; Univ. din 3 April 1935 și Buna Vestire din 15 Aprilie 1938.

exploatare străini, în dosul firmei Schela și în asociație cu Leon Scharf și Moise Bürger, a exploatat, în 1937, 48.000 mc. molift prima calitate, în localitățile Putila, Gura Putilei, Serghie, Dihtineț, Răstoace, etc., toate pe valea Ceremușului, cu autorizație de numai 20.000 mc. ¹⁾.

Pădurile, frumoasele păduri ale țării, au fost, dela Unire încoace, obiectul tuturor tranșărilor electorale. Codrii Neamțului, cei din Bacău, Argeș, Mușcel, Tulcea, Vaslui, etc. au bătut recordul cu exproprierea pentru islazuri. Și, astfel, se taie, se dărâmă, se pulverizează „codrul frate cu Românul”, codrii cari au adăpostit viața națională de pieire, aspectul cel mai pitoresc și bogăția cea mai de preț a țării — factor agricol, economic-industrial și de apărare a hotarelor. Vătafii dela cooperative, ai sărăciei și ignoranței țărănești, iau în seama lor pădurile — scrie N. Iorga — și le trec imediat bandelor evreești de pustiire. Zilnic, pe acolo pe sus, sună barda, par'că ar lovi în trupul nostru însuși ²⁾. Inginerul M. Manoilescu spunea că pădurile n'au suferit, în 18 seccle de năvăliri barbare, cât au suferit în 18 ani de vot universal. Iar prof. M. Drăcea, după ce constată că domeniul silvic s'a pulverizat, încheie conferința sa la soc. „Progresul silvic”, numind „pădurea cetatea cea mai sfântă a neamului românesc” ³⁾. Publicistul A. Maniu numește pe Evrei „ucigașii muntelui” ⁴⁾.

Dar nu numai bradul și molidul au format obiectul de distrugere ⁵⁾. Nucii — lemnul de aur cafeniu — au început a fi doborâți și ei, din fiecare livadă, din curtea fiecărui țaran și exportat în țări străine. Istoria distrugerii stejarului este și ea tragică. A început a fi doborât încă din 1829, când aveau căutare cerealele și se defrișau câmpiile; odată cu legea agrară din 1864 când s'a început defrișarea dealurilor și cu aceea de după războiu când s'au sacrificat peste 1 mil. ha de pădure de stejar, ba și multora s'a dat foc; după care vin nevoile industriei și a pavării străzilor, îndiguirea gurilor Dunării, nevoile trupelor de ocupație, ca și nevoia absurdă pentru lemne de foc, crizele din 1899 și 1901, alte lovituri date acestor păduri atât de prețioase ⁶⁾.

Indiferența guvernelor privind această mare problemă națională, rapacitatea agențiilor politicieniști și setea barbară de câștig a Evreilor a dus la distrugerea celei mai frumoase bogății a țării. Dela 1918 încoace, s'au expropriat, precum am mai spus, 14.000.000 ha.; în 1933, s'au exportat 1.506.219 mc., iar în 1936 — 2 mil.-mc., peste posibilitățile noastre de export ⁷⁾.

În legătură strânsă cu dezvoltarea industriei lemnului, stă și dez-

1) Curentul din 22 Iunie 1938: Distrugerea pădurilor din Bucovina. 2) Neamul Românesc — Măicuțele lui Iuda. 3) Adunarea generală a soc. „Progresul silvic” din 1 Iunie, 1937. 4) Universul. 5) Ibid. 6) Ibid. 1 April, 1937 — Dispariția stejarului în România. 7) Vezi Curentul din 30 Sept. 1937 și Univ. din 14 Nov. 1937.

voltarea fabricilor de hârtie. Astăzi, există 15 unități, cu un capital și investiții de circa 3456000000 lei cu o forță motrică de 35120 hp. Intervenind, în 1940, cartelarea, s'a înregistrat, repede, o majorare a producției. În 1930, s'a constituit Oficiul de vânzare, atingând, în 1940, o vânzare de 67000 tone în valoare de 1300 mil. lei.

5. Industria petrolului.

Această industrie merge dezvoltându-se în ritm gigantic și, odată cu năvala capitalurilor din afară și participarea celor dinăuntru, exploatarea se face în mod barbar, mergând până la secătuirea zăcămintelor de aur negru. Din cauza dezvoltării rapace, unele societăți cari nu puteau desface păcura o aruncau în șanț și îi dau foc, cum s'a întâmplat cu minunatele șantiere ale Bucșanilor. Ca și cu pădurile, tot așa și cu izvoarele de petrol — o exploatare sălbatecă, urmând lozinka de distrugere: „Mai mult! Cât mai mult!“ Iată câteva date. În 1926 s'au extras 3.250.000 tone; în 1928, 4.270.000; în 1930 — 5740.000; în 1932, — 7.350.000; iar între 1934/36 — exact 8.430.319 tone, adică circa 850.000 vagoane. Dar să vedem reversul chestiunii. Dela această dată, începe scăderea debitului, adică sărăcirea izvoarelor. În 1937, avem o producție de 7.289.015 tone; în 1938 — 6.168.869; iar în 1939 — 5.962.321 tone, adică o scădere, în trei ani, de 5.850.812 tone sau, în medie anuală, circa 2 mil. tone — după datele cele mai serioase ¹⁾.

Petrolul — spune prof. ing. M. Manoilescu — ne-a adus în țară o pătură de străini impertinenți și nerespectuoși pentru legile acestei țări și tot el ne-a făcut să ne vindem independența economică pe un blid de linte consumat în mai puțin de o generație ²⁾. Și această bogăție parte risipită pe șantiere, parte era vândută pe nimica peste graniță, iar societățile se plângeau că fac sacrificii mari, ostenindu-se să desfacă petrolul nostru în străinătăți ³⁾.

Imediat după războiu — când, în cursul acestuia, s'a dovedit cu prisosință marea importanță economică și militară a acestui factor — capitalurile străine s'au înmulțit în mare măsură: la cele 23 societăți anonime existând până în 1918, 89 noi societăți au luat ființă până în 31 Dec. 1930. Acestea, repartizate în șapte categorii, s'au soldat la 31 Dec. 1929, cu un capital de 13.062.804.000 și cu investiții de 22.972.239.000. La acest capital și la aceste investiții, Românii — nu Românii etnici, bine înțeles, ci capitalul românesc indiferent de origina lui etnică — iau parte cu 10,40% din capitalul societăților anonime

1) Alex. Alimănișteanu în comunicarea din 19 Ian. 1937 în Camera și Ing. Al. Teodoreanu — Exploatarea petroliferă în Univ. din 10 Iunie, 1937. 2) Idem de plan economic național. 3) Ing. Al. Teodoreanu, art. cit.

constituite în țară, raportat și la creditul furnizat de grupele ce le finanțează și la rezervele de tot felul ¹⁾.

O mulțime de societăți activând în țară se găsesc sub controlul societăților cu capital străin — așa avem : 17 societăți sub controlul societăților constituite cu capital în lire sterline, 10 din ele constituite după războiu ; 15 cu capital în franci francezi — 12 constituite după războiu ; 9 sub controlul societăților cu capital în franci belgieni, cu 5 după războiu ; 2 sub controlul societăților cu capital în fiorini olandezi și 1 cu capital în dolari — Standard Oil Cy. of New Jersey, care controlează soc. „Româno-Americană” ²⁾.

Nu cunoaștem cu precizie capacitatea capitalului evreesc băgat în aceste întreprinderi de exploatare și speculare a marilor bogății petrolifere. Cunoaștem, însă, două lucruri : întâiu, că toată finanța internațională este sub controlul celei iudaice care a pătruns adânc la noi în toate sectoarele și, încă ceva, anume că metoda de exploatare a acestor bogății până la complecta secătuire a puterilor noastre producătoare este o metodă pur iudaică. Nu putem tăgădui capitalului străin cinstit contribuția lui la ridicarea economică a țării noastre într'o anumită perioadă a evoluției noastre ca stat. Un capital străin este dorit când se încadrează în interesele economiei noastre naționale — cum spunea la Cameră Al. Alimăneșteanu sau cum ar zice prof. Ing. M. Mașoilescu, după care industria adevărată are un sens constructiv și că tot ceea ce clădește în ea rămâne pentru generațiile viitoare și reprezintă un folos permanent pe seama țării ³⁾. Ceea ce la noi n'a fost cazul nici cu bogăția petrolului, nici cu marile avuții forestiere. Orice factor de natură economică sau spirituală care nu se încadrează în sfera marilor interese ale națiunii este un factor primejdios, fiindcă iese în afara sferei și conținutului ideii de activitate în serviciul colectivității.

Dar rapacitatea ce a caracterizat capitalul străin a fost promovată și de lipsa de grijă și de complicitate a factorilor politici cari îngăduiau o asemenea săcătuire sălbatecă, ba erau în stare să concesioneze sau să cedeze capitalului străin toată zestrea cu care ne-a binecuvântat Dumnezeu. Statul și-a dat tot avutul și frumosul venit rezultat din redevențe ca să se creeze soc. evreiască „Redevența” — una din marile fortărețe iudaice, cum o numea istoricul N. Iorga sau din cele 50.000 ha. ale statului, acesta a dat societăților române mai puțin ca 10.000 ha, iar celor străine peste 40.000 ha din cele mai bune și bine cunoscute.

1) Mih. Pizanty — Le pétrole en Roumanie, 164 urm. Cele 7 categorii sunt : 14 societăți de producție și rafinare, 13 de rafinat, 49 de producție, foraj și redevențe, 9 de foraj, 16 de comercializare, 9 redevențiere, 3 diverse — la cari adaugă 38 în neactivitate, cu un capital de 260. 332.000, și cu investiții de 374.801.000. 2) Ibid. 3) Vezi izvoarele citate.

Cât de înfloritoare este situația în industria petrolului patronată și controlată de capitalul străin — în specie, ca origină și metodă de lucru și atitudine, evreesc — se vede din situația financiară a 29 societăți de petrol, după bilanțul încheiat în ziua de 31 Dec. 1930. Anume: 22 societăți au realizat beneficii în sumă de 1.012.175.246 lei și 7 s'au soldat cu o pierdere de 120.249.801¹⁾. Dar prof. Pompiliu Nicolau dela școala politehnică din Timișoara nu este de acord cu această sumă realizată ca beneficii ale industriei petrolului., ci, socotind numai cele 4 milioane de tone petrolifere bune de export numai cu 25 lire sterline tona, ne dă 100.000.000 lst., din care, scăzând pentru producere și prelucrare circa 20 mil. lst. și înmulțite cu 500 lei — era vorba de 1936 — după cursul oficial, se realizează ca beneficiu net al petrolului românesc formidabila sumă de 40 miliarde lei²⁾. Aproape de două ori bugetul țării — spune comentatorul. Ne oprim aci.

6. Industria metalurgică.

În Vechiul Regat — după cum am mai spus-o — nu se putea dezvolta o industrie a metalurgiei și siderurgiei, fiindcă nu dispuneam tocmai de elementul de bază — industria fierului și a oțelului care, și aceasta, își are condiționată existența în minereurile de fier și de cărbuni. Numai cu alipirea nouilor provincii, s'a putut așeza, organic și integral, o industrie de așa mare importanță pentru dezvoltarea țării noastre. Ne vom servi, în cele ce urmează, de câteva date împrumutate din studiul inginerului C. Orghidan³⁾.

În preajma războiului, industria noastră metalurgică își alimenta furnalele numai prin import și numărul marilor întreprinderi se ridică în 1914, de-abia la 84, dintre care 52 erau ateliere mecanice și turnătorii din fier și alte metale, restul diverse, acționate de o forță motrică de 9578 hp., cu un capital investit de 30.968.350 lei aur și cu o valoare a producției de 42.573.703⁴⁾. Chiar cu aceste puține întreprinderi, România mică a reușit, în timp de războiu, să-și satisfacă o parte din nevoile înarmării. Odată cu întregirea hotarelor, nouile provincii vin cu o mare contribuție la dezvoltarea industriei siderurgice, utilată cu instalațiunile necesare pentru fabricarea fontei și a oțelului și totul intră în perioada refacerii, când unele întreprinderi se repun în funcțiune, altele noi se crează cu capital românesc, în vederea refacerii materialului rulant pe căile ferate. În această perioadă, accentul se pune tot

1) Ibid, p. 158. 2) În lucrarea: „Naționalismul constructiv”. — Vezi și art. Al. Gregorian — „Statul gospodar” în Univ. 10.2.1937. 3) Industria metalurgică, în Encicl. României, vol. III, p. 831. 4) Ibid, ibid — 11 din cele 84 erau fabrici de sârmă și cuie, 9 de mobile și sobe, 11 de tinichigerie și ambalaje metalice și 1 diverse.

mai mult pe marea întreprindere, pe unitatea de producție de mari dimensiuni, în cadrul căreia raționalizarea muncii și a producției este mai ușor de realizat.

Cel mai mare număr de întreprinderi metalurgice a fost înregistrat în 1924 cu 557 unități — este vorba de marile unități, cu 20 lucrători permanent ocupați sau cu cel puțin 5 hp. În 1937, numărul lor se reduce la 356, cu investiții de circa 8 mld., cu o forță motrică de 148.816 hp., cu un număr de 49.359 lucrători și cu o valoare a producției de peste 10½ mld. Caracteristic față de 1924 este faptul că și numărul întreprinderilor și acela al personalului scade, producția însă, crește în așa grad că este capabilă să satisfacă nevoile interne — nu în mod integral și acelea ale înarmării.

Considerând întreprinderile metalurgice în totalitatea lor, dela cele mai mici unități până la uzinele cari ocupă anual câteva mii de lucrători, vom avea, pe anul 1930, 22.724 dintre cari: 22.081 individuale 176 societăți în nume colectiv, 144 anonime, 3 cooperative, 93 întreprinderi de stat, județ sau comună și 237 alte forme și nedeclarate¹⁾. După câțiva ani, în 1938, numărul societăților anonime în această branșă scade la 107, cu un capital de circa 5 mld.²⁾. Din aceste 22.734 întreprinderi de tot felul, numai 6485 aveau o vechime dinainte de 1914; 1323 înființate între 1914—1919; 13.198 între 1919/1930 — acestea reprezentând nu mai puțin ca 63% din totalul întreprinderilor — rămânând numai 1728 de unități cu data înființării nedeclarată³⁾.

Industria națională a luat o dezvoltare din ce în ce crescândă și a înregistrat, în 1936, o producție de circa 50 mld. lei — procentul cel mai urcat înregistrându-l industria metalurgică în domeniul căreia valoarea producției — în o perioadă de cinci ani — a sporit cu 42% sau, în cifre absolute, cu 6173 milioane, după care vine industria textilă cu un spor de 125% sau cu 3663 milioane. Progresele realizate de industria națională sub toate raporturile, îndreptățea U. G. I. R. să declare, în adunarea generală din 1937, că ea a ajuns în stare de maturitate și că numai un regim bine chibzuit o poate promova pe aceiași cale, nemai simțindu-se nevoie de încurajarea în sensul legilor din 1887 și 1912⁴⁾. Factorii cari au ajutat dezvoltarea industriei metalurgice — spune C. Orghidan — au fost măsurile protecționiste, regimul de import și, mai cu deosebire, conjunctura din ultimii ani constând în masive furnituri de stat și în necesitatea celorlalte industrii de a se înzestra cu toate mijloacele și uneltele de dezvoltare⁵⁾.

1) St. cit. și Anuarul statistic al României, pe 1939 și 1940. 2) Statistica soc. anon. pe 1930. 3) C. Orghidan, st. cit. 4) Vezi Univ. din 2 Iulie, 1937. 5) C. Orghidan, st. cit.

În sectorul industriei metalurgice, industria grea a preocupat cercurile conducătoare în cel mai înalt grad și, ca urmare, aceasta a înregistrat cea mai mare dezvoltare. Întreprinderile producătoare de fier cari alimentează toată industria sunt aproape toate așezate în Transilvania de s.-est și în Banat : Reșița, Titan Nădrag Calan, Hunedoara și Vlahița, cele două dintâi fiind integrate vertical — având alături minele cari le alimentează¹⁾.

În fruntea acestei industrii, se pune Reșița, după care vine a doua ca importanță „Soc. Titan Nădrag Calan”. Prima se caracterizază prin un capital social de lei 875 mil., investițiuni de 2571 mil., 16.000 lucrători și o producție, în 1937, de 2153 mil., cu fabricații de oțel și fontă și, printre altele, de vagoane, locomotive, etc. A doua cu mine la Teliuc și oțelării la Ferdinand, uzine la Titan-Galați și la Nădrag, cu o producție de peste 1 mld. lei. La acestea, se adaugă „Uzinele statului din Hunedoara” și fabricile de avioane : I. A. R.-Brașov, cu ultimele perfecționări, și, adesea, după brevete românești ; S. E. T. și Icar.

Alte mari întreprinderi : Soc. sârmei din Cluj din 1920 cu instalații de laminare în uzinele din Câmpia Turzii ; întreprinderile dunărene : „David Goldstein & Fii” din 1931, cu capital și investiții de cca 200 mil. ; Industria fierului — București, uzinele de metale : „Metrom” și „Farola” — Brașov și „Laromet” — București. Încă câteva uzine și fabrici de armament și alte articole metalice : Soc. „Astra” (din Astra-Arad, Unio-Satu Mare și Romloc-Brașov) ; „Copșa Mică-Cugir” încă din 1926, cu o puternică participare a statului ; marile ateliere dela Ploești ale soc. „Concordia” — după care urmează „Lemaître”, E. Wolf, D. Voina, E. Costinescu, Rimma și soc. Franco-română, toate utilizate pentru înzestrarea armatei.

Pe același picior cu Reșița — în plus, caracteristici specifice — stau întreprinderile Malaxa, cu instalații ultramoderne în București și la Tohanul Vechiu — Brașov, pentru prelucrarea și încărcarea proiectilelor și cu construcțiuni de locomotive, automotoare și motoare Diesel de 150—320 hp. Concepțiune și creațiune exclusivă a geniului pământean, această industrie poate face mândria oricărei țări cu cele mai vechi și reputeate tradiții industriale, ca putere și calitate de producție și ca disciplină a activității.

După toate acestea, urmează șantiere pentru construcții navale, uzine și fabrici nenumărate pentru fabricarea de mașini de morărit, și de uleiuri, mașini pentru industria pielăriei, cea electrotehnică și textilă, construcții metalice și cazangerie, unelte agricole, tuburi de fontă și de fier laminat ; turnătorii de fontă, de litere, de metale și de

1) C. Orghidan, st. cit.

clopote ; vagoane, vagonete și trucuri, sobe și mașini de gătit ; motoare, turbine și mașini diverse ; lăcătușerii de binale și de artă ; instrumente și aparate medicale ; intrumente muzicale ; articole de menaj și tacâmuri ; aparate și unelte de sondaje, caroserii și montaje ; arcuri și osii, aparate de cântărit, bijuterii, etc.

Dacă industria metalurgică a căpătat, dela unire încoace, o dezvoltare extraordinară ca investiții de capitaluri și capacitate de producție, ea se prezintă în culori sumbre pentru elementul autohton, sub aspectul participării acestuia la activitatea capitalurilor investite și la beneficii. In această ramură de producție care a realizat câștiguri fabuloase, din aproape 1000 ingineri, 50% sunt Români și 50% străini — în categoria acestora intrând toți zurpatorii titlului de inginer, în proporție îngrijorătoare. La întreprinderea „Reșița” sunt 681 angajați, din cari numai 190 Români, restul de 491 minoritari și străini, iar din efectivul de circa 20.000 muncitori, 50% Români, folosiți la munca brută și prost plătită ¹⁾.

Răsfoind, cu răbdare, Indicatorul industriei, constatăm — cu emoție și îngrijorare — cum se înșiră 600 întreprinderi, dintre cari de-abia 41 după rezonanța fonetică românești și 52 nemțești — toate celelalte, sute și sute, cu rezonanță semitică sau evreo-maghiară și peste 530 societăți anonime sau în nume colectiv cari înglobează la un loc mai multe mld. capitaluri și zeci de mii de lucrători. Printre marile întreprinderi românești — Leonida & Co., Emil Costinescu, D. Voina și alte câteva de mâna a doua ²⁾, la toate acestea industriile C. F. R., S. T. B., șantierelor navale ale statului, etc.

1) Naționalizarea „Reșiței” s'a încercat încă din 1921, dar a eșuat din cauza avidităților politice și guvernul a căzut. Prin legea naționalizării din 1923, s'a constituit U. D. R. în componerea ei intrând grupul Steeg cu întreg patrimoniul, recunoscându-i-se în noua societate o cotă aparte de acțiuni de 40%, restul dat în subscripție publică românească și s'a ajuns la transacția ca organele vechi să rămână, iar cele noi românești : 4 membri numiți de guvern, ca director general C. Orghidan. Cu timpul, intră grupul englez, Wickers care a ajutat la instalarea marii centrale electrice dela Anina, mărindu-se capitalul și cumpărând un pachet de acțiuni. In 1927, liberalii au impus plecarea lui Veith — spirit străin și om de afaceri și înlocuirea lui cu ing. C. Bușilă care a condus-o până în 1930. In acest an, apare Auschnitt ca reprezentant al celor două grupuri Steeg și Wickers care guvernarea adunările generale fiindcă formau o minoritate compactă, deși nu trecea de 30%. Prin 1931, apare și Malaxa, alături de Auschnitt. Acesta este susținut de întreaga finanță străină și a dispus de toate prerogativele până când și-a încheiat cariera în 1938. Prin 1935—36, când începe campania de armament, s'a dat un pachet de acțiuni și soc. Sborovka — așa că cele 3 societăți străine stăpânesc 40% din acțiuni, iar 60% trebuiau să treacă în mâini românești. După luarea Austriei și Cehoslovaciei, Nemții au devenit stăpâni pe Steeg și Sborovka, Auschnitt rămânând până la îndepărtare împuternicitul lor. 2) Alte câteva firme : Macarescu et Necula, — București, A Stoica — Brașov, C. Mihăilescu, Nicolescu G. & Atanasiu P., Ing. Popescu Victor, Cercea Nedelcu, O. Voicu, Ing. Brătășanu, Fondul bisericesc ortodox român din Bucovina, V. Andreescu — Bacău, D. Mazăre — Ploești, Bart. Bandur — Careii Mari, B. Chiriac — Focșani, Bărănescu — Hunedoara, I. Horga — Iași, I. Mihail — București, D. Dorojan — Iași, D. Bărbulescu — Galați, A. Ionescu — Buc.

Cam toată această industrie este patronată și controlată de străini și de Evrei. În fruntea acestora, sta Max Auschnitt — fiul unui negustor de fierărie din Galați. El se bucura de tarife vamale, de prețuri maxime, de permise de export, de faimoasele contingentări și de masivele comenzi și furnituri către stat. Acest Auschnitt dicta activitatea Reșiței și a soc. „Titan Nădrag Calan” — unde avea ca directori pe Filip Alter, I. Abramovici și Bercu Pucerea —; el dicta prețurile în lăuntru țării, scumpirea sau eftenirea — scutițiile de taxe vamale și de taxă ad-valorem la materiile utilizate la fabricarea produselor de fier, cum și la semifabricatele de fier importate. Tot el a organizat desfacerea produselor de fier — a sârmei de fier și de cupru, prin societățile de vânzare — „Socomet”, „Industria sârmei” și „Cuprum” — mandatările celor 30 cartele ale industriei metalurgice. El era Regele fierului — cum îl numea prof. G. Cuza, stăpân atotputernic care câștiga milioane pe zi — simbolul dominației tainice asupra tuturor partidelor politice, pe câtă vreme societatea ce o patrona realiza beneficii infime. Alți magnați ai fierului, ai tablei de învelit, ai cuielor, etc., erau și sunt tot Evreii și străinii. Și atunci, tot Românul se putea și se poate întreba îngrijorat : — Cui a folosit industria națională a fierului? ¹⁾.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

7. *Industria sticlăriei și a ceramicii.*

Această industrie cunoscută din vremuri vechi chiar la noi — cea mai veche fabrică a fost în 1727 la Belin, jud. Bihor — ia o mare dezvoltare imediat după alipirea provinciilor. Dacă până în 1907 aveam, în Vechiul Regat, vre-o 10 fabrici — dintre cari una de oglinzi la Focșani, în 1919, industria aceasta numără 16 întreprinderi, iar în 1937, atinge numărul de 39 fabrici, dintre cari — 19 în Vechiul Regat, 13 în Transilvania, 3 în Banat, 2 în Bucovina și 2 în Basarabia. Intre 1919 și 1937, au luat ființă marile fabrici : în 1921, avem prima fabrică de sticlă cu gaz metan la Mediaș — cea mai mare — cu un capital de 100 mil ; în 1922, alta la Turda ; în 1923 „Vitrometan” la Mediaș ; în 1926, la Diciosânmartin și, în 1929, alta lângă aceeași localitate — însumând, laolaltă aceste patru, un capital de circa 140 milioane lei. În total, sunt 18 fabrici de sticlă turnată și presată și de geamuri și 21 fabrici de oglinzi : 5 în București, 4 la Iași ; câte una la Chișinău, Cernăuți, Cluj, Brașov, Arad, Sibiu și Craiova, 2 la Timișoara și 3 la Oradea ²⁾.

După cele înregistrate în Indicatorul industriei, avem, în 1938, 10 întreprinderi de sticlă suflată și geamuri constituite în societăți

1) Ziarele din Sept. 1937 : Din declarațiile lui G. Cuza la S.-Mare și ale lui C. Angelescu la casa de sfat a Frontului românesc. 2) Radu Țărușanu — Industria sticlei în Encicl. României, v. III.

anonime, 2 în comandită, una singură cooperativă la Avrig-Făgăraș, două individuale românești la Ploești și două străine. Singură fabrica de sticlărie, geamuri și becuri „Putna” a lui Fischer Friedrich însușează 20.442.000 investiții și 592 lucrători; iar cele trei soc. anonime: „Ardeleană”, „Medias” și „Vitrometan” circa 340 mil. și 2000 lucrători.

Fabricile de oglinzi și aparate diverse sunt în număr de 20 — dintre cari 3 constituite în societăți și 17 individuale. Dintre acestea, par a fi evreești 12, dintre cari 4 la Iași, două sunt românești și patru la alte naționalități. Fabricile de porțelan, de faianță și de teracotă sunt în număr de 39 — 10 din ele constituite în societăți anonime și în comandită, iar din cele individuale probabile 6 evreești, 12 românești, una a C. F. R. și restul la alte naționalități.

Industria olăriei fine, a faianței și porțelanului, este abia la începutul ei. Meșteșugul fabricării porțelanului s'a introdus în Transilvania îndată după Unire, iar acela al faianței de-abia în 1935 ¹⁾. Aici, sunt două mari fabrici — „Iris” din Cluj, cu articole de menaj, electrotehnice și farmaceutice din porțelan, pe lângă sobe de teracotă, cărămizi și pământ refractar și a doua „Manufactura națională de porțelan din Turda”, și trei fabrici de faianță: Gluck Benjamin din Sălaj, uzinele ceramice — Ploești și alta la Cristian din Brașov ²⁾. Olăria de lut este, astăzi, înfloritoare în Ardeal, cu 5 mari întreprinderi, dintre cari două fabrică mecanic ghivecele, ca „Faraudo” București și H. Reimer din Codlea, iar alta a fraților Tompa din Turda ³⁾.

Fabricile de cărămizi și țigle sunt nenumărate. Ele ating — din cele declarate — 137, dintre cari: 48 sunt societăți anonime și 6 în nume colectiv, iar individuale: 29 românești, 52 ale altor naționalități și 3 ale instituțiilor publice. Marile fabrici românești sunt, Bazilescu, Simileasca, Surugiu, Mihăescu, Dumitrescu & Anghel, Eremia și Brașdaru & Grigoriu, Koșca & Co., etc. Fabricarea cimentului este exploatată de 9 societăți anonime — la acestea se adaugă întreprinderea Prințul Bibescu, iar produsele de ciment de 9 societăți anonime și în nume colectiv și de 9 întreprinderi individuale, printre cari un Român. Alături de cele 12 întreprinderi cari fabrică cărămizile și pământul refractar, este și fabrica ing. C. Alimănescu & Co. din Gorj ⁴⁾. De asemenea, avem numai doi Români, alături de 12 întreprinderi exploatate de societăți anonime și particulari pentru fabricarea gipsului și a ipsosului. Varul hidraulic îl fabrică 11 întreprinderi individuale și 12 socie-

1) Aurel Rainu — Materialele de construcție de origină pământeană, Encicl. Rom., v. III, p. 881 urm. 2) Indicatorul industriei românești. 3) Aurel Rainu, st. cit. 4) Indicatorul industriei. Cele mai importante fabrici de cărămizi refractare — în număr de 11: 5 în Vechiul Regat și 6 în provinciile alipite — sunt: Fabr. Uzine Reșița, Hephaistos, Prima soc. Aleșd și Turda, Baru Mose — Hunedoara, H. Kunz din Cristian și Megidia și H. Damadian — Constanța.

tăți anonime, printre cari sunt întreprinderile Emil Costinescu ¹⁾. Aceste 12 întreprinderi încurajate au angajat un capital de peste 80 milioane și au produs, în 1935, 200.000 tone. Industria țărănească a varului din zona deluroasă este singura curat românească. Fabrica Vălimăreanu Co. din Câmpulung-Mușcel produce, anual, 25.000 tone, mai mult ca oricare alta ²⁾.

Cimentul este fabricat de 11 fabrici — una a soc. an. a inginerilor români „Dâmbovița”, cu un capital de 1.200.000 lei aur, și-a început activitatea de-abia în 1923. Toate — afară de Comarnic — constituite în societăți anonime. Capitalul lor atinge aproape 1½ mld. lei, 29,30 % din capacitatea producției este capital francez și 27,30 % este controlată de capitalul belgian ³⁾.

8. — *Industria extractivă a metalelor prețioase.*

Această industrie a fost apreciată și pusă în dezvoltare extraordinară încă de când Romanii au pus stăpânire pe Dacia — pentru a cărei cucerire un factor de seamă ar fi fost și această bogăție. Nouii stăpâni au adus minieri pricepuți din multe ținuturi ale imperiului, mai cu deosebire din Dalmația, iar prelucrarea se făcea încă de atunci cu steamuri de lemn acționate de apă. În Zlatna-Ampelum din munții Apuseni, își avea reședința procuratorul aurarium care administra provincia, iar direcția superioară tehnică și administrativă o exercita procuratorul general cu reședința în Alba-Iulia — Apulum. Regii din dinastia lui Arpad au adus coloniști sași și, prin întărirea bisericii catolice, cea mai mare parte din mine a ajuns proprietatea episcopatului romano-catolic din această cetate și ca urmare s'au produs așa nemulțumiri, că, în 1277, a avut loc revoluția minerilor din jurul Abrudului contra acestei episcopii.

În sec. XVIII, se dă dezvoltare și minereurilor complexe de plumb, zinc și cupru, când se construiesc, pentru o exploatare mai rațională, și topitoarele dela Strâmba, Rodna Veche, Capnic și Săcă-râmb. În 1773, Maria Teresia aprobă statutul minierilor și institue, la Zlatna, tribunalul minier.

Această industrie a luat o dezvoltare cu adevărat considerabilă, ceea ce rezultă din aceste date asupra producției: în 1834, producția a fost de 851 kg.; în 1877, de 1109; în 1913 de 2781 kg.; în 1929, soc. „Mica” — condusă cu energie și adâncă pricepere de inginerul Gigurtu — construiește prima instalație de flotație a minereurilor sale aurifere dela Brad, urmată, în 1930, de instalația dela Uzinele Statului din

1) Aurel Rainu, st. cit. 2) Ibid, ibid. 3) Ib'd., ib'd.

Dealul Crucii. Și, de acum, toate întreprinderile din țară își modernizează instalațiile de prelucrare, precum și se precizează politica de încurajare de către stat și B. N. R. Așa că, în 1937, extragerea atinge un punct nemaicunoscut: 555 kg. aur fin și 25.645 kg. argint fin — pe câtă vreme, în 1921, cantitatea de argint atingea cifra de numai 2872 kg.

Iată proporția de participare la producție a diferitelor întreprinderi pe anul 1937: Grupul „Mica” cu uzină de amalgamare și flotație la Gura-Barza, cu capacitate de cca 200.000 anual, a produs 55,80% din producție, Rimma 21,90%, Soc. „Aurum” 6,05%, Soc. „Franceză” 3,10%, Asociația Albini 2,0% și restul întreprinzătorilor 7,08%. Cei doi mari producători de argint sunt „Phönix” cu 9534 kg. argint, Rimma cu 7430 kg. și diverși cu 3832 kg.

Întreprinderile cari se ocupă cu exploatarea zăcămintelor de aur sunt, precum am mai văzut: soc. „Mica” cu un capital social de 350 mil. lei și cu participare de capital la afiliatele ei — Pyrit, Breaza-Zlatna, Aur, Mines d'or de Stanija, Soc. Franceză de mine de aur din Transilvania și cu regiuni de exploatare în Valea Morii, Brădișor și Musariu; — R. I. M. M. A., care administrează și exploatează: Regiunea Baia-Mare, regiunea Munților Apuseni și Valea lui Stan—jud. Vâlcea; Soc. „Aurum” cu cap. de 20 mil. lei; „Albini”; „Industria Aurului”, capital 10 mil., soc. „Petroșani” care posedă Valea-Borcutului din regiunea Baia-Mare și un complex de concesiuni în regiunea Jereapău, la limita județelor Maramureș, Someș și Satu-Mare; soc. „Toplița-Măgura-Concordia” cu un grup de concesiuni în jud. Hunedoara, cu cap. de 10 mil și, în sfârșit, micii producători, cu exploatări în mai multe centre din Munții Apuseni și în număr de 537 în Roșia Montana și 108 în Bucium, cari au produs, în 1938, 188 kg. aur.

Nu există date oficiale asupra investițiilor în această mare industrie, totuși, din datele întreprinderilor, ele ar atinge cifra de 1500 milioane și nu există, de asemenea, date asupra participării etnice la capitalul angajat în această ramură de producție. Din datele obținute dela diferite întreprinderi, reiese că, în întreprinderile din munții Apuseni, peste 90% din personal sunt Români, iar la cele din nord, circa 60% Români. După elementele publicate de Institutul central de statistică, totalul personalului întrebuintat în aceste exploatări era, în 1936, de 10.202 persoane, din cari 10.193 cetățeni români și 9 străini — 3 ingineri, 2 funcționari de birou și 4 maestri. Intre aceștia 9, capitalul străin are un singur reprezentant ¹⁾.

1) Metalele prețioase de Eugeniu Bădescu în Encicl. Rom., v. III, p. 705 urm.

9. — *Industria chimică și cea electrotehnică.*

Este industria cea mai importantă care alimentează toate celelalte industrii și, în număr de 270 fabrici și uzine — dintre cari 37 rafinării de petrol — ea numără un capital de 11383 milioane lei, găsindu-se, deci, în fruntea tuturor celorlalte : alimentară cu 10774 milioane, metalurgică cu 7940 mil. și cea textilă cu 6981 milioane. Cele mai multe investiții sunt plasate în industria sodei, a carbidului și a rafinăriilor de petrol. Dispune de o forță motrică de 182.000 hp. — numai industria carbidului este pusă în mișcare într'o singură fabrică, de 35.500 hp, față de industria petrolului care dispune, toată, de 37.600 hp. Sub raportul capitalului și al forței motrice și producția industriei chimice se ridică la 14,7 mld., față de aceea a industriei textile de 14,2 mld., a celei metalurgice de 10,5 mld. și a celei alimentare de 12,0 mld. Și, totuși, importăm produse chimice în valoare de aproximativ zece ori mai mare decât exportăm, Germania deținând 50 % din importul acesta¹).

Toate produsele chimice — luate după articole — sunt fabricate în 419 întreprinderi — mari și mici, multe din ele repetate de mai multe ori, așa cum sunt înșirate în Indicatorul industriei. Din acestea, 241 sunt constituite în societăți anonime și în comandită, 4 sunt ale statului și instituțiilor publice, restul de 174 întreprinderi individuale, dintre cari, numai 19 probabil românești, restul de 155 străine. Numai distilateria de lemn dela Dărmănești este a lui Știrbey. Toate celelalte sunt, în majoritate zdrobitoare, în mâini străine. În distileriile de țigeti și asfalt toate întreprinderile — cu excepția uneia — sunt străine, 39 societăți anonime și în comandită și alte 8 individuale; în industria sodei, a hypocloriților și carbonaților — 4 întreprinderi; în sectorul fabricării amidonului și glucozei, 12 societăți și alte 8 întreprinderi individuale, dintre cari numai un singur Român; carbidul îl fabrică numai soc. Nitrogen dela Dicosânmartin; galalitul este monopolizat de 11 societăți și alte 19 întreprinderi individuale; în culori, lacuri, vopsele, cernele și cremă de ghetă — 40 societăți, 37 străini și de-abia 3 Români; distilateria cărbunilor o au în monopol 6 societăți; fabricarea săpunului și a lumânărilor 19 societăți și 31 întreprinderi individuale; fabricarea gazelor 19 societăți, 5 Români și alți șase; soda și clorul este monopolul a 3 mari societăți — Solvay și Uioara și al unei întreprinderi particulare; încălțăminte de cauciuc este acaparată de 6 societăți și 1 Evreu; în ultimul timp, s'au înființat două fabrici, la Brașov și la Banloc, etc²).

Industria parfumeriei și a cosmeticelor este, iarăși, în mâini străine. Iată câteva, cari, toate, sunt evreești : I.egrain, Bouchait, Lubain, Coty,

1) Em. A. Bratu — Industria chimică, Encicl. României, v. III, p. 1010 urm.

2) Vezi Indicatorul industriei.

Ravel, Puvet, Parfram, etc. Fabrica de esențe „Ciocanul”, de asemenea evreiască, consumă anual 100.000 litri alcool, după care câștigă, nici mai mult nici mai puțin 35.000.000 lei. Și industria articolelor farmaceutice urmează același destin. 11 societăți anonime și 8 firme individuale lucrează în această ramură. La aceste 19 firme, adăugăm numai 4 Români — fără a lua în considerare cele zeci și sute de laboratoare clandestine, meschine și murdare, unde lucrătoarele române, plătite mizerabil cu câteva zeci de lei pe zi, ca și în laboratoarele de parfumuri, își macină sănătatea și tinerețea în igrasie și murdărie, în întunec și otrăvuri.

Industria încălțăminte de cauciuc este privilegiul Evreilor Brănișteanu, Fainsilber sau Bachis. Întreprinderile „Mioara” sunt organizate și conduse de pașaportarii Mindlin, Nord Samuely și alții — sunt un ghetto, spune un cronicar, unde lucrători și lucrătoare, veniți dela țară, își varsă plămâni și își săcătuiesc trufia și vigoarea lor de acasă¹⁾.

La fabrica de acid sulfuric și alte produse chimice dela Valea Călugărească — proprietatea soc. „Mărășești”, director pașaportar dela Budapesta, ingineri, casier, contabili, plătiți în mod regesc, toți sunt Evrei și Unguri; brațele muncii și personalul inferior sunt Români²⁾. Și, ca aici, peste tot, în acele sute de fabrici, cari în proporție de 90% sunt străine.

Industria electrică își are începuturile modeste în România veche încă de prin 1882, când au avut loc primele începuturi timide — ca, de altfel, și în alte țări. În 1889, își are începutul prima industrie indigenă a acumulatorilor pornită de soc. „Acc. Fabrik A. G. Berlin” urmată de fabrica Leon Fournaraki în 1907. Peste 4 ani, avem soc. an. „Tudor” sub președinția lui Saligny, cu capital exclusiv german, naționalizată în 1921. După războiu, iau ființă societățile „Reșița” și „Energia”-Cluj. După 1935, se crează industria fabricării becurilor electrice, de data aceasta în mod temeinic, fiindcă au fost și în trecut încercări, dar ele nu au reușit și au fost lăsate să fie distruse de concurența străină, iar fabricile cumpărate de aceasta. Astăzi, avem 5 fabrici „Eterna”, „Lumen”, „Electrostar”, „Tungsram” și „Uzinele tehnice”, cu o producție anuală de 6 mil. becuri în stare să satisfacă toate nevoile interne. Producția de acumulatori electrice satisface și ea aceste nevoi³⁾. În vecinătatea fabricii de ciment dela Fieni, a luat ființă, în Oct. 1937, cu capital românesc subscris de mai multe societăți, fabrica de becuri electrice „Electrostar” cu o producție de 6000 becuri pe zi.

Numărul tuturor fabricilor existente în 1937 este de 38, din cari

1) Por. Vremii din 18 Nov. 1938: „Mioara”. 2) Ibid: 20 Febr. 1938: Munca românească în jud. Prahova. 3) Industria electrică de N. Arcadian — Iată câteva întreprinderi pentru fabricarea acumulatorilor: „A. B. C.”, „Crypton”, „Eol”, „Galvani”, „Happecke” „Noi valux”, „Rova”, „Tudor”, „Dura”, „Vega”, etc.

25 au un capital investit de lei 90.288.000, cu forță motrică de 2261 hp., în cari lucrează 1950 oameni și cu o producție anuală de 417.320.000 lei. Această industrie de mare viitor este centralizată în proporție de 55% în jud. Ilfov și Dâmbovița, după care vine, Banatul, Transilvania și Bucovina ¹⁾.

Cercetând datele Indicatorului industriei, vedem că există, în 1938, 19 fabrici de acumulatori și elemente galvanice — dintre cari 9 societăți anonime și 1 Român. Pentru fabricarea de aparate telegrafice și de telefoane, există 4 fabrici constituite în societăți anonime și 1 individuală străină; 1 singură pentru fabricarea de mașini electrice „Uzinele de fier și domeniile din Reșița”, cu investiții de aproape 9 milioane lei și cu 164 lucrători ¹⁾.

c) Carteluri, sindicate trusturi

Marele nostru economist A. C. Cuza spunea, de mult, că protecția acordată unei industrii începătoare trebuia să fie pururea dominată de interesul obștesc și, ca atare, ea trebuia să îmbrace caracterul de trecătoare. Fiindcă este vorba doar de dezvoltarea, în anumite limite de timp, a unei industrii posibile și viabile, sacrificiile pe care statul le impune, momentan, supușilor săi, de a plăti cu prețuri mari fabricate adeseori de calitate inferioară, toate se fac în vederea unor foloase posibile în viitor. Ca o consecință firească și logică, trebuia să funcționeze, paralel, și deschiderea largă a porților la import a mărfurilor similare, cu preț efitn și de calitate superioară, adică trebuia să atârne, totdeauna, asupra producătorului și industriașului această sabie a lui Damocles, de îndată ce aceștia treceau peste înaltul principiu care este de natură, singurul, să asigure viața națiunii și liniștea socială: orice activitate individuală trebuie să îndeplinească o funcțiune pe linia solidarității și folosinței naționale, adică satisfacerea unei nevoi în serviciul împăcat al națiunii și individului.

Dar lucrurile n'au mers așa. Evreii și toți străinii au știut cum să organizeze — și au reușit în aceasta — întreaga noastră viață economică și spirituală într'un angrenaj de speculare a tuturor nevoilor națiunii. Produse ale solului și subsolului, produse ale industriei, precum și forțele de muncă ale producătorilor și muncitorilor toate au fost speculate. Dar nu trebuie pierdut din vedere o clipă măcar că, dacă au reușit în aceasta, ei au beneficiat de o admirabilă conjunctură de împrejurări — legi speciale cari au încurajat industria așa zisă națio-

1) Industria electrică de N. Arcadian — Iată câteva întreprinderi pentru fabricarea de aparate telegrafice și telefoane, de semnalizare și radiotehnice: „Ind. Electrică Românească”, „Iron”, „Philips”, „Phobus”, „Radio-Technica”, „Standard”.

nală, dublată de o protecție și prohibiție vamală necondiționată, în fond, susținute de o larghețe de mituire și conrupere care le-a asigurat atotputernicia.

În asemenea condițiuni dezvoltându-se, toată industria noastră națională a îmbrăcat caracterul de industrie prădătoare sau de industrie falsă, cum au botezat-o economiștii noștri și cum au simțit-o toți cetățenii acestei țări, dela data înființării fabricilor de zahăr și până astăzi. Economistul Al. Holban numea industria zahărului organizată în trust american o industrie care nu este pentru noi, ci împotriva noastră ¹⁾ — lucru ce se poate spune, astăzi, despre toate industriile trustificate sau cari lucrează în sensul de monopol, chiar administrate de un singur individ.

Industriile activând în România, mică sau mare, au trecut dela faza organizării individuale la aceea a organizării colective și au îmbrăcat dealungul timpului, cele trei forme — de cartel, de sindicat și de trust. Dacă o organizare în sensul de a-și apăra ființa contra unei concurențe de distrugere este și necesară și legitimă, organizarea în sensul, însă, de apărare numai a intereselor lor în paguba celor obștești, îmbracă, de data aceasta, caracterul de ilegalitate și de atentat împotriva ființei națiunii. Statul însuși a trebuit să intervină, în 1900, silind fabricile de petrol să se carteleze, împărțind producția și fixând prețurile, pentru ca, în felul acesta, să poată rezista concurenței amenințătoare a trustului american „Standard Oil Co.”. Dar nu sună tot așa de candid intervenția aceluiaș stat, prin art. 10 din decretul lege din 1931, potrivit căruia se organiza un nou regim de import-export, în sensul că, importul de instalații industriale — fie pentru crearea de industrii, fie pentru mărirea actualelor instalațiuni — trebuia să aibă prealabila autorizare a ministrului de industrie și comerț, dată pe baza avizului unei comisii speciale ce urma a se institui printr'un jurnal al consiliului de miniștri. De unde, o stavilă creării de noi industrii și dezvoltării celor existente — adică o limitare arbitrară a dreptului de inițiativă în domeniul activității industriale, cum și crearea unui drept de monopol în favoarea vechilor industrii. Ceva mai mult. Chiar oficialitatea a stăruit pentru refacerea forțată a cartelurilor de uleiuri vegetale și înființarea unui oficiu de cumpărare a materiilor prime și, eventual, de vânzare a uleiurilor brute. Ba, multe industrii s'au angrenat și în acordurile trusturilor internaționale²⁾.

Sindicatul proprietarilor agricoli din România, referindu-se la problema protecției vamale a industriei — 80% evreiască, cu 80% personal evreesc — spune că, dela 1925/1926, când s'au desființat prețurile maximale, a căpătat prin lege dreptul de a vinde foarte scump

1) A. Holban, în Monopolul zahărului în România — Iași, 1902. Vezi și Corneliu Casassovici — Chestia zahărului în România — Târgoviște, 1914; după A. C. Cuza, o. c., p. 732 și urm. 2) Guvernul și cartelurile în Univ. din 30 Nov. 1934.

și, odată cu închiderea granițelor prin taxe vamale, s'au închis și granițele străine pentru produsele românești cari nu mai puteau pătrunde în străinătate decât cu prețuri foarte mici. De aceea, problema evreiască dela noi nu este legată de existența sau de neexistența Palestinei, ci de avantajile economice mari, adevărate privilegii, pe cari nu le găsesc în nici o altă țară din lume ¹⁾.

În anul 1939, au funcționat în toată țara 2261 societăți anonime cu un capital de 49.922.298.000 lei. Dintre acestea : bănci — 491 cu un capital de 8 391.391.000 — fără B. N. R.; 941 soc. anon. industriale, su cap. 36.617.997.000, din ele 589 în Muntenia cu cap. 32.461.087.000 ; 755 soc. anon. comerciale cu cap. 4.131.511.000 — în Muntenia 572 cu cap. 3.477.932.000 ; 19 soc. anon. de asigurare cu cap. 369.995.000 — în Muntenia, 17 cu cap. 334 995.000 ; 55 soc. anon. diverse, cu cap. 411.404.000, dintre cari, 29 în Muntenia, cu cap. 335.239.000 ²⁾.

Și, în modul acesta, toate așa numitele sindicate de producție și de desfacere sau oficii de vânzare — în realitate, trusturi — au luat la noi o dezvoltare uriașă, datorită celor doi factori despre cari am vorbit mai sus : regimul de politică vamală protecționistă și acelei lumi politice interesată în operațiunile acestor monopoluri, cari, la noi, nu s'au născut și n'au crescut prin ele înșile, ci au fost create în mod artificial, scopul lor principal fiind realizarea unui beneficiu cât mai mare pe spina consumatorului. Și astfel aceste adevărate trusturi dețin monopolul pe întreaga țară. Într'un limbaj mai puțin solemn, le-am putea numi bande de speculare a nevoilor obștești, șnapanerii organizate ca să cumpere cu prețuri derizorii produsele țărănești și munca și obidă muncitorului, ca, pe urmă, să vândă pe prețuri uluitoare produsele lor, deși au beneficiat de tarife vamale protecționiste, de contingentarea sau de prohibirea articolelor concurente la import și de toate înlesnirile de transport și de taxare.

Următor unui decret lege din 1937, care reglementează funcțiunea și controlul cartelurilor, au trebuit să-și mărturisească existența 88 de carteluri, rămânând multe necunoscute, cari funcționează pe sub mână, fără forme prin tribunal și fără publicitate.

Să dăm câteva ilustrații ca să de dăm seama de numărul așezămintelor comerciale și industriale cari s'au cartelat, precum și de compartimentele vieții economice angajate.

Astfel, în domeniul alimentar, 129 fabrici sunt angrenate în 10 carteluri, anume : toate cele 10 fabrici de zahăr, 61 întreprinderi de băuturi gazoase și mineralizate, 3 fabrici de bere, 6 de scrobeală, 19 de

1) Din anchetele întreprinse de ziarul „Curentul”. 2) Statistica soc. anon. pe acțiuni pe 1940.

bombonerie, de ciocolată și derivate, 6 de făină, 14 de drojdie comprimată, 8 de ghiață și 2 de malț.

În domeniul industriei chimice, în 18 carteluri 59 fabrici : de oxigen, acid sulfuric, sulfați de cupru, superfosfați și îngrășăminte, oxid de zinc, sulfați de fier, sodă caustică, eter, butanol și butilacetat, acid carbonic, etc.

În domeniul metalurgiei obișnuite, aproape toată industria și comerțul sunt angajate în 35 trusturi și anume : produse de fier și fier beton, oțel, fier comercial fasonat și profilat, tuburi de fontă, produse laminate, cuie, tablă, mărfuri și tăblițe emailate, broaște și lacăte, articole de fierărie — șuruburi, nituri, piulițe, țepte, cuie pentru pot-coave, lanțuri și altele.

Avem și 2 trusturi pentru talpă și pielărie.

În domeniul materialelor de construcție : trustul cimentului cu cele 8 fabrici, 1 al cherestelei cu 15 din cele mai importante exploatari forestiere. 1 cu 6 fabrici de geamuri.

În domeniul textilelor : 2 fabrici într'un singur trust ; câte unul pentru felinare de vânt, pentru plumb și țevi de plumb, pentru dozele Bergmann ; pentru articole de marcă, parfumerie și cosmetice ; pentru fire D. M. C. — în care sunt angajate 16 firme comerciale ; pentru cântare ; 2 pentru petrol ; 4 pentru hârtie, articole de librărie și creioane, mucava și carton.

Și, în sfârșit, 4 pentru expediții internaționale ¹⁾.

Este interesant felul de organizare al trusturilor. Așa, de o pildă, trustul cimentului — întemeiat încă din 1902 numai între cele 3 fabrici ; existente, (Brăila, Azuga și Cernavoda) la cari s'au alăturat pe urmă și toate celelalte — s'a asigurat de un regim vamal protecționist, a fixat prețuri scăzute la periferia țării, a închis unele fabrici mai mici, a împărțit țara în sectoare de consum, a fixat preț identic la toate fabricile și cota de lucru pentru fiecare din ele, a înființat și așa zisul biurou de vânzare al cimentului fabricilor unite. Acest cartel are ca reprezentant general pe evreul P. Pauly, personalul de conducere compus numai din Evrei și străini, iar peste 85% din beneficii trec peste granițe ²⁾.

De decenii lungi, lupta s'a dus, la noi, contra trustului zahărului, fără a fi înregistrat însă vre-un succes. Deși, în 1935, consumul zahărului a scăzut cu 3800 vagoane și, deși suntem țara cea mai înapoiată din lume sub raportul consumului, totuși, lupta și înaltele considerațiuni de ordine morală și socială n'au dus la nici un rezultat — in-

1) Vezi Univ. din Iunie 1937 : 88 de carteluri și-an mărturisit existența. 2) Per-Vremii din 10 Ian. și 12 Febr. 1938. Din cele 11 fabrici : 2 cu capital francez și cu fond social de 500 mil. ; 1 cu cap. belgian — 180 mil. ; 1 cu cap. german săsesc — 110 mil. ; 1 cu cap. elevățian — 20 mil. și 5 cu cap. românesc — 160 mil. din cari 124 mil. capital curat românesc. De unde, deabia 15% capital românesc și 85% străin. În 1931, s'au produs 70.800 vagoane peste consumul intern de 25.000 vagoane.

dustria zahărului rămâne aceeași industrie parazită, dacă nu mai mult ca toate celelalte, speculând deopotrivă pe producătorul de sfeclă pe muncitorii din fabrici și pe consumatori¹⁾. Aceiași luptă s'a dus și împotriva trustului hârtiei, deopotrivă de dușman în ordinea morală și socială a națiunii, fiindcă a disprețuit toate înaltele considerațiuni cari puteau să promoveze cultura și civilizația. Trustul hârtiei s'a constituit în 1931 când a luat ființă oficiul de vânzare, în care intră 7 fabrici — rămânând pe din afară fabrica din Carei, care, însă, stă în raporturi cu același trust. Câștigurile acestor fabrici sunt fabuloase și aceasta rezultă din faptul că, la noi, se vinde hârtia cea mai proastă cu prețuri cari, la un moment dat, au trecut peste 300%²⁾. Trustul geamurilor — care lovește și în Moșii noștri și în lumea consumatoare — cu un export înfloritor mai ales în Palestina și Turcia, este cu totul în mâini evrești, cu cele 6 fabrici cartelate. Societatea „Soven” nu este decât forma deghețată a acestui trust. Acest cartel stă sub dictatura a trei magnați și stau în fruntea lui alți trei: Oscar Kaufmann, Bachus — evreu ungar și Saporta — francez, evreu spaniol, care conduce și o așa zisă bancă și este și proprietarul fabricii de cristale „Nico”. Scumpirea acestui produs a întrecut orice considerațiuni. Negoțul mare îl fac Evreii și, în mică măsură, câțiva Români Moși cari sunt mereu terorizați³⁾.

Toată industria chimică stă sub stăpânirea a 18 carteli, în cari, însă, întâlnim soc. Mărășești-Buc. în 7 trusturi, Phonix-Baia Mare în 10, R. I. M. M. A. în 5, Moscovits — Oradea în 3, Solvay și Prima fabrică de spirt și industrie chimică — Timișoara în câte 2, după cari urmează în câte unul: Coroana — Buc., Cronos, Solex, Nitrogen, Sfinx, Frații Goldenberg, Ancora, Fabrica de acid carbonic — Colentina, Czell — Brașov, Ancora. Oxigenul este angajat, cu cele 11 fabrici într'un singur trust „Sfinx și Co. Desfacerea oxigenului”⁴⁾. Toată industria și desfacerea petrolului este dominată de două trusturi „Distribuția”

1) Multe fabrici stau închise, primind fiecare cota parte din beneficiul trustului care își sporește venitul prin scumpirea lui — scumpindu-l numai cu 3 lei la kg. a realizat 240 mil. lei anual. N. Iorga, desființând cartelul, zahărul a scăzut dela 40 la 17 și 20 engros, dar în 1934, constituindu-se din nou, el s'a scumpit cu 14—15 lei. În 1930, 31, kg. a costat 7,20 lei. Vezi și „Parazitismul industriei zahărului în România” de ing. Tăbuși. Vezi și D. R. Ioanițescu — Ind. zahărului 1926 2) Trustul hârtie este format din Letea, Bușteni, Petrifalău, P. Neamț, Câmpulung, Zărnești și Scăeni-Letea; are investiții de 967 mil., iar Buștenii 818 mil.; în 4 ani — 1936, 939 — Letea a realizat benefic de 322 mil., iar Buștenii 291. Hârtia din Finlanda cea mai bună costa în 1934, 5 lei kg.; în Cehoslovacia, 1 kg. hârtie de rotativă satinată, în 1936, 37, 5—6 lei; în Germania, 10,50 kg., iar la noi 12,82 și 13,65. Vezi N. Iorga în Desbaterile senatului din Martie 1934 și C. Tăslăuanu, în Univ. 1940: Se scumpește hârtia? Vezi și Trustul hârtiei Buc. 1925 și I. C. Brătianu Chestiunea hârtiei Buc. 1924, de D. R. Ioanițescu. 3) Por. Vremii din 23 și 24 Sept. 1938. Cei trei magnați: Hananel, Dubois și Beja. Cele 6 fabrici: Medias, Dicosânmartin, Putna, Plocești, Turda și Scăeni. 4) Univ. din 18, 19 și 20 Iunie, 1938.

și „Steaua Română” — în prima, intrând 4 uzine, iar în cea de a doua, 11¹⁾.

Am spus mai sus că, în afară de trusturile cari și-au mărturisit existența, mai ființează altele, infinite la număr, cari speculează în mod tiranic toate compartimentele vieții economice și spirituale ale țării. Iată, de pildă, o societate evreiască S. A. R. P. I. A., sub atotputernicia grupului Ira Verner, Solomon și alți 20 mari capitaliști evrei cari speculează hrana populației sărace. Măcelarii angroșiști evreomaghiari, dispunând de mari capitaluri și constituiți în societăți anonime, servindu-se de cozi de topor, reușesc să impună regimul de preț al cărnii și se bucură la abator de un regim de tăiere în paguba micilor măcelari creștini. Prețurile la alimentele obișnuite — ouă, lapte, unt, brânză, zarzavaturi, etc., sunt dictate de intermediarii evrei cari exercită, prin sate, un monopol de acaparare și speculează, deopotrivă, pe producător, consumator și detailist. Așa că tot comerțul alimentar engros, altădată românesc, este străin și evreesc²⁾; precum și soc. „Frigul” — un cartel patronat de Lovensohn, Davidsohn, Similovici, Teofilovici, etc³⁾. Industria alcoolului număra 172 fabrici, dintre cari 60 străine, 15 românești și 95 evrești.

Industria de cherestea, ca și aceea a tipografiei și editurii încăpuseră în mâini evrești și, de aci, tirania presei și a cărții evrești — precum s'a spus la locul cuvenit — difuzată prin librăria și colportajul monopolizate de Evrei. La acestea, se adaugă monopolul teatrului și al criticii literare, al filmului și cinematografului, al tuturor agențiilor de publicitate, trustul biurourilor de copiat acte, al fotografiei și fotocopiei.

Comerțul de import export este stăpânit de Evrei cari dețin și reprezentanțele și comisionul. Operațiile de compensație tip Cagero monopolizează aproape toate autorizațiile de import, ținând la discreția lui toate interesele comerțului și industriei. În păienjenisul acestor țesut de străini și Evrei, bietul negustor, industriaș și consumator român era o muscă imobilizată și la dispoziția marelui maestru al speculei care este Evreul.

Dar și anumite întreprinderi împânzeau un centru oarecare cu nenumărate sucursale, ca „Sora” și „Herdan” sau un singur ins, ca celebrul Lazăr Gorowitz, care avea, numai în București, 5 magazine de pălării, sustrăgându-se cu multă dezinvoltură dela obligațiile către fisc și înzestrarea armatei⁴⁾.

Evreii erau în ajun de a monopoliza industria hotelurilor în capi-

1) „Marile fortărețe iudaice în Neamul Românesc din Oct. 1937. La acestea, se alătură toți furnizorii de păcură cari sunt aproximativ toți Evrei. 2) Por. Vremii din 1937 și Buna Vestire din 4 Martie, 1938. 3) D. R. Ioanițescu — Discurs relativ la monopolul peștelui și soc. „Frigul”, București 1925. 4) Ziarele.

tală. Tot personalul superior dela marile hoteluri sunt sută în sută străini, pe câtă vreme, Românii sunt spălători, hamali, măturători, etc. Un evreu, Zisu, exploata patru mari hoteluri : Marna, New York, Nisa și Gociman ; altul Mișu Rosenberg : Princiari, Luvru, Lux, Carol, Lido și Veneția. Până în 1940, 34 hoteluri erau exploatare de Români, 2 de Greci și 30 de Evrei ¹⁾.

Toată industria și comerțul de manufactură și galanterie, de mărunțișuri și altele sunt cartelate și servite de fabrici și marii engroșiști evrei și străini, în condițiuni speciale.

Din 13 fabrici de cuie și 13 de acid carbonic lucrau numai câte 3, restul vegetau încasând numai tantieme pe spinarea consumatorului român. Fabricile de plumb vindeau după bunul plac — cu alte prețuri la Cluj, cu altele în restul țării ²⁾. Sfoara de Manilla cu 92% materie primă importată și în parte prelucrată cu câțiva lucrători era și ea cartelată — din 3 fabrici numai una lucra cu produse surogate Sizall a lui Gronsberg, era decretată industrie națională, vindea cu preț de monopol și era în stare să oprească importul veritabilei sfoare Manila.

Industria transporturilor încăpuse și ea pe mâini evreiești. Majoritatea concesiunilor pe șoselele principale și județene erau monopol străin și evreesc. Puține din cele multe : Grupajul român, S. N. T., etc. „Marile fortărețe iudaice” — cum le numea N. Iorga — erau „Redevența”, societate care s'a substituit statului în drepturile asupra petrolului și căreia era vorba să i se dea întregi regiuni neexploatare, fortăreață condusă de „doi căpitani de întreprindere” Zentler și Șain. A doua „fortăreață” era o bancă evreiască în faliment căreia i s'a concesionat monopolul desfacerii produselor C. A. M. cu agenți evrei cari au împânzit țara în lung și în lat cu familiile lor găsindu-și și alte îndeletniciri aducătoare de câștiguri și comandă pe Români în subordine, până în cel mai îndepărtat sat al României ³⁾. Este vorba de „Discom” al Băncii Marmorosch & Blank.

Am spus în altă parte că industria ceaprazăriei și croitoria militară este exploatare de 13 case evreiești și 3 românești. Iar prelucrarea aurului și a pietrelor prețioase, precum și meșteșugul gravurii, a ceasornicăriei, argintăriei, opticeii și a tuturor branșelor legate de această industrie, sunt un monopol evreesc, precum s'a arătat la locul cuvenit.

Pentru ca specularea nevoilor unei țări întregi să le reușească,

1) Datele sunt obținute dela I. Ghimbășeanu — Galați, secretar general al sindicatului hotelierilor. Hoteluri românești : Athénée, Ambasador, București, Basarabia, Camelia, Capșa, Dorobanțu, Dinu, Egipt, Excelsior, Paris, Fruntetti, Traian, Union, Royal, Chiriazii, Liric, Lido-Veneția, Modern, Pallas, Milano, Moldova, Nord, Opera, Ferdinand, Regina, România, Stoescu, Splendid, Splendid Parc, Săndulescu, Solacolu, Avram și Imperial. — Dacia și Brutus grecești ; restul evreiești. 2) Univ. din 21 Martie 1935. 3) Ibid. din 1937 și 1938.

Evreii au întrebuințat mai multe metode. Înainte de toate au organizat acapararea produselor țărănești și a materiilor prime pe prețuri cât mai scăzute. După împrejurări, cu tact și cinism, organizau lipsa pe piață a acestora și a produselor manufacturate. Și, în al treilea rând sau concomitent, conruperea a tot ce le-ar putea sta în cale — prin mituire engros sau endetail și prin introducerea în consiliile de administrație a oamenilor cu influență în cercurile înalte — așa numiții șabăsgoimi ai economiei naționale.

Orice scumpire a manufacturatelor o motivează — prin presă și audiențe ministeriale — prin neputința de a o duce mai departe față de scumpetea materiilor prime și a mâinii de lucru, prin mărirea cheltuielilor de investiție, a creanțelor ce le grevează mersul normal al lucrului și proprietatea, etc. Și, după aceasta, încep invitații solemne și stăruitoare la comisiile speciale unde continuă cunoscutele și nesfârșitele tratative. Și, tot așa de solemn și candid, își aranjează afacerile cu o neînsemnată scumpire, la kg. sau la metru, a produsului cutare sau cutare, ceeace, în esență, se soldează cu câteva zeci sau sute de milioane anual. Între 1930/938, indicele general al valorificării produselor țărănești a pornit dela 68,2 și s'a oprit la 67,00, iar acele ale produselor industriale, pornit dela 93,2, a atin 103,8. Marea finanță și marea industrie s'au coalizat întru aservirea unui întreg popor.

La acest rezultat, s'a putut ajunge mai cu deosebire prin metoda de conrupere de jos până în sus — oprindu-se la componența consiliilor de administrație. Politica — spunea N. Iorga în Martie 1934, în debaterile Senatului, asupra problemei muncii naționale — a falsificat industria și a creat industria fiindcă era sigură, în domeniul în care intra, de anumit sprijin din partea statului. De aceea, au intrat o mulțime de categorii de străini în industriile noastre, cari vin fără capitaluri și fără pregătire. Un alt publicist, neînfricat în lupta contra dezrobirii economice, a găsit în 1936, la 1700 întreprinderi evreești și străine mai importante, 5930 politiciani cuibăriți, toată fauna politică — foști prim miniștri, miniștri, parlamentari, foști prefecți și șefi de cabinet, din toate partidele, cari primeau ca jetoane, tantieme și lefuri o sumă exprimată prin 1.215.000.000 lei — prețul trădării intereselor naționale și a îngenunchiării demnității românești. La 390 mari instituții financiare, comerciale și industriale din București, unde erau băgați, în 1936, 865 membri dintre personalitățile politice, s'au plătit 675.000.000 — câte 800.000 anual în medie. Aportul acestora era simplu — toți patronau și încurajau loviturile Evreilor sau le asigurau tarife vamale după comandă și dorință sau îndreptau, masiv și numai spre ei, furniturile statului. Și așa s'a ajuns — încheie dr. I. Rădulescu — între 1920 încoace, la cele 90—100 miliarde stoarse de Evrei de pe spinarea noastră și la

acapararea tuturor pulsațiilor de activitate ale economiei naționale. Unii, mai simandicoși, făceau parte din 3—7 consilii. ¹⁾ Numai după moartea unuia din aceștia se poate vedea din câte anume consilii făcea parte. Eu am numărat la unul din aceștia nu mai puțin ca 23.

Aceasta în stil mare. Dar acapararea produselor țărănești se face peste tot întinsul țării unde mișună agenții sau chiar membrii cartelați. Mai în toate județele Basarabiei — și aceasta are loc în aceeași sau în mai mică măsură și în celelalte provincii — „mișună speculatorii, cartelați și împărțiți pe sectoare. Fiecare sector este alcătuit din cel puțin satele unei plăși și în fiecare sat s'au stabilit cei cari cumpără produsele sătenilor. Dacă vre-un sătean trece peste reprezentantul cartelului și ajunge în alt sat, în cel vecin, el nu mai găsește prețurile oferite la el în sat, ci micșorate. Este astfel silit să se înapoeze la el în sat și, cu căciula în mână, să se închine speculatorului din sectorul respectiv” — așa expunea situația un înalt magistrat din această provincie. ²⁾ Trusurturie sau cartelile locale dictau prețurile după cum îi lăsa inima. De aceea, mazărea se vindea la Bălți cu 600 lei % kg., la Tighina cu 850, la Brașov cu 1400, la Oradea cu 1600; sau cartofii la Galați cu 275, iar la Siliștra cu 500; ³⁾ sau nucile miia de bucăți la Nișcani cu 40 lei, pentru ca, la câțiva km., să se plătească între 140—190, iar la export, descojite, cu 100 lei/kg. sau 100 kg. nuci se plătea la Hotin cu 700, la Cernăuți cu 1500, iar la Arad cu 1800. ⁴⁾ Vinurile renumite din podgoria Nicoreștilor s'au vândut, în toamna 1937, între 15—20 dal. ⁵⁾ Nu cunoaștem cum s'au cumpărat în Basarabia și în alte regiuni, dar știm că toată această plagă de mișiți și de negustori sunt evrei și că toți aceștia au cumpărat vinurile Odobeștilor și ale Drăgășanilor cu 20 lei dal ⁶⁾.

Din acest dezechilibru între scumpetea excesivă a produselor manufacturate și efinătatea ridicolă a celor agricole, a rezultat un dezechilibru social care se manifestă prin o sărăcie desăvârșită a claselor muncitoare și prin îmbogățire fantastică a claselor parazitare. Să dăm câteva ilustrații. Institutul social român relatează un caz tipic, acela al olarului Pangarache din Briceni-Hotin, care încasa pentru 600 străchini de-abia 200 lei din cari 100 îi rămâneau pentru întreaga familie pe o săptămână, pentru ca intermediarul evreu să le desfacă la Chișinău cu 1100. ⁷⁾ Trusturile lui Auschnitt vând fierul cu 10—12 lei kg., cuiele cu 14—15 lei, tabla proastă cu 18—25 gk., pe câtă vreme fierul bun străin se oferea la import cu 2—3 lei, iar tabla bună cu 4—6 lei kg. ⁸⁾

1) Por. Vremii din 8 Mai 1938 — Pacostea consiliilor de administrație. 2) Univ. 4 Iunie, 1937: Sub urgia speculei. 3) Ibid. Nov. 1930. 4) Ibid. 18 Iunie, 1937. 5) Ibid. Ibid.: Mizeria din podgoria Nicorești. 6) Congresul Ligii culturale, 1937. 7) Univ. din 18 Iunie, 1937: Intre vorbe și fapte. 8) Gr. Iunian: Cartea pentru țărani și muncitori, 1937.

Încă o ilustrație pilduitoare. Neînfricatul publicist Pamfil Șeicaru a analizat veniturile industriei de ulei extras din floarea soarelui. Țăranii producători în număr de 200.000 realizează, după cele 18.000 vagoane, 720 mil. lei, din care sumă câștigă de-abia 200 mil., ceea ce revine de fiecare plugar câte 1000 lei. În schimb, cei 100 industriași „o impresionantă defilare de nume evreiești”, beneficiază fiecare câte 12.500.000 lei, sau toți la un loc, 1.250.000.000. Sau, în procente: țăranul câștigă 2%, iar beneficiarii muncii plugarului român „colecția haldeică” dela pag. 442 a Indicatorului industriei românești — 120%.¹⁾ Am redat în altă parte cum acești mișiși și gansteri ai acapărării au colecționat, numai într'un an, între 7—800.000 pielele de astrahan cu câte 50 lei bucata, realizând, din vânzarea lor în America, aproape 1 miliard lei.

Prof. Agricola Cardaș, într'un articol din „Universul”, ne descrie cu competență și sugestiv, cum acești mișiși săcătuiau pe prețuri de nimica toate bogățiile Moldovei și ale Basarabiei, așezați prin târguri și târgușoare unde țăranii își desfăceau produsele muncii lor. Astfel, ei acaparau toate cerealele din Săvenii Dorohoiului, din Bivolari, Podul Iloarei, Tg. — Fumos, Băceștii Romanului, Berești și Bujorul Covurluiului, Moinești Bacăului și Buhușii Neamțului. Bogătașii evrei dețineau tot comerțul de cereale, fructe, lănuri, pielele din ținutul Bricenilor Hotinului, precum și în Glodenii și Fălești Bălților, în Zgurița, Căprești, Dumbrăveni. În Călărașii Lăpușnei, ei stăpâneau cu drept de monopol tot comerțul în stil mare de nuci, struguri, prune și altele. Evreii aceștia arvureau încă din iarnă toate produsele țăranilor, cari lăsau în prăvăliile evreiești tot prețul vânzărilor“.

„Dacă am privi — spune acelaș profesor — pe o hartă, poziția acestor târgușoare, vom aprecia calculata lor așezare la drumurile de mare circulație, la punctele de intersecție a acestor drumuri, la punctele prin care neapărat trebuiau să se scurgă produsele țărănești. În aceste târgușoare, se colecta lână, brânză, pieile și pielcelele, fructele, cerealele, etc. și se formau partizile pentru casele mari de export sau pentru consumul orașelor însemnate...”²⁾

În aceleași culori întristătoare aveau loc faptele și în Moldova și în Bucovina, în Ardeal și în Maramureș și peste tot — trusturi și cartele de acaparare cu preț cât mai scăzut. Și reacțiunea nu venea de nicăeri. „Fiindcă nu este un atac violent care să ne îndârjească. Aici este o roaderie înceată, este o putere corosivă care face — ca picătura care găurește piatra — din ce în ce mai mult loc pentru alții, din ce în ce mai puțin loc pentru noi” — Așa spunea N. Iorga la congresul Ligii Culturale din Nov. 1937.

1) Curentul din 3 Martie 1940: „A. B. C. românesc”. 2) Univ. 7 Oct. 1941 — „Colonizarea Macedonenilor”.

CAP. II.

INVAZIA IN VIAȚA BIOLOGICĂ ȘI SPIRITUALĂ.

a) Invazia Evreilor în domeniul mijloacelor de educare a poporului

Cu cât regimul democratic se întinde la noi, cu atât stăpânirea iudaică se întinde și se întărește, găsindu-ne divizați. Naționalism și democrație sunt două noțiuni contradictorii. Democrația este invenție iudaică, naționalism — reacțiunea născută spontan odată cu poporul împotriva democrației. Nu armatele franceze au întins ideile liberale peste tot, ci presa iudaică care a zăpăcit omenirea, ca să crească și să se întărească Jidovii.

La noi, ca și aiurea de altfel, Evreii au procedat foarte metodic în cucerirea întregii vieți a națiunii. La început, săraci, dar mai ales puțini, ei se mulțumeau cu câștigarea de teren în comerț, industrie și finanțe. Am văzut, din cele expuse la locul cuvenit, că ei se introduc, de-abia în 1857, în presă, prin „Israelitul Român” al lui Barasch din Brody, care, primul, a dat semnalul de alarmă asupra poziției înjosoare în care ar fi trăit corelegionarii lui. În școală, de asemenea, ei pătrund foarte târziu, cu mult tact și timid. Teatrul lor era, la origină, numai teatru evreesc. Când au început a se dezvolta — sub ocrotirea legii de încurajare a industriei — fabricile de hârtie, ca urmare a exploatării pădurilor aproape numai de către ei, atunci se introduc în masă în sectorul tipografiei și repede repede, pun mâna pe celelalte instrumente puternice — edituri, librării, anticării, depozite și chioșcuri, pe adică întregul colportaj al imprimatului — cărți, manuale, ziare, reviste, etc. Și, de acum, pornesc rotativele — neîntrerupt și zgomotos — ca să răspândească o presă provocatoare și o literatură otrăvitoare de suflet. Odată cu mercantilizarea cinematografului, acesta devine un monopol al lor. Discret pun mâna și pe agenția „Rador” și se introduce spiritul

iudaic și la Radio național. Prin aceasta, toată viața spirituală a națiunii va trăi, de azi încolo, sub teroarea iudaică. Toate elementele cari — în alte țări și la noi în alte timpuri — ar fi huzurit în haznaua lăturilor literare sau vor fi umblat cu boceeaua după haine vechi, au reușit — prin inconștiența noastră și prin o deșănțată propagandă de presă — să fie ridicate la rangul de talente neîntrecute în istoria culturii și literaturii, iar geniile naționale stropite cu balele nemerniciei. Toată drojdia această era zvârlită prin furtunurile din Sărindar și prin sute de alte oficine — ziare și edituri, iar lumea politică și întreaga noastră viață națională a stat comandată și controlată de acești gargaristi ai condeiului. În acest asurzitor vacarm, literatura nobilă și demnă de-abia își putea face auzit cântecul ei divin.

„Evreii — scria N. Iorga — au fost dintotdeauna sămănători de ruine și de pustiu”. În altă parte : „Evreii ni înlocuiesc prăvăliile, ni ocupă locurile și, ce e mai pierzător, ni falsifică, ni degradează moralitatea prin oficiul ziaristic și literar cu care ne încântă.” Sub destinul acestei degradări și sămănări de ruină și de pustiu, vom trăi până în 1940, anul începutului unei adevărate mântuirii, de aproape un veac așteptată.

I. *Evreii în învățământul românesc.*

Poporul evreesc care s'a strecurat, în țările noastre, vreme de peste un veac, pe toate căile, cele mai multe nepermise și a reușit să predomine, după aceleași criterii etice, în toate compartimentele vieții naționale, în raport cu școala, a ținut să câștige și aci întâietate. De aceea, el vine, mai întotdeauna, după elementul autohton și suveran în stat. Evreii au știut prea bine că școala este trambulina după care puteau să se lanseze în viața publică și — prin ea și prin banul lor — să dirijeze viața noastră spirituală. Profitând de faptul că au dispus de mijloace bănești și de nici o îngrădire în sensul apărării etico-naționale, ei au trecut cu mult înaintea elementului băștinaș și au ajuns să amenințe însăși structura firească a învățământului public și a vieții noastre social-politice.

Câteva date statistice ne vor ajuta să fixăm două lucruri deodată : natura școlii către care Evreii au avut o deosebită preferință și poziția ce au câștigat-o, precum și să stabilim mărimea primejdiei la care am fost expuși. Și, parcurgând metodic toate treptele învățământului, ne vom da seama de marea vinovăție a factorilor conducători în disprețul unei politici școlare ce trebuia solid organizată și cu sfințenie urmată.

a) Pentru învățământul primar, s'au înregistrat, în perioada 1930/1938, aceste rezultate :

Inscrieri;	Români	Evrei	Alte naționalități	Total
1) în școlile primare ale statului	14529820	436601	2845353	17811774
2) în școlile primare particulare.	229063	140511	1089153	1158727
3) elevi pregătiți în familie.	13180	7650	2934	23764
Totaluri.	14572063	584762	3937440	18994265
de unde rezultă o medie anuală de.	1821508	73095	492180	2374283

b) Pentru învățământul secundar de orice natură .

Inscriși;	Români	Evrei	Alte naționalități	Total
1) în școlile statului	923386	136417	106736	1165539
2) în școlile particulare	64052	60377	130180	254609
3) elevi pregătiți în familie	68320	14729	9685	92734
Totaluri.	1055758	210423	246601	1512782
de unde rezultă o medie anuală de	131970	26303	30825	189098 ¹⁾

c) Pentru învățământul superior, vom da date mai ample, pe perioade cât mai lungi, ca să putem deduce încheieri cât mai reale.

Pentru rubrica „licențiați” și „doctori”, n'am dat cifre pentru alte naționalități din lipsă de spațiu. Golurile, însă, se pot umple prin operațiuni aritmetice simple. Dăm mediile anuale pe facultăți și școli.

Facultățile	Români		Evrei		Alte naționalități		Total	
	B.	F.	B.	F.	B.	F.	B.	F.
de litere	1673	1896	202	544	347	685	2122	3119
„ drept.	8048	100	1454	281	695	19	10197	1262
„ științe	194	331	170	310	137	154	501	488
„ medicină umană	1438	402	465	148	275	34	2182	485
„ veterinară	234	35	2	1	88	62	324	98
„ farmacie	101	350	237	313	84	100	521	760
Școli politehnice.	1401	25	211	7	163	14	1775	50
Acad. I. St. C. I.	2245	627	161	52	75	41	2485	720
Arhitectură.	136	2	33	7	17	21	180	30
Școala de cond. arch.	40	2	4	1	6	1	50	4
Academii agronomice.	604	62	18	5	71	11	603	178
Totaluri	14608	4730	4397	1679	1905	1142	20908	7551
Procente	70,50	62,50	22,50	22,50	8,00	15,00	100%	100%

1) In datele învățământului secundar, nu intră învățămintele : agricol și semina-rial, unde Evreii nu contează cu nici un elev și nu intră : școala de subingineri de lucrări.

Perioada și facultatea	STUDENȚI INSCRIȘI							
	Români		Evre		Alții		Total	
	B.	F.	B.	F.	B.	F.	B.	F.
1922—38								
<i>Fac. litere :</i>								
București	19277	32527	1456	2790	2106	355	22839	35672
Iași	2640	5505	584	1174	294	206	3318	6885
Cluj	2786	3360	158	358	1964	1429	4908	5147
Cernăuți	2064	1849	1034	1374	6	972	3104	4195
	26767	30243	3232	8696	4360	2962	33949	51899
<i>Fac. drept :</i>								
București	85449	11383	14217	2349	2097	596	101763	13136
Iași	21793	3343	4036	1344	944	266	26773	4953
Cluj	13983	681	1325	126	5692	47	21000	854
Cernăuți	3142	207	675	76	388	25	4107	308
Or.-Mare	4409	382	3015	607	1989	9	9413	998
	128776	15996	23268	4499	11110	943	163154	21438
<i>Fac. științe :</i>								
București	19924	11422	2752	892	1497	572	24173	11742
Iași	8611	5862	1449	717	351	264	10411	6843
Cluj	2204	2242	144	105	2348	481	3412	2828
	30739	19526	4345	1714	4196	1317	37996	21413
<i>Fac. medicină :</i>								
<i>umană :</i>								
București	12493	3408	3662	991	132	221	16287	4620
Iași	4114	1983	3320	997	184	29	7618	3009
Cluj	7065	1262	602	381	3332	366	11000	2009
	23672	6654	7584	2369	3649	616	34905	9648
<i>veterinară :</i>	3745	565	28	6	3773	128	5181	290
	27417	7219	7712	2375	7422	744	40086	9947

LICENȚIAȚI						DOCTORI					
Români		Evre		Alții		Români		Evrei		Alții	
B.	F.	B.	F.	B.	F.	B.	F.	B.	F.	B.	F.
1458	3628	111	247	1711	3725	101	18	5	2	107	22
426	673	48	102	488	835	19	1	2	—	21	1
311	444	8	34	482	623	38	2	2	—	43	3
123	150	19	79	185	294	21	2	3	11	31	17
2318	4895	186	462	2866	5474	179	23	12	13	202	43
5439	577	940	217	6524	471	183	9	13	2	197	11
2461	218	490	195	3003	413	53	—	2	—	55	—
865	64	70	13	978	88	1385	50	18	15	1931	80
661	34	445	111	1380	158	34	1	16	—	60	1
308	29	58	11	536	33	—	—	—	—	—	—
9734	922	2003	547	1242	11143	1655	60	45	17	2243	92
1077	842	128	64	1261	887	38	23	2	—	102	23
932	717	66	60	1096	823	66	11	1	—	14	3
290	349	5	14	407	432	44	12	3	—	45	8
2299	1908	199	138	2704	2142	148	46	6	—	161	34
—	—	—	—	—	—	1679	369	534	141	2294	528
—	—	—	—	—	—	472	189	437	126	938	315
—	—	—	—	—	—	755	108	230	51	1155	180
—	—	—	—	—	—	2910	666	1207	318	4391	1025
—	—	—	—	—	—	454	27	9	—	589	30
—	—	—	—	—	—	3304	698	1216	318	9804	1125

Perioada și facultatea	STUDENȚI ÎNSCRIȘI							
	Români		Evrei		Alții		Total	
	B.	F.	B.	F.	B.	F.	B.	F.
1922—38								
<i>Fac. farmacie :</i>								
București	2670	4748	1869	2488	797	203	5336	7439
Iași	351	646	1786	2438	39	1209	2178	4293
Cluj	192	169	137	85	501	180	830	434
	3213	5563	3792	5011	1337	1592	8344	12166
1929—38								
<i>Șc. politehnice :</i>								
București	10235	282	2111	70	1029	125	13375	477
Timișoara	3782	17	—	—	591	4	4373	21
	14017	299	2111	70	1620	129	17748	498
<i>Academia In. st. Com. Industriale</i>								
București	18863	5655	1539	449	223	119	20625	6223
Cluj	3592	620	74	73	507	290	4173	983
	22455	6275	1613	522	730	409	24858	7206
<i>Arhitectură :</i>								
București	1365	22	326	65	167	216	1858	303
Șc. conducători arch. Buc.	397	36	41	5	65	—	503	41
	1762	58	367	70	232	216	1361	344
<i>Ac. agronomie :</i>								
București	2600	300	93	19	233	9	2932	328
Chișinău	1553	194	91	33	143	65	1787	292
Cluj	1882	123	10	2	317	1031	2209	1150
	6041	617	184	54	693	1105	6928	1770

LICENȚIAȚI						DOCTORI					
Români		Evrei		Alții		Români		Evrei		Alții	
B.	F.	B.	F.	B.	F.	B.	F.	B.	F.	B.	F.
429	765	330	391	907	1232	—	—	—	—	—	—
58	82	168	197	226	278	—	—	—	—	—	—
43	32	35	20	213	89	—	—	—	—	—	—
530	879	533	608	1346	1599	—	—	—	—	—	—
979	10	125	1	1147	11	—	—	—	—	—	—
381	1	—	—	437	—	—	—	—	—	—	—
1260	11	125	1	1584	12	—	—	—	—	—	—
1952	631	84	42	2128	712	68	6	—	—	73	6
278	125	3	9	333	169	6	—	1	—	7	—
2230	762	87	51	2461	881	74	6	1	—	80	6
—	—	—	—	—	—	117	20	25	2	150	24
—	—	—	—	—	—	20	—	2	—	25	1
—	—	—	—	—	—	137	20	27	2	175	25
207	25	—	—	219	27	3	1	—	—	7	1
135	45	2	—	104	53	2	—	—	—	2	8
203	16	1	—	250	19	7	—	—	—	8	—
545	86	3	—	573	99	12	1	—	—	17	1

Ce concluzii putem trage din toate datele expuse până aci? Primele două încheieri sunt cele exprimate în cele două tablouri de mai jos, luând ca bază recensământul populației României din 29 Decembrie 1930, după care Evreii numără numai 756930 suflete — rubrica „religiune mozaică” —, adică deabia 4.19% din totalul populației țării și, în al doilea tablou, referindu-ne la populația școlară primară de unde pornesc tinerii spre învățământul secundar și superior — cu alte cuvinte, vom stabili cu cât participă fiecare din cele trei categorii etnice la fiecare învățământ și în ce proporție trec tinerii dela o treaptă de învățământ la alta.

Participarea la	Evrei	Ro- mâni	Alții	Trecerea în proporție dela	Evrei	Ro- mâni	Alții
învăț. primar . . .	3,07%	76,76%	19,05%	învăț. prim. la . . .	—	—	—
„ secundar . . .	13,90%	67,78%	17,32%	învăț. sec. la . . .	37,50%	6,70%	6,30%
„ superior . . .	21,20%	67,80%	11,00%	învăț. superior . . .	21,50%	14,55%	19,80%

Dacă, însă, la studenții universităților noastre adăogăm pe cei 1559 tineri evrei și pe cei 562 români, studiând la universitățile europenei raporturile se schimbă de data aceasta și mai mult în favorul Evreilor, precum urmează: tinerii evrei ai școlilor secundare participă la învățământul superior cu 29.50%, iar tinerii români de-abia cu 15.20%. Aci, a stat marea gravitate a problemei.

Se desprinde încă ceva asupra participării la diplome, licențe și doctorate — titluri de încoronare a unei școlarități. Astfel, capătă titluri pe 1927/38

In învățământul secundar		
Românce 11281 = 5,20%	Evreice 240 = 5,10	Alte națiuni 94 = 5,60
Români 2067 = 75,90	Evrei 493 = 19,90	Alte națiuni 165 = 4,20
In învățământul superior		
Români 4806 = 17,15	Evreii 514 = 21,13	Alții 458 = 6,66

Alte încheieri se fixează pornind dela întrebarea care sunt preferințele Evreilor și anume pentru cari școli. Cercetând datele statistice din Anuarul statistic pe 1939 și 1940, precum și arhivele Ministerului Culturii Naționale, se desprind cele ce urmează.

În linii mari, Evreii au o deosebită preferință pentru școlile secundare — comerciale și teoretice. Luând în cercetare o perioadă mai lungă, adică o întreagă școlaritate — 1930/938 — stabilim că Evreii nu au nici o aplicație pentru școlile profesionale, cele de meserii, normale și de menaj. Astfel :

școlile profesionale de grad I sunt frecventate în proporție de 7.44%
 „ „ „ II „ „ „ 3.00%;

pe anul școlar 1937/38, la 38 licee industriale de fete, s'au înregistrat de abia 543 Evreice, adică 3.65% ; la 24 licee industriale de băieți, de abia 345, adică 2.85% , iar gimnaziile au avut 1.30% ; la 47 gimnazii mixte, numără 30 elevi -- 0.42% ; la 29 școli normale de fete, de-abia 6 eleve ; la 39 școli normale de băieți, 1 Evreu, iar la 48 școli de menaj de-abia 1 Evreică. Cu alte cuvinte, Evreii nu au încredere în școlile noastre de meserii și industriale, având mai multă în meseriașii evrei ; nu simt nici o aplicație pentru școlile normale și de menaj, cari nu le rentează în nici un fel.

În schimb, preferințele lor toate se îndreptează către școlile comerciale și cele teoretice — unele deschizându-le perspective spre profesiuni comerciale și conduceri financiare, cele de al doilea asigurându-le exercițiul profesiunilor liberale, cele mai rentabile și cari nu comportă nici capital și nici risc — adică nici o răspundere. Astfel, avem aceste procente pe o întreagă școlaritate : 1930/38 după tabloul dela pag. 384.

Din toate acestea se desprind următoarele concluzii : Românii iau parte la învățământul comercial cu 77.26% , iar la cel teoretic cu 67.53% ; minoritarii și alte națiuni cu — respectiv — 6.69% și 17.19% , iar Evreii cu 16.61% și 15.50%.

Dar ceea ce este mai trist este faptul că toți acești 104868 elevi români dela școlile comerciale și cei 465095 dela cele teoretice n'au dat nici un contingent pentru viața economică a țării, ci au fost postulauți și s'au așezat comod în bugetul statului — fie ca absolvenți a câteva clase sau ai liceelor, fie ca bacalaureați. În anii 1925—1938, am avut o recoltă de 85067 bacalaureați și bacalaureate teoretice — fără a se specifica origina etnică a celor proclamați ca atare ; iar școlile comerciale ne-au dat numai în doi ani — de când s'au proclamat ca gimnazii și licee comerciale — 1345 bacalaureați și bacalaureate comerciale.¹⁾

1) Din „Anuarul statistic al României” pe 1939 și 1940, p. 282.

Natura școlii	Total	Români	%	Evrei	%	Alții	%	Orașe	%	Sate	%	Mici agri- cultori	%
Școala com. elem. fete . . .	8847	6789	76,84	1659	18,76	199	4,40	10477	—	440	—	547	—
„ „ sup. fete . . .	16890	13104	77,54	2786	16,48	1000	5,98	15381	—	1736	—	1461	—
Total . . .	25737	19893	77,19	4445	17,62	1199	5,19	25858	—	2176	—	2008	—
Școala com. elem. băieți . . .	41552	30907	74,37	7932	19,00	2717	8,63	31593	—	9959	—	9502	—
„ „ sup. băieți . . .	68453	54068	80,30	8369	12,20	6016	7,50	46532	—	21921	—	16613	—
Total . . .	110005	84975	77,34	16301	15,85	8733	8,07	78125	—	31980	—	26115	—
Total general . . .	135742	104868	77,20	20746	16,61	9932	6,60	103983	—	57838	—	25123	—
Gimnaziul teoretice fete . . .	25114	15353	61,12	3332	13,25	6429	25,63	19526	—	7627	—	3747	—
Licee teoretice fete . . .	198826	147291	74,00	33262	16,60	18273	9,60	164391	—	34409	—	15610	—
Total . . .	223940	162644	67,50	36594	14,93	24702	18,62	183917	—	42036	—	19357	—
Gimnaziul teoretice băieți . . .	32335	16847	54,00	5674	18,16	8714	27,84	21860	—	11350	—	5698	—
Licee teoretice băieți . . .	365658	285604	81,00	50362	14,00	29692	5,00	241796	—	114169	—	70472	—
Total . . .	396893	302451	67,50	56036	16,08	38406	16,42	263656	—	125519	—	76170	—
Total general . . .	620833	465095	67,53	92620	15,50	63108	17,10	417573	—	167555	—	95527	—

Studiind arhivele Ministerului Culturii Naționale privitoare la rezultatele bacalaureatului pe perioada de școlaritate 1930/38, avem aceste situații :

Felul școalei	N. Z.	Români	%	Evrei	%	Alții	%	Total	%
Licee teoretice fete .	--	8765	--	1697	--	875	--	11337	--
Elevi particulare .	--	671	--	104	--	46	--	821	--
Total .	--	9446	--	1701	--	921	--	12058	--
Licee teoretice băieți .	--	16821	--	3092	--	4204	--	24117	--
Elevi particulari .	--	1853	--	439	--	215	--	2507	--
Total .	--	18674	--	3531	--	4419	--	26624	--
Total general .	--	28120	--	5232	--	5340	--	38682	--

Toți acești diplomați — cu excepția a foarte puțini, un număr infim, și cu siguranță, a tuturor Evreilor și a o mare parte din minoritari au apucat cu totul altă căi, servind scopuri și interese cu totul străine de cele urmărite de școală și așteptate de întreaga națiune. Cluj

Au fost licee comerciale și teoretice unde numărul elevilor evrei și minoritari întrecea cu mult pe acela al autochtonilor. Iată, de o pildă, liceul „M. Basarab” din capitala țării, număra, în 1937/38, 372 elevi evrei față de 414 români, la un total de 797 elevi ; la 11 licee de băieți din acelaș oraș, cu o populație totală de 6814 elevi, s'au înregistrat 1020 Evrei și 5652 Români ; la 8 licee din ținutul Nistru, cu un total de 2897 elevi, s'au înregistrat, respectiv, 1005 față de 1560 ; la 6 licee din Cernăuți, cu un efectiv de 2153, Evreii numărau 715 față de 949 Români, iar la 15 licee din ținutul Suceava, Evreii atingeau numărul de 1265 dintr'un total de 4801, cu 2041 Români. La Cernăuți, jalea era mare : la 2 licee cu 666 elevi, Români numărau de-abia 70, pe câtă vreme Evreii atingeau 497. La liceele de fete din Arad și Or.-Mare, la acelea din Hotin, Arad, Chișinău, Orhei, Tighina și Soroca, Evreii sunt pe cale de a întrece pe Români, iar la liceul din Sighet, raporturile sunt la egal.

Dacă ne referim la origina etnică a personalului didactic, găsim la liceele teoretice de băieți, 88 profesori evrei la un total de 2785 profesori cari se repartizează astfel : 2445 români, 226 minoritari și 26 cetățeni străini. De altfel, nici cariera didactică n'a fost preferată de Evrei. Aci, găsim în mare parte invalizi sau neputincioși pe arena vieții dincolo de școală și au găsit refugiu la catedră.

Trecem la învățământul superior. Din datele aflătoare la Ministerul Culturii Naționale și cele publicate, rezultă cele ce urmează. Evreii frecventează foarte slab aceste două școli speciale : Academiile de înalte studii comerciale și industriale cu 6.67 %, iar cele agronomice de-abia cu aproape 3 %. Evreicele întrec pe coreligionarii lor masculi la litere și farmacie.

În schimb, au bătut cu putere la ușile altor facultăți pe cari le-au preferat față de toate celelalte, mai puțini la facultatea de științe unde au contat cu 10,37 %, față de Români cu 69.00 % și de minoritari cu 20.63 %. Cele mai căutate au fost : Academia de arhitectură frecventată sub raportul de 12.35 % și au avut, pe perioadă 1929—1938, 29 diplomați, față de 157 diplomați români cari au frecventat-o sub raportul de 45.85 %; facultatea de drept care le-a dat, în perioada 1922/1938, 2550 licențiați față de 10656 Români și au frecventat-o în proporție de 18.70 %; facultatea de medicină unde au avut 26.20 % din totalul studențimei pe aceeași perioadă și care a scos, în serie, 1534 medici evrei față de 4062 medici români, cu o frecvență de 67.66 % — aceasta în afară de medicii și avocații fabricați de facultățile străine. Dar cea mai căutată școală a fost facultatea de farmacie pe care au frecventat-o sub raportul de 48 % față de 36,40 % Români și, în perioada de 16 ani, au avut 1143 licențiați — băieți și fete — pe câtă vreme, Români au avut de-abia 1409 licențiați.

Din puținele date ce posedăm, reiese că cele mai frecventate facultăți din străinătate erau dreptul, medicina și științele și, la aceste studii, îngrășate cu burse în valută forte, luau parte — după cum am mai spus-o — în proporție de 73.50 % față de Români cari se bucurau de această favoare în proporție de 26.50 % — adică din un total de 2121 studenți cu burse în străinătate, 1559 erau Evrei și de-avia 562 Români.

În învățământul superior, Evreii au început a se așeza statornic. Prin o decizie ministerială, din 1 Nov. 1940 au fost suspendați 11 membrii — profesori, conferențieri și asistenți dela diferite facultăți, în frunte cu Ernest Abason.

Am p.ărit până acum problema școlii românești sub toate aspectele și am putea spune că singurii cari s'au îngrășat de pe urma ei au fost Evreii și în mai mică măsură minoritarii. Vom releva încă două aspecte ale acestei probleme. Întâiu este faptul că, în ciuda structurii țărănești-agricole a statului nostru care are la temelie 80 % populație rurală, această pătură participă totuși foarte slab la luminile școlii. Astfel, populația rurală — după rubrica „agricultori mici” din lucrările statistice și nu după rubrica „populația dela sate” în care pot intra și mulți Evrei de prin sate și târgușoare — populația de temelie a țării

ia parte în foarte mică măsură la luminile școlii : pe câtă vreme, Evreii iau parte la învățământul comercial cu 16.61% — țărani iau parte numai cu 16% ; la învățământul teoretic raporturile sunt : 15,50% față de 15,35% ; la învățământul industrial de băeți : 2.86% față de 41 41.50% — singurul domeniu unde Evreii n'au ce râvni, fiindcă nu acest învățământ i-au făcut pe ei stăpâni marilor și micilor industrii.

Un alt aspect — destul de tragic și îngrijorător — stă în faptul că școala națională n'a corespuns, în nici un fel și în nici un domeniu, marilor așteptări ce și le pusese națiunea în misiunea și activitatea ei. Miliarde peste miliarde s'au consumat și școala românească n'a dat energiile creatoare de cari simțea nevoie viața economică. Ci, prin această școală, neamurile străine au știut să-și formeze energii și izvoare de bogăție în paguba tuturor claselor noastre sociale. Este pecăt de tragic pe atât de interesant să dăm câteva ilustrații. Cercetând cu atenție arhivele comitetelor școlare și bugetele ministeriului și bugunarele părinților pe o întreagă școlaritate de opt ani după care se poate recolta un bacalureat sau diplomat, am ajuns la constatarea că recolta unui singur bacalureat comercial ne costă în medie 6.500.000 lei, că un singur elev ne costă pe opt ani ceva peste 200.000 lei. Sunt licee ca „N. Kretzulescu” unde un singur bacalureat ne costă circa 3½ mil. lei ; Galații cu ceva mai puțin ; dar sunt altele — ca liceul comercial din Satu-Mare unde se cheltuște petru un bacalureat peste 10 milioane lei. Pentru tot învățământul din țară, s'a cheltuit, în cei 8 ani de școlaritate, 1930/38, peste 22 miliarde de lei — de către părinți și minister — pentru cei 14942 titrați (11627 cu certificate de absolvire, 2390 diplomați și 925 bacalureați) fiecare titrat — începând cu 1930 — costându-ne peste 1½ milion lei fiecare.

O altă problemă care ne-a pricinuit mari pagube este și aceea a studenților cari s'au bucurat de valută forte pentru studii în străinătate. Astfel, pe anul școlar 1934/35, au frecventat facultățile străine 2121 studenți și studente, dintre cari de-abia 562 Români, restul de 1559 minoritari — aproape sută în sută Evrei. Majoritatea lor frecventa școlile din Franța, după care vine Germania. Acești studenți s'au bucurat de valută forte cu primă de numai 18%, diferența până la 38% plătindu-se din bugetul statului, din stocul de devize forte. Din 169 studenți evrei în Franța, 143 studiau medicina, ¹⁾ În interval de 10 ani, au studiat medicina 1505 tineri evrei și de-abia 55 tineri români creștini — adică de-abia 3.12%. ²⁾ Schimbul de valută costă pe stat circa 4000 lei lunar de fiecare student la Paris. Aci, prin 1923 erau plătiți cu valută 244 Români și 173 Evrei. — Cei mai mulți din aceștia rămân,

1 și 2) Ziarele.

după studii, aci și încep conspirațiile împotriva patriei care i-a hrănit și crescut.¹⁾

2) *Presa evreiască.*

Prin presa stăpânită de ei — comandată sau condusă de ei — prin acest instrument sămănător de ruine și de pustiu, Evreii ajung să dicteze în toate domeniile și fac din ea prima putere în stat. Nici o afirmare națională care, direct sau indirect, ar fi atins interesele lor, nu s'a îndrăznit. În școala națională, nu s'a putut rosti cea mai ușoară aluzie la invazia evreiască, în fața căreia năvălirile barbare au fost o gogoriță cu care bunicile didactice sperie pe nepoții lor. Și această presă care se boteza impertinent națională a devenit o șnapanerie, iar conducătorii ei — apașii, condotierii cari atacau pe față și pela spate pe oricine ar fi îndrăznit să crâcnească ceva împotriva-le. Parlamentul sau constituanta, partide, politice sau cenacluri literare, ministere și alte autorități, finanțe și industrie, școală și teatru, biserică și justiție, orice eveniment politic și social, etc., trăiau sub imperiul acestei prese care emana o atmosferă de cinism respingătoare și o negustorie de vorbe care scârbea pe cetitor — cum scria O. Goga. Evreii au împiedicat întotdeauna votarea legii presei și a reglementării profesiei de ziarist, lege care le-ar fi răpit privilegiul de a fi mentori ai vieții publice și un șir neîntrerupt de falsuri, calomnii și insulte cari le asigurau un regim de favoare în viața noastră națională.

Ca să ne dăm seama de primejdia în care am trăit, trebuie să răspundem la întrebările de mai jos : care era presa evreiască, în ce limbă se scria, ce se scria, cine scria și în ce raport numeric sta față cu presa națională.

N'o puteai recunoaște ușor după aparență — ea întotdeauna purtând pe frontispiciu nume românești sau maghiare, germane și rusești, după mediul în care se profesa preoția scrisului celui mai abject și prea puțin în idiș. Dar se recunoștea ușor după principiile care servea sau le apăra și nu se încadra în nici un ideal național. Se punea întotdeauna în slujba partidelor cari deviau delă doctrina adevăratului naționalism constructiv și luptau cu diabolică ură împotriva marilor figuri ale neamului. Se difuzau, prin aceste oficine, calomniile și falsurile cele mai grosolane, informând mereu străinătatea ca să o impresioneze. Propaga mereu dezordinea și panica la bursă. Se încurajau insultele contra moravurilor, tradiției, justiției și bisericii naționale, precum și aten-

1) La școlile tehnice erau înscriși : 28 Români și 24 Evrei ; la medicină — respectiv : 32 și 54 ; la dentistică, 1 și 4, la chimie 5 și 15 — După „Cuvântul Studențesc” din 1923.

tatele contra ființei statului și nerespectul față de legile țării. Se dădea o anormală dezvoltare tuturor evenimentelor din cronica judiciară având ca obicet crimele monstruoase și toate cazurile patologice ale vieții sociale exprimate pe câmpul literaturii de scandal și prnografie. Asista, în calitate de procuror al marilor idei umanitare, ori decâteori compărea la bara justiției complotul împotriva ființei statului și toți misionarii ideologiilor dizolvante. Șantajul, scandalul și falsurile erau hrana lor zilnică. Se încuraja literatura bolnăvicioasă și se surpau zi cu zi gloriile neamului ca să le înlocuiască cu talente culese de prin gunoaiile literaturii sau tăvăleau în noroiu bărbații politici cari au servit sau serveau adevăratele interese ale neamului. Toți acești șnapani ai scrisului preferau anonimatul sau numele românești.

Iată, cum această presă definea, prin 1938, toate strădaniile noastre de a româniiza viața de stat românesc : „Materialul omenesc, cuprins între granițele unei țări, fiind neomogen, grupul cel mai numeros elimină problema colaborării, prevalându-se de forța pe care o reprezintă. De aceea, naționalismul din zilele noastre este agresiv, intolerant și se manifestă cu titlu monopol. Naționalismul românesc ne apare, pentru un moment, drept o formulă eterogenă împrumutată, la adăpostul căreia grupul cel mai numeros înțelege să ia în stăpânire deplină tot ceea ce până acum mai împărțea și cu alții.”¹⁾

Să mai dăm două formule stereotipe defelul amarnic cum ne jig-neau în demnitatea națională pe toți cari ne străduiam la redeșteptarea din visul urât în care am trăit. Iată câteva din ignobilele epitete cu cari ne împodobeau : „Repetenții tuturor concursurilor, corigenții tuturor examenelor, leneșii tuturor claselor, ratații școlii și ai vieții, exclușii partidelor politice, epavele societății. Toți analfabeții, toți trândavii, incapabilii oricărui efort de gândire sau de muncă, nu știu nici limba, nici istoria, nici geografia țării noastre — ne învață pe noi — (adică pe Evrei) cum să ne iubim țara ! Dar când cineva le spune : „înapoi, la școală, la carte !” se supără grozav. ²⁾” Așa știau să scrie și asemenea îndemnuri ni se adresau nouă din oficina Sărindarului pe care tinerii noștri soldați o apărau, cu arma în mână, postați la poarta rotativelor. Sau, altădată : „E o mare vâlvă în bazarul naționaliștilor : țipă fiecare cât îl ține gura, în învălmășeala răcnetelor celorlalți concurenți avizi să desfacă aceiași marfă : la noi e adevăratul naționalism !” Cam așa scria, cu mult în urmă, și revista „Hasmoneea”, luând în derâdere și naționalismul mitropolitului primat și strădaniile lui Octavian Goga.

Toți bărbații iubitori ai acestei țări și ai națiunii se întrebau, îngrijorați, din ce se puteau lăfăi în lux și în risipă toți aceia cari, până

¹⁾ Vezi art. „Naționalismul românesc” din Univ. din 3 August 1938 — după definiția dată de „Semnalul”. ²⁾ „Lămitile răbdării” în Univ. din Oct. 1937.

mai ieri, lihniți de foame și cu pantalonii rupți în spate, toți foștii vânzătorii de mosorele de pe Calea Dudești și de haine vechi sau foști ucenici de bărbieri din Târgul Cucului, ajunși redactori la ziarele jido-vești din capitală, se plimbau în straie de sărbătoare, frecventau locurile de lux și risipeau și scuipeau dela înălțimea automobilelor sau în echipe volante străbăteau țara în lung și în lat, împărțind, peste tot, cu o largă generozitate, făgădueli și bani. Și toți presupuneau existența sigură a unei organizații secrete, din țară și străinătate, care le pune la dispoziție fondurile ¹⁾. Dar alte izvoare din cari se lăfăiau erau și toate fondurile secrete ale miniștrilor, toate sperturile rezultate din șantajii și din serviciile ce prestau anumitor personalități sus puse.

Marele istoric N. Iorga, vorbind despre presa din Cernăuți, cu valabilitate pentru toată presa iudaică din România Mare, o definea: „Maculatură infectă, scrisă de samsari și agramăți, într'o germană imposibilă, de ghetto, presa aceasta fără duh și fără limbă națională, care a împiedecat două decenii circulația scrisului românesc și a îngreunat răspândirea gândului de solidaritate națională românească...” ²⁾.

Și avea dreptate. Fiindcă toate principiile și înaltele idei cari au dirijat o întregă epocă de înalte înfăptuiri și au însuflețit atâtea generații, toate așezămintele sociale cari stau la temelia vieții și statului românesc, precum și tot acel sistem de norme etice cari țineau strâns încheigate energiile noastre, ale tuturor, toate au format obiect de batjocură, totul a fost subminat, nimeni și nimic n'a fost cruțat. Pe ruinele acestei lumi spirituale, se ridicau alte valori cu etichetă non plus ultra, dând la o parte, cu o cutezanță iudaică, tot ce, până atunci, era frumos, nobil și solid, se ridica altă literatură și alt teatru, altă presă și alte moravuri, cu un cuvânt, o nouă spiritualitate: hidoasă, materialistă și meschină, turburătoare și vătămătoare, desfrânată și becisnică, ajutată de o literatură și presă de scandal și de șantaj. Ca sprijin al acestor afirmații, să-l lăsăm să vorbească domnul Hechter-Sebastian, care definește astfel noțiunile fundamentale ale vieții spirituale românești: „Pasiune, iubire, eroism, sacrificiu” sunt niște „lucruri sfinte” bune de pus între ghilemele și de expus în vitrina prostiilor omenești de mare circulație.”. Și acest domn era numai unul din ceata infamă și din cenaclul obscen care a ajuns tare și mare la Fundațiile Regale. ³⁾ Se trecuse de mult vremea acelei prese de opinii și de informații, acelei prese îndrumătoare și educatoare, luându-i locul presa de partid și așa zisă independentă, ziaristica de afaceri și de scandal, de subminare a întregii temelii a țării, neinteresând mijloacele de cari se servea. Și, în fața acestor pleiade de „neași-îndru-

1) Vezi „Țara noastră” și „Cronica Dobrogei” — în Univ. din Nov. 1937. 2) N. Iorga — „Se vinde iarăși otravă la Cernăuți”, Neamul Românesc, Martie, 1938. 3) Neamul Românesc „Destrămătorii sufletului românesc la lucru”. Vezi și Univ. din August, 1937.

mători, dascăli și mentori ai poporului român”, începeau să fie dați uitării și batjocurei vechii luptători, ca Asachi și Eliade Rădulescu, Eminescu și Kogălniceanu, Barițiu și A. C. Cuza și alții și alții, pe cari acești „neaoși” îi botează cu numele de huligani.

Să ne ocupăm de noii mentori ai poporului român — după adevăratul lor nume, precum și de nouile și marile talente în publicistica românească. Marele pontif al noiei ziaristici este Rosenthal — directorul „Dimineții” care ne-a reprezentat, alături de ministrii de externe, la Geneva și a fost atașat de presă la Washington până în Ianuarie 1938. Avrum Memel Brauer Rosenfeld — pe românește Constantin Graur — este directorul „Adevărului” și al „Dimineții” în 1937, proprietari ai acestor două organe fiind — alături de Graur — și Șmil Pauker (Emil) și Samiel Labin — zis Traian Vlad și „Matei Basarab” — toți trei aventurieri. Director al „Luptei” este Emil Fagure — Șmil Honigman, acela care, prin traficuri m. s. ch. n. și-a ridicat în Piața Rosetti, un bloc cu 12 etaje și care, în Oct. 1937, se bucura că, la adunarea negustorească organizată de Liga Culturală, negustorii bucureșteni au fost absenți. Kalman Blumenfeld — Scrutator, Sever și Bornă — dicta în politica internă a țării, pe când cea externă era înrâurită de aprecierile și sugestiile lui Burăh Braunstein — Bubi Brănișteanu, așa cum i-a caracterizat I. A. Br.-Voinești, scriitorul care a fost trecut de cloaca Sărindarului pe lista „huliganilor”. Alte două cotidiene — cu capital și direcție, reporteri și redactori evrei — „Le Moment” condus de Hefter (condamnat la 5 ani închisoare pentru pactizare cu inamicul) și „L'Indépendance Roumaine” de Isra Israel Bercovici, Român pur sânge, tâlmaciul zilnic — cum îl numea N. Crainic — de limbă franceză al politicii și culturii românești față de străinătate, precum Alexandru Rubin, era tâlmaciul directivelor economice și financiare, cum îl numea N. Iorga.

Iată câteva figuri de mâna doua : Ghidale Gherș Brauer — Gr. Graur, Alsoz Grauer — Alex. Graur, Burăh Leizerovici — Barbu Lăzăreanu, Alter Moise sin Ghidale — Alex. Gruia, Froite Adelstein — F. Aderca, I. Gliksman — Dr. Ygrec, Leon Rechter — Lascăr Sebastian, Ana Brauer — Ana Canarache, Moritz Grimberg — Miron Grindea, etc. În total, am numărat în rubrica „Cine sunt?” din Universul, 61 de „îndrumători, dascăli, mentori ai poporului român” cari ne dau lecții construesc un nou naționalism și pregătesc României o soartă mai bună.

Nu redăm date relative la componența etnică a Sanhendrinului „Adevărului” — după procesele verbale ale ședințelor ținute între 23 Dec. 1937 — 19 Aprilie 1938 și publicate în Monitorul Oficial.

Și, pe câtă vreme, aceste trei mari cotidiene săpau la temelia unității noastre naționale, ele, în schimb, se bucurau de subvenții copioase și de zeci de milioane dub forma diverselor imprimare ale ministerului

finanțelor unde aveau un privilegiu de exclusivitate, iar „Cuvântul” și „Calendarul” erau suspendate, lăsând pe drum sute de Români. Dar și ziarele din provincie își aveau locul lor în bugetul comunei respective, precum și pompau sub diferite forme dela toate autoritățile și slujbașii cari se temeau de publicitate. Fondul cultural al municipiului Iași era o poziție rezervată aproape numai ziariștilor evrei cărora li s'a servit, pe 1937, 234,500 lei. ¹⁾ Un fost ministru al propagandei a dat zeci de milioane pentru o agenție de presă inexistentă „Telca”.

Evreii s'au băgat în toate afacerile gazetărești — ziare și reviste cari își sunt oferite cu sila pe acasă, prin birouri sau școli — conduse și redactate de ei sau de alții, având întotdeauna la spate pe câte un „naționalist neaș” cu vază sau om de știință percuiat — de cele mai adeseori, pușcăriaș sau candidat la pușcărie — dar sprijinit de oameni cu influență în administrație sau în viața politică, fără nici o pregătire. dotat însă cu nerușinarea aventurierului și haimanalei. Am cunoscut eu însumi pe un pistruiat — totodată, în slujba unei case de prostituție — ajuns, spre fericirea țării noastre, redactor la unul din cotidienele de un leu ale capitalei. Revistele fiscale și industriale — toate jidovești, dar sprijinite de personalități cu marcă sau în combinație cu funcționari obscuri sau mai frunțași, cari înarmau pe acești jidovi cu ordine și legitimații oficiale în fața cărora porțile li erau deschise oriunde, bucurându-se și de liber parcurs pe căile ferate. „Administrația financiară” avea ca director proprietar pe Ioil Marcus — Iulian Marius, fost băcan la Buzău, cel mai impertinent dintre samsarii scrisului, elogiât pentru marile lui merite de înalții demnitari. „Tribuna financiară”, băgată pe gât negustorilor și tuturor funcționarilor fiscali, era a lui Levy Haralamb, condamnat pentru că se dădea drept inspector financiar, ajutat ce o mulțime de cozi de topor — ca colaboratori sau sprijinitori; „Industrie și comerț”, revistă de șantaj; „Gazeta financiară” a lui Tăreanu, iar „Gazeta Capitalei” a lui Naumescu — amândoi evrei; ²⁾ „Gazeta Cășătorilor” — foaia imundă în care colcăia prostituția cea mai rușinoasă, era patronată de unul Șmilovici și de cunoscuta Tanti Clara; ³⁾ „Gazeta sporturilor” dela luminile căreia se adăpa un întreg tineret, era și ea evreiască. prin ea distrugându-se tineretul dela fireasca lui menire.

Toată mica și marea publicitate este, aproape în întregime, în mâini evreești. Agenția „Kalman et Com. Paneghian” — o sucursală a soc. „Walter Thompson et Com.” — a pus monopol pe publicitatea mai tuturor oficiilor publice: loterie de stat, C.A.M., Lares, Telefoane, etc., pe câtă vreme vechile agenții românești erau respinse ⁴⁾.

1) „Un început” în Univ. din 28 Ian. 1938 — după tabloul publicat de „Chemarea din Iași”. 2) Por. Vremii din Ianuarie și din 15 Nov. 1938. 3) Ibid, 10 Nov. 1938. 4) Ibid, 5 Sept. 1939.

Din 27 agenții de publicitate, 25 sunt străine și numai 2 românești. Toate cele 3 agenții teatrale sunt evreești. Din 204 edituri înființate dela 1918 încoace, 31 sunt românești, 53 minoritare și 120 evreești — 60%; din 816 autori tipăriți, 198 sunt români, 204 minoritari și 432 evrei; iar din 6.300.000 exemplare tipărite: 765.000 românești, 146.700 minoritare și 414.8000 evreești — spune colegul prof. N. N. Crețu la congresul corpului didactic dela Tg. Mureș din Mai 1935. Din 59 librării în București, 22 creștine și 37 evreești: 9 pe calea Victoriei, 2 pe Lipscani și câte una pe marile artere: Bd. Brătianu, Carol, Doamnei, Carada, etc. Toată maculatura ce se servește în școli drept manuale, iese în mare parte de sub teascurile evreești.

În sfârșit, agenția „Rador” — organ suprem de comunicare cu străinătatea — este condusă de Hurtig Evreul, care primea un salariu de 24 mil. anual și care, prin felul părținitor cum comunica știrile, crease o adevărată atmosferă defavorabilă statului român; până în Ian. 1938, când este înlocuit cu Radu Dragnea. Sucursala dela Chișinău era condusă de alt Evreu Abraham Kendler, corespondent al „Dimineții”, primul ziarist care a obținut îngăduința de a vizita U. R. S. S. și care, odată cu intronarea regimului Goga, adușmăcând consecințe severe, a și fugit spre Paris. El avea ca secretar pe Buheler, în casa căruia s’au găsit material comunist și bande „Hughes”, cu cifru particular, pentru care a fost condamnat la 5 ani închisoare ¹⁾.

Nu cunoaștem cu exactitate numărul publicațiilor românești fondate de Români dela întemeierea presei naționale, dar putem afirma cu precizie două lucruri: întâiu — că există centre importante unde naționalii nu dispun de nici un organ de afirmare și apărare a gândului și nevoilor noastre și, în al doilea rând, că numărul organelor minoritare și evreești conduse de Evrei dela 1919 încoace întrece cu mult numărul celor românești, dela 1829 și până astăzi.

După izvoare oficiale, în primii ani dela unire, au văzut lumina zilei nu mai puțin ca 330 periodice maghiare — dintre cari 87 erau încă sub regimul a.-ungar, așa că 243 erau creațiuni noi. În 1923, erau 21 cotidiene politice, 45 săptămânale politice și sociale și 154 reviste și diverse — în total 220. În 1928, erau în total 221. Între 1919/928, au ființat 46 cotidiene, dintr’un total de 557. Numai la Cluj erau 184: la Arad — 48, la Oradea, — 47, la Tg. Mureș — 39, la Satu Mare — 19, la Brașov — 17, la București — 14 și așa mai departe. Publicațiunile germane în perioada 1937/939, erau 186; între 1919/938, cele rutene 7 și cele rusești 8 ²⁾.

1) E. Negel — Din conferința lui St. Vlădescu la Univ. liberă dela Lipova, Univ. 1937. 2) La stampa delle minoranze in Romania, Buc. 1940.

Știm că Evreii conduceau și comanditau cea mai mare parte din această presă atât de bogată. Toată presa revizionistă maghiară era evreiască. : Sajto, Friss Ujsag, Erdelyi Magyarorsag, Szabadsag, Naplo, Aradi Koezloeny, Erdelyi, Hirlap, Reggel, Aradi Friss Ujsag, Temesvari Hirlap, Uj Kelet, Brassoi Lapok, Neujsag, etc., toate acestea exercitând o puternică influență asupra Maghiarilor din Ardeal, prin tirajul lor important. 1) Toată presa scrisă în limba rusă și ucrainiană era condusă de Evrei. Ministerul de interne a suspendat, în Febr. 1938, toată presa rusă din Basarabia în sumă de 11 organe, 5 organe ucriniene și 20 alte organe în idiș și în limba ebraică de peste tot cuprinsul țării. 2) La P.-Neamț, au fost suspendate trei ziare evreiești scrise în limba română." 3) Etc.

În București, am avut multe organe evreiești : Curierul Israelit, Cuvântul nostru, Renașterea noastră și Infrățirea, scrise pentru Evrei, prin care insinuai, insultau și conspirau împotriva noastră. Toate celelalte, nenumărate, tot evreiești, sau scrise în limba română și franceză : „L'Indépendance Roumaine” condusă de Bubi Bercovici; „Árgus” al lui Hartig; „Gazeta” a lui Ceacâru-David sin Ițic Eulenberg; Realitatea, Adevărul literar, Rampa, Gazeta sporturilor, Credința lui Margulies, Informația lui Șaraga, Tempo, Popularul, Bilete de Papagal, Excelsior, Incotro, Nașa Reci, Isbânda, Avântul, Gazeta Capitalei, Semnalul, „Lumea românească” a lui Max Auschnitt, etc. sau mai vechi, printre cari Hasmonaea Mântuirea, Aurora, Socialismul, Presa, Uj Kelet, etc., toate provocatoare și difuzoare ale unor noi ideologii sociale etice și politice.

În Bucovina, numărul foilor a atins cifra de 150, iar presa națională — în afară de două foi de partid cari se înjurau una pe alta și una a treia ceva mai serioasă „Munții noștri” — nu dispune de un organ care să se afirme românește, pe câtă vreme, Ucrainienii, deși mai săraci, au mai multe organe la cari se adapă și Românii însetoșați de hrană sufletească, toate, însă, organe cu tendințe subversive. 4) Numai la Cernăuți, apar 8 cotidiene minoritare și unul singur românesc. 5) După cum au otrăvit pe țăranii bucovineni cu produsele cărciumelor, Evreii otrăveau sufletul frumoasei provincii cu otrava scuipată de gazetele lor.

Să trecem în Moldova. În Iași, în care a scris Asachi și Eminescu. Evreii au patru organe zilnice (Lumea, Jurnalul, Noutatea, Ziua) la 70000 coreligionari, iar Românii, la 30000, de-abea unul : „Chemarea” La P.-Neamț, găsim trei evreiești, alături de 2 românești.

1) Por. Vremii din 31 Ian. 1939. 2) Ziarele din Febr. 1938. 3) Ibid. 4) Corespondență din Cernăuți, în Univ. din 12 Iulie 1937 : „Inexistența presei românești Bucovina”. 5) Din conferința lui Șt. Vlădescu.

În Basarabia, funcționau 7 cotidiene rusești scrise de Evrei, pe câtă vreme, sub Ruși, deabia era un singur cotidian rusesc, alături de cele două românești: „Basarabia” sau „Cuvântul moldovenesc”. Numai la Chișinău sunt 15 rusești și două românești. Singură „Isvestia” avea un tiraj zilnic de 30.000. Toți acești negustori de presă — acești „arendasi ai opiniei publice”, cum îi numește O. Goga — erau constituiți în patru societăți, cu nume pompoase ca fațadă românească, persoane juridice, toate fondate de Evrei, având ca paravan și câțiva Români. De-abia în 1935, se închiagă „Sindicatul ziariștilor creștini din Basarabia”, cu personalități publicistice din toată țara, numărând, în 1938, 48 ziariști profesioniști. 1) Un corespondent de presă, constată că „presa bolșevizată din această provincie putea să ne înjure țara, să ne înjure și batjocorească credința, nu se putea atinge nimenea de ea, era un fel de tabu.” 2) Această presă era condusă de „neaoși” români, ca, de o pildă, Moise Oresten, fost, în 1917/18, șef de bandă de bolșevici; ca Isac Rosenthal—Ioan Plugaru, care, sub ocupație, era terorist și călăuză prețioasă a bolșevicilor, totodată, cămătar și bancher, trădător și chemat la revizuire 3) sau ca Hirsch—Ion Duployen — spion condamnat la Constanța, afacerist și șantagist și, prin gazeta lui, da îndrumări pentru tineret. Etc.

Toți ziariștii de mai sus — șantagiști, agitatori comuniști, oameni de afaceri, certați cu poliția și cu bunele moravuri, șefi de bandă, prozeneți, pornografi, etc. și totuși, mentori ai naționalismului — și alte zeci de nume, toate străine și îndeosebi evreești, cari se ridică la peste 160, toți se bucurau de permise de liber parcurs pe căile ferate. A. C. Cuza denunța — în ședința Camerei din 27 Febr. 1935 — că ministerul de interne a acordat asemenea permise la 25 ziariști, așa ziși profesioniști, din Basarabia, dintre cari, 13 la Evrei — unul din aceștia a condus banda de bolșevici în 1917—1918, care a asasinat 6 voluntari români și era cât pe aci să execute pe Inculeț și pe Erhan prin ștreang pentru vina de a fi făcut apel la armata română care să pună ordine în provincia de peste Prut. Nici unul din cei 42 ziariști români creștini, membri ai sindicatului, nu posedă permise. Și când te gândești că „Sindicatul ziariștilor români” era prezidat de Ițic Altersohn — Alexandru Terzimân, condamnat la 10 ani pentru insulte grave aduse Coroanei și așezământului nostru național. Un confrate, Eliás Kendler — Adrian Câdea, omul de legătură al oficiosului sovietic „Isvestia”, fiind trimis la Moscova, ne înjura țara și neamul 4).

1) Uniunea ziariștilor profesioniști din (1927), Asoc. ziariștilor din (1929), Asoc. presci române din B. (1925) și Sindicatul ziariștilor români din B. Vezi Buna Vestire „Situția societăților de presă din Basarabia, 1938. 2) Por. Vremii din 8 Iulie 1938: „Presa din Basarabia dirijată tot de jidani”. 3) După Por. Vremii din 13 Iulie 1938 — legenda lui Moise Oresten a ucis pe naționaliștii moldoveni Murafa și Iodorogea. 4) Șt. Vlădescu, președintele federației generale a preselor din provincie.

Infiltrația lui Israel — scria marele poet O. Goga — a cucerit metodic țara — comerț, industrie, bănci, moșii, gazete și literatură unde a atins cel din urmă popas, intrând, astfel, în templu; așa că trecerea dela gazetă la literatură s'a făcut pe nesimțite. Și citează o antologie de 60 scriitori „români” de origină evreească. ¹⁾ Din acești 60, Evreii lansează cu litere groase pe „Bardul național” Camil Baltazar—Leopold Goldstein, autorul volumului „Cina cea de taină” — o colecție de versuri oribile; pe Felix Aderca—Froite Adelstein, alt fruntaș estetic, director în Ministerul Muncii; pe Herșcu Blazian—Herș Isdrailovici — scriitor și conferențiar cu mare vază la institutul național de radio-difuziune. Aici, s'au bucurat de mare trecere — de programe caracterizate de o favoare specială. Și tot aci, au avut loc, debandadă, risipă și jaf. Fiindcă atât încasările cât și publicitatea erau concesionate la Evrei, precum și îngroparea cablului București-Bod fără licitație firmei Sic — candidată sigură la faliment. Toate acestea aveau loc prin intermediul faimosului Fainstein — samsarul tuturor furniturilor societății de radio ²⁾.

Reacțiunea, după atâta amarnică așteptare, s'a produs. Marile cotidiene evrești, cari terorizau și prostituaseră viața noastră națională, au fost suspendate în Ianuarie 1938, când s'au suspendat și alte multe ziare din provincie, precum și s'au retras 105 permise de liber parcurs pe căile ferate ale pistruițiilor cari se lăfăiau cu neobrăzare numai în vagoane cl. I și internaționale.

3. Dela literatura eminesciană la pornografie.

N. Iorga, într'un articol din Neamul Românesc, așternea aceste amarnice reflexiuni: „Zilnic în aceste foi (în cele din Sărindar) toate mizeriile noastre sunt expuse, subliniate. luate în batjocură, părăte în fața lumii pentru a ne discredita, întinse în fața noastră pentru a ne demoraliza”. Dar aceste foi nu puteau să ajungă în mâna tineretului și a căminului familiar. Și atunci s'a pornit o literatură nouă, cu pretenții de înaltă literatură, care a dat în prostituarea literaturii, adică în meschinării și pornografii. Și au căutat, ca atare, să lanseze de pe trambulina presei lor imunde, nume noi de mari scriitori, de poeți celebri și romancierii tot așa de celebri. Fără această presă de negustori și de destrămatore nu s'ar fi putut lansa „marile” talente evrești în teatru, la operă și în literatură și, deci, prin ea, s'au putut difuza capodoperele pornografice. Prin această presă și literatură nouă, ne-au fost terorizate gândul

1) Infiltrația străină în literatură — conferință la Academie în Aprilie 1937.

2) Fraude masive la „Radio” în Univ. din 1 Apr. 1937.

și fapta, s'au coborât în meschinărie cele mai nobile credințe și idealuri : ne-au fost batjocorâți oameni de stat și imaculatele noastre talente : prin ele s'au terfelit biserica și ai ei slujitori ; tot prin ele s'au propagat și au fost încurajate toate sectele cari săpau la temelie credinței strămoșești — unul din stâlpii de fundament ai statului, etc.

Nichifor Crainic spunea la o conferință ținută la Cluj : „Scoborârea omului spre animalitate a fost adusă și propagată de spiritul iudaic care a substituit înălțarea prin decădere, paradisul prin pornografie.” Tot acest spirit iudaic, activând prin presă, începea lupta de dărâmare a Pantheonului nostru artistic și literar, vrând să pună, în locu-i, tot ce natura omenească a putut să creeze mai hâd și mai rușinos în domeniul spiritualității. „Nu, nimeni nu se ridică împotriva originalității, ci împotriva descrierii fără rost, fără „artă” a porcăriilor înșirate ca mătâniile.. datorite penelor întinate ale atâtor răspopiți și călugărași cu rămășițe de miros de tămâie la rădăcina părului lor tăiat scurt.” Și încheie subtilul E. H. Mosco : „Literații” „scatologi” încearcă întemeierea unui „Parnas satiric”¹⁾.

Pe tema acestei noi literaturi de dezmaț, presa și scriitorii români s'au împărțit în două tabere : una — cei mai mulți — în serviciul spiritului iudaic și a doua — cei puțini — în liniile de apărare a demnității scrisului românesc, care, în trecut, a fost una din marile arme cu cari s'au cucerit atâtea poziții și s'a întărit ideea de stat și de națiune.

„Adevărul” și „Lupta” continua lupta acerbă de denigrare a celui mai stimat și iubit dintre scriitorii noștri, I. A. Br.-Voinești. „Lupta” din 15 Oct. 1937 îl califica de „demagog ratat și răsuflat al vieții publice, rămas la periferia partidelor, care spurcă cu brațele sale în dreapta și în stânga”... „un ignorant și un incult, un pretins intelectual, căruia la bătrânețe a început să-i zbârnâie vanitatea națională...”, „... un al parazitismului care deține cea mai gravă sinecură din țara asta.” Tot așa, prin 1898, „marele poet român” A. Steuerman dela Iași împodoba cu epitete tot așa de nobile pe Antemireanu, numindu-l „șarlatan” și „neguțator de literatură”, numai pentru că acesta, care propaga ideea de apărare contra iudaismului cotropitor, avusese curajul să dovedească că „marele poet” Steuerman „nu are grăunte de talent poetic și că a măcelărit în modul cel mai neuman nefericita limbă românească”²⁾. Dar marele scriitor târgoveștean n'a fost obiceiul de batjocură numai al foilor imunde de mai sus. Ci, un preot al catedrei Mihăilene dela Iași, creator de nouă școală, punea — în coloanele organului literar — pe un elev pistruiat Henry Popper — fiu al vre-unui mare

1) Libertatea scrisului în Univ. din 26 April 1937. 2) Vezi Rrev. „Floare albastră” și art. „Șarlatani și neguțatori de literatură”, în Univ. din 22 Sept. 1937.

comerciant ori bancher ieșan — să scrie că nu acceptă noțiunea de Br.-Voinesti = limonadă dulce pentru copii + prostie și suferință față de problemele artistice și, în aceeași troacă, zvârla și pe Cesar Petrescu și pe Ionel Teodoreanu. ¹⁾ Așa era apreciată munca rodnică și atât de talentată a scriitorilor noștri cari au zidit și ridicat o superbă spiritualitate a vieții românești. Toată presa și noua literatură obscenă nu putea trăi fără acei „șabăs-goimi” culturali de cari vorbea Goga.

În fruntea detractorilor valorilor noastre naționale, stă, fără îndoială, marele romancier și pontif al criticii literare, un profesor de catedră de liceu din capitală. Profesează un suveran dispreț, pentru moralismul și naționalismul pieselor de teatru ale lui N. Iorga și decretează ca „scriitori unanim recunoscuți” pe toți zănatecii ori amoralii graficeii de depravare literară, înșirați în notă. Dar profanarea cea mai crudă a gloriilor noastre sacre este opera romanțată „Mite” și „Bălăuca”, în care terfelește ființa angelică a celei mai mari mândrii naționale, pe M. Eminescu, ²⁾ confundându-l cu cele mai urâte fapte de prin porturile cu populație interlopă și cu cel mai decăzut client al lupanarelor și localurilor de depravare.

Această tarabă de opinie publică, acest laborator imund de talente și genii ce se chiamă literatura evreiască a făcut ravagii și în alte țări. După un plan diabolic al iudaismului, toată propaganda antireligioasă se făcea prin reviste obscene pline de pornografie. Călugări și călugărițe, preoți și ceremonii ale cultului, surori de caritate, etc. făceau, aiurea ca și la noi, obiect de destrămare morală. Cartierul St. Croissant din Paris — băgați de seamă ce nume de cartier și-au ales! — a devenit o cloacă de jurnale pornografice desfăcându-se în maghernițe evrești. Toussenet a spus: „Porcul este emblema jidanului. Murdăria ghetoului este organică — acea nerușinare proverbială în care a trăit de secole. Tot ei au introdus cultul vechilor Phalophori — acea expoziție, la Roma și Atena, de imagini nerușinate, ca și trecerea din gură în gură a expresiilor celor mai cinice — fără să alătore și acea parte artistică”. Ed. Drumont, autorul operei „La France enjuivie”, a dat la lumină marea primejdie a pornografiilor și campaniilor antireligioase din Franța ³⁾.

Presa din Sărindar apăra interesele proprietarilor evreo-maghiari împotriva țărănilor români. Ea asmuțea campania împotriva noastră și lupta contra teroarei din România împotriva minorităților și Evreilor și comuniștilor. Ea răspândea, prin reportagiile sale, calomnia că, în

1) N. Crevedia în art. „Infamie” din *Por. Vremii*. 2) (Vezi N. Georgescu — în Univ. din 23 Aug. 1937 și „Libertatea scrisului” de E. H. Mosco, în Univ. din 26 April, 1937): Aberman Izu — zis Argeșanu, epigramistul Aizic Weisman — Alexandru Albu, cu „Steaua presei române” — epigrame insultătoare, dat în judecată pentru ultraj; Bonciu-Haimoviei, condamnat pentru murdării crase — o agresiune patentă asupra sufletului tineretului, etc. 3) *Ovreei și pornografia în Por. Vremii* din 26 Iulie, 1940.

țara noastră, ar fi atâta mizerie încât țărăncile își împrumută acul dela vecină la vecină sau ilustra cartierele mărginașe ale capitalei prezentându-ne ca pe o țară de canibali, iar presa americană le amplifică în milioane de exemplare.

Toți acești mari publiciști — gazetărași evrei cu câteva clase de liceu — erau în fruntea marilor instituții și înaltelor manifestații naționale. Așa, Isaac Goldenberg — Ion Pribeagu deschidea prima cuvântare omagială de Ziua Eroilor : la Radio-național, acești scriitori și filosofi ne vorbeau despre pătimirile lui Iisus sau despre rostul marilor noastre sărbători ; p in 23 Martie 1932, se difuza, după 11 noaptea serbarea Turimului, emisiune neprevăzută în progr. m, în idiș. La Geneva, ne reprezentau tot acești mari publiciști evrei, etc.

Acești maeștri ai condeiului adevăratului naționalism duceau viață de prinți — ei și cu soțiile și cu odraslele și cu toate rudele lor. Automobilele excelențelor ministeriale li stau la dispoziție, precum li stau și trenurile de lux cari îi duceau, gratuit și căpțușiți cu cecuri scumpe, prin toată țara și în țările din Apus ca să reprezinte pe Români. I. Al. Brătescu-Voinești scria că miniștrii țării tremurau de frica unor gazetărași evrei ; că aceștia îi chemau — pe ei și pe șefii de partid — cu „pst, pst !” prin sălile de ședință ale Camerei ; ușile dela cabinetele acelorăși excelențe se deschideau până la perete numai pentru ei ; că chiar în sala consiliului de miniștri, ei stau picior peste picior, fumând, interpelându-i și tutuindu-i.

Și, iarăși, acești gazetărași cu câteva clase de liceu, ca și „marilor scriitori, aruncau pe piață scrieri pline de scârnăvii grețoase pe cari le semnau cu nume neaoș românești. O înaltă instituție de cultură le tipărea toate aceste pornografii abjecte, încurajați de un profesor universitar. S. S. R. premia toate aceste lături literare, apăra pe pornografi în fața justiției, iar în casa ei de pensiuni figurează astăzi ca pensionari zeci și zeci de nume de scriitori evrei, sau urmași ai acestora, cu sume lunare ce trec adesea peste 8000 lei. Iar Podoleanu, mândru până la orbire de naționalism iudaic, ocupându-se în „Antologia evreiască” de operele celor 60 scriitori evrei, scria despre Barbu Lăzăreanu ca de singurul enciclopedist român dintre ale cărui opere s’ar putea clădi câteva catedre universitare sau despre beletristii evrei, că ei, fie că au făurit o pagină de poezie sau cizelat un vers, au spart uneori vechile tipare ale limbii literare, ridicându-o la nivelul artistic de astăzi.

Un publicist fruntaș, pomenit destul de des, numește pe „voezzii noștri circumciși” și pe, din nefericire, tovarășii lor români, simbriași ai destrămării, moralizatori cu cazier, sau „cloca maxima”, acel canal de scurgere, în sufletul cărora — larg, foarte larg — se primesc

orice murdării ; scribi cu pana de tarabă, scribi de fițuică, gata la orice hamalâc plătit, porniți la drum cu geamantanul furat altuia, cu ideile altuia și cu un singur lucru al lor, cu așa zisul „cazier” — foaia de viță „curriculum vitae”, adaos la cea de naștere. Englezii numesc această literatură „cloacă” din genul patologic-Freud „curent emancipași franc”, dar a fost ținut în frâu de lordul șambelan al Casei Regale¹⁾ Iar Dr. A. Balotă numește această invazie barbară în spiritualitatea românească „o infiltrație lentă de spirocheți ce caută se paralizeze toți centrii nervoși ai trupului etnic și, deci, în primul rând, să amețească spiritualitatea cu toxinele umanitarismului.²⁾ La noi, ne-am ocupat, spunea regretatul dr. N. Minovici,³⁾ de protecția animalelor, dar n'am întemeiat o societate care să pună frâu imoralității exprimată prin teatru, cinema și literatură pornografică.

Dar nu este deajuns scrierea și scoaterea de sub teasc a acestor fapte de pierzanie socială. Colportajul și plasarea însemnează adevăratul succes. Bande organizate strecurau scrisul acesta imund prin localuri publice și de sport, prin casele oamenilor și pe pragul bisericii, prin stațiuni, trenuri și gări, dar mai ales prin școli. Din atâtea cazuri compărute în fața justiției — din nenorocire, fără a fi fost pedepsite, fiindcă ultragiul opiniei publice la noi a fost din totdeauna achitat — rezultă că toate aceste bande își recrutează sinistrele elemente dintre jidovi având, alături, câte ceva Armeni sau Greci și alți străini. Iar laboratorile unde se multiplică în zeci de mii de exemplare aceste otrăvuri, cari sapă la curățenia și tăria ființei naționale, am văzut că sunt aproape toate jidovești în frunte cu marile edituri din Sărindar și cu Hertz din capul Căii Victoriei — acel negustor de pornografii și libertinaj literar, străinul din Macăul Ungariei care a avut curajul să se plângă contra jurnalului Consiliului de miniștri din Sept. 1937 prin care era exclus dela cetățenie, acel Marton Hertz care organiza standul cărții românești la Florența, unde l-a întâlnit N. Iorga.

Alături de toate aceste pierzătoare fapte, stă și fotografia obscenă și toate acele imagini pornografice ce se distribuie clandestin prin localuri rău famate sau așa zise nobile, toate produse în laboratorii evrești, bine organizate ca clientelă și dispoziții estetice.

Intr'atâta răul atinsese margini neîngăduite și primejdia la care era expusă ființa etică a națiunii era mare, încât a trebuit să se sezi-zeze și cel mai înalt for al culturii românești, chemat să vegheze la puritatea produselor sufletului nostru. În ședințele Academiei Române,

1) H. Mosco — în Univ. „Sinfriașii estrămării”. 2) Referendum în Por. Vremii.
3) „Apărarea morală a tinerimii” — conferință în Martie 1937. Despre procedeu acestuia al iudaizării culturii este de mare interes a se citi „Iudaizarea, culturii”, cap. IV din „Orientări în veac” a lui N. Roșu.

poetul O. Goga, în revolta lui cea mare, spunea că asistăm la un act de învăluire literară a străinilor de cuget și sufletul românesc, la o literatură ostilă, trivială și primejdioasă, în care tradiționalismul e luat în batjocură, iar edituri străine editează cărți de scandal. N. Iorga constată că, în afară de pornografi, literatura e făcută de nebuni și de rătăciți. În aceeași sedință, I. Al. Br.-Voinești — „huliganul” atât de hulit — îi caracterizează astfel: „Autorii — unii, din nefericire, români — cea mai mare parte cu altă mentalitate și de altă origină, împrumută nume strălucitoare, frumoase nume românești sub care ascund tendințe urâte și scopuri de câștig prin exploatarea pornografiei. Ei ațâță suflete curate, dorind să vadă pojghița de pudoare și de umanitate ce s'a cristalizat în timp prin tot ceea ce a dat civilizația.” Și înșiră o mulțime de „autori de romane în care se descriu scene ce se oferă chefliilor la ore înaintate pe sub mesele localurilor de noapte în care se zugrăvesc cele mai intime acte sexuale — toți clienți de lupanar, eroi ai decăderii literare, cari obțineau premii naționale sub protecția estetică și atrași cu o grijă părintească în editura unei fundații prezidată de un profesor universitar”¹⁾.

Să reamintim și alte revolte. Pictorul C. Vlădescu, vorbind de nouile orânduiri estetice la cari este supusă arta unui Rafael sau Grigorescu, spune că, în literatură și în artă, superficialul, meschinăria, platitudinea, grosolănia, trivialitatea, pornografia, etc. au fost promovate pe planul marilor cuceriri ale spiritului cu îndrăznețe avântări în spații încă neexploatate și, ca atare, cubism, dadaism, futurism, primitivism și nesfârșitul șirag de rețete, inventate peste noapte în laboratoarele impertinenței sterile, au scos capul pe rând la lumina zilei în urlete de trâmbițe și surle, cu reclamă desfrânată în presa lor complice și conștientă de valoarea distructivă a acestor atentate la bunul gust și bunul simț, la temelia edificiului moral ridicat cu pioasă râvnă în decursul secolelor de cultură și civilizație.²⁾ Iar Sextil Pușcariu, ocupându-se în treacăt de problema pornografiei, spune, categoric, că aceiași sete de sensualitate libidinoasă o găsești la Țigani și la Evrei când vor să facă artă. Și ne trimite la discreția poporului când atinge subiecte delicate cu aluziuni atât de măestrit acoperite încât nu supără nici pe cel mai pudic ascultător și la discreția din „Moș Nichifor Coțcarul” sau la „Chir Ianulea”, atât de adorabil de indecent.

Și încheiăm aceste considerațiuni cu câteva constatări ale lui Nichifor Crainic care zice că Jidani fabrică revistele pentru lectura copiilor noștri și opera de distrugere a sufletului românesc începe tocmai

1) Academia Română la atitudine, în Univ. din 30 Martie 1937. 2) Din Referendum-ul Por. Vremii din 19 Sept. 1937.

dela copiii de școală, că ei au acaparat trei sferturi din cartea didactică, ceea ce însemnează milioane de vehicule pe an pentru a turna prin ele aceeași otravă iudaică în generațiile tinere, desființându-le din pruncie ¹⁾.

4. *Să trecem la edituri și tipografii, la librării, anticării și alte locuri de desfășurare, etc.*

Știm, din cele expuse în perioada precedentă, că meșteșugul tiparniței socotit ca un înalt factor de progres social și politic, a fost introdus, la noi, de capii bisericii și de domni cu multă râvnă și mari sacrificii, continuat, după aceea, de oamenii politici și de mare cultură. Dar, până aproape de 1900, această profesiune nu rentă, ba, putem spune, că pe mulți din aceștia i-a sărăcit. Numai după ce producția hârtiei a ajuns îmbelșugată și efină, făcând posibilă o viață intelectuală — cum stabilește istoricul englez H. G. Welles în a sa „Schită a istoriei universale“ — și, deci, ziarele și cartea a început să se răspândească în marile mase, numai atunci s'au ivit tendințele de comercilaizare și de acaparare a cărții și presei de către Evrei, cari, în scurt timp, s'au constituit sub formă de trusturi și întreprinderi comerciale ²⁾. La noi, cu deosebire, având la îndemână aproape toată industria forestieră și fabricile de hârtie, le-a fost ușor să stăpânească tipografia și editura.

În domeniul creației culturale, Evreii — spune Nichifor Crainic — dictează prin editurile pe cari le dețin; prin „idealurile“ de artă josnică pe care le însinuază; prin t. ustul criticei care susține tot ce e pornografic și defaimă tot ce e valoare reprezentativă românească, prin reclama turbată în jurul tuturor „operelor“ de destrămare sufletească.

Nu posedăm o statistică pe origina etnică a tipografiilor. Vom da numai numărul acestora — pe anul 1927, după un almanah al tipografiilor, editat de Coloman Krizso din Cluj. Pe toată întinderea țării erau, în acest an, 488 tipografii. Provincia cea mai bogată în aceste așezărminte era Ardealul cu un număr de 199, după care veneau: Muntenia cu 148, Bucovina cu 37, Moldova cu 36, Banatul cu 44 și Basarabia cu 22.

În Muntenia, Bucureștii numărau 98, Brăila 12, Craiova 9, Ploești 8 și Pitești 6. În Ardeal: Clujul 37, Aradul și Or. Mare câte 19, Sibiuul 11, Satu Mare, Brașov și Sighetul Marmăției câte 8, Tg. Mureș 7. În Moldova: Galații 15, Iași 8, Focșanii 5. Banatul: Timișoara 20 și

1) „Democrația e pentru jidani ceea ce e marea pentru rechini, în For. Victimă din 7 Sept. 1937. 2) R. Scisbanu în Universul.

Lugoj 8. In Bucovina : Cernăuții 22. In Basarabia, din 22, Chișinăul avea 17.

In statistică, tipografiile nu sunt date după origina etnică a proprietarului firmei — cele mai multe din ele sunt ascunse sub o emblemă românească sau clasică — romană și elenă.

Stând de vorbă cu Urzică, fost președinte al lucrătorilor tipografi, îmi declară trei lucruri de mare importanță : a) că, dela 1927, n'a avut loc nici o altă statistică ; b) că nu s'a putut niciodată alcătui o statistică după origina etnică a proprietarului firmei tipografiei și, înșfârșit, c) că, deși Bucureștiul numără 98 tipografii, funcționează, totuși, clandestin, prin pivniți și maghernițe, o mulțime de ateliere, a căror descoperire este un lucru foarte greu. Așa stând lucrurile, nu putem cunoaște felul cum a evoluat, ca număr și ca apartenență etnică, această întreprindere cu mare înrăurire asupra sufletului unui popor.

Nu cunoaștem nici numărul librăriilor și nici origina etnică a firmelor. Se poate afirma, însă, cu siguranță neșovăitoare, că această ramură de comerț este, cu 90%, în mâini evrești, ca și editurile — acele întreprinderi cari comandă și tipografia și calitatea etică a lucrărilor ce are să fie difuzată în lungul și în latul țării. In București, din 50 librării, 37 sunt evrești — în Dudești și în Văcărești nici una nu e românească, iar în Moldova și în nouile provincii aproape totul este evreesc.

In rândul acestor edituri, intră mai ales și casele de editură „fără perdea”¹⁾ pe cari gingașul scriitor Al. Cazaban le aseamănă cu casele de toleranță, unde editorul e în funcție de adevărat proxenet — făcând din literatură un fel de damă de consumație care se lăfăește impudic în vitrinele librăriilor din centru sau dela periferie²⁾ sau, ca să-l complectăm, se oferă cu prețuri de răs sau destul de urcate, prin localuri publice, la poarta școlilor și bisericilor, prin trenuri și stadioane sau prin familii onorabile.

Editarea manualului didactic și a tuturor lucrărilor de literatură se face de editori după norme de natură să servească numai intereselor lor și nici de cum pe ale publicului sau autorilor cari au despus munca și au vărsat sudori și lacrimi amare. Așa că întregul nostru învățământ public și particular, precum și toată setea de cultură a tinetului sunt tributare editorilor eyrei, cari, în setea lor nepotolită de câștig și în urmărirea țelului lor final — destrămarea societății — sugrumă pe scriitori plătindu-i cu prețuri de batjocură și supunându-i la cele mai degradante umilințe. Cum ar fi, de pildă, după câte ne mărturisește Al. Cazaban, schimbarea titlului din „Mama lui Iosif” în „Iapa lui Iosif” — vedeți cât de apropiate sunt aceste

1) Casele de editură „fără perdea” în Univ. din 31 Mai, 1937. 2) Vedeți și „Anuarul editurii și librăriei” alcătuit de Evreii Bogdan Varvara și Menny Toneghin.

două noțiuni! — sau că refuză editarea lucrărilor, oricari ar fi meritele ei și înălțimea autorului, fiindcă nu este vorba de „prospături”, de lucruri picante, „fără perdea”, de „porcărele” — adică dacă nu miroase a porcărie, a pornografie, dacă nu frizează morala publică.¹⁾ Și când te gândești că cei mai mulți din acești editori, cu sau fără perdea, sunt, nici mai mult nici mai puțin, foști tinichigii și lucrători de fabrici, birjari, croitori, chelneri, etc., așa cum am avut onoare a le face cunoștința în rubrica „medicilor” încetățeniți în virtutea tratatului dela St. Germain sau introduși prin fraudă în cetatea română sau în procesele verbale ale comisiunilor de echivalare. În Arad, trei Evrei — unul cismar și altul brutar, stăpânesc tiparul și colportajul²⁾. Nu putem trece cu vederea edituri ca „Socec”, „Alcalay” și alte câteva cari au adus, efectiv, reale foloase științei și culturii românești.

Alături de chioșcari, colportori și librari, avem și pe anticarii cari își desfăceau, odată, mărfurile prin maghernițele de pe splaiul Dâmboviței și, acum în urmă, prin magazine mai arătoase și în Casa anticărilor ce, prin 1924, le-a construit-o primăria municipiului cu un milion — plățiți înainte de cei 7 anticari, toți evrei, cu concesiune pe 19 ani în schimbul plății de un milion pe care l-au avansat, bucuroși. La toate acestea, adăogăm și încă două fapte: până în 1939, când și Camera de Comerț și de Industrie a înființat una, toate școlile de stenodactilografie sunt evrești; de asemenea și toate, aproape, birourile de copiat și tradus acte — atât în București cât și în provincie.

Teatrul și cinematograful.

N. Iorga, atingând această problemă, scrie: „Cartelați pentru teatre, cartelați pentru ziaristică și pentru literatură, ei (Evreii) sunt azi stăpânii cinematografelor. Se poate să li convie a face o nație de nebuni, de criminali și de dezmățați, dar noi nu o putem îngădui³⁾.”

Se știe cu prisosință că cinematograful, mai mult ca orice teatru, este un factor de cultură și de progres pentru clasele numeroase, prin aceea că se adresează cu deosebire acestora, coborându-se la înțelegerea lor și cu un preț accesibil pungii celei mai modeste. Și aceste două așezăminte de cultivare a masselor au trecut în mâini evrești.

Din 13 teatre în capitala țării, în afară de 3—4, nu știm câte mai rămân românești. Din 57 cinematografe, numai 11 rămân românești — unul singur la centru, restul la periferie. Din 465 săli de cinematograful pe toată țara, numai 66 românești — 14%.⁴⁾ Dacă luăm în consi-

1) Ibid, ibid. 2) Por. Vremii 12 April 1938. 3) „Cartelul filmelor” în Neamul Românesc din 1937. 4) Dr. I. Rădulescu — Cinematografia „românească” 90% jidani, în Por. Vremii din 12 Ian. 1939.

derare, însă, datele statistice publicate de cinematografistul Petru Popovici, constatăm că, din 60 cinematografe în capitală, 11 sunt românești, iar din 420 pe toată țara, numai 40 românești — 9%.

Cele 50 case de filme — absolut toate evreești — cartelate într'un sindicat-cartel care judecă pe cinematografiștii români, aplică amenzi, acordă despăgubiri caselor de filme, refuză filme cinematografelor periferice, dispune firmelor sistarea de a primi filme, etc. Din sindicat nu face parte nici un Român. ¹⁾ După alte date din 1939, găsim trei case de filme românești (Edison-film a lui Marinescu, O. C. R. — film a lui Dumitrescu și Stan Ionescu și B. D. C. — film a lui N. Gâlcă) și una grecească a pașaportarului Cristo Cazasis. ²⁾ Toate filmele religioase și Pathé Baby sunt difuzate tot de Evrei și străini.

Ca și presa imundă care a avut curajul impertinent să devie biourou de cenzură a ideilor șefilor de partide, ca și nerușinatele conferințe ținute la radio ca să ne învețe de Paști și de Crăciun cum să fim creștini și ca și băloasa literatură care propovăduia directive naționale și vărsa venin de intrigi și zăzanii în familia românească, etc. ³⁾ tot așa și cinematograful ajunsese o tribună pe care se expunea — în imagini concrete — tot ce societatea omenească prezenta mai hâd și rușinos în intimitățile interlope și patologice. Dacă am avut o presă și literatură pornografică, avem și un cinematograf pornografic, exhibiție nerușinată de murdării care otrăvește tineretul și subminează strădaniile familiei, ale bisericii și școlii românești — deși ființează, gras plătită, o comisiune de cenzură, din care face parte și un delegat din cei mai cu vază-ai ministerului educației naționale.

6. Cărți sfinte și fabricarea de icoane, de candelă, de potire, și de lumânări.

Pentru Evrei, am mai spus-o, totul este obiect de speculă, așa că și icoanele și cărțile bisericești dacă rentează sunt lucru bine venit. Un cronicar îi numește, pe bună dreptate, „șarlatani ai sentimentelor religioase”, iar pe aceia cari le furnizează aprobările asazine și cari s'au ajuns în fruntea treburilor bisericești, îi numește „ortodoxi deținători ai stampilelor oficiale”. Fapt este că, și aci ca și peste tot, Evreii s'au constituit în bandă de negustori de lucruri sfinte și au traficant — trecând peste legile, deși nici autoritățile nu prea s'au sezizat. Dar Evreii — printre cari Herman din Turda, Roth Matilda din S.-Mare — fără a ține seamă de refuzul episcopiei, au continuat negoțul lor. Fabrica

1) Scandalul jidanilor în cinematografic, în Por. Vremii din 17 Nov. 1937. 2) Art. cit. de Dr. Ilie Rădulescu. 3) „Criteriul etnic” de Volna, în Univ. din 11 Febr. 1935.

„Pelikan Mill” de icoane luminoase din Oradea importa cantități considerabile. În București, sunt 13 vânzători evrei și 7 armeni, iar în provincie, 4, etc.

Fabricanți de icoane — în afară de toți giuvaergiii și argintarii evrei cari fabrică candelă și potire de altar — sunt Eleck Kohn și Țicu Eșanu, acesta și fabricant de cărți bisericești. Ba, unii Evrei sunt și pictori bisericești, ca aceea Nina Fuchs care a luat la licitație zugrăvirea bisericilor din Constanța și Craiova. Prin țara Moldovei, Evreii desfac și icoane cu versuri necuvincioase și cu chipuri comuniste, calendare pretinse creștine, etc. Ei fabrică și lumânări și le vând precum vând untdelemnul de candelă, precum sunt și furnisorii de ceară. Dar îndrăzneala acestor Evrei nu cunoaște nici o limită. Acest Țicu Eșanu n'a scăpat binevenitul prilej de a-și așeza taraba și la Maglavit ca să-și desfacă miile de broșuri religioase și altele cu caracter pornografic. Tot aici — pe câmpul lui Petrache Lupu — au găsit câțiva Evrei (având alături și ceva Unguri și Români, constituiți în societate anonimă) fericita inspirație de a fabrica săpunul „Maglavit”¹⁾.

7. Lupta împotriva bisericii naționale se ducea și pe alte căi.

Sectele religioase, au fost dintotdeauna o afacere evreiască rentabilă — dela cele mai înalte, ca teosofia marelui profet Krișnamurti, fiul lui Solomon Kalman Grünberg din Varsovia — și spiritismul propagat de Adolf Grünhut din Budapesta, până la cele obișnuite ca bap-tismul, adeventismul, inochentismul, stilismul, etc. Masoneria națională trăește mai departe prin așa zisa filosofie a iluminării religioase, prin asociațiile teosofice și spiritiste”. Evreii, în afară de faptul că își asigurau prin acestea o existență parazită, ei săpau, prin ele, la rădăcina credinței ortodoxe care se confundă cu însuși rostul de a fi al neamului românesc, fiindcă sectele acestea, rupturi din trupul ortodoxismului, sunt tot atâtea așchii groase înfipte în trunchiul și sufletul țării noastre. Ele sunt împărțite par'că anume pe regiuni și băntuie cu furie și desmăț acolo unde dau de mai slabă rezistență.

Iată câteva specii otrăvitoare din nenumăratele cari agită sufletele țărănimii și ale târgurilor noastre. Inochentismul și stilismul, cu deosebire răspândite în Basarabia și nordul Moldovei, unde băntuie și Tremurătorii sau Pentacostaliștii — una din cele mai înfricoșătoare secte, care activează și în ținutul Zarandului din Ardeal. În jud. Cluj băntuie cu furie nu mai puțin ca cinci secte: Martorii lui Iehovah, Milenismul — studenții în Biblie, Bap-tismul — cel mai răspândit, Adven-

1) Por. Vremii din Sept. și Nov. 1937, etc.

tismul și Tremurătorii. Baptismul este cel mai răspândit în tot Ardealul, iar Sâmbetiștii peste toată țara.

Adventiștii — acești sectanți adversari declarați ai existenței armatei și apărării granițelor cu arma — au ținut și un congres care a durat trei zile, în Sept. 1937, în sala Barascheum din capitală. Bapțiștii nu admit crucea ca simbol al mântuirii, nici sfânta tradiție — Biserica, nici ierarhia harică, nici dogmele și disciplinele formulate de sinoade și nici cultul sfinților, ci numai Biblia¹⁾ — adică toți pilonii credinței strămoșești.

Alt mijloc de luptă împotriva bisericii naționale este și renunțarea la credința strămoșească ce se desăvârșește prin declarații autentice în fața instanțelor judecătorești; angajându-se, totodată, solemn, că își va crește copiii fără confesiune — acte prin care se lovește împotriva sănătății morale a poporului și a unității națiunii și a statului român.²⁾ Dacă, în altă parte și în alte împrejurări, se zicea „Cherchez la femme!”, la noi, sub acest raport, adică în orice împrejurare misterioasă, ar trebui să se zică „Cherchez le Juif!”. În toate acestea, degetul Evreului lucrează.

Alte două plăgi cari alterează eugenia națiunii sunt: botezarea sau așa zisa creștinare a Evreilor, precum și căsătoriile mixte, lucru foarte încurajat de anumite minorități, ca și de înșiși Evreii.

Știm, din cele expuse până în prezent, că aceștia, încă de când au călcat pe pământul țării noastre, își botezau în religia ortodoxă pe câte un membru din familie, pentru ca să poată avea un sprijin solid în afacerile lor. Dealtfel, chiar marii rabini și talmudiști le îngăduie aceasta, cu jurământul de a rămâne mai departe legați de tablele legii. Marranii — Evrei spanioli botezați încă din sec. XV — nu și-au uitat religia mozaică niciodată și, chiar în zilele noastre, s'au declarat mozaici în Spania și au terorizat biserica și pe preoții creștini. În timpul din urmă, s'a produs, la noi, o adevărată manie a botezării Evreilor, iar crâstelnițele, în anumite biserici, nu pridideau să-și schimbe apa sfințită de trupurile dolofane ale Rebecelor și Ițicsonilor. La un moment dat, înaltul for bisericesc trimisese un ordin către eparhii prin care li se atrăgea atenția ca să primească în crâstelniță numai pe Evreii cetățeni români și nu pe cei cu supușenie străină.³⁾ Rabinul Lehabel sfătuește pe coreligionari să se boteze când găsesec necesar, cu obligația ca să practice mai departe riturile mozaice și să întrețină aceleași raporturi.

1) Univ. din 10 Martie 1938. Credința Tremurătorilor constă în a-și mântui sufletul de păcate prin săvârșirea marelui păcat — luarea vieții semenului, precum și prin altele mai mici. Practicile religioase, săvârșite numai noaptea, îi duc la o destrăbălare și promiscuitate sexuală ce nu cunoaște nici o legătură de rudenie. În Zărând, părinții au trecut pe copilul de 8 anișori prin colții furcii. 2) Univ. din 1 Martie, 1937 — o acțiune criminală. 3) Ordinul a fost dat în Ian. 1938.

Dar propaganda aparentă pentru creștinarea Evreilor o făceau înșiși Evreii organizați în societăți misionare. Se pomenește numai de două de acest gen. Una era societatea norvegiamă „Norske Issraelsmission” cu sediul la Galați, condusă de Evreul licențiat în teologie la Oslo, Issac Feinstein, având și două organe „Prietenul” pentru adulți și „Prietenul copiilor”, care, însă, se trimetea numai la preoții din Basarabia și nu la Evrei. Alta cu sediul la Chișinău, organizație engleză „The Mildway Mission to the Jowi”, pentru răspândirea creștinismului printre Evrei, având ca șef pe Averbuch, cu o seamă de misionari și predicatori, cu material de propagandă și fonduri din Anglia, având o școală a misiunii unde se propaga printre copiii creștinii preceptele talmudice²⁾.

A doua plagă o constituie căsătoriile mixte — ale Românilor și Româncelor cu minoritari și Evrei. Numai pentru Transilvania, pentru perioada 1920—1939, ni sunt date 367 evreice devenite Românce prin căsătorie cu funcționari și ofițeri și subofițeri.³⁾ Din 249 Evreice căsătorite cu creștini, 134 au luat Români și din 286 Evrei, 166 au luat Românce, în 1936; iar din 10349 Evrei de ambe sexe, 431 au luat arieni.⁴⁾ Nu cunoaștem alte date.

Dar presa evreiască lupta deschis împotriva ortodoxiei noastre, temelia ființei neamului și a statului. Am vorbit în altă parte de Hasmoneea. În 1919, Mântuirea era în fruntea acestei lupte⁵⁾. La Iași, un dr. Karl Lippe îndrăznește să atace cu impertinență biserica lui Isus și toate marele figuri ale istoriei noastre, ca Traian pe care îl numește tiran⁶⁾.

8. Lupta pentru dărâmarea ordinii în stat.

Dacă Evreii și alți străini au acaparat toate bogățiile țării, aceasta n'a fost de ajuns. Ei au ținut mult să ne ferească și sub alt aspect. Anume, au luptat pentru alte soluții mai fericite, servindu-se de toate metodele, în serviciul ideologiilor dizolvante. Au propagat, prin toate insinuările, nesupunerea la legi și au căutat să surpe încrederea în bărbații puși în serviciul națiunii. Amestecându-se în treburile publice, au alimentat toate nemulțumirile și disensiunile și au asmuțit pe frați contra fraților, în așa fel că toate evenimentele cruciale ne-au găsit divizați. Au căutat, prin presă și alte mijloace, să capteze sufletele tinerilor și ale muncitorilor. Toate grevele muncitorești din capitală și din Galați, ca și din alte centre, au fost organizate de Evrei și câțiva străini, alături având și puțini Români rătăciți.

1) Por. Vremii, 15 Ian. 1939. 2) Luca Brândză — Creștinarea Evreilor înseamnă iudaizarea românilor în Por. Vremii din 18 Mai 1939. 3) P. Râmneanțu — Căsătoriile mixte în Transilvania, 1920—937. Vezi și Curentul din 12 Ian. 1938 și Por. Vremii din Martie 1938. 4) Din statistica oficială. 5) Vezi și N. Crainic — Puncte cardinale în haz. 6) B. Duică, o c., p. 203 urm.

Propagarea ideilor comuniste se făcea prin școli, cu deosebire. Au făcut vâlvă, la timpul lor, atâtea procese cu studenți și copii de școală dela Focșani, Iași, Cernăuți, Hotin, etc., mulți din ei condamnați, alcătuiți în celule de câte 3—4 inși în „Școlarul roșu”.

Toate grevele și rebeliunile izbucnite între muncitorii erau organizate de Evrei. Așa, de pildă, rebeliunea dela atelierele Grivița din 1934, precum și, printre multe altele, greva generală dela Galați și mișcările de stradă din Dec. 1936. Rebeliunea din 1921, potolită de guvernul Averescu, era tot evreiască altoită pe idei comuniste. Intre cei 89 condamnați de tribunalul din Cernăuți în 1937, originari din Basarabia, 33 erau Evrei. Din cei 34 comuniști din capitala Bucovinei, judecați la Chișinău cu 16 condamnați, toți 34 erau Evrei, Autorul teribilului atentat dela Senat este Max Goldstein. Marea rebeliune comunistă din Tatar Bunar din Basarabia, izbucnită în 1922, era organizată de oameni din acelaș neam care vrea să ferească România Mare cu o nouă ordine constituțională — adică cu bolșevizarea țării. Toți organizatorii acestei mișcări erau Evrei. La Galați, Brăila și Reni s'a găsit, în 1934, întreg firul organizațiilor încheiate de Evrei, mulți din aceștia veniți dela Iași. În Noembrie, 1936, au fost arestați și comuniști la Moreni-Prahova, dintre cari 11 Evrei. Am enumerat foarte puține evenimente de acest fel — și nu tocmai din cele mai răsunătoare — întâlnite, așa pe îndelete, în cronică judiciară a ziarelor.

Adevăratele centre unde Evreii lucrău în voia lor, nesupărați de nici o indiscreție particulară sau a autorităților, erau așa zisele școli „Helalutz”, sau și „Hahalutz” și Halutzimi”, adevărate organizații evrești, cu filiale răspândite în toată țara, având sediul central în București, B-dul Domniței Nr. 48. În aparență, se urmărea pregătirea tineretului pentru reclădirea statului evreu în Palestina, în realitate, însă, erau pepiniere pentru pregătirea elementelor comuniste. Erău organizați în celule de propagandă, în școli, după modelul sovietic și se trăia în promiscuitate prin colonii și taberele de muncă. ¹⁾ Nume roase asociațiuni culturale sau de binefacere erau în realitate organizații comuniste camuflete, urmărind, toate, acelaș scop: distrugerea familiei și a credinței, a civilizației și statelor naționale, cu întronarea anarhiei și destrăbălării în viața publică și a perversiunii morale în cea particulară, toate susținute și finanțate de Internaționala sovietică. ²⁾

Teatre și biblioteci evrești erau, și ele, tot atâtea organizații cari săpau la temelia statului nostru. În teatru, li s'a îngăduit totul :

1) Buna Vestire, 18 Martie 1938. Soc. „Hahaluți” — Lugoj, cu sucursale în multe centre, răspânda broșuri cu cele mai abjecte perversiuni morale și homosexualități.
2) Univ. din 21 Sept. și Por. Vremii din 16 Aprilie 1938.

liberi să întrepindă orice, să joace piese cosmopolite și cu caracter subversiv — ca și în cinematografe — să falsifice pe autorii internaționali, ajustându-i pe măsura scopurilor urmărite și să reprezinte orgii pornografice tendențioase. 1) Multe elemente din aceste teatre evrești — toate de origine galițiană cu rădăcini adânci în sovietul vecin — erau ridicate la rang înalt artistic de presa iudeo-masonică²⁾. Bibliotecile din Basarabia erau organizații comuniste clandestine și aceste așezăminte, inofensive în aparență, erau numeroase în provincia lăsată pradă anarhiei³⁾.

Pseudonimul și împrumutul de nume cu rezonanță arhaică domnească sau boierească ajută pe condotierii, introduși fraudulos în cetate, să-și desăvârșească, în siguranță și chiar cu prestigiu, opera de subminare a statului român, prea slab păzit de cei chemați să îl apere⁴⁾.

Distinsul și subtilul publicist Em. Hagi Mosco, în art. „Metempsi-coza” ne dă o mulțime de acte îndrăznețe până la impertinență a anumitor străini și Evrei cari doreau să pătrundă în cetatea românească cu nume ilustre românești: unul Eschenazy dorea să se numească Lascăr, unul Kaufman-Rosetti, altul Baruzi-Catargi, Rotz-Rațiu, etc. Încă din 1895, cu prilejul votării legii numelui, unii „neoași” români doriseră să poarte nume ca acestea: Maier Hirsch — nici mai mult nici mai puțin — Miron Costin, C. Șloim-Horia Carp, Goldstein-Golescu, Mendel-Vasile Lupu, Braunstein-Brătianu, Herman-Sturza și așa mai departe, fără sfârșit. Unul Zelicovici a reușit — prin necunoașterea și nesocotirea trecutului țării de către cei chemați să-l apere — să se numească Crăsnaru, după numele unui vechiu boier oltean, ctitor al sfântului locaș, din munții Gorjului, giuvaer al începutului sec. XVIII-lea. (art. în Universul din Dec. 1936). Mironescu din Buhuși, C. I. Arembrister din Buhuși în Const. Armașu.

9. Organizațiile oculte cari subminează temeliile vieții de stat creștine.

Am mai vorbit, la locul cuvenit, de acele asociațiuni vaste cu caracter ocult internațional în întregime alcătuituri iudaice, îndreptate, toate, împotriva cohesiunii creștine în jurul religiei, familiei, proprietății, națiunii și statului.

Francmasoneria, a cărei origină se pierde la începutul sec. XVIII, este acea asociațiune secretă, dintotdeauna albă în care s'au frământat

1) Por. Vremii din 26 Iulie, 1940. 2) Univ. din 26 Sept. 1937. Multe din aceste teatre aveau și curajul să turneze în țară. Impertinența îi încumetase să joace și la Cernavodă cu „Miss Radio 1937”, dar au găsit sala pustie. 3) Toate acestea în număr de câteva zeci au fost închise în Ian. 1938. Trupa condusă de Abram Golanski a fost oprită să mai dea reprezentații în capitală, în Febr. 1938. 4) A se vedea cele scrise până aci cu privire la această chestiune.

toate dezordinele și revoluțiile în lumea statelor creștine. Și, ca să atragă cu ușurință pe toți naivii sau interesații cu situații înalte în stat, această vastă organizație de complot este alcătuită în fiecare țară pe bază de loji naționale. Aceste loji naționale sunt subordonate, la noi, Marelui Orient al României, care, la rândul lui, este o simplă sucursală a ordinului diabolic Marele Orient al Franței, precum și acesta — ca și numeroasele tentacule internaționale — este o executivă a puternicelor oculte iudaice dela Basel și New-York.

Acest Mare Orient al României, botezat „Independent” este constituit din ramuri masonice ce aparțin organizațiilor : A. I. U. din Paris — prin mijlocirea Marelui Orient al Franței și A. J. A., prin Marea Lojă din New-York. La noi, a existat și Măsoneria națională de rit scoțian Antic și Acceptat, precum și alte organizații tot masonice — toate însă trăgându-și seva din același izvor.

Marele Orient al României a fost reconstituit după război de un șir de bărbați cu mare dragoste de soarta țării — toți cu nume galițiene, iar în Marea Lojă Națională a României, găsim — din nenorocire — prea mulți Români și creștini. Și toți acești Evrei și frații lor creștini dela toate lojile naționale nu sunt decât niște instrumente docile ale veritabilului stăpân — Marele Orient, care, după relațiile din buletinele oficiale, a pregătit revoluția franceză și luptă pentru întronarea republicei, singura care asigură triumful principiului democratic.

Ca să se știe care este tăria acestui principiu democratic și ce nădejde își pune viața creștină în activitatea acestor organizațiuni, redăm parte din textul jurământului ce trebuie să-l depună masonii investiți cu gradul 33 și care conferă titlul de Kadoș-sfânt : „Jur de a nu vedea altă patrie decât patria universală. Jur de a combate fără cruțare totdeauna și pretutindeni hotarele națiunilor, hotarele moșiilor, ale caselor și atelierelor, precum și granițele familiilor. Jur de a pune la contribuție întreaga mea existență la triumful fără capăt al progresului și declar că profesez negațiunea lui Dumnezeu și a suflului”¹⁾. Și dăm, în notă, jurământul pe care îl depun în Joia Patimilor „Cavalerii de roza croce” când sunt înălțați la gradul 18²⁾.

1) Marele mason Viviani scria : „Lupta între francmasonerie și biserică este o luptă pe viață și pe moarte, fără milă și fără iertare”. 2) „Promit și jur pe cuvânt de onoare, reînviind solemn astăzi obligațiile pentru care am jurat în gradele precedente de a nu dezvălui secretele cavalerilor de Roza Croce nici unui frate de rang inferior nici unui profan sub pedeapsa de a rămâne mut și orb” Urmează un blestem și continuă : „Promit de asemenea de a nu indica locul recepțiunii mele la gradul de cavaler Roza Croce, nici de către cine am fost primit”. Acest jurământ solemn este depus în fața menorahului iudaic. Vezi P. I. Becescu — Francmasoneria, (Crimă, spionaj, anarhie) și art. în Universul din Mart. 1937 și „Judaism și francmasonerie” de G. I. Atanasiu, în Por. Vremii din 18 Mart. 1939, etc.

Din formula acestor jurăminte, se vede clar unde țintește să ajungă masoneria internațională — la distrugerea credinței, a familiei și hotarelor, a proprietății și statelor, ca, de aci, să ne înfundăm în haosul anarhiei comuniste și nihiliste. Această concepție iudaică a dus la revoluția lui Bela Kuhn, cu toți conducătorii evrei, la războiul civil din Spania unde s'a distrus o minunată civilizație; acolo avea să ducă frontul popular în Franța... Un spirit diabolic lucra și la fărâmițarea rezistenței noastre naționale și un început a avut loc când lojile masonice române au fuzionat cu cele maghiare în 1930. — Masoneria nu e, nici mai mult nici mai puțin, decât revoluția în acțiune, conspirația în permanență —¹⁾ creștinii navi sau interesați sunt sămănătorii și prășitorii și numai Evreei se aleg cu recolta.

Următor reacțiunii ce s'a produs în opinia publică dela noi, Sf. Sinod a osândit în Martie 1937, această organizațiune ca doctrină, organizație și metodă de lucru ocultă. În ziua de 5 Martie 1937, s'a continuat identificarea, închiderea și sigilarea tuturor lojilor masonice și a societăților cu caracter secret: iar în 13 Febr. 1938, un consiliu de coroană a hotărât să se ia măsuri pentru dezlegarea credincioșilor de alte jurăminte decât cele legiuite²⁾.

Odată cu desființarea lojilor francmasonice, apare o dublură a acesteia sub forma unei noi asociații „Rotary Club”, cu ramificații în provincie, la rândul-le membre ale lui Rotary internațional, cu sediul, se pare, la Chicago, cu reprezentanță și președinte deosebite pentru organizațiile europene, ca și pentru fiecare țară în parte. Scopul urmărit deschis este înlăturarea urilor naționale, a intoleranței religioase și propagarea spiritului de înțelegere între popoare pentru realizarea dreptății internaționale. S. Akers, un fruntaș, spune că rotarysmul nu profesează nici o religie, iar politica este exclusă din discuții și acțiuni, dar orice rotaryst este obligat să aibă o influență sănătoasă asupra membrilor pentru o cetățenie bună și să-i provoace a da un interes viu tuturor mișcărilor propuse pentru un guvern bun. Ca mijloc de reușită, se cere captarea tineretului, îndoctrinarea și creșterea în noule discipline internaționale.³⁾ Iată o reeditare a francmasoneriei iudaice.

Cu aceasta, nu s'a epuizat seria organizațiilor oculte. În ultimii ani, a luat naștere încă o nouă organizație sub forma inocentă de „Réunion Universelle de la Paix” (R. U. P.), care este, pe teren internațional, ceea ce este frontul popular în interiorul țărilor, este un fel de șovinism internațional, o frenezie pseudo-umanitaristă, o creație — ca toate

1) Vezi nota 2 pag. 411. 2) Vezi ziarele din Martie 1937 și Febr. 1938. 3) „Altă formă a francmasoneriei — Rotarysmul” — vezi în Univ. din, 28 Mai, 1937.

cele de până acum — a Jidovimii și a bolșevismului care o finanțează. La congresul inițial al R. U. P. la Bruxelles, delegatul U. R. S. S. a fost primit cu aplauze, iar atunci când a apărut Passionaria, toată sala a cântat Internaționala și a scandat îndelung: „Tunuri pentru Spania!” Intemeietorul acestei organizații care urmărește să răspândească pacea în lume pe ruinele imense ale civilizației, pentruca, pe urmă, Evreii să culeagă roadele, este Evreul Victor Basch¹⁾.

În sfârșit, o nouă organizație ocultă — ținută foarte secret sub 99 de lacăte — este Sanhendrinul Înțelepților Sionului, Marele Stat major al tuturor acestora, care, prin redactarea, în 1901, a „Protocoalelor” a pus bazele unui regulament, mai bine zis, ale unui plan de luptă de natură să asigure, prin puterea presei și a banului, dominația iudaică a lumii. Mare vâlvă a produs publicarea lor — adică darea lor în vileag. Evreii, într’un singur glas, repudiază autenticitatea lor și paternitatea evreiască și chiar a avut loc, în Elveția, în 1937, un proces senzațional, căruia s’a putut afla întregul dispozitiv al bătăliei după care se va ajunge la o desăvârșită ruină a lumii creștine și la o instăpânire universală a iudaismului. Într’un capitol, se îndeamnă cum să se ajungă la câștigarea definitivă a presei „marea putere” care va robi opinia publică, guverne și partide, deși, de fapt, ea este aproape în mâini evreiești, pretutinderii. Și se mai arată, amănunțit, ordinea de bătaie; cum să se stăpânească toate agențiile — pentru ca nimic să nu poată fi adus la cunoștința lumii fără supraveghere iudaică și nimic să nu se dea în vileag decât ceea ce se va îngădui; cum să se organizeze presa care să exprime în aparență tendințele și părerile cele mai protivnice, lucru care va fi de natură să trezească încrederea în ele și va atrage pe dușmanii nebănuitori; cum organele cu caracter oficial vor sta în rândul întâiu, în rândul al doilea cele oficioase și, în sfârșit, în ultimul rând, se va pune așa numita opoziție iudaică, rămânând cel puțin unul care să fie cu desăvârșire protivnic ideilor iudaice.

În alt capitol, se îndeamnă cum să se creeze și să se înmulțească lojile masonice, prin cari, atrăgându-se pe toți aceia cari le pot fi agenți eminenți, centrala iudaică va fi în putere să afle tot ce se întâmplă în lumea creștină. Toate lojile se vor centraliza într’o administrație cunoscută numai de ei, compusă numai de înțelepții lor și se va forma — în aceste loji — cu elemente din toate straturile, sâmburele tuturor elementelor revoluționare și democrate. Se va stăruii cu preferință ca în aceste loji să intre toți agenții poliției naționale ale căror servicii li sunt indispensabile²⁾.

1) Dată la lumină, la noi, prin reproducerea unui articol din „L’action française”. Vezi și Univ. din 20 Iunie, 1937. 2) „Protocoalele Sionului” în actualitate, în Univ. din 6 Nov. 1937 și 23 Nov. de Hagi Mosco.

Toate aceste organizațiuni : loji masonice, rotarism, R. U. P., Sanhendrin al Infelepților Sionului, etc.¹⁾ nu sunt decât diferite aspecte ale uneia și aceleiași realități, Framcmasoneria, care, după mărturisirea rabinului Isac Wise făcută în „Israélite of America” este : „o instituție everească, a cărei istorie, grade, cuvinte de ordine și declarațiuni sunt dela început până la sfârșit evreești”.²⁾

b) In funcțiunile ce privesc apărarea etico-biologică a rasei noastre :

I. Medicina.

Suntem țară destul de bogată și, totuși, foarte săracă ; suntem țara cu natalitatea cea mai mare și mortalitatea cea mai ridicată ; cu școli de medicină reputate și medici relativ destui și țara noastră este, totuși, cea mai bântuită de boli. Mortalitatea infantilă — din malformațiuni congenitale și bolile primei copilării — atinge 70000 anual. Populația este roasă de toate bolile sociale — pelagră, tuberculoză, febră tifoidă, diaree, enterită, scarlatină, sifilis, exantematic, malarie, etc.³⁾ Standardul de viață al țaranului nostru este cel mai scăzut de pe continent — el aproape nu cunoaște carnea, zahărul, peștele, laptele în țara care dă 3 mld. litri pe an. Venitul țaranului celui mai înstărit este cu de 8—14 ori mai scăzut ca al altor popoare europene și americane.⁴⁾ Sărăcia satelor este cumplită : 2 mil. gospodării n’au nici o vacă în bățatură ; 250000 n’au măcar o găină, 160000 n’au un porc.⁵⁾ Este atâta sărăcie în unele regiuni — ca, de pildă, în satele de munte din Oltenia din cari am vizitat câteva — încât viața de iad și de mizerie a acestora n’ar putea-o descrie nici un geniu ca Dante. Alimentarea cu apă este primitivă la sate și în mare parte la orașe — cele mai multe izvoare sunt necaptate : mare parte din fântâni, știubee, benturi, burdufe, etc., dau apă infectată sau proastă, iar peste 50% din locuințe n’au latrine⁶⁾. Sărăcia cu starea ei de subnutriție dă naștere la rachitism, carie dentară, anemie, etc., la

1) „Framcmasoneria este de marcă pur jidovească” în Buna Vestire din 15 Iulie 1937. 2) O faimoasă asociație internațională Agudath Israel este aceea a Evreilor din Europa centrală în legătură cu celelalte asociații zise naționale și a privit totdeauna cu interes și simpatie mișcarea comunistă pe care a menajat-o prin toate mijloacele. 3) Sifilisul și toate bolile sociale rod satele Gorjului. Sunt sate adevărate culturi de sifilis. Ravagiile sunt neînchipuite. 4) După statisticile oficiale din 1936 : fiecare locuitor consumă în mijlociu câte 12 g. carne, — orașanul peste 50, țaranul nici 2 kg. — ; 0,07 kg. peste ; zahăr sub 1 kg. ; cafea, cacao, ceaiu inexistente. Din art. „Cât consumă Românul” de H. I., în Univ. din 19 Iunie, 1939. 5) Dr. Ionescu-Brăila, în Univ. „Sănătatea publică și apărarea națională”. 6) Mircea V. Prenescu — Satul și țaranii, în Curentul din 24 Aprilie, 1938.

care contribuie și alți factori, ca scumpetea mare și falsificarea medicamentelor, precum și proasta distribuire a medicilor la țară și prin mahalalele orașelor. În 1937, erau de-abia 1100 medici rurali — adică 1/15.500 țărani și circa 9000 în mediul urban, adică 1/390 orașeni. Din cei 2691 medici ai ministerului sănătății, abia 984 — în teorie, cel puțin — în regiunile rurale, pe când 1400 toți la orașe, precum și toți medicii salariați ai altor ministere. Din copiii morți până la 1 an, 77.8% au murit fără cea mai elementară asistență medicală, 84.8% din mediul rural; din cei adulți, 68.3% n'au cunoscut nici ei ajutorul medicului. 1) Din 50 copii piperniciți intrând în școală, de-abia 15 ajung în cl. IV. 2) Jumătate din tinerii recruți sunt respinși ca neapți, insuficient dezvoltati. Și așa se irosesc energiile rasei noastre în sate ce nu cunosc aripa ocrotitoare a medicului misionar, în satele noastre plutind în praf și întunec, în noroiu și mocirle, cu locuințe lipsite de aer și lumină, unde apa lipsește, iar săpunul nu este cunoscut, unde hrana este un lucru căruia nu i se acordă nici o atenție, unde crășmele gem de clienți și de speculatori evrei... Așa stau lucrurile.

Problema sănătății publice în țara noastră a constituit, imediat după întregirea țării, una din marile probleme — mai cu deosebire, de când cu invadarea acestei ramuri de medici străini și cu deosebire evrei. În perioadele trecute, de-abia se vorbește de acești profesioniști. Domnii noștri de câteori aveau nevoie făceau apel la medici străini. Ștefan cel Mare a fost căutat de un medic evreu trimis lui de căpetenia separatiștilor crâmleni, Mengli Ghirai, dar îl căutau și medici venețieni; Vasile Lupu avea pe unul Cohen pe care îl întrebuinta și în negociațiile lui la C-pol, dar avea și un medic suedez; N. Mavrocordat avea pe evreul marran Fonseca; C. Brâncoveanu pe unul Avrum Jidovul, dar și pe Ioan Comnen și pe Pylarino — o personalitate, etc. Erau, prin vremile vechi, medici ambulanti — circulatori — de diferite neamuri cari umblau cu pietre tămăduitoare; erau medici clandestini — șarlatani, proști, pricepuți sau creați doctori — doctori improvizați, învățați la școala practică, de multe ori la școala morții pe care o înfruntau din imbold sufletesc sau poate din calcul — alături de atâția vrăjitori „vraci” — femei și bărbați, străini și indigeni.

Medici cu oarecare cultură încep să apară odată cu sec. XVIII: ceva dela Viena, dar mulți medici ardeleni ca Ion Molnar, Nica, Popp, Manfi; etc. sau bănățeni, ca Nasici și V. Babeș, mai târziu; pe urmă, ieșeni; etc. Numărul acestor medici ardeleni în războiul din 1877 a

1) Dr. S. Mezincescu — Considerații asupra sănătății publice, Encicl. României v. I, p. 511 și urm. 2) Vezi: Ionescu-Gion, Istoria Bucureștiului; N. Iorga — Ist. Com. I, p. 185 și Conferința ținută la soc. studenților în medicină, 1919; Pompei Gh. Samaritan Medicină și farmacia în trecutul românesc, v. I și II, Buc. 1938.

fost considerabil. În jumătatea aceluiaș secol, apar, din străinătate, greci iatrofilosofi cu studii la Padova și armeni, raguzani, francezi, prusieni, sași din Ardeal, etc. după care apare pleiada de medici aromâni — așa ziși greci — învățați la școlile italiene sau germane, ca Mandacași și trinitatea Caracaș-Darvari-Filitti, cari domină întreaga viață medicală a țării între 1775—1834¹⁾.

Primii medici evrei cu învățătură apar în al patrulea deceniu al sec. XIX. Astfel, în 1837, sunt semnalăți doi chirurghi — unul Steiner „magistru în chirurgie” și altul Leb Martin „patron în chirurgie”; primul doctor în medicină prea bine cunoscutul Iuliu Barasch, decălecat în 1841 din Brody al Poloniei, iar în 1843, alți doi. În 1858, apare, la Iași, prima moașă cu diplomă Neti Ural. Între 1837—1861, s’au stabilit, în ambele Principate, 8 doctori în medicină, 1 magistru și 9 patroni în chirurgie, 3 dentiști (primul în 1857 Andrei Lauterhach) și 2 moașe — toți cu studii în străinătate și, în sfârșit, 20 moașe cu diplomă la institutul de nașteri din București și 1 cu diplomă din Iași. În anul 1861, în „Monitorul” din 30 Septembrie, între cei 232 cărora li s’a recunoscut de guvern dreptul de a exercita arta lor în București, se găsesc și 44 Evrei.²⁾ În 1900, din 11 medici rurali plătiți de stat 23 erau Evrei³⁾.

Cam pela finele sec. trecut, Evreii — bucurându-se de dreptul de a studia și profesia medicina — au găsit această profesiune ca cea mai rentabilă — în afară de anumite obligații rezultând din prescripțiile talmudice cari îi obligă să îmbrățișeze medicina și farmacia pentru ca, astfel, să aibă în mâini sănătatea și viața neevreilor. Și, de abia în 1937, adică un secol după apariția primului chirurg evreu, ne-am putut da seama de proporțiile catastrofale ale acestei invazii în medicină și farmacie — după cum rezultă din tablourile de mai jos.

Din 340 medici, proaspăt ieșiți de pe băncile universităților și cari își făceau stagiul militar în 1937, erau: români 175, evrei 134 și alte minorități 49. Dacă luăm în considerare situația militară și proporția elementului românesc în corpul medical, vom avea această situație: medici români 1400 (42%), Evrei 1460 (44%), minoritari 460 (16%) — adică un total de 3320.

Nu cunoaștem proporția elementului străin în medicina balneologică care număra 480 medici. Știm, însă, că stațiunile balneare erau servite, în proporții zdrobitoare, de medici evrei și străini: De o pildă,

1) Vezi Ionescu-Gion: Istoria Bucureștiului; N. Iorga, conferință citată și „Medici și medicină în trecutul românesc”; de Dr. S. Tovar, vezi A. Hâciu, o. c., p. 609; Dr. Pompei Gh. Samarian — Medicină și farmacie în trecutul românesc, v. I și II, Buc. 1938. 2) Gazeta evreiască, No. 22 din 17 Iulie 1942. Vezi Dr. Lazăr Mayersohn — Evreii în medicină, 1915 și lucrările fraților Schwartzfeld din „Anuarul pentru Israeliți”, precum și alte completări ulterioare ale dr. M. A. Halevy și L. Mayersohn. 3) J. Lavhoary, o. c.

Dorna — proprietatea Fondului Bisericesc din Cernăuți — era servită de 5 medici creștini și 14 evrei. Și toate aceste poziții li erau cedate în mod arbitrar și nu prin concurs cum s'a cerut și la congresul medicilor din spitale și dispensare. Aceste instituții erau tixite de medici de aceeași origină. Dăm câteva ilustrații: spitalul central din Chișinău era condus numai de medici evrei; de asemenea, spitalul de boli nervoase „Socola”, clinica infantilă a spitalului Sf. Spiridon

Numărul total al medicilor în 1938							Medici salariați ai statului 1937 ¹⁾				
	Români	Evrei	Unguri	Germani	Alții	Total	Români	Evrei și nemți	Total		
Banatul . .	203	133	29	157	12	534					
Basarabia . .	226	448	1	24	108	807	72	24 %	228	76 %	300
Bucovina . .	106	396	1	24	22	549	21	15,75	113	84,21	134
Crișana . .	181	259	68	40	5	553					
Dobrogea . .	131	49	—	5	55	240	77	52,75	69	47,25	146
Maramureș . .	63	122	10	6	1	202					
Moldova . .	498	369	1	2	11	881	191	53 %	171	47 %	362
Muntenia . .	1776	1014	1	5	76	2872	444	24,80	146	75,20	590
Oltenia . .	214	33	—	1	1	254	116	62 %	70	38 %	186
Transil. . .	619	644	232	248	12	1555	716	43,90	557	50 %	973
Total . .	4017	3467	343	512	301	8640	1337		1354		2691
Procente . .	46,48 %	40,12 %	3,98 %	5,93 %	3,39	100,00	49,80 %		58,20 %		100 %
							In Transilvania intră, Banatul, Crișana, Maramureș				

din Iași, care număra 7 medici evrei titulari și locțiitori și 4 stagiaari; serviciul tehnic al Eforiei Spitalelor Civile era condus de doi evrei; din 20 circumscripții medicale în județul Sălaj, numai 4 sau 5 erau conduse de Români, restul de Evrei; Ministerul muncii, sănătății și ocrotirilor sociale era plin de medici străini; etc. Ca medici de plasă în Bucovina, Basarabia și nordul Ardealului, ca și medici consultanți în Asigurările sociale, Evreii trec de 40%.

În colegiul medical al jud. Ilfov, erau înscriși mai mult de o mie medici evrei, adică aproape 50%. În capitală, sunt 60% medici evrei, 10% minoritari și de-abia 30% români. La facultatea de medicină din capitală, funcționau, în 1938, 10 asistenți universitari, 2 conferențieri, 4 preparatori și 25 docenți — toți evrei.

Dacă, din punct de vedere numeric, medicii evrei au atins un procent îngrijorător, sub raportul pregătirii profesionale, ei au ajuns o amenințare pentru sănătatea publică și ființa națiunii. Scandalul cu

1) După expunerea făcută de dr. P. Topa la congresul C. A. P. I. R. și din statisticele întocmite de Colegiul g-ral al medicilor din România.

introducerea clandestină și cu echivalarea diplomelor false — al căror erou a fost evreul Manevici — scandal izbucnit în 1937, precum și cu echivalarea diplomelor străine, sunt revelatoare în această privință.

Celor mai mulți medici revărsați, imediat după 1918, din toate colțurile României Mari și de aiurea li s'a acordat libera practică, mai ales celor din Basarabia, pe simpla afirmare a doi martori, fără să prezinte nici o dovadă concretă, ba altora — cum se spunea în raportul prezentat congresului C. A. P. I. R. cari n'au putut preciza nici când, nici unde și-au terminat studiile.¹⁾ În 1922, 98 medici (unul singur Român) au obținut — dela Inspectoratul Sanitar din Cluj — libera practică, fără nici un examen și fără a se specifica în Mon. Oficial dacă au terminat vre-o facultate din țară sau străină.

După aceștia, urmează altă categorie. Intre 1924—1936, s'a acordat echivalarea la 1615 diplome străine, dintre cari numai 55 românești: 35 de către facultatea din Cluj, 1216 de către surorile din București și Iași. Care era pregătirea acestor candidați, o spune Pamfil Șeicaru care cita odată cazuri de studenți urmând cursurile facultății de medicină din Bolcna... prin corespondență, iar echivalarea se reducea la simplă formalitate, pentru ca să nu se atingă prin aceasta prestigiul facultății emitente a diplomei: iar dr. Marius Georgescu spune că examenul de echivalare s'a dovedit o amabilitate regretabilă. În aceste „amabilități regretabile” s'a dovedit ca mare maestru Leonte Manevici. A treia categorie de medici este aceea a celor fugiți din Germania și Austria după evenimentele din 1933 și cari și-au continuat la noi exercitarea profesiei fără nici o restricție.

Ce-i determina pe tinerii evrei să urmeze cursurile facultăților străine? Un cronicar spune, între altele, că ei fugeau de munca serioasă dela facultățile noastre, cari se bucură de un prestigiu destul de ridicat și treceau la școli străine unde diplomele se acordă în urma frecventării unor cursuri de cel mult o lună sau, în unele cazuri, este suficientă numai plata taxelor, iar cursurile se urmează din țară sau din orice localitate unde își vede de alte interese.²⁾ Și, întorcându-se în țară — spune dr. D. Enacovici — ei încep o reclamă deșănțată că vindecă toate bolile, cu firme mari ca la cârciumă, cu prețuri anunțate ca la frizerii, cu specularea țaranului care este băgat într'o cameră întunecoasă și i se plimbă un bec obicinuit pe piept și spate³⁾.

La toți acești tineri dornici de înalte învățături cari, la înapoiere, aveau să ne ferească țara, comisiunea din Ministerul Culturii Naționale le venea în ajutor cu valută forte fără primă. În anul 1936—37,

1) Ziarele din 1937 — Raportul d-rului P. Topa. 2) M. Mirescu „Fugarii” și „Specialiștii din străinătate” în Univ. din Dec. 1937. 3) Pseudo — medicii cu diplome străine” în Univ. din 13.12.934.

beneficiau de valută numai în Franța 412 tineri — dintre cari 169 Evrei, 49 alte naționalități și 194 Români, între toți aceștia 143 medici evrei și 31 alți străini. După alte izvoare, studiau, în străinătate, 2121 tineri, dintre cari numai în Franța 1240. Evreii luau parte la acest total cu 1559 și Românii cu 562. În curs de zece ani, au studiat medicina în străinătate de-abia 55 românii creștini și 1505 evrei. Și pentru toți acești tineri pistruiși s'au cheltuit circa trei miliarde, între 1925—1936, pe câtă vreme, înzestrarea facultăților și intereselor negoțului și industriei sufereau din lipsă de valută.

Și cu asemenea jertfe se întrețineau în străinătate tineri cari nu pregetau să ne insulte țara, iar nume obscure de universități s'au grăbit să ne trimită aci diplomați cari să îndrumeze sănătatea publică, servind în realitate un plan iudic internațional de subminare a societății românești și făcând escrocherie și nu medicină — cum se exprimau d-rii T. Tanașoca și Aurel Coru¹⁾.

În urma revirimentului național din 1936—1937, s'a produs o mare reacțiune, urmată de decretul-lege Nr. 401, publicat în Mon. Oficial Nr. 33 din 10 Febr. 1938, care reglementa revizuirea medicilor și farmaciștilor cu diplome străine echivalate în țară, dela 1 Ian. 1919 până la 31 Dec. 1937. Ca urmare, Comisiunea a stabilit că, în acest interval, s'a acordat libera practică la 9831 medici — dintre ei, 3186 cu diplome străine, precum și la 4046 farmaciști — dintre cari, 842 cu diplome străine. Au fost depuse spre revizuire 3984 diplome, iar 1916 medici au refuzat să și le depună.

Medicina veterinară a fost mai puțin prețuită ca cea umană. Din 636 medici veterinari din serviciul statului și al comunei, avem: 365 Români, 251 alte naționalități și de-abia 54 Evrei.²⁾ Iar în ultimul timp, din 361 studenți înscriși: 329 Români, 32 minoritari și o Evrei. Nici în corpul profesoral, nu găsim Evrei. Așa că această specie de medicină nu s'a bucurat de nici o preferință din partea acestui neam. O profesiune rentabilă și îmbrățișată de streini, cu deosebire de Evrei, este aceea a medicinei avorturilor. Toată cronica judiciară și arhivele închisorilor vorbesc în acest sens. Aceste îndeletniciri constituie una din metodele de distrugere a poporului nostru.

2. Stomatologia și dentistica.

Să trecem la profesiunea dentistice și a stomatologiei din care Evreii, cu deosebire, au făcut o mare rușine națională. În această ramură a medicinii — atât de gingașă și de bănoasă — Evreii stau

1) Din raportul prezentat „Asociației internilor și foștilor interni de spitale” în Nov. 1937. 2) Din raportul prof. Nichita la marele congres din 16 Mai 1937.

în frunte cu o majoritate zdrobitoare, după care vin minoritarii și alte naționalități și, de-abia la coadă, Românii.

Iată situația în stomatologie, dentistică și în tehnica dentară, după un tablou al Ministerului Muncii, Sănătății și Ocrotirilor sociale, publicat de ziare,¹⁾ în care nu intră, bine înțeles, toți meșterii clandestini, stabili sau ambulanți ce mișună în toată țara. La singura școală dentară frecventată de foarte puțini doctori în medicină, după nume, toți sunt Evrei.

Categoria	Evrei	%	Mino-ritari	%	Ro-mâni	%	Total
Medici stomatologi	669	66,01	140	13,83	203	20,06	1012
Dent. - așa ziși cu practică redusă	702	86,13	66	8,10	47	5,77	815
Technicieni dentari-aux'liari . . .	753	71,64	211	20,08	87	8,28	1051
Total	2124	73,72	417	14,49	337	11,79	2878

Pe cât a fost de prostituată această ramură a medicinei se deduce din faptul că aproape nu există oraș sau târgușor cât de neînsemnat unde să nu se fi descoperit unul, doi sau mai mulți dentiști clandestini sau fără autorizație în regulă. Un tinichigiu Unsim Weinberg practică tehnica dentistică de ani de zile, în plin București, nesupărat de nimenea și cu multă reclamă;²⁾ la Sinaia, un Eugen Noth lucra în toată siguranța, escrocând lumea cu bani mulți și marfă proastă;³⁾ la Iași, exercitau medicina dentistică 24 medici evrei falși; Cernăuții număra destui dentiști și medici falși — dintre cei cu mare prestigiu chiar.⁴⁾ Și, în urma unor cercetări laborioase, s'au descoperit bărbieri, servitori, chelneri, croitori, birjari, dansatori, etc. cari se îndeletniceau cu aceste nobile și bănoase profesii.⁵⁾ Un număr de 124 tineri urmau, acum doi ani, cursuri speciale la spitalul Colțea, fără a îndeplini condițiunile de vârstă cerute de legea sanitară.⁶⁾ Mulți alții, nepregătiți, cu practică redusă, se dau drept medici stomatologi sau medici în chirurgie dentară sau pur și simplu chirurghi dentari și afișează această titulatură fie pe cărțile de vizită prinse la ușa cabinetului și în cartea de telefon, fie în publicațiuni la gazete și în editura casei Rudolph Mosse⁷⁾.

1) Porunca Vremii din 16.3.939 — Tragedia practicei dentistice. 2) Univ. din 23.5.937 — Intâmplări din capitală. 3) Ibid, Martie 1938. 4) Ibid, 11.2.938 și Por. Vremii 17 Nov. 1937. 5) Buna Vestire — 16.4.938 „Dentistica Moscovicilor, a chelnerilor și a dansatorilor de varietate,” de R. Gyr. 6) Por. Vremii, 17.3.939. 7) Ibid, 3.2. 938.

Toate instituțiunile noastre privind sănătatea publică sunt pline de dentiști evrei. Așa, din aceștia, au ajuns și la Casa Asigurărilor sociale din T.-Severin ¹⁾.

Laboratoriile dentare, în număr de circa zece în București, 8 sunt evrești — și acestea sunt afaceri din cele mai rentabile. La acestea, trebuiesc adăogate, tot pe atât de rentabile, cele 10 magazine de desfacere — engros și endetail. — a articolelor dentare, aproape toate evrești.

3. Farmacia

Primii profesioniști cari îndeplineau funcțiunea de farmaciști erau spișerii sau aromatarii — vânzători de mirodenii, piper și condimente ce le desfăceau în acelaș timp cu medicamentele — în vremuri foarte vechi, de origină italieni — genovezi și venețieni ²⁾. Prin 1574, aromatarii-spișerii Iașului erau un mare număr de Armeni, mai ales Suceveni, în legături cu Bistrița ³⁾. Prima spișerie obștească a luat ființă în primul spital al Colței sub domnia lui Brâncoveanu, condusă de medici și de un spișer — toți străini. Sf. Spiridon din Iași — întemeiat mai târziu — își avea și el spișeria, ca și Craiova — odată cu spitalul. Prima spișerie cu drept de monopol a avut-o, în Hanul Șerban Vodă, Armeanul Hagi Chiriac Arbut, pe care o vându prin 1776. Prin 1785, erau în Moldova spișeri particulari — mai mulți Nemți, Sași și câte un Evreu bogat — Fayerman, încă din 1758 chiar, între aceștia fiind și Venețienii. Contemporani în Muntenia erau Francezi, mulți Germani, Greci, Levantini. Inainte de 1821, întâlnim la Botoșani pe Grecul I. Vasiliu : la Piatra și Fălticeni Evrei galițieni : la Bârlad, un German ; între 1830—40, la Ploești, Germani și Sași, rar câte un Ungur sau Slav ; etc. Dar întâlnim și spișeri români, foarte apreciați de domnitorul I. G. Sturza, cum era unul Costache Deșilă. În Ardeal, aromatorii și spișerii erau Sași, Germani, etc. ⁴⁾

În 1837, Alex. I. Ghica instituie — sub impulsul farmaciștilor — stăroștia sub numele de „premiul spișerilor”, care în 1856, ia numele de colegiul farmaceutic ; în Moldova, prima organizație datează din 1854, din inițiativa autorităților ⁵⁾.

Încet încet, dealungul deceniilor, farmacia ajunge în mâini străine, în proporții zdrobitoare, evrești — servită de medici evrei și români, și toți samsarii și fabricanții de articole farmaceutice și droguri. Co-

1) Univ. din 9.2.938. 2) Dr. Nicolae I. Angelescu, președintele soc. farm. din România „Acte și documente din trecutul farmaciei în Țările Românești” cu o prefață de N. Iorga, Buc. 1904. 3) N. Iorga, Ist. Com. I, op. 24. Vezi isvorul. 4) Din prefața lui N. Iorga la lucrarea de mai sus. 5) Dr. N. I. Angelescu, o. c., p. 15—16.

merțul farmaceutic a fost evaluat, în 1937, la suma de 2.100.000.000 lei, din care 2 mld. încăpea în mâini străine și de abia 100 mil. în mâini românești ¹⁾.

Factorii cari au contribuit la această stare jignitoare și alarmantă pentru ființa statului au fost: inconștiența conducerii care nu și-a putut da seama de importanța națională a acestei întreprinderi de care stă atât de strâns legată sănătatea și puritatea rasială; venalitatea administrativă care, dintotdeauna, a preferat pe străini la concesiuni; ²⁾ ușurința cu care se primeau în facultăți și se promovau elementele străine; regimul medieval de proprietate și de limitare a numărului de farmacii, datorită căruia firma se transmitea din tată în fiu și de la soț la soție, indiferent dacă aveau înclinare sau pregătire serioasă, ba se transmitea și altora, preferindu-se de obicei străinii și Evreii cari le arendau cu sume extraordinare — între 25000 și 600.000 anual — și, în fine, câștigurile neîngrădite legate de un regim învechit de privilegii cari asigurau farmaciei un monopol sângeros de rețete și de desfacere a medicamentelor și specialităților — lucru care nu pare a avea loc și în multe alte țări. Încă un fenomen. Românii framaciști — bună parte din ei — neputând rezista concurenței iudeo-străine, își desfăceau farmaciile cari intrau în stăpânirea consorțiilor evreiești cari le acaparau, pentru ca medicamentele să se distribuie poporului prin mâna Evreilor — cum spunea N. Iorga, în 1937.

Dar această plagă a cedării sau arendării farmaciilor efectuate mai ales de Români era dictată și de setea de câștiguri fabuloase. În rândurile arendatorilor, au fost, din nenorocire, și câțiva profesori universitari — în număr de 15 — iar 42 farmaciști bucureșteni au făcut acelaș lucru închiriându-le aproape numai Evreilor. ³⁾ Mai exact: din 35 farmacii arendate (31 românești și 4 jidovești), 22 au fost arendate la Evrei și 13 la Români ⁴⁾.

După cât se vede din alăturatul tablou, Evreii contează cu 40.10%, după care vin Românii cu 35.40% și minoritarii cu 24.50%. Sau: Românii stau cu 35.40% față de Evrei și ceilalți cari însumează la olaltă 64.60% din totalul farmaciilor. În cinci provincii, Românii sunt în minoritate covârșită, numai în Muntenia se urca la 68.30% și în Moldova cu 53%. În Basarabia și Bucovina, Evreii au majorități zdrobitoare: 88.10% și 75.60%. În Muntenia, lipsesc din trei județe — Gorj, Mehedinți și Vâlcea — în schimb sunt 10 la Craiova din 31 pe județ.

1) Dr. Titu Cureleanu în „Comunicatul Asoc. medicilor creștini” în Univ. din 6 Martie 1937. 2) Iată, de pildă, la Alba Iulia, erau sub Maghiari, 3 farmacii — două exploatate de Românii Rusan și Vlad și a treia de sasu Frolich. După Unire, sunt ținute, toate trele, de Maghiari cu diplome maghiare. Univ. din 15 Oct. 1937. 3 și 4) Univ. din Ian. și Dec. 1937. Vezi și celelalte ziare.

În Dobrogea, numai Caliacra, n'are farmacie evreiască, În Moldova, sunt județe ca Iași, Botoșani și Dorohoi, unde ating 50—65%.

Dăm un tablou de toate farmaciile din țară după originea etnică.

Provincia	Rom.	%	Evei	%	Minor.	%	Total
Ardeal	91	19,00	84	17,20	298	63,80	457
Banatul	19	16,00	20	16,66.	81	67,34	120
Basarabia	19	11,30	148	98,10	1	60	168
Bucovina	9	11,00	62	75,60	11	13,40	82
Dobrogea	27	48,20	18	32,10	11	19,70	56
Maramureș	—	—	6	46,10	7	53,90	13
Muntenia	336	68,30	123	25,00	33	6,70	492
Moldova	100	53,00	81	42,00	12	5,00	179
Total	601	35,40	642	40,10	454	24,50	1697 2)

Dacă cercetăm tabloul farmaciilor pe județe, vedem că, în jud. Hotin și Soroca, Români n'au nici o farmacie. În Ardeal, Evreii lipsesc din jud. Făgăraș și Sibiu, iar Români din Maramureș, Ciuc și Orhei 1).

Farmaciiștii, ieșiți proaspăt din facultate în 1937/38 și cari își fac stagiul militar, se repartizează astfel: 22 români, 23 minoritari și 50 evrei. Farmaciiștii ofițeri de rezervă ne dau: 248 Români și 402 Evrei. 2) Evrei. 3) În acelaș an, găsim înscriși la facultățile de farmacie: 315 Români, 154 Evrei și 60 minoritari. La facultatea din Iași, s'au înscris — între 1929/1934 — 2482 studenți și studente dintre cari numai 482 Români, 208 minoritari și 1792 Evrei, adică numai 37% Români 4).

Mai este de remarcat ceva. La cele 148 farmacii evreiești din Basarabia, sunt numai 60 licențiați 5) și, din aproape 70 farmacii concesionate, s'a dat Ovreilor 59, iar Românilor numai 11. 6) Din 11 farmacii din București trecute la Ovrei, 7 le-au căpătat prin arendă și 4 prin concesivne 7).

Iată ce se scria în „Neamul Românesc” din Decembrie, 1937, în legătură cu arendarea farmaciilor: „Această scandalosă chestie are două fațete: una de naționalitate, alta de umanitate. Ambele trebuiesc rezolvate drastic și cât mai grabnic.” Și toți acești Evrei arendași „vin cu oamenii lor — minoritari sau iudei, înlocuind pe Români, uneori oameni cari funcționau acolo de zeci de ani și acești

1) Statistica e publicată în 1938 în „Gazeta farmaciilor” condusă de col. Aurel Scurtu. 2) Ibid, ibid. 3) Din ancheta d-rului P. Topa la ancheta Bunei Vestri. 4) Din datele aflătoare la serviciul statistic al Min. Ed. Naț. Facultatea de farmacie din Iași aproape n'are studenți înscriși. 5) Por. Vremii din 11 Oct. 1938. 6) Dr. Dăianu în Por. Vremii din Oct. 1938. 7) Por. Vremii, 11 Dec. 1937.

noui stăpâni cari de-abia îngăimă câteva cuvinte românești, ca să-și realizeze maximum de câștig, majorează înspăimântător prețurile de medicamente și le falsifică pe cât îi lasă inima”.

O instituție publică unde Evreii și străinii — medici și farmaciști — erau ca la ei acasă, la Asigurările sociale, aci intrau fără nici un fel de examen. Tot aci, funcționau toți străinii — ca funcționari administrativi — dela gradul de inspector până la acela de impegat.¹⁾ Din această mare instituție, au fost alungați, în Ian. 1938 — când s'a produs o reacțiune — 11 farmaciști evrei și 7 farmaciste evreice.²⁾ În August al aceluiaș an, în urma controlului exercitat de comisiunea instituită pentru revizuirea diplomelor obținute în străinătate, li s'a retras dreptul de liberă practică la 127 farmaciști și farmaciste³⁾.

3. *Drogherii, parfumerii și industria cosmetico-farmaceutică.*

În vremuri vechi, oficiul de drogherie îl îndeplineau băcăniile. Pentru prima dată, în 17 Iulie 1834, întâlnim termenul de droghist în „Reglementul municipalității politiei Iașilor”⁴⁾.

Drogheria însemnează pentru Evrei și farmacie unde în mod deschis se desfac medicamente și fabrică de rețete și cabinet de consultație și sală de operații, pentru toți naivii cari, în unanimitate, sunt țărani români și ruși din Basarabia.

În toată țara, erau, în 1937, 394 drogherii, Din acestea, 211 în Basarabia, toate deținute de Evrei. În Bucovina, la 25 Evrei și minoritari, un singur droghist român în jud. Suceava; în Transilvania, 13 droghiști români cu multă bunovoință și 45 Evrei și minoritari. Dacă Bucureștii numărau 80 — fără a cunoaște origina lor etnică — Chișinăul avea 63 și numai una în tot județul; orașul Orhei 9; Bălți 15 în oraș și 3 în județ; în C.-Albă 7 în oraș și 21 în județ; în Tighina 14 și 6 în județ; etc., etc.⁵⁾

În Basarabia, drogheriile — după câte am văzut — se repertizează în mod cu totul ciudat: în peste 15 sate, câte 3—4, pe câtă vreme, peste tot întinsul țării, nici o drogherie rurală — și, în toate aceste sate, nici o farmacie. Peste 95% din aceste drogherii funcționează ilegal. Pe câtă vreme, la noi, se cerea diplomă de farmacist sau droghist, aici, în Basarabia, orice Ovreu putea să deschidă o drogherie. Și, din prăvălii cosmetice sub Ruși, li s'a dat drept de drogherie medicinală și, astfel, s'au transformat, în 1922, băcăniile în drogherii, ca,

1) V. I. Pantazopol — Câteva sugestii, în Univ. din 26.12.1937. 2) Univ. 30 Ian. 1938. 3) Por. Vremii, din 6.8.1938. 4) Dr. Pompei Samarian, o. c., v. I, p. 648—9. 5) După tabloul lui Aurel Scurtu, publicat în Por. Vremii din 13 Oct. 1937. „Cine exploatează drogheriile din Basarabia”.

apoi, printr'o bună voință suspectă, să fie tolerați a funcționa fără dirigenți — cum spune Dăianu, președintele Colegiului farmaceutic al jud. Bălți. 1) În urma revizuirii, mulți droghişti evrei au decăzut din drepturile cetățenești și, totuși, exercită mai departe comerțul. Și, deși binecuvântată cu 168 farmacii și cu 211 drogherii, nu există regiune mai bântuită de sărăcie, molime și întunec 2).

Proporția etnică pe toată țara este aceasta pentru drogherii: 30% Români, 10% minoritari și 60% Evrei.

Nu posedăm o statistică a parfumeriilor pe toată țara. Numai pentru București ni se dau 155, dintre cari 46 par românești, restul de 109 străine 3).

Legată indisolubil și organic de toți factorii chemați să promoveze sănătatea națiunii este fabricarea medicamentelor și desfacerea lor. Și acest al cincilea factor este în mâini străine și evrești. Toate aceste industrii și întreprinderi cari mișună peste tot — în Vechiul Regat, ca și în restul țării — pot fi catalogate, cu prea puține excepțiuni, în rubrica afacerilor de gangsteri.

După datele publicate de ziare, din 25 laboratorii în capitală, de-abia 3 par românești — una din ele „Lady” a lui Zaharia. Firma „Legrain” a lui Moscovici are o mulțime de parfumerii în oraș. 4) După Almanahul din 1937 al lui Moldorisz din Cluj — cu multe lacune — funcționau 28 laboratorii și fabrici, din cari 19 curat evrești, iar din 13 laboratorii de preparate chimice, 7 curat evrești. Sumedenie de laboratorii clandestine funcționează, însă, în toată țara 5).

Clujul deține, în fabricarea medicamentelor, recordul. În acest centru, ca și în alte orașe, sunt 20 laboratorii farmaceutice, puse în mișcare de minoritari cu bogată fantezie și din ei unii nu sunt măcar spițeri sau chimiști. În fiecare lună, apar pe piață un număr de 50 intermediari-negustori. Și, astfel, curiculă pe piață specialități medicale ce se ridică până la 5000 — bună parte din ele muni leacuri băbești 6). Tot în acest oraș, este fabrica „Egger” atât de încurajată — printre multe altele — cu milioane în contul furniturilor de stat. 7) Toți Galicienii s'au improvisat și în industriași farmaceutici, iar beneficiile acestora ating 1.700.000.000 din 2 mild. Sunt produse — așa zisele specialități medicale cu fabricație standardizată — cari înregistrează câștiguri până la 1000%. 8) Suntem țara cu cele mai scumpe medicamente și comerțul cu droguri nu cunoaște nici un frâu în setea după câștig.

1) Por. Vremii din 11 Oct. 1938 „Drogheriile evrești din Basarabia”. 2) Por. Vremii, din 28 Martie, 1938. 3) Ibid. „Comerțul de parfumerii în mâinile străinilor”. 4) Ibid. 16 Febr. 1939. 5) Sunt trecute în almanah 69 ateliere și fabricușe pentru articole cosmetice și 34 pentru ustensile, cutii variate, săpunuri de toaletă și medicinale, uleiuri eterice, sticlărie, etc. 6) V. M. în Univ. 12 Martie 1940 „Noutățile Clujului”. 7) Univ. 28 Aug. 1937 : „Cifrele răspund”. 8) Dr. I. Rădulescu în Por. Vremii „Monopolul medicamentelor”.

Prepararea specialităților farmaceutice se face în laboratorii cu personal tehnic inexistent și în proporție de 90% în laboratorii străine — dintre cari 80% evreești. Condițiunile de igienă în cari se fabrică sunt îngrozitoare. Cele mai multe din aceste laboratorii sunt adevărate magazii sau pivnițe insalubre cari consumă cel mai mult alcool. În afară de un farmacist-diriginte plătit prost, restul personalului este compus din oameni de serviciu și chivuțe de mahala. 1) Două mari subterane de fabricare a medicamentelor standardizate erau „Ilfarom” din Cluj și „Romanosan” din București — ambele evreești, înrudite prin sânge și afaceri oculte 2).

Evreii ruinează pe farmaciștii și droghiiștii români prin o concurență neloială, desfăcând marfă de falimente frauduloase sau de contrabandă confiscată de vămi și cumpără-ă de Evrei specialiști în acest comerț, alții confecționează medicamentele, „eșantion” la cari aplică etichete cu produse originale, pe cari apoi le vând prin ai lor, cu prețuri scăzute. 3) Tot Evreii au acaparat și mijloacele de desfacere — ei sunt și fabricanți și detaiști. Și tot ei falsifică medicamentele și untura de pește. Sau procură medicamente falsificate, alterate sau inutilizabile în valoare de milioane asigurărilor sociale. Precum și parfumeriile jidovești fac și ele comerț pe o scară vastă cu medicamente și falsifică aspirina, chinina, piramidouul, apa oxigenată, tinctura, etc. — adică medicamentele cele mai elementare și de o mare răspândire în toate straturile sociale. 4)

Să trecem la depozitele de medicamente. Din 9 în capitală, 2 românești, 5 străine și evreești în provincie. 5) Cele două românești: una a lui Nestor întemeiată în 1921 și alta O. A. F., (Oficiul de aprovizionare a farmaciilor) în 1925 — din inițiativa câtorva farmaciști români, sub forma de societate în nume colectiv, cu un capital de lei 1 milion, astăzi de 40 milioane. Lucrează cu toate casele din țară și străinătate și a înregistrat un deverz anual de lei 218.229.867 pe 1941.) o inițiativă superbă a însemnat o frumoasă biruință națională în lupta contra celor 12 depozite evreești și străine din țară 6).

4. Ingineria și arhitectura națională.

Încă alte două domenii de activitate spiritual-economică în cari străinii și cu preocupărire Evreii au pus o tiranică stăpânire, contri-

1) Por. Vremii din 11 Ian. 1939 — O nouă plagă pentru sănătatea publică: specialitățile farmaceutice. 2) Cuvântul din 14 Febr. 1938. 3) Univ. din 25 Febr. 1938. 4) Por. Vremii — 2 Martie 1939. 5) Depozitele de medicamente din capitală: Standard, Dulberger, Costacovschi, Schor, Rotkopf, Spalinski, Einhorn și în provincie: Drogemet și Rabinovici în Iași, Ortenberg la Chișinău, Grozea și Iaschi la Galați și una la Cernăuți. 6) Din darea de seamă pentru gestiunea anului 1941.

buind, prin această invazie, fără credință, la alterarea atâtor frumoase caracteristici naționale.

În afară de recolta evreiască a școlii noastre politehnice din București, în intervalul 1929—1938, care a produs 126 ingineri și un doctor, cea din Timișoara n'a fost niciodată onorată cu prezența lor¹⁾ — în afară de aceste produse semitice, corpurile noastre ingineresti au fost invadate de diplomați în străinătate, precum și se aduceau de marile întreprinderi de stat și particulare ingineri și tehnicieni străini „specialiști” cari nu s'ar fi găsit în țară. Intervențiunile corpului ingineresc și recomandările pe lângă ministere ca să se înceteze cu acest import de „specialiști” care ne-a costat înstrăinarea atâtor ramuri de activitate și starea de mizerie a atâtor elemente autochtone distinse, precum și ca să se adopte sistemul ca întreprinderile înșile să trimită pe cont propriu ingineri români în străinătate pentru specializarea de care au nevoie, toate aceste sugestii și recomandări n'au fost luate în considerare.

Și, în felul acesta, s'a ajuns la situația ca, în colegiu, inginerii minoritari să constituie majoritatea și anumite minorități etnice să fie în disproporție revoltătoare față cu numărul populației respective. Cu deosebire, această situație nefavorabilă elementului majoritar se observă în întreprinderile cu capital străin, unde inginerii români — puțini câți se află în ele — sunt retribuiți cu salarii minime față de ceea ce primesc inginerii străini și evrei, deși serviciile a lor noștri, precum și competența și meritele lor nu stau mai prejos față de străini — indigeni sau importați. De altfel, stau mărturie, din cele mai vechi timpuri, despre puterea creatoare și de organizare a inginerilor români, atâtea instituții de seamă, lucrările de artă ale căilor noastre de comunicație — poduri, șosele, etc., toată organizarea căilor ferate, serviciile tehnice C. A. M., atâtea alte întreprinderi de stat și particulare, mai ales în marile industrii, sunt dovezi de puterea de creație a inginerilor români cari le-au dus la realizări nebănuite. Un inginer ca regretatul prof. Gh. Em. Filipescu — ajutat de atâția vrednici colegi — a dus S. T. B. la o ideală organizare, model de gospodărie și pildă aleasă de promovare a economiei și muncii românești; unul ca Malaxa care a creat cea mai uriașă întreprindere, ca organizare tehnică și administrativă, unică la noi și în Europa; unul Caranfil cu atâtea realizări, printre cari și asanarea lacurilor din jurul capitalei; ajutat de ingineri ca Dorin Pavel, D. Corbu, T. Rădulescu, etc.; alții ca Bădescu, Gigurtu, Bujoi, Bușilă, Marinescu etc., sunt pilduri de o rară și clasică frumusețe, toți stând cu o egală mândrie pe acelaș plan și ca organizare și ca ctitori

¹⁾ Școlile noastre politehnice din București și Timișoara au produs, în intervalul 1929,938: 1371 ingineri români, 126 evrei — numai cea din București — și 101 alte naționalități; 53 doctori români, 1 evreu și 9 minoritari.

de întreprinderi. Dar viața noastră publică, meschină în selecția valorilor naționale, a făcut întotdeauna apel la elemente străine: grandioasa creațiune a podului dela Cernavoda și atâtea alte capodopere inginerești vor sta ca o perpetuă mustrare pentru aceia cari au dat preferință numai mărfurilor de import.

Invazia în această ramură de activitate națională a străinilor și Evreilor a produs o reacțiune dărză din partea valorilor indigene disprețuite de străini, ca și de conducerea țării. Colegiul AGIR a cerut — ca atare — revizuirea tuturor diplomelor de ingineri cari au pătruns dela 1919 încoace în corp, adesea pe căi lăturalnice, precum și îndepărtarea inginerilor evrei băgați în serviciile publice sau liber profesioniști. Pentru ca, scuturați de toți acești intruși, să se ajungă la bogățiile țării și nevoile ei să fie valorificate și satisfăcute prin pricepere și muncă românească, adică de ingineri români și de șefi de exploatare ai celor două politehnice¹⁾.

Să ilustrăm cu câteva date invazia aceasta de străini.

Din 1051 ingineri agronomi — dintre cari 892 constituie corpul de stat și 151 particulari — 14.74%, adică 155, sunt străini. De altfel, din totalul de 10071 al funcționarilor de toate categoriile, tehnici și administratori, din organizația centrală, 1868 — 1.481%, sunt străini.

În industria petrolului, din 800 ingineri minieri diplomați, 50% străini. În industria metalurgică, din circa 1000 ingineri, 50% străini, majoritatea impostori ai titlului de inginer. O mare întreprindere din București, din 27 ingineri cu 8 diplomați din țară, 2 sunt Români, iar din 4 diplomați în străinătate, de asemenea 2 Români, restul de 15 străini uzurpatori de titluri. În industria textilă, 80% elemente alogene din cari cam aceiași proporție o constituie Evreii.

În industria forestieră, lucrurile se petrec și mai tragic. Prof. inginer M. Drăcea, constată că, în 50 de ani, școala silvică română a dat abia un singur Evreu, iar pe de altă parte, această vastă industrie care angajează cele mai frumoase și prețioase bogății ale țării, este înstrăinată până la ultimul loc. Sunt mari administrații cari sunt pepiniere pentru oamenii pregătiți în alte țări. De altfel, de-abia 8% din capitalul angajat la circa 430 întreprinderi este românesc, restul de 92% este străin, de origina cea mai dubioasă și cu caracter de rapacitate și distrugere. Ca personal tehnic superior, Românii conțeauă cu 10%, iar în cel inferior cu 25% — și în unul și în celălalt, Evreii se situează cu 50%. La 25 din cele mai mari întreprinderi cu investiții de 3½ mld., sunt angajați de-abia 5 Români pur sânge²⁾.

1) Vezi Congresul inginerilor absolvenți ai școlii politehnice din Timișoara din 14 Oct. 1937 și Activitatea Agir-ului în 1937. 2) Dela marcele congres al AGIR-ului din 16 Mai 1937. Vezi Univ. din 19 Mai și alte ziare.

Nu posedăm date despre inginerii activând în alte industrii și în alte sectoare ale vieții naționale — nici pentru C. F. R. și alte întreprinderi publice.

* * *

În ramura arhitecturii, avem de observat aceleași scăderi și păcate datorite invaziei — îndrăzneată, dar străină ca concepții și stricătoare de creație artistică. În acest domeniu de nobilă activitate spirituală, s'a distins — prin al patrulea pătrar al sec. XIX — ca ctitor de școală nouă și creator de mare forță, arhitectul Ioan Mincu. Inspirat profund din creațiuni ce își duc obârșia, departe, în operele arhitectonice comandate, patronate sau ridicate de voievozi, boieri și capi ai bisericii, precum și de constructori umili, harnici și pricepuți, ai satelor noastre, acest mare artist-savant a creat o artă originală zburdând de gingășie și eleganță, având ca model acele monumente istorice căzute în uitare și ruină, rămășițe de preț care „în ochii mei — mărturisea însuși marele artist — erau ca niște rădăcini seculare ale unui arbore rupt de furtună.....” dar el a cercat să puie altoiul pe ele și a putut să vadă — în 1912 — „că altoiul s'a prins... că a dat lăstare... și că ele vor ajunge departe.....”¹⁾

Dar, de atunci, s'au schimbat multe și în această ramură de activitate artistică. Insuși pitorescul geniului românesc împlântat de acest mare artist s'a alterat, l-au stricat așa zișii arhitecți — străini și evrei — cari și-au descoperit, într'o noapte, aptitudini de inovatori de artă nouă. Și, ca prin farmec, a dispărut acea eleganță sobră a arhitectonicei românești, acea varietate în unitate care dă ființă frumosului, acea vioiciune stăpănită, acea lumină combinată armonios cu umbre discrete; au dispărut — cu alte cuvinte — acele forme gingașe și elegante, cu lumină bogată și aer dătător de viață și bucurie, cu curți discrete și spațioase, unde imaginația și puterea de creație artistică își avea rolul și aplicații multiple și bogate, unde utilul se combină atât de prietenește cu frumosul — toate caracterizând din plin orașele și bisericile noastre, conacele și stațiunile climaterice. Și, în locul acestor creațiuni — fiecare în sine o operă de artă — au început a se ridica, jignitor al bunului simț și ucigător de tradiție, monștri de arhitectură, buni să adăpostească lumea interlopă vânând numai câștiguri ilicite și fără nici o credință sau legătură cu țara în care acumulează averi ce se cheltuiesc cu impertinență și se trec în mare parte peste granițe cu aceeași ușurință și sfidare.

¹⁾ Arhitectul Ion D. Traianescu — „Arhitectul Ioan Mincu” (1851—1912) art. în Univ. Mărturisiri ale maestrului din seara de 27 Sept. 1912, când a fost sărbătorit de cei credincioși în crezul lui.

Arhitectul D. Enescu, președinte al arhitecților români, în raportul prezentat C.A.P.I.R.-ului, referindu-se la fisionomia noii arhitecturi românești, spunea că această situație se oglindește și în toată țara, din cauza arhitecturii din ultimii ani: cineva spunea că, dacă ai vedea Bucureștii, dela o înălțime oarecare, din aeroplan, mai ales în părțile noi construite, cu arhitectură modernă, el face impresia unei cimitir evreesc.¹⁾ Iar publicistul P. Șeicaru, vorbind de noua școală în arhitectura postbelică românească, ne dă ca ilustrație elocventă pe unul Zachari, promovator al unui stil iudeo-arabo-bizantin-parvenit, mare personaj, arbitru al gustului arhitectonic — fără a se ști cine este și de unde vine, unde și când și-a făcut studiile și cum i s'a echivalat diploma, acest Brunelleschi al parveniților, utilizând mereu „calcio-vecchio” spre a da iluzia unui șirag de generații, dând patina secolelor unei case noi²⁾.

Deși profesiunea de arhitect a fost îngăduită numai cetățenilor, odată cu inflația de cetățeni români, fără acoperire morală și națională mai ales, s'a făcut și în acest domeniu inflație destulă. Așa că, în 1937, din 194, în plus 248 conducători și maestri constructori, diplomați și autorizați în Vechiul Regat, 42% sunt minoritari, pe câtă vreme în provinciile alipite sunt între 92—10% minoritari.³⁾ Și, fiindcă arhitecții, ca inginerii, au două căi de manifestare — una pur artistică, de elaboratori de planuri și alta comercială de antreprenori și, întrucât aceste profesii sunt în funcție mai mult decât oricare alta de viață economică — stăpânită în majoritate zdrobitoare de străini și fiindcă numai aceștia pot să construiască, tot aceștia chiamă și angajază numai arhitecți minoritari — spune același arhitect Enescu.⁴⁾ Dar consecințele merg și mai departe — tot materialul de care are nevoie arhitectul și inginerul: var, ciment și fier este în mâini străine, căci dețin banul și creditul.⁵⁾

Aflăm că, din 17 mld. lei investiți în construcții în ultimii ani, abia 3 mld. sunt românești,⁶⁾ După alt cronicar, dela 1926 la 1936, dintr'un capital total de 35 mld. lei, investiți în imobile, 29 mld. erau ale Evreilor.⁷⁾ Din circulația totală a bunurilor pe 1924 evaluată la 123 mld., numai 27 au fost bunuri proprietăți românești, iar restul de 96 minoritari — 80 evreești și 16 minoritare, sau procentual: de-abia 21% românești față de 79% străine⁸⁾.

1) Vezi „In legitimă apărare” în Ubiv. din 2 Sept. 1937. 2) „Diplome false, în Curentul din 18 Dec. 1937. 3) Vezi „In legitimă apărare” în Univ. din 2 Sept. 1937. 4) Ibid, ibid. 5) Ibid, ibid. 6) N. I. Iorga — Capitalul inter național în sistemul economic naționalist, art. în „Valahul” din Iulie-Aug. 1937. 7) Problema evreiască în România de Virginio Gaida — Univ. 23 Jan. 1938. 8) N. I. Dragoș art. cit.

Reacțiunea față de aceste stări de lucruri a trebuit să se producă și la acest corp. Și, în Ian. 1938, s'a luat cuvenitele măsuri de suspendare a tuturor arhitecților evrei și de radiere a străinilor cari s'au introdus, dealungul deceniilor, ocolind căile legale ¹⁾.

5. *Avocatura și Evreii.*

Școala națională, pe măsură ce viața politică chema pe toți, fără alegere, la marele banchet, scotea din teascurile ei zeci de mii de tineri atrași de mirajul unei fericiri cât mai eftin cucerită. Astfel, cele cinci facultăți de drept au scos marfă în serie dincolo de nevoile reale ale societății. Așa s'a ajuns ca Baroul Ilfov să numere 1 avocat la 144 locuitori și 7 stagiați la 1 definitiv. Fiind — pentru cei fără scrupul și fără legături cu soarta națiunii — această carieră a fost repede invadată de străini și cu deosebire de Evrei — Și au invadat-o până la înăbușire. Și, dacă prin invazia în medicină și farmacie au speculat sănătatea publică și ființa neamului, prin introducerea în masse mari în barou, ei au primejduit și alterat simțul dreptății, au corupt justiția și organele administrative, au ciătinat în cetățeni încrederea în instituțiunile distribuitoare de dreptate. În plus, au contribuit la atâtea inițiative și la redactarea multor legi cari erau utile industriei, comerțului și marelui finanțe jidovești. În ultimă instanță, singuri Evreii câștigau după neînțelegerile dintre cetățenii creștini, fiindcă ai lor, în conflictele dintre ei, recurgeau la arbitraj sau la sentințele comunității și ale Kahalului și rar la organele judecătorești ale țării.

Din cele mai vechi timpuri, Evreii au fost socotiți la noi ca un element primejdios în avocatură. Știm, din cele ce preced, că legea din 1864 asupra exercitării profesiunii de avocat mărginea exercițiul acesteia numai la Românii creștini, Evreii fiind cu desăvârșire excluși. Organizarea acestei profesiuni își are începutul încă din 1786. În 1847, Gheorghe Bibescu, prin ofisul domnesc, având pe Al. Vilara ca logofăt al Dreptății, încerca să apere, încă de atunci, profesiunea de avocat de invazia străinilor, instituind în acest scop procedura revizuirii avocaților practicanți la acea dată ²⁾.

Dar străinii și Evreii nu s'au lăsat bătuți. Cu deosebire, aceștia din urmă au încercat să facă avocatură, imediat după legea din 1864, prin practica de intermediari de procese. Astfel, ei atrăgeau clientela, prin orice fel de mijloace — afară și în pretoriul justiției, direct și prin intermediul funcționarilor judecătorești, captând pe avocații

1) „Suspendarea arhitecților evrei”, Univ. 2 Febr. 1938. 2) Din art. „Rezolvarea internă a problemei evreiești are întâietate” în Curentul din 12 Sept. 1937 — după conferința de drept public la Universitatea din București a prof. I. V. Gruiu.

începători și transformându-i în salariații lor. În modul acesta, ei realizau „o concurență fără scrupul și o conduită fără control”: deschideau birouri de avocatură, angajau procese, încasau onorarii și chiar distribuiau procese avocaților. Încă din 1897 și până în 1905, se denunța — prin „Gazeta avocaților” — marele pericol și se combătea cu energie plaga samsarilor evrei; în presă, prin conferințe publice și în dezbaterile parlamentare se accentua cu toată seriozitatea asupra acestei primejdii. Legea din 1907 a încercat cea dintâiu stăvilirea răului ¹⁾.

Să urmărim, treptat, invazia acestei funcțiuni de către Evrei și străini. Până în 1918, numărul avocaților evrei este cu totul neînsemnat. Primii apăruți în baroul Ilfov sunt semnalati în 1897, în număr de 2 definitivii față de 248 Români, iar în 1899, întâlnim și un stagiar. În 1909, apar 13 avocați evrei definitivii față de 788 Români; în 1916, 35 definitivii și 10 stagiați față de, respectiv, 1125 și 276 Români. ²⁾ Firește, acești avocați evrei erau naturalizați sau urmași ai naturalizaților în puterea prevederilor art. 7 al. Constituției din 1879.

Nu posedăm date despre evoluția invaziei acestei profesii de către Evrei dela 1919 și până în 1926. Se constată, însă, că, în acest an, numărul acestora atingea 106 ca definitivii și 158 ca stagiați — adică un total de 364 față de 2394 Români, pentru ca, în 1931, numărul lor să atingă cifra de 676 — 300 definitivii și 376 stagiați față de 2426 Români (respectiv — 1685 și 741). În 31 Decembrie 1935, situația este aceasta: 1365 avocați evrei (575 și 790) față de 3595 Români (1923 și 1636). Toate aceste cifre se referă la componența baroului jud. Ilfov ³⁾.

Dăm mai jos un tablou de componența etnică a baroului în patru provincii:

Provincii	No. județe	Ro- mâni	%	Evrei	%	Alții	%	Total
Basarabia	șapte	341	44,05	315	40,71	118	15,24	774
Bucovina	toate	209	21,00	683	68,20	111	11,00	1003
Ardeal	nouă	670	43,89	461	29,26	439	27,85	1570
Banat	două ⁴⁾	210	46,66	121	26,85	119	26,80	450

Nu posedăm date statistice pentru barourile din Moldova, Muntenia, Oltenia și Dobrogea. Pentru cea dintâiu, situația se prezintă în-

1) Ibid, ibid. 2) Strădaniile pentru românizarea baroului de Ilfov, în Univ. 20, 12, 938. 3) Ibid, ibid. 4) Lipsește jud. Cahul. 5) Lipsește Caraș. În total, pe cele 3 județe, avem: Români 396 și 529 Evrei și alții.

grijorătoare, celelalte erau, metodic și în linște, cucerite de Evrei și străini. Vom da elemente pentru câteva centre mai importante¹⁾.

Baroul	Ro- mâni	%	Evrei	%	Alții	%	Baroul	Alții	%	Ro- mâni	Evrei
Sălaș . . .	45		44		50		Lăpușna . .	148	25	129	117
Odorhei . .	8		7		45		Hotin . . .	59	40	32	46
Mureș . . .	43		36		89		Tighina . . .	41	36	26	21
M.-Cînc . .	35		12		62		Orhei . . .	38	20	36	34
S.-Mare . .	47		60		98		Ismail . . .	39	78	24	14
Olt	54		1		—		Arad	123	75	123	74
C.-Albă . .	24		23		24		Bihor	183	60	128	135
Suceava . .	25		42		—		Cluj	115	64	128	64
Botoșani . .	90		30		—		Huned. . . .	57	80	72	24
Rădăuți . .	25		—		—		Severin. . .	30	72	68	20
Timiș-Tor. .	142		101		210						
Cernăuți . .	—	25	—	75	—						
Basarabia . .	—	40	—	60	—						
Transilv. . .	—	36	—	64	—						
Bucovina . .	209	20	683	80	133						
Capitala . .	4753	78	1294	22	—						

Sub raportul etnicității avocaților, Bucovina stă mai prejos ca toate provinciile. Aci, există centre cu populație exclusiv românească, fără nici un avocat român. Și aci dârzenia elementului evreesc față de naționalizarea corpului a fost cea mai puternică și vehementă. De altfel, încă din 1865, erau 2 avocați evrei, pentru ca, în 1900, să atingă un număr de 81 față de 14 creștini.²⁾ Și reflecta cu multă bună dreptate R. Rosetti când zicea: „Se vede, deci, cât de mare a fost prevederea legislatorului român când a hotărât ca singuri Români să poată exercita profesiunea de avocat și pe cât această prevedere este justificată, fiindcă, dacă ar fi fost altfel în Moldova, unde toate afacerile sunt în mâini evrești, Evreii ar fi impus oamenilor cu cari erau în legături avocați evrei.³⁾”

În 1935, față de invazia tot mai amenințătoare a Evreilor în baroul românesc, începe reacțiunea dârză care duce la constituirea Asociației Avocaților Români Creștini—A.A.R.C. S'a constatat—spune avocatul G. C. Murgășanu, în casele cărui se pornise lupta împotriva iudaizării baroului românesc—că absolut toate dosarele celor înscriși în barou suferă de lipsa dovezii indiscutabile a cetățeniei române, precum și de călcarea celor mai elementare forme procedurale de înscriere. Puterea reacțiunii se vede limpede din această situație: între Aprilie 1934 și Dec. 1935, s'au înscris 852 avocați—definitivi și stagiați români și 465 evrei, sub stăpânirea iudeo-masonică a baroului Ilfov; pe câtă

1) Ziarele din 1937. 2) După datele furnizate de Czernowitzer Kalender al lui Czopp—ap. Verax, o. c., p. 347. 3) Ibid, ibid.

vreme sub stăpânirea creștină — dela Dec. 1935 încoace — s'au înscris 921 creștini și nici un evreu. Așa că, la alegerile din Dec. 1938, au rămas, cu drept de vot, 492 Evrei față de 1923 Români. Un Inalt Decret Regal, promulgat în Mo. Oficial din 22 Ian. 1938, supunea revizuirii pe toți avocații înscriși în corp după 18 Noembrie, 1918.

Aceasta este situația profesiunii de avocat în Țările Românești dela 1918 până în 1940. Evreii și străinii erau chemați să servească la bara justiției pe bieții țărani și mahalagii și să contribuie cu luminile lor la așezarea juridică a României Mari. Este vorba de acei avocați cari au ajuns să stăpânească clientela instanțelor judiciare, să îndroucă acea conduită specifică mentalității iudaice — realizarea de beneficii bănești cât mai mari și să aibă în mâinile lor conducerea efectivă a întregii vieți românești, lipsită de exponenții ei legitimi. La toate acestea, se adăoga intervenția asociațiilor oculte — acele societăți mari de industriași și comercianți străini și a populației bogate de origine străină din nouile provincii. Ziarele din Sărindar, sau „Cetatea calomniilor” — toată această presă jidovească a declanșat un formidabil atac de calomnii zgomotoase împotriva mișcării naționaliste — presă care la spate avea întreg Kahalul evreesc secundat și de cozile de topor,¹⁾ cari apărau și organizau la rezistență pe toți aceia cari au intrat în cetatea română în mod fraudulos și mulți din ei n'au putut dovedi nici un act de studii, străin sau autochton.

Și toți acești avocați străini și evrei — alături de marea lor impertinență aveau și însușirea de a nu cunoaște limba tomână, cecece a determinat baroul prim al țării să procedeze și la alcătuirea unui regulament pentru examinarea acestor avocați, stagiați și definitivi, la un examen de cunoașterea limbii române. Dar avocații bucovineni din această categorie — ajutați de oameni politici — au refuzat examenul de limba română.

Avocatul Victor G. Dimitriu, ne povestește în lucrarea sa „Baroul român creștin” un fapt foarte semnificativ. În iarna anului 1933, intrând în barou ca stagiar, a depus jurământul, după ce alți 12 viitori „avocați rumuni”, sfidători, cu pălăriile pe cap, jurau lui Iahve, pe tablele lui Moise, să apere constituția și legile „țării mele” — așteptând și un român creștin — adică autorul — să jure pe ea. „12 năpârci” la 1 Român. Tot V. Dimitriu ne dă un lung tablou de avocații evrei din baroul Ilfov care lucrau cu nume de împrumut, românești, ca acestea câteva: Călin Sima din Cohn Șimon, Deleanu Dan — Zissman Berco, Darie Sandu — Haimovici Sandu, Diaconu Vladimir Aurel — Berman, Iluța P. Gheorghe — Berman Iluța, Pajiște B. — Schoenfeld Bernard,

1) Buna Vestire din 15 Iulie, 1937.

Voronca Ilarie — Eduard Markus, Zaharia Zaharia — Ziegel Vax, Hogaș Carola — Zweifel Carola, Sandu Trotuș — Leibovici Sami, etc.

Și la acești neoași români veneau bieții nevoiași ca să le înlesnească dreptatea după care erau însetoșați.

c) Evreii în fața justiției.

Am cules, la întâmplare, din cronica judiciară a ziarelor, un mănunchiu de fapte, pe anii 1937 și 1938. Pe ecranul acestei vieți, se perindă, ca într'un film fantasmagoric, tot felul de delicvenți — produse ale unei patologii fără vindecare și ale unui instinct de rapacitate de multe ori milenar. Toate aceste evenimente pe cari, cu ușurința noastră caracteristică, le trecem cu vederea sau nu ne dăm osteneala a le ceti vreodată, se referă la toată gama delictelor: falsuri variate în toate domeniile; mituiri, calomnii, șantagii și pornografiile: falimente, concordate și moratorii; furnituri de influențe, de servicii și de obiecte inexistente sau irealizabile; trafic de devize și de contrabande; tri-pouri și proxenetisme; fraude și evaziuni fiscale; pruncucideri și avorturi; incendii pustiitoare puse la cale; intrări frauduloase în cetatea română și în corpurile constituite; organizări subversive și ațâțări la revolte; escrocherii și abuzuri de încredere; etc., etc...

Cercetând cu atenție toate aceste evenimente — precum și cele sintetizate de alții pe anii judiciari 1934, 1937 și 1938 — rămâi cu aceste două convingeri. Întâiu, pe toată această gamă a delictelor contra bunelor moravuri și a legiurilor existente, îi găsim — în unele domenii sută în sută. — ca eroi pe Evrei — Evrei pământeni sau Evrei descălecați peste noapte de prin țări ce i-au zvârlit ca elemente periculoase. Și, în al doilea rând, cu convingerea că toate organele judecătorești ca și poliția judiciară de peste tot întinsul țării par că stau anume la dispoziția acestor Evrei — prin instinct și atavism, infractori și delicvenți. Fiindcă dacă acest neam de oameni formează de-abia 4.20% sau 10% din totalul populației regatului, în 90% din cazuri, ei preocupă justiția statului român cu toate aceste variate formule de înfrângere ale legilor.

Delictele de predilecție ale lor sunt toate acele forme de infrațiuni cari îi pot îmbogăți, repede și fără nici o trudă. Bine înțeles, contrabandele de mărfuri și traficul cu metale nobile și cu devize, falsurile, falimentele, avorturile, comunismul și proxenetismul stau în fruntea tuturor celorlalte. Să ilustrăm cu câteva exemple.

În 1934 — după cronica anului judiciar —¹⁾ în fruntea furnii.

1) În Universul din 6 Ian. 1935, de Ion I. Nedelescu.

sorilor de influențe și de servicii, cu sau fără garanții, stau : Berl Weisman, patronul tuturor traficurilor și asul tuturor învârtelilor de pe coridoarele ministerului apărării naționale : Moritz Finkelstein „invalid de război” și technician al lichidărilor frauduloase de pensii necuvenite : Harry Levy, lichidatorul contravențiilor fiscale ; Frantz Mathias și George Dobrowolski, escroci ai construcțiilor estine și un șir lung de plasatori de portofolii fictive la B. N. R. : Moritz Hart, fabricant de exporturi false ; Solomon Apfelberg, șeful întreprinderii de plăzmut recipisele Casei de Depuneri și un alt șir de vânzători de devize fictive, etc. Și, alături de toți aceștia, vre-o 8—9 Români și câțiva străini delinvenți de mâna doua și a treia.

Alături de atâția evrei —doctori, farmaciști, droghști — și de o periculoasă colecție de haimanale internaționale — toți Greci, de-abia 2 Români, ca negustori de stupefiante — heroină, cocaină și alte ingrediente de natura aceasta.

Matadorii descoperiți ai bursei negre în negoțul clandestin de devize cari subminează valuta țării au fost 14 Evrei și nici unul Român. Tot astfel și în negoțul, ca samsari, al revoluțiilor sociale. De asemenea, în pornografie și în pruncucidere, rămân singuri pe anul acesta : Ocnanu și Aderca au fost chemați la bară să dea socoteală ; Moise Pipergal și Isac Friedman — proaspăt veniți din Galiția — fără drept de a profesa medicina, au fost condamnați. Dar și dentiști fără diplome practicau clandestin meseria. Autorii de incendii pustiitoare în București, la Galați, etc. au fost tot Evrei : Jean Bacalu, Manole Constantinescu, Simon Wasserman, Cornblut, Dvoiris, Solomon Lupu Comisionarul, etc. — tot neoași români. Precum tot neoași sunt și spărgătorii internaționali — Schwartz, Broitman, Levițchi, Weyler, etc.

În anul 1937, din 622 cazuri pentru cari cabinetele de instrucție au dat ordonanțe definitive de trimetere în judecată, 202 au fost pentru Evrei ; din 773 infractori evrei, trimiși în judecata trib. 219 au format ca obiect abuzul de încredere ; 72 escrocherii au fost ale Evreilor și numai 61 au fost comise de creștini ; 18 au fost autori de falimente frauduloase, 5 de șantaje, 18 de delict de calomnie prin presă sau pe alte căi, 17 de dare de mită, 19 de falsuri în acte publice. Și așa mai departe¹⁾.

Pe primul plan al cronicii anului judiciar 1938, stau pirații valutei naționale, în frunte având pe Cagero — Samuel Ieremia Grosz. numit de reprezentanții B. N. R. „sugrumător al economiei naționale” Incepând cu 1937, acest Evreu de prin coclaurile Sighetului, s'a erijat în îndrumător al exportului și importului și distribuitor al

1) Jidani în fața justiției de Ion I. Stoenuș, în Por. Vremii, 1938.

devizelor, prin declarații false de export al petrolului. Tovarăși în aceeași branșă dar cu alt obiect de negoț, ca export de puf, fulgi și pene, piei și cherestea, toți Evrei. Printre aceștia toți, strălucește figura lui Abraham Berg, cu export de cherestea, un rar exemplar: evreu supus american, de naționalitate lituanian, speculând în România și traficând deviza țării prin portul liber Danzig¹).

Traficanții aurului românesc și ai devizelor, precum și toți contrabandiștii cari îi ajutau direct sau indirect — zeci și sute de nume toate evreești. Pe urmă, urmează matadorii devizelor false vândute drept bune, traficanții de autorizații false de export — toate trecute în categoria escrocheriilor epocale. Escrocherii de sezon și diverse altele sunt toate evreești — alături numărându-se numai 3 Români. Mai apar, pe ecranul acestui an judiciar, figuri originale de escroci, ca unul Rappaport — cătușit cu alte 10 nume — având ca obiect de comerț pe ușuratecii de ambe sexe dornici de a se vedea vedete pe firmamentul Hollywoodului sau ca Goldschlaeger, negustor de mărci false „cap de zimbriu” cu care a altoit chiar pe Mateescu—Sinaia cu ½ milion. Și mai apar și negustori de picturi false și de furat — cel mai preferat fiind Bulgăraș pe care l-au editat în serie, ajutați de un mare talentat Dezideriu Hope, etc. Și, apoi, urmează un șir nesfârșit de faliți frauduloși, începând cu Isy Eschenasy al oșelăriilor westfaliene care a reușit să se înapoeze la ghetto-ul de unde a venit cu milioane multe și sfârșind cu falimentul scandalos al societății petrolifere „Coroana” de 14 milioane. Alți, mulți, se ocupau cu bilete de cinema purtând timbru fiscal fals sau cu agenții de transporturi — în fond, simple escrocherii sau cu plâsmuirea de tichete ale căilor ferate din tichete uzate — afacere în care au fost implicați 20 Evrei și de-abia trei slujbași sau ca unul Hochberg care se îndeletnicea cu iscusite mistificări petrolifere dela Aninoasa. S'au mai îndeletnicit cu fabricarea de medici și dentiști falși, ca Leonte Manevici, cu acte de naționalitate măsluite, etc, etc,²) în care era angajat avocatul E. Blumenfeld, agent al U. E. P. prezidată de W. Fildermann, cu vre-o 3000 falsuri, ; etc. În total, se crede că numărul înscrierilor false se ridică la vre-o 130.000.

Tot ce a fost nepermis era comerț de predilecție al acestui popor parazit — în vremuri liniștite și, cu mai multă intensitate, în vremuri grele. Comerțul de contrabandă este medalia ce o poartă cu mândrie acești Evrei. Au făcut contrabandă de blănuri fine și în mari cantități; aduceau mătăsuri și zaharină din Palestina; sau alte manufacturi și galanterii din Ungaria; vanilie, ciorapi de mătase, panglici

¹ și ²) Anul 1938 judiciar de Ion I. Nedelescu — Univ. 8 Jan. 1938.

nasturi, dantele, ciorapi, încălțăminte, unelte de măsurat, sau mă-tăsuri și postavuri și resturi de pânze din Cehoslovacia, importân-du-le pe acestea din urmă drept cârpe pentru fabricarea hârtiei, în reali-tate, spre a fi desfăcute pe piață ca atare; etc. etc.

Oradea Mare, Satu Mare, Cernăuții erau marile burse ale contra-bandei. Prin aceste puncte — și mai puțin prin altele — ieșeau mărfurile și devizele de contrabandă. Cernăuții erau marele cartier unde se întâlneau Evreii din Ardeal, Basarabia și Bucovina pentru trecerea clandestină prin Constanța a pieilor de mânz și a altor mărfuri oprite la export sau supuse regimului devizelor. Constanța era și ea o poartă mare a contrabandelor. Printre mulți, Evreul Alf. Bergesen făcea contra-bandă de arme pe vasul Lola. Fraudele și evaziile fixcale ale pașapor-tarilor în acest port se făceau în stil mare.

Satu Mare era adevăratul raiu al contrabandei. Nicăieri — spune un cronicar — contrabandiștii nu găsesc un teren de activitate mai prielnic ca în regiunea graniței — dela Halmei până la Vișeu de sus, adică toată partea dinspre Cehoslovacia. Locuitorii din satele sărace sunt angajați de Evrei și cad victime tot ei. — împușcați sau condamnați. Prin 1932, un mare șnapan în ale contrabandei de țesături de bum-bac și de mătase era Lebi Pinkas Raul.¹⁾ Alături de camătă în Ma-ramureș, a doua plagă este contrabanda exercitată de „lupii de noapte” — Evreii. Aceștia s’au instalat în fiecare sat, din care au făcut o pu-ternică citadelă de contrabandă, pe câtă vreme, în orașe, este aranjată organizația centrală, folosindu-se de cele mai ingenioase sisteme — ca bănci, cabinete medicale, societăți de transport sau de binefacere pentru Evreii rătăcitori, etc., iar marele contrabandist care finanțează afa-cerea rămâne pentru cei mai mulți colaboratori un mare necunoscut. Singurii cari suferă toate rigorile legii și spaima sunt bieții Români, plătiți către 40—100 lei, ca să treacă de două ori Tisa, dar primesc răsplata numai după ce au depus Evreului granița mărfii. Numai ei plătesc și numai ei suferă. Țara Oașului — bântuită de sărăcie, mizerie, boli secerătoare și întunec — are ca singură ocupație contra-banda în serviciul Ovreilor, cari îi plătesc cu câte 20 lei sau cu un pahar de spirt și pentru atâta câștig înfruntă întunecul nopții și gloanțele ucigătoare sau sunt descoperiți și măresc numărul întenni-țaților. Singurul miraj de îmbogățire care mai atrage pe străini sunt apele minerale și aceste contrabande.

Bursa neagră de mărfuri și de devize au fost singura unde s’au cotate toate valorile materiale sau hărțile valori și metalele nobile. Banca Națională și statul, ca și particularii, suferă, anual, pagube

1) N. Iliescu în Buna Vestire, 1936: In zona contrabandiștilor maramureșeni.

ce se cifrează la mii de milioane. Nu s'a încumetat nimeni până astăzi să ne înfățișeze asemenea calcule. Falsurile la import și export de mărfuri și contrabanda de aur au îmbogățit serii necurmate de șnapani — pământeni și internaționali. În această categorie, au făcut răsunet ani de-a rândul, figuri ca Moise Șaraga, Grosz Cagero, Cantalup, Moritz Har, Iosif Grunberg, banda Isvoranu dela Bacău, sau acea organizată de modesta băncuță Gârleşteanu et Co. Zaharia; ca supuși cehoslovaci, Weiss și Katz cari făceau, nesupărați, naveta România-Apus cu gemantanele doidora de aur; sau ca firma evreiască Errster care, într'un singur an, a trecut peste graniță aproape 1000 kg. aur cules sau ca Nuhăm Atațchi cu cantități uriașe de pietre prețioase sau ca unul Cornel Popp — de pela găuzarii din regiunea auriferă a Moților; Haim Weinberger care transporta aur cu mașina dela Borș la Viena sau ca rabinul Ervin Goldstein din jud. Huniedoara.

Indeletnicirea cu fraudarea statului și a B. N. R. prin export clandestin de devize este cea mai preferată de Evrei. Bucovina stă, în această privință, în fruntea țării. Prin declarații false la export și import de mărfuri, ei realizau un plus considerabil de devize pe care le speculau savant la Bursa neagră. Iată câteva ilustrații: șca. daloasa afacere a soc. „Comerț Mondial,” sau a pașaportarilor S. Tescher-Cluj și Gherson Fang-Cernăuți sau uriașa afacere de export clandestin de piei fulgi și puf a lui Solo Weingarten sau aceea a Rabinului Selter și Gottlieb din Cernăuți cari au inaugurat contravențiile la legea devizelor: sau a lui Dr. Ottenbreit care opera export clandestin de devize cu cecuri false sau fără acoperire: sau aceea cu exportul de ouă; sau ca banda firmelor Moscovici-Budapesta, Kemeny-Solonta, Phoebus, Sohodol, Carmien, Weiss din Oradea, etc., etc. O altă bandă din Oradea opera cu cecuri emise în Elveția, Anglia și America pe cari le treceau clandestin în țară, iar de aci, după ce serviseră la anumite plăși, le treceau firmelor brăilene „Heilpern”, Kugel, Salmanovici și Dreyfus, precum și „Sodak” au păgubit B. N. R. cu devize de câteva sute de milioane; sau frații Levy fabricanții de alabastru din Turda; etc. din nou peste graniță, afacere după care au beneficiat peste 65 case comerciale.

Ei sunt falsificatori prin excelență. Falsifică polițe, chitanțe, cecuri — prin asemenea cecuri asupra Vienei, Parisului, Cracoviei și Varșoviei au păgubit cu vreo 50 milioane zeci de comercianți și industriași sau cu multe milioane, alții, B. N. R.; sau falsifică acceptate, certificate de opțiune — ca la prefectura din Cernăuți — șef al bandei fiind unul Samuel Linder; sau se servesc de fantezii ca să achiziționeze și să vândă terenuri petrolifere; sau falsifică bilete de liberă petrecere, șef al bandei fiind Moritz Wexler-gazetarul Puiu Vereea;

sau falsifică petițiile sătenilor nevoiași ca să le ia lemnul de chereștea pe preț de nimica, ca acel Herman Birkenfeld din Șipotetele Sucevii care a câștigat, în acest fel, circa 10 milioane; sau falsifică diplome pentru toți câți auziseră probabil de existența unor facultăți de medicină pela Paris, Modena, Bologna, etc., șef al bandei fiind Leonte Manevici; sau falsifică acte de naționalitate română, în frunte cu unul Rebengiuc, fost notar; sau coli timbrate de 1000 și 2000 lei, pe cari le plasau samsarii evrei; sau își fabrică o pecetie specială „ponson”, ca acel bijutier Abramovici care își marca singur mărfurile din galantar; sau măsluiesc facturile de import, realizând un tarif uriaș de devize — ca banda Nador-Schwartz-Metch & Co., operând chiar pe sălile ministerului; sau falsificau opere de artă, precum am mai spus-o; etc.

Falimentele, escrocheriile și abuzurile de încredere li sunt hrana de toate zilele: Nathan Wachtel, Enrico Ehrlich, Aron Weiss, etc. sunt marii eroi ai ecranului judiciar. Marii incendiatori dela Galați, Buzău, București, etc., sunt toți Evrei. Tripourile sunt ale lor: cele dela marile cazinouri, din str. Filipescu 57, din calea Călărașilor — aceasta se dădea drept o asociație culturală, evreiască, bucurându-se de privilegiul persoanelor juridice. Tot așa și marile case de toleranță, ca și comerțul de carne vie.

Falsificatorii de monede — lei și dolari sunt Evrei. Unii își aveau fabrica la Borșa-Sălaj, cu sucursală la Prodănești-Zalău și Hida — toți membrii bandei, mari negustori pe piața Clujului și a Șimleului. Alții își aveau alta în Șimleiu, de unde treceau în Cehoslovacia ca să aducă în schimb valuta forte sau cumpărau — prin negustori mișiți printre cari se aflau și rabini — toate produsele țărănești, contra bani falși. Evrei polonezi fabricau dolari americani.

Toți traficantii spirtului negru cari au păbugit statul cu miliarde, ca și toți traficantii spirtului metilic, cari au pricinuit atâtea morți, au fost Evrei. Multe din procesele acestea erau încă în continuare în 1937. Numai doi din acești spirtari: Löbel și Triton au fost condamnați la 961 milioane, iar din lotul dela fabrica de spirt dela Uzun — proprietatea contesei Clementina Mikes — au fost condamnați definitiv 15 inși — toți Evrei.¹⁾ Sau ca Grün Melchior din Gherla, condamnat la 90 mil., etc.

Toate organele judecătorești stau ocupate numai cu înfrângeri ale legilor pricinuite de Evrei — în cari nu intră neînțelegerile unde amândouă părțile sunt Evrei și cari se judecă la tribunalele lor aflătoare până în cele mai umile târguri și târgușoare. Iată de o pildă, din vre-o

1) Din datele culese la întâmplare din cronica judiciară a anilor 1937 și 1938

4300 procese pe roluri examinate, 2176 sunt, între părți formate din Români, 2096 între Evrei și creștini și numai 26 în care ambele părți sunt Evrei.¹⁾ Dar când procesele sunt importante și nu găsesc dezlegare la tribunalele lor naționale, atunci lucrurile au loc în feiul acesta: la toate cele 5 secții ale Trib. Ilfov, cele două de comerț și la aceea de notariat, au fost pe roluri de judecată, în 1938, 7565 pricini penale: în 5998 cazuri, erau implicați exclusiv Evrei; în 1207, Evreii nu lipseau, fiind în majoritate uneori și, de-abia în 360, delicvenții au fost toți Români — toți implicați în găinării și crime sub imperiul alcoolului evreesc²⁾.

Încă una din infrațiunile care, zi de zi, surpă tăria neamului și ființa statului este crima avorturilor practică în majoritate zdrobitoare de Evrei. Am cunoscut și am auzit de medici evrei cari nu se îndeletnicesc cu altceva decât cu practica avorturilor — 99% rămase nesancționate. Dacă socotim pe perioada 1931—1938 condamnățiunile suferite de medici pentru avorturi, avem 18 medici Evrei la 5 Români și 7 străini³⁾.

În sfârșit, activitatea de subminare a ordinii în stat prin spionaj și comunism a fost și este o îndeletnicire specific evreiască. Din 69000 ani condamnări în decursul anilor și din 6840 pe 1937, în Basarabia, 98% s'au dat Evreilor pentru spionaj și comunism în favoarea Sovietelor și nici unui Moldovean.⁴⁾ Faptul acesta are loc și la Cernăuți, unde, din 3146 diverse crime și infrațiuni penale pe 1936, dintre cei identificați, majoritatea absolută, o formează minoritarii și în deosebi Evreii.⁵⁾ Știm, din cele de mai sus, că, în toate procesele comuniste, erau implicați numai străini — puțini — și restul toți Evrei.

Prin toate cele expuse până aci, se confirmă marele adevăr — toată magistratura țării cu toate organele ei anexe și cari ne costă anual miliarde de lei și o activitate de surmenaj la toți slujbașii, toate acestea stau la dispoziția unui popor, sută în sută, refractar oricărei ordine stabilite și, prin definiție și îndeletnicire, delicvent.

1) Dr. I. Rădulescu — Iuda în subterană în Por. Vremii din 3 Oct. 1938. 2) Pacostea iudaică în Por. Vremii din 5 Ian. 1939. 3) „Medicii evrei țin recordul în practica avorturilor” în Por. Vremii din 30 Sept. 1938. 4) „Basarabia în anul care a trecut” în Univ. din 3 Ian. 1938. 5) „Criminalitatea în Cernăuți” în Univ. din 10 April, 1937.

CAP. III.

FINANȚE, POLITICA CREDITULUI ȘI VENITUL NAȚIONAL PE GRUPURI ETNICE

În cele ce urmează, vom urmări mijloacele ce ne-au stat la îndemână ca să facem față puterii financiare și organizației de credit iudaice ca și toți factorii cari au favorizat pe Evrei ca să ne țină în robia lor. Cunoaștem cu toții importanța funcțiunii social-economice a băncilor. Dar această înaltă funcțiune a fost pervertită și mare parte din bănci și-au angajat capitalurile formate în bună parte din modestele economii ale depunătorilor în operațiuni cu totul străine de natura unei instituții de credit. În epoca 1918 — 1929, multe bănci erau înființate de oricine, fără a risca averi sau prestigiu, avea curajul să gonească capitaluri cât mai numeroase și să le plaseze cu dobânzi cât de mari, fără a se gândi la urmări ce nu întârziiau să se producă în mod fatal. În fruntea acestor bănci, se situază multe din cele evreești — câteva din cele mari, ca Marmorosch Blank, Bercovici, etc.

a) Instituții de credit.

I. Bănci și funcțiunea C. S. B.

În 1928, funcționau un număr de 1122 bănci — mari și mici, cele mai multe mici, 227 din ele neavând capital mai mare de 1 milion. Dăm două tablouri, din cari se vor desprinde două lucruri: puterea financiară a băncilor pe naționalități, precum și pierderea încrederii publicului în anumite așezăminte de depozit, în urma marelui dezastru din 1929. Așa că, pe câtă vreme, în 1929, depunerile, la bănci românești, atingeau 27,70 %, în 1936, acestea ating 59,55 %.

Spre finele secolului XIX, camăta evreiască distrusese clasa boie-

Tabloul I : Bănci viabile — centrale și sucursale — existente la 31 Dec. 1936 — în mii lei :

Provincii	românești		Evrecești și mixte				Germane				Ungurești	Diverse	Totaluri					
	Românești	Ivrecești	Evr. rom.		Evr. Mag.	Germane												
			Evr. rom.	Evr. Mag.		Evr. rom.	Evr. Mag.	Ung.	Ital.	Divers.								
Transilvania	37	554.634	8	182.000	2	65.000	8	159.600	14	371.200	2	48.000	3	153.000	—	76	1533434	
Basarabia	3	260.566	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	60566	
Bucovina	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30000	
Vechiul Regat	52	722.021	4	24.990	1	101/2.0	00	—	—	—	—	—	—	—	—	57	757011	
Provincia	92	1.377.221	12	206.990	3	75.000	8	159.600	14	371.200	2	48.000	5	153.000	7	137	2381011	
București	38	3.480.579	18	—	—	—	—	—	1	221.500	2	48.000	5	153.000	1	30000	200	
Totaluri	130	4.817.800	30	—	3	75.000	8	159.600	15	592.700	—	48.000	—	153.000	—	722260	337	
%		61.72 %		15.46 %		0.96 %		2.04 %		7.59 %		0.62 %		1.96 %		9.65 %		100 %

Tabloul II : Bănci existente în Ardeal în 1940 — regiunea cedată și în 1941 în toată țara 1) :

	Românești	Ivrecești	Evr.-mixte	Germ.	Germ.-rom.	Ung.	Ital.	Elv.	Divers.	Totaluri
Bucovina	3	35200	2	692	—	—	—	—	—	5
Dobrogea	5	28421	—	—	—	—	—	—	—	6
Moldova	41	219007	27	17875	1	3500	—	—	—	69
Muntenia	52	361767	1	2000	—	—	—	—	—	53
Oltenia	82	331890	—	—	—	—	—	—	—	365767
Banat	20	108400	1	500	2	32000	23	93512	3	4332
Transilv.	87	1556957	14	16107	15	201600	17	401480	—	45454943
București	51	1068892	20	275072	—	—	—	—	—	38375
Total	241	2425134	65	314245	18	237100	43	1154992	4	1404332
										12000
										46514943
										35575
										1175000
										16500
										44681468
										7021502

1) În acest tablou sunt trecute băncile românești, precum și sucursale ale băncilor românești cu sediul principal în țară: 36 bănci cu un capital de 275.975.000 și 4 sucursale (Banca Rom. și de Credit Român, Victoria-Arad și Albina Sibiu) cu capital de 830.225.000. Și mai sunt trecute bănci cu caracter minoritar rămase în teritoriile cedate Ungariei, cu capital de 509.865.500 lei.

rească, căreia ultima lovitură i-a dat-o legea exproprierii. După întregirea hotarelor, aceiași camătă avea de îndeplinit o a doua misiune : distrugerea clasei țărănești și a celei mijlocii. Inginerul N. Arcadi stabilea că, din un capital bancar de 9400 mil. lei, Românii au deținut de abea 1400 mil. — 14 %, iar Evreii 6300 mil. — 67 %. La aceste 6300 mil. dacă adăugăm 10560 mil. depuneri în 1929, avem o forță capitalistă de 16860 mil., la care se adaugă reescontul B. N. R., pe care nu-l cunoaștem și capitalul comercial și industrial propriu. Banca L. Bercovici

I											Depuneri spre fructificare la	
Provincii	Bănci românești		Bănci evreiești și mixte						Bănci germane			
			evreiești		evreo-române		evreo-maghiare					
Vechiul Regat.	2923967	—	1380051	—	133727	—	—	—	—	—	—	—
București . . .	2067128	—	5061144	—	—	—	—	—	—	133	—	—
Transilvania . .	3368669	—	2814977	—	217910	—	424267	—	4464229	—	—	—
Bucovina . . .	145251	—	447038	—	—	—	—	—	155664	—	—	—
Basarabia . . .	201688	—	81304	—	—	—	—	—	17417	—	—	—
Total . . .	8707705	27.70	9784514	30.80	351637	1.55	424267	1.35	4637443	14.65	—	—

II											Depuneri spre fructificare la 31 Dec.	
Vechiul Regat . .	201245	22.15	80712	9.87	51235	5.63	—	—	—	—	—	—
București . . .	1413309	47.79	785563	26.67	—	—	—	—	—	—	—	—
Transilvania . .	446419	22.70	576992	29.35	—	—	54439	2.77	—	—	—	—
Bucovina . . .	100896	31.80	181363	57.17	—	—	—	—	—	—	—	—
Basarabia . . .	85948	43.93	59409	30.36	—	—	—	—	—	—	—	—
Total . . .	2247817	35.42	1687039	26.58	51235	0.82	54439	0.86	—	—	—	—

a înregistrat, în 1931, numai 1 depuneri 200 mil. lei ; B-ca Marmorosch, în Oct. 1931, un activ de 4063 mil. la un pasiv de 3729 mil. și, cu aceste registre, s'a înfățișat la secția I-a trib. comercial Ilfov pentru concordat.

1) In diversii" la tabloul I, intră bănci slovace cu 15.111.000 ; armenesti cu 194.000 ; ruso-române cu 63.000 ; ruso-ucrainene cu 14.727.000 ; polone cu 19.673.000 ;

Luându-se în considerare că instituția de credit, în condițiuni normale, asigură liniștea socială și o nezdruccinată dezvoltare a statului, s'a ajuns la principiul că instituția trebuie să fie sustrasă de sub autoritatea apucăturilor de gangsteri și trădători — agenți ai capitalului vagabond, cum îi numește A. C. Cuza. Astfel, a luat ființă Consiliul Superior Bancar — C. S. B., ca auxiliar al B. N. R., controlului căruia au fost supuse băncile și casele de schimb cari fac operațiuni de bancă, excepându-se marile așezăminte cari ființează pe bază de legi speciale.

31 Dec. 1929, în mii lei :

Bănci germano-săsești		Bănci ungurești		Diverse ¹⁾		B. N. R. în recipise la vedere		C. E. C.		Totaluri generale
—	—	—	—	64024	—	—	—	—	—	4501769
—	—	—	—	3595997	—	—	—	—	—	10724402
—	—	3442873	—	—	—	—	—	—	—	15416251
—	—	—	—	34410	—	—	—	—	—	782263
—	—	—	—	12561	—	—	—	—	—	312970
—	—	3442873	10.80	4389318	13.15	—	—	—	—	31737755

1936 în mii lei, la bănci și instituții :

—	—	—	—	—	—	272610	29.95	304346	33.44	910148
11296	6.38	—	—	5167	0.19	50582	1.71	687865	23.26	2956782
434696	22.10	313053	15.92	7999	0.42	56235	2.86	76323	3.88	1966156
—	—	—	—	—	—	16814	5.30	18182	5.73	317255
438	0.22	—	—	738	0.38	25944	13.26	23187	11.85	195664
446430	7.03	313053	4.93	13904	0.22	428185	6.65	1109903	17.49	6346005

Acest organ a silit pe unele instituții să lichideze — precum a hotărât în Iulie 1938, lichidarea tuturor tovarășiilor cooperative de împrumut și de păstrare evrești din Basarabia, cari cumpărau pro-

28.256.000; rom.-germane cu 468.457.000; sârbești cu 168.729.000; ruso-evrești cu evreo-bulgare cu 382.000.

dusele pe preț derizoriu și monopolizau vânzarea întregii producțiuni agricole — pe altele să fuzioneze sau să-și întărească existența. Dar și sub acest regim, Evreii și străinii au știut cum să tragă foloase, mai ales că au avut ajutoare masive dela statele tutelare.

Au suferit, însă, zguduiri adânci băncile românești — mici și mijlocii, în deosebi cele țărănești, întemeiate de țărani din Ardeal și Banat, unde n'a existat o rețea de credit național. 1) Odată cu legea de asanare a datoriilor agricole și urbane din 1934, B. N. R. a creat, în 1937, bănci în acele centre unde au dispărut ca urmare a crizei, precum și institute naționale de credit : agricol — Bmac, care își începe activitatea la 1 Mai 1938, meșteșugăresc și aurifer-metalifer, participând cu suma de 74.250.00000 lei, precum a acordat și cooperăției un credit de 169,500.000 lei, datorită căruia s'au asanat mare parte din băncile populare și a îmbinat acțiunea de credit a băncilor locale comerciale cu aceea a instituțiilor cooperatiste, pentru ca, astfel, să se poată împărtași satele cele mai îndepărtate și mica burghezie a târgurilor.

Am dat la pag. 444—45, două tablouri, din cari cetitorul va trage încheierile ce se impun.

Câteva mari bănci românești se înființează în această perioadă. B-ca Urbană cu sucursale la Cernăuți, Constanța și Giurgiu ; B-ca Centrală de industrie și comerț, din Cluj, care, în 1918, a contribuit la naționalizarea și fondarea unor fabrici și case comerciale, ca Industria sârmei și Fabrica de sticlă din Turda — o mândrie a industriei naționale, unde lucrează 95% Români. 2) Din inițiativa laudabilă a lui Mitiță Constantinescu, s'a întemeiat, în 1938, B-ca Nordului, ca institut de credit pur românesc, cu sediul la Cernăuți, la a cărei înființare au participat și Fondul bisericesc ortodox și S. N. C. I., umplându-se, astfel, un mare gol într'un centru unde toate instituțiile de credit — majoritare și românești — sprijineau mai ales comerțul de import-export deținut de străini.

În legătură cu comerțul de bancă, stă profesiunea de contabil care formează osatura aparatului funcționăresc bancar, întinzându-se până la gradul de contabili stagiați, autorizați și experți. Până în 1936,

1) După Sofronie Roșca și Aurel Iordăchescu — Bănci românești, bănci maritate între 1934—1937. Transilvania și Banatul cu 30.70% din populația țării avea în 1934, 40.70% bănci, în 1937—42%. În 1934, erau, pe întreaga țară, 1 bancă la 17.891 loc., iar în 1937, 1 la 20.919, aceste două provincii aveau, respectiv : 1 la 33.502 și 1 la 15.288. Românii cu 64% din uopulație au posedat numai 34.60% bănci, minoritarii în proporție inversate. Totalul activului ca putere de credit bancar al elementului etnic românesc, din aceste două provincii, era, în 1937, abia de 24.20%, iar totalul pierderilor suferite, inclusiv conversiunea a fost pentru Români de 43.20%. Între 1934-937, activul băncilor românești scade cu 14.19%, plasamentele cu 3.70% și creditorii cu 10.50%, pe câtă vreme la băncile minoritare, avem proporții crescătoare de — respectiv : 16.90%, 32.20% și 60.90%. 2) Univ. din 9 April. 1931. Astăzi își are sediul la Turda.

Evreii aveau conducerea acestei organizațiunii. Reacțiunea s'a produs în 1938 când au fost aleși în comitet numai alaciști și s'a venit cu decretul de revizuire a cetățeniei, în virtutea căruia au fost dați afară toți vânzătorii din magazine cari învățaseră să răsfoiască registrele și țineau la o parte pe tinerii titrați români. Din 3623 contabili revizuibili, 2143 erau evrei ¹⁾.

2. Bursa de efecte și de mărfuri.

Bursa se deschide la ordinul lor și se închide de asemenea. Nimica nu mișcă fără o dispoziție evreiască. Scrisurile și acțiunile, rentele și toate devizele, valuta națională, urcă sau coboară după voia lor și după interesele lor. După cum maestrul iudeu, nevăzut dar temut, mișcă bagheta, totul începe să miște sau să moară. Și, după orice mișcare, urmează dezastre — dezastre naționale și îmbogățiri evrești. Și pe câtă vreme, departe, pe câmpurile de luptă, arma dușmană seceră viețile scumpe ale tinerilor noștri, apărători de hotare și clăditori de țară, Evreii distrug economia națională prin lovituri de bursă. ²⁾ Alături de bursa oficială, operează bursa neagră instalată în fiecare colț de stradă, la fiecare masă de cafea, la orice tarabă — bursa neagră mai cumplită ca cea mai grea armă pe câmpul de luptă, mai distrugătoare ca orice epidemie, mai amenințătoare ca orice moarte. Ea seamănă în urma ei panica, este născătoare de neliniști sociale, slăbește tăria noastră de rezistență mai rău ca orice armată de ocupație, zdruncinând și frontul cel mai tare din fața dușmanului. Au traficant cu coroane și ruble false tipărite pe furis, în atâtea tiparnițe de unde le aduceau, tiptil, cu sacii, cu lăzile, prin buzunare, prin granițele noastre slab păzite și le valorificau la băncile evrești, în frunte cu Marmarosch Blank ²⁾.

Bursa este stăpânită de ei. Ea numără 142 mijlocitori, dintre cari 3 Români și 139 Evrei — scria Virginio Gayda în Giornale d'Italia din Ian. 1938. Din 11 agenții oficiale în 1940, 5 erau românești. Iar din 118 remizieri — cari mânuiau și devizele — 108 erau Evrei. În cursul anilor 1940/41, toți au fost radiați din organizație. Iată, organele cari mișcă tot negoțul de valori — efecte, acțiuni, scrisuri, obligații, rente, precum și tot schimbul de monede și de devize.

Bursa de cereale din Brăila (ca și cele din Constanța și Galați) numără mijlocitori oficiali: 3 Români, 2 Evrei și 1 Bulgar; pe lângă fiecare mijlocitor oficial român sau creștin, lucrează 2—3 remizieri evrei. Remizierii sunt: 15 Evrei și 2 Greci — cei mai mulți pașaportari. Casele de export fiind toate evrești, Românii lucrează numai prin interpuși evrei.

1) Vezi Por. Vremii din 29 Martie 1938. 2) Inginerul Silviu Florescu, în Por. Vremii din 7 Oct. 1937.

3. *Muntele de Pietate.*

Inființat în 1903, și reorganizat în 1937 sub numele de Casă de păstrare pe amanet, a fost ani lungi, speculat de nenumăratele prăvălii jidovești cari încercuiau nemilos această casă numită de ajutor, ¹⁾ ceeace, însă, astăzi nu mai poate avea loc.

4. *Banca de credit a meseriașilor.*

Rămâne închisă oricărei speculații evrești. Intemeiată în 1938, a acordat, în 1939, credite în valoare de lei 284009160, din cari 36.94% împrumuturi de investiție și 63.06% împrumuturi de producție. Împrumuturile de finanțare a comenzilor de stat s'au ridicat la suma de lei 162,662,860 lei. Au fost sprijinite 54 categorii de meseriași, în total 891 persoane și 45 bănci și cooperative. Printre debitori, nu există nici un Evreu. Din realizările mai importante, sunt de semnalat înzestrările cu mașini și unelte a patru cooperative din Orhei, București, Tg. Mureș și Vașcău-Bihor în plină regiune a Moșilor. Toată clientela este curat românească, cu puține excepții ²⁾.

5. *Credite funciare.*

Nu cunoștem operațiunile acestor instituții pe categorii etnice de debitori. Dar dacă Evreii n'au contribuit cu nici o cărămidă la constituirea acestor societăți cari au apărat dârz proprietatea rurală și orașenească de înstrăinare în mâini mai ales evrești, în schimb ei au beneficiat larg de binefacerile acestora. Și aceasta pe două căi: au speculat scrisurile hipotecare oridecâteori au găsit de cuviință și au speculat, înscriindu-se ca hipotecași. Fiindcă Evreii, dacă își ipotecau casele, o făceau aceasta ca să speculeze sumele obținute ca împrumut pe care l achitau în rate ridicole, aceasta pe cel puțin 20 ani. Și de aceea, au dat buzna în Creditul Funciar Urban, în așa măsură că s'a produs prin 1938, o reacțiune dârză și laudabilă din partea conducerii împotriva Evreilor, recomandați cu insistență de cele mai înalte foruri. După cele scrise de C. D. Dimitriu — președintele consiliului de administrație, — instituția administrează, astăzi, cca 300 imobile evrești trecute în patrimoniul statului, iar scrisurile în circulație se ridică — în Iunie 1940 — la suma de 2.020.602.225 lei. ³⁾ Nu știm ce valoare au

1) Muntele de Pietate — Monte de Pietà a fost înființat de călugărul Barbara din Tesin, cu banii adunați din mila aproapelui pentru sărăcimea care zălogea ceva fără dobândă. Univ. din 17 Oct. 1937 de E. Hași Mosco. 2) Vezi Darea de seamă a băncii din 1939. 3) Vezi Gazeta Cărților, a XI, no. 15—16/942.

atins ipotecile proprietății evrești la amândouă creditele urbane — nici la cel rural.

6. *Cooperativele românești, minoritare și evrești.*

Mițită Constantinescu, în expunerea de motive a legii, formula crezul cooperăției în acest fel : „Cooperăția este marea religie națională închinată izbăvirii neamului nostru, ea cere jertfe și avânt. Fără acest sacerdotiu al conștiinței și al acțiunii, nimic nu se poate face și el trebuie să fie flacăra sfântă care să călăuzească mucenicia operatorului. În acest țel și cu acest suflet, cooperăția va învinge”.

Cu acest crez, mișcarea cooperatistă a putut să numere 7993 cooperative, cu 1453127 membri și cu un total de mijloace de exploatare de 7887522000 lei. Redăm aci alăturatul tablou cu situația mișcării cooperatiste pe anul 1938.

Specia cea mai valoroasă rămâne banca populară, care îndeplinește două funcțiuni, deodată : învață pe țăran și pe mahalagiu să-și plaseze micile economii la organismul cooperatist și, în al doilea rând, devine el însuși debitor, putând, astfel, să facă investiții noi, să-și mărească inventarul vechiu, să-și valorifice produsele sau să-și mărească moșia.

Rezultatele ar fi fost mari — așa cum au crezut marii începători și a crezut Mițită Constantinescu, precum și cum au avut lucrurile în alte țări, unde s'a reușit a se micșora puterea parazitului și a speculatorului dar, la noi, au avut loc, imixtiuni ale politicianilor și ale statului, ceea ce i-a slăbit puterile și organizarea, fiindcă s'a deplasat centrul de gravitate de pe plan economic și educativ pe cel politic. S'a admis, iarăși, ca multe instituții să lucreze cu intermediari evrei. Insuși cooperatul și-a schimbat atitudinea de misionar în aceea de slujbaș, negustor și, pe alocuri, speculator. Cooperăția s'a bucurat de privilegiu importante egale cu monopolul, ca crearea de topitorii și industrie pentru prelucrarea firelor de cânepă și în, drept exclusiv de aprovizionare a armatei cu cereale, sau, în parte, a populației țărănești cu bumbacuri, scutite de taxe și de impozite, etc...

În 1934, pagubele cooperativelor se ridicau la peste 2 miliarde. Din referatul insp. g-ral G. Leonte al B. N. R., reies pierderi de 2035100000 lei la toate băncile populare. Pierderile în capital și rezerve sunt : în Ardeal de 70.14%, în Basarabia de 61.42%, în Bucovina de 96.90%, iar în Vechiul Regat de 70.54; în depuneri, creditorii și reescont la alte bănci, respectiv ; 45%, 25%, 42% și 45%. Totalul datoriiilor agricole se ridică, în Ardeal, la circa 15200 mil. lei, dintre cari 2 mld. — 12% la băncile populare.

Au existat, totuși, și există încă, pe alocuri, instituțiuni cooperatiste ce viitorimea le va avea ca model și ele ne îndreptățesc și ne nutresc speranțele în credința că vor fi un factor de biruință ¹⁾.

N. Iorga scria în această privință : „Ce jucărie n'am făcut și din acest instrument magic al cooperăției. Dela filantropia adânc onestă a unui Raiffeisen, preocupat înainte de toate de probleme morale, am ajuns la cooperăția dominată de stat, adică de partide și de cooperăție în care vulpea cămătărească din sate prezintă neinteligibil bilanțuri, de o contabilitate perfectă, găștelor țărănești, cari iau drept câștig paguba dibaciu înfășurată în cifre ” Profesorul Ștefan C. Ioan spunea — cu drept cuvânt — că cooperăția naște din entuziasm și nu poate trăi decât din libertate, urmând a se adăogi : și în'lorește din cinste.

Dacă la noi cooperăția n'a dat pe deăntregul roadele așteptate, în schimb, cooperativele curat evreești au urmărit un scop și l-au și atins întocmai. Multe din ele au existat înainte de 1918, dar organizarea și dirijarea activității ca și finanțarea lor s'a făcut mai intens cu sprijinul patrimonial al marilor societăți pan-evreești : A. J. R. F. și J. C. A.

În 1930 existau, la noi, 98 unități de credit mărunț prin sate și orașe, populate în bună parte de Evrei : 42 în Basarabia, 29 în Muntenia, 14 în Bucovina, 10 în Transilvania (Maramureș și Crișana) și 3 în Muntenia (în București, Ploești și Buzău). Aceste 98 unități numărau 67.743 asociați : negustori 28.460, meseriași 20.261, agricultori 4.313 și diverși 14.789. Mijloacele de cari dispuneau se ridicau la 540.588.046, din cari 147.939.212 participare a A. J. R. F. Pe 1929, s'au acordat credite de aproape 1 miliard de lei. În 1933, existau în Basarabia, la cele 42 unități cooperative, 22891 asociați, iar sumele împrumutate se cifrau la 139.367.752 — cu medie de 9156 pe asociat.

Scopul acestei mișcări era de „a susține cu toate mijloacele industrializarea, comercializarea, valorificarea produselor, ușurând și participând la facerea instalațiilor necesare și la funcționarea lor în regulă.” Nu se acorda nici un dividend asociaților. Numai prin aceste cooperative, coloniile evreești din Soroca și Bălți monopolizau industrializarea floarei soarelui prelucrată în întregime în fabricile lor de ulei. Au

1) Prima bancă populară a luat ființă în jud. Buzău în 1891; în 1898, erau 10 unități; în 1903, 994, iar 10 ani după aplicarea legii băncilor populare a lui Spiru Haret, funcționau 2.901 unități cu un capital de lei aur 107.142.203. În 1932, erau : 4.695 bănci populare românești cu un capital de lei 1.978.752.000 și 546 minoritare cu capital de lei 51.181.000, cu fonduri de rezervă și altele de 1.256.247.000, cu credite de 2.902.544.000 și depuneri spre fructificare de lei 1.480.703.000 — adică un total de mijloace de lucru de 7.669.427.000 lei, cu un număr de membri români 969.453 și minoritari 130.493 — adică un total de 1.099.946. 2) Este demn de semnalat organizarea comunei Topoloveni, unde a născut, în 1914, prima cooperativă viticolă a lui Mihalache „Cârcinoul”, care, cu timpul, s'a dezvoltat și diferențiat. Roadele sunt prețioase. Alta este „Uniunea Oierilor din întreaga Țară” din Poiana-Sibiu, etc.

Situația C. E. C. (în mii)		1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	Totaluri
1	Depunători de economii . . .	14.9	56.4	84.1	111.3	150.0	192.2	266.8	321.2	361.9	378.1	1936.9
2	Depuneri : în economii . . .	60000	80000	140000	170000	220000	270000	380000	390000	320000	330000	2360000
	în cecuri	—	—	20000	60000	90000	120000	140000	150000	210000	210000	990000
3	Num. titulari de cont C.E.C.	—	—	1.2	3.3	4.5	110000	7.3	8.3	9.1	9.3	48.8
4	Mișcarea graț la a cecurilor .	—	—	180000	317000	540000	5.8	1029000	1075000	1200000	1134000	60870000
5	Plasamente : în efecte . . .	40000	40000	50000	60000	60000	7730000	90000	90000	90000	170000	770000
	în imprumut	30000	30000	70000	100000	120000	80000	230000	250000	370000	290000	1640000
6	Evoluția disponibilului . . .	4000	20000	40000	800.000	140000	1500000	220000	2150000	1600000	1000000	11650000

Situația cooperativelor pe 1938 [*] (în m i)		Cooperative orașenești						Cooperative sătești :						Totaluri pe 2 categorii românești și minoritare		
		românești			minoritare			românești			minoritare					
		coop	membri	bilanț	coop	membri	bilanț	coop	membri	bilanț	coop	membri	bilanț			coop
I	Cooperative de credit . . .	602	201227	1669864	51	31195	141448	3923	773903	3383815	536	109118	413935	521	1115443	560816
II	„ economice :															
1	de consum	147	34744	262272	13	3299	9388	997	82616	281175	357	54471	89470	1514	175130	642205
2	de aprovizionare	71	10930	147533	—	—	—	224	26445	103939	11	1320	2.000	306	48695	253501
3	forestiere	28	3897	150168	1	728	9525	217	24130	271588	1	68	429	247	28823	431738
4	lăptărie	4	747	2011	4	1342	1216	37	2930	8191	212	24715	257	257	29734	50012
5	viticole	10	1134	14412	—	—	—	19	1782	21961	7	830	2080	36	3746	38453
6	obștii de cumpărare . . .	5	581	6385	—	—	—	200	19610	295629	—	—	—	—	20191	302014
	de arendare	6	650	1525	—	—	—	50	5036	23052	—	—	—	56	5686	25177
7	Mod. diversă	104	17477	320827	16	1862	30366	122	13918	171033	18	2433	13834	260	35677	536260
	Total economice	375	70157	905181	34	7231	65145	1866	176469	1177168	606	83827	135466	288	337684	2279360
	Total general	977	271384	2575045	85	38426	20299	5789	950372	560983	1142	192945	548501	7993	1453127	7887522

ajuns, pe anul 1929, la un număr de 172 întreprinderi cu un capital investit de 65.440.463 și să vândă produse în valoare de lei 503.021.161 ¹⁾).

Și, astfel, Evreii cooperatori și coloniști cari știau ce vor, în unire cu negustorii speculatori, au organizat magistral jaful și au reușit să iudaizeze sută în sută Basarabia — provincie frumoasă, bogată și, altă dată, cea mai românească și vitează. Majoritatea cooperativelor forestiere au capital evreesc, iar executorii sunt robii capitaliștilor cari exploatau zeci de mii de hectare anual ca să le exporte sau să le folosească în industria mobilă.

b) Politica de credit

1. C. E. C. — Casa națională de economii și cecuri poștale.

Inceputurile și le are în Casa de Depuneri și Consemnațiuni, la care în 1881, s'a adăugat o secțiune a economiei populare. C. E. C. s'a înființat, ca instituție aparte, în 1930, cu începuturi foarte modeste — de-abia cu 250 mil. depuneri. Ajunge repede, însă, ca organizare și forță financiară, cea mai importantă instituție după B. N. R. și, în anii din urmă, să aibă la îndemână mijloace financiare mai puternice ca ale institutului de emisiune. Și-a câștigat, tot așa de repede, încrederea publicului, pe care băncile — mari și mici — în mare parte și-o pierduseră. Alăturatul tablou ilustrează elocvent și impresionat poziția bancară căpătată. În 1940 — forțese ei atingeau cifra de 11 miliarde lei. A putut să facă față la cele mai neașteptate panici — reale sau provocate artificial, cum a fost, printre altele, cu retragerile din 1938, grosul acestora afirmându-se în rândurile deponenților evrei. Plasamentele ²⁾ se fac tinzându-se mereu sub scontul B. N. R., ca debitori numărând statul, instituții publice — comune, județe, școli, comerț și industrie românească, totul în serviciul națiunii, Evreii fiind cu desăvârșire excluși dela partida creditului sau a personalului instituției. Lucru ce n'a avut loc cu marile noastre bănci.

Despre istoricul mișcării creditului popular la noi, este bine a se

1) Dr. E. Țațomir. — Contribuțiunii la studiul Evreilor ca element producător în economia națională, 1937, Buc. J. C. A., înființată de Baron Mauve de Hirsch cu 200 mil fr. a fost consolidată de Baron Rotschild, se interesa, în 1934, în Basarabia, de 3000 cultivatori cu o populație rurală de 15.000 în 30 colonii și sate ce puneau în valoare o suprafață de 22.000 ha. 2) În 1938, au avut loc plasament de cca. 3 ½ mil. În 1937, depunerile de cap de locuitor ating 215 lei. În 1939, mediu urban participa cu 94 %, cel rural cu 6 %. Depunerile de cap de locuitor : în Jugoslavia — 721 ; în Bulgaria 624 ; în Grecia — 912 ; în Jugoslavia — 441 ; în Olanda — 10.000 ; în Luxemburg — 12000 ; în Australia — 19.000 ; în Suedia — 23.000 ; în Noua Zeelandă — 31.000.

cerceta lucrarea lui Gh. Stanciu — Agonisirea la Români, — acelea ale lui C. Bardoși, etc.

2. *Societatea Națională de Credit Industrial — S. N. C. I.*

A fost întemeiată în 1923, cu participarea statului, a B. N. R. și a marelui public acționar. Dela înființare, a acordat împrumuturi de circa 18 miliarde, reprezentând $\frac{2}{3}$ din totalul cererilor ce i-au fost adresate, iar la finele anului 1940, soldul plasamentului este de 7932 mil. Prin aceasta, societatea a putut să finanțeze, în 1939, întreprinderi cu o producție industrială de 22946 mil. lei, adică a putut să influențeze asupra unei activități reprezentând un procent de 29/70 % din valoarea producției industriale a țării. Potrivit bilanțului încheiat la 31 Dec. 1940, reî se un volum al activului de 8815.7 mil. lei, reprezentând cel mai ridicat nivel dela înființarea societății, iar împrumuturile au fost îndreptate către acele ramuri cari satisfac cu precădere interesele naționale, ca industria mecano metalurgică, cea minieră și petroliferă și, în sfârșit, industria textilă.

Nu cunoaștem date cari să ne indice procentul de sprijin ce societatea l-a acordat în trecut întreprinderilor evrești. Situația stabilită în Sept. 1940, însă, și pe care o redăm, rezumativ, în tabloul alăturat, ne îndreptățește să credem că societatea și-a îndreptat, și de la această dată, atenția spre unitățile industriale puse în mișcare de capital, energie și suflet românesc.

3. *Reescontul B. N. R.*

Intemeierea Băncii Naționale a fost socotită un act istoric, o dată crucială în dezvoltarea noastră politică și financiară. Ea venea să îndeplinească două mari funcțiuni sociale: să vină în ajutorul pieții cu fonduri lichide, dar și să pună stavilă a tot puterniciei finanței evreo-străine, ca, numai astfel, să se poată ridica o pătură autohtonă burgheză. Dar au intervenit, repede, considerațiuni de castă și interese egoiste de partid. Românul a fost socotit mai departe element dezbrăcat de aptitudini economice. Mana cerească, reescontul în aur scump și milioane grele, ploua din belșug și adăpa industria, în mare parte parazitara, evreo-străină, comerțul de speculă galițian, băncile cămătarilor evrei, cărora le creștea puterile ca să ne robească cât mai mult. Numai în intervalul 1913—1918, adică în perioada cea mai critică, s'au vărsat din robinetele B. N. R. — așa cum Nilul își varsă apele nămolose ca să transforme pustiul Egiptului în raiu — 931 mil. lei aur, dând suflet, vigoare și impertinență instituțiilor evrești.

După întregirea hotarelor, institutul de emisiune a fost mai puțin

Natura juridică a întreprinderilor creditate
(In mii)

Nr. curent	Felul întreprinderii	Nr. unități	Credite	Natura
				Românească
A) Firme individuale				
I	Ind. metalurgică	4	4.990	13.440
II	„ lemnului	9	19.056	44.308
III	„ chimică	5	8.695	9.660
IV	„ alimentară	5	10.333	41.700
V	„ textilă	2	60.432	33.811
VI	„ pielăriei	3	48.239	30.600
VII	„ ceramică	1	313	800
VIII	„ arte grafice	2	5.424	8.800
IX	„ electrică	1	239	400
X	„ min. și petroliferă	1	98	10.000
XI	„ diverse	12	48.278	108.500
		45	203.997	302.019
B) Soc. în nume colectiv și comandită				
I	Ind. mec. metalurgică	3	8.667	2.700
II	„ lemnului	3	11.810	39.240
III	„ chimică	—	—	18.700
IV	„ alimentară	4	7.640	11.000
V	„ textilă	2	39.341	14.000
VI	„ pielăriei	2	1.203	21.500
VII	„ ceramică	3	1.400	—
VIII	„ arte grafice	—	—	—
IX	„ electrică	—	—	3.000
X	„ min.—petroliferă	1	—	—
XI	„ diverse	—	—	—
		18	70.063	110.140
C) Soc. anonime				
I	Ind. metalurgică	21	3.578.173	3.839.98
II	„ lemnului	7	112.167	94.624
III	„ chimică	11	3.125.37	492.800
IV	„ alimentară	13	552.230	159.000
V	„ textilă	24	45.710	389.243
VI	„ pielăriei	5	78.895	65.600
VII	„ ceramică	12	198.905	232.550
VIII	„ arte grafice	11	87.074	292.500
IX	„ electrică	4	1.110.139	145.500
X	„ minieră și petroliferă	11	1.991.780	2.462.075
XI	„ diverse	9	298.890	474.520
		128	6.466.502	8.949.386
Recapitulare				
A.	Firme individuale	45	203.997	302.019
B.	Soc. colective și comand.	18	70.063	110.140
C.	Soc. anonime	128	6.466.502	8.949.386
		191	6.739.662	9.361.545

de S. N. C. I. — Situația în Sept. 1940
lei).

capitalurilor sociale			Conducere							
Evreesc	Divers	Total	Rom.	Evr.	Germl.	Engl.	Elv.	Ital.	Franc.	Div.
3.600	—	17.040	3	I	—	—	—	—	—	—
—	300	44.608	8	—	I	—	—	—	—	—
—	6.000	15.660	2	—	2	—	—	I	—	—
—	7.700	49.400	3	—	I	—	—	—	—	I
—	—	33.811	—	—	—	—	—	—	—	—
—	800	31.400	2	—	I	—	—	—	—	—
—	—	800	I	—	I	—	—	—	—	—
—	—	8.800	2	—	—	—	—	—	—	—
—	—	400	I	—	—	—	—	—	—	—
—	—	10.000	I	—	—	—	—	—	—	—
50	2.600	111.150	10	I	I	—	—	—	—	—
3.650	17.400	323.069	35	2	6	—	—	I	—	I
—	900	3.600	2	—	I	—	—	—	—	—
2.760	7.092	49.092	2	—	I	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6.400	2.200	27.300	2	I	I	—	—	—	—	—
—	—	11.000	I	—	I	—	—	—	—	—
—	10.500	24.500	2	—	—	—	—	—	—	—
—	4.800	26.300	I	—	—	—	—	I	—	I
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	3.000	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	3.000	I	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9.160	25.492	144.792	11	I	4	—	—	I	—	I
303.906	543.118	4.687.000	12	I	4	—	—	—	—	4
51.351	24.100	170.075	2	I	3	—	—	—	—	I
96.900	42.000	631.700	6	5	—	—	—	—	—	—
27.000	299.500	485.600	5	2	4	—	I	—	—	I
128.700	533.355	1.051.300	12	4	I	I	—	—	—	6
—	82.400	148.000	2	—	I	—	—	—	—	2
23.550	15.000	271.100	8	3	I	—	—	—	—	—
8.000	240.000	540.500	7	I	3	—	—	—	—	—
—	6.000	151.500	4	—	—	—	—	—	—	—
141.175	1.736.000	4.319.250	5	—	4	—	—	—	I	I
795.512	1.002.450	2.018.462	6	I	I	—	—	—	—	I
10.001.76	4.523.924	1.447.387	69	18	22	I	I	—	I	16
3.650	17.400	323.069	35	2	6	—	—	I	—	I
9.160	25.492	144.792	11	I	4	—	—	I	—	I
1.001.076	4.523.924	14.474.387	69	18	22	I	I	—	I	16
1.013.886	4.566.813	14.942.248	115	21	32	I	I	2	I	18

cruțat de amestecuri străine de misiunea lui. Bucuria guvernanților era nespūsă atunci când descăleca câte un venetic din Galiția sau din Apus ca să întemeieze o întreprindere și era încărcat cu toate onorurile și privilegiile. Așa au mers lucrurile și înstrăinarea marilor artere de comunicare și asimilare a bogățiilor țării celei mai bogate din Europa a mers crescând mereu, până când ne-am pomenit sărăciți deabinelea : noi am rămas muncitori în fabrici și în uzine ; noi am scormonit cărbunele și aurul din mine ; noi am fost portarii și curierii marilor instituții evrești ; noi am încheiat ambalajele la mărfurile exportate ; noi am muncit pământul sau am doborât codrii mânași cu biciul Evreului, devenit a tot puternic în viața economică, dictator în pedagogia națională, în cabinetele miniștrilor și în activitatea parlamentului.

Să ne servim de câteva date ale B. N. R., ca să-i judecăm activitatea în lumina lor. Timp de cinci ani — datele le luăm dintr'un articol de ziar al lui Vion — Români : meseriași, mici industriași, lucrători și funcționari particulari, au avut credite de 88.070.000 lei, iar minoritarii 557.810.000 lei. În procente : Români 28.40 %, minoritari 71.60 %. Imprumutăm câteva date și dela Horia Suciū. În 1938, B. N. R., a acordat mării industriei 17490 mil. : 55.59 %, pe câtă vreme, agriculturii mari și mici, 4.94 % sau 1584 mil. ; iar meseriilor 0.21 %, — adică 68 mil. Sau : 1652 mil. pentru 8.350.000 persoane activând în agricultură și micile industrie — de unde, 195 lei de persoană, iar cele 17.490 mil. distribuite la 616.000 persoane activând în marea industrie, de unde 28.400 lei de fiecare persoană. Adică 142 Români pentru 1 minoritar.

Ne servim, de data aceasta, de date obținute dela B. N. R. — Serviciul de studii : Pentru prima dată, ne întâlnim cu date pe categorii de profesii și mai ales pe grupuri etnice. Primul care a avut curajul să clasifice materialul imens după ultimul punct de vedere este fostul guvernator și ministru de finanțe Mitiță Constantinescu, care a mai dat dovezi de curaj și în crearea de instituții de credit exclusiv în interesul național.

Analizând tabloul I, stabilim următoarele caracteristici. Pe câtă vreme, comerțul și industria s'au bucurat, pe anul 1937, de un reescont — respectiv : $2.710.711.000 + 4.560.907.000 = 7.271.618.000$ lei, adică în procente : $27.53 + 46.31 = 73.84$ %, agricultura s'a rezervat un reescont de $17,87$ % = 1.759.994.000, iar meseriașilor de-abia 55.592.000 — adică 0.57 %. Servindu-ne de termeni întrebuițași de Horia Suciū, vom avea, pentru fiecare Român — agricultor sau meseriaș — un reescont de 217 lei, iar pentru fiecare industriaș și comerciant câte 11.803 lei. Cu alte cuvinte avem raportul de 54 Români la un minoritar și ceva Români. Provincia cea mai ajutorată cu reescont pentru comerț este Basarabia cu 37.42 % din totalul rezervat ei și cel mai ajutorat pen-

Structura plasamentelor B. N. R. la 31 Dec. 1937 după profesiunea debitorilor.
Sumele în mii de lei.

Tabloul I.

Provincii	Agri- cultura	%	Comerțul	%	Industria	%	Mesceriași	%	Func- ționari	%	Diverși	%	Totaluri
Ardeal	348.550	42,67	104.647	12,81	114.552	14,02	22.506	2,76	43.862	5,37	182.783	22,37	816.900
Basarabia	68.892	36,68	63.446	37,42	23.530	13,88	1.001	0,63	1.150	0,68	16.466	9,71	169.545
Bucovina	34.803	34,43	31.619	31,19	12.361	12,23	1.432	1,42	1.619	1,60	19.336	19,13	101.069
Vechiul-Regat	710.479	41,02	470.973	27,19	327.659	18,12	16.610	0,96	60.667	3,50	145.579	8,41	1.731.967
Totalul provinciilor	1.157.723	41,06	670.585	23,78	478.102	16,96	41.609	1,48	107.298	3,80	364.164	12,92	2.819.481
București	602.271	8,58	2.040.126	29,03	4.082.805	58,20	13.983	0,19	21.859	0,31	265.995	3,79	7.027.049
Totaluri	1.759.994	17,87	2.710.711	27,53	4.560.907	46,31	55.592	0,57	129.167	1,31	630.159	6,40	9.846.530

Tabloul II.

Structura plasamentelor B. N. R. pe categorii etnice.

Provincii	Români	%	Evrei	%	Alții	%	Totaluri
Ardeal	387.737.980	47,42	141.080.030	14,27	288.463.390	38,31	816.900.000
Basarabia	514.477.633	30,34	83.365.276	49,17	34.701.094	20,49	169.545.000
Bucovina	314.222.352	31,09	55.213.994	54,63	14.432.644	14,28	101.069.000
Vechiul Regat	1.176.525.183	67,93	407.185.441	23,51	148.256.376	23,51	1.731.967.000
Total Provincie	4.583.923.243	65,19	1.940.871.169	27,68	502.254.538	27,68	7.027.049.000
București	1.656.799.148	58,49	686.834.341	24,30	495.827.511	17,30	2.817.481.000
Totaluri	6.230.722.391	63,28	2.627.725.510	26,65	998.082.099	19,07	9.846.530.000

tru industrie este Bucureștiul cu 58.20% din cele 7.027.049.000 lei distribuit de ghișeele centrale ale băncilor bucureștene. Multe, foarte multe, centre industriale și comerciale din restul țării se adapă deadreptul prin instituțiile din capitală. De aceea, în tabloul dezvoltat, se văd capitale de județ de mare importanță economică înscrise în reescont cu sume neînsemnate.

Tabloul II ne pune în fața unei sume de nedumeriri. Românii se bucură de un reescont de 63.29% — adică 6.230.722.391 lei, pe câtă vreme Evreii de 26.65% — 2.627.725.510, iar alții de 10.07% — 99.808.2099. Sau Românii cu 63.28% față de 36.72% Evrei și minoritari. O altă nedumerire : în București, Românii — s'ar fi bucurat de un reescont de 583.923.243, ceea ce reprezintă 65.19% din reescontul vărsat prin băncile și instituțiile din capitală. Și încă una treia : în Ardeal, tot elementul băștinaș s'ar bucura de 47.42% — 387.373.980 lei din totalul reescontului rezervat acestei provincii, Evreii numai cu 14.27%, iar alte naționalități cu 38.31%. Pare că ne găsim în fața unor părerii și ne ștergem solid la ochi ca să prindem realitatea și nu o putem. Oricum, avem anumite indicații, dacă nu o idee limpede, de conductele — de lungimea și capacitatea acestora — prin care se varsă acest fluviu național sau această mană binefăcătoare pentru industria, comerțul și finanțele ale căror stăpâni sunt încă Evreii.

Institutul de emisiune avea o misiune de îndeplinit — și anume aceea de a da viață pieței, de a însufleți toate rosturile economiei naționale, printre cari și aceea de a întemeia o burghezie autohtonă. Dar o mare parte din vină este și a noastră, fiindcă elementul român etnic bătea foarte rar la zăgazurile acestui Nil al îmbogățirii străinilor. La reescontul B. N. R., adăugând debitul celorlalte fluvii : bănci românești, C. E. C., cooperative, credite funciare, banca meseriașilor și altele ; am avea o forță capitalistă de circa 100 miliarde lei la dispoziția energiei și priceperii românești.

Zorile unor zile mai bune au început a se arăta și ochilor noștri. Oricari ar fi aparatele și oricât de crude ne-ar părea încă realitățile și de îndărătnice opintirile neamului lui Israel de a nu ceda din terenul ocupat, izbânda este în curând a noastră, cu condiția de a munci și de a ne recăpăta moravurile vechii noastre burghezii, scuturându-ne de apucăturile căpătate prin conviețuirea cu neamurile străine.

c) Venitul național repartizat pe categorii etnice

Acum, vom expune în câteva cifre reci întreaga tragedie națională. Cât orgoliu românesc și câte iluzii când citești dări de seamă asupra balanței comerciale a țării sau când răsfoiești bilanțuri ale socie-

tăților anonime române ! Fugi cu trenul prin stațiuni aglomerate de garnituri cu mărfuri variate și străbați câmpii cu lanuri de aur, presărate cu nenumărate tancuri de petrol. Admiri, nesăturat, frumoasele masive de brad și, în fuga trenului, dai de alte păduri cu mii de sonde de petrol sau vezi orașe mari și frumoase înconjurate, ca de santinele uriașe, de înalte furnale de fabrici și zbori prin defilee presărate cu orașele pitorești, scăldate în soare și răcorite de adierea codrilor și, încântat și mândru, exclami în sinea ta sau către vecin : „Vai, ce țară frumoasă și bogată avem !”

Dar este o deșartă iluzie. Fiindcă ție, prea naivule călător, nu-ți aparține mai nimica ! Fiindcă forța publică și legile și soldații cari sângerează la hotarele țării sau pe câmpii străine, apără bogății ce sunt trecute numai în manualele de geografie ca ale noastre și apără o industrie în majoritate uluitoare evreiască. Carele grele trase de boi cuminți duc spre magazii evreești produse — bucate, vite și cherestele— pentru cari a sângerat țaranul, ca, de aci, în trenuri sau vase trase de forța păcurei noastre, să fie vândute, departe, în schimbul aurului și al devizelor ce încap numai în buzunare evreo-străine. Școala națională adapă cu lumină odraslele celor bogați cari trăesc în condițiuni princiare — în realitate, numai copiii noștri rămânând fără carte. Tezaurul public îl umplu dările sângeroase date de plugari, meseriași și slujbași români. Orașele frumoase cu palaturi mărețe scăldate în soare și în lumină și stațiunile de munte și de mare sunt făcute pentru Măria Sa Evreiască ce își etalează — impertinent, prin colțuri pitorești și parcuri splendide, ca și pe nisipul fin dătător de sănătate al plajilor miraculoase— fețele buhăite și burțile etajate.

Profitând de disprețul nostru pentru activități practice, de cea mai largă participare la reescontul institutului de emisiune, dar și de un sistem de legi și atitudini oficiale cari să le justifice toate îndrăznelile, Evreii și străinii s’au îmbogățit peste măsură și fără măsură au sărăcit Românii. În primul rând, vine tot cortegiul de legi, de dispoziții și de tarife vamale chemate să apere așa zisa industrie națională care a căpătat dreptul de a cumpăra cât mai eftin materiile prime și, la adăpost de orice concurență din afară, de a vinde foarte scump produsele, ceea ce a provocat reacțiuni din partea țărilor ținute la carantină și, din acest războiu vamal, câștigători au ieșit numai Evreii și păgubași numai Românii. Sistemul de așezare a impozitelor care favorizează societățile anonime și pe toți aceia cari fac afaceri pe picior a dat dezvoltare parazitismului în dauna tezaurului public. Regimul de libertate dezmațată și lipsa unor legi draconice contra cametei a adus prejudicii mari creditului și ne-ar fi dus la o prăbușire dacă nu se intervenea prin legea de lichidare a datoriilor din 1934. Prin indulgența excesivă a codului penal și

prin aplicația instinctivă a Evreilor către faliment, țările străine au ajuns să afișeze hărți cu România hașurată în negru cu recomandăția de a se feri de noi. Între anii 1930/35, s'au înscris un număr de 10200 stări falimentare ¹⁾.

La concordate, situația se prezintă și mai îngrijorătoare, dacă luăm în considerare faptul că, în 1929/30, adică în primul an de punere în funcțiune, s'au acordat 9800 concordate. ²⁾ Ziarul „Universul”, încă dela promulgarea legii lui Gr. Iunian, striga ca profetul în pustiu : „Concordatul preventiv este un furt și-l vom trata, în totdeauna, ca atare.” Fiindcă, își motiva atitudinea : „Negustorii, de-abia descălecați pe plaiurile noastre ospitaliere, nici n'au apucat prea temeinic să-și înfiripe întreprinderile — pornite fără nici un capital efectiv — și s'au și repezit în concordate spoliatorii ce au dus la ruină pe furnizorii lor, pe creditorii lor, mai totdeauna băștinași, sau la scandal, pe creanțierii străini, de peste hotare, ce și-au îndreptat din cauza aceasta nemulțumirea contra țării însăși, atât de puțin vinovată, cu toate acestea, de isprăvile fiilor ei adoptivi. Societăți, camuflete, fictive, pornite dela origine pe pradă, băncuțe răsărite ca ciupercile, după războiu, cu osebite — cărmuite fie de haimanale internaționale, fie de aventurieri localnici fără nație, sau de simple unelte fără scrupule — și duse apoi de vânături spre falimente frauduloase, criminale, și-au rezolvat deopotrivă pasivele de milioane de lei, storși din vлага deponenților tâlhăriți ca în drumul mare, tot prin formulele prădalnice ale legii complice” ³⁾.

Alte instituții cari i-au ajutat să ne stăpânească au fost : regimul devizelor și cel monetar, pe cari le-au mănuit așa cum au dorit ; regimul contingentării și tot regimul importului și exportului — în virtutea căruia tot ce era Român era șters de pe tablou cu asprime ; regimul valorificării cerealelor, precum și toate măsurile adeseori vexatorii dictate de economia dirijată din umbră numai de interesele evreești ⁴⁾.

Și, acum, să ne servim de câteva date statistice publicate de presă — spre a putea stabili proporția în care fiecare categorie etnică în parte beneficiază de venitul național. Să începem cu debitele de băuturi spirtoase — steagul civilizației cu care Evreii s'au prezentat la noi, dela prima lor apariție.

I. În toată țara, au funcționat, până în 1938, 174.876 cârciume, dintre cari au aparținut Evreilor 114.712 și Românilor 60.164 ⁵⁾. Revine, la populația totală înregistrată de recensământul din 1930, de fiecare 102 locuitori una cârciumă. Pe de altă parte, avem, în toată țara, 20.490

1) și 2) I. Al. Roceric — Creditul față de conjunctura economică din țara noastră, — în rev. Alaci, Nr. 11.12.1936. 3) Univ. din 9 Mai 1938 : Universul a avut și de astădată dreptate. 4) Vezi și răspunsul Sindicatului proprietarilor Agricoli din România, publicat în Curentul din 1939. 5) Dr. I. Rădulescu în Por. Vremii din 9.1.1938.

școli — de tot felul și de toate gradele — începând cu grădinițele de copii — 9 cârciume la 1 școală sau din 7 Evrei unul ține o cârciumă. 1) Câștigul realizat de aceste 114.712 cârciume evrești este evaluat la 5.300.000.000 lei. 2)

2. Redăm, la pag. 462, o încercare 3) de a se stabili totalul capitalurilor plasate în întreprinderi cu dela 1 milion lei în sus capital — pe întinsul țării, în afară de provinciile pierdute în 1940. În întreprinderile românești, intră marile case autonome și Societatea anon. rom. de telefoane, cari însumează capitaluri imense : capitalul evreesc, probabil, în variate combinații, reprezintă 30.30 % din total 4).

După dr. I. Rădulescu, Evreii ar deține, în marea industrie, capitaluri, pornind dela 27% 1) petrol și derivate și atingând 68 % în industria chimică.

3. Comerțul de bani exercitat de toate băncile mari și mici din România, între 1926/30, a înregistrat un rulment bancar de 108.800.000.000 lei, cu dobânzi variând între 24—48—60 %, cu beneficii brute de 26.200.000.000 la o dobândă de 24 % și s'au repartizat : la Români, 7.650.000.000 și la Evrei 18.550.000.000. 4) Beneficiile realizate pe 1936, comprimate la exigențele fiscolei și, deci, socotite fără camăta clandestină și supradobânzi trecute numai în registre personale, au fost de 1.611.000.000 repartizate : la Români 26 %, la minoritari 12 %, la străini 5 % și la Evrei — partea leului 57 % 5).

4. Beneficiul realizat din comerț este de 35.809.000.000 lei, repartizat : la Români 2869, la străinii 2725 și la Evrei 30106 milioane lei 6).

5. Comerțul de cereale este în întregime evreesc. După unele statistici, din 1624 negustori de cereale, 449—25 % sunt Români și 1175 Evrei și puțini creștini — 75 %. 7) Din 1835 mici negustori de cereale, 403 sunt Români, 29 străini, 315 minoritari și 1083 Evrei. 8) Din marii exportatori de cereale, vite, păsări, etc. în număr de 562, 57 sunt Români și 505 Evrei și străini. Vagonul de grâu a fost plătit cu 18—20000 lei, cel de porumb cu 11—12000 lei. Câștigul din această speculare înăuntru și în afară s'a soldat cu 20—22 miliarde lei 9).

6. Comerțul de medicamente — în care Evreii reprezintă 110 întreprinderi, adică 98 % — s'a soldat, în 1937, cu un beneficiu de 2.000.000.000 lei 10).

7. Câștigurile înregistrate în 1936 de industria națională au fost de 18.214.000.000 lei și s'au repartizat : la Români, 3.117 mil. ; la minoritari, 2.225 mil., la străini—3.489 mil, iar la Evrei, 9.383 mil. Pe câtă

1) Vezi pentru numărul școlilor : Anuarul statistic al României pe 1939—1940.
2) Încercarea este făcută de tânărul consilier economic la M. E. N., inginerul G. Bambahe. 3) Porunca Vremii din 9 Ian. 1938. 4) și 5) Ibid., 24 Aprilie 1938.
6) Ibid., 11 Martie. 7) Ibid., 2 Ian. 8) Ibid., 24 Aprilie. 9) și 10) Ibid., 9 Ian.

vreme, capitalul social este de lei 29.511.350.000, câștigurile sunt socotite între 300—400 %¹⁾.

Capitalul investit în industria textilă este de cca. 12 miliarde, iar personalul utilizat de circa 25.000 suflete. La acest capital, Românii participă cu 7% — în care intră marile întreprinderi Brănescu și Stan Rizescu, după cari vin micile întreprinderi, cu capitaluri de 2 mil. în cea mai mare parte — totul cifrându-se la abia 845 milioane. Din câștigul de 2 miliarde, Românii au luat parte cu 5.50 %, întrucât ei au fost sistematic îndepărtați sau au luat în foarte mică măsură parte la furniturile statului, acaparate exclusiv de firmele evreești și aceste furnituri la stat reprezintă circa 52 % din cifra de afaceri a acestei industrii²⁾.

8. Comerțul de import-export este exercitat aproape sută în sută de Evrei și străini. Și este foarte firesc să fie așa când toate reprezentanțele, precum și toți importatorii și exportatorii sunt străini — în majoritate zdrobitoare, Evrei. Din 456 reprezentanțe, de-abia 48 par creștine și de toate acestea se ivesc circa 2670 case străine — după cum rezultă din Anuarul 1938.

Valer Pop, referindu-se la partida import-export, fixa câștigul — socotindu-l numai între 5—10 % fără a socoti câștigul producătorului — la 3—6 miliarde, plus atâtea alte avantagii, prime și încurajări de cari beneficiază străinii.³⁾ Un sector al acestui comerț era în întregime în mâini evreești — exportul Bucovinei care se cifra, pentru anul 1935, la suma de lei 11.362.396.000 lei — adică la 6.75 % din exportul total al țării de 16½ miliarde⁴⁾.

Prin exportul efectuat de străini și Evreii, au rămas în străinătate, pe 1919-940, contravalori în sumă de 53.753.950.000 — adică în medie anuală circa 2.380.000.000 lei,⁵⁾ La cari se adaugă devizele ieșite prin contrabandă și încuiate în safe-urile băncilor străine. etc.

9. Furniturile de stat, județ și comună constituie unul din izvoarele de bogăție cele mai de seamă. Acestea i-au atras dintotdeauna cu un farmec irezistibil pe Evrei. Servindu-se de cel mai convingător argument — mituirea — ei erau acasă la ei oriunde și le-au acaparat aproape sută în sută. Toate nevoile armatei le-au satisfăcut numai ei. Nu cunoaștem date cari să ne redea, în cifre, măcar pe un an, imensa bogăție ce au pompat din aceste furnituri publice. În tot cazul, peste 75 % din bugetul furniturilor a trecut numai prin mâini evreești și trece și astăzi : ei le comandă, ei le controlează, ei le finanțează din umbră.

1) După indicațiile Anuarului soc. anon. pe 1937 și după numele proprietarilor particulari industriali cu capitalul individual, Vezi și Porunca Vremii din 24 Aprilie 1938 și Statistica Soc. anon pe 1937. 2) Por. Vremii din 14 Aprilie. 3) Univ. din 20 Sept. 1937. 4) Ibid. din 31 Nov. 1936. 500 mil. din acest export se făcea pentru Germania, restul pentru Polonia, Austria, Cehoslovacia și Anglia. Pe aci se exporta lemne și cherestea și ouă de 120 mil. 5) Din Bulletin d'information et de documentation B. N. R.

Concesionarea anumitor bogății și funcțiuni publice — ca distribuirea anumitor produse monopolizate, ca trecerea în favoarea lor a unor transporturi publice, sau căi de comunicație, precum și a unor bogății petrolifere, miniere, forestiere, etc., toate acestea au fost izvoare nesecate de înavușire a Evreilor. Un exemplu: dintr'o furnitură de medicamente, în 1936, în valoare de lei 1716 milioane, Evreii au căpătat o cotă de 1648 milioane — adică 96%. Adesea licitațiile se făceau fără contracte, fără termene, fără condițiuni generale — cu licitanții români excluși, cu reevaluări revoltătoare la recepția lucrărilor, etc ¹⁾.

10. Să încheiăm, acum, acest capitol, fixând venitul național pe categorii etnice. Pe perioada 1927/1936, s'a înregistrat o circulație totală a veniturilor de 1548 miliarde lei. Raportat pe naționalități, avem aceste raporturi: 429 mld. sau 28,30% au revenit Românilor, 197 mld. sau 12,70% minoritarilor, 36 mld. sau 2,18% străinilor și 889 mld. sau 57,20% Evreilor. Venitul cel mai ridicat s'a înregistrat în 1927 cu 210 mld., cel mai scăzut în 1932 cu 123 mld. și, în mers crescător, în 1936, cu 161 mld.

Pe câtă vreme, în 1927, Evreii au băgat în buzunar 99 mld., iar Români 75, în 1932, Evreii au câștigat 80 față de 27 pentru Români; în 1936, ating 101 mld., iar Români de-abia 34 la venitul total de 161 mld. Este cifra cea mai înaltă atinsă de Evrei în perioada 1927-1936. Trebuie accentuat și de data aceasta că este vorba numai de veniturile declarate, nu și de cele dosite.

Dacă ne servim de datele Institutului Central de statistică pentru anul 1930, vom avea aceste raporturi: 756.000 Evrei câștigă, în 1936, 101 mld. lei, ceea ce revine de fiecare cap de Evreu un câștig anual de lei 133.600 lei, pe câtă vreme 13.000.000 Români câștigă de-abia 34 mld., ceea ce revine de fiecare cap de Român — creator de țară și de toate valorile — 26000 lei anual. Chiar dacă am lua în considerare numărul de 2.000.000 al Evreilor, atunci raporturile s'ar schimba numai pentru Evrei al căror venit — declarat — ar scădea la cifra de 52.000 lei de cap, pe câtă vreme, Românul rămâne cu acelaș câștig.

Toate aceste beneficii fantastice înregistrate de puterea iudaică au fost realizate prin comerț, industrie și manipularea banului — toate munci parazitare — fără să fi lovit măcar odată cu sapa în pământ sau cu securea în bradul secular, fără să fi văslit pluta pe Bistrița sau să fi scormonit cu mâna cărbunele din mină. Și, pe câtă vreme, specu-

1) Se evalua, în 1937, la cca 70 mld. bugetele publice, pentru materiale, fără a se socoti înarmarea țării, 85—90% din furnisori sunt Evrei. Toate pavagiile și parcelările Capitalei erau ale lor, ale soc.: „Via a lui Walter, „Bazaltin” a lui Zilinger și Davidovici, „Drumca” a lui Davidovici, „Muntenia” „Bitumen” etc. (Vezi Por. Vremii, Dec. 1937).

lând tot și mituind peste tot, Evreii câștigă, în 1936, 101 miliarde lei — luând ca bune declarațiile la impuneri — 13.000.000 Români realizează din toate muncile legate de pământ : agricultură și viticultură, pomicultură și creșterea vitelor, un câștig anual de 17 miliarde lei, chiar dacă n'a putut culege sămânța sau i-a murit de ger sau de galbează toată turma, ceea ce vine de fiecare cap de gospodar între 1200—1250 anual. ¹⁾

Și, ca să încheiăm, vom vorbi despre alte trei instituții cari au ajutat pe Evrei, mai mult ca pe oricare altul, la câștigarea celor mai frumoase poziții în viața noastră națională : societățile anonime și cartelările — întregite de una a treia, de cozile de topor puse în serviciul străinilor : „șabăsgoimii” lui O. Goga sau „xenodulii” lui N. Iorga.

Această formă de întreprindere — societatea anonimă. — pusă în serviciul binelui și al civilizației, a dat naștere celor mai grandioase opere, utilizând infimele economii anonime, ce, altfel, s'ar fi irosit. Dar ea a fost pusă în serviciul intereselor meschine și, astfel, au reușit să întronizeze dictatura iudaică în toate compartimentele vieții noastre naționale.

În anul 1938, erau în ființă în toată țara 1160 societăți anonime, înregistrând un capital social de 35.842.303.000 lei. Muntenia deținea 580 întreprinderi — exact 50% — cu un capital de 30.201.778.000 lei, Transilvania 218 cu 2753104000 lei, Moldova 76 cu 10.18.410.000 lei și, în ordine descrescândă : Banatul, Crișana-Maramureș, Bucovina, Dobrogea, Oltenia, Basarabia. Din cele 580 pentru Moldova, 524 sunt în jud. Ilfov, toate cu sediul în București. Prin aceste societăți, ei au beneficiat de condiții excepționale de impunere, și-au camuflat beneficiile, precum și buzunarul posesor de acțiuni, au negociat acțiunile — vânzându-le scump, cumpărându-le efitin, ca să le concentreze în cât mai puțin mâini când afacerea rentează sau procesul invers când întreprinderea miroase a faliment sau pușcărie. Astfel, ne-au stăpânit cu acțiunea la purtător.

I. Al.-Brătescu-Voinești, vorbind de societatea anonimă, spunea că ea este o rezultantă necesară a nevoii Evreilor de a ascunde adevărul, ea este o diabolică născocire care le dă puțința, pe de o parte, să adune banul acționarului „cel mai prost animal după oaie”, iar pe de altă parte, prin oferirea de locuri în consiliile de administrație politicianilor influenți, ei își asigură sprijinul lor spre a se apăra de pedepsele ce li s'ar cuveni pentru îndrăznețele călcări de legi ce săvârșesc. Tot ei au născocit trusturile și cartelările pentru menținerea prețurilor urcate,

1) Vezi rev. Valahul pe Iulie—August, 1937 și Por. Vremii din 9 Ian. și 14 Aprilie 1938, precum și toate ziarele.

procedări oculte, ascunzătoare de adevăr — organizații despre cari am vorbit cu alt prilej.

N. Iorga numește „xenoduli” pe robii în serviciul străinilor, „cu un nume care sună bine pe tejgheaua la care s’au robit : sunt prinții neconstituționali ai marilor întreprinderi, plătiți bine pentru firmă și, în schimb, servindu-se în propriile lor gospodării de instrumente cari vin dela aceiași patroni internaționali, în general, evrei, mai mult sau mai puțin indigeni. Sunt boieri expropriați de legesau expropriați de lene, cari, înțelegând a face altceva decât infantul de Spania care s’a dus la Londra să lucreze într’un birou de fabrică, vreau să ducă vechea viață fără aceleași mijloace. Mai este o categorie — a marelui om politic care n’a avut ori nu mai are nici o profesie și care, pentru a cumpăra voturi și a face în viața socială pe gentlemanul cu avere, se prostitueie înscriindu-se la coastele unei întreprinderi de iudaică stăpânire, căreia nu-i convine să-și scoată în față Sanhendrinul cu numele străine, ci exhibează aparenta onorabilitate și garanție a unor oameni cari nu cunosc adesea nici alfabetul afacerii în „administrația” căreia stă. Și, bine înțeles, când amicul vine la guvern, el e dator să dea hotărârile și să fabrice legile de cari stăpânii ascunși ai României au nevoie !” „Și afacerile acestea și altele au transformat Bucureștii, dela războiu încoace, într’o imensă și confuză havră jidovască”¹⁾.

Marele O. Goga, poetul pătimirilor noastre, spunea acestea : „Cu schimbarea vremii, s’au inversat multe roluri la noi și, după cum odinioară tot boierul ce se respecta își avea pe ovreiuul lui de casă, tot așa, astăzi, fiecare întreprindere mai de seamă își are pe Șabăs-goimul ei. Zelig Șor din Moldova era incontestabil mai moral și mai elegant. Fericiții epigoni de legea nouă a lui Ilie Oarță pe o rază imensă din Maramureș până la Cetatea Albă sting lumânările și operează în întunec”²⁾.

Și, de aceea, Evreii au câștigat, în 1936, după registre, 101 miliarde lei, pe câtă vreme Românii de-abia 34 miliarde. Numai așa se va scri, de azi încolo, istoria României de după războiu.

1) Neamul Românesc, Sept. 1937 : Xenodulii, VI. 2) O. Goga : Un nou tip pe orizont, Șabăsgoimul, în Por. Vremii din 11 Mai 1938.

CAP. IV.

ULTIMA INFĂȚIȘARE A CENTRELOR NOASTRE DE REZISTENȚĂ.

Tot ce este forță și energie, tot ce este concentrare de energii și de forțe creatoare—industrie și comerț, finanțe, presă și cultură—nu se mai află, precum am văzut, în mâinile noastre. Fiindcă orașul și târgul sufletul tuturor acestor energii și bogății nu ne mai aparțin. Și, odată cu ele, bunătatea și zâmbetul mahalalelor și al satelor noastre au dispărut și ele.

„Orașul — spunea N. Iorga la Congresul Ligii Culturale dela Iași— reprezintă solidaritatea, reprezintă motorul dela un automobil de marcă, reprezintă energia concentrată a atâtor forțe ale naturii și a atâtor forțe umane, care altfel sunt răspândite jur împrejur. Un tanc care trece peste orice este așa pentru că în motorul tancului este grămadită o formidabilă energie și aceasta pătrunde sub roți și sfarmă totul.” „Ce înseamnă forța? — se întreabă. Atomii răspândiți sau blocul? Inseamnă blocul. Iar blocul acestei țări nu-l avem noi, nu ne aparține nouă”.

Sărăcia târgurilor și a satelor noastre ne o descrie în culori deprimante acelaș mare istoric când zice : „Cinci mii de oameni stau acolo care adesea n'au cu ce se hrăni. Dacă aș retrage într'o zi tipografia și așezămintele mele de acolo, ar fi un strigăt de durere dela un capăt la altul. S'a dus doctorul dela Vălenii de Munte la Valea Gardului, cătunul vecin : 75% din populația rurală sunt bolnavi și nu se pot îngriji, pentrucă sunt în ultimul stadiu de sărăcie. Și, vorbind de puterea morală a națiunii care își regăsește forțele în solidaritate, încheie că, sub acest raport, unde ultimul cuvânt îl are interesul personal legat cu cel politic, fiecare Român se găsește, în aceste condițiuni, izolat față de formidabila coaliție a celorlalte forțe — evreești și străine.

În cele ce urmează, vom da câteva ilustrații din multele provincii, orașe și târguri înstrăinate. Fiindcă neamul care a mănuit banul a știut

cum să lovească în biserică și în școală, în carte și în muncă, în solidaritate și dragoste; a știut cum să dezarticuleze acel „motor al tancului”, acel bloc al vieții noastre religioase și culturale, artistice și economice care era orașul nostru, în fruntea căreia sta biserica sub a cărei binecuvântare se dezvoltă cetatea și neamul românesc.

Populațiunea evreiască în orașele de reședință — după N. Popp.

Orașe	Români	Evrei	%	Alții
T. Severin	20.664	1.976	14	2.272
Tg.-Jiu	9.378	1.951	20	31.96
R.-Vâlcea	12.686	4.152	20	3.573
Craiova	46.921	13.129	14	7.764
Caracal	12.858	2.769	12	1.881
Pitești	18.829	30.46	19	2.933
C.-Lung	10.473	2.611	23	687
Târgoviște	16.125	5.611	24	4.076
Ploești	58.198	203.24	26	8.073
Buzău	26.311	8.409	28	5.112
R.-Sărat	10.104	4.287	30	919
Brăila	44.655	23.101	25	8.559
Călărași	14.159	5.113	17	2.124
Giurgiu	16.101	4.149	9	4.148
T.-Măgurele	8.391	945	8	1.155
Slatina	10.122	890	17	111
Tulcea	8.725	3.699	39	8.582
Constanța	34.812	19.681	8	11.21
Bazargic	9.479	1.456	12	19.642
Siliștra	5.688	1.903	34	10.179
Focșani	21.192	12.206	32	2.708
Bacău	19.718	11.324	31	3.744
Tecuci	13.611	6.849	45	1.689
Bârlad	16.211	14.224	47	1.222
Vaslui	10.121	9.594	32	627
Huși	11.823	6.121	47	1.381
Galați	53.119	32.205	32	24.526
Cahul	5.502	5.109	30	4.246
Ismail	10.249	9.911	34	10.391
C.-Albă	11.252	16.397	31	10.152
Tighina	12.514	17.971	43	52.06
Chișinău	38.418	73.215	51	13.909
Orhei	7.691	10.545	58	3.333
P.-Neamț	1.7127	15.506	49	1.214
Roman	17.557	13.422	47	1.893
Iași	52.857	50.605	41	7.053
Bălți	16.819	14.520	46	4.337
Soroca	4.629	12.291	49	3.923
Hotin	5.612	12.306	60	2.209
Dorohoi	10.421	11.305	61	1.153
Botoșani	22.724	14.039	49	2.026
Fălticeni	10.582	5.904	39	1.712
Suceava	6.209	10.100	33	4.245
C.-Lung	5.087	3.010	49	2.284
Rădăuți	5.321	10.715	29	4.304
Storojineț	4.195	5.827	53	2.428
Cernăuți	20.980	66.715	47	23.720
Brasov	21.303	13.820	57	17.313

O r a ș e	Români	Evrei	%	Alții
Făgăraș	4.028	1.829	23	2.085
Sibiu	15.918	0.115	20	23.088
Deva	4.948	1.051	10	4.514
A.-Iulia	7.858	3.315	22	3.701
Blaj	2.276	339	7	2.227
Sighișoara	6.013	1.069	8	6.284
Odorhei	607	269	3	7.581
Sf.-Gheorghe	2.541	553	5	7.958
M.-Ciuc	1.053	1.355	30	2.609
Tg.-Mureș	5.541	16.925	37	24.107
Turda	5.282	4.878	25	9.569
Cluj	41.037	20.893	25	39.353
Dej	6.624	8.515	45	3.782
Bistrița	3.691	3.757	29	5.850
Sighet	8.712	16.520	56	5.317
S.-Mare	11.321	39.914	69	6.594
Zalău	2.500	1.406	18	3.906
Oradea	20.174	46.111	51	25.434
Arad	28.779	24.605	30	29.065
Oravița	3.175	1.125	17	2.315
Lugoși	7.508	2.186	9	13.601
Timișoara	26.621	35.419	37	33.591
București	40.3457	179.204	25	40.019

Prezentăm, aci alăturat, tabloul XXXVIII, cu populația evreiască în orașele de reședință și trimitem pe cetitor la tablourile I, II și III, cuprinzând formele înregistrate.

a) Moldova este de mult pierdută.

Toată mișcarea economică pulsează prin Evrei și pentru bună starea acestora. Botoșanii — oraș cu 60 sinagogi și 17 biserici — urbea în care a văzut lumina zilei și a copilărit, în modestie și în muncă, cel mai avântat cărturar al neamului — este năpădit de prisosul Jidovilor din centru și au dispărut din el Armenii, Grecii și Aromânii — blănari cu renume și negustori. Românii sunt argați, portari și servitori, iar fetele își scuișcă sănătatea și tinerețea în aer infect și în promiscuitate în atelierele de confecțiuni ale Jidovilor. 7—8 târgușoare din jur sunt în întregime evreiești, stăpânite toate de cărciuma evreiască care otrăvește trup și suflet. Marele luptător D. Holban scris, în „Tribuna Română”, încă din 1860: „Cu cât îi merge lui bine, cu atâta comuna merge sărăcind.”

Dorohoiul s'a iudaizat de mult. Valea Bistriței, cu toate ale ei bogății, a încăput, de când lemnul a căpătat valoare, pe mâini evreiești. Baia numără 33 sinagogi și 2 biserici. La Fălticeni și Roman, ei sunt stăpâni absoluți. Ținutul Bacăului, cu toate bunurile țărănești și întreprinderile economice, este sub călcâin evreesc. Sufletul orașului este Evreul

— scria N. Iorga. Tot centrul și marile artere sunt un ghetto murdar. Orașele Tg.-Oena, Valea Rea, Gloduri, Rarincea. Comăneștii, Valea Troțușului, Moineștii — Noua Palestină în inima Moldovei — tot și toate sunt ale lor, bogății și suflet și corpul populației. Bârladul, altădată un târg românesc de mare valoare, este și el pierdut. Tecuciul, transformat — cum îl descrie un cronicar — într'un nou Tel-Aviv, de când mai ales cu revărsările din Rusia bolșevică, când satele se umpluseră de Jidani, este stăpânit, până la complectă sufocare, de Evrei, ca furnisori ai armatei, ca avocați, colportori și librari; au societăți sportive ca Maccaby și o foaie „Habinah”, cu 189 firme din 388 în oraș; cu pâine, cereale, lemne, cherestea, petrol, fierărie, manufactură și mode, etc. 99% jidovești. Târgurile Ivești și Podul Turcului, ca și satele, asfixiate de Jidovi. 1) Tot comerțul de vinuri, toate bogățiile podgoriilor noastre sunt speculate de mișiți evrei — la Focșani, Odobești, Panciu, etc. Aceiași tragedie este la Huși și Vaslui.

Un cronicar din zilele noastre, vorbind despre Iași, „oraș al lui Ștefan cel Mare, al tuturor voevozilor de mai târziu, al gloriei și înțelepciunii lor, al sfintei credințe ordotoxe”, spune că e un imens ghetto, o infectă colonie jidovească. Acolo, în fundul Beilicului de altădată, pe unde erau grădinile curților domnești, în cartierul acela istoric al Iașilor, unde suave domnițe creștine și mândri și viteji coconi domnești petreceau în voie bună și cuviință, astăzi, Israelul cotropitor și-a așezat marele cartier general. S'au întins apoi în Nicolina, Sărărie, Păcurari... Proprietăți, comerț, industrie, presă, tot, absolut tot, „se află în mâinile lor. Pe sfintele locuri, unde odinioară se înălțau semețe biserici domnești, astăzi jidobii și-au ridicat palatele lor provocătoare, cârciumile, cinematografele și casele lor de desfrâu... Incet încet, Israel a pus stăpânire pe toate imobilele românești și, astfel, toate caracterele au intrat în stăpânirea lui...” — așa scrie un cronicar. Această tristă realitate a făcut pe N. Iorga să gândească, în 1937, la o nouă așezare a Iașilor, afară, dincolo de barierele actuale, cu mahalale noi românești și cu noi așezări industriale, comerciale și culturale, rezervate numai băștinașilor.

După Almanahul R. Mosse pe 1928, Românii contează cu cifre neînsemnate numai la 19 din 117 îndeletniciri comerciale și industriale, cu de-abia 102 firme, pe câtă vreme Evreii cu 3196 — în procente: 97% față de 3%. 510 geherete dela hale le sunt închiriate lor, iar Românii dețin deabia 10 2). Evreii exploatează toate pădurile; aprovizio-

1) „Porunca Vremii” din 29 Dec. 1938, art. de C. Fărcășanu. 2) „Universul”, Tragedia negustorilor români la Iași.

nează armata cu cereale; speculează pe producători în afară de oboare prin misiți răspândiți prin sate alarmând populația, etc.

În multe ținuturi, sărăcia este atât de lucie, încât sate numeroase, ca acelea din jurul Pașcanilor: Găștești, Topile, Valea Seacă și Conțești, se întrețin tăind lemne sau cărând apă la Ovreei din Pașcani pentru câțiva lei — chiar copiii nu ajung să-și termine școala și umblă cu ferăstrăul și toporul la tăiat lemne.¹⁾ La cele 42 fabrici de cherestea ale Jidanilor și la toate pădurile lor în suprafață de circa 35.000 ha., cum și la cele luate în exploatare, toate munca grea de salahor și de tăietor o face numai Românul.

O țară pierdută, așa o numește Moldova, N. Iorga. „O întreagă boerime — scrie acest mare cărturar — care, mai ales în părțile de sus, păstra vechile ei tradiții, stând permanent sau o mare parte de an la țară — a fost pusă la pământ și călcată în picioare; urmașii lor fac politică sau istorie sau filologie sau diplomație sau agonizează prin câteva odăi din cele ce a fost mărirea lor proprietate. În loc, s'au așezat pe moșie, în fața țaranului împrumutat ca vai de dânsul și incapabil de solidaritate, Evreul.” Și, ca rezultat, vorbind de Negreștii Vasluiului, cu vechea lui de secolă boerie, spune că au ajuns să aibă „cinci sinagoge și o biată biserică rămasă din cărămidă, pentru că ai noștri, așa de puțini, sunt săraci. De jur împrejur, comoara bătrânilor copaci se taie și se cară la vale de o întreprindere evreiască. Aici, ca și la mine, la Vălenii de munte... ruine și pustiu!”

b) Basarabia — țară complet iudaizată.

Dacă luăm în considerare numai fisionomia demografică a orașelor, unde proporția evreiască oscilează între 52% la Bălți și 78% la Soroca, este suficient să conchidem că această provincie este pierdută. Această, invazie de speculatori a găsit poporul cel mai puțin pregătit sufletește și ținutul cel mai slab organizat din punctu de vedere politic, cultural și economic — fără căi de comunicație și fără ajutorul necesar delanici o instituție de credit cu adevărat românesc. „Un sistem de adevărat jaf — scrie un cronicar cu lacrimi în vârful condeiului — se obicinuește aproape în toate orașele și târgurile basarabene, cât și la oboarele de cereale, dar victimele sunt producătorii români, precum și consumatorii în majoritate tot români.”²⁾ Totul este străin: administrație, medicină și farmacie, avocatură, comerț de tot felul — mare și mic, industrie, finanțe și credit; totul este un imens ghetto — specula neînfrănată; toate izvoarele de bogăție — animale și forestiere, pe cale de distrugeri,

1) „Universul” Tragedia negustorilor români la Iași, 16 Mai 1937. 2) Ziarele.

populația lăsată pradă exantematicului și malariei, sărăcia redusă la plug de lemn; poporul ignorant — copii și părinți — își seceră viața cu acel „premân”, „Zaibel” sau „zaibăr” otrăvit ca și cucuta ¹⁾ în miile de cârciumi evrești. Toată industria alimentară de uleiuri vegetale și de spirt — unul Nuță Schoer domina întreaga producție, specula toată viticultura și, ajutat de un sindicat de tâlhari, fixa prețurile vinului și a ajuns să-și plaseze în Palestina averi de zeci de milioane; tot comerțul fățiș sau clandestin de piețele de astrahan; toată presa și librăria, tot creditul, toată contrabanda sunt ale lor. Prin procedee barbare, distrug rasa ovină și cabalină, spintecând cu o lună înainte de naștere mamele, ca să li jupoaie pielea mânjilor, cu care s'a făcut o imensă contrabandă. Unul Ghelman deținea tot comerțul de export de cereale, de fructe și de nuci al provinciei și, în calitate de președinte al exportatorilor, specula naivitatea țaranului, posedea fabrici de spirt și de paste făinoase ²⁾ etc. Toată minunata regiune a grădinilor din sudul Tighinei — cu centre Chițcani, Șerpeni, Copanca, Leontina și Talmaz — era lăsată pradă speculei lor, angajând încă în floare recolta țaranului sau o arendează pe câțiva ani și, adeseori, extraordinara recoltă — datorită aluniunilor miraculoase ale Nistrului, cece face din acest ținut o adevărată Californie românească — se pierde din lipsă de căi de comunicație, așa cum s'au pierdut, în 1937, recolte în valoare de 50 mil. lei. Toată această bogăție era la cheremul a trei gansteri — Haim Capusta, Șmalț și Tulcinschi, toți Galițieni, la cari se adaogă și alții și alde Ghelman. Numai pe 8 ani — 1928-36 — s'au exportat de toți aceștia fructe în valoare de peste 800 mil. lei). Bande de contrabandiști, basarabeni și bucovineni, organizau acapararea tuturor piețelelor de astrahan cu 50 lei bucata și le desfăceau în America cu 1200—2000. Numai în tr'un an au scos 70000—80000 bucăți, după care bandele au câștigat peste 800 mil., totul în paguba fiscului și a B. N. R., care, alarmată, a luat măsuri pentru curmarea acestei nemai-pomenite frustrări ⁴⁾.

Viața spirituală este sub imperiul spiritului iudaic; Chișinăul număra, la 128.000 loc., 98.000 Evrei, cu 37 sinagogi și numai 22 biserici; Hotinul 23 față de 4; Orheiul 13 față de 2; Soroca 22 față de 3; ⁵⁾ Singureni 16 față de una singură; Edineți 14 sinagogi și 12 școli față de 2 biserici ⁶⁾. Bugetul comunității din capitala provinciei — numai pentru întreținerea școlii, clerului și a spitalului se ridica, pe 1937/38,

1) „Universul” din 1 Mai 1938. 2) „Por. Vremii” din 12 Ian. 1939. 3) „Por. Vremii” din 18 Martie 1938 — din lipsă de drumuri, numai într'o singură comună au putrezit 500 vag. mere bune și 800 mere de industrie; din 21 Martie 1938. 4) „Universul” din 22 Martie 1937. 5) Ideea Națională din 8 Sept. 1934. 6) Dr. H. Schuster — Die Judenfrage in Rumänien.

la suma de lei 8774150 ¹⁾, iar sinagogii era afectată o sumă de circa 6 mil. rezultate din vânzarea cărnii cușer, din taxele cimitirului și a azimei de Paști. Aici, ne-au găsit evenimentele din Sept. 1940.

c) Bucovina, — țară de mult iudaizată.

În 1880, toate centrele odată în stăpânirea noastră, — și la ceva Armeni, repede asimilați — ca proprietăți, meserii și negoț, au ajuns de nerecunoscut. Evreii stăpânesc, astăzi, viața spirituală sub imperiul spiritului iudaic și controlează toată viața economă a provinciei. Ținuturi întregi lipsite de orice căi de comunicație, ca ținutul de pe valea Ceremușului cu 20.000 locuitori, sunt lăsate pradă exploatării necruțătoare a Evreilor galițieni — în majoritate, pașaportari sau cu cetățenii obținute pe căi piezișe ²⁾. Produsele animale și cele industriale, aproape sută în sută dirijate de ei, alimentează bună parte din nevoile țării și ale capitalei; dețin tot comerțul intern și cel de import-export, caracterizat prin banditisme în contrabanda de piei, devize, etc. La toți Evreii cetățeni, se adaugă și alții, descălecați din Wilna, Lodz sau Lemberg, alungați de afaceri suspecte și s'au pus în fruntea întreprinderilor industriale. Toată industria lemnului este stăpânită de ei și toate pădurile particulare și ale Fondului bisericesc sunt jăcmănite de ei — numai în județele Câmpulung, Rădăuți și Suceava posedă 45 fabrici de chereștea, cu proprietate forestieră de circa 800 ha pădure; în total, stăpânesc 70 unități forestiere ³⁾. Totul în târguri și târgușoare, în orașe de reședință, în sate și cătune trăește sub tirania lor. Într'un târg depărtat din munții Rarăului, Vatra Moldaviței, cu circa 2000 locuitori, am numărat cu degetele mele peste 20 cârciume evreești și toate prăvăliile din acest centru de mare mișcare forestieră. În ținutul Cosmenilor, aceeași situație alarmantă: toate cele patru fabrici de țesut: Rateș, Rateș-Weintraub și alte două, ca și moara Sandheim și fabricile de spirt „Peretz” și fabrica de zahăr „Lujani”, toate evreești ⁴⁾. Dețin toate furniturile și concesiunile administrațiilor publice ⁵⁾.

Cernăuții și-a avut odată și nu de mult extraordinara lui importanță economică. Aici, este, încă și astăzi, o bursă de mărfuri cu reputație în fosta monarhie. Pe aici, s'a promovat comerțul de piei de astrahan basarabeabene, atât de apreciate în America și acela de piei de mânăz, precum și cele mai mari case de export de ouă. Singurele case românești de export, singurii pionieri ai comerțului național și în legături solide cu

1) Nașa Reci din 16 Iulie 1937. 2) „Universul” din 5 Martie 1938. 3) Date sevite de C. N. R. 4) „Universul” din 19 Aprilie, 1937. 5) Ibid, 24 Noev. 1934. Ca pildă, monopolul „Spica” al mașelor încheiat oneros pe 15 ani, în paguba primăriei și a măcelarilor jăcmăniți de Moses și Willy Klueger, Max Reinstein.

Europa și America, sunt casele Ion Niculescu și Zaharescu-Tănăsescu. Românii nu s'au putut afirma pe scena comerțului și industriei în Cernăuți și în întreaga provincie. Institutele de credit românești creditau mai ales pe exportatorii evrei. Alte 26 case exportatoare de grâu, 12 de porci și 29 de vite — în afară de Podsudek — de făină și fructe, de produse animale și diverse, precum și 65 exportatoare de cherestea, 6 de turte oleaginoase, etc., toate evrești, cu sediul în Cernăuți¹⁾. Ei stăpânesc și proprietatea urbană și bună parte din cea rurală.

În Suceava — își așternea N. Iorga impresiunile sale — toți negustorii se țin de neamul care este cu adevărat stăpân al acestor locuri. Copii de ai noștri nu se văd pe stradă, ci tot de cei cu șăpci, cu pălării verzi, cu nasurile corioate sau borchinoase, odrasle ale tuturor neamurilor Austriei, dar mai ales ale Ebreilor. Strada „evreiască” și strada mare e și ea aproape numai a Evreilor. Dela Burdujeni la Suceava, toți birjarii sunt Evrei²⁾. În orașelul Gura Humorului, de abia 1807 Evrei stăpânesc tiranic tot ținutul bogat în vite și produse de cherestea, toată mișcarea spirituală și economică este a lor. În procente: 4% Români, 14% minoritari și 82% Evrei³⁾. Orașul frumos, cu gospodării și piață bogate, așezat pe linia ferată Dârmănești-Vatra Dornei, se bucură de un aer sănătos și de un pitoresc rar întâlnit, ceea ce a făcut pe Evreii basarabeni să-l aleagă ca loc de reculegere și stațiune climaterică de primul rang — ignorat de toți Românii și mai cu deosebire de artiștii penelului cari pot găsi subiecte vrednice de înalta lor artă. La toate acestea se adaugă mândrii plăeși și frumoasele țărânci câmpulungene ce reamintesc mândre și suave figuri de domnițe. Și Vatra Dornei a încăput sub călcâiul jidovului. Această „perlă a Bucovinei” a ajuns un ghetto murdar, cu toate gospodăriile fruntașe acaparate de ei, iar bieții Români alungați sub crestele munților. În zilele de Tîșri și Iom Kipur, toată Dorna e pustie, biserica o ruină, în schimb, centrul orașului împresurat de patru temple jidovești și vreo trei case de rugăciuni talmudice, iar în ultimul timp, a fost inaugurată o sinagogă pe strada principală⁴⁾.

Puțină lume își poate da seama, de departe, cât de mândră și de frumoasă și cât de bogată este această provincie roasă până la sânge de vermina iudaică. Țară de basm și de tablouri picturale, țară cu aer dătător de viață și de reconfortare a puterilor sleite, țară în care recapeți bucuria de o nouă viață, ea este, pe dea supra, și o țară bogată în toate :

1) Vezi Indicatorul importului și exportului. 2) Din „Neamul Românesc” din Bucovina. 3) „Universul” din 20 Mai, 1937. 4) „Por. Vremii” — Vatra Dornei sub călcâiul Jidovimii.

în berghelii de reproducție de cai sânge arab și huțul ; țară cu posibilități mari de creștere a păsărilor de rasă ; admirabilă pentru dezvoltarea raselor Simmenthal la șes și Pintzgau la munte, ajungându-se ca vaca record să dea 7000 litri lapte foarte gras, pentru aceea a porcilor Vork și Large White, țară care alimenta marile orașe din centrul Europei și din care s'au exportat anual 700.000 kg. carne bacon în Anglia ; etc.¹⁾ ; țară cu mișcare industrială variată și intensă, cu numeroase industrii, ca aceea a tricotajelor, a cauciucului — unică la noi, a teracotei și faianței, a lemnului și specialităților sale, a glucozei — cu cea mai mare fabrică cu forță de alimentare a întregii țări ; etc.²⁾.

d) O țară care nu mai este a noastră — Maramureșul.

Românii din acest viguros ținut românesc s'au bucurat, de autonomie națională și, abia târziu, au recunoscut suveranitatea regelui ungar, iar ca descălecători și întemeietori ai Moldovei, acești Români, prin vitejia lor, au ieșit din iobăgie și au fost declarați „nobili”, încărcăți cu privilegiu³⁾. Ținut românesc din cele mai avute, cu imense păduri ale statului „composesoratelor” și comunelor, cu condiții excelente pentru creșterea vitelor și a oilor Karakul, cu bogate livezi de pomi fructiferi și minunate regiuni turistice — Evreul a fost atras numai de partea practică a lucrurilor și, deși oaspeți proaspeți și nepoftiți, s'au revărsat în valuri mari din Galiția și, în scurt timp, au cucerit o țară, mai ales după războiul din 1914. Satu Mare sau Orașul Jizilor, Șimlăul Silvaniei, orașul natal al lui Simeon Bărnuțiu, Sighet, Zalău, Vișeu, Borșa și altele toate sunt în mâini evrești... Sâmbetele și în sărbătorile evrești, riști să mori de foame. Cei mai mulți Ovrei n'au meserie declarată, alții sunt comercianți și contrabandiști, restul cărăuși și păstori sau agricultori pe seama altora. În Sighet, Evreii au 12 sinagoge, impunătoare și sfidătoare și peste 115 case de rugăciuni și haidăre, Românii — ca peste tot înghesuiți la margine — au doar o capelă, precum au și în sate câte o bisericuță arhaică ruinată.

Prin înșelăciuni, camătă și cârciume numeorase, exploatând toate slăbiciunile bieților Români, Evreii și societățile evrești au ajuns să stăpânească pădurile compesorale⁴⁾ prin comploturi puse la cale încă din 1877 și ajutați de cozi de topor. Câțiva gangsteri, ca Groedel, Davi-

1) „Universul” din 6. Dec. 1934. 2) Ibid. din 5 Mai 1938. 3) Încă dela 1345, comunele românești se dădeau ca donațiune unor domni nobili. Multe familii nobile au pierit în luptele pentru neatârnamarea Ardealului. Ruteni, Unguri, Tătari și Turci n'au putut să-i deznaționalizeze. Monografii : Dr. Mihai Marina ; I. Demier și Inginer I. Marin ; Ion Grecu și Alexandru Vaida ; N. V. Ilieșiu, Al. Gregorian : articole de ziar. 4) În 1365, Iudovic Angevinul a dăruit păduri fraților nobili : Balc, Drag, Dragomir, și Ștefan pentru vitejia contra Turcilor.

dovici Moise, Moise și Maior Polak, având alături firmele evereești, ca „Tisa” din Sighet, „Fried” din Vișeu de mijloc, etc. Și, în felul acesta, au pierdut 60 de munți și au rămas numai cu doi, iar Evreii stăpânesc munți și păduri, stâni și fabricarea brânzeturilor, meșteșuguri, comerț industria lemnului, despădurind cu sălbătăcie de neînchipuit toți munții cari făceau podoaba țării, stăpânesc proprietăți posesorale, banii, munca și dreptatea poporului român — împins să-și facă colibe pe văile apelor în sus și pe dealuri. O altă metodă de a-și înstrăina sau hipoteca moșiile era și propaganda de expatriere în America, în locurile vacante rămânând ei stăpânii ¹⁾.

Alte două mari plăgi sunt camăta și contrabanda — aceasta exercitată de Ovrei „lupii de noapte”, așezați în fiecare sat și dealungul frontierelor, singurii cari și expun viața rămânând Românii plătiți cu 20—100 lei sau cu pluhr de rachiu. Satul Mare este raiul acestora și terenul de activitate cel mai prielnic, dela Halmeiu până la Valea Vișeuului. Toți acești „Jizi”, răspândiți în orice sat cât de micuț, în stoluri mari ca niște corbi sinistri, sunt plaga pe care n'a cunoscut-o nici Egiptul sub blestemul Evreilor. Fiindcă sărăcia Maramureșului este obiect de epopee. Bieții Români, reduși la cea mai elementară sărăcie, sunt degenerați de toate bolile sociale, nu cunosc săpunul, nu pot frecventa școala, în schimb, este la câte 8000 oameni, câte o cărciumă.

Un cântec din Maramureș descrie, plastic și destul de tragic, urgia căzută asupra lor odată cu năvala Jizilor. Unul din doi frați — soldați în luptele din Galiția — zice că n'are de ce se înapoia acasă, deoarece părinții le-au murit, plugușorul s'a rupt, iar Jidu le-a moștenit boii. ²⁾ Poetul O. Goga — adânc îndurerat de soarta acestor Români — a scris un articol protestatar împotriva iudaismului intolerant din Maramureș, fapt pentru care i s'a intentat — la Sibiu, în 1908 — un proces de presă cu mare răsunet. P. Șeicaru îl descrie astfel : „Ajunge să străbți Maramureșul, să-i vezi satele cuibărite în văi de un pitoresc unic și printre straele albe mișunând caftanele negre și zoiașe, ca să-ți dai seama că sărăciei autochtone i se adaogă și prezența atâtor nepoftiți, cari, luați din scurt, verificați în cece privește corectitudinea actelor ce le legalizează prezența, nu ar mai rămâne nici zece la sută. Așezarea geografică a Maramureșului în vecinătatea imediată a Galiției, l-a sortit să fie prima etapă a invaziei galbene. De aci — după un studiu condiționat de împrejurările propriice — coboară încet la vale, se infiltrează în centre, încep acțiunea de ocupație economică”.

1 și 2) Ziarele.

e) Ardealul, Crișana și Banatul.

„Am fost jefuiți ! Continuitatea istorică nu este a nimănui altuia, ci numai a oropsiților Valahi, cari au dus pe umerii lor toată trufia, toată gloria și bogățiile profilor din Budapesta. Noi am fost elementul de continuitate în Ardeal !” Așa striga cu indignarea instictului de conservare națională batjocorât, într'o ședință din Ianuarie 1935, prof. C.C. Giurescu. Iar prof. I. Nistor spunea : „Dezbrăcarea Românilor de drepturile politice și naționale s'a produs întâiu la orașe, politică de exterminare care a durat secole întregi, Dar, în ciuda acestei politici de distrugere și de dezagregare, târgoveții români, izgoniți din cetăți, s'au retras la periferie, în suburbii, în orașele din Ardeal, din Bucovina și Basarabia, „unde îndurau o viață aspră, dar duceau o luptă dărză pentru existența lor ce o atestă toate actele istorice.”

Konrad Schunemann ¹⁾ arată că nici vorbă nu poate fi în cursul Evului mediu de elementul maghiar ca element clăditor și organizator de orașe, întrucât chiar în Ungatia orașele au fost întemeiate și organizate de coloniști germani — încheere la care ajunge și profesorul maghiar Valentin Homan, ²⁾ precum ajunsese și Horvath Jena ³⁾ și dr. I. Lupaș. ⁴⁾ Când Ungurii s'au trezit, târziu de tot, la pătrunderea în orașe — vechile așezări romane — Români aveau deja centre mari și înfloritoare, ca Satu Mare, Baia Mare, Sighetul, Deva, Huniedoara, Făgăraș, Hațeg și altele. ⁵⁾ Satul românesc avea, la venirea coloniștilor apuseni, o vechime de 12—13 veacuri și el a dat naștere la satele târguri cu negustori cari satisfăceau toate nevoile populației : meșteșuguri și industria casnică erau înfloritoare de natură să satisfacă și nevoi străine, iar comerțul cu produsele sibiene — spre finele sec. XV — îl monopolizaseră în proporție de 99.27% Românii — după același H. Jenö.

Adevărul — unul și singur — este că toate localitățile transilvane, inclusiv orașele, au aparținut numai poporului românesc, pe câtă vreme străinii au pătruns cu încetul prin colonizări. ⁶⁾ Elementul autohton este pomenit la Sibiu încă dela 1210 ; ⁷⁾ la Brașov se pomeneste — în bulla papală a lui Bonifaciu IX din 1399 — de multe neamuri, dar nu și unguresc sau evresc ; Clujul avea, în sec. XII, o însemnată populație românească ; la Turda, nobilii s'au speriat de puterea Românilor în sec. XVIII ; la Arad, mai mult ca jumătate din proprietari erau, în 1774,

Ungure

1) Die Entstehung des Stadtten desens in Südosteuropa, Berlin — ap. dr. I. Lupaș, Problema orașelor din Transilvania, în „Universul” din 1935, 2, 3 și 4) Dr. I. Lupaș, st. cit. 5) Avocatul A. Ietco în Conferința din Ian. 1935, la Cluj. 6) „Universul” — Din trecutul clasei mijlocii și Aspecte sociale din Ardeal. 7) Ibid, ibid. 8) „Universul” din Dec. 1934 și Dacoromânia IV. 9) Ibid : Restabilirea unui adevăr istoric de R. Seisănu, după K. Gotlieb în „Geographie des Konigreichs - Ungaru, v. II, Resberg, 1780.

purtau nume românești; la Lugoj, Caransebeș și Făgăraș, existau, încă din prima jumătate a sec. XVIII, școli românești. ¹⁾ Și acest element era puternic chiar în cetățile săsești, ca Sebeș, Mediaș, Bistrița, Turda, Careii Mari, Timișoara, etc. ²⁾ Toate acestea au determinat pe conducătorii cetăților să ia măsuri aspre, ca la Cluj — încă din 1465 și 1478 — împotriva iobagilor a căror apărare le-a luat-o chiar Matei Corvin; ca la Bistrița, în 1713, unde Românii erau izgoniți din casele lor; ca la Turda, în 1711 și 1712, când au fost expulzați, iar casele le-au fost arse — ceea ce a avut loc și la Brașov; ca la Sibiu, unde nu erau admiși în bresle — prin sec. XVI, nici ca să-și cumpere case, sau să se însoare, etc..... ³⁾.

Deznaționalizarea a început cu o furie nestăpânită odată cu încheierea pactului dualist și s'a continuat potrivit principiilor statornicite în aceea evanghelie a urii, în aceea „Magna Charta” a maghiarizării care urmărirea realizarea unui stat unitar național maghiar. Ceea ce a făcut ca, în decurs de câteva decenii, să se schimbe radical înfățișarea centrelor din Ardeal și Banat, în folosul Ungurilor și Evreilor. Câteva date statistice sunt vorbitoare: în industrie și comerț, Ungurii ating 24.50% din totalul populației lor, Gemranii 33%, Evreii 72.50%, iar Românii deabia 5.45% ⁴⁾. La cifra demografică de circa 30% Români — după datele lui N. Popp, de 28% — cifra ceconomică pentru elementul național urban este de numai 15%, așa că, cu tot sporul românesc, orașele din aceste trei provincii continuă a fi dominate de minoritari. În anii din urmă chiar, masse minoritare din târguri și sate se mută prin centrele industriale unde se așează, ajutați de instituții de credite, cari au plasat peste 1 mld lei, în cartiere noi. Potrivit aceleiași politici urmărite de comitete adhoc, s'au înregistrat — între Ianuarie 1931 și Iulie 1936 — la biroul populației din Timișoara, un plus alcătuit din 10829 Săcui și 3000 Evrei, colonizați în împrejurimile municipiului în felul acesta, reușind să depășească un proiect românesc relativ la înglobarea satelor românești în raza municipiului. Proprietățile muncitorești la Brașov, Oradea și Cluj, aparțin minoritarilor. Pe Evrei îi vedem înregistrați pe 1934 cu un plus de 2% în centrele urbane, pe câtă vreme Ungurii cresc cu 0,40%, iar Românii cu 1.90%.

După războiu, Românii au început să ia de a capo viața orășenească. Dar nu s'au realizat mai multe progrese sub noua stăpânire, aceasta folosind minoritarilor și Evreilor. Insași presa străină remarcă acest, aspect al problemei când scrie: „Minoritățile sunt acelea cari au profitat mai mult de progresele realizate pe acest teren și în așa condiți-

1) Univ. din Dec. 1934 și Dacoromânia IV. 2) „Universul” din 23 ian. 1934
3) R. Seișanu, art. cit 4) P. Suciu — Clasele sociale din Ardeal.

uni că o inegalitate economică s'a produs în paguba Românilor." Și trage concluzia : „Transilvania este un raiu pentru minorități." 1).

Cât de vitregă a fost noua stăpânire pentru fiii ei legitimi se deduce din felul cum autoritățile române au aplicat, în paguba Moșilor, vechile dispoziții ale regulamentului patentei imperiale din 1852 ce governa comerțul ambulant, care favoriza pe Unguri și pe Evrei. A trebuit intervenția energică a unui prim ministru ca să se potolească zelul de șicană și de antipatriotism al colegilor dela celelalte departamente și să repare, abia după 15 ani, marea nedreptate ce apăsa asupra Moșilor — acești „pribegi ai mizeriei", cum îi numea un document oficial din 1929.

În ținutul săcuesc, nu însemnăm aproape nimica. La Brașov, foarte puțin. Toate centrele mari și târgurile pe linia Blaj-Cluj-Oradea sunt și ele pe cale de complectă iudaizare, ca Huedin și Hida. Năsăudul este totul străin pentru noi — în afară de o bancă „Aurora" cu filiale la Bistrița și întreprinderea forestieră cooperativă „Regna", cu exploatare exclusivă a celor 44 comune grănicerești, cu uzine și fabrici de che-restea și cu bunuri de peste 2½ mld lei 2).

Evreii și Ungurii s'au infiltrat în Țara Crișanei, prin colonizări, târziu în sec. XIX. Astăzi, la Oradea, se află 46111 Evrei alături de 25434 străini și 17273 Români. Ținuturile Sălajul, Orașului și al Moșilor sunt sub călcîiu jidovesc. În Careii Mari, toate întreprinderile sunt jidovești. Comerț, industrie, bancă și personal sută în sută în Arad sunt străine. Baronul Neumann, jidov înobilat de Unguri contra unei sume considerabile, deține un întreg trust de fabrici 3).

Situația Oașului — pereche în mizerie cu Maramureșul — și a ținutului Moșilor este obiect de tragedie antică. Țara Oașului este secerată de sărăcie și mizerie, de boli sociale și întunerec. Sute de cărciume până în cele mai îndepărtate comune debitează otravă de suflet ucigătoare de cari se leagă lanț crime și bătăi și totul alunecă spre sălbătăcire și sărăcire complectă, aruncând un întreg popor în temniță sau pe un pat de spit al. Una din ocupații li este contrabanda în serviciul Ovreilor, precum am spus-o în altă parte. Hrana lor constă din o fier-tură de prune cu o bucată de pâine. Plățiți cu 20—25 lei, din cari trebuie să trăiască și iarna, ei dărâmă pentru înavuțirea Evreilor pădurile bătrâne de stejar. Fructele și tot produsul țaranului sunt și ele ale străinului. Și au mai rămas în ființă — închee cronicarul — izvoarele de apă și contrabandele, miraj de îmbogățire cari vor atrage încontinuu pe străini.

Alt ținut al sărăciei și umilinței, dar și al tuturor mândriilor naționale este acela al Moșilor, bogat în păduri și metale nobile, dar fără nici

1) „La Tribune des Nations" din Geneva, în art. „Transilvania pământ românesc".

2 și 3) Ziarele.

un sprijin în organizarea muncii și a creditului. Sub regimul maghiar, noțiunea „moș” — spunea O. Goga — era sinonim cu mizerie și persecuție. Am trecut, scriitorul acestor rânduri, de atâtea ori, dealungul văii Crișului Repede, lăsând în urmă, ca niște năluciri urâte, sătucuri cu case risipite, pe pripoare și dealuri alunecoase, înăbușind un acoperiș de trei patru ori mai mare o biată încăpere ce pare a cădea strivită — adăpostind sărăcia și golul celor dinăuntru și toate gemând sub călcâiul jidovului. Sau trenul se oprea prin gări ce servesc târguri și orașele, dar stăpâniți de Evrei ghiftuiți de toate bunurile pământeste, Evrei stăpânind — prin cârciumă și camătă, prin mituiri și toate nelegiuirile — un popor vrednic la toate. Așa se prezintă țara Moșilor „ici colo, sătucuri agățate de un deal sau cufundate în vale, zac în tăcere ca de moarte, căci acolo nu vezi decât bătrâni și copii, iar aceștia de lipsurile ce îndură un răd niciodată, toți oamenii de vârstă mijlocie sunt plecați în pribegie spre a-și găsi de lucru în ținuturi primitoare”. Fiindcă, aici în țara aurului, nu este loc pentru ei. Toate pădurile moteste au aparținut odată boierilor români, încă din sec. XV, dar sub influența bisericii catolice, au fost predate mănăstirilor și, apoi, trecute în seama conților unguri, cari, neavând bani, le-au vândut nouilor îmbogățiți. Tischler, reprezentantul tipic al burgheziei maghiare, a acaparat o parte din ele. Intre altele, Mauriciu Tischler avea o pădure de 11000 jugăre aproape de Cluj, unde erau interesate 10 comune de Moși cu 992 capi de familie, 5000 din ele excluse dela împroprietărire prin tertipuri avocățești și conștiințe vândute. Dar Moșii nu s'au lăsat și, după o așteptare de 15 ani, procesul a fost câștigat. Aici, au operat ca... în codru și alți gansteri ai codrului, ajutați de mărunți oameni politici.

Spre Sibiu gravitează toată viața celor două județe târnăvene cu care formează o celulă economică unitară. Sașii mai dețin încă comerț, industrie și bănci, dar Evreii au început să câștige rost important. Sunt mai mulți ca Ungurii — 20% din populație, răsfirați în oraș cu magazine mari, formând o colonie, o păduchelniță jidovească în str. Gusteriței. Românii au început să populeze, după Unire, suburbanele pe deaîntregul.

Ne coborâm în Banat — cu o industrie din cele mai importante și cu un comerț la aceeași înălțime. Din timpuri vechi, marile centre bănățene erau centre culturale și economice românești. Astăzi, Timișoara numără 37% Evrei și 28% Români, Lugojul — 9% Evrei și, totuși, capabil să dețină marele comerț, iar Românii 33%; Oravița numără și ea 17% Evrei ¹⁾.

1) N. Popp, st. citat.

Timișoara a fost, pentru Unguri și Evrei, un mare centru de atracție dela 1918 încoace. Cartierul Cetate cu cele mai fericite locuri de case invadate de neamul mereu nomad. Blockhousuri se ridică în centru, în schimb, Românii se retrag la periferie — fără străzi și drumuri, fără apă și lumină. În tot acest cartier, nu găsești cinic magazine creștine ¹⁾. Evreii dețin 66 întreprinderi din cele mai importante, alte 26 sunt cu capital și conducere evreiască. Mai toate hotelurile, mariile restaurante și cafenele de frunte — evreești și ungurești; spelunci de contrabandă, brutării, măcelării și băcănii. În județ din 330 întreprinderi, 7 românești; din 313 societăți anonime, 14 românești și din 71 bănci 9 românești ²⁾.

În Lugoj — Manchesterul României — cu majoritatea populației românească și în județ cu peste 90%, micul negoț este în bună parte în mâini românești, ca și meșteșugurile cu renume străvechiu. Numără 20 întreprinderi industriale: 11 produse textile, 4 țiglării, o turnătorie de fier, o fabrică de calapoade și una filatură de mătase care produce minunatul fir; țărăncile au ajuns la o mare iscusință în torsul borangicului de pe gogoase ³⁾.

Severinul este unul din cele mai puternice centre industriale din țară, cu fabrică de sticlă și distilerii, cu uzine metalurgice la Reșița și alte centre, și turnătorii, cu fabrici de textile și rafinării, cu cariere la Ruschița de marmoră ca la Carrare; etc. Județul este bogat în vite, târguri cu renume în străinătate, ca Lugoj, Făget și Caransebeș. ⁴⁾ și în toate produsele solului și ale subsolului, cu ape minerale cari au ridicat la rang înalt stațiunile Herculane, Buziaș, Lipova și Ivandu ⁵⁾.

Aici avem de a face cu o invazie de Evrei — cea mai nouă și mai barbară, cum o numește un cronicar. Aici, avem ca prim strat, Evrei spanioli, pe urmă, Evrei germani veniți cu coloniștii, iar după 1736, începură să se înmulțească; pe urmă, au descălecat Evrei — unguri, francezi, ruși, galițieni, germani noi, vienezi, cu perciuni și fără perciuni, cum se exprimă autorul acestor mărturii.

Vom încheia cu încă câteva constatări. Toate reprezentanțele din aceste provincii, precum și comerțul de import-export este în mâini străine. Ia 74 exportatori de cereale la Timișoara, întâlnim 1 Român; la 82 case exportatoare de porci și vite, avem 11 firme românești; exportul de nuci îl fac 18 case din Oradea, S.-Mare, Sibiu și Ti-

1) „Por. Vremii” din 1937. 2) I. Vion, în „Universul” din 14 Ian. 1940. 3) I. Dragomir — Tot Bănatu-i frucea, în „Universul” din 5 April, 1940. 4) Ibid., ibid. Și „Tot Bănatu-i frucea” de P. Tipărescu în „Por. Vremii” din 24 Aprilie, 1938. Animalele sunt rasele cele mai nobile: bovinele Simmenthal cu renume în străinătate; rasa York ar fi întrecut și rasa engleză importată; calul Noriuss. Producția animalelor a fost în 1932: 153.172 cai, 209.981 cornute mari, 588.465 oi, 209.390 capre și 440.143 porci. 5) Ibid., V. Tipărescu.

mișoara ; cel de lemne și de cherestea 171 vase, iar cel de cai 11 case străine, dar nici un Român. Toate aceste case sunt în proporție de 50% evreiești ¹⁾.

f) Oltenia și Muntenia — București.

Tendențele Evreilor au fost, dela Unire încoace, cucerirea integrală a capitalei țării sub raport economic și spiritual. Și, pe urmă, provinciile îngenuchiau și ele. Să ne îndreptăm din Banat spre estul țării și să ne oprim la capitală.

Oltenia este, poate, provincia cu cel mai redus procent de populație evreiască. Și, totuși, lucrurile stau altfel în T.-Severin, cu mici excepții, aproape toată str. Traian este cucerită, în galanterie și manufactură, de Evrei ; numără 8% din populație, adică 1976 suflete ; Tg.-Jiu — 1951 suflete, Caracal 15% — 2769, R.-Vâlcea și Craiova câte 20% — respectiv : 4152 și 1319 suflete. Provincia contează numai cu 3,70% — adică cu 520 firme evreiești față de 552 străine și 13865 românești. Dar criteriul nu stă în numărul firmelor, ci stă numai în felul întreprinderii, în amploarea capitalului cu care lucrează, în multiplicitatea relațiunilor în care este angrenată, dar mai depinde și de metodele de lucru, de felurile mijloace de acaparare a clientelei fascinată de atitudinea negustorului. Și, la fine, importanța deverului atârnă în balanța bilanțului final.

Un cronicar vâlcean, referindu-se la această problemă, spune că „nu cu mult înainte de războiu și mai cu seamă după războiu, în mijlocul acestei negustorimi băștinașă, cu trecutul, cu obiceiurile și cu datinele ei, au început să apară elemente străine, cari au adus cu ele altă mentalitate, alte metode, străine de cinstea și omenia băștinașilor.” Fiindcă au apărut firme cu embleme simbolice sub care s'au adăpostit unii falși reabilitați sau tolbagii pistruiați și cu nume împrumutate, fără răspundere, fără alte legături cu aceste locuri, decât dorul se a se pricopsi. Astfel, vânzători de șireturi și foști hahami, s'au făcut manufacturiști și tinichigii ; iar mișiții negustori de tricotaje și încălțăminte, vopsitorii s'au făcut droghști ; servitorii, vânzători angrosiști de piei scumpe, etc. ²⁾ Iată unde sta primejdia cea mare. Și închipuiți-vă ravagiile săvârșite în punga cetățeanului și a negustorilor vâlțeni, căzuți sub strivitoarea apăsare a acestor noi mosafiri — în număr de 44 firme cari, înainte de războiu, erau în număr de 5 ³⁾.

T.-Severin, R.-Vâlcea și Craiova, au început să-și piardă fisionomia și rezistența oltenească, „Odinioară în Craiova, pe ici pe colo, câte un

1) Anuarele respective. 2) Niculescu — Negustorimea vâlceană acum și altădată, în „Universul” din 22 Martie 1938. 3) Neagu Pleșoianu — în Credința noastră din Oct. 1937.

parazit din seminția lui Juda, fără perciuni și fără să găjje, apărea timid, înfipt doar cu botul în trupul comerțului oltenesc, fără să-i poată aduce vre-o vătămare. Două trei firme, la atâta se reducea așezarea Iudeilor în Craiova,” scrie un cronicar. Astăzi, din 1565 firme : 188 străine, 128 pașaportari, 989 românești și 265 evrești — în cari nu intră profesioni libere, profesori, personal de sinagogi, etc. Indrăzneala acestor negustori evrei nu cunoaște bunul simț și nici cele mai elementare îndatoriri față de colegii băștinași — așa, ei îndemnau prin circulări pe clineții din județ să-și amâne venirea în oraș până după sărbătorile lor.

Trecem pe linia ferată care duce spre Moldova. Mizilul a zvârlit de mult pe cei câțiva Evrei și, de atunci, nimeni n'a îndrăznit să se mai așeze și să se afirme în nici un fel. În schimb, în Buzău, 90% din comerț în plin centru este jidovesc. Nu mai există nici un angrosist român de manufactură. Ziua de 28 Septembrie, anul nou evreesc, este ziua rușinii naționale pentru Buzoieni. La R.-Sărat, manufactură și galanterie, comerț de pielărie și încălțăminte, de vinuri, de cherestea și de cereale — aproape sută în sută, este evreesc. Se spunea că, în târgurile moldovene, fiecare cocioabă sau șandrama își avea și polobocul cu rachiul în dosul ei. Am văzut, în acest orașel, cum unii manufacturiști evrei — cu părinți descinși din înfiorătoarele vaduri ale Galileii sau ale Mării Caspice — stau, sub tejghea și pe tejghea, cu garafele pline de basamac ca să poată atrage pe clientul țăran. Și aceștia dețin, în mrejele lor, tot comerțul mare și mic de galanterie și manufactură în întregul județ și parte în cele vecine.

În târguri și târgușoare ale județelor Brăila și Ialomița și altele apropiate sau depărtate, stăpânesc tot ei comerțul de manufactură, de cherestea și de cereale, toate depozitele de mărfuri și toată industria, precum și tot comerțul de import-export.

În județul Prahova, avem marele centru Ploești, cu 24% Evrei — 20324, 9% străini — 8073 și 58198 Români; Județul numără 637 firme evrești, 326 străine și 6312 firme românești. Iată, așa dar, toate elementele aparente ca să tragem concluzia că, în județ și în oraș, înseamnă foarte mult. Realitatea, însă, o prinde și cel mai naiv. Ploeștii este, mai mult ca ori care altul, încăput pe mâini străine, cu firme însemnând capitaluri considerabile, multe din ele de miliarde, ceeace înseamnă o totală asfixiere a elementului autohton, cu prăvălioare de mână a treia, cu zeci de mii de muncitori nequalificați, cu slujbași plătiți ca vai de lume, față de nababii petrolului plătiți cu sute de mii și milioane anual. Aici, marea rezistență a opus-o elementul ardelenesc pe câmpul comerțului și al industriei mijlocii.

Străinii, cu deosebire Evreii, au cucerit și îndepărtate colțuri și nu departe, zăcămintele de quarț dela Vălenii de Munte, întreprindere

a unuia Leibovici care le exploatează fără nici un scrupul. cum, cu atâta durere, scria și protesta în pustiu N. Iorga.

În București, odată cu întregirea hotarelor, măvala este nestăvilită și, zi de zi, se scurge în valuri, de peste tot cuprinsul țării și din toate colțurile lumii. După date sevite de cercetători, ei ajung, în 1938, să numere, la o populație totală de 712680, față de 493457 Români și 40019 alte neamuri, 179204 suflete — așa că, cu drept cuvânt, observă un cronicar, numai Evreii din București, fac, ca număr, cât toți Evreii din Palestina la un loc ¹⁾.

Aici, Evreii nu s'au mărginit la vechile așezări. De mult, au dispărut sub târnăcoș vechile case din centru și, în locul lor, s'au ridicat blocuri anonime, au urcat dealurile Filaretului și al Spirei, de mult s'au lăsat la Cotroceni, au pus stăpânire pe nouile cartiere — Jianu și parcurile până în Băneasa și mai pe toate fermele dealungul marilor șosele naționale. Și au la dispoziție bulevarde largi și luminate agiorno, iar băstinașii stau la margini, orbăcâind în noroiu și întunec, în mlaștini și boli secerătoare. Calea Victoriei cu toate pasagiile ce se desfac din ea, str. Regală, str. Academiei, bd. Brătianu și Elisabeta cu lumea interlopă a localurilor de distracție și aproape toate cinematografele — toate sunt aproape de sută evreești. Oborul nu mai este de mult românesc; calea Moșilor, un ghetto armeano-evreesc; pe calea Griviței, magazinele românești se numără pe degete. Calea Victoriei, Lipscani și calea Griviței au devenit cetăți ale finanței și puterii jidovești ²⁾.

Străzile unde, anual, se face dever de câteva zeci de miliarde lei, și unde toată capitala și provincia își varsă — pe lux și frivolitățile adesea — ultimele economii, ca str. Lipsanilor și Gabrovenii — centru, marilor depozite de manufactură și al celei mai nestăpânite burse, negre — Șelari și Sf. Nicolae, Smârdan, Moșilor, Bărăției, Decebal Colței, Carol, Oizuz, Tei și Sfinților, toate străzile centrale unde pulsează cea mai intensă mișcare economică, toate sunt jidovești și străine — după nume și origină, după capital și conducere.

Umblați odată, în zilele de Purim, prin toate aceste artere bogate și veți vedea ce a văzut și subsemnatul. ³⁾ Să parcugem, într'o zi — ne

1) N. Popp, st. cit. 2) Ziarele. 3) Pe str. Lipscani, 3 drogherii românești, un magazin de fierărie, una sau două de manufactură și alte câteva de mică importanță; pe str. Patriei: o vopselărie și 2 magazine de manufactură; pe str. Bărăției: 3—4 magazine de mobile și 2 de manufactură; Popp și Bunescu și Stoicovici; pe str. Oituz: 7—8 armenești; în Pasagiul Francez, numai 2 armenești; pe str. Zarafi, numai un frizer român; pe str. Decebal, o singură firmă importantă românească: Th. Dinischiotu și Fiii; pe str. Gabroveni, cam vreo 2 Români, câțiva Armeni și mai 2—3 creștini; pe str. Șelari, și Sf. Nicolae Șelari: câte 3—4 creștini; pe Smârdan, vreo 13—14; pe calea Moșilor, câteva depozite de geamuri, de pielărie, chirurgicale, tehnice, cazangerie, etc. Acestea toate sunt, natural, impresii ce le culege orice trecător curios, străbătând, cu ochii deschiși, toate aceste centre ale capitalei, acolo, unde, altădată, se desfășura Târgul din Năuntru, cu toate ramificațiile ce au supraviețuit și unde negustorii români

îndeamnă un publicist — toată gama nevoilor noastre frivole sau utile și vom da de rezultate mult mai dramatice ca acelea de până acum — Românul își varsă ultimul ban în punga Evreului ¹⁾).

Aceasta este, în linii mari și în cuvinte neputincioase, imaginea palidă a capitalei unei țări de 20 milioane locuitori, oraș unde au născut, din mituire și numai din speculă, cele mai mari bogății cari, însă, nu ne aparțin nouă, ci numai elementelor parazitare și interlope cari s'au născut, ei sau părinții lor, în părți ale lumii de care astăzi li e rușine să-și mai aducă aminte sau n'au cunoștință de ele.

Și vom încheia această tragedie cu câteva reflexiuni ale lui N. Iorga : „Aici, în țară, este o roader înceată, este o putere corosivă care face din ce în ce mai puțin loc pentru noi. Este o sărăcie în mahalele Bucureștiului ca în orașele suprapopulate ale Chinei. Oamenii trăesc în mijlocul mlaștinilor, îi rod bolile mizeriei. Reprezentanți ai unei Europe care moare, aici, suntem înconjurați de cercul acesta care ne strânge neconținut, al scursorilor asiatică. Românul a ajuns vita Ovreiului”.

g) Porturile noastre dunărene și maritime.

„Negoțul la Dunăre și la Mare se face până azi — spunea N. Crainic la o conferință — de oameni cu pasport în buzunar”. ²⁾ Așa stau lucrurile cel puțin în cele trei mari porturi ale noastre : Galații, Brăila și Constanța. Un fenomen nou a apărut imediat după războiu : invazia iudaică către aceste porturi prin armatori evrei, cu instalații de import-export evrești în locul celor levantine, de când Palestina a luat ființă. Aici, în Constanța, au început să-și aibă sediul — spune un cronicar — toate societățile jidovești de mare comerț, cei mai abili și șmecheri achizitori de cereale, în acest mare port, mișună cei mai înverșunați dușmani ai comerțului național ³⁾.

Un fenomen foarte firesc se observă : cu cât ne apropiăm de mare și de gurile Dunării, cu atâta străinii și Evreii devin — și ca populație

și creștini își făceau negoțul cinstit, mulțumindu-și clientela și îmbogățindu-se și pe ei, modești dar mândri de funcțiunea socială ce o îndeplineau. Și, dela acest negoț atât de bine cinstit chiar de Apus, am ajuns la acela de astăzi mănânat numai de poște decăstig neîngrădit și, în așa măsură, că la deverul de zeci de mld. al Lipseanilor, Românii participă de-abia cu 0,50%. 1) Nu trebuie să trecem cu vederea nici acel comerț indecent ce se practică cu bocceaua prin casele oamenilor și prin toate instituțiile publice și particulare și nici acela de pe trotuarele străzilor sau din infundăturile imo, bilelor, de către toți Evreii sau străinii — vânzători de lucruri degradate sau furate dela faliment sau scăpate dela foc — cum strigă ei, comerț dela care s'au ridicat, în scurt timp, la magazinul nobil de manufactură și bijuterii sau la marele comerț. De asemenea, am mai vorbit, cu alt prilej, și despre bursele oficiale și cele negre, la care se negociază efecte și acțiuni sau mărfuri cari au ocolit vigilența fiscolei și cari se strecoară din mână în mână, fără a contribui cu ceva la sarcinile statului sau a aduce, prin aceasta, vre-un serviciu marelui public. 2) „Ia Marea cea Mare”. 3) Viața economică a Dobrogei în mâna străinilor, de D. Gherasse.

Tragicul situației constă, astăzi, în aceea că și numărul firmelor românești este cu mult inferior celor deținute de Evrei — adică 44 % evreiești față de 41 % românești, iar volumul afacerilor este infim față de acela al Evreilor. După declarațiile lui I. Borvizeanu, președintele C. C. I. din acest mare port, volumul afacerilor efectuate de străini este de 4 mld., pe câtă vreme acela al Românilor nu trece de 100 mil., adică 40,1 pentru străini. ¹⁾ Ca și la Brăila și la Constanța, are loc exportul de petrol, cereale și cherestea — și există, în acest port, de-abia 1 exportator de cereale român și numai patru exportatori de cherestea; iar la marele import de coloniale, există un singur Român, dar nu și la manufactură și alte articole.

Ca să ne dăm seama de importanța afacerilor, să luăm în considerare aceste trei elemente: exportul, importul și veniturile încasate de aceste trei mari porturi. Datele sunt luate pe lungi perioade din lucrarea lui N. Ștefan — fost președinte al Camerei de Comerț și de Industrie al municipiului Constanța. ²⁾ Din analiza aci alăturatului tablou, ne putem face o idee aproximativă de volumul afacerilor, ca și de elementul etnic care beneficiază de marile câștiguri realizate.

La exportul colosal de cereale al Brăilei, Românii participă cu un singur cerealist — după cum se vede din tabloul I. Marele contingent de cerealiști greci de altădată s'a redus numai la câțiva — restul sunt

Import		Total trafic	Venituri în mii lei			
Anul.	In tone	In tone	Anul	Venituri	Investiții	Excedente
19/35	737.000	7.296.000	19/35	603.767	430.000	16.051
„	255.126	12.341.192	„	370.784	252.861	130.633
21/35	2.086.557	44.609.416	„	2.933.426	1.933.000	1.765.642
	3.098.683	64.219.608		3.917.977	2.675.861	2.057.326

străini și Evrei. Armatorii și mijlocitorii oficiali sunt terorizați de Evrei, cari au monopolizat toată piața navlului.

Trecem la Constanța, acea „Perlă a Mării Negre” cum au botezat-o poezii și visătorii noștri. Pentru elementul băștinaș, ea rămâne un șantier unde se depune o muncă aprigă și se varsă lacrimi amare

¹⁾ Din cuvântarea ținută la inaugurarea școlii com. sup. practice din Galați. Vezi ziarle din Ian. 1939. ²⁾ Problema porturilor maritime: Galați, Brăila, Constanța — 1938.

pentru o bucată de pâine neagră. Românii rămân pescuitorii de perle în slujba beneficiarilor străini și Evrei — toți la un loc 30.900 — 53% (respectiv : 11219 și 19681)¹⁾. Și aici, elementul românesc este înghesuit la periferia vieții economice, iar străinii dispun de centrul bogat și de toate stabilimentele cu capitaluri formidabile și cu câștiguri fabuloase.

Numai noi, Românii, n'am înțeles marea valoare a mării din punct de vedere economic — spune, cu multă dreptate, un publicist. Din timpuri vechi, străinii au domnit, iar astăzi, Evreii și străinii ocupă aceste puncte stragegice... toți de incertă proveniență, heimatloși fără identitate clară, vagabonzi pașaportari.²⁾ Noi, Românii, ne-am făcut mândria de a o vizita câteva zile pe an sau timp de o lună, de a cheltui bună parte din economii sau împrumuturi sângeroase la Casino; de a ne risipi altă parte importantă pe toalete ce trebuiesc neapărat etalate ca să impresioneze pe cei de pe faleză sau pe vecini, la hoteluri și restaurante de lux, la Mamaia și la Eforie; de a ne fotografia la bustul lui Eminescu și de a ne înapoia, cu aceiași mândrie dar cu buzunarul gol de gologani, și plin de angajamente, pe un an sau pe un șir de ani. Numai vechile popoare — începând cu argonauții, Venețienii, Genovezii, Elinii — i-au înțeles și frumusețea și virtuțile aducătoare de mari câștiguri, instalându-se ca armatori sau negustori, făcând din schele și din porturi marile lor contoare. Prin schelele și porturile de astăzi, Grecii sunt o verigă de continuitate a marelui șir de înaintași, presărați, astăzi, dela T. Severin la Sulina și dela C.-Albă la Mangalia și Balcic, cu singura deosebire, că vechii Greci aduceau cu ei instituții și răspândeau o frumoașă civilizație.

În timpurile din urmă, un neam nou care a trăit, la vremea lui, viața nomadă prin pustiurile arse de soare, dar n'a știut să dăltuiască o bârnă de barcă sau de corabie, care n'a știut să țasă sau să așeze o pânză și să lege odgonul de catarg sau care n'a știut să ia în mâini lopata ca să vâslească, acest neam a fost apucat, pe neașteptate, de o melancolie a mării și a început să-i placă apele fluviului și valurile Thalasei — toate aducătoare de sănătate, dar înainte de toate, de câștiguri mari și nemuncite. Din vasta mișcare a porturilor, beneficiază, înainte de toate, Evreul. Fiindcă după ultimele relațiuni, din 40 cerealiști, 16 străini — din cari 10 greci și 6 armeni — și 22 jidovești, iar singurii Români sunt S. Dallas și Sp. Panaitescu. Firma care dețin mono polul încărcării și a descărcării vapoarelor este a unuia J. Salmanovici³⁾. Din cele 20 agenții de vase străine, una singură Sterie Dallas este românească,⁴⁾ precum și S. M. R. cu câțiva agenți — mai mult sau mai

1) N. Popp, st. cit. 2) Por. Vremii din 11 Aug. 1938. 3) Por. Vremii 1939. 4) Sterie Dallas este român originar din Magarova-Bitolia; iar G. Bessi din Clisura.

puțin Români, ceea ce se observă și la agențiile de vapoare unite, cu un procent ridicat de funcționari străini. Biourourile de vămuiri și de expediții sunt și ele, sub raportul etnic : II evrești, 4 grecești, 5 curat românești, din cari una a doi Români macedoneni : Sterie Dallas și George Bessii Fii ¹⁾. La toți aceștia, se adaugă mijlocitori și agenți de tot felul cari mișună prin gări, oboare, târguri și port. Din tot traficul de mărfuri și de călători, se poate lesne deduce căștigurile fabuloase ce înregistrează aceste firme, în 95 % străine.

Plaga mare a Constanței este invazia iudaică din ce în ce mai accentuată și îndrăzneala fără frâu a pașaportarilor. La Mangalia, un mare centru colector de cereale, marii angrosiști de pe piață sunt Greci și Armeni pașaportari. La Constanța, mulți din aceștia exercită negoțul de cârciumă, servindu-se de câte un Român sau cetățean ; tavernele din centru — baruri sau case rău famate — în mare parte ale lor, au transformat frumosul centru al acestui oraș în adevărat târg de carne vie. Toți acești invadatori exercită și comerțul prețios cu căștiguri fabuloase de manufactură și galanterie, de cherestea și fierărie, etc., precum tot ei stăpânesc industria morăritului, cea textilă și de uleiuri, rezervele, etc. În schimb, noi, Românii, am admirat pitorescul Constanței și localurile de distracție, dar am disprețuit nesecatele ei bogății.

Să nu se creadă, totuși, că tot importul și exportul se reduce numai la traficul prin aceste trei porturi. Mare parte din acesta are loc și prin alte puncte de frontieră — oficiale sau clandestine — unde stăpânesc tot Evreii.

h, „Paradisuri cari ni se fură”.

Astfel și-a intitulat un articol de gazetă publicistul Al. Gregorian. ²⁾ Dar în acest atât de scurt articol răcnește o întreagă tragedie națională — înstrăinarea și evreizarea celor mai frumoase colțuri ale țării noastre, colțuri pline de pitoresc, cu ape și codri falnici dătători de viață și îmbietori la muncă nouă, cu izvoare tămăduitoare a tuturor bolilor de cari suferă numai bieții Români — slujbași la stat irosindu-se prin birouri, pe catedra școlii sau a judecătoriei ; ostași cari și-au lăsat parte din membre pe câmpurile de luptă ; tineri și copii slăbiți de inanție și din lipsă de îngrijire ; fete cari își scuipe în sânge sănătatea prin ateliere evrești. Și totuși, de toate aceste binefaceri și frumuseți se bucură numai Evreii.

1) Iată câteva firme mari : străine — Anglo-American Agency — englezi și americani, Gatorino-italieni ; evrești — I. Bercovici, Cunard Line, Kanel, Nicu Menclau, Raul M. A. și Co., Watson et Jonell ; pașaportari : Capato et Macri, Gaetano Xantopol et Co., Kyriakides N. G., Solari Brothers și frații G. Syngas. Porunca Vremii din Nov. 1938. 2) Univ. din 16 Aug. 1938.

Să dăm ascultare la câteva rânduri ale delicatului publicist : „Astăzi, nu sunt decât foarte puțini Români și încolo numai evrei și unguri proprietari de vile aici (la Ghilcoș — Lacul Roșu). Din peste douăzeci de pensiuni, una singură, Casa Albă, e românească. Nu e nici un restaurant românesc, nici o cârciumă și nici o prăvălie românească în acest ținut unde țăraniii spun ca pe vremea strămoșului Traian : farina, manuri (făină și mâini), dar unde năvălitorii vor să desfigureze totul. Până și zarzavagiul cu dugheana pusă pe rotile e un străin, un evreu...” Dar nu numai în acest colț minunat a pătruns Evreul și a alungat pe băștinași. „Situația aceasta tragică se repetă aidoma la Tușnad, la Malnaș, la Borsec, aproape în toate stațiunile climatice ale Transilvaniei... E o monstruoziitate ce se întâmplă în aceste stațiuni ale României !” încheie cu amărăciune și revoltă.

N. Iorga, referindu-se la acelaș obiect, scrie cu acelaș amar și aceeași indignare : ¹⁾ „Dar, pe lângă negustori, sunt dela un timp pe aici și „plaisiriști”, familii întregi cari vin la aer, — doar aproape e Slănicul de Prahova, ale cărei băi au o clientelă, aproape exclusiv evreiască. Aici, vine hahamul luându-și în fiecare an locul în primire, ca să nu se consume păsări tăiate contra prescripțiilor rituale. Vizitatorii „de plăcere” pregătesc drumul negustorilor. Dar pe alături ei caută, ca oameni filantropi, să „civilizeze” populația. Și cutare femeie dintre dișii arată femeilor noastre ce prostie e să se meargă la biserică”.

Minunatele stațiuni balneo-climatice din Săcuime, ca Bodoc, cu minunatele sale izvoare alcaline carbogazoase ; „Perla” și „Matild”, Covasna-Voinești, Sângeorgiu de Mureș, Sovata, Elöpatak-Vâlcele și altele, nenumărate, cu neprețuite ape curative și toate așezate într’un pitoresc ce rivalizează cu cele mai căutate stațiuni similare din Occident, unde boierii și parveniții noștri își risipesc avutul, toate sunt copleșite de străini și Jidani, numai Românul nu s’a putut bucura de câteva săptămâni de recreațiune și de reîntremare a sănătății lui zdruncinate. Și să pornim din câmpia Bârsei până spre Câmpina : Brașov, cu toate satele lui curate și frumoase, Timiș și Predeal, Azuga și Bușteni, Sinaia și Poiana Țapului — tot acel șirag de așezări minunate, creațiuni ale naturii și ale Românului, Comarnic și Breaza, etc. Treceți pela primăriile respective și numărați familiile românești și cele evreești sau treceți pe drumurile stațiunilor, abateți-vă pela marile hoteluri și parcuri, treceți din vilă în vilă și din casă în casă, și atunci, vă veți întreba, frecându-vă la ochi, unde vă găsiți, în ce țară anume ; mai abateți-vă la cazinouri și cluburi, cari, toate, sunt explöatate de ei, și, atunci, veți trage încheierea că țara aceasta poartă numele de țară românească și că sta-

1) Neamul Românesc în „Sămănători de ruine și pustiu”.

țiunile se găsesc pe harta României, așa, prin o diabolică întâmplare. Totul se perindă în fața ochilor tăi sub forme halucinante, deznădăjduitoare, revoltătoare.

Luăți pagina vilegiaturiştilor din Muntenia și Oltenia — pe valea apelor : Ialomița cu ale ei : Vulcana și Târgoviște, Pucioasa și Fieni ; Oltul cu ale lui Govora, Călimănești, Căciulata și mănăstirea Coziei ; Banatul cu ale lui : Mehadia, Buziaș, Herculanе și Ivandă ; Bihăria cu Felix, Băile Episcopiei și altele la fel ; Bucovina — țara minune, ținut de tasmе — cu ale ei : Vatra Dornei, și toate celelalte ; Basarabia cu Budachi, Bugaz și Burnas ; sau Moldova, cu toate mănăstirile pitorești — ctitorii ale voievozilor și ierarhilor ortodoxi sau ale pioșilor boieri — la fiecare aruncătură de praștie, cu ale ei orașele înecate în lumină și flori, ca P.-Neamț. Și coborâți la Slănicul de Moldova. Și opriți-vă aci ! In această stațiune balneo-climatică, proprietate a Eforiei Spitalelor civile, aproape toate terenurile — spune un cronicar — sunt deținute de Evrei, cumpărate dela acei cari au obținut parcele pe preț derizoriu sau cari au fost împrorietăriți și a lipsit puțin ca întreg această orașel să devină exclusiv proprietate evreiască”.

In sezonul de vară, trenuri de lux — aerodinamice, exprese și accelerate — sunt luate cu asalt de străini — în majoritate copleșitoare de Evrei — în drum spre Marea Neagră, Evrei din toate colțurile țării, ca să cucerească un loc bun la stațiunile maritime superbe : Mamaia și Constanța, Agiea și Carmen-Sylva, Techir-Ghiol-Eforia (toate acestea veritabile ghetto-uri), Mangalia și Balçic — destul de populate. Aici, în nisipul și valurile mării tămăduitoare de boli se bălăcesc tocmai aceia cari n’au muncit și își etalează cărnurile etajate tocmai acelea cari n’au împuns, măcar odată cu acul în aerul viciat din ateliere, cari n’au împins roata un singur ceas la o fabrică, cari n’au stat pe catedră sau prin biurouri măcar o zi, ci au hălăduit de bine — un an întreg în șir, un șir de ani în șir.

Dar cu aceasta nu s’a terminat. Prăsila lui Israel a căpătat dela războiu încoace și patima ascensiunii prin munți cu găzduri costisitoare la cabană și hanuri de munte precum și patima distracțiilor de iarnă. „Astăvară, mergeau toți la munte, la mare. Acum suntem în sezon de iarnă — scrie Pan M. Vizirescu. Se fac sporturi de înviorare. Iată-i îmbrăcați în costume scumpe, cu skiurile la spinare sau cu patinele pe braț. Perechi și perechi, urcă pe soldurile țării sau pe obrajii ei și se avântă în chiote de fericire pe cărările muntoase, despre care vorbesc baladele și legendele unui trecut și par’că nu-ți vine să crezi că ne mai aparține. Poate, patinează și pe acolo, tinerii din rasa nobilă a lui Israel !”

Publicistul I. Vion, referindu-se la bilanțul încasărilor fiscului

după rețetele cazinourilor și cluburilor, încasări ce reprezintă sume derizorii, se întreabă în acest fel : ori socotelile sunt juste și atunci merită ca toate aceste spelunci să fie închise, ori nu sunt juste și atunci e nevoie să se găsească și să se repare „spărtura.”ⁱ⁾ Dar ele au continuat să jefuiască pe vilegiaturiști — 95% cari n'au muncit niciodată — și să delecteze pe fiii și pe fiicele lui Israel.

Toate marile municipii și orașe s'au îngrijit să pună la dispoziția cetățenilor o frântură de pădure și de lac în mijlocul marilor aglomerări, unde cetățenii, oboșiți, să-și întremeze, în răstimpul unei ore, puterile risipite pe șantierele de muncă aprigă. Dar, nici aici, nu poți să-și tragi sufletul de atâta străinătate — băncile sunt ocupate de guvernante cari supraveghează pe aleele îmbâcsite odraslele israelitene, în cărucioare scumpe sau în mâini cu jucării prețioase. Tot ce a putut scorni mintea omenească mai frumos și tot ce caritatea creștinească a găsit mai re-creativ, par'că toate acestea le-a construit pentru asigurarea fericirii nepoșilor lui Israel.

Și, acum, să încheiăm aceste rânduri cu câteva date statistice pe cari ni le pune la îndemână colegul Napoleon Crețu în referatul citit la congresul profesorilor secundari ținut la Tg. Mureș, în Mai 1935. Iată-le : 18.000.000 creștini — Români și minoritari, trimiteau, în 1934, 35.940 vizitatori, adică 27% ; Evreii trimiteau, însă, 97.160 — adică 73%. Cu alte cuvinte : 460 creștini trimiteau de-abia un ins ca să-și caute de sănătate, pe câtă vreme, 9 Evrei trimiteau pe unul din ai lor ca să cheltuiască, să se distreze și să ne scupe în obraz, pe noi toți.

„Din Boian la Vatra Dornii, A umplut omida cornii... Și, cum vin cu drum de fier, Toate cântecele pier !”

i) Țara pe pragul de a deveni proprietate israelită.

V. Alecsandri, poet înzestrat și cu mult simț politic, întrebându-se, în ședința istorică din 10 Oct. 1879, a Senatului, ce sunt acești năvălitori și ce caută ei în această țară, răspundea cu intuiția lui de profet : „Țara este frumoasă, îmbelșugată ; ea are orașe mari, drumuri de fier, șosele, instituții dezvoltate și un popor neprevăzător ca toate popoarele de viță latină... Ce este mai ușor decât a se substitui locuitorilor acestei țări și de a face din țara întreagă o proprietate israelită ?” Cu ceva înaintea marelui poet, un alt profet, Marțian — plecând dela principiul că „o naționalitate română presupune un pământ posedat de Români”, — se ridica, în 1890, împotriva votului dat de Camera munteană prin care se încuviința străinilor dreptul de a avea imobile. Grigore Ghica observa, în 1865, că „năvălirea în proprietate a numeroasei populații evrești ar fi cauza sigură de ruină pentru țară.”

Încă din cele mai vechi timpuri, proprietatea imobiliară era ferită cu sfințenie de înstrăinare. ¹⁾ Ștefan M. Racoviță dispunea, în 1764, ca să nu se îngăduie către Jidovi înstrăinarea de pământ, bălți, păduri și case; prin hrisoavele din 1766 și 1776, Grigorie Ghica al Moldovei, interzice Jidovilor de a cumpăra vii și a lua în arendă moșii și crâșme la sate; C. Moruzi repune cu multă asprime hrisovul din 1776 al celui dintâiu; Al. Mavrocordat — zis Pârlea Vodă — le interzicea în 1782 de a locui la sate și de a ține cârciume; iar Alex. Moruzi, în 1804 oprea arenda de moșii. Între 1782—1829, toată grija domnilor era să nu poată poseda imobile. Așa: Scrațat Calimachi, prin art. 1430 al codului ce-i poartă numele, interzicea Armenilor și Evreilor de a poseda pământuri, iar prin art. 1431, îngăduia Evreilor de a cumpăra case la orașe, dar Armenii puteau să cumpere și vii. Ion Sandu Sturdza al Moldovei cerea Porții să nu mai se îngăduie Evreilor de a cumpăra nu numai imobile orășenești, dar și grădini și vii, de a lua în arendă moșii pe viață; Regulamentul Organic din Moldova le permitea doar de a poseda pământuri, nelocuite; etc. În Ardeal, până târziu de tot, n'aveau dreptul de a avea pământ propriu; dar prin 1870, au profitat de evenimente ca să devină mari latifundiari. În Bucovina, încă din 1867, li se dăduse dreptul civil de a cumpăra moșii. ²⁾

Un cronicar din zilele noastre, după trei sferturi de veac dela alarma lui Ghica, scria nu de mult: „Rezultatele sunt sub ochii noștri: mai toate bogățiile și mai toate întreprinderile bănoase sunt azi în mâini evrești și minoritare; mai toată proprietatea urbană este înstrăinată, elementul românesc fiind împins spre periferie, pentru ca centrul, cartierele comerciale și cele de lux să treacă, sub ochii noștri și ai autorităților, în mâinile elementelor de pripas. Inferioritatea noastră sub acest raport a început să se accentueze în anii din urmă și în orașele Vechiului Regat, în frunte cu însăși Capitala țării.” Și odată cu această înstrăinare, se închid și bisericile, lăsând loc sinagogilor — în cetatea de scaun am numărat 35. Lucrul acesta s'a petrecut aidoma și în Turcia, unde vedem — scrie N. Batzaria — în centrul orașelor, moschee închise și părăsite, nefiind cine să le ducă grija și să le frecventeze ³⁾.

Dar Evreii nu s'au mulțumit cu centrul. Ei, de mult, au început să urce Filaretul și Dealul Spirei, s'au așezat temeinic în depresiunea Cotrocenilor și au ieșit la aer curat și pajiști verzi, în cartierele Jianu

1) Se atribuie lui Ștefăniță al Moldovei un hrisov din 1526 prin care nu se îngăduia înstrăinarea către Jidovi de pământ, păduri, bălți și chiar case și doar „nici imposesiere”. Dar documentul pare apocrif. Pe atunci nu se pomenea de populațiuni evrești numeroase, ci doar de ceva Jidovi trecători. 2) Vezi perioadele respective. 3) H. I. în Univ. din 15 Aug. 1937. 4) Univ. din 17 April 1937: „Ca în Turcia de odinioară”.

și Floreasca. De acolo, întins, în Parcul Domeniilor-Arcul de Triumf, unde, din proprietarii inițiali, dacă au rămas 25% ¹⁾. Centru și periferie luxoasă au fost cucerite, casă cu casă, stradă cu stradă, cartier cu cartier, de o populație fără nici o legătură cu rosturile românești ale capitalei. Pe str. dr. Iuliu Barasch — ce nume de vornic va fi purtat cândva strada aceasta? se întreabă cronicarul anonim — pe această stradă, stă în paragină biserica vornicului Udrican, văduvită de credincioși, fără preot și acum cu bolta căzută, cu turla spartă, cu zidurile proptite cu pârghii de lemn și, alături de aceste ruine mărețe, se ridică, sfidător, palatul cultural și sportiv „Barascheum” al tinerilor iudei din București. ²⁾ Aici, ne-a dus invazia din 1838, când Jidovii s’au așezat câteva sute în Jignița, în mahalaua Bradului, a Oltenilor, a Sf. Vineri... Și, de aci, ca o apă nevăzută, ca un dușman neadormit, s’a întins, mereu și tot înainte, ca un cancer, ca o pecingine, ca o caracatiță care sugă, sugă mereu și nu se satură. Și au cumpărat vechile case boierești, le-au surpat cu târnăcopul și au durat blockhousuri colosale, încât unul singur valorează cât 500, cât 1000, cât 5000 cociabe românești dela periferia acestui Chanan, unde trăesc, în mizerie și noroale, fără apă și lumină, departe de tot ce a putut să săvârșească civilizația, eroii cari au cules biruinți și au clădit o țară mare și rotundă ca o pâine românească.

Din 17 miliarde lei investiți în construcții în București, în ultimii ani, de-abia 3 miliarde sunt românești. ³⁾ Intre 1925—1936, dintr’un capital de 35 miliarde, 29 sunt ale Evreilor — scrie Virginio Gayda dela „Giornale d’Italia”).

Orașe, târguri și târgușoare din provinciile noi sau din Moldova toate au încăput în mâini străine și evreești. La Slănicul Moldovei, au pus mâna pe toate parcelele cumpărate de Români sau de cei împroprietăriți. 80% din proprietatea Botoșanilor, ca și târgușoarele din jur, sunt evreești. Astăzi, unul ca Max Walder, pripășit din America, a ajuns, prin camătă, stăpân al celor mai mari imobile din Iași. Așa s’au înstrăinat marile case boierești ale capitalei Moldovei, precum și din celelalte centre — mari și mici. Încă din Ian. 1903, în 21 comune urbane ale acestei provincii, Evreii posedau 9089 proprietăți evaluate la 113.370.436 lei aur, adică 31%, pe câtă vreme creștinii posedau 21121 proprietăți în valoare de lei 252.121.718. ⁴⁾ Și aceasta în timp foarte scurt. Fiindcă, târziu de tot, li s’a îngăduit Evreilor de a dobândi imobile. Documentele vorbesc de o decizie a Curții de apel din București, care permitea, în 1873, Evreului M. Halfon de a posedea un imobil cumpărat.

1) Univ. din 24 Aug. 1937. 2) Udricanii și Barascheum în Buna Vestire din 14 Martie 1938. 3) N. I. Dragoș în „Valahul” din Iulie—Aug. 1937, Nr. — 65. 4) In Giornale d’Italia din Ian. 1938. 5) Veverca — *l. cit.*

Până la anexarea Bucovinei de către Austriaci, toată proprietatea urbană era aproape în mâini românești. Astăzi, la Cernăuți, doar vechile biserici stau măturie în cartierele odinioară românești. Nouii magnați ai banului ca Fokschaner, Anhauch și alții, stăpânesc zeci de imobile în capitală. Toate orașele și târgurile bucovinene le stăpânesc tot Evreii. Și le stăpânesc de mult, dacă, încă în 1912, Evreii contau cu 8642 negustori din un total de 10312 față de 444 Români și cu 5091 meseriași din un total de 9322 față de 737 Români ¹⁾. Despre Basarabia și celelalte provincii privite sub acest raport, vorbește îndeajuns de elocvent tabloul de mai jos — o icoană rece de ceea ce ne redă intuiția de toată ziua, fiindcă avem de a face, și de astădată, cu numere și nu cu valori și nu putem stabili o paralelă având ca al doilea termen proprietățile autochtonilor și ale celorlalți străini, ca să vedem, proporțional, până unde s'a putut întinde invazia evreiască ²⁾.

O luptă înceată dar categoric națională s'a dus, dealungul vremurilor, când zvăcnea conștiința de rasă, dacă nu de națiune, pentru apărarea proprietății rurale de orice atingere a străinilor și Evreilor, cari, de mult, aveau marea proprietate grevată sub strivitoare sarcini cămătărești și pe care au reușit să o lichideze distrugând clasa boierească. Foarte puține bunuri imobiliare rurale posedau acei câțiva cetățeni evrei până în 1918. Odată cu intrarea lor în cetatea românească, însă, a avut loc o invazie nestăvilită spre sate, pe cari căutau să le acapareze — cu sufletul, cu bogățiile și pământul, totodată.

În Basarabia, lucrurile au avut loc după un plan bine studiat și în întregime pus în practică, ajutați și de oameni și de legiuiri adhoc. Iată, în sectorul Lambrovca — jud. Tighina, o moșie de 20.000 ha, acaparată — prin votcă, camătă și alte mijloace semite — dela țărani, foști beneficiari ai reformei agrare și transformată de Evrei în colonii de experiență pentru tineretul „halușim”, având ca îndrumători primari și agronomi, toți Evrei — aceștia din urmă pripășiți din Rusia ca-să dea îndrumări comuniste coloniei „colhoz” de 50 capi de familie. A doua colonie este cea dela Pârliți-Bălți a Evreilor cari au reușit să fie împroprietăriți în masă pe moșiile expropriate dela țărani „pentru caz de utilitate publică”, pe baza hotărârii No. 13 din 29 Febr. 1938, a Comite-

1) I. E. Torouțiu — lucrările citate 2) Datele din acest tablou sunt un rezumat sistematizat extras din elementele centralizate de trei instituții; pen- vina și restul țării de C.N.R. — unde, dealtfel, astăzi, sunt toate concentrate și bine sistematizate. Numerele curente 1—4 dela rubrica „Imobilele urbane evreiești” privesc averile administrate de guvernăminte, iar cele dela 5—11 de C.N.R. Cele dintâi re- prezintă averi intrate în patrimoniul statului până în 15 Iulie 1942, cele de al doilea reprezintă imobile declarate până în 21 Sept. 1942. Și anume 31.138 față de 29.430 preluat. Din toate acestea, 2'1: din București și 794 din provincie sunt definitiv in- trate în patrimoniul statului prin hotărâri definitive ale tuturor instanțelor — curți de apel și comitete centrale de judecată.

Tablou I.		Imobile urbane evrești							Imobile rurale evrești inventariate până în 15.VII.1940					
		Bune de locuit	Reparaibile	Distrise	Dependințe	Total a	Bune	Reparaibile	Distrise	Total b.	Alte categorii		Total c.	Totaluri generale (a.b.c.)
											Ciădiri	Dependințe		
	Provincii și municipii													
1	Basarabia	4.788	1.023	1.749	5.055	13.517	2.894	3.172	779	6.845	—	—	—	—
2	Bucovina	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5.877	5.565	14.452	—
3	Municipii și suburbane	—	—	—	—	5.147	—	—	—	—	—	—	—	—
4	In alte 7 comune	—	—	—	—	2.427	—	—	—	—	—	—	—	—
5	In alte centre	—	—	—	—	3.126	—	—	—	—	—	—	—	—
6	Trans. Banat	—	—	—	—	2.995	—	—	—	—	—	—	—	—
7	Oltenia	—	—	—	—	262	—	—	—	—	—	—	—	—
8	Muntenia	—	—	—	—	905	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Dobrogea	—	—	—	—	486	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Moldova	—	—	—	—	17.652	—	—	—	—	—	—	—	—
11	București	—	—	—	—	5.712	—	—	—	—	—	—	—	—
	Total	4.788	1.925	1.749	5.055	52.229	2.984	3.172	797	6.845	5.887	8.565	14.552	73.626
1	<i>Basarabia</i>													
	Absenteiști	563	105	325	397	1.392	9.692	2.330	1.011	13.033	—	—	—	—
	Orig. nespecificată	—	—	—	—	—	946	157	123	1.226	—	—	—	—
2	<i>Bucovina</i>													
	Deportați	—	—	—	—	33	—	—	—	—	212	432	649	—
	Disparați	—	—	—	—	18	—	—	—	—	247	447	689	—
	Total	565	105	325	397	1.443	10.638	2.487	1.134	14.259	459	879	1.338	17.040
	Total	5.353	2.030	2.074	5.422	53.672	13.622	5.659	1.913	21.104	6.346	9.444	15.890	90.666

tului agrar din Chișinău, colonie așezată pe o suprafață de 4824 ha., proprietate a obștiei Nedelnicilor din Pârliți lăsați fără palmă de pământ¹⁾. Altă colonie a treia, este a soc. cooperative „Plugarul”, cumpărată dela ministerul agriculturii, cu capital exclusiv evreesc și pe o suprafață de 100 ha. arabil din moșia Tiplești, împărțindu-se Evreilor colonizați din Alexandreni-Târg. ²⁾ Un cămătar evreu, Iosif Steghaus, a acaparat, prin camătă și speculă, 250 ha. dela sătenii nevoiași din Heciu, Alexandreni și Tiplești. ³⁾ Etc. etc.

Toate aceste înstrăinări se făceau prin intermediul soc. „Prietenii agricultorului evreu”, fondată în 1935, imediat după dizolvarea aceleia din Chișinău, lucrând mână în mână cu altă asociație „Tovărășie și împrumut”. Prima, persoană juridică, este o reeditare camuflată a faimoasei soc. „J. C. A.”, având ca obiect cumpărarea de terenuri agricole și condusă de un comitet alcătuit din ingineri, arhitecți, avocați, etc. ⁴⁾

Dar aceste colonii enumerate mai sus sunt doar o verigă din sistemul de colonii agricole evrești, răspândite peste tot în Bucovina, Maramureș și Basarabia și susținute cu fonduri mari de două asociații internaționale evrești: una J. C. A. (The Jewish Colonial Association) și a doua A. J. R. F. (American Joint Reconstruction Foundation). Vechile colonii de sub regimul țarist, părăsite în curând — precum am mai spus-o — și dintre cari rămăseseră doar 6 și acestea pe cale de dispariție, au luat un avânt nestăvilat între 1918—1936. Legea pentru marea reformă agrară a dat prilej și populațiunii e reești să beneficieze și să se dezvolte. Cele mai multe erau concentrate în județele Soroca și Bălți cari produc 50% din recolta florii soarelui și pe care o prelucrau în întregime în fabricile de ulei din coloniile evrești și din capitalele de județ. ⁵⁾ În urma reformei agrare din 1921/922, 3.000 familii evrești au primit parcele de câte 3—6 ha., adăogându-se la vechile colonii de care vorbește și Ruppın. Alții au arendat pământuri și s’au ocupat cu viticultura și horticultura ⁶⁾.

Colonii agricole evrești există și în Bucovina, luate, sub crotire, încă din 1931, de J. C. A. Ele erau așezate în Coțmani, Văscăuți și Vijnița. Tot J. C. A., a înființat și colonii în Maramureș, ca la Poeni, Repedea, Ruscov, Borsa și Moisei, pe o suprafață de 5700 ha. În aceste centre se urmărea dezvoltarea industrializării și comercializării laptelui. Agricultorii evrei mai sunt și în cele trei Vișee, în Sieu și alte centre. ⁷⁾ Păstoritul Evreilor se dezvolta și el în paguba elementului românesc.

1) Cuvântul din 21 Ian. 1938 și Univ. din 27 Sept. 1937. 2 și 3) Univ. din 25 Ian. 1938 „Plugarii dela Alexandreni-Târg”. 4) H. Negel în Univ. din 10 Iunie, 1937. 5) Dr. E. Țațomir — Contribuțiuni la studiul Evreilor. 6) Ruppın — o. c., p. 10. Vezi și H. Schuster — o. c., p. 156—157. 7) Dr. E. Țațomir, *po. c.*,

Toate aceste colonii din Basarabia, Bucovina și Maramureș erau sprijinite cu fonduri de cele 98 cooperative de credit mărunț răspândite în toate localitățile urbane și rurale, populate în bună parte de Evrei. Ele erau grupate, după război, în Centrala Cooperativelor evreiești din România cu sediul la Chișinău și întreținute cu fonduri și sprijin moral de cele două mari asociații mondiale evreiești: J. C. A. și A. J. R.F. Toate acestea urmăreau „a susține cu toate mijloacele industrializarea, comercializarea, valorificarea produselor, ușurând și participarea la facerea instalațiilor necesare și la funcționarea lor în regulă¹⁾).

Următor legii de organizare și încurajare a agriculturii din 22 Martie 1937, s'a deschis străinilor porțile stăpânirii către pământurile rurale — mai ales către pământurile agricole din zonele municipiilor, orașelor și suburbanelor. Și, pe câtă vreme prin art. 2 se oprea țaranul de a cumpăra sau vinde, prin art 5 și 6, era îmbiat străinul de a cumpăra, așa că istoria n'a înregistrat încă un caz de tentativă de sinucidere națională atât de categoric — reflectează autorul articolului²⁾. Altă ilustrație. Intre 1934—1938, din 326.221 ha., oferite sau scoase în vânzare, statul și obștiile n'au achiziționat decât 12.248 ha. — adică mai puțin ca 4% — ceea ce arată că dreptul de preemțiune al statului a fost ca și inexistent, iar acest drept era aplicabil abia dela 50 ha., în sus, lăsându-se străinilor pradă tocmai micile proprietăți. Târziu de tot, în 1938 însă fără succes, s'a lărgit exercitarea acestui drept până la suprafața de 1 ha., înglobându-se și proprietatea urbană.³⁾

Prin conrupere și alte manopere, au fost deposedați țaranii de suprafețe întinse de pământ arabil și forestier, cum a fost cazul în atâtea regiuni și din ținutul Moșilor.⁴⁾ și din 1 Maramureșului. Ba și loturile de hrană date prin legile de împrumut, începând cu cea dela 1864, au fost înstrăinate, în virtutea nătângei legi care inventase așa zisa circulație liberă a bunurilor rurale.

Tot așa Evreii au dat buzna și în podgorii. Vechii podgoreni, neputând lupta dela egal la egal cu fabricanții de spirt metilic și cu falsificatorii de vinuri — frumoase și scumpe cum le produceau odată — s'au văzut siliți, în târgurile moldovene, să închidă localurile de desfacere și mulți din ei să-și vândă viile la Evrei. Așa a intrat în mâini evreiești o mare parte din renumita podgorie a Ștefăneștilor. Și ca aceasta și Cotnarii și altele și altele. Și astfel, străinii și Evreii — ajutați cu credite de societățile lor și de băncile românești — au devenit stăpâni

1) Dr. E. Țațomir, op. cit. 2) E. Hagi Mosco — Înstrăinarea în Univ. din 19 April. 1937 și H. I. O lege care nedreptățește pe țaran și împrumutător pe străin — în Univ. din 11 April. 1937. 3) Primatul românesc în dobândirea proprietăților imobiliare, în Univ. din 21 Dec. 1938. 4) Sunt arhicunoscute cazurile cu Tischler din Munții Apuseni; cu Șandor Gheltberger care a deposedat pe coloniștii din Iăneucești; cu Studenberg din Săcuieni-Bihor care a furat pe țărani cu 6200 jugăre; etc. etc.

pe fermele din jurul oraşelor, pe atâtea proprietăţi din oraşe şi suburbane, din staţiunile climaterice şi turistice.

Nu vom trece cu vederea o metodă criminală de care s'au servit duşmanii ţării ca să golească de element naţional pământul nostru şi să se uşureze, astfel, aşezările evreşti masive la noi. Nu este vorba de emigrările Românilor ardeleni şi bănăţeni cari încep în preajma veacului nostru. Ci este vorba de exportul de Români ardeleni cu femei şi copii peste ocean, tocmai la San Paolo din Brazilia, în ţinutul ucigător cu imense plantaţii de cafea, devenit adevărat cimitir pentru nenorociţii emigranţi europeni, transportaţi ca nişte sclavi de liniile de navigaţie transoceanice. Acest export îl înlesnea la noi „Cunard Line” şi „Lloyd olandez”, având ca conducători şi comanditari ai întreprinderii pe Edgar şi Max Auschnitt. Este vorba de acel Max Auschnitt, administrator delegat al „Resiţei”, proprietar al soc. „Metalunit” şi director general al soc. „Titan Nădrag Calan” — acelaş care stăpâna monopolul comenzilor şi furniturilor de stat, pe care l-a frustat cu miliarde şi i-a periclitat înarmarea, însusindu-şi în mod fraudulos enorme rezerve de devize în străinătate; acelaş care în saloanele lui primea regeşte pe parlamentari, miniştri şi prefecţi şi care, cu agentura lui comercială şi politică, împânzise ţara cu o reţea de spionaj care controla totul; acelaş Auschnitt care avea putere cât două ministere la un loc. Prin întreprinderea lui a reuşit, vreme de doi ani, între 1922—1942, să exporte 200.000 Români în Cuba, iar pe de altăparte, agenţii ai U. E. P., cu geamantanele doldora cu bilete de liberă petrecere în alb, aduceau în ţară, prin gara Dochia, sute de mii de Evrei de peste Nistru. Această acţiune criminală a făcut vâlvă şi a stârnit dezbateri furtunoase şi revoltătoare în Parlament. ¹⁾ Dar, Max Auschnitt era în plină ascensiune şi-l luase norocul în braţe.

Datorită unei munci bine organizate a guvernămintelor Bucovinei şi Basarabiei, precum şi a serviciilor C. N. R., avem putinţa, astăzi, să ridicăm cortina asupra unei părţi numai din goliciunea de care nu ne puteam face o idee limpede şi categorică. Nu sunt trecute în tablouri bunurile evreşti în ţinuturile ardelenesti cedate Ungariei în virtutea arbitrajului dela Viena.

Să tragem, din cele două tablouri de mai sus, câteva încheieri. Analizând cu deamănuntul pe judeţe şi centre, avem de stabilit cele ce urmează.

a) Cele mai multe terenuri agricole le-au avut Evreii în judeţele Soroca cu 7.890 ha.; Cernăuţi cu 7.673; Huniedoara cu 5.043 ha.;

1) Vezi: Gr. Iunian — Cartea pentru ţărani şi muncitori; Univ. din 20 şi 21 Sept. 1937; Dezbaterile parlamentare din Nov. 1924 cu declaraţiile dep. Victor Moldovanu — p. 128 şi 129; Mon. Of. din 8 Iunie, 1922; etc. etc.

Terenuri agricole evreiești în ha.

Provincii	Arabile	Islazuri	Poiene	Vii	Livezi	Păduri	Neproductive	Totaluri	Alte categorii ¹⁾	Totaluri g-rate
1 Bucovina	21.166.40	—	639.81	—	—	29.960.79	—	52.217.00	—	—
2 Basarabia	20.967.24	1.901.22	—	3.898.43	245.95	46.80	207.64	27.267.28	—	—
3 Banat	4.899.52	—	—	35.36	—	720.62	—	5.565.50	—	—
4 Ardeal	13.140.89	—	—	1.273.74	—	21.975.56	—	35.396.19	—	—
5 Moldova	18.012.45	—	—	1.018.36	—	34.963.66	—	53.994.47	—	—
6 Muntenia	6.019.35	—	—	354.96	—	4.807.42	—	11.162.43	—	—
7 Dobrogea	1.876.49	—	—	21.10	—	257.00	—	2.154.59	—	—
8 Oltenia	4.647.88	—	—	41.95	—	2.455.49	—	7.145.29	—	—
Total	91.090.22	1.901.22	639.81	6.634.87	245.95	95.187.34	207.64	195.607.05	—	195.907.05
1 Bucovina	—	—	—	—	—	—	—	—	1.470	—
Deportați	—	—	—	—	—	—	—	—	533	—
Disparați	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Basarabia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Absenteiști	28.933.30	2.873.31	—	1.010.84	125.43	235.84	262.70	—	33.431.52	—
Orig. nespecificată	16.563.80	2,742.01	—	233.10	67.50	128.00	283.38	—	24,520.79	—
Total	45,497.10	5,615.32	—	1,243.94	192.93	363.84	546.08	—	59,955.31	125,582.57
Totaluri gen.	130,587.32	7,516.54	639.81	7,878.81	438.88	95,451.18	757.72	195,907.05	59,955.31	315,323.57

¹⁾ Am trecut în tablou și categoriile dispași, deportați, absenteiști și origină nespecificată — categorii în care se găsesc foarte mulți Evrei. Dar totaluri cu terenuri agricole evreiești definitiv-fixate sunt cele din categoria I în suprațată de 195,907.05 ha. Terenurile fostelor așezări rurale germane se ridică la întinderea de 316,534.91 ha.

Bălți cu 4.760; Hotin cu 4.128; Timiș-Torontal cu 3.671; Botoșani cu 3.232; Storojineț cu 3.012; Orhei cu 2.971; Vâlcea cu 2.520; Tighina cu 2.407; Fălciu cu 2.238; Prahova cu 2.156; Iași cu 2.905; Cluj-Turda cu 2.812; R. Sărat cu 1.803; Câmpulung cu 1.747; Dolj cu 1.535; etc. În agricultură, n'au făcut ravagiile ce le-au produs în proprietatea urbană — aici s'au izbit de instinctul de proprietate al țaranului; ca și de anumite legi de circulație liberă a bunurilor cari au funcționat până în ultimul timp ¹⁾.

b) În viticultură, stăpânesc 5.985 ha., majoritatea în valoare de 3.900 ha. în Basarabia — cu 2.260 în jud. Tighina, restul între 35—100 ha., cele mai multe în județele Putna, Tecuciu, Vaslui și Iași. Unul singur — Avram Ghilic, stăpânește 80 ha. în Mărășești și 100 în Umbrărești-Tecuciu, Adolf și Clara Scharf 95 ha. în Drăgușeni-Vaslui; etc.

c) În ce privește proprietatea urbană, nu cunoaștem date despre marile centre. Moldova și Basarabia sunt cele mai evreizate. Câteva centre: Cernăuți cu 5147 imobile evreiești; Bălți cu 1.489; Orhei cu 2.502, Chișinău cu 2.440; Bucureștii cu 5.712; etc.

A m spus și în altă parte că cifrele acestea nu spun îndeajuns totul. Ne lipsește valoarea reală a bunurilor și încă un termen de comparație care să exprime, tot real, valoarea bunurilor autochtonilor și creștinilor. Nu cunoaștem numărul marilor blockhousuri din centrele orașelor și municipiilor, dintre cari, unul singur, acoperă valoarea a 100—1000—5000 bordeie românești din aceleași orașe și municipii. Nu cunoaștem nici valoarea lor, știm doar că ele sunt cetățî-ghetto-uri evreiești, unde, foarte rar, au putut pătrunde elemente neevreiești — în calitate de coproprietari sau chiriași.

Acestea am avut, de vorbit despre marea problemă a proprietății imobiliare pe care vechi îlegiuri și codice și alte legi și constituții naționale au ferit-o, până la un moment dat, de o jignitoare înstrăinare, ca, dintr'odată, să ne pomenim că suntem străini, chiriași și sărăciți în propria noastră țară și în propriile noastre orașe natale.

¹⁾ Dăm câteva nume de mari proprietăți: Firma „Patria” cu 3.632 ha. în Lemcani-Hunedoara; Weinberg cu 1700 în Stupești-Prahova; Melison cu trei domenii în suprafață de 1.433 ha. în jud. Fălciu; Arapu cu 803 în Hodora-Iași; Abraham Fischer cu 530 ha în Răchita-Bihor; Iosipovici cu 608 ha în Mihălășeni-Bihor, cu un inventar de 87 boi, 56 cai și 934 oi; B-ca Blank cu 2500 ha în Băile Olănești-Vâlcea; Solomon Lupescu cu 508 ha. în Arsache-Vlașca, etc.

CAP. V.

DOUĂ TEORII

a) Teoria jignitoare că Românul n'ar fi apt pentru negoț și industrie

„Vina nu e a lor, vina e a noastră” — așa spunea, solemn și cu multă înțelepciune, Petre Carp, care știa să vadă atât de practic lucrurile și pe care atâția, fără nici un temei, îl hulesc, clasificându-l în categoria iubitorilor de străini. Acest mare bărbat de stat, care n'a cunoscut nici un compromis pe nici o problemă, n'a tăgăduit niciodată Românului aptitudinea de a fi bun negustor sau industriaș, ci, dimpotrivă, din puținul ce a spus, reiese, limpede ca lumina zilei, că numai viața politică în care ne-am aruncat, orbește și fără rost, a fost factorul care ne-a împins să ne pierdem, vechile aptitudini pe arena vieții economice — care, ca și viața spirituală și natura în întregul ei, are oroare de vid, așa că „locul a fost ocupat de evrei fără nici o luptă.” Toate acestea își găsesc temeiul în faptul că atâta timp cât vechii noștri negustori au rezistat, Evreii n'au însemnat prea mult în București și dincoace de Milcov. Și, dacă mai ținem seamă de faptul că „Timpul”, în care Eminescu își expusese marea lui doctrină naționalistă, era organul partidului lui P. Carp și al lui T. Maiorescu nu-i putem acuza pe aceștia doi de filosemitism, ci, dimpotrivă, aceștia doi vedeau mai limpede lucrurile, pe câtă vreme tabăra adversă pe această temă din sânul „Junimei” vedeau oarecum împrejurările prin prisma romantică.

Faptul că, în Ardeal și în Banat, viața politică nu atinsese nebunia demagogică dela noi, iar în imperiul otoman această viață era închisă pentru orice creștin, explică în deajuns alt fapt și anume, că acești Români, transilvăneni și macedoneni, continuau a juca un rol — unii mai

puțin, alții mai mult — pe arena vieții economice. Când aceleași împrejurări aveau loc și în provinciile Vechiului Regat, viața economică era, în bună parte, și în mâinile băștinașilor. Deși la toate acestea trebuie să adăogim și alte cauze.

Să-i urmărim pe vechii negustori ceva mai în afundul vremurilor.

Prin contactul cu toți străinii așezați la noi, s'a format, prin sec. XIII—XV, o clasă bogată de boieri negustori cari intră în legături trainice cu țările apusene și cele răsăritene, precum și din asimilarea negustorilor străini — germani, unguri și ceva italieni, și, odată cu venirea Armenilor, Grecilor, Chiproviceniilor și Aromânilor — s'a format acea clasă de negustori români, așa numiți de țară, clasă bogată și înfloritoare și destul de numeroasă. La acestea, se adăoga și o altă clasă formată din căraușii cari se alăturau negustorilor străini și la învățau meseria. Mai târziu, avea loc și o împospătare a orașelor cari se românizau cu forțe noi pornite dela sate spre orașe.

Am expus — pe larg și pentru fiecare perioadă în parte — rolul jucat de străini, dar și cel jucat de Românii băștinași în domeniul comerțului — localnic și extern — comerț la care luau parte domni și boieri, demnitari mari și mici — în Principate, ca și în Ardeal. Negustorii ardeleni ajungeau cu comerțul până în Tartaria și Turcia. Și toți laolaltă aveau legături cu orașele și porturile germane și polone, engleze și italiene, etc. Negoțul cu Lipsca a fost, pentru lungă vreme, aproape un comerț românesc, la care luau parte Români din toate ținuturile și Aromâni, precum și Greci. Negustori români cazaclii făceau comerț de blănuri peste întinderile Rusiei și dictau pe piața Balcanilor și a Cpolului; alții, tot așa de îndrăzneți, duceau valori românești — în special, produse lemnoase — până în Indii la Calcuta și Bombay. Și așa mai departe. Negustorii mărgineni au ajuns să nu fie întrecuți nici de Greci, nici de Armeni și nici de Ovrei. Femeile mărginene — ca și Muzăchiarele din Albania pe cari le-a cântat Bolintineanu — sunt o afirmare nedeținută a aptitudinilor alese în comerț și industrie.¹⁾ Negustorii mocani, de asemenea, s'au afirmat energic pe oriunde au trecut. Dacă ne gândim numai la îngrijorarea Sașilor cari nu mai puteau rezista concurenței Românilor încă prin sec. XVII dacă ne gândim la atâta expansiune a ramurei Românilor din Macedonia cari au întemeiat însăși viața economică ungară și au contribuit atât de larg la dezvoltarea celei austriace, fără a mai vorbi de întemeierea economiei naționale în Serbia, etc., precum și la contribuția întăririi rezistenței românești în Ardeal, cu banul și cu prestigiul unor

1) Al. Bărbat, Negustorii mărgineni în trecut și în prezent, în „Cuvântul“ număr festiv 1933. Ni se dau câteva firme mari, ca Floașiu-Sibiu, Vad-Cluj, Simion-Oltenia, Comșa, etc. Vezi și „Aromânii“ de A. Hăciu.

mari negustori și financiari, unde am putea găsi, în altă parte, o afirmare mai bogată, mai superbă? Să ne aruncăm și astăzi privirile spre Dobrogea, unde au ajuns să cucerească piața economică a Cadrilaterului și la Constanța unde, încet încet, se strâmtează cercul de activitate al străinilor, precum și la expansiunea elementelor aromânești, peste tot — în Basarabia și Bucovina — acești Aromâni sunt avangardele îndrăznețe cari netezesc drumul, sunt dascălii elevilor ce au să se formeze.

Să ne gândim la comerțul de manufactură și la cel alimentar — pe redevite cărui au rezistat cu demnitate Români, până în ultimul timp. Zeci și zeci de figuri reprezentative cari au însemnat și însemnează încă mult într'o piață acaparată de toți străinii și Evreii. Nume ca Filipescu, Dinischiotu, Dumitrescu-Militari, Iubu-Moșanu, Teișanu, Chiale, Ștefănescu, etc., sunt o mândrie și mare nădejde Manufacturiști ca Stancu Becheanu, Hagi Tudorache, Paulescu, Orghidan, Th. Atanasiu, Luca Niculescu, Coemigiopol, Fundănescu, Popp și Bunescu, și o întreagă pleiadă, sunt pilde demne de imitat ca muncă, perseverență, corectitudine și organizare, în plus și conștiința că joacă un rol social de unde grija creștinească pentru sprijinirea operelor de caritate. Câteva nume în comerțul drogo-farmaceutic: Teșu, Cionga, Nestor, Garibaldi, Stanian, etc., și O. A. T. (Oficiul de aprovizionare al farmaciilor), întemeiat și condus numai de Români; în comerț și industria automobilistică: Leonida, Mihăilescu, Tanașoca, etc.; în comerțul de fierărie: Marcea, Hagi Stoica, Hagi Ilie, Mirea, Nicolau et Co., Bancotescu, Simionescu, Alexandrescu, Cömănescu, Cărnaru, Marinescu, Jalea, Ionescu, ~~Vărfănescu~~, Predoleanu etc.

Mestesugarii români în anumite sectoare constituiau mândria țării. din cele mai vechi timpuri. Industria casnică în Principate, dar mai cu deosebire în Ardeal, ajunsese înfloritoare. Industria mecanică în orice domeniu a fost introdusă tot de Români și alți străini creștini, luată sub încurajarea domnilor și a fețelor bisericești. Matei Basarab întemeiază o fabrică de sticlă la Târgoviște și o moară de hârtie, după modelul celor din Ardeal. Al. Moruz și Grigore Ghica întemeiază fabrici de postav. Marea industrie modernă începe, pentru anumite sectoare, a fi instalată, la noi, la început, de către Români. C. Porumbaru pornește industria hârtiei prin întemeierea fabricii „Letea” — mulți bărbați ardeleni aveau deja fabrici mai mici în Țara Bârsei. Prinții N. Cantacuzino și V. Bibescu pornesc industria cimentului, continuată de alți ingineri români la Fieni. Figuri ca G. Assan, Bragadiru, Știrbey, Grigore Alexandrescu, D. Mociornița, Stan Răzescu, etc. sunt proeminente ale inițiativei românești, în atâtea domenii variate. Feciorii lui Gr. Alexandrescu și ai lui Mociornița, înarmați cu studii și

tehnică modernă învățată la instituțiile din Apus, rămân o pildă vie pentru tineretul care urma să se dedice unor asemenea preocupări. Țesătoria mecanică Stan Rizescu din Brănești — Dâmbovița, condusă, astăzi, de feciorii lui, una din cele mai mari din țară — cu capital, conducere și brațe de muncă toate românești — cu depozite în patru mari centre și cu sucursale în peste zece capitale de județ, capabilă să reziste cu mândrie atâtor conjuncturi nefavorabile; este o afirmare românească impresionantă ¹⁾.

În domeniul creditului național, figuri ca Eugeniu Carada, Me-nelas Ghermani, V. Brătianu, Protopopescu, toate proeminente, marchează pietre de hotar în viața economică — cea mai puternică reacțiune ce s'a putut opune supremației evreești în sectorul financiar. Institutul nostru de credit, așezămintele funciare și bancare, ca băncile: Românească, Ghermani, de Scont, Urbană, etc., stau, ca forță financiară și organizare a creditului, alături și mai presus, ca cele similare străine din țară și pe un picior de egalitate cu multe din Apus. Iar dacă luăm în considerare toată rețeaua de bănci răspândită în capitală și peste întinsul țării, avem tot dreptul de a ne mândri cu ele.

„Cartea Românească”, Universul, Curentul, Tiparul Românesc, Scrisul Românesc, G.-Delafraș, Torouțiu, etc, stau în fruntea realizărilor românești și demonstrează ce poate realiza asocierea puterilor în serviciul națiunii. Doamna Coralie Ivanovici conduce cu energie și pricepere una din cele mai nobile întreprinderi întemeiată de soțul Nicolae Ivanovici. S. T. B. — care a avut în frunte pe N. Filipescu, pe unul din cei mai destoinici ingineri români, — poate fi socotită ca cea mai grandioasă creațiune a geniului autohton, ca organizare și funcție socială ce îndeplinește. Gheorghè-Stănoiu este și el un mare realizator într'un domeniu nu de mult monopol al Evreilor. C. A. M., Asigurarea Românească și Agricola-Fonciera, Soc. an. rom. de telefoane, P. T. T. condusă efectiv numai de elemente etnice; S.M.R., S.R.D., Distribuția, Creditul Minier, sau întreprinderi ca Tiberiu Eremia, și atâtea altele, în toate sectoarele, sunt tot atâtea ilustrații că în poporul nostru rezidă energii nebănuite, capabile să întemeieze un comerț și o industrie națională.

Dar inginerii români și-au dovedit de mult aptitudinile lor creatoare în toate domeniile de activitate. Podul „Carol I” de pe Cernavoda, capodoperă în acest gen în toată Europa, condusă și desăvârșită de Saligny, Lesseps al României, secondat de ingineri români; atâtea lucrări de artă peste tot întinsul căilor noastre de comunicație — poduri, tuneluri, căi ferate, șosele, apeducte —; asanarea lacurilor din jurul capitalei; instalarea atâtor industrii noi, etc., sunt realizări

1) Vezi „Stan Rizescu și infăptuirile sale”.

pe lângă cari Românul trece sau nebagător de seamă sau indiferent. Ingineri ca Bujoi, Caranfil, Orighidan, Manoilescu și o întreagă legiune neobservată ar face mândria corpului respectiv în țări străine. Inginerul Ioan C. Marinescu, secundat numai de colegi români, conduce „cú mâna de fier și cu suflet de ceaslov” soc. petroliferă „Concordia”. Și câți alții creatori de valori uriașe la atâtea alte societăți petrolifere și de altă natură. Uzina de armament „Tohanul Vechiu” este și ea o realizare românească, în fruntea căroră stă inginerul Malaxa, care a întemeiat o industrie metalurgică românească. Arhitecții noștri au creat o școală națională pe care intrușii au denaturat-o și batjocorit-o.

Vom încheia seria marilor figuri cu aceea a Inginerului Ion P. Gigurtu, „dictatorul steampurilor și al majorității fabricilor de aur din România” și care controlează multe alte industrii și întreprinderi și atâtea concesiuni aurifere în Bulgaria.²⁾ Acest bărbat, dublat de un mare suflet, rămâne un prototip a ceea ce poate realiza puterea de creație a rasei care se mândrește cu un asemenea fiu și n'are drept la păreri pesimiste.

„Vina nu este a lor (a Evreilor), vina este a noastră”—spunea Petre Carp. Dar această vină nu este numai a noastră. Ea își trage origina din mai multe izvoare: întâiu, este viața politică, care, cu cât se întindea, cu atâta golurile lăsate de noi erau ocupate de străini și de Evrei; este lipsa noastră de însușiri dinamice, ca risipa care n'a putut să crezee capitaluri naționale; este obișnuința noastră de viață boerească la masa de birou care a nimicit aptitudinile noastre negustorești, boerie la care ne-au împins politicianii și școala lor ne-au impus-o, cu mentalitatea ce ne-au imprimat-o și, în sfârșit, invazia evreiească cu nouile ei metode de lucru: incorectitudine, concurență ucigătoare, mituire care a adus stricarea moravurilor, narcotizarea conștiinței noastre naționale de către o presă străină, etc. Însăși puținele excepțiuni cari au putut rezista pe vechile poziții și n'au dezarmat, chiar acele figuri mari de cari am vorbit numai în treacăt, sunt dovezi elocvente că Românii au fost și pot fi elemente bune și creatoare în viața economică. Se cere numai să ne scuturăm de vechile prejudecăți. Numai o mentalitate neroadă ne-a dus la situația de astăzi. Și, întru aceasta, ne asemănăm foarte mult cu Persanii cari, chiar în consiile de miniștri, discută numai despre artă și poezie, pe câtă vreme, Englezi, Ruși și Armeni se ocupă numai de chestiuni de petrol, de concesiuni și de bănci.³⁾ Nu știi dacă s'a găsit și la ei un tânăr licențiat care să ofere, ca la noi, 100.000 lei pentru o slujbă la stat

1) „Pr. Vremii”, din 25 Martie 1939, „Oamenii de mâine. 2) Ibid. număr omagial din 8 Ian. 1939. 3) „Poezie-boerie” de I. Vion în „Universul”.

sau la o societate. 1) Am socotit slujba o boierie, precum o scotot și, Persanii.

Dar am avut dintotdeauna încredere în energiile poporului nostru. Și de aceea, vom încheia acest capitol cu câteva cuvinte despre câteva exemplare de rasă. Un țăran muntean a ținut cu orice preț să introducă războiul mecanic și în țara noastră. Singur, cu nădejdea și curajul lui, neștiutor de limbi străine, a luat drumul străinătății. Și, după câțiva ani, în 1885, a reușit să împlante, pe o apsoară din Brănești, primă țesătorie mecanică. În drumul lui spre ideal, nimic nu-l descurajează — nici lucrurile, nici oamenii. Ci, perseverent, gândește și lucrează, dărâmă și durează din nou, mai mare și mai mare, până când a lăsat moștenire copiilor lui și poporului său unul din marile așezăminte industriale 2).

Un alt exemplar de rasă este D. Mociornița, cu studii în 1905—1906 la școala industrială din Paris, cu un an de practică la bursa de mărfuri și de cereale din Londra și cu 3 ani la Hamburg în tot felul de comerț—banca, agentură și import-export. Intre 1910—1925, conduce cu pricepere și energie, întreprinderea socrului Gr, Alexandrescu. În ziua de 10 Mai 1926, pune în mișcare cea mai frumoasă și solidă întreprindere—fabricile de talpă și încălțăminte înfruntând, neînfricat concurența vechilor și nouilor întreprinderi străine și evreești 3).

Un Ursachi și Mihul, un Balaban și Kaliani minunau țările vecine ca negustori. Și câți alții, nevăzuți și mocești, cari, cu forțe proprii, s'au ridicat la cele mai înalte situații în lumea negustorească și a industriei! Viața unui Constantin Hagi Pop și D. Aman, uriașa figură a baronilor Sina și Dumba; curajul și priceperea unui Teodor Ciocan Mehedințeanu, începătorul industriei petrolului la noi; viețile negustorilor noștri de odinioară; „Stan Rzesescu și înfăptuirile sale”, etc., trebuiesc cetite cu evlavie și purtate sub căpătâiu, atât de elevii noștri, cât și de oamenii de stat ai noștri, de mâine.

În sufletul poporului nostru, clocotesc aptitudini negustorești ce se cer a fi întruchipate. Când ministerele și instituțiile publice vor fi ușurate de prisosul de slujbași, iar alți tineri nu-și vor mai găsi refugiul sub plapoma bugetului; când școlile vor fi îndrumate spre căi mai practice și vor înceta de a mai fi o industrie privilegiată numai în interesul individului; când măsurile de românizare vor funcționa

1) N. Crevedia în „Por. Vremii” din 2 Sept. 1937. 2) „Stan Rzesescu și înfăptuirile sale”, 1880—1937”. Volum omagial. 3) Născut în Țintea-Prahova, din tată moacan din Cristian — țara Bârsei și din mamă româncă din Grebena-Macedonia. A fost îndemnat de I. I. C. Brătianu și sprijinit de Vintilă ca să întemeieze o industrie mai subțire. Casele germane i-au pus la dispoziție credite în mașini și mărfuri în valoare de 150 mil. În 1942, s'a constituit în societate anonimă, condusă de tatăl și de cei trei fii.

energic și românește, prin credite rațional și național distribuite, iar vaduri economice vor fi puse la dispoziția a lor noștri și un sistem de legi își va întinde, aripele ocrotitoare și mai larg atunci numai vom conchide — cu mirare, dar și cu scrâșnire de dinți — că teoria după care nu suntem capabili de negoț, ci numai de munca câmpului și de conducere a statului, a fost o legendă falsă, întreținută de dușmani și de Români noștri inconștienți. ¹⁾

Poporul care numără între ai săi pe Mocani și pe Mărgineni, pe Olteni și pe Macedoneni, n'are de ce se teme.

b) Numărul Evreilor în Țările Românești.

Intrăm, de data aceasta, într'un domeniu pe care l-am putea numi ingrat — cu o mulțime de elemente cunoscute, dar cu rezultate încă neprecise. Este o problemă stabilirea numărului Evreilor care a provocat atâtea discuții aprinse și a dezlănțuit atâtea atacuri împotriva instituției chemată să ne dea rezultate definitive, dar ele nu s'au produs. Fiindcă recensământul oficial al populației din 1930 spune prea puțin. Fără a critica intențiile conducerii Institutului central de statistică, precum și argumentele ce le opune criticii adusă de presă și de toți aceia pe cari i-a pasionat sau i-a interesat în cel mai înalt grad această problemă a numărului Evreilor așezați și trăind la noi — în mod legal sau în condiții ilegale, nu importă — ne punem o simplă întrebare de bun simț: Dacă între 1899—1910, numărul populației evrești de peste întreg cuprinsul teritoriului nostru etnic se evalua la 823744, cum se face că, într'un interval de aproape 30 ani, populația de rit mozaic înregistrată de recensământul din 1930 de-abia atinge cifra de 756.930? ...

În acest capitol, vom pune, față în față, toți factorii cari au înlesnit năvala acestor populațiuni peste cele deja existând între 1899 — 1910 și vom da un tablou cu datele fixate de aceste recensământe, de acela din 1930, precum și cercetări tot așa de obiective, întreprinse de alte cercetări în afara Institutului oficial de statistică și, în felul acesta, vom cauta să punem capăt problemei.

Să enumerăm toate elementele mai de seamă ce ne stau la îndemână, după anumite categorii — factori cari au împins populațiunile ovrrești să năvălească în țările noastre până în 1919, factori cari s'au produs după 1919 și au activat după inițiative guvernamentale;

1) M. Antonovici, delegatul B. N. R. la Institutul de credit românesc — I. C. R., îmi relatea, dennăzi, un fapt foarte îmbucurător și anume: din aproape un miliard lei credite acordate elementelor autochtone pentru românizarea vieții economice, toți — sută în sută — au răspuns obligațiilor și de-abia o sumă de 600.000 lei se pune în discuție.

alți factori interni, lucrând ocult și cari umflau, zi de zi, grosul acestor populațiuni și, în sfârșit factori politici externi cari au adus alte revărsări de populațiunei evreești.

I. Factori cari au favorizat o invazie destul de intensă între 1910—1919:

a) Populațiuni evreești, împinse în 1916 de ofensiva generalului rus Brusilov în Galiția și sub protecția armatelor a.-ungare, au pătruns în număr de câteva zeci de mii în Maramureș și în Transilvania, în afară de alte scurgeri așezate în Moldova.

b) După unirea Basarabiei cu Țara Mumă, numeroase populațiuni evreești, împinse de regimul bolșevic și de haosul din Rusia, au venit de peste Nistru și s'au așezat în această provincie, sporind considerabil populația flotantă și, apoi, pe cea stabilă, căci majoritatea lor a rămas pe loc.

c) Războiul ruso-polon a provocat alte scurgeri în țările noastre.

d) Revoluția lui Bella Kuhn în Ungaria și represiunea detașamentelor lui Horthy a pricinuit imigrări evreești în masă în provinciile noastre.

Pe toți aceștia din categoria I, O. Goga îi numea „călători în transit”. Dar, găsind condițiuni minunate de viață și de repede îmbogățire, ei, spre fericirea țării noastre, s'au așezat definitiv și au renunțat la calitatea de „călători în tranzit.”

II. — Factori cari s'au produs după 1919 și au activat după inițiative oficiale — luate de guverne.

a) Generalul Averescu declara, târziu, cu referire la anul 1924 al guvernării sale, cele ce urmează: „În timpul guvernării mele, populațiunea evreiască din Volhinia și Podolia, gonită de bolșevici, s'a îngrămădit la Nistru, și mi-a cerut, prin corelioginarii din țară, să le dau permisiunea să intre în Basarabia. Călăuzit de un sentiment de umanitate, am dat învoirea cerută cu condiția că șederea lor la noi va fi vremelnică, până când împrejurări prielnice le vor permite să plece. Am constatat, însă, cu regret, că mulți Evrei, prin fraudă și falsuri, au căutat și caută încă să rămână în țară.” În publicațiunea oficială a Basarabiei, apărută, în 1925, se spune că această creștere a populațiunii flotante s'a accentuat după 1918 prin refugiați evrei veniți din regiunile Podoliei, Poloniei și Chersonului și din alte regiuni ale U. R. S. S.

b) O altă categorie este aceea a refugiaților politici ruși — evrei sau alții — intrați în țară în 1922 și cărora li s'au eliberat paspoarte „Nansen” — fără a cunoaște exact numărul lor, care, cu scurgerea timpului, se umflă, prin eliberări oficiale sau ale asociațiilor clandestine din țară și din străinătate.

Dar toți acești refugiați provizorii s'au așezat definitiv — spunea N. Iorga — și n'au rămas acolo unde s'au așezat, ci au năvălit în marile centre, ca Bucureștii, în care zeci de biserici au rămas fără parohii, iar când a devenit mare centru de faceri, acestea au adus Evrei din toată lumea, reprezentanți de mari industrii, mânăuitori de imense capitaluri ¹⁾.

c) Dar această îngăduință guvernamentală, dictată de acea nenorocită mentalitate asupra ospitalității noastre, a continuat mereu. Marele nostru geograf Mehedinți, o citează într'o lucrare a subsemnatului: M. Ebner aduce mulțumiri guvernului român, în Czernowitzer Zeitung de prin Aprilie 1936, care a lăsat să între 20000 Evrei din Rusia ²⁾.

d) Marele nostru scriitor I. Al. Brătescu-Voinești, prin scrisoarea pețiție publicată în Universul, ruga pe primul ministru al țării, în 1937, ca să se înzecească paza la hotare spre a se opri năvala puhoaielor ce așteptau îngăduința guvernului pe malul de dincolo al Nistrului. ³⁾ Cronica nu spune dacă au primit sau nu această îngăduință creștinească.

III. Factori interni, lucrând ocult, umflau zi de zi grosul acestor vagabonzi, fii ai lui Ahasverus, alungați dealungul veacurilor și peste tot întinsul globului. Acești factori îi putem clasifica: în organe oficiale, în organizații evrești, în persoane particulare și în asociații clandestine bine organizate, cari și-au luat, asupra-le, rolul de a încetățeni pe vagabonzi, etc. Să le luăm, pe fiecare în parte, puține din cele nenumărate, descoperite sau rămase necunoscute.

a) Un grefier Negrea fabrica încetățeniri cu concursul unor notari din comunele Rohozna și Jucica Veche din Bucovina, ajutați și de samsarul evreu Isac Condesberg. Asemenea falsuri se fabricau în această provincie încă din 1919 ⁴⁾. Medici evrei obțineau certificate false de opțiune pentru obținerea încetățenirii recente și era vorba de un dosar în care se găseau numele a 2000 optanți cărora anumiți funcționari le-au eliberat certificate false de neopțiune.

b) La Cernăuți, o bandă de evrei falsifica pașapoarte. Marele ziarist Moritz Wechsler-Puiu Verca trafica cu autorizațiunile de ședere în țară a supușilor străini, afacere care a lucrat, nestingherită, vreme de doi ani, începând cu 1935. Această asociație „Wechsler” a obținut și perfectat aproape 2000 autorizațiuni și s'au găsit, asupra-i, câteva duzini de carnet de liberă exercitare a profesiei, purtând antetul ministerului respectiv. ⁵⁾ Avocatul Elias Blumenfeld — zis Florin s'a ocupat cu înscrierile tardive în registrele de cetățenie, operație care

¹⁾ Conferință ținută la radio și publicată în „Univ.” din 10 Ian. 1938. ²⁾ Vezi „Aromânii” — în „O mărturisire”. ³⁾ Vezi „Universul” din Iunie 1937. ⁴⁾ și ⁵⁾ Ziarele.

se făcea prin o nemaipomenit de cutezătoare conrupere a funcționarilor și, mai ales, datorită actelor false procurate de anumite oficine clandestine, din cari s'au găsit la domiciliul acestuia circa 60 blanchete de certificate de încetățenire.¹⁾ După ancheta ordonată de O. Goga — în calitate de ministru de interne — gen. Polizu a constatat în jud. Maramureș, prezența a peste 60000 Evrei veniți după războiu, de unde a adus la centru o căruță de bilete de indentitate măsluite și o grămadă enormă de sigilii false prin cari se contrafaceau autorizațiile de ședere în țară. Infiltrația individuală a tuturor scursorilor și aventurierilor semiți atrași de prestigiul bogățiilor acestei noi Californii care este țara noastră continua, nestingherită, după războiu.²⁾ Și acești frauduloși au invadat orașele, târgurile și satele, falsificând textele, vărând dihonnia între adevărații cetățeni, sugând vraga elementului băștinaș, atentând la bunele moravuri și inoculând otrava, subminând unitatea etnică și spirituală a neamului românesc — cum se exprimă amarnic un cronicar³⁾.

c) O altă intrare frauduloasă în cetatea română era și căsătoria mixtă a evreicelor sau străinelor cu cetățeni români, fraudă prin care s'au opoșit la noi atâtea elemente nedorite.

d) Alți Evrei căpătau, încă prin 1935 și după, pașapoarte „Nansen” cari nu se eliberau decât refugiaților politici ruși. Așa, de pildă: unul Chtainberg Zussman David, supus belgian, obținea în 1937, un pașaport de acest fel. Un alt Evreu din Tokio și-a procurat în 1935 un asemenea pasport dela consulatul din New-York, condus de un evreu Tărcăoanu⁴⁾.

e) U. E. R. (Uniunea Evreilor Români) era unul din oficinele unde se fabricau cetățeni cu zecile de mii. Prin agenții acestei uniuni, se făcea primirea, la gara Dochia-Basarabia, a refugiaților evrei de peste Nistru pe cari îi conduceau la București, având la ei bilete date de Uniune — bilete de liberă petrecere în țară, în alb, căpătate dela autorități. Comisarul regal al corpului IV armată, prin raportul său către comandament, credea necesară o descindere la U. E. R. și la agenții ei ca să se descopere mijloacele, actele și numărul de contravenienți la trecerea frontierei. Dar din ordine de sus o asemenea descindere a fost retrasă pentru U. E. R.⁵⁾ Din dosarul cabinetului 2 instrucție, reiese încă ceva și anume că un oarecare Zusman a spus martorului Samuel Gross „că el, fiind la Uniunea Evreilor, a introdus circa 30000 cereri, etc.” De altfel, U. E. R. era singura instituție chemată să su-

1) Din raportul judeului instructor Lazăroneanu al cab. 2 adresat parchetului în 28 Nov. 1936. 2) Vezi Por. Vremii, „” din 19 Iunie, 1938. 3) Ibrd. din 18 Mai 1938. 4) Ziarele. 5) Vezi ord. Nr. 10143.925 al Comandamentului corp. IV armată și dosarul judeului instructor dela cab. 2 și raportul din 28 Nov. 1936.

pravegheze la liniștea și siguranța țării, de aceea toate guvernele i-au lăsat grija de a acorda autorizații de ședere refugiaților evrei din Ucraina.

f) Încă o instituție care îndeplinea o funcțiune de înaltă valoare națională în stat era și Volostele — comunele — cărora li era lăsată grija de a întocmi listele de încetățenire și cari, în practică, n'au eliberat nici un act în condițiile legii.

IV. Factori politici externi de cea mai mare importanță pentru viața Evreilor și pentru statul român au avut odată cu întronarea regimului hitlerist în Germania.

a) Hitler, luând, în Februarie 1933, conducerea Germaniei, se începe exodul unor populațiuni numeroase cari s'au îndreptat spre noi și s'au așezat comode tot pentru vecinicie.

b) Alipirea Austriei către Reichul German, în 1935, ne-a adus aceeași binefacere nouă, precum și, mai târziu, alipirea Cehoslovaciei.

Iată, așa dar, atâtea evenimente externe cari consolidau situația politicei în țările vecine, dar erau pentru noi tot atâtea lovituri crude aduse siguranței și ființei statului nostru. Și, precum am văzut, elementele evreiești locale — fie ca particulari, fie ca instituții — servindu-se de îngăduința guvernelor politicianiste, ca și de o corupere nemaipomenit de îndrăzneată, aduceau în valuri de zeci și sute de mii toate populațiunile vagabonde ce statele vecine le zvârleau ca netrebnice peste hotarele lor.

Octavian Goga socotește numărul acestor Evrei intruși din Galiția și Ungaria după războiu la peste 500.000 — cari nu sunt cetățeri cu acte în regulă și că numai în Maramureș s'au oploșit peste 65000 fără cetățenie, iar mulți indezirabili din Germania și Ungaria cri aiurea au devenit proprietarii unora din marile blk-housuri din centrul Capitalei. Pamfil Șeicaru arăta și el Camerei, în Martie 1937, că numai în Cernăuți erau peste 20000 cetățeni cu acte suspecte. Alți publiciști fixează numărul celor strecurați de peste Nistru la mai bine de 400.000 a căror calitate de refugiați, de trecători numai prin țară, li s'a recunoscut în mod oficial și pe cari Comunitatea evreiască din Basarabia și-a luat angajamentul să-i trimită oriunde.

Față de toate aceste stări de fapt, a trebuit să se producă o reacțiune. Aceasta au cerut-o și opinia publică exprimată prin presă și alte organe oficiale. Printre acestea, prima pare-se a fi raportul despre care am mai vorbit al cabinetului 2 de instrucție înaintat primului procuror în 28 Nov. 1935, în care se opina — față cu ușurința falsificării certificatelor de încetățenire — de a se verifica toate certificatele eliberate în puterea decretului lege Nr. 2085 din 22 Mai 1919. Acest decret a înlocuit cererea de recunoaștere a drepturilor cetățenești prin o

declarațiune de opțiune, pe care cel îndrituit trebuia să o facă tribunalului în orașele reședință de județ, sau judecătoriei domiciliului în celelalte, declarațiune ce nu trebuia sprijinită pe nici un act doveditor. Și, de aci, au început falsurile și nu s'au oprit, unele din ele, decât la parchet. Fiindcă, în 1924, când s'au întocmit listele celor ce de plin drept au dobândit naționalitatea română, primăriile — fie din neștiință, fie cu rea credință — au trecut în listele ce întocmeau nu numai pe cei ce aveau dobândită de plin drept naționalitatea, dar și pe cei cari nu aveau nici o legătură rezultând din indigenat sau din domiciliul administrativ, iar vigilența pusă de organele administrative cari au verificat trecerile făcute în liste nu a fost îndestulătoare¹⁾.

Drept urmare a tuturor acestor stări cari au dus la o alarmantă situație în structura etnică a populației României Mari a cărei viață și curățenie se primejduia zi de zi, guvernul naționalist a emis decretul lege Nr. 169, publicat în Monitorul Oficial Nr. 18 din 22 Ianuarie 1938, prin care se treceau la revizuire toate înscrierile în registrele de naționalitate și în acelea privitoare la acordarea drepturilor cetățenești. Din darea de seamă făcută de Ministerul Justiției în Mon. Oficial Nr. 273 din 24 Nov. 1939, rezultă că s'au produs, în fața instanțelor de revizuire, 200042 cereri de titulari — capi de familie cu 617.396 membri, rămânând neînscrși 11525 capi de familie cu 44848 membri. Din cei 617.396, au rămas definitiv recunoscuți 392.174, iar la cei 225.222 li s'a anulat titlul de naționalitate română folosit între timp și uzurpat prin fraudă sau prin eroare²⁾.

Frauda și falsul au funcționat tot timpul, fiindcă însăși legile țării păcătuiau și înlesneau toate aceste fraude și falsuri. An de an, dela 1918³⁾ guvernele țării au acordat termene de prelungire de înscriere în registrele de naționalitate, ultimul fixându-se chiar în Septembrie 1933. Așa că frauda și falsurile ajunseseră o instituție oficială în statul nostru. În Basarabia, de o pildă, toți primarii sau cel puțin ajutorii de primari erau evrei și-și serveau în tot felul pe coreligionari, cari, când aveau interese, renunțau la supușenia română, iar când în Palestina nu vedeau perspective frumoase, reveneau asupra renunțării și apăreau din nou în registrele de naționalitate. Din Buletinul statistic al Basarabiei, populația totală a acestei provincii era, în 1923, de 3125259, din care populația flotantă a orașelor reprezenta, nici mai mult nici mai puțin, 60% din populația fixă. Și Buletinul ne definește această

1) Din referatul Min. Justiției către Consiliul de Miniștri publicat în „Mon. Of.” din 22 Ian. 1938. 2) I. Nedelescu în „Univ.” din 26 și 27 Nov. 1939. 3) Tratatul dela Paris din 9 Dec. 1918, încheiat între principalele puteri aliate și aservite și România, obliga pe aceasta din urmă, prin art. 7, de a recunoaște, în mod special, pe Evreii ca supuși români de plin drept — dacă locuiau pe teritoriul României și nu se prevalau de nici o altă naționalitate.

noțiune de populație flotantă : „venită după războiu, din regiunile Podoliei, Poloniei și Hersonului sau încă din alte regiuni rusești mult mai depărtate, devenită, din cauza ultimelor evenimente, un element vagabond, trăind din stipendii sau mulți din ei căutând să profite de avutul altuia, populație flotantă din care s'au recrutat în timpul din urmă o bună parte din escrocii internaționali, comuniștii, anarhiștii și criminalii.”¹⁾ Și mai departe : „Toți streinii din aceste categorii au reușit să se găsească în posesiunea unui act legal care le dă aparența de cetățenie română și la aceasta trebuie să se adauge numărul imens al acelor care și-au procurat acte false de naștere sau indigenat.”²⁾

În acest fel și în multe alte chipuri frauduloase, se fabricau cetățenii români cari se străduiau să ferească această țară. Insuși dr. Alexe. Vaida-Voevod — în conferința ținută la Arad în ziua de 18 Martie, 1935 — recunoștea că a fabricat și el cetățeni români.³⁾ Dar alți oameni politici n'au avut acest curaj civic pe care l-a mărturisit fostul premier.

Ajunși până aci, vom căuta, de acum, să stabilim, din puținele ce ne stau la îndemână, elementele unei statistici a populației evreiești trăind în România Mare. Ne vom servi de toate acelea ce ni le pune la îndemână recensământul oficial din 1930, sau declarațiile — bine înțeles, globale — ale oamenilor politici, cercetările oamenilor de știință pe cari i-a preocupat această problemă atât de controversată și în directă legătură cu soarta statului, precum și părerile Evreilor — oameni de știință sau diletanți politici. Așa dară, în tabloul ce urmează, vom pune recensământul din 1930 față în față cu recensămintele din 1899, 1910 și 1912, precum și cu toate cercetările și părerile de cari a fost vorba.

Să analizăm datele din acest tablou³⁾ și să vedem ce se desprinde din ele.

În statistica din 1912, alcătuită de Colescu, se constată, pentru Evreii din Vechiul Regat, o diferență în minus de 35954 suflete față de datele statistice din 1899. Explicația s'ar găsi în criza financiară care a început să bântuie în Vechiul Regat odată cu anul 1896 și care a culminat cu 1899, anul secetos cel mai greu ce l-a cunoscut țara

1) Vezi și Univ. din 14 Febr. 1937 : „O gravă problemă economică și socială”.
2) Ibid. ibid. după Expunerea de motive a proiectului de lege relativ la dobândirea și pierderea cetățeniei române din 1923. 3) Vezi Univ. din 21 Martie, 1935 — Problema minorităților din România. 1) Datele statistice pentru Vechiul Regat în prima coloană sunt alcătuite pentru anul 1899 ; pentru Basarabia în 1902, iar pentru celelalte provincii în 1910. Datele din col. 3 și 4 sunt luate după recensământul din 29 Decembrie 1930. Coloana N. Popp ne servește din studiul publicat în „Rânduiala”, și, întrucât s'a servit de alte nume pentru provinciile istorice, am dat cifra de 1082754 pentru Moldova de altădată — trecută de N. Popp sub numele de Moldova de jos și Moldova de sus.

noastră și care a determinat, pentru câțiva ani, încetarea imigrațiilor și o emigrare în stil mare a Evreilor, între 1899—1902 și care, după rapoartele col. Trotter, consul general britanic la Galați, întocmite după elementele servite de Evreii din acest port, ar fi atins cifra

Provincii	Recensăminte oficiale				Alte statistici și păreri românești și străine		Broșura re-xistă	Statistici evrești	
	1899 1910	1912 Cole- scu	1930 după		N. Popp	Hans Schu- ster 1)		Arthur Rup- pert	Iudi- sches Lexicon 1930
			neam	religie					
Oltena . . .	4906	3062	3305	3523	36931	36931			
Muntenia . . .	68852	63191	86545	94216	323875	323675			
Dobrogea . . .	4276	4124	3795	4031	35789	35789			
Moldova . . .	195887	167590	158421	162268		394102			
Basarabia . . .	247200		204858	206958		499135			
Bucovina . . .	102919		92492	93101	182754	189517			
Maramureș . . .	60878		57795	59459	92092				
Ardeal . . .	118179		109650	119331	269224	315313			
Bănat . . .	20643		11428	14043	135603	135606			
Totaluri . . .	823740	237967	728115	756930	1986368	1966268	1950000	834344 1130000	

de 31615 emigranți asistați de diversele societăți evrești, la care trebuie, însă, adăugat și numărul emigranților prin proprii mijloace. Aceste două elemente s'ar ridica la un total între 36—40000 suflete, pornite spre America de Nord, Canada, Argentina, Egipt, Filadelfia, Londra și Egipt. 2) Este prima emigrare, în tot cursul istoriei Evreilor la noi, dictată nu de măsuri administrative, ci de asperități economice, ceea ce însemnează că, dacă Evreilor s'ar crea condițiuni de această natură insuportabile, ne-ar pricinui marea durere a despărțirii în masse cât mai mari. Dar, în legătură cu diferențele de mai sus, se desprinde și o nedumerire: în acest interval de 13 ani, n'au avut loc, oare, infiltrări evrești la noi din alte regiuni? Nici o indicație oficială sau alta nu pomenește nimica despre un asemenea fenomen.

Marea și neexplicabila nedumerire ne servește, însă; rezultatul recensământului din 1930. S'au scurs 18 ani dela statistica lui Colescu din 1912 și alți 20—30 ani dela recensămintele din fostele imperii — rus și a.-ungar. Au avut loc, în acest interval, atâtea evenimente cari au înlesnit toate scursorile, precum și infiltrări individuale, necunoscute ca număr și proporții, strecurate prin toate frontierele — înlesnite de toate organizațiile de falsificatori de pașapoarte și de încetățeniri frauduloase în fruntea cărora s'a pus, în mod oficial, U. E. P.; după

1) Vezi „Die Judenfrage in Rumänien”, Leipzig, 1939, p. 125, pe care regret a nu o fi cunoscut-o mai din vreme, fiind o lucrare de mare valoare și actualitate. 2) Ve-rax., o. c., 309.

aceea, alte cete de dimensiuni considerabile fugărite de regimul hiterist, de Anschluss-ul austriac, de alipirea Cehoslovaciei, de revirimentele naționale din Turcia, Grecia și alte țări balcanice; precum și alte infiltrări, pe poarta mare, din țările din Apus, cari aduceau și capitaluri străine și escroci de toate nuanțele, etc. Și toate aceste evenimente — nu știm prin ce anume minuni — fac ca recensământul oficial din 1930 să înregistreze de-abia 728115 Evrei, după neam și 756930, după religiuine mozaică — adică mai puțin, respectiv: 95625 și 66810, referindu-ne la totalul de 823643 înregistrat de recensământul din 1899/91

Rezultatelor înregistrate de recensământul din 29 Decembrie 1930, îi alăturăm statistica lui N. Popp, care, cu migală și fără a obosi, s'a servit de toate elementele ce i le-au putut procura anumite cercetări destul de serioase și pentru cari trimetem pe cetitor la studiul respectiv. N. Popp ajunge la aceste rezultate: la o populație totală de 19325951, găsește 1986368 Evrei — 10,24% și 3433367 alte naționalități — 18,04%. Din populația orașelor de reședință ale României — lucru ce nu este înregistrat în recensământul din 1930 — de 3182834, Românii ating cifra de 1561288 — 49%, alte naționalități 572810 — 17% și Evreii 1047745 — 32%. Trecem mai departe, fără nici un comentariu ¹⁾BCU Cluj / Central University Library Cluj

Oamenii noștri politici prea puțin s'au ocupat de problemele demografice cari priveau pe străinii introduși și structura etnică a țării noastre. Programele lor de guvernământ priveau cu totul alte probleme: cum să mulțumească pe partizanii mărunți, măbind numărul slujbașilor publici și subțiind astfel bugetul țării până la sleire completă a tezaurului și la reducere în mizerie a slujbașilor, ceea ce mărea posibilitățile de a se lăsa ispitiți; cum să aranjeze contingentarea import-exportului și regimul devizelor sau să puie stăpânire pe marile posturi de comandă în instituțiile publice și în consiile de administrație, etc. Doar I. Mihalache, care este un pasionat al statisticei și posedă caete întregi în legătură cu problema evreiască, referindu-se la problema aceasta, spunea că Evreii ar atinge cifra de un milion. ²⁾ Octavian Goga — în măsură să cunoască mai bine ca oricare altul problema — dădea o cifră variând între 1½ — mil. de Evrei. Tot el evalua la 500.000 numărul Evreilor intruși din Galiția și Ungaria, după războiu.

Am spus și cu alt prilej că, în școala noastră românească, nu s'a pomenit niciodată nu de învâzia evreiască, ci măcar în treacăt de această populațiune. De pe catedra universitară, se auzea, din când în când, energie și cu adânc răsunset, glasul lui A. C. Cuza, N. Iorga

1) Vezi „Etno-demografia Română în „Rânduiala”. 2) Vezi art. prof. I. Hurdubețiu în „Univ.” din 8 Ianuarie, 1938.

și S. Mehedinți. Singurul din membrii corpului didactic secundar care a îndrăznit să vorbească despre această populațiune de năvală a fost prof. N. Pandelea.

Iată ce a îndrăznit să scrie în manualul „România” pentru cl. IV secundară: „Evreii constituiesc o minoritate foarte curioasă: în timp ce neamurile străine de la noi își declară fățiș credința și limba, scoțând la iveală, când se face numărătoarea, pe toți membrii familiei, Evreii singuri se ascund, în deosebi cei veniți în timpul din urmă (după războiu) din Rusia. Astfel, în anul 1919, cu prilejul discuțiilor pentru noua Constituție, s'a arătat că sunt în țară vreun milion și jumătate de Evrei, cifră care n'a fost contestată de deputații evrei, destul de numeroși atunci în Parlament.... Ei reprezentau, deci, față de România de baștină, proporția de 10%. După 10—12 ani, însă, în care timp au venit la noi mulți Evrei, mai întâi din Rusia, iar acum în urmă și din Germania, se constată un rezultat într'adevăr uimitor: se găsec numai 756930 în recensământul din 1930, adică exact jumătate din câți se socoteau înainte. Informații particulare (dintre care unele din izvor evreesc) arată însă că numărul lor real ar fi cu mult mai mare decât ieșea din calculele făcute în 1919”¹⁾.

Să trecem la izvoare străine și evrești.

„Enciclopedia italiana”²⁾ dă, pentru 1921, fără a indica izvoarele, 835000 Evrei locuind în țările noastre. „Grand Dictionnaire Larousse” — cel mai prost informat — dă o populațiune evreiască de aproximativ 4 milioane pentru toată lumea, dintre cari 2 milioane pentru Europa — adică în Polonia, Austria, Turcia și Ungaria, fără a pomeni nici de Rusia, nici de România. De aci, se vede cât de serioase sunt cercetările acestor enciclopedii cari fac, din acest punct de vedere și pe nedrept, mândria marilor națiuni — și unul din marile defecte de organizare a lor este că toți „savanții” cari tratează problema evreiască sunt Jidovi, implacabil neîmpăcați cu cultul adevărului. După „Gazeta Polska”, sub semnătura lui S. Werner, Evreii au invadat România, între 1919—1923, cu un număr de 500000²⁾.

Izvoarele evrești vorbesc în felul acesta. Ziarul „Lupta” afirmă că numărul Evreilor, în 1930, este de 721000 — 3,71% din populația totală a țării, cifre împrumutate din „Anuarul statistic al României” pe 1935—39.³⁾ „Renașterea noastră” — organ pur evreesc — admite maximum de 80000, ceva cât mai aproape de statistica oficială, dar

1) Vezi o. cit. Încă doi inși cari au îndrăznit să scrie ceva despre Evrei: I. Suchianu în cartea de stil și compozițiuni, C. Kirilăscu în „Istoria războiului pentru întregirea neamului” și alți câțiva, cecece a determinat U. E. P. să înainteze un protest Ministerului Instrucțiunii Publice. Vezi „Fapte și idei” de M. Schweig, Buc. 1931, p. 70—73. 2) Cuvântul din 22 Ian. 1938: „Invazia Evreilor în România”. 3) „Univ.” 16 Dec. 1937: „Câți Evrei sunt în România Mare?”.

se întrebă indignată : „De ce se permite publicarea unor afirmații cari arată că există în țară 2 milioane de Evrei, cari iau pâinea dela gura Românilor?”¹⁾ Arthur Ruppin, sociologul evreu, care ne-a cunoscut de aproape, dă, pentru anul 1899, o cifră de 256588, numai pentru Vechiul Regat, neștiind că, după 19 ani, se va reîntregi România.²⁾ Colegul său de mai târziu, Arthur Ruppert, profesor de sociologie al universitatea din Ierusalim, dădea, în 1930, 834344 Evrei pentru țara noastră — adică cu o sută de mii mai mult ca statistica oficială și cu 65000 mai puțin ca în 1910.³⁾ Sionistul Wiesl spune că, în țările noastre sunt 300000 Evrei mai mulți decât poate suporta România,⁴⁾ dar nu ne arată câți sunt aceia pe cari îi suportă sau îi poate suporta. Napoleon Arié — catechirist de comunitatea evreiască — îi găsește pe Evrei prea numeroși, dar nu ne dă cifre. În sfârșit, Judisches Lexicon din 1930 dă, pentru acelaș an, 1130000 Evrei în România.⁵⁾

Și încă câte alte statistici și alte păreri, pe cari și nu le cunoaștem și este inutil de a le înșira. Și toate aceste pentru simplul motiv că nu s'au luat garanțiile convenite ca agenții recensori cari luau declarațiile libere să controleze riguros actele pe temeiul cărora se putea stabili originea etnică. Fiindcă atât Evreii cât și ceilalți minoritari aveau interes — unii să-și micșoreze, alții, ca Ungurii și Rușii, să-și crească numărul și, deci, puterea și pretențiile lor și ale statelor vecine. De aceea, Evreii, s'a dezlipit de neamul lor, în mod aparent numai, și s'au declarat : majoritatea celor din provinciile de peste munți și din Banat — unii maghiari, puțini din ei germani ; majoritatea celor din Basarabia și Bucovina — ruși și germani ; o parte din cei din Vechiul Regat români ; iar alții, numeroși, au dispărut din localitățile unde erau stabiliți ca să nu fie găsiți de agenții recensori, cari s'au mărginit să înregistreze declarațiile libere, fără ca cineva să le controleze exactitatea sau să fie sancționat pentru declarație falsă.

Oricare ar fi numărul Evreilor — mare sau mic — problema evreiască este o realitate. Câtă lume s'a întrebat și nu se întreabă încă : Oare care să fie numărul Românilor din Macedonia ? Și nimenea n'a putut să dea un răspuns categoric. Inșă, pe câtă vreme, Evreii si-au ascuns numărul, Români din Macedonia au creat par'că o legendă în jurul lor — circulă zvonul că sunt foarte mulți și, în aparență, așa este. Români macedoneni circulă, circulă peste tot. Pe ei îi găsești pe toate căile de comunicație — mari sau mici ; pe întinsul câmpiilor și prin toate coclaurile munților ; prin bălciuri și prin toate piețele, ca negustori și meseriași în orașe mari sau mici și prin porturi ; în

1) „Curentul” din 3 Sept. 1937. 2) B.-Duică, o. cit. 220. 3) „Curentul” o. cit. — după „Les Juifs dans le monde modren” de Ruppert. 4) „Univ.” 14 Dec. 1937 — o gravă problemă economică și socială. 5) „Univ.” 16 Dec. 1937.

caravane numeroase, coboară sau urcă munții, după anotimpuri și îți face impresia că sunt mulți, numeroși, fără sfârșit. Și, în realitate, sunt puțini — nu milioane, ci două trei sute de mii. Aceiași impresie îți lăsau și în Cadrilater. Și erau de-abia câteva zeci de mii. Dar erau o monedă mărunță care circula peste tot și la tot pasul.

De mult, m'am gândit la teoria lui Hașdeu asupra circulației cuvintelor — aplicând-o și la Evrei și la Românii din Macedonia. Și aceeași impresie a avut-o și colegul prof. I. Hurdubețiu, despre Evrei. Problema evreiască — zice el — nu trebuie privită numai în funcție de număr. Pericolul rezidă și în număr, dar și în funcția lor socială, rolul ce îl îndeplinesc în viața noastră, nu numai economic, ci sub toate raporturile¹⁾. Aci stă primejdia. Fiindcă îi găsești circulând fără astâmpăr; îi găsești în toate sectoarele vieții economice și spirituale, îi găsești peste tot și la tot pasul, încheagă afaceri și fac averi. Iar milioanele de Români stau legați de coarnele plugului, de masa biuroului. Sunt primedioși Evreii ca număr dar mai ales ca funcție socială.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

¹⁾ Problema evreiască în funcție de o teorie a lui Hășdeu, în Univ. din 8 Ianuarie 1938.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PARTEA IV

„Mi se pare că sentimentul antisemit care s'a dezvoltat în toate locurile și în toate timpurile, înainte de era creștină și după aceea, la Antiochia, la Alexandria și la Roma, în Arabia și în Persia, în Europa evului mediu și în Europa modernă, într'un cuvânt în toate părțile lumii unde au fost și unde se află Ovrei, mi se pare că o astfel de opinie nu putea să fie rezultatul unei fantezii continue, ci că trebuie să existe motive adânci puternice cari să le dea naștere.“

Bernard Lazare
în „L'Antisémitisme“.

PARTEA IV

PROBLEMA EVREIASCĂ

- CAP. I. *Evreii la ei acasă până în Diaspora-Gabul, până în 1918* 523
a) In Mesopotamia, în Egipt și Chanaan, în captivitatea babiloniană. Luptele intestinale și distrugerea statului etnic evreiesc. b) In imperiul bizantin, în Asia și în lumea musulmană. c) In imperiul german, în Franța și în Germania. d) In Anglia, Olanda și Țările Nordice. e) In Peninsula Iberică până la alungarea lor în 1492. f) In Peninsula Italică. g) In Ungaria. h) In Rusia. i) In Polonia. j) In imperiul Ottoman. k) Evreii în Noul Continent. l) Numărul probabil al Evreilor în lume.
- CAP. II. *Problema evreiască după marile războaie. Library.Cluj* 545
a) In Germania și Austria. b) Cehoslovacia. c) Evreii în Franța. d) In Italia. e) In Ungaria. f) In Polonia. g) Evreii în lumea Anglo-saxonă. h) Evreii în Rusia. i) Evreii în alte țări și în alte continente. j) Palestina—Eretz Izrael.
- CAP. III. *Problema evreiască în România.* 567
a) Perioada reacțiilor instinctive intermitente. b) Treccm la perioada eroică: 1858—1879. c) Și, astfel, se deschide perioada indiferentismului d) Perioada unei complete inconștiențe. e) Inceputul unei ere noi: Reacțiunea primului guvern național-creștin.
- CAP. IV. *Problema evreiască văzută de înșiși Evreii.* 582
- CAP. V. *Două etici și două psihologii.* 594
1. Câteva trăsături sufletești ale poporului românesc.
2. Psihologia și etica poporului evreu
- Incheiere* 626

CAP. I.

EVREII LA EI ACASĂ ȘI ÎN DIASPORA-GABUT, PÂNĂ ÎN 1918

Socotim necesar să ne ocupăm, pe scurt, de trecutul poporului evreu, impunându-ne aceasta din o seamă de considerațiuni.

Întâi, ca să ne facem o idee cât de sumară de primele începuturi ale acestui trib nomad de păstori, revărsându-se din Chaldeea—Babilon, ca și de primele lui așezări, este bine să-l urmărim încă din albia în care s'a născut și a copilărit, ca, numai astfel, să-i prindem tendințele de expansiune, de revărsare din această albie atât de îngustă și de săracă — amenințată a se îngusta mereu de deșerturile înconjurătoare — albie de dimensiuni de natură să-l sugrume, împingându-l tot mai tiranic să-și caute loc mai larg, spațiu vital cât mai încăpător — împins tot înainte de porunca inexorabilă a lui Jehovah.

În al doilea rând, urmărindu-l mereu, ca să ne lămurim asupra grelelor încercări duse întru asigurarea acestui spațiu vital, în vecinătatea albiei în care s'a născut și s'a legănat, vom reuși să desprindem însușirile, bune sau rele, cu cari era înarmat ca să treacă peste greutateți — când pe cale de a birui, când biruit, niciodată însă descurajat, mereu mânat de instinctele nomade de cucerire și de disprețul unei temeinice așezări. Și îl vom vedea, astfel, părăsind Chaldeea și — uci-gând și jefuind — revărsându-se spre Pământul Făgăduinței, și, de aci, din această țară expusă mereu valurilor deșertului, biciuit de foamete și de nevoi, ca și de dorul necunoscutului, luând drumul spre valea fertilă a Nilului, unde s'a așezat pentru câteva secole, trăind în cumplită captivitate. Și iar întorcându-se spre Chanaan, veacuri dearându-l, în luptă necurmată de cucerire a acestei țări, cu elementele naturii și cu popoarele ce-i ațineau calea, punându-i obstacol tendințelor de expansiune.

Și, iarăși, îi vom vedea pe acești fii ai lui Israel, cum trec din robie în robie — când sub Egipteni și sub Asirieni, mereu în revolte.

și în războaie interne sau cu populațiuni liniștite, când sub Perși, sub Alexandru cel Mare și sub Ftolomeii Egiptului, când sub Sirieni și iar sub Egipteni, etc. până când, la capătul sforțărilor lor, Pompeiu încorporează Iudeea la imperiu, decretând-o provincie romană. Și, mereu pe urma lor, îi vom vedea trăind într'o veșnică turburare și revoltă sub Romani, până când Titus și, mai târziu Adrian și Sever, curmară — odată pentru totdeauna — veleitățile lor de a mai avea și ei o patrie și de a-și mai duce o existență neatârnată în cuprinsul unui câmiu național pe care, în mileniiile ce urmară, nu-l vor mai dori.

Tot urmărindu-i mai deaproape, fără a obosi, mai cu deosebire de aci încolo, în Diaspora lor în lume, veșnic întovărășiți de mirajul tiranic al nomadului, în vagabondare și în căutare de sălaş, nestatornic ca și nisipul pustiurilor, îi vom vedea pretutindeni nedoriți de nimenea și înțarcuiți ca leproșii în ghetto-uri. Și vom pune, astfel, mâna pe capătul ghemului de păcate originare cu cari au plecat de acasă, păcate cari i-au făcut urâți și disprețuiți, odioși și vătămători. Dușmani de moarte ai unității politice și sociale a autohtonilor și ai tuturor așezămintelor ariano-creștine, Evreii, din setea nepotolită de arginți, au trecut dincolo de orice limită îngăduită de comandamentele divine, ca și de legile omenești și naționale ale popoarelor în mijlocul cărora s'au cuibărit, fără a fi fost chemați sau doriți. Fiindcă au adoptat, pe oriunde s'au așezat, atitudinea de a propovădui, cu mijloace imorale, o etică iudaică barbară, altoită pe un exclusivism feroce. Istoria stă martoră încremenită în aceea că, niciodată și nicăeri, n'au căutat să se încadreze în sistemul de idei morale și sociale, patrimoniu sacru din totdeauna al rasei ariene, ci cu o ingraturdine de arivist, au fost mereu centrifugi, ceea ce a întunecat însușirile cu adevărat creatoare — dacă avutu le-au vreodată și precât le-au avut.

Ne vom servi, în această scurtă expunere, de lucrări cu autoritate și de studii copiate pe alocuri după cele dintâi, în general, însă, acestea din urmă interpretate abil după interesele iudaice. Acești croniciari ce, dela distanță, își trădează origina eticobiologică sau complicitatea materială cu Israel, vor să demonstreze, fără a recunoaște — deși le cunosc prea bine — că adevăratele cauze cari au făcut pe Evrei să îndure atâtea necazuri ar fi isvorit nu din însăși structura lor sufletească, ci numai din considerațiuni de ordin religios sau de natură politică, internă sau externă, a țărilor în care s'au așezat. Dar un singur adevăr rămâne în picioare: acela anume că, dealungul veacurilor și la toate popoarele, ei au fost rău văzuți, nu din considerațiuni de natură religioasă sau oricare alta, precât din motive de etică feroce practică fără scrupul, căutând să demonstreze — par'că cu totdinadinsul și la tot pasul — că n'au avut și nu vor să aibă niciun teren de afinitate

cu popoarele conlocuitoare peste cari au năvălit și pe cari au căutat să le reducă la sclăvia perpetuă, a banului și numai a banului — a doua fatalitate a poporului evreu, cum o numește Sombart, prima fiind nomadismul lor. De aci, reiese, în mod logic, dară, că soarta lor și-au binemeritat-o, fiindcă și-au croit-o ei și numai ei și toate scăderile acestea sunt isvorite din construcția lor psiho-biologică, alimentată dealungul veacurilor de o literatură quasi-religioasă sălbatecă.

Toate câte am expus până aci ne pun în situația de a cunoaște temeinic și mai de aproape legătura cauzală a măsurilor ce diferite state le luau împotriva acestui popor, căutând să-și afirme, prin aceste atitudini mântuitoare, voința lor de a trăi, înalta lor putere morală, dreptul sfânt la o viață liberă și liniștită. Ele ne mai pot servi, nouă, Românilor, — îndeosebi în zilele de față — de îndreptar în lupta ce am întreprins-o după două veacuri de luptă zadarnică, în luarea de măsuri ce trebuie să ne asigure ființa națională, politică și economică, dar, mai presus ca toate, liniștea socială și bucuria unei vieți civilizate.

Încă ceva important de subliniat. Cercetând trecutul Evreilor, aiurea, vom lua cunoștință și de căile bătătorite în vagabondarea lor de patru milenii, precum și de cele urmate ca să ajungă până la noi. Anume, vom afla că, prin mijlocirea Turciei — adică pe calea de s.-est — am cunoscut pe Evreii spanioli; pe calea n.-estică — adică prin mijlocirea Poloniei ca țară de transit, sufocată de aceste mulțimi și prin aceea a Rusiei, pe toți cei alungați din Apus și din centrul Europei, precum și pe toți aceia revărșați din izvoarele întunecoase ale vechilor Khazari, trecuți, spre nenorocirea noastră, cât mai numeroși la noi, ca Evrei de cea mai barbară speță.

Iată, după W. Sombart, marile linii — în timp și în spațiu — ale Diasporei lor, pornind din albia babilonică, cuibul în care s'au născut, spre a se revârșa peste întinderea continentelor.

„Odată cu sec. V, Evreii încep să părăsească — încet la început, mai repede pe urmă — Babilonul, ca să se răspândească în toate regiunile pământului: în Arabia, în Indii și în Europa. Incepând cu sec. XIII, ei părăsesc Franța, Anglia, Germania, ca să se întoarcă parte în Peninsula Iberică, unde deja se găseau numeroși Evrei emigrați din Palestina și Babilon, parte, în statele Europei orientale, unde se revărsau deja, încă din sec. VIII, curente de dinspre s.-est, venind din imperiul bizantin, pe calea Mării Negre. Spre finele Evului mediu, cele două mari rezervoare ale emigrațiunii evreiești sunt Peninsula Iberică și Rusia cu Polonia. Din acest moment, se începe o nouă repartitie a Evreilor: sunt Evreii spanioli, pe urmă — odată cu persecuțiunile căzăcești — Evreii din Europa orientală cari încep a se răspândi în toată lumea. Spre finele sec. XIX, se produce o mișcare ce

se poate compara cu erupțiunea unui vulcan, mulțimi nenumărate se revărsau spre Lumea Nouă ca să scape de pogromuri și masacre ale căror victime erau în Rusia și în Polonia ¹⁾.

* * *

Marele istoric francez J. J. Guillemin își începe astfel capitolul tratând despre trecutul Evreilor : „Există în antichitate un popor care fără a lua în considerare decât rolul său politic, pare cu mult inferior națiunilor de care este înconjurat, dar a exercitat o foarte puternică înrăurire asupra destinelor omenirii. Acesta este poporul ebru. Gloria lui este de a fi fost depozitarul celei mai vechi tradiții a lumii, păstrătorul vechilor promisiuni făcute genului uman și de a le fi păstrat în mijlocul prosperităților sale cele mai strălucite, ca și dealungul celor mai dureroase ale istoriei sale”.

Pe de altă parte, cronicari diverși, printre cari autorul studiului despre Evrei în „Marele Enciclopedic Larousse”, începe cu aceste reflexiuni : „Cetind cineva Biblia ar fi înclinat dimpotrivă a conchide că puține istorii vechi oferă atâta nesiguranță și obscuritate”. Sau ca autorul aceluiaș studiu în „Enciclopedia italiană” : „Ei — adică Ebreii — se prezintă, deși risipiți și lipsiți de o unitate teritorială, ca o naționalitate proprie și cu un patrimoniu cultural-religios, cari rămân ca și avansul fosil al unei epoci îndepărtate”.

Ce era poporul ebru ?

Israeliții sau Ebreii erau o ramură din rasa semitică, înrudiți ca atare cu Fenicienii, Cartaginezii și Arabii. Se consideră urmași direcți ai lui Abraham, fiu al patriarhului Terah și al Tharei, cari locuiau orașul Ur din Chaldeea-Babilon. Se credeau „aleși ai lui Iehova” și istoria lor pe care o povestește Biblia este plină de minuni săvârșite de Jehovah în favoarea poporului său, ca și de teribile pedepse cu care lovește pe Ebrei când uită de comandamentele lui. Constituiau un grup din acel trib aparținând mării familii etnice semitice, care, în primul pătrar al celui de al doilea mileniu, a. C., ocupă Palestina și se constituie în unitate națională, dându-și, dela început, numele de „Fiii lui Israel” din tribul lui Juda, care a fost nucleul principal al domniei supraviețuind catastrofei din 721, a. C. Și, astfel, se formă etnicul „Judei”, rămas să desemneze așa poporul ca și comunitatea religioasă cu care acesta se identifică. Această denumire a fost și este cea mai comună, fie în însuși sânul acestei comunități și în limba sa națională „Jhud'im”, fie în lumea greco-romană : Iudei, Iudaei.

1) Les Juifs et la vie économique, p. 441.

Francezii îi numesc Juifs ; Germanii — Juden ; Spaniolii — Judios ; Englezii — Jews ; Rușii — Jid ; Italianii — Giudei ; Arabii — Ciuhûd ; Turcii — Jehudi și Cifût, luat din arăbește, poreclă de dispreț, etc.

Noi, Românii — după atitudini, epoci și provincii, — i-am numit : Israeliți, Ovrei, Evrei și Jidani ; Jâzi, Jizi, Jidovi ; Uvrei m. — român.

a) In Mesopotania, în Egipt și în Chanaan. Luptele intestinale și distrugerea statului național-evreesc.

Să începem expunerea. Spre 1996, a. C., Abraham, fiul lui Terah și al Tharei, patriarh sau păstor din Mesopotamia — țara celor două mari fluvii — alesul Celui Prea Înalt și credincios cuvântului acestuia, însoțit de soția Sarah și de nepotul Loth și în fruntea numeroșilor servi și turme, părăsi țara de origină și se așază în valea Mambre din țara Chanaanului — adică Palestina. A fost martor, în rătăcirea lui, al catastrofei care ruină cetățile depravate Sodoma și Gomora, în locul cărora se vede astăzi Marea Moartă.

Murind, îl urmează Isaac, care cotinuă viața nomadă și sfințele lui învățăminte. Acestuia îi urmează Iacob, supranumit Israel, care numără 12 copii, șefi a 12 triburi divizate și imită în totul viața și urmări realizarea misiunii încredințată de tată și bunic.

Toți fiii lui Iacob, geloși pe fratele lor Josif, îl vândură negustorilor cari mergeau în Egipt, unde, în curând, deveni prim-ministru atotputernic al Faraonului. Dar o foamete cumplită îl sili pe Iacob să treacă în Egipt, unde Josif se descoperi lui, chemă la el pe tatăl său și îl stabili, cu cele 70 persoane, în țara Gessen, din Egiptul de jos, cu capitala Tanis a Hicsoșilor, unde au trăit 430 ani și după a căror înfrângere deveniră sclavii Faraonilor, cari îi puseră să construiască șosele și cetățile lui Ramses și Pition. Un Faraon puse de ucise pe toți masculii cari s'ar naște printre ei. Unul din cei scăpați a fost Moise. Acesta văzând pe un Egiptean care bătea pe un Evreu îl ucise și fugi în Arabia, unde trăi 40 ani în deșert și comunică cu Iehovah. Intors în Egipt, îi scoase pe Evrei în număr de 600.000 capabili să poarte armele. Petrecu alți 40 ani în deșert la poalele muntelui Sinai, unde primi „Decalogul” și le dădu și Pentateucul sau cele Cinci cărți, dintre cari una Leviticul — un regulament cuprinzând organizația socială cu totul diferită de a altor popoare. Investi pe Aron fratele cu demnitatea de Pontif, devotă la sacerdoțiu pe toți copiii din seminția lui Levi și muri în 1605 pe muntele Nebo. Conducerea poporului o preia Josue, care îi duse în Pământul Îngăduinței pe care îl împărți la cele 12 seminții.

Dinastia Judecătorilor dură 400 ani și nemulțumi adânc poporul. În 1096, vine ca rege Saul, după care urmează David și Solomon. Acesta construiește celebrul Templu cu meșteri aduși din Fenicia, își întinse țara dela Damasc la Marea Roșie și dela Eufurat la Torentul Egiptului și, astfel, deveni stăpân pe marile drumuri comerciale și construiește în deșert orașul Tadmor-Palmira.

* * *

După moartea lui Aron, țara se împărți în două : în regatul lui Iuda cu capitala Ierusalim, alcătuit din două triburi și în acela al lui Israel constituit din zece, cu reședință în Samaria. Dar începură luptele interne. Și străinii lichidară, în 721, cu aceste două regate. Și începură cei 70 ani de captivitate în Babilon. Ca să potolească revoltele, Nabucodonosor cuprinse a doua oară Ierusalimul, dădu foc palatului și templului și populația fu dusă iar în robie. Cyrus le permise, în 536, să se înapoeze, iar Darius Istaspe le permise reconstruirea templului. Noul stat Iudeea se organizează în republică teocratică condusă de un Sanhendrin — consiliul celor 72 bătrâni.

Căzu, pe urmă, sub Alexandru cel Mare, sub Laomedon, deposedat curând de Ptolemeus Lagus care cuceri Ierusalimul și duse o masă de Evrei în Egipt, în a. 320 a. C. Trece sub Sirieni, pe urmă iar sub Egipteni și iar sub Seleucizi, când au fost rău persecutați. Preoții și Iuda Maccabeul bătură pe Sirieni în 165 și trăiră în neînțelegeri interne, până când Pompei, chemat ca arbitru între Hyrcan și Aristobul, nepoții lui Antiochus, cuceri în 63 Ierusalimul și transformă Iudeea în provincie romană.

Antigona, fiica lui Aristobul, luă tronul în a. 42, cu ajutorul Parților. Dar Irod, numit cel Mare, sprijinit de Romani, luă Ierusalimul în anul 37; ucise pe Antigona și pe Hyrcan, ultimul vlăstar mascur din Macchabei.

Oprimările Romanilor împinseră pe Evrei să se revolte și susținură lupte îndărătnice cari se terminară cu luarea Ierusalimului de către Titus, în a. 70 d. C.

Iată cum J. J. Guillemin descrie ultima perioadă a Palestinei : „Opresiunea procuratorilor și în particular a lui Gessius Florus, împinse pe Evrei la revoltă, în a. 66. Un prim general trimis contra lor nu fu prea fericit. Vespasian, care îi urmă, reduse în cenușă mai multe orașe și reuși să pună, în anul 69, asediul contra Ierusalimului. Proclamat împărat în lipsa sa, el părăsi armata și încredință lui Titus, fiul său, grija de a termina acest războiu. Cu toate că Evreii erau împărțiți atunci în mai multe tabere, Ierusalimul se apăra cu o îndărătnicie de

necrezut. Sărbătoarea Paștilor, a. 70, atrăsese în acest oraș o mulțime imensă. Deasemenea, foametea nu întârzie să se facă simțită, cu toate grozăviile sale. Stăpân pe o parte din oraș, Titus le transmise Ebreilor propuneri de pace, dar ei le respinseră. Insfârșit, asaltul general fu dat : un soldat roman aruncă un tăciune aprins într'unul din apartamentele cari împrejmuiiau sanctuarul, focul se întinse cu repeziciune în toate părțile templului, care, cu toate eforturile lui Titus, fu în întregime mistuit. Asediații prelungiră încă o lună rezistența în orașul de sus. Mai mult ca 1.300.000 ! Ebrei pieriră în acest înfiorător dezastru”.

După această distrugere sângeroasă a statului național evreesc, viața ebraică a continuat în Palestina cu o intensitate și autonomie politică importantă având în frunte un Nasi — principe sau patriarh — recunoscut de guvern, ereditar dintr'o familie care, după tradiție, descindea în linie feminină din regele David. Patriarhul avea dreptul exclusiv de a fixa calendarele și de a numi pe judecători și alți demnitari în comunitățile din Palestina și era în strânse legături cu toate comunitățile risipite în lume, încasând o taxă pentru întreținerea sa.

A urmat, apoi, o eră de pace, până când însărcinările lui Traian în Orient au pricinuit agitații în diferite provincii. La acestea, luară parte Ebreii din Cirena, Egipt și Cipru cari s'au răscolit împotriva Romanilor și Grecilor. Aceste evenimente au avut resfrângeri și în Palestina, unde, sub împăratul Adrian — care vru să ridice un templu lui Jupiter, interzise circumciziunea, studiul și practicarea legilor — izbucni o adevărată revoltă, determinată mai ales de faptul că acesta a emis un decret care limită Evreilor libertatea de a trăi după legile lor. Toți aceia cari au nesocotit aceste ordine au fost pedepsiți cu moartea. Printre aceștia, se găsea și Aquiba ben Josef, sufletul revoluțiunii și unul din cei mai iluștri doctori ai timpului.

Eroul răsboiului care a urmat a fost Simon bar Kozibah, zis Bar Kozeba, socotit de unii contemporani ca Messia, după anumiți istorici, un simplu aventurier. Sorții au vrut ca să devină stăpâni pe Jerusalem, în anul 132, când au construit un altar și au instaurat cultul religios. Dar revolta aceasta aduse cele mai mari nenorociri. Orașul fu cucerit de Romani în 134 și distrus. Pe ruinele lui, s'a înălțat o colonie romană, cetatea Aelia Capitolina, interzicându-li-se Evreilor de a intra, cu excepția unei singure dăți pe an. Revoluționarii s'au retras în Biter, la s.-est de Jerusalem, care, după o lungă și eroică apărare, cade și el, și, atunci, s'au reînnoit masacrele dela 70 : în total au pierit 580.000 oameni.

Și, astfel, se consumă ruina statului evreesc. După acest dezastru, urmă bejenia, încă neostoită a poporului răătăcitor.

b) Imperiul bizantin, în Asia și în lumea musulmană

Un număr de familii emigrară în ținuturile asiatice și se așezară, în primul rând, pe malurile Eufratului, în țara Afganilor, în India și până în China. Alte rămășițe se fixară în Apus, unde deveniră obiect de dispreț și de aversiune, mai ales odată cu anul 350 când Constanțiu se urcă pe tron și îi lovi cu măsurile cele mai aspre. Dar fu și mai rău sub Justinian și Heracleus cari porunciră împotriva lor cele mai oribile persecuțiuni.

Soarta lor se îmbunătăți în țările de sub stăpânirea islamismului unde putură să se ocupe, fără a fi turburați, cu comerțul în orașele Bagdad, Cairo și Cordoba și, unde, în contact cu geniul Arabilor, cultivară cu succes științele și artele. Încă din sec. IX, au fost colonii evreești în Cairo, Fez și Maroc.

Asia Centrală este, astăzi, aproape singura țară din lume unde sunt încă persecutați. În Khanat, unde sunt în număr de 4000 numai, ei sunt, — ca și în Italia Evului Mediu — înțărcați în cartiere speciale și osândiți să poarte semnul particular, interzicându-li-se portul turbanului și să se urce pe cal. Orice musulman poate, fără a fi pedepsit să-i lovească în orașe și să-i ucidă la țară.

Istoria Evreilor în imperiul bizantin este un șir neîntrerupt de persecuțiuni, umilinte și oprinări. Totuși, ei au reușit să se dedice cu succes industriei, în special, fabricării postavului din gogoși de mătase și a purpurei. Asemenea condițiuni au durat până la căderea imperiului sub Turci, în 1453.

Cu moartea patriarhului Gamaliel VI, în 1425, patriarhatul încetă de a mai funcționa și toate contribuțiunile comunităților se vărsau la fiscul imperiului. Și, astfel, Palestina încetă de a mai fi centrul spiritual al iasporei ebraice.

Până în primele secole ale erei creștine, populația ebraică numeroasă se găsea în multe localități din Apulia și Calabria : la Venosa, Taranto, Capua, Neapoli, Aquilea, Bologna, Brescia, Milano, Genova. În afară de Italia, este sigură sau cel puțin destul de probabilă prezența lor, înainte de 476, în Spania, Franța și Germania.

În Mesopotamia și în Arabia, populația ebraică destul de numeroasă era dedată agriculturii, comerțului și meșteșugurilor. Comunități importante erau la Nehordeea, Nisibi, Mahoza, Plumbedita și Suta, toate sedii cu comunități celebre. În fruntea iudaismului babilonian, era un esilarc — coborîtor în linie bărbătească din David, adevărat suveran cu curte fastuoasă. Sesanzii, partizani ai religiei lui Zaroastru, i-au persecutat adeseori.

Mahomed, dacă nu i-a putut converti, a început să-i persecute. Califul Omar, la început ostil — după cucerirea Siriei, Palestinei, Persiei și Egiptului, îi admise în țările sale, dar le impuse îmbrăcămintea musulmanilor, ceea ce făcură și urmașii săi. Arabii, cucerind regatul persan, pentru Evrei născură alte centre importante : Bagdad, Mosul, Hamadan. În Egipt, înflorește colonia dela Fusat. Sub Fatimiți (969—1011), trăesc liniștiți, iar sub califul Fatimit Al'Hakym (1011—1020) îndură persecuții. În Africa de nord, se formează centre ca Al'Qayramin din Tunisia, Fez din Maroc. În număr mare, trăiau în Cirenaica și Tripolitania. Sub Arabi, au ajuns medici, consilieri, chiar viziri ai califilor și sultanilor, iar poeți și filosofi s'au amestecat în viața intelectuală a lumii musulmane.

c) In imperiul german — în Franța și în Germania.

Înainte de 1000, așezări evrești importante ocupându-se cu comerțul erau la Colonia, Metz, Worms, Mayenza, Praga, Magdeburg, Merseburg, Ratesbone. Primii Ottoni i-au pus sub jurisdicția episcopilor. Enric II (1012) i-a expulzat din Mayenza. În linii generale, au trăit bine. Odată cu Cruciadele, însă, au fost masacrați și au căzut, se zice, peste 50.000, între Mai și Iunie, 1096. Enric IV, întorcându-se din I alia, i-a luat sub protecție. Cruciadele a II și a III a fost mai indulgente. Frederic Barbarossa i-a considerat, contra unei taxe speciale, ca o posesiune personală, supuși ai Camerei imperiale. Frederic II a adus câțiva Evrei la curte în Sicilia. Bănuiți de complicitate cu Tătarii cari ajunseseră în Rusia și Polonia, au suferit multe persecuțiuni și anumite profesii li erau inaccesibile și au avut, ca la Roma, ghetto-ul ignobil, Judengasse, din Frankfurt.

În Austria, în special la Viena, trăiau mulți Evrei. În 1231, Frederic II i-a exclus dela orice serviciu și i-a declarat sclavi perpetui. În 1244, le-a acordat un statut care a servit de model în Boemia, Ungaria, Moravia, Silezia și Polonia.

Perioada de interregiu (1250—1273) și aceea a domniei lui Rudolf sunt însemnate prin continue masacre, cari s'au reeditat când cu teribila ciumă „moartea neagră” (1348—1350), acuzați de a fi otrăvit fântânile. Ei sunt riguros obligați să trăiască în ghetto-uri infecte închise cu lanțuri și arcane. Dealtfel, din Evul mediu și până în secolul nostru, tot Apusul ca și Răsăritul Europei nu trăiau la un loc cu mișeii, cu leproșii, cu Țiganii și Evreii. Următor campaniei antiiudaice dusă de I. Capistran și Bernardino de Feltre, acuzați de crimă rituală, au avut loc persecuții violente. Au devenit proprietatea personală a împăraților și principilor cari nu puteau să-i apere, fură mai mult ca odată vânduți

sau puși în gaj și izgoniți din Viena de Matei Corvin și au reintrat abia sub Ferdinand I. Sub Luther, situația a rămas aceeași.

Începând cu primele decenii ale sec. XVIII; Marranii și mai târziu Evreii de origine germană— au constituit la Hamburg o importantă comunitate. Un important centru era și la Frankfurt, unde, contra unei taxe speciale, au obținut, în 1811, egalitatea. Pe la începutul sec. XVIII, se începu lupta de emancipare. Primul câștig a fost Edictul de Toleranță din 1782. În Prusia au câștigat emanciparea în 1812. Totuși multe restricții au rămas în vigoare.

În urma revoluției dela 1848 și a altor victorii ale liberalilor, o emancipare completă a fost proclamată în toate statele. Dar în 1850 au intrat în vigoare vechile legi restrictive. Emanciparea completă fu, în teorie, definitiv fixată în Austria, în 1868, iar în statele germane, în 1869 și 1881. Dar, iarăși, s'au luat măsuri restrictive, ca urmare a antisemitismului științific.

Sub primii regi franci, trăiau bine, cu toată aversiunea înaltului cler. Dar sub Merovingienii catolici, au fost expluzați toți câți n'au vrut să se boteze și s'au așezat în districtele sudice de sub Visigoti, de unde au fost mai târziu expluzați și au revenit, în 720, cu cuceritorii arabi. Sub Carolingieni, au trăit și bine și rău. În Provence și Languedoc, au avut condițiuni mai bune. În intervalul sec. VIII și IX — în marile centre Lyon, Paris, Marsilia — posedau pământuri și afacerile lor erau administrate de un Magister Judaeorum.

În perioada Cruciadelor, atacurile acestora erau îndreptate numai contra bunurilor evreești și soldații n'au plătit datoriile către Evrei. Ludovic VII, următor cererii lui Pierre de Cluny, autoriză pe Cruceați să-i jefuiască. Și după Cruciade, au avut loc persecuții, expulzări și jafuri, la scurte intervale. Ludovic IX ordonă ca să se distrugă toate exemplarele Talmudului și îi expulză. Totul, de azi încolo, este o alternativă de expulzări și confiscări de averi, de jafuri și rechemări, etc.

În Provence, în sec. XV, au posedat imobile, se dedau comerțului și agriculturii. Mai târziu, lucrurile se schimbă în rău. Și de-abia în 1550, le-au fost deschise orașele Bayonne și Bordeaux. Cu anexarea Alsaciei și Lorenei, s'au așezat și aci, în aceste provincii pe care Napoleon a căutat să le apere de plaga evreiască.

S'au înscris în garda națională și, în 1791, au câștigat egalitate de drepturi. Napoleon își propuse de a lua Evreilor orice caracter de națiune și de a-i reduce la o sectă religioasă, ceea ce a fost ratificat de Adunarea Notabililor dela Paris în Iunie 1806, ca și de Marele Sanhendrin în Febr. 1807. Complecta lor emancipare a avut loc în 1830. Evreii din Alger au căpătat emanciparea în 1870 cu sprijinul lui A. Crémieux. În 1894, izbucni un antisemitism puternic când cu afacerea Dreyfus, dar el se potoli repede, imediat după 1900.

d) In Anglia, Olanda și Țările Nordice.

Urme sigure despre Evrei în Anglia încep odată cu sec. VII, iar mărturii din ce în ce mai precise odată cu a doua jumătate a sec. XI. Odată cu domnia lui Richard Inimă de Leu, încep persecuțiunile și se continuă cu Ion fără de Țară. Erau obligați să poarte semnul distinctiv, supuși la taxe mari și la limitări ale libertății comerțului. În 1264, poporul i-a ucis în mase. Sub Eduard I, restricțiunile fură înăsprite cu statutul său pentru Evrei, emis în 1275. Dominicanii îi constrâneau la convertire. Sinodul dela Exeter din 1281 le-a impus restricțiuni la libertatea cultului. Iar în 1290, se semna decretul de expulzare, cu aplicare până la 1 Noembrie. Expulzații s'au refugiat parte în Flandra și Franța, parte în Germania și Spania de nord.

Prevalarea protestantismului și războaiele cu Spania făcură pe Englezi să-i readucă, neoficial. Menașeh ben Israel din Amsterdam a înaintat, în 1650, o cerere Parlamentului pentru o readucere fățișă. De-abia în 1657, Ol. Cronwell a îngăduit unor Evrei de a se stabili la Londra. În 1685, se decreta liber exercițiul cultului ebraic. În 1701, se ridică prima sinagogă la Londra. La finele sec. XVII, la primul nucleu spaniol, se adaugă și elemente din Germania. Dar restricțiunile impuse făcură pe mulți din clasa aristocratică să se creștineze. Spre finele sec. XIX, au mai venit și din alte țări unde erau persecutați. De aceea, s'au luat măsuri de stăvilire și cu greu li s'a dat acces în Parlament.

În Olanda, au avut mult de suferit cu introducerea inchiziției. Dar după Uniunea dela Utrecht, când provinciile nordice s'au declarat independente, Marranii au început să exercite mare influență și s'au întors la iudaism. În a doua jumătate a sec. XVII, se deschide o epocă de mare prosperitate, de care au beneficiat și Evreii din țările germane. Toate evenimentele ulterioare le-au fost favorabile.

Suedia nu le-a fost complet deschisă decât în anul 1854.

e) In Peninsula Iberică până la alungatea lor, în 1492.

În Spania, unde nu se pomenește de ei înainte de 300 a. C., se dedau la agricultură și comerț. În general, sub dinastia vizi otă și musulmană, au avut o serie lungă de masacre și samovolnicii, confiscări de bunuri, etc. Reccaredo (585—600), trecut la catolicism, a inaugurat o politică ostilă lor. Un decret din 694 al celui de al VII-lea Conciliu din Toledo, sub imperiul fricii de a-i vedea oferind Spania Maurilor, li s'au confiscat bunuri, iar copii au fost crescuți în religia creștină. Cu invazia Arabilor (711) au avut a se bucura trei secole de libertate și prosperități, mai ales sub califul de Cordoba Abdar Rahman II (912—61) și Hakam II (961—76). Ebraismul înflorea în Grenada, în

Sevilla, Saragozza și Lucena. Alfons VI le deschide funcțiunile publice și cariera militară, li se încredințează misiuni mari, ca interpreți și colecători de impozite. Dar persecutați de Almohades, ei se refugiază în masse mari în țările creștine. Odată cucerită Andaluzia, au avut a suferi persecuții la Lucena, precum și în Sevilla. Siliți să se creștineze, unii au acceptat ca formă, alții s'au refugiat la Toledo, capitala Spaniei creștine. Comunități importante erau la Toledo — cu 12.000 Evrei, Barcelona, Saragozza și în alte centre din principatele creștine. Alfons VIII și urmașii acestuia i-au avut alături în lupta contra Almoravidilor. Au ajuns să stăpânească bunuri mari, aveau personal creștin în dependența lor și erau constituiți în corporații speciale de artizani. În 1357, s'a construit celebra sinagogă din Toledo, care, pe urmă, a fost transformată în biserică.

Dar secolul XIII însemnează apusul lor. În 1233, se institue închiziția din Aragon, îndreptată și împotriva musulmanilor în epoca de neliniște a bisericii în fața progresului populației musulmane. Pablo Cristianis Convertitul a denunțat Papei Clement IV Talmudul ca singura cauză a rezistenței lor, dată dela care s'a instituit și censura cărților ebraice.

În Navarra, sub Francezi, au trăit în condiții foarte rele, ca și în Castilia sub Enric II. Cu Enric IV (1390—1406), începe catastrofa lor în Spania, când călugărul Fernando Martinez începe, în 1391, campania antiiudaică. Atunci, au avut loc în Sevilla, în Baleare și în alte provincii, masacre, ba comunități întregi au fost distruse, — Atunci, el unii s'au lăsat botezați. — Și astfel a luat naștere specia „Marranos” — creștini în aparență, Evrei în realitate — cari au reușit să ocupe demnități, să strângă bogății mari și să se amestece în familiile nobile. În 1415, o bullă papală le interzicea studiul Talmudului și a cărților anti-creștine, legături comerciale cu creștinii și dezmoștenirea copiilor trecuți la creștinism.

Când s'au unit Castilia și Aragonul prin căsătoria lui Ferdinand cu Isabela, a început să funcționeze tribunalul special contra Marranilor, când cei dovediți au fost arși pe rug și goniți ca niște fiare sălbatice și au avut loc autodafeuri.

În 30 Martie 1492, când a fost cucerit și regatul Grenadei, Sfântul Oficiu emitea la Alhambra faimosul edict de proscriere generală, în-lăuntrul termenului de 30 Iulie, prin care li se interzicea să ducă cu ei aurul și argintul și li se confiscau bunurile. Chiar în această epocă Evreii dețineau toată averea națională. Și atunci, a început fuga. Mulți s'au refugiat la Neapole. Alții în Portugalia unde li s'au îngăduit la pușini să rămână, iar celorlalți să aștepte năvile cari să-i ducă în alte părți. Mulți s'au îndreptat spre coastele nordice africane, dar n'au fost

primiți peste tot. Alții s'au așezat în diferite state italiene, foarte mulți în Turcia unde au fost bine primiți de Bajazed II.

În Portugalia, unde erau bine văzuți sub Ioan II (1481—1493), se începe epoca tristă, când, sub sugestia Papei Inocențiu VII, s'a instituit inchiziția. Deși sub Emanuel I (1495—1521) au fost tratați bine, totuși, acesta, silit prin căsătoria cu Isabela a Castiliei, a promulgat decretul de expulzare cu executare până în Octombrie 1497. Au părăsit țara 300.000 Evrei Sephardim — adică aristocrația iudaismului — și s'au stabilit în Olanda, Italia, Anglia, Turcia, Germania, sudul Franței și câte puțini peste tot. În 1498, au fost expulzați și Evreii din Navarra. Și, dela această dată, toată Peninsula Iberică fu golită de Evrei, dar a continuat să fie locuită de mulți Marrani, mereu suspectați.

f) In Peninsula Italică.

În Peninsula Italică, au trăit în virtutea unor drepturi și jurisdicții proprii în materie civilă. Când, însă, Italia a trecut sub imperiul de Orient, s'au aplicat și aci normele restrictive din codul Justinian. Grigorie cel Mare favoriză convertirea lor pe cale de persuasiune, apoi convertirile forțate. În sec. XIII, este sigură prezența lor în aproape toată Peninsula. Dela 1215, sunt obligați să poarte pe haină un semn distinctiv, sunt opriți să aibă servitori creștini, se reglementează împrumutul cu dobândă. Cruciații au fost adesea absolviți de datoriile către Evrei. Papa Ioan III a decretat, în 1321, distrugerea còpiilor de pe Talmud.

Multe cetăți au chemat pe Evrei — cu toată opoziția câtorva clerici cari favorizau instituirea muștilor de pietate — să exercite comerțul de bani, ca Veneția în 1366, Florența în 1437 — care a cunoscut pe Evrei încă dela începutul sec. XIV — Mantua în 1454, Milano în 1465, etc. În 1451, Carol V îi expulză din Neapole și s'au mutat în Ferrara, Ancona și în Turcia. Expulzarea Evreilor din statele aragoneze a făcut și pe cei din Sicilia și Sardinia să le părăsească în 1492.

La începutul evului modern, mulți fugari din Spania se așezară la Neapole, Toscana, Ferrara, Mantua, Ancona și Veneția, pe câtă vreme cei din Franța și Germania în ținuturile dela nord. Comunitatea din Livorno își trage origina dela Marranii din Spania, pela finele sec. XVI. Din ducatul Milano, au fost expulzați în 1597. În statul pontifical, Iuliu III și urmașii au prohibit studiul Talmudului și decretară distrugerea cărților. Și fură obligați să trăiască, în mare parte din statele italiene, în ghetto-uri, cu porți închise în timpul nopții, excluși dela exercitarea profesiunilor, fără drept de a poseda proprietăți fonduare, obligați să poarte un semn distinctiv. Și au trăit așa, la Roma, până

în 1870, și în plus fără dreptul de a se apropia de mănăstiri și biserici și de a avea relații apropiate cu creștinii, sub aspre pedepse, conform ordonanței vicarului general de Velletri, din 1865. În 1569, au fost expulzați din toate cetățile statului pontifical, exceptând Roma și Ancona.

În 1848, Evreii din Sardinia obținură emanciparea, pe urmă cei din celelalte state cari se îmbinau ca să întemeieze noul stat al Italiei.

g) In Ungaria.

Poporul evreu din Ungaria își trage origina emigrării în special din imperiul bizantin, în sec. VII, precum și din Khamatul Khazarilor, unde, pentru multe secole, și-au găsit, aci, azil sigur. Alte invaziuni se ivesc în sec. X. Ei sunt vânzătorii cu câștig ai prăzilor făcute de Unguri în năvălirile lor în Europa și făceau negoț și cu sclavi albi și cu camăta nimicitoare. Așa că s'au luat măsuri a împrumuturile să se facă cu martori și în scris și să poată locui numai acolo unde era o reședință episcopală. Camăta, fiind oprită de canoanele bisericești pentru creștini, Evreii se îmbogățesc repede, pe seama regelui, a nobililor și bisericii. Și ating apogeul sub Andrei II, când însuși acesta le amanetase veniturile proprii și vămile. Nobilii se răsculară în 1232 contra regelui, constrângându-l să jure că nu va mai da slujbe Ovreurilor, Bulgarilor și Arabilor și că nu va mai îngădui căsătoriile mixte. În acest secol, s'a făcut mai viu simțită și influența papilor, încât regii au trebuit să aibă față de Evrei vederile legașilor pontifici și ale episcopilor, așa că ei fură supuși la multe restricțiuni. Pe la finele sec. XIV, erau, aici, cinci comunități organizate, sub un singur cap, zis judecător. Câțiva Evrei s'au dedicat agriculturii și industriei, dar în general, micului comerț ambulant și celui cu străinătatea.

Sub Bella IV, în 1251, căpătară privilegii importante, reînvoite, la cererea lor, de nouă ori până la 1493. Ludovic cel Mare, nereușind să-i convertească, îi izgoni și ei fugiră în Austria, Boemia și Polonia, dar la 1396, s'au întors, iar la 1431, li s'a admis 2% camătă pe săptămână. Dar Matei suprimă dreptul Ovreurilor de a lua ca amaneturi case și pământuri și scăzu dobânda. Și se porniră reacțiuni antisemite, autodafè-uri și pogromuri.

În 1686, Ovreurii se unesc cu Turcii și luptă contra armatelor imperiale cari sângeau să dezrobească Ungaria. Atunci, Prințul Eugeniu de Savoia, văzându-i cămătari nemiloși și bănuindu-i de a sluji Turcilor ca spioni, îi scoase cel puțin din granițele creștine. Epoca între 1686 și 1749 este pentru Ovreurii din Ungaria o epocă de nesiguranță.

Sub Iosif II, veniră mulți și beneficiară de Actul de Toleranță. Dar dela 1792, s'au luat măsuri severe ca să se stăvilească invazia va-

gabonzilor din Polonia, precum și în 1806, li se interzise intrarea acestora. Totuși, în 1808, nordul Ungariei era inundat de ei, iar în 1840, începu marșul spre egală îndreptățire cu băstinașii: puteau să cumpere pământuri orașenești, să facă fabrici și fură primii în toată țara, în afară de orașele nordice. Iar anul 1867 li aduse egala îndreptățire. Dar iudaismul ungur continuă a fi turburat de disensiuni interne și viu împiedicat de mișcări antisemite.

De acum, crășme prin sate, arenzi de moșii, negoț de cereale, de lănuri și tutunuri, precum și rachierii erau aproape exclusiv în mâinile lor. Dela 1848 încoace, nobilimea, depravată și risipitoare, începu să-și vândă casele și moșiile chiar acelor cari îi serveau în calitate de hazi jido-jidov de casă, intendent și om la toate, adică oameni nelipsiți ai nobililor. Marele negoț și cel mic, industrie și bancă sunt, de azi încolo, în mâinile Evreilor.

h) In Rusia

Până în sec. I d. C., a existat o comunitate evreiască în Rusia meridională. Populația aceasta a crescut prin imigrarea elementelor provenind din regiunile vecine ale Imperiului de Orient.

Este demn de remarcat conversiunea la iudaism a Principelui Khazarilor, în jurul anului 740, urmat apoi de o mare parte din suptșii săi. Astfel, a trăit, pentru alte două secole, un mic principat ebraic, care a fost apoi desființat pe la începutul sec. XI, de principii Kievului și ai Bizanțului.

Cu introducerea creștinismului în Rusia pela finele sec. X, încep persecuțiunile contra lor. Numai Tătarii cuceritori, în 1240, le-au îmbunătățit situația. Pentru cel Mare le-a deschis porțile. În 1743, Elisabeta izgoni 35.000 din ei, dar reîntră sub Ecaterina. În 1804, a avut loc statutul următor căruia obțineau concesiuni, mărginite însă numai la anumite provincii. Cu anexarea Poloniei, s'au luat măsuri ca ei să rămână aci și să nu se împrăstie în imperiu.

Sub Nicolae I, le-a fost impus serviciul militar în condițiuni severe, precum și alte restricțiuni ale libertății de așezare, de comerț și de cult. Parte din ei au fost alungați. În 1835, se începe regulamentularea vieții lor înghesuită în 15 gubernii. Se scutea de miliție pe 50 ani orice colonie agricolă de 40 suflete. În realitate, fără a fi persecutați, trăiau afară de lege. Numai sub Alexandru II încep să se bucure de favoruri și li se deschiseră porțile școlilor superioare și ale universității. Dar în 1862, începe reacțiunea antisemită a lui Arșacov contra filosemitismului țarului, ceea ce dură până în 1867.

N'aveau voie să cumpere imobile și nici să le fie ipotecate și nici arenzi; n'aveau voie să se mute dintr'un sat în altul; în 1887, crășmarii,

iar în 1889, meseriaşii sunt scoşi din Siberia ;şi alte restricţiuni referitoare la şcolile evreşti, la practicarea profesiunilor libere sau de agenţi ai schimbului ; n'aveau voie să locuiască în Moscova şi Kiev — oraşele sfinte ale Rusiei. Erau anumite centre din zona evreiască cari prezentau aspecte înfiorătoare, ca acele furn care de jidovime „juiveries”, din Wilna, Berdicew, Odessa, etc.

Deşi li s'a dat o egalitate totală de drepturi, pogromurile, totuşi, au continuat, ca acelea din 1911—13. În 1911, erau, în cele 15 gubernii 3.578.227 Evrei, din cari 36.85% trăiau din negoţ, 35.43% din industrie şi de-abia 3.50% din agricultură.

i) In Polonia.

În Polonia, Evreii s'au aşezat din Apus, încă din sec. XI. Iar în timpul Cruciadelor, a fost un refugiu singur pentru ei. Sub Cazimir cel Mare, care trăia sub farmecele Esterei celei frumoase, s'au bucurat de privilegii mari şi în Lituania şi în Polonia, unde posedau sate şi oraşe întregi şi acaparaseră în curând toată viaţa economică, fapt care atrast Evrei din alte ţări în masse mari. La încoronare, Regele jura implicie că va păstra neatinsă drepturile de autonomie internă ale Evreilor. Cei botezaţi primeau titluri de nobleţe, pentru ei şi urmaşi. Comunităţile erau organizate după sistemul Kahalului, iar studiile ebraice erau în floare.

Sub Albert I şi urmaşi, soarta a vroit altfel. S'au început persecuţiuni şi au fost înghesuiri în ghetto-uri, iar în 1498, au fost expulzaţi din Lituania.

Sec. XVI şi XVII constituie perioada splendidă a vieţii hebraice sub toate raporturile. Cei mai bogaţi erau concesionari de impozite şi dări ale statului şi comunei, precum şi administratori ai bunilor guvernului şi ale burghezilor bogaţi. Dar, spre jumătatea sec. XVII, în 1648, Bogdan Chmielnicki, conducătorul Cazacilor, a pornit revoluţia contra boierilor şi a Evreilor şi a nimicit aproape astfel, pe aceştia din urmă, urmărindu-i în Ucraina şi până la Iaşi. Lupta a durat un deceniu. Atunci, mare parte emigrară în Austria, Germania, Olanda, Moldova şi Asia.

Şi în Polonia rusească, li s'a fixat zone de locuit Sub Alexandru II, li se acorda, în Iunie 1862, emanciparea, cu libera circulaţie în tot imperiul. Dar sub Alexandru III, Ignatiew şi-a putut realiza legile restrictive, începură pogromurile şi numărul proletariatului spori enorm. Naţional-democraţiei poloni, cei mai populari politicieni ai ţării, deveniră şi ei antisemiţi. În 1905, Țaratul Poloniei numără 1.639.900 Evrei ¹⁾.

1) După cifrele dela 1764, când Evreii plăteau o contribuţie de 1.174.609 fl. polonezi (de cap se plătea 2 fl.), erau, în Polonia, 429.656, iar în Lituania 157.649, de unde un total de 587.305, lipsă fiind mulţi, fiindcă se sustrăgeau ca să scape de bir şi, deci, de recensământ.

g) In imperiul ottoman.

Evreii persecutați și alungați din Spania au găsit la Sultani o protecție caldă, iar Marranii au putut să se întoarcă la vechea lor religie.

Printre altele, s'au întemeiat importante comunități la Salonic și la C/pol, precum și la Ianina, Castoria, etc. Mulți au ajuns la înalte demnități în viața politică. Astfel, se amintește Iosif Nasi și Shelomok (Solomon) Askenazi, primul stabilit în capitala imperiului în anul 1553 în fruntea unei mari case de comerț și care a obținut dela Soliman un ținut aproape de Tiberiada, unde avea de gând să întemeieze o așezare ev eiască. Dar această preocupare n'a avut nici o urmare. Sultantul l-a numit duce al Nassos-ului și i-a asigurat această insulă și altele din Ciclade, pe câtă vreme S. Askenazi a fost agent diplomatic între Republica Venețiană și Imperiul Turc.

Emigranți din Peninsula Iberică s'au așezat și în Palestina, în special, la Ierusalim și Safad. Evreul Obadia di Bertinoro s'a distins la organizarea comunității din Ierusalim, unde s'a stabilit în anul 1588. În sec. XVII, Evreii din acest imperiu au fost agitați de mișcarea mesianică a lui Sabetay Șebi.

În urma acuzării de omor ritual la Damasc, în 1840, însoțit de urmări violente, Evreii au căpătat dela Sultan inviolabilitatea persoanei și averii lor în tot imperiul, unde, de altfel, s'au bucurat de anumite privilegii și de autonomie, trăindu-și o viață cu totul proprie.

h) Evreii în Noul Continent.

Cele mai vechi mărturii atestând prezența lor în acest continent datează cu începerea sec. XVII, fiind vorba mai ales de Evreii portughezi proveniți din Olanda, la cari s'au adăugit pe urmă alții din Germania și Polonia. Prima comunitate mare s'a organizat la New-York, în anul 1655. Indelețnicirea lor a fost comerțul.

Până la războiul pentru independență, după terminarea căruia mare parte din ei au fost cu revoluționarii, au fost supuși la anumite restricțiuni. Dar în constituția din 1790, s'a stabilit principiul ca nici o considerațiune relativă la religie să nu fie piedică pentru căpătarea de servicii publice. Acest principiu, începând cu primele decenii ale sec. XIX, a fost adoptat și de toate celelalte state, astfel că n'a mai existat deosebire de drepturi între creștini și Evrei.

Imigrarea în America a Evreilor din Europa orientală, din ce în ce mai importantă, a atins apoi proporții extraordinare, odată ce baronul Mauriciu de Hirsch (1831—1896) a înființat la Londra „Jewish

Colonisation Association" (J. C. A.); care întemeie numeroase colonii în Argentina pentru a strânge acolo pe refugiații din Rusia.

l) Numărul probabil al Evreilor în lume.

Dacă problema evreiască în ansamblul ei se prezintă ca o ecuație cu multe necunoscute, nici chestiunea numărului total al Evreilor în lume ca și la noi, în România, nu este un teren cu orizonturi luminoase, fiindcă, din multele statistici, nu există două din ele cari să se împace și cari să ne împace sufletește. Aceasta din mai multe considerațiuni: Evreii nu și-au dat niciodată sincer puterea lor numerică, numai ca să nu producă turburări psihologice și sociale în masele popoarelor autochtone; în al doilea rând, ca să evite sarcinile fiscale și, în sfârșit, s'au găsit, dintotdeauna și la toate popoarele, factori de conducere cari să se potrivească la asemenea mistificări de situații, numai și numai ca Evreei și cei interesați să poată lucra în tihnă și cu succes. În ce privește situația în țara noastră, vom avea prilejul să dăm ilustrații elocvente.

Dăm aici, câteva modele de statistici, multe din ele necomplete:

Numele țărilor	Meyer's Kon- versations Lexikon ¹⁾ 1893-98	Procentă	Enciclopedia italiană	Anul	Broșura revistă ²⁾	Alte izvoare
Polonia	—	—	3.500.000	1921	3.700.000	1.316.576 ³⁾ 1.638.900 ⁴⁾
Rusia europeană	2.797.800 ¹⁾	32.00	3.263.000	1920	5.400.000	1.321.100 ³⁾ 3.400.000 ⁶⁾ 2.920.639 ⁸⁾ 3.558.060 ⁹⁾ 3.578.227 ¹⁰⁾ 3.537.160 ¹¹⁾
România	400.000	7.41	835.000	1921	1.950.000	
Germania	567.885 ¹²⁾	1.15	620.000	1923	577.000	
Ungaria	—	—	520.000	1929	435.000	851.378 ¹³⁾
Cehoslovacia	—	—	354.000	1920	385.000	
M.-Britanie	46.000	0.13	300.000	1924	212.000	
Austria	1.780.000 ¹⁴⁾	4.30	250.000	1924	595.000	1.224.899 ¹⁵⁾
Franța	49.439	0.14	105.000	1924	515.000	
Lituania	—	—	153.000	192	—	400.000 ¹⁾
Olanda	97.274	2.06	125.000	1930	195.000	
Letonia	—	—	94.000	1930	—	
Grecia	5.792	0.29	90.000	1924	131.000	
Jugoslavia	4.000	0.20	74.000	1921	—	
Italia	38.000	0.13	56.400	1924	376.000	
Bulgaria	21.224	0.71	45.000	1926	—	40.000 ²⁾
B. Igia	3.000	0.05	44.000	1921	42.000	
Elveția	8.069	0.28	21.000	1920	27.000	
Suedia	—	—	6.200	1924	9.500	
Danemarca	—	—	6.000	1921	8.500	
Estonia	—	—	4.600	1922	—	
Spania	—	—	4.000	1924	58.000	
Norvegia	—	—	2.000	1924	2.500	
Luxemburg	—	—	1.770	1927	2.500	

Numele țărilor	Meyer's Kon- versations Lexikon 1) 1893—98	Procente	Enciclopedia italiană	Anul	Broșura revistă 2)	Alte izvoare
Finlanda	—	—	1.700	1928	—	
Portugalia	—	—	1.000	1925	23.000	
St.-Unite	—	—	4.200.000	1930	—	
Canada	—	—	125.000	1921	250.000	
Argentina	—	—	100.000	1924	300.000	
Brazilia	—	—	3.000	1924	270.000	
Rusia Asiatică	—	—	190.000	1924	450.000	
Turcia (Eur. Asia)	81.380 ³⁾	0.45	165.000	1924	245.000	
Palestina	—	—	154.000	1927	—	
Irac	—	—	87.000	1920	—	
Persia	—	—	40.000	1928	115.000	
Manciuria	—	—	30.000	1927	—	
India	—	—	22.000	1921	315.000	
Arabia	—	—	20.000	1925	—	
Siria	—	—	18.000	1929	—	
Afganistan	—	—	18.000	1924	85.000	
China	—	—	15.000	1924	273.000	
Maroc	—	—	150.000	1926	318.000	
Algeria	—	—	80.000	1926	210.000 ¹⁾	
Egipt	—	—	63.000	1927	65.000	
Uniunea Sud-afric.	—	—	62.000	1921	—	
Tunisia	—	—	5.000	1926	155.000	
Etiopia (Abisinia)	—	—	50.000	1930	345.000 ³⁾	
Libia	—	—	19.000	1930	—	
Australia	—	—	21.000	1921	30.000	
Noua-Zeelandă	—	—	2.400	1921	—	
Mexico	—	—	—	—	180.000	
Guiana	—	—	—	—	80.000	
Tripoli	—	—	—	—	73.000	
Japon a	I	—	—	—	56.000	
Alte state sud-ame- ricane	—	—	—	—	30.000 ³⁾	

1) Ediția V, din 1893—98, vol. 9, p. 649, art. „Juden” — după I. A. Răd.-Pogoneanu, în „Problemele culturii românești”, Buc., Tip. Gutenberg, J. Göbl, 1902. — 2) Vezi art. „In plină primejdie” de dr. I. Rădulescu, în „Porunca Vremii” din 28.4.938 — după un studiu rexisit. — 3) Din anchetele I. C. A., Recueil de matériaux sur la situation économique des Israélites de Russie (Paris, Alcan), vol. I, 1905 și vol. II, 1908 — după B. Duică, „Românii și Evreii”, p. 4-a. — 4) G. Cleinow, „Die Zukunft Polens”. I. Band: Wirtschaft, Leipzig, 1908. Datele sunt date pentru 1905 — ap. ibid. 36. — 5) Dr. A. Ruppın, „Die Juden der Gegenwart”. Eine sozial wissenschaftliche Studie. Judischer Verlag. (Köln und Leipzig), 1911 — ap. ibid., 15. — 6) Vezi „O gravă problemă economică și socială” în Univ. 14.12.937 — după declarațiile lui Beck, fost ministru de externe al Poloniei. — 7) Intră și Polonia rusească. — 8) După Russkii Ențiklopediceskii slovar, t. XI, 463—464, 1893. — 9) Dr. Sara Rabinowitsch, „Die Organisationsen des Judischer Proletariats”, Karlsruhe, 1903 — ap. B. Duică, 43. „Zona ovreiască avea o întindere de 811.046 km. p. — 10) D. A. Ruppın, l. c. — 11) După tablele lui Hubner-Juraschek, 1912, coplată din Die Juden-pogrome, vol. I, p. 379 — ap. B. Duică, 44—45. — 12) După Of. Statistic al Reichului din 16 Iunie, 1933, Polonia a avut 316.826 față de 404.446 în 1925; în România, 52.426, iar în Hessa, 46.923 Univ. din 24.9.934. — 13) Dr. A. Ruppın, l. c. — 14) Intră Ungăria și toate provinciile. — 15) Dr. A. Duppın, l. c.: Austria 317.378, Galiția 811.371 și Bucovina 96.150.

1) Reprezintă 1% din populație — 2) 0.9%. — 3) În Turcia europeană intră și Bosnia cu 5.805 Evrei. — 4) Intră și Turkestanul.

Mai repetăm că, în ce privește numărul populației evreești, ca număr absolut, după Statele Unite, vin Polonia cu 3.500.000 — adică cu 12%, Rusia cu 3.200.000; România cu 400.000, sau cu 835.000, sau cu 1.950.000; Palestina cu 16,50%, Lituania cu 7,60%, Letonia cu 5%. La locul cuvenit, și anume în partea III, se va vedea care este adevăratul număr al populației evreești în România. Așa că toate aceste cifre și toate afirmațiunile privind țara noastră sunt cu totul neîntemeiate și de natură, adeseori, să provoace răsul, dacă nu indignarea.

Dacă ne referim la isvoarele cu pretențiuni de statistici privind populațiunea evreiască de pe globul pământesc, vom da, iarăși, câteva modele din cari va rezulta, întâi, prolificitatea acestui popor care se împuiază mai bine ca iepurii de casă și, în al doilea rând, că nu s'a știut și nu se va ști niciodată numărul real al acestei populațiuni.

1. Iată dr. A. Ruppin dă, pentru 1911, un total de 11.558.610, din care Europa are 8.854.037 și America 1.898.087, restul pentru celelalte continente. El ne dă date și pentru vechile timpuri. În timpul nimeririi statului național, ar fi fost 50.000.000, după care au scăzut mereu, în curs de 16 veacuri, până la 1 milion — pela 1648; în sec. XVIII, ar fi fost trei milioane, iar la începutul sec. XIX, ating 12 milioane. Dar nici aceste date nu se pot bucura de un credit nediscutabil.

2. „Enciclopedia Italiană” socotește la circa 17½ milioane numărul Evreilor în lume, dintre cari, aproximativ, 11 milioane în Europa, 4½ milioane în America, 800.000 în Asia, 500.000 în Africa și 25.000 în Oceania. Pe câtă vreme, către jumătatea a doua a sec. XVIII, numărul lor total nu trecea, probabil, de 3 milioane, în 1910, atingeau 12 milioane. Spre finele sec. XIX, marile nuclee de Evrei se găseau în Rusia sud-vestică, în imperiul austro-ungar și în Polonia. Totuși, în ultimii ani ai acestui secol, s'a format începutul unui curent de emigrare spre Statele Unite ale Americii, unde, deja în 1910, atingeau 1.750.000, pe când, actualmente, sunt socotiți la peste 4 milioane.

3. După „Grand Dictionnaire Larousse”, ar fi de aproximativ 4 milioane, dintre cari 2 milioane în Europa, adică în Polonia, Austria, Turcia și Maroc. România nici nu este pomenită!). De aci, se vede cât de puțin întemeiate sunt datele din aceste lucrări.

4. Broșura reexistă dă un total de 21.784.000, repartizați, astfel, pe continente: Europa 14.814.000, America de Nord și de Sud 4.310.000, Asia 1.408.000, Africa 1.222.000, Australia 300.000; pe câtă vreme, în 1860, erau repartizați astfel: Europa 7.217.000, America de Nord și de Sud 512.000, Asia 301.000, Africa 555.000, Australia 30.000. De unde, în aproape 80 ani, o creștere de 13.169.000 — adică de aproape 200%.

Dăm, pentru o mai amplă edificare, date statistice despre câteva nuclee ebraice urbane. După „Enciclopedia italiană”: New-York cu

peste 1½ milion (după Broșura rezistă, 1.700.000), Varșovia cu 350.000, Chicago cu 225.000, Budapesta — 217.000, Viena — 200.000, Moscova cu peste 200.000, Filadelfia cu 200.000, Odessa cu 180.000, Londra cu 175.000, Lodz cu 150.000, Kiew cu 140.000, Berlin cu 115.000, Cleveland cu 100.000 și cam 30 alte centre cu peste 50.000. Parisul numără, numai în cartierul Blanc Manteaux, dintr'un total de 13.161 locuitori, 8000 Evrei — aceasta numai într'un secol și jumătate. ¹⁾ Dealtfel, numai în 1935, s'au acordat 48.000 naturalizări, dintre cari 45.000 la Evrei ²⁾. Roma Italiei numără deabia 12.500, Milano 7.500, Triest 5.700, Torino 5.200, Firenze 330, Fiume 2.600, Genova 2.500, Livorno 1.800 — adică un total de 40.900 — după aceeași Enciclopedie italiană.

* * *

Prin acestea de mai sus, am ajuns la capătul micului istoric al poporului evreu și al răspândirii lui în lume. Toate acestea ne-au ajutat să cunoaștem câteceva din străduințele supraomenești ale Evreilor de a mai trăi mai departe în fruntariile statului național, — numai dacă aceasta nu este o părere sau iluzie istorică — și ne-a mai ajutat să urmărim, pe canavaua timpului și a spațiului, peregrinările lor neostoite până a ajunge la noi, precum și să ne familiarizăm cu suferințele și persecuțiunile ce le-au îndurat și le îndură încă, datorită — după cum vom vedea și pentru Evreii noștri — la doi factori, despre cari am mai vorbit și anume: acel exclusivism național-religios feroce, ceace i-a mortificat în formele străvechi de viață aparte, împiedicându-i să se asimileze, în însușiri sufletești și aspirațiuni comune, cu popoarele autochtone; și, în al doilea rând, acea nepotolită sete după averi materiale, câștigate prin orice mijloace, de preferință ilicite, ceace i-a făcut odioși mediului în care s'au așezat, întotdeauna nedoriți, atrăgându-și, astfel, persecuțiuni violente, îndreptățite în totul sau expulzări rușinoase și, deci, peregrinări nesfârșite, urmate de năvăliri în alte țări.

În tratarea acestui subiect, ne-am servit, între multe altele, și de două izvoare, îndeosebi: „Enciclopedia italiană” și „Grand Dict. Larousse”. Cu părere de rău, constatăm, însă, multe erori grosolane, bine înțeles calculate și multe aserțiuni naive cu referire la suferințele ce le-ar fi îndurat pe nedrept acest popor veșnic vagabond și întotdeauna vinovat de toate dezordinile și dezmăturile pricinuite în toate țările sau cu privire la situațiuni și persecuțiuni cari n'au avut realmente niciodată loc, fără motivări serioase. Fiindcă izbucniri spontane populare sau

1) După B. Duică, p. 14. — 2) Vezi „La noi și aiurea”, în Universul 4.10.937 — după „La conquête juive” din „Action française”. — Vezi și Universul, 1938, „Franța e amenințată” și revista „Choc”.

violente organizate de sus, toate și întotdeauna, și-au avut o totală îndreptățire.

Am avut prilejul să ilustrăm toate acestea cu documente și acte ce nu se pot tăgădui în nici un fel, mai cu deosebire cu referire la stările dela noi, unde s'au bucurat de largă ospitalitate, de bunăstarea râvnită de autochtoni și de privilegii ce jigneau simțimintele obștești și demnitatea națională, toate aceste atitudini și stări de fapt ce nu le-au binemeritat niciodată.

Se vede cât de colo, că cronicarii acestor prea stimate enciclopedii cu prestigiu universal s'au pus în slujba intereselor evreești sau că ei înșiși — acești cronicari — sunt Evrei ca origină etnică. Așa este cazul, de o pildă, cu cronicarul studiului „Juif”, din tomul 2 din „La Grande Encyclopédie”, celebrul Th. Reinach, administrator al așezământului „Ecole des Hautes Etudes Sociales” și profesor universitar, socotit ca unul din cei mai vajnici diriguitori ai iudaizării Franței.

Din toate cele expuse până aci, noi, Românii, îndeosebi, trebuie să rămânem cu această învățătură: să fim vigilenți, adică cu ochii în patru, să nu adormim niciodată! Poporul acesta evreesc a dat dovezi că poate renaște din propria lui ruină. Chiar atunci când s'a crezut răpus pentru totdeauna, a născut cu puteri însutite. Odată redeveniți stăpâni pe drepturile noastre, să nu ne lăsăm îmbătați de această izbândă. Există un singur adevăr și o singură poruncă: Să muncim! Dar să muncim neadormiți și cinstit!

BIBLIOGRAFIE: Enciclopedia italiana; Grand Dictionnaire Larousse; Marele Enciclopedic rusesc; Meyer's Konversations Lexikon; Broșura rexistă; Ionescu-Gion — Istoria Bucureștilor; J. J. Guillemin: Histoire ancienne de l'Orient; M. l'Abbé Drioux — Histoire ancienne; Werner Sombart — Les Juifs et la vie économique; A. C. Cuza — Studii economice—politice; Victor Duruy — Petite histoire ancienne; G. Bogdan-Duică, Românii și Evreii, 1913; din „L'évolution humaine des origines à nos jours”; L'Anthologie juive de Edmond Fleg și „La pensée juive” — de Emile Dermenghem, archviste paléographe; Isaac Blumchen — Le droit de la race supérieure; I. C. A. — Recueil de matériaux sur la situation économique det Israélites en Russie; A. Linden — Die Judengrome in Russland; E. Cretulesco—Les Israélites en Roumanie, 1879, Paris; D. C. Moruzi — Problema evreiască; etc. etc.

CAP. II.

PROBLEMA EVREIASCĂ IN LUME. DUPĂ MARELE RĂZBOIU.

a) In Germania și Austria.

Marele războiu a zguduit profund conștiința tuturor popoarelor europene. Printre acestea, sunt cu deosebire popoarele învinse și, pe primul plan, poporul german care și-a văzut războiul pierdut datorită dezorganizării dinapoia frontului, de către socialiști și pacifiști, de generalii slabi și de speculatorii comerțului și ai finanțelor. Tratatul dela Versailles a adus cu sine urmări catastrofale. Inflația, începută în 1917, și-a arătat efectele tocmai prin 1922—23, când a sărăcit un popor întreg și s'au îmbogățit peste măsură industriașii, bancherii și toți speculatorii. Incep turburările politice ca urmări firești ale perturbărilor sociale. Conducătorii republicei cad victime, unul după altul. „Spartacus” își începe activitatea în 1919. Revolta din Ruhr a lui Kapp are loc în Martie 1920. Mișcarea comunistă se proclamă ca atare în acelaș an.

Dar în 24 Febr. 1920, are loc, în sala de festivități dela Hofbräu din München, prima demonstrație național-socialistă cu lozinca „Luptă contra capitalului iudeo-internațional, a băncilor și a bursei”, când Hitler a comunicat cele 24 puncte ale programului, care, de atunci, au devenit legea de existență a națiunii germane. Mișcarea se mărginește deocamdată la Bavaria, dar crește. In Ian. 1922, are loc, tot la München, primul congres oficial. In ziua de 9 Noiembrie, 1923, are loc, la Bürgerbräukeller din acelaș oraș, putsch-ul, când Adolf Hitler proclamă republica națională și pe Ebert destituit, se proclamă pe sine cancelar, iar pe Lüdendorff conducător al Reichswehr-ului. Goering fuge în Italia, Lüdendorff rămâne liber, Hitler este osândit la 5 ani închisoare, dar este eliberat în Dec. 1924. Și luptă continuu împotriva guvernului „ovreesc” din Berlin. In 1926, câștigă pe marii industriași din Ruhr,

pe Kaiser și pe principii, precum cucerise mai de mult și pe marii capitaliști din Germania de sud.

Haosul stăpânește din ce în ce republica. În iarna 1930, sunt mai mult ca 3 mil. șomeri; în iarna 1931/32, șomerii ating 8 milioane; la finele anului, 9 mil. Un întreg popor este pe margine de prăpastie. În Sept. 1930, sub Brüning, capătă 107 mandate, în August 1932, 275 mandate. Acum, guvernează Schleicher care este contra lui Hitler și von Papen care tratează cu acesta și cu Haggenberg. La 30 Ianuarie 1933, tocmai când Schleicher avea să ocupe Berlinul cu garnizoana dela Potsdam, Hitler e numit cancelar. La 1 Martie, expunea programul de conducere al celui de al treilea Reich în 24 puncte, cele mai multe îndreptate împotriva atotputernicei iudaice.

Dela această dată, atotstăpânirea iudaică în lumea europeană începe să se clatine. Toate organizațiile jidovești din lume își concentrează forțele asupra Germaniei noului cancelar. În Anglia, este consternare. În U. S. A. au loc manifestații monstre, s'a și cerut ruperea relațiilor. Chiar la noi în țară s'a început boicotul filmului și al mărfurilor germane de către Evreii noștri.

Ce însemnau oare Evreii în Germania până la această dată? Nu erau mulți, de abia 1%. Și totuși, dețineau tot. Ca și la noi, familiile aristocrate germane își îndreptau copiii spre carierele militare și administrative. Viața economică, profesiuni libere, catedră, ziaristică, literatură, teatru și muzică erau lăsate în toată libertatea Evreilor. Încă din 1647, croitorii din Frankfurt și, în 1703, pălărierii din Königsberg se plâneau contra lor. Hamburg și Frankfurt pe Main erau centre jidovești. Umblau din casă în casă, din castel în castel, vizitând pe nobili, umblau prin bălciuri, vizitând ospătăriile ca să-și atragă clienții. În Hamburg, Altona și Wandsbeck, existau, încă din 1725, 30 Evrei mari bogătași, dispunând 4 din ei de 1.400.000 thaleri — unul singur Salomon Berens număra 1.600.000. La finele sec. XVIII, 3 mil. fl. se găseau în mâinile a 12 familii — unul singur Speyer poseda 604.000 florini. La 1 Dec. 1905, Evreii plăteau la Berlin 80.77% din totalul impozitelor, 26% la Beuthen, 18.73% la Crefeld, 28.90% la Gleiwitz, 24.02% la Posen. Venitul național se repartiza astfel în două centre: la Breslau, 4.8% din populație — Evreii — se bucurau de 20.30%, iar la Frankfurt, 7% se bucurau de 20.80% din venit — după cum reiese din opera citată a lui W. Sombart.

După zguduitorul războiu, când poporul se trezi la cea mai crudă realitate — în plină înfrângere, revoluție și haos — Evreii puseseră stăpânire pe tot ce rămăsese neatins — o avere de cca. 8 mild. mărci. Totul era comandat și controlat de ei: revoluția din Bavaria era condusă de Evreul Kurt Eisner; constituția dela Weimar era redactată

de Evreul Hugo Preuss, profesor la universitatea din Berlin ; bolșevismul era pregătit și înarmat de Karl Liebknecht și de Rosa Luxemburg. Numai Germanul nu era nicăieri și nu însemna nimic. In aceste condițiuni morale și sociale, apare noua doctrină pur germană a național-socialismului, în fruntea căreia sta Adolf Hitler, de acum înainte, cancelar și, după moartea mareșalului, Führer al poporului german.

In decursul anilor până la 10 Nov. 1938, s'au luat o serie de măsuri privind eugenia rasei germane și curățirea vieții economice de vermina iudaică. Iată câteva din multele măsuri și interdicții — cele mai multe dictate la congresele din Nürnberg din 1937 și 1938. Astfel : li s'au interzis catedra și profesiunile libere : n'au rămas decât 40 avocați la Berlin și 175 în tot cuprinsul Reichului, cu titlu de consultanți ; anca evreiască „Ivria” a fost închisă ; organizațiile B'nai B'rith au fost desființate precum s'au desființat și 27 organizații masonice ; librăriile evreiești vor vinde numai cărți scrise de Evrei pentru Evrei. In școlile germane vor fi admiși în proporție de 1½%. Se organizează o expoziție evreiască la München. In anul 1938, lozinca este ca să dispară din granițele Reichului seminția lui Israel 1).

Intre 5—12 Sept. 1938, s'a ținut marele congres dela Nürnberg, când au fost găzduiți un milion de invitați din 68 state. S'au luat marile hotărâri : abolirea oricărui drept de proprietate, chiar asupra tot ce Israel va construi sau va acumula în ghetto-uri ; retragerea drepturilor de succesiune și de moștenire directă la moartea unor cetățeni germani ; toți Evreii germani oprți de a se stabili în fostele colonii germane ; interzicerea accesului la bursă a agenților, curtierilor și intermediarilor evrei ; căsătoria cu femei germane aspru pedepsită ; interzicerea schimbării numelui ; interzicerea de a-și susține teze de doctorat, etc.

In ziua de 12 Martie 1938 are loc alipirea Austriei la Marele Reich, chiar în ajunul zilei de 13 Martie când guvernul iudeo-Schuschnigg aștepta cu înfrigurare rezultatul plebiscitului pentru care industria și finanța evreiască vărsase un milion de shilingi în mâinile Cancelarului.

In 1770, împărăteasa Maria Tereza scria, manu proprio : „In viitor, nici un evreu, orice nume ar purta, să nu fie lăsat aci fără învoirea mea în scris. Nu cunosc altă ciumă mai rea pentru țara noastră, ca această națiune, care — prin înșelătorie, camătă și bani — aduce poporul la cerșetorie și face uz de mijloace pe care oamenii cinstiți le resping. Deci, cât mai posibil îi veți ține departe de aci”. Dar în 1782, împăratul Iosef le acordă Patenta Toleranței. Și încet încet, se înmul-

1) In trimestrul Sept.-Nov. 1938, au fost dărâmate cu târnăcopul : marea și grandioasa sinagogă dela Nürnberg, pe urmă cele din Lipsca, Breslau, Bremen, Bayreuth, Dessau, Karlsbad, Magdeburg, și München. Mobilierul a fost dat flăcărilor, iar Thora, Talmudul și obiectele sfinte predate comunităților, cu obligația de a le scoate fără întârziere din cuprinsul Reichului. Evreii înscriși în universități atingeau în 1933, 35%, iar în 1938, de-abia 1,80%.

țiră și devenirea puternici cu finanțele. Toate mișcările antisemite ale lui Schoener, dr. Lueger, etc. n'au putut continua. Războiul cel mare i-a găsit pe Austriaci otrăviți de idei marxiste și de organizațiile masonice răspândite peste tot. În 21 Oct. 1918, revoluția este pornită de Evreul Friedrich Adler care dădu jos pe Habsburgi și asasină pe primul ministru contele Sturgh. Și din guvern făceau parte 9 Evrei și 2 creștini: cancelarul dr. Karl Kenner și viitorul președinte dr. W. Miklas.

Ministrul de externe Evreul Otto Bauer — pe care îl urmează Seipel, Dolfuss și Schuschnigg cu care se încheie mascarada statului evreo-austriac — Louis Rotschild, ca și toată finanța austriacă luptă împotriva Germaniei și intereselor statului: acesta era președintele Institutului de credit austriac, Schwartzwald, guvernatorul Băncii Naționale, iar Kunwald conducătorul băncii „Oesterreichische Laenderbank”, autorul inflației prin care a distrus toată economia națională și, în sfârșit, Mandel, proprietarul singurei fabrici de armament „Adelsberg”. Tot comerțul și toată industria în proporție de 60—90%, profesiuni libere, — 1800 avocați evrei în barou — teatru, muzică, operă, presă, etc. toate evreești. Redactorul constituției din 1934 a lui Schuschnigg, guvernatorul C. E. C-ului, procurorul general, toți erau Evrei. Viena era centrul de propagandă sovietică pentru toată Europa. Aici, își aveau sediul comunist Evreii din Basarabia. Emisari comuniști în drum spre Spania treceau tot pe aici.

Și, odată cu ziua de 12 Martie 1938, toată această forfoteală și circulație evreiască s'a rupt brusc. Marii bancheri, profesioniștii liberi, negustorii și bogătașii au dispărut de pe scenă, parte s'au sinucis. Timp de o săptămână ghișeele B. N. au fost asaltate și acoperite cu grămezi de bare de aur. Toate legile germane privitoare la rasă și căsătorie au fost imediat aplicate. Intreprinderile din Viena au fost confiscate și exploatate de național-socialiști. Toți judecătorii și procurorii evrei destituiți. Bancherii Rotschild și Bosel — acesta proprietar a multe bănci evreești, arestați. Dr. Kunwald s'a sinucis. Cartierul Leopold, timp de trei zile, a fost locul de manifestații zgomotoase¹⁾.

Asasinarea în ziua de 10 Nov. 1938 a consilierului Ernest von Rath la ambasada din Paris de către Evreul polonez Herschl Feitel Grunspan a fost semnalul unor nemaipomenite turburări ale sentimentelor poporului german. A avut loc arderea sinagogilor și devastarea magazinelor, în marile centre germane și austriace. În 22 Nov. 1938 și 31 Martie 1939, s'au ținut la Berlin 1500 manifestări antisemite, precum și expoziția „Jidovului rătăcitor”, și toate averile de peste 100.000 mărci puse sub control. Asasinarea lui von Rath a costat pe Evrei o

1) Vezi Por. Vremii din 26 și 28 Aug. 1938, după revista „Der Sturmer” din Nürnberg, privitoare la situația din Austria.

amendă de 1 miliard mărci. Din avutul de 7 mild. m. k., 2 au trecut în mâini ariene, iar celelalte 5 urmau să treacă contra rente de stat. Prăvăliile evrești trec la Arieni. Li se interzice intrarea în teatre și în cinematografe. Toate magazinele și sinagogile din Danzig au fost distruse în cursul anului 1938, iar depunerile confiscate.

Prin decretul din 23 Febr. 1939, toți Evreii, germani sau străini, urmau să prezinte, în decurs de 14 zile, spre vânzare, la Muntele de Pietate, toate obiectele în metale nobile și în pietre prețioase. În Ian. 1939, banca Mendelsohn et Co. a fost lichidată la Berlin.

În acest stadiu se afla problema evrească la izbucnirea războiului din Sept. 1939, pe care Evreii l-au pregătit și l-au dorit atât de mult.

b) In Cehoslovacia.

Și în această țară, Evreii au însemnat un pericol național. În anul 1930, atinseseră cifra de 358.000. În special, în orașele mari, a fost o afluență covârșitoare în teatru și presă, în medicină și avocatură, în proporție de 60—80%, în industria filmelor în întregime; ca și în aproape toată viața comercială. S'au amestecat și în viața politică, dând directive. În Slovacia, — unde Evreii au adoptat o atitudine în favoarea Ungariei — s'a pornit mai de timpuriu o mișcare anti-evrească: au fost interzise ziarele din Praga și au fost excluși dela activitatea politică și din școli. Legiurile antiiudaice din Germania au început să se aplice, în Martie 1939, și în Cehoslovacia. Evreii vor participa la viața națională în proporție de 3%; toți cei intrați în cursul ultimilor doi ani vor trebui să părăsească țara. În Oct. 1938, 50.000 Evrei plecar în lume.

Karlsbad a fost un important punct de sprijin al mișcării mondiale sioniste. Aici, stăpâneau 60 din marile hoteluri și, recreându-se, se consfătuiau potențații din țările respective asupra mersului vieții evrești. Aci, domnea bursa tranzacțiilor, realizând fără concurență câștiguri considerabile. Aci, era loja pur evrească „B'nai B'rith" — Fiii alianței lui Dumnezeu cu Abraham, ale cărei reuniuni secrete impresionau mulțimea prin bogăția participanților. Astăzi, loja este goală — în templu zace candelabru cu șapte brațe și cărțile sacre. Simțind cutremurul aproape, au contractat — pe piață și la bursă — datorii peste datorii și au șters-o, înainte de a auzi ropotul armatelor hitleriste. Doar aproape de Karlsbad, au fost internați vre-o 150 din marii potențați — cu familiile lor¹⁾. Și atât. Istoria va spune că pe aici au trecut odată Jidovii cari au terorizat atâtea popoare.

1) Pot. Vremii din 1939 — Jidanii la Karlsbad.

c) **Evreii în Franța.**

S'a comis o navivitate neiertată ca să se confunde. în 1791, noțiunea de Evreu cu aceea de Francez. Napoleon, în ședința din 30 Aprilie a Consiliului de stat, deplângea soarta celor două departamente ale Alsaciei încăpute pe mâna Evreilor măcelăriți de creștini în mai multe rânduri și spunea textual : „Nimeni nu se plânge de protestanți și de catolici, pe când toți se plâng de Evrei. Aceasta provine din faptul că răul pe care îl fac Evreii nu provine dela indivizi, ci din însăși constituțiunea acestui popor. Ei sunt niște lăcuste și omizi cari pustiesc Franța... Nu voesc să jertfesc aceste provincii unor principii teoretice și egoiste. Ed. Drumond, autorul lucrării „La France en juivie”, neatrăgea atenția, nouă, în 1900, ca să luăm exemplul Franței îngenunchiată de Evrei, cari au ajuns să posede o frumoasă jumătate din averea ei și amintea de rezistența dârză a Algeriei împotriva Evreilor pe cari A. Crémieux — cel care întemeiasă, în 1860, A. I. U. și dicta dela Paris. întregii lumi voința iudaică — avea să-i naturalizeze în bloc în ziua de 24 Sept. 1870. Nici scandalul monstru stârnit de afacerea Dreyfus nu i-a cumișit, nici trezit pe Francezi. Evreii au biruit.

În 1913, Franța este complet jidovită. Trei președinți de republică erau amici ai iudaismului. Ultimele semnături ale lui Fallières și cele dintâi ale lui Poincaré — încadrat între doi miniștri evrei : Klotz și Grünbach — au acordat cetățenia franceză : primul la 189, dintre cari unuia Klotz și al doilea la 24, între cari tot unuia Klotz. Și, în fiecare an, deveneau francezi zeci de mii de străini veniți din Tartaria, Galiția, Ucraina, Polonia, Suabia, Prusia, Moldo-Valahia. Și nu treceau zece ani și deveneau deputați, prefecți, redactori la marile ziare, profesori la Sorbona, comisionari ai domeniilor coloniale și ai monopolurilor metropolitane, cavaleri, ofițeri ai legiunii de onoare, proprietari de păduri și de castele istorice, seniori necontestăți ai Franței. Iar populația franceză îi saluta până la pământ. Și toți rămâneau aceeași Evrei ¹⁾.

Isaac Blümnen, galițian naturalizat francez, putea să spună în 1913 ; „Franța este astăzi spada și scutul lui Israel” și „L'état c'est nous” — les Israélites. Fiindcă se justifică : „Putem să punem pe picior de războiu 4 milioane de Francezi ca să apere speculațiile noastre internaționale, să acoperim marile noastre creanțe, să dezrobim pe frații oprimați să realizăm politica noastră națională”. Antisemiții francezi sunt, pentru acest Galițian francez : „un pumn de nebuni, fără credit, fără resurse,

1) Cele de până aci și cari urmează sunt extrase din lucrările lui Isaac Blümnen : A nous la France, 1913 și Le droit de la race supérieure, 1924, Cracovia.

pe cari concetățenii lor îi vor lapida la primul nostru semnal. Poporul francez este o vită ușor de tuns, docil la biciu, muncitor, econom, umil față de stăpânii săi, productiv peste ceea ce se putea aștepta dela Pământul Făgăduinței”. Blümchen scrie mai departe : „In sfârșit, poporul evreu este stăpânul Franței !” sau „Domnim asupra Franței în virtutea aceluiaș drept pe care îl invocă Europeanii pentru a nimici Pieile Roșii și pentru a robi pe Cafri și pe Congolezi : dreptul rasei superioare asupra unei rase inferioare. E o lege a naturii”.

Învățământul este stăpânit de Evrei. Școala Normală Superiară, cea politehnică, întreaga Sorbonă li este devotată ; Colegiul Franței tremură înaintea lor. Istoria Franței — în care se tratează cucerirea ei de către Evrei — este predată de două mii de institutori, supraveghiați de aproape, cari învață pe copii că orice Evreu este tot așa de bun și adevărat Francez ca și autochtonii ; Ecole des Hautes Etudes sociales, înființată de Evrei unde să învețe tinerimea burgheză „morala, filosofia, pedagogia, sociologia, ziaristica” și tot ce atinge viața publică, are ca administratori pe Evreii Théodore Reinach și Bernard, iar consiliul de direcție compus din 7 Evrei ; profesorii pe 1913—14, sunt, alături de câțiva indigeni, supuși orbește, toți Evrei ; Lévy Bruhl decerne diplomele la Sorbona ; Joseph Reinach este vice-președintele comisiei armatei și are la dispoziție toate secretele militare și toate dosarele istorice ¹⁾, iar când acesta coboară de pe tribuna parlamentară unde a reglementat organizarea armatei franceze, îi urmează Théodore Reinach ca să apere vechile biserici ale Franței de vandalizmul indigenilor ; 31 milioane de indo-francezi citesc reviste și jurnale redactate de Evrei sau de oameni supuși lor ; manuale și edituri sunt evrești ; Sorbona a acordat titlul de doctor lui Pinès care a stabilit că și idișul este o limbă literară și destul de demnă de a-și avea locul alături de jargonul francez, etc.

Grümbach, cu grijă ales de A. I. U., era în fruntea naturalizărilor și a putut să instaleze ca cetățeni la Paris o armată de 50.000 Evrei necunoscând franceza ; comitetele congresului tinerilor și tinerelor republicane compuse numai din Evrei ; tunurile cari echipează artileria și flota sunt dela uzinele Lévy-Commentry ; partidul socialist este la dispoziția Evreilor, deasemenea partidul radical și radical-socialist, întreținute de băncile Dreyfus, Rotschild și alții ; toate mișcările acestora sunt supravegheate de secretari și metrese evreice, fete de teatru și de tripou, baroăne de aventuri sau negustorese de toalete ; Vice-regele

1) Ministerul Afacerilor Străine a refuzat de a comunica Comisiunii Parlamentare, în virtutea „rațiunii secretului de stat”, dosarele diplomatice ce se găseau în siguranță la Reinach — banditul căilor ferate de sud, a soc. „Panama” și „Lits Militaires”, etc.

Indiei a fost Evreul olandez Jost van Vollenhoven ; Marocul, și Algeria li stau la dispoziție ; legiunea de onoare le aparține ; amestecați în nobilimea franceză care îi servește, s'au bucurat de toate distincțiile sociale ; președintele Poincaré sta, la un banchet, între două prințese evreice : M-me Klotz și M-me de Monzie ; stăpânul Franței este Rotschild păzit bine de agenți francezi.

În jurul statuei lui Ludovic XIV, toate casele de comerț sunt evrești ; comitetul diriguitor al societății de comercianți și industriași este evreesc ; consilierii comerțului exterior sunt Evrei, iar Francezii colaborează bătând cuiele la casele de ambalaj ; înșiși marii spărgători sunt Evrei. Franța este numită „minunata țară a Chanaanului”. Republica îi apără, magistratura îi apără, legile nu există pentru Evrei. „Dumnezeu — zice Blümchen — ne-a dat Franței pentru a face din ea pământ de belșug și pe Francezi ca să facem din ei sclavi. Voința lui Iehovah se împlini. Numele lui fie binecuvântat ! Suntem rasa superioară”.

După războiu, începe marea năvală. În 1938, numai în departamentul Seinei, erau 650.000 străini și 1 300.000 salariați străini „șomeri, delicvenți, deținuți, comuniști, gangsteri” întreținuți de Tezaurul public ; în 1934, erau în regiunea pariziană, 150.000 Evrei ; 95 % din medici clandestini, toți avortorii ; etc.

În această atmosferă de completă iudaizare, Evreul Léon Blum formează în 1937, guvernul, „Frontului popular”, cu o sumă de miniștri evrei și 53 evrei atașați de cabinet. Franța devine sucursala Moscovei și antrepozitul de muniții și de ură contra Spaniei naționaliste.

Presa naționalistă — ca L'Oeuvre, Journal des Débats, Petit Bleu, Le Jour, Action française, Le Franchiste și altele — nu puteau schimba soarta rezervată patriei și pregătită de Léon Blum, autorul lucrării pornografice „Le Mariage” pe care legile țării nu o îngăduiau la vitrină. Léon Poncin și Georges Batault lansau, în Septembrie 1938, un apel către toate statele naționaliste pentru crearea unui „Institut internațional de cercetare și soluționare a chestiunii evrești”, Dar totul venea prea târziu. Jidovirea patriei ducea fatal un mare imperiu spre evenimentele nenorocite din Iunie 1940.

d) În Italia.

A numărat, la o populație omogenă, de-abia 85.000 Evrei — 0,02 %. Și, totuși, au posedat averi colosale. A avut ca ministru pe Luzzatti — un înverșunat inamic al României. Și aci, au fost un element subversiv și antifascist. La Pisa, Bologna, Padua, s'au constituit centre de cultură

antifascistă de către profesorii și studenții evrei veniți din țările balcanice — unele erau conduse de profesorul Colorni.

Deși n'au fost considerați un pericol, un spirit antisemit născuse în ultimii ani. Un mare antisemit este Giuseppe Maggiore. Paolo Orano a dat la lumină „Evrerii în Italia”, primele ediții epuizându-se în câteva ore. Sunt și organe periodice : Regime Fascista, Tevere, La vita italiana, condusă de Giovani Preziosi, La diffusa dela rassa, etc.

Pentru păstrarea curățeniei rasei și a ordinii în stat, s'au luat, în decursul anilor 1937/38, o mulțime de măsuri restrictive. Conform unui decret din 7 Sept. 1937, se raționaliza participarea Evreilor în școli ; erau îndepărtați dela slujbe publice, dela proprietatea imobiliară, dela instituțiile de educație, din presă și bursă, dela corporații cari funcționează exclusiv pe temeiul principilui etnic ; toți cetățenii după 1919, sunt decăzuți din cetățenie. Marele Consiliu Fascist din 1938 pune stavilă imigrării și retrage toate cărțile didactice scrise de Evrei. Consiliul de miniștri din 16 Dec. 1938 hotărăște ca toți Evreii să-și declare averile ; cele mai mari de 100.000 lire în bunuri materiale în imobile, în industrie și negoț trec sub controlul unui institut adhoc care le va trece cetățenilor arieni și vor fi achitate în bonuri de tezaur cu 4% dobândă pe 30 ani ; profesorii și asistenții vor fi destituiți ; se interzice editarea de cărți, traduceri sau lucrări de teatru scrise de Evrei precum este interzis să se citeze la radio din opere create de ei. În urma acestor măsuri, mulți au părăsit țara, plecând spre Orient sau spre America.

e) In Ungaria.

Incepând cu 1848, anul revoluției, li s'a acordat Evreilor, dreptul de a se așeza la orașe și de a poseda pământuri. Marii nobili își aveau fiecare jidovul de casă — hazi ijdo, cari le arendau moșia sau îi împrumutau ca să ajungă a li-o vinde. Toți aceștia ca să poată trăi în slujbe administrative, iar cei mari ca să trăiască prin marile orașe ale Europei, aveau nevoie de capitalul jidovului. Și astfel, acesta a ajuns stăpân al moșiilor, castelelor și caselor bogate. Veneau dela sate la Pesta și îngrozeau pe vechii coloniști germani, negustori și meșteșugari, cari au început să părăsească negoțul și să devină profesioniști. Evreii au trecut prin trei etape până a ajunge stăpânii Ungariei — au trăit la sate, s'au oprit la casa Orczi din Pesta din care au făcut un ghetto mereu primenit de alți intruși și, de aci, după ce căpătau aripi, în toată Ungaria. Nefiind destui jidovii cari părăseau satele, au început să se reverse din rezervoriile nesecate ale Galiției și din ținuturile carpatice — acei "jidovi sălbateci", cum îi numeau și coreligionarii lor și tră-

geau toți la casa Orczi. Aci s'a așezat o sinagogă, măcelării și băi rituale și o cafenea din care au făcut singura bursă a Pestei. Și, în mai puțin de treizeci de ani din mica cetate burgheză și rurală au făcut o enormă capitală, bizară ca înfățișare și arhitectonică, în toate oglinzindu-se spiritul iudaic. Curățenia fino-ungarică a poporului maghiar este corcită de amestecul de sânge. Budapesta ajunge repede un intrepriz al intereselor și ideilor semitice — gândirea și energia națională este desfigurată — după cum stă scris de Jérôme și Jean Tharaud.

În 21 Martie 1919, Evreii au răsturnat pe Karolyi și au proclamat revoluția bolșevică a lui Bella Kuhn-Kohen. N'a existat țară unde Evreul să se identifice mai mult cu aspirațiile și psihologia autochtonilor ca în Ungaria. Dar numai în aparență. Ei au fost aceia cari, la noi și în alte țări, duceau campania iredentistă și revizionistă.

Oricât de îndrăgiți au fost Ungurii de Evreii lor, a început, totuși și la ei, o mișcare pentru rezolvarea problemei evreești. În Ian. 1938, s'a instituit controlul cetățenilor ungare. În Aprilie, premierul Dárányi prezenta un proiect de lege pentru reglementarea acestei chestiuni, iar Mikecz, ministrul justiției, un altul pentru îndepărtarea influenței evreești în presă.

Imrédy — care nu după mult s'a sinucis dovedindu-se a fi fost evreu maghiarizat — merge mai departe : propune încurajarea emigrației evreești și admite în mod provizoriu o participare evreiască la viața economică a țării care să nu treacă dincolo de 6% — numărău 600.000 la totalul de 10 mil. Din expunerea de motive a legii pentru rezolvarea problemei evreești, rezultă această situație a Evreilor de religie mozaică și nu și de alte confesiuni : 7.60% în industrie, 42.95% în comerț, 25.42% în profesii libere, 2.85% în administrația publică, 35.30% în presă, 30.30% în teatru, 55.80% în baroul din Budapesta, 47.60% în conducerea întreprinderilor 0.33% în agricultură. Deparazitarea avea să se facă după modelul Italiei. Evreii nu vor lua în niciun fel parte la viața de stat ; căsătoriile mixte interzise ; nu pot stăpâni proprietăți imobiliare ; nu pot conduce întreprinderi comerciale, industriale și bancare nici încheia contracte cu statul ; nu-și pot schimba domiciliul ; nu pot arbora drapele naționale ; sunt cu totul excluși din presă ; nici un Evreu nu va putea intra în Ungaria ; prăvăliile vor purta un semn distinctiv ; nu vor fi admiși în licee și universitate.

Prin legea din 7 Sept. 1939, se anulează licențele pentru vânzarea de băuturi spirtoase acordate lor înainte de 5 Mai 1939. Potrivit legii dela 1 Oct., nici un Evreu nu va mai putea ocupa locuri de răspundere în conducerea ziarelor, teatrelor, cinematografelelor ; nu vor putea fi editori, directori sau redactori de ziare și periodice, cele editate de ei își vor

inceta apariția, iar cele cari se vor ocupa cu chestiuni evrești vor trebui să specifice aceasta în fruntea edițiilor.

Prin Martie 1939, 10.000 Evrei părăseau Ungaria, majoritatea cu destinație pentru U. S. A., restul pentru Palestina.

f) In Polonia.

După datele statistice ale institutului special din Berlin, sunt în aceste trei țări: Polonia, România și Rusia — respectiv: 3.200.000, 3.500.000 și 1.700.000—8.400.000, adică cu ceva peste 50% din populația totală evrească a globului. Se poate categoric afirma că toate nenorocirile Poloniei, dela cea mai vechi și până la cele din Sept.-Oct. 1939, toate se datoresc acestei populațiuni evrești, dizolvantă a oricărei uniuni naționale și opere constructive. Au ținut sub călcâiul lor toată această populație a unui stat mare de aproape 40 milioane — cu comerț și industrie, cu profesii libere și cultură, — tot și toate în mâinile lor.

Era firesc, așa dară, să aibă loc, de timpuriu, mișcări împotriva Evreilor. Dar ele se caracterizau, ca și la ceilalți Slavi și la noi, prin intermitență și impulsivitate, prin dezarticulare a forțelor. De aceea, nimic practic nu s'a putut realiza. Măsurile luate au fost un reflex al sentimentelor populare și un răsunset a ceea ce avea loc prin vecinți.

Încă din 1937, s'au produs incidente antisemite la Varșovia și în alte centre. Universitățile și liceele au hotărât bănci separate pentru elevi și studenți evrei. În 1938, au loc incidente la Lodz, Cracovia, etc. Se are în considerare înființarea unei facultăți pentru studierea problemei evrești. Un proiect de lege prevede măsuri pentru combaterea francmasoneriei și în dietă au loc interpelări asupra acestui subiect. Un alt proiect prevede retragerea cetățeniei polone la anumiți Evrei. În 1939, 32 loji masonice sunt dizolvate și s'a cerut îndepărtarea Evreilor din comerțul național. Guvernul polon, în unire cu cel român intervine pe lângă guvernul englez și Societatea Națiunilor pentru rezolvarea prin colonizare a problemei evrești.

g) Evreii în lumea anglo-saxonă.

În Anglia și U. S. A., imigrarea Evreilor este cu stricteță mărginită la anumite cote peste cari nu se poate trece. Și, totuși, din aceste două țări, pornesc ordine și fonduri de finanțare a luptei Evreilor în lumea întreagă. Anglia numără deabia 300.000 Evrei, iar U. S. A. 4.200.000. Aci stăpânesc și controlează finanțele, viața economică și

presa cu răsunet în toată lumea, aci se ordonă diplomației anglo-americe să lucreze după interesele evrești.

În Anglia, s'a putut cuceri și sufletul monarhiei pentru o teorie ciudată după care Englezii de astăzi ar fi urmași direcți ai acelor Evrei cari, alungați de legiunile romane după distrugerea Ierusalimului, ar fi descălecat în țara Albionului și pe malurile Tamisei, dând, astfel naștere poporului anglo-saxon¹⁾. La Londra, s'au strâns primele fonduri ale revoluțiunii rusești, printr'o colectă obligatorie în comunitățile evrești din lume. Multe bănci evrești din New-York au avansat sume importante pentru reușita revoluției Cinci mari bogătași din America (Schiff, Isac Mortimer, Chuster, Khun și Levy) cari hotărâseră în Loja americană distrugerea Rusiei, au cheltuit un miliard de dolari pentru ca să se provoace această revoluție în țara căreia aveau apoi să-i exploateze imensele bogății. Tot la Londra și New-York, s'au pus la cale de către Evrei toate loviturile împotriva ordinii de stat creștine. Masoneria mondială este condusă de Loja americană compusă exclusiv din Evrei, cu sediul în New-York. Planul dominării lumii ariene de către Evrei a fost pus la cale încă pela finele secolului trecut de către organizațiile evrești din America și prezentat Consiliului celor Bătrâni — ai lui Israel de către Teodor Hertzl la primul congres sionist convocat de el la Basel în August 1897. Aci, dosarul acestor dezbateri a fost furat de o doamnă care l-a predat unui nobil rus Alexis Nicolaevici Susatin și acesta l-a remis lui Sergie Nilus, în 1901, pe cari le publică în 1905 la Tzarskoe Selo sub titlul „Marele în Mic” sau Directivele ședințelor Înțelepților Sionului.

Dacă Evreii în Anglia sunt puțin numeroși relativ cu numărul lor la alte popoare, ei sunt însă foarte bogați, cum au fost, de altfel, din cele mai vechi timpuri. Aici au căzut bogați Evrei spanioli, de îndată ce au fost oficial admiși în țară. În 1661, ei numărau 35 capete de familie, iar în 1663, numărau 92. Și, în acest an, principalele case de comerț evrești, 8 la număr, au realizat în șase luni 179.459 lire sterline²⁾. Popor iubitor de câștiguri, Englezii au atras la ei pe Evreii bogați și, în curând, au făcut din Londra centrul tuturor transacțiilor de pe globul pământesc. Totodată, însă, au devenit sclavii voinței iudaice.

În vara anului 1936, a avut loc conferința dela Evian, al cărei scop era de a condamna antisemitismul aruncând bulla de excomuni-

1) Urmașii celor 10 triburi ar fi Anglo-Saxonii de astăzi. Aceștia ar fi, deci poporul ales, descendent din cele 27.250 familii luate în captivitate de Sargon, regele Asiriei. O societate „British Israel World Federation”, cu milioane de sprijinitori din care făcea parte și regina Victoria și Eduard VII, se ocupă și li este scumpă această teorie. 2) Gluckel von Hameln, Memoiren, p. 134 și urm., ap. W. Sombart, p. 241.

care asupra Germaniei, adică de a mobiliza, dacă s'ar fi putut, democrațiile mari împotriva lui Hitler. Dar a creat un organism internațional cu misiunea de a reglementa și finanța emigrarea refugiaților din Germania. Tot la Londra are loc și conferința dela Masa Rotundă unde se discută cu cele două delegații — evreiască și arabă — aceiași interminabilă și nerezolvată problemă a Palestinei.

Toate aceste griji, mari și nedelegate, și le-a luat asupra-și, oficial, Marea Britanie — de voie sau fără voie. Ea este împinsă la aceasta de mării financiari evrei. Aci, Evreul este acasă la el, mai mult ca în orice altă țară. Și, totuși, Englezii îndură toate batjocurile din partea lor. Astfel, în Aprilie 1938, un deputat evreu Shinwell a avut curajul să pâlmuiească pe un deputat conservator Bower din Camera Comunelor, fiindcă acesta a îndrăznit a-l invita să se întoarcă în Polonia. Și în această țară, s'au observat atitudini ostile populației evreiești. Prin August 1938, se ducea o susținută campanie contra medicilor evrei din Germania și Austria. Ziarele lui Mosley arătau că, la universitatea din Cambridge funcționau 45 profesori evrei imigrați din Germania. Ziarul „Morning Post” a dat alarma despre preceptele distrugătoare de civilizație cuprinse în Protocoalele Sionului. Revistele „The Brittans” și „The Hidden Hand” luptă în acelaș sens. Un bărbat luminat Arnold White invită pe concetățenii săi să nu mai lucreze în sensul democratic care este atât de prielnic îmbogățirii Evreilor și sărăcirii popoarelor creștine. Încă pela finele sec. trecut, s'a ridicat un alt bărbat, Stewart Houston Chamberlain, împotriva hegemoniei iudaice care se întărește datorită prostiei țărilor creștine.

Benjamin Franklin, în fața convențiunii constituției nord-americane din 1789, cerea ca Evreii să fie zvârliți din America și să fie neapărat excluși dela prerogativele drepturilor politice. Numericeste, conținează cu 3.50 %, dar au ajuns de o îndrăzneală uimitoare. Presa le aparține în proporție de 70 %, restul de 30 % este terorizată de ei ; 90 % din confecțiuni și din comerțul de blănuri le aparține și 50 % din industria și negoșul de mobile ; teatrul este în întregime controlat de ei ; din 3 medici și 2 avocați, câte unul este Evreu. Acestea toate în New-York. Comunitatea israelită din acest mare port are la îndemână o formidabilă putere financiară pe care nu o egalează nici o altă organizație pe glob.

Oarecare mișcare antisemită s'a pornit și aci. Să numărăm trei lideri — ai acestei atitudini — Maiorul Hague, promotorul mișcării antisemite americane, cere să se construiască lagăre de concentrare în Alaska pentru oamenii lui Trotzky. Generalul G. V. Mosley a spus că, dacă considerații umanitare impune să lase intrarea Evreilor din Austria, se impune, însă, și sterilizarea lor ca unii cari sunt degenerați din punct

de vedere fizic și sufletesc. Un bărbat american din San Francisco propune și el sterilizarea și confiscarea averilor acestor imigranți. Generalul Rawengton își are și el gruparea sa antisemită — unul din discipolii lui a bătut măr pe La Guardia, primarul New-Yorkului. S'a început și din partea bisericii o ofensivă pentru apărarea pudorii și a moralei împotriva literaturii cu tendințe pornografice și a exhibițiunilor scandaloase a femeilor pe scenele music-hall-urilor. Henry Ford este în fruntea antisemitismului luminat și singurul care a rezistat formidabilei concurenței iudaice și a creat o adevărată industrie în serviciul națiunii

Imigrarea masivă în St.-Unite era încurajată și finanțată de „Comitetul Evreilor americani”, de „Organizația sionistă” și de „Agenția israelită” din Geneva. Toată presa din S.-Francisco, Buenos Aires și Rio de Janeiro trăgea semnalul de alarmă.

Emil Ludwig — Kohn după adevăratul nume — spunea într'un interviu din L'Humanité : „Noi suntem în Statele Unite o realitate. Din cele șase rase mai importante cari alcătuiesc nu numai populația dar și structura politică și economică a Americii, noi suntem una de care se ține seama. Suntem în America peste 8 (sic) milioane suflete și avem cuvânt hotărâtor în toate pulsațiile de viață ale noului continent”. Toată nădejdea lui era într'un războiu care să nimicească statele totalitare, să dărâme antisemitismul și să pună capăt sălbătăciei huliganice”. Dar n'a apucat să-și vadă visul cu ochii, fiindcă a avut, în schimb curajul să-și spulbere creerii cu un glonte din nostalgie pentru Germania pe care a trebuit să o părăsească.

Ca să ne dăm seama de formidabila putere financiară a Evreimii, ca și de imensele câștiguri ce realizează, să ne referim la câteva declarații ale ziaristului evreu Isac Marcossou la un banchet ce a avut loc la „American Luncheon Club” — după cele publicate în „La Patrie”, organ naționalist de dreapta din Bruxelles. „Războiul — zice Marcossou — nu este decât o întreprindere de afaceri colosale. Fără noi războaiele nici nu s'ar putea face, fiindcă le-ar lipsi spiritul de organizare și mijloacele financiare. Pregătirea tehnică o facem noi, finanțarea războaelor ne aparține exclusiv. În trusturile de arme deținem 73%, în cele alimentare 67%, în consorțiile de echipament militar 92%, în materiale de drum de fier, pe șantierelor care construiesc vapoare sau în uzinele de avioane, dela 58 la 94%. Puterea noastră în aceste trusturi — fără să vorbim de cele financiare fără care nu se poate mișca nimic în lume — este de 87% în medie, în tot ce privește pregătirea și susținerea războaelor”. Și închee astfel : „Cu aceste arme în

mână, putem spune că de soarta războaelor hotărâm noi și, în consecință, și de destinele națiunilor respective”¹⁾).

h) Evreii în Rusia.

B.-Duică, în a sa lucrare des citată, scria, la pag. 54 vorbind despre politica rusească : „Ovreei voesc s'o desființeze (Rusia) prin revoluție ; dar un țar-messia le-ar fi de mai mare folos”. Și gluma aceasta a marelui nostru profesor s'a realizat de abia după patru ani : Rusia cunoscută de toți a fost definitiv desființată și, în locul ei, a născut un stat barbar evreesc, creat de Evrei și condus de Evrei, cu misiunea de a distruge toate statele întemeiate pe o etică creștină, sprijinite de instituții cari au creat o civilizație frumoasă și creatoare, la rândul ei, de neprețuite bunuri omenești — materiale și spirituale. Rusia țarilor nu mai există ! Rusia pravoslavnică este culcată la pământ pentru totdeauna ! Și, în locul ei, s'a ridicat — barbară și amenințătoare — Rusia roșie a lui Trotzky-Braunstein și a lui Kamenew-Rosenfeld, Rusia comisarului roșu și a lui Stalin, cari și-au așezat lagărul în cetetea cu o mie de biserici de aur, din cari, astăzi, nu se aude concertul solemn al clopotelor și nici glasul corului de baritoni și bași, fiindcă toate au fost zvârlite în aer cu dinamita sau transformate în grajduri și în locuri de distracție, iar sinagoga a rămas trufașă și triumfătoare.

Evreii și-au urmat impulsivitatea naturală a instinctelor lor atavice de a dărâma totul ce li sta în cale și au dărâmat cu târnăcopul și focul și tunul o împărăție care douăzeci și cinci de ani dearândul, a înnotat în sânge nevinovat vărsat cu neîndurare. Toată neliniștea care a zguduit imperiul decenii dearândul ; toată acea ideologie nihilistă și distrugătoare care a sucit capetele tineretului studios și din fabrici ; toate acele atentate cu bombe și surpări de credință în stăpânii adevărați și legitimi ; toate revoluțiile înecate în sânge, în teroare și distrugeri, toate au fost pregătite cu calcul rece și declanșate de Evrei și numai de Evrei — de acei Evrei cari trăiau în'ărcuiți în cele cincisprezece gubernii — numite zone și reioane.

Încă din Oct. 1917, s'a instaurat Teroarea Ploretariatului Roșu, în care Rușii, adevărații proletari, n'au nici un rol în afară de acela de a fi elemente muncitoare, carne de tun pentru revoluții și nesfârșitele războaie. Guvernul rus este compus din peste 90% membri evrei, restul de circa 10%, îl formează câțiva Ruși și alte naționalități ale Rusiei²⁾. Toată strădania acestor Evrei a fost de a distruge în creștini

1) Porunca Vremii din 24 Aprilie, 1938. 2) Toată așa zisa dictatură a Proletariatului Roșu, precum și însăși organizația Sovietelor sunt instituții evreiești — spune H. Ford. Analizând componența guvernului din 1919, se constată că, din 263 membri, 224

sentimentul religios, de familie și de proprietate — în care scop, au distrus bisericile și omorât pe preoți — lăsând neatins sinagogi și pe rabini ; au distrus familia și proprietatea, rămânând ca Evreii să devină stăpâni ai tuturor bogățiilor nemărginitului imperiu, etc. Și au organizat o armată formidabilă capabilă să distrugă toate statele Europei, armată formată din mujici ruși și alte naționalități — toți supraveghiați de comisari evrei, gata, la tot pasul, să ucidă pe ofițerii și soldații bănuși că șovăie de a merge înainte. Șef suprem al armatei a fost Trotzky Leon-Braunstein, alungat din Rusia de celălalt camarad Stalin — dictatorul roșu, dela care toți Evreii așteaptă realizarea dominației iudaice universale. Administrație, soviete și comitete ; ambasadori, agenți diplomatici și consulari ; generali, ofițeri și comisari ; conducătorii de industrii și finanțe, de colhozuri și alte întreprinderi productive ; ziariști și pedagogi sociali ; romancieri și artiști, propagandiști și teroriști etc. — toți sunt Evrei și iar Evrei și totul se face după cele ce dictează Evreii. Și toți aceștia cunosc mai ales mijloacele potrivite pentru atingerea scopului. Știu prea bine cum să vâre ura și zâzania între clasele sociale ; cum să provoace greve muncitorești și conflicte diplomatice ; să distrame credințe, datini, afecțiuni și legăminte sfinte ; să scornească lipsuri și foamete, dumpinguri și sabotaje ; cum să crească nemulțumirile și disprețul față de respectul legilor ; cum să provoace panici financiare și crachuri, confuziuni și paralizia vieții economice și de stat — toate tinzând la turburări și revoluțiuni, scopul suprem al Evreilor ca, pe urmă, să se adune din toate părțile ca să împartă cămașa celui răstignit.

Și, în zilele noastre, Europa însângerată, dar conștientă de misiunea ei în veacuri, luptă din greu pentru nimicirea acestei monstruoșității politice și sociale — U. R. S. S., creațiune autentică a Masoneriei iudaice.

erau Evrei. Din un număr de 556 demnitari, 453 erau Ovrei și 17 Ruși. În armată, nici un Ovreu soldat, în schimb, toți comisarii din soviete și comitete sunt Ovrei, precum și 80 % din elementele sovietelor dela sate și orașe. Toată teroarea a fost organizată și dezlănțuită numai de Ovrei : Ceka și G. P. U. sunt instituții evrești cari au întrecut în cruzime închiiziția inventată de Evreul renegat Torquemada în Spania. Intre 1919/923, au fost executați : 25 episcopi, 1215 preoți, 6575 profesori și 8800 medici ; 54850 ofițeri și 260000 soldați ; 10500 polițiști și 48000 jandarmi ; 19850 funcționari și 344250 intelectuali ; 815000 țărani și 192000 muncitori. Satele în cari aveau loc manifestări antisemite erau complet distruse, iar cei bănuși împușcați fără judecată. Intreaga parte politică și sanitară a armatei este în mâini evrești, precum și înalte posturi de comandament, ca generali de armată, de divizii, etc., și în magistratura militară. Lazăr Moiseevici-Caganovici, secretar central al partidului, este destinat a fi urmașul lui Stalin, la conducerea imperiului țarist. Frații acestuia dețin înalte demnități, iar sora lui este soția dictatorului. A se vedea J. D. Protopopescu, o. c. și Johann von Leers — Primejdia mondială, cu toate izvoarele citate.

i) Evreii în alte țări și în alte continente

Curențe și mișcări împotriva Evreilor au loc în toate țările europene. Toate națiunile au dat jos ochelarii trandafirii și au început să vadă mai concret realitățile.

În 1938, Finlanda interzice intrarea în țară a Evreilor imigrați din Austria. În Octombrie 1937, guvernul danez, prin ministrul de externe dr. Munch, respinge o propunere de ușurare a formalităților de intrare a Evreilor și interzice căsătoria Evreilor imigrați din Germania cu femei de origine ariană. În Martie 1938, Degrelle, șeful partidului rexist belgian, cere, prin ziarul „Le pays réel” să se pună capăt ospitalității fără limită acordată refugiaților din Austria, Polonia și România și atrage atenția, încă din 1934, că invazia din Germania ar putea da naștere la o mare mișcare antișemită.

În Grecia, s'au măsurat două popoare bine pregătite pentru viața economică — Grecii și Evreii. Se poate afirma cu toată tăria că aceștia din urmă cari însemnau prea mult în Macedonia și Tracia, mulți din ei, strânși de aproape de elementele autochtone : Greci, Bulgari și Aromâni, au trebuit să cedeze și să caute alte patrii. Parte din ei s'au așezat în țara noastră și în Italia. În insula Cipru, autoritățile au cerut măsuri de stăvilire a imigrației.

În Elveția, țara tuturor libertăților, un comunicat din Oct. 1938 interzicea trecerea Evreilor din Germania, Franța și Italia, iar cei în transit erau obligați să grăbească a părăsi țara și n'aveau dreptul la nici o activitate lucrativă, nici a cumpăra imobile sau participațiuni în întreprinderile comerciale și industriale. Următor imigrării Evreilor din Germania și Austria, s'au produs și în Elveția — țara tuturor libertăților — agitații și reacțiuni în unele centre unde negustorii localnici nu pot suporta concurența evreească și în contra capitalului străin, neplătindu-se nici o dobândă. Evreii au însemnat în această țară de-abia 4%, însumând în industria textilă, 20%; în comerțul de vite, 13% și în comerțul de bănci și asigurări, 6%.

Țările iberice n'au fost ferite de pericolul jidovesc sub forma comunismului iudeo-internațional. Portugalia, care numără de-abia 1000 Evrei, a fost mântuită de catastrofa la care a fost împinsă Spania prin înțelepciunea lui Salazar apărut la conducere. Odată cu alungarea regelui și întronarea regimului republican, Rusia a trimis în Spania, în 1937 — comisari în frunte cu Bella Kuhn, Neumann și Losowski cari să organizeze revoluția și războiul, iar pe de altă parte, cargoboturi cu arme prin toate porturile spaniole. La Madrid, s'a instalat, cu un echipaj de 140 oameni, ambasadorul sovietic don Moses Rosenberg-Rey de Espana, care lua parte la consiliile de miniștri și a dezlănțuit cumplitul războiu civil;

iar la Barcelona, s'a instalat consulul Antonio Avscenco, ajutat de agitatori virtuoși ai crimelor și cu trecutul plin de sânge — cum îi caracterizează un corespondent.

Și lucrurile au fost organizate în așa fel că, vreme de doi ani, țara frumoasă a lui Cervantes a fost pustiită de tot ce a avut mai de preț — sute de mii de vieți omenеști și tot ce a avut mai prețios ca produs al artei maure și spanole. Numai Il Caudilio Franco a avut curajul să doboare hidra cu mii de capete și să redea țării liniștea necesară muncii productive și reconstructive.

În Oct. 1938, în Iugoslavia se luau măsuri severe contra Evreilor împărțiți în trei categorii: cetățeni sârbi vechi, Evrei cari au obținut cetățenia prin anexarea nouilor provincii și Evrei stabiliți după război, — aceștia siliți să părăsească țara. Pe anul școlar 1940—41, în baza introducerii lui numerus clausus, au fost primiți în toată țara, în prima clasă de liceu, de-abia 108 elevi evrei.

Bulgaria, ceva mai târziu, avea să ia măsuri radicale, bine chibzuite și tot atât de chibzuit aplicate, măsuri ce ar putea servi drept model pentru multe țări¹⁾. Turcia, se pare, că a rezolvit în mod cu totul satisfăcător pentru națiunea turcă chestiunea evreească și aceea a străinismului în viața economică.

Și în celelalte continente, se observă un curent ostil Evreilor și imigrării acestora. Astfel, în Argentina școlile iude-comuniste sunt închise iar institutorii arestați. În Brazilia, au avut loc conflicte între autorități și Evrei, declarați dușmani ai națiunii. Dizolvându-se toate partidele politice, numai partidul comunist n'a vrut să dezarmeze. Începând cu 1939, imigrația slăbește din ce în ce. Argentina și Brazilia, Paraguay și Uruguay iau măsuri de stăvilire a invaziei. În Bermuda, Evreii, 30.000 la număr la un total de 80000 Americani, nu sunt găzduiți la hoteluri. În Cuba, sunt lăsați să imigreze numai cei sănătoși și cu situație financiară bună. În Costa-Rica, se refuză înregistrarea cumpărării unui teren agricol de către un Evreu și colonizarea de Evrei este socotită periculoasă siguranței statului. În Ecuador, se proiectase expulzarea a 500 Evrei, cari nu vor să facă agricultură. În Columbia, o lege oprea intrarea Evreilor în țară și una alta apăra industria națională de concurența evreiască.

Negustorii de blănuri din Mexic au cerut expulzarea comercianților evrei spre a scăpa de concurența lor. Guvernul mexican a obligat

1) Din declarațiile lui Gabrowsky, ministru de externe, Evreii constituie în Bulgaria de-abia 0.7% din totalul populației. Și, totuși, stăpânesc peste 40% din viața economică pe care o dirijază dela Sofia și, în unele compartimente, până la 90%. Dacă venitul anual al unui cap de locuitor bulgar este de 1067 leva, venitul unui cap de ocuitor evreu este de 26.119 leva. 30% din căsătorii mixte pe 1940 erau evrești.

pe imigranți să se căsătorească cu indiene cari trăesc în condițiuni de viață foarte puțin civilizate. Mexicul a expropriat pe 100 mil. dolari instalațiunile societăților petrolifere străine, eliminându-le astfel de pe solul național. Președințele Cardenas și toți Mexicani au acoperit despăgubirea. Și acest stat și Nicaragua s'au arătat dispuse să primească în anumite condițiuni un număr important de refugiați — Mexicul, în special — ingineri și arhitecți. Bolivia a interzis imigrarea Evreilor, Țiganilor și Negrilor.

Japonezii au oprit pe Evrei să se așeze în China — după cum au fost protivnici de a-i vedea așezați în țara lor. În Siam, s'au luat măsuri de apărare contra Evreilor.

În Australia — după un proiect de lege din Aug. 1938 — nici un străin n'are voie să exercite o profesiune decât după cinci ani dela intrare și numai după ce va fi trecut în universitățile australiene examenele ultimilor doi ani de studiu, oricari ar fi diplomele străine ce le-ar poseda.

În statele Uniunii sud-africane, se interzice Evreilor intrarea în țară. În August 1938, erau mari agitații la Dakar, la Constantine și în toată Algeria și Marocul. „Ei au venit cu provocările, cu exploatarea cu asasinarea noastră” spunea un ziar arab „Gaiir Djerid”.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

j) Palestina — Eretz Israel.

Intrucât nici emanciparea și nici alte modalități n'au putut să rezolve problema evreiască în statele europene, instinctul național al unora dintre Evrei le-a arătat că singura cale de urmat este întemeierea unui stat etnic evreesc. Sionismul politic a fost întemeiat de Teodor Hertzl (1860—1904) cu teoria lui expusă în Judensstaadt, în 1896, care a întâlnit mulți opozanți printre asimilați și ortodoxi cari țin să-și ducă viața mai departe acolo unde le rentează mai bine și puțini partizani — printre cari Max Nordau. Programul fu precis formulat în primul congres convocat de el la Basel în Aug. 1897, când a prezentat Consiliului celor Bătrâni sau Înțelepților Sionului planul de dominare a lumii ariene pus la cale încă pela finele secolului trecut de către organizațiile evrești din America — plan cunoscut sub numele de „Protocoloalele Sionului” și a căror publicare a stârnit procese senzaționale și o adâncă turburare printre Evrei cari s'au silit din răspuțeri să-i renege existența și paternitatea evreiască.

Hertzl logic cu teza întreprinsă, a început tratative cu guvernul ottoman pentru cedarea de teritorii în Palestina, precum și cu alte guverne cari să-l sprijine. Și, ca să salveze toate aparențele, s'a și constituit „Fondul național evreesc” pentru dobândirea de teri-

torii destinate a fi proprietate inalienabilă a poporului lui Israel, au fost întemeiate mai multe colonii și mai multe școli, ca Școala națională dela Jaffa în 1870 — în împrejurimile căreia s'a construit cetatea Tel-Aviv cu gimnaziul Herzlia, ca Politehnica la Haiffa, cu renașterea limbii ebraice ca limbă de uz comun, iar la 1 Aprilie 1925, Universitatea din Ierusalim.

O nouă eră începe în 2 Nov. 1917, când guvernul englez, ca urmare a declarației lordului Arthur Balfour († 1930), și-a luat sarcina să realizeze constituirea unui cămin național în Palestina, ocupată, în acest scop, de trupe engleze și de un batalion evreesc. Declarația Balfour a căpătat o întărire juridică internațională la San Remo, în Aprilie 1920, când s'a hotărât ca Palestina să fie supusă unui mandat englez.

Dar Arabii socotesc Palestina o patrie arăbească, pe câtă vreme sionismul este o farsă, lipsită de justificări istorice și etnice. Acum 70 ani, existau în Haiffa, Jaffa, Akra și Gaza, de-abia 5.000 Evrei. Emirul arab Abdallan a remis comisiunii regale britanice de anchetă o notă prin care tăgăduște Evreilor orice drept istoric în Palestina. Și Arabii au cerut imediat oprirea imigrării evrești, crearea unui statut minoritar pentru Evrei, retractarea declarației Balfour și schimbarea mandatului englez. Bernard Schaw spunea textual într'un interview, în 1938: „Eu nu cred că Evreii au cea mai mică îndreptățire istorică asupra Palestinei. Ei au ocupat țara Chanaanului cu acelaș drept cu care Englezii s'au făcut stăpâni Indiei”. Și, pe când Weizmann, șeful sioniștilor din Anglia, ține ca Evreii să devină o majoritate conducătoare, Nabih Azmè, președintele comitetului de apărare a Palestinei, promite o luptă de exterminare. Iar Jabotinsky, președintele noii organizații sioniste mondiale, este de părere ca, în timp de 10 ani, să se transporte în Palestina și Transjordania, cu o suprafață de 100.000 k. p. și cu 1½ mil. locuitori, 6 până la 8 mil. Evrei și cerea ca un contingent militar compus din Evrei să mențină ordinea.

În acest interval, amândouă populațiunile — autochtoni și năvălitori — își dispută cu armele întâietatea, făcând din Palestina un ținut de măcelărire, fără ca autoritățile britanice să poată înstăpâni ordinea.

Guvernul englez a decis, după planul Peel, cu scopul de a împăca antagonismele și de a nu rezolva nimic, împărțirea Palestinei în trei zone: un stat evreu, un stat arab și o zonă internațională cu Ierusalimul și locurile sfinte. Dar dr. Wolfgang von Weisl — membru în executiva conducerii a noii organizații sioniste mondiale — este împotriva acestei teze. El este pentru un stat evreesc în care să încapă cât mai multe milioane de Evrei din Polonia, România și Germania, unde, în perioade de câte 10 ani, să se poată așeza câte un lot de 1½ mil. Evrei.

Așa că vor trebui cel puțin 40 ani ca să se mute acești Evrei din cele trei țări.

Cu scopul de a împăca amândouă taberele, s'a convocat, în 1938, la Londra, Conferința Mesei Rotunde, la care au fost invitați reprezentanții sionismului prin Agenția Evreiască și pe cei ai lumii arabe : Irakul, Egiptul, Transjordania, Arabia saudită și yemenul. Conferința a eșuat. Și delegații comitetului dela Evian s'au ocupat și de teza de emigrare sub orice formă și oriunde pe întinsul globului.

Și, pe câtă vreme, liniștea dispare din ce în ce în Palestina, Evreii din România, cari nu cred în această poveste, au umplut cutiile pentru Isuw, prin Keren-Hayessod" sau „Kofer Haam", care este acțiunea de reclădire a Paléstinei și de salvare a neamului ales pe care o poartă în prezent Sioniștii. Kofer-Haischuw este o supremă dăruire pentru Palestina.

Dar tot acest sionism nu este decât un șantaj. André Thibault scria în această privință : „...nimeni n'a crezut în realitatea acestui vis, mai bine zis, n'a dorit ca acest vis să devină o realitate". Cam prin 1936, Americanul Kinley spunea că nimica din ceea ce vezi petrecându-se sau că se va petrece (este vorba de încăierările între Evrei și Arabi) nu dovedește cu nimica că Evreii vor să rămână în Palestina. Fiindcă numai Evreii sunt aceia cari provoacă pe Arabi cu armele și cu specula lor sălbatică, ei întrețin focul războiului civil și amenință Europa cu eventualitatea transformării Palestinei într'o a doua Spanie.

O altă fracțiune de Evrei agită teza teritorialismului — adică a stabilirii unei patrii evrești oriunde pe întinsul globului și, ca și teza sionistă, o farsă, o narcotizare a conștiinței celorlalte popoare. Fiindcă ceea ce este real și nu admite contradicție, Evreul vrea să fie cetățean al lumii, vrea ca patria lui să fie întreg Universul — după cum s'a scris Biblia, (în legea II, XXVIII).

Această teză este îmbrățișată de von Weisl și alții, dar nu prinde printre Evrei. Altădată, Anglia oferea lui Herzl, ca loc de așezare a statului evreesc Uganda, pe care însă, au refuzat-o. Mulți s'au gândit la multe alte ținuturi, puține populate, ca Surinam, Kenya, Africa de sud-est germană, Madagascar, Mozambic, etc. și, pentru cei din Rusia, republica Birobidgian.

Dar din Madagascar și Mozambic vin știri neliniștitoare. Magi-el-Hova, conducătorul mișcării naționaliste, a declarat că „Europa n'are dreptul moral să se salveze, aruncându-ne nouă pe cap pacostea Evreilor. Primim orice națiune să coopereze cu noi la valorificarea bogățiilor pământului, numai lepra jidovească nu !" Din Mozambic, se comunică, deasemenia, prin Radio-Oriente : „Suntem hotărâți să reedităm ce se petrece în Palestina, să murim până la unul, apărând pământul îm-

potriva năvălitorilor. Chiar aci, în acest port al nostru Tamatave, ca și la Mihareb, la Lisaka sau la Tananarive, viața noastră de zece ani încoace a devenit insuportabilă din cauza speculației mârșave a negustorilor jidani. Bieții noștri sakalavi, narivi, de bună credință, obișnuiți cu cinstea lor patriahală pe care au respectat-o și Francezii, au încăput pe mâna acestor puțini Jidani cari le iau pe nimica munca și producția lor. Lăcustele aceștea pustiesc totul pe unde trec. Este un blestem al zeilor cece se întâmplă de câțiva ani încoace în liniștita noastră țară”.

„Jeunesse patriotique” și „Solidarité française”, organe ale dreptei antisemite franceze, chiamă, în 1938, toate statele europene — totalitare sau grupări naționaliste — la o conferință internațională spre a se rezolvi problema evreiască. S'a propus și Congo belgian, cu 9 mil. suflete pe o suprafață de 2.385.000 kmp. În 31 Aprilie 1938, urma să se înainteze invitația statelor europene.

Rusia ar putea și ea să colonizeze 8—10 mil. în Bibidgian. Frunțașii sioniști Weizman și Sokolow și-ar fi dat adeziunea.

Ce este republica Birobidjian din Caucaz? Este „Țara Promisă” Evreilor sovietici. Intemeiată în 1928 cu 270 familii, adică 600 suflete, în 1934, a fost transformată în „District evreesc autonom” — ca un loc de surghiun și de suferință. Astăzi, cuprinde 60.000 locuitori, dintre cari 41.700 pedepsiți de tribunalele sovietice. Este un lagăr de concentrare unde nimic nu se crează și totul ce vine din Rusia sau se fabrică pe loc sau se fură.

Ca încheiere, nu prinde printre Evrei nici o teză de colonizare, toate fiind contrare intereselor iudaismului și toți țin să-și ducă viața printre creștini, cece le rentează mai mult ca orice alte satisfacții naționale.

CAP. III.

PROBLEMA EVREIASCĂ LA NOI.

Chestiunea evreiască n'a fost privită niciodată ca o problemă de stat ce se impunea rezolvată într'un singur fel — adică numai în felul care să promoveze interesele națiunii și să întărească poziția statului român. Populația evreiască și metodele ei de lucru n'au fost considerate ca o primejdie — începând cu ultimele două decenii ale sec. XIX și în nici un fel după întregirea hotarelor, când absolut toată suflarea românească se trudea să asigure bunăstarea și fericirea elementului evreesc, iar guvernanții se băteau cu pumnii în piept că comerțul și industria au ajuns să îndeestuleze toate nevoile și dorințele națiunii în condiții optime, iar Românul zburdă de bine sub raportul spiritual și cel material.

Despre problema evreiască am vorbit mereu dealungul celor expuse până aci, așa că am avea, pare-se, prea puțin de adăogat. Vom căuta, totuși, în mod sumar, să trecem în vevistă atitudinea celor chemați să privegheze la siguranța statului și la înobilarea națiunii. Și, ca să fim mai bine înțeleși, vom proceda metodic, împărțind puținul material în cinci perioade.

a) Perioada reacțiilor instinctive intermitente.

Intr'o țară unde totul trebuia construit și toate bogățiile ei valorificate, într'o țară unde avea să se pornească, pe tăcute, o luptă mare de cucerire de debușee, toți străinii erau bine primiți. Și erau bine primiți și Evreii — agenții cei mai pregătiți pentru legăturile cu Apusul. De aceea, unii domni i-au socotit necesari și, ca și cu toți străinii, în cheiau și cu Evreii — luând în considerare, în primul rând, și nevoile Cămarii — învoială deosebită „o ruptură”, îndatorindu-se, aceștia, față de Cămăraș, la o sumă globală pe care trebuiau apoi să o culeagă prin

organe proprii printre membrii micii comunități de ruptași, de chrisovuliși — așa cum se proceda și cu ceilalți străini creștini, orientali, mai ales că sa-și poată acoperi nevoile neîndustulător acoperite de celelalte apanații și monopoluri domnești.

Pe câtă vreme străinii creștini n'au constituit niciodată o primejdie pentru noi, în mod instinctiv — și domni și popor — vedeau în Evrei o primejdie. Este vorba și de cei așezați în țară și de cei trecători chiar. Cunoaștem, îndeajuns, toate măsurile luate de domni ca să-i împiedice — pecăt îi lăsa sufletul și li îngăduiau puterile — pe Evrei de a face tot răul ce îl puteau face. Toate cele expuse până aci sunt o largă contribuție la lămurirea problemei ce ne preocupă. Cunoaștem cu toții atitudinea lui Petre Schiopul ca domn al Munteniei și al Moldovei față de ei când ia măsuri de alungare. M. Racovița edicta în 1764, un decret, potrivit căruia era oprită căsătoria Româncelor cu străinii; în 1776 Grigore Ghica și, după el, C. Moruzzi, interzic Evreilor de a arenda moșii, de a ține cărciume la sate și de a se așeza la țară; în 1804, A. Moruzi oprește și el de a se arenda moșii de către Evrei; tot astfel și în 1817, codul Calimachi li interzicea de a posedă pământuri la țară, dar le permitea posesiunea de imobile la orașe; etc.

În rezumat, ceea ce putem stabili este faptul că puterile distrugătoare ale Evreilor se oglindesc în atâtea măsuri administrative și legislative, luate în diferite epoci, de domni și de divanuri, ca și de organele executive. Dar, în linii generale, această politică de apărare — dată fiind poziția noastră de vasali ai Porții și de stat minor față de Puterile apusene — nu putea fi dusă cu succes. La aceasta, se adăogau și alte fapte: cei mai mulți domni erau străini în aspirații și suferințe față cu poporul românesc; altă categorie nu puteau vedea limpede primejdia, ba vedeau, din nenorocire, o necesitate în ei; în sfârșit, alții, deși sufereau sincer, erau însă șovăelnici în aplicarea măsurilor, fiindcă Puterile străine exercitau mare influență pe lângă Poartă în apărarea străinilor și Evreilor cari le netezeau drumul spre o expansiune financiară, industrială și comercială la noi atât de rentabilă. Boierii, avizi de câștiguri mari, le arendau satele și îi întăreau cu chrisoave domnești. Aceștia pot fi socotiți, în toate timpurile, nrarii vinovați.

b) Trecem la perioada eroică (1858—1879).

O numim perioadă eroică fiindcă o generație de eroi s'a încumetat a se pune deacurmezisul atâtor direcțiuni greșite — despre cari vom vorbi mai la vale — pentru ca să se realizeze, în aceste decenii de întemeiere și consolidare a statului român, atâtea înfăptuiri pe toate câmpurile — politic și social, economic și financiar.

Generația tânără, îmbibată de ideile liberale și umanitariste ale Apusului — printre cari și personalități marcante în știință, literatură și politică — propovăduiau tocmai în perioada formării și închegării statului român, o libertate fără condiții și fără margini, în domeniul politic ca și în cel economic. Marii capi ai revoluției înscriaseră pe frontispiciul programului aceleași prerogative și pentru Evrei, ca și pentru creștini. Pentru însuși Domnitorul Cuza, Evreii contau ca un element pe care îl asimila în totul băștinailor și dorea să-l integreze în toate drepturile. Pe tărâmul economic, mesagiul lui Cuza — din 6 Dec. 1859 contrasemnat de I. Ghica în calitate de prim ministru — se rostea răspicat în favoarea țărilor industriale și a tuturor elementelor străine dela noi : „Noi nu admitem nici un soi de sistem protegitor... Tot felul de monopoli și de privilegii vor fi proscrie... Guvernul voește dar libertatea industriilor și dezvoltarea lor fără întrebunțarea de mijloace artificiale”. Aceiași doctrină a libertății absolute o proclama și economistul Ion Strat, iar instituția breslelor fiind, în mod natural și logic, o îngădire a acestei libertăți și un anacronism pentru nouile forme de viață, ea trebuia să dispară. La aceștia, se adăogau pe tărâm politic și economic cei doi mari bărbați de stat : Titu Maiorescu și P. Carp cari nesocoteau ideea de naționalitate, dar țineau să fie pe linia „civilizației moderne”. Deviza lor pe chestia evreiască era : „Pe Evrei îi vom înlătura când vom fi tot așa de activi ca și dânșii”. Un singur lucru vedeau în Evrei și anume că erau activi, dar ignorau toate celelalte aspecte ale problemei evreiești : neasimilabilitatea, concurența ucigătoare, acapararea și specula, imoralitatea în toate afacerile lor, parazitismul, destrămarea morală, înceată dar sigură, adusă de ei, etc.

În tabăra adversă, se profilau marile figuri, ca Simeon Bărnuțiu, Dionisie Pop Marțian, B. P. Hășdeu tustrei doctrinari ai naționalismului intransigent și luminat, Pentru marele luptător ardelean, naționalitatea constituie baza libertății și legea naturală a vieții popoarelor și a fericirii genului omenesc, fiindcă „libertatea cea adevărată a vericărei națiuni nu poate fi decât națională”. Dionisie Pop Marțian, părintele statisticii românești, atrăgea, încă de prin 1858, atenția națiunii asupra primejdiei capitalurilor străine și a lipsei totale de cunoștințe în economia politică ; cerea restrângerea concepției prea largi a libertății, în sensul celei absolute pusă în practică de I. Ghica și se ridica împotriva votului dela 14 Iunie 1860, prin care se încuviința străinilor dreptul de a poseda imobile. Al treilea naționalist de marcă, „unul din eminenții reprezentanți ai ideii de naționalitate în politica economică românească” — cum îl numește A. C. Cuza — este Bogdan Petriceicu Hășdeu care s'a distins prin o rețea de lucrări privind problema evreiască sub toate aspectele dizolvante și distrugătoare.

La luminile acestor doctrinari, s'a adăpat o pleiadă de bărbați cari au dat dovezi de bărbăție și înaltă simțire și prevedere românească. Pe terenul luptelor de apărare a constituției, trei mari momente istorice au fost prezidate de economistul luptător A. D. Holban. Eminescu lupta pe tărâmul gazetăriei, doi oameni de stat M. Kogălniceanu și I. Brătianu au străjuit ca doi arhangheli la poarta cetății românești; Conta și Vasile Alexandri, prin cuvântul lor autorizat și focul sacru ce îi însufleșea, au contribuit la cele mai mari biruinți parlamentare.

Am vorbit destul de larg despre rolul jucat de marele economist A. D. Holban în marea luptă împotriva acordării de drepturi politice Evreilor. În calitate de exponent al „Comitetului central național”, el întocmește și distribuie sub semnătura sa o petiție către deputații Constituantei din 1866, în care, după ce ia în considerare faptul că Evreii acaparaseră, încă de pe atunci, 2/3 din proprietate, tot comerțul, industria și meșteșugurile, desființând de fapt breslele, precum și concentraseră în mâinile lor toată moneda câștigată prin uzură, fapt în care rezidă și tot secretul deselor crize monetare cari bântuie România de 15 ani aproape, atrage atenția că mandatul lor nici într'un caz nu li poate învoi distrugerea națiunii pe care o reprezintă și ale cărei drepturi sunt imperios chemați a le apăra, fiindcă „drepturile imprescriptibile ale Românilor nici însăși națiunea, în massă, nu le poate înstrăina, căci și ea le are numai în depozit și este datoare să le treacă neatinse urmașilor, după cum le-au primit dela străbunii noștri”. Și ca încheiere, cerea „legi de excepțiune pentru apărarea noastră contra acestui flagel neîmpăcat”.

Petiția, acoperită de 60.000 semnături, s'a trimis Constituantei și s'a publicat în „Trompeta Carpaților”, ceea ce a provocat revoltă în public și o adâncă impresie printre deputați. În jurul Constituantei, s'au strâns peste 50.000 de oameni, tinerimea universitară a fost la înălțime, iar I. Brătianu declara în numele guvernului că nu mai stăruie în menținerea art. 6 care glăsuia: „Religia nu este o piedică a naturalizării în România. O lege specială va regula admiterea graduală a israeliților la naturalizare”. În ședința dela 18 Iunie 1866, articolul 6 era înlocuit cu art. 7 și adoptat în unanimitate: „Numai străinii de rit creștin pot dobândi calitatea de Român”. Biruința era completă, iar pe Evrei i-a costat sinagoga abia clădită pe care mulțimea revoltată a distrus-o.

Al doilea moment al ideii de naționalitate este „Proiectul de lege pentru regularizarea stării jidovilor în România”, prezentat Aduării Deputaților în 1868 de 31 deputați membri ai „Fracțiunii libere și independente” și redactat de A. D. Holban. În acest proiect de lege se arată cum asupra țării s'a revărsat o rasă străină și vrăjmașă de mai bine

de 500.000 suflete — o colonie compactă care se mărește inconștient și asupra căreia nici-o influență locală sau socială a mediului înconjurător n'a fost capabilă să exercite vre-o putere și că a fost lăsată liberă să monopolizeze comerț și industrie, articole alimentare și toate capitalurile, ca, prin camătă și organizare de lipsuri și crize factice, să ia naștere cea mai inplacabilă tiranie a banului. Din cele 10 articole cari compuneau proiectul, rămân aceste principii cutezătoare pentru aceea epocă : Jidovii să nu aibă dreptul la nici un fel de proprietate urbană sau rurală, nici să se așeze măcar în comunele urbane fără autorizația consilierilor comunali ; să n'aibă dreptul de a ține în arendă nici un bun, nici de a fi antreprenori ai vre-unei afaceri cu vre-o instituție publică, nici de a exercita vre-un comerț cu articole alimentare și, în sfârșit, ca toate comunitățile și comitetele evreiești tolerate și autorizate până acum să se socotească desființate odată cu admiterea proiectului prezentat ¹⁾. Dar acest îndrăzneț act a atras după sine retragerea guvernului, fapt cu care se lăuda presa evreiască, scriind : „Europa a influențat balanța politică moldo-valacă ; ea s'a arătat favorabilă Ovreilor” sau „Ovreiul a triumfat”, „ministerul Brătianu a fost răsturnat, camera dizolvată, nouii prefecți aparțin partidului progresului” ²⁾.

În sfârșit, al treilea moment prezidat și stăpânit în întregime de A. D. Holban, a fost lupta împotriva revizuirii art. 7 din Constituția din 1866, revizuire impusă nouă de Congresul dela Berlin, prin art. 44, dar pe care patrioții români au știut cu multă abilitate să o ocolească în folosul nostru. A. Holban în „Protestarea” sa atrage atenția opiniei publice și contra revizuirii, îi numește pe Evrei „o castă teocratică internațională”, un „virus al internaționalismului iudaic”, cari, „sub cuvânt de emancipare, ascund scopul metamorfozării statului român în stat iudaic”. Vasile Conta, deputat de Iași, pe care Evreii au încercat zadarnic să-l cumpere, își ține magistralul discurs, în zilele de 4 și 5 Sept. 1879, când se pronunță hotărât pentru nerevizuire și înălța principiul de conservațiune națională deasupra principiilor de libertate și de egalitate și enunța marele adevăr că „dacă nu vom lupta în contra elementului jidovesc, vom pieri ca națiune”. Punctul de vedere de nerevizuire era susținut și de alți deputați, mai ales reprezentanți ai nobilimii moldovene ³⁾, cari semnaseră o moțiune, prezentată, în ziua de 28 Iunie, Camerei de acelaș Vasile Conta. Art. 7 a fost revizuit în sensul dorit de toți bunii Români. Dar Vasile Conta n'a conștient lupta, ci, prin asociații

1) A. C. Cuza, op. c. 2) Arhivele israelite Nr. II, p. 54 și Nr. VI. n. 176. a 1869.

3) Boierii moldoveni erau : C. Ghica E. Ghica I. C. Negruzzi P. Cazimir, C. Ciuperescu, Nicolae Blaremburg, B. Conta, D. Rosetti-Tețcanu V. Conta și; cu toată opoziția guvernului, a reușit să fie ales. Și nici Evreii n'au reușit să cumpere tăcerea în Parlament, deși i-au oferit 70.000 galbeni — cca. 30 mil. lei. Vezi „Antisemitismul lui V. Conta” în Univ. din 24 Oct. 1937.

ca „Viața” a, luptat pentru organizarea unei lupte secrete cu caracter permanent, care, însă, pe urmă a slăbit și s'a stins. Această manifestare a marelui filosof a fost, se pare, cântecul lebedei în problema evreiască.

Au urmat legiferări și întemeieri de instituții funciare și de emisiune, precum și așezăminte de credit, toate în serviciul aceleiași cauze, dar punerea lor în practică n'a fost supravegheată cu entuziasmul cu care au fost create și au avut loc, ca urmare, evenimente cu totul nebanuite: institutul de emisiune și celelalte așezăminte au folosit, cu timpul, Evreilor și străinilor și numai acestora și, în proporții neînsemnate, elementului băștinaș. Și, odată cu viața partidelor și cu cât acestea se înmulțeau, puterea de reacțiune a națiunii descreștea, până când problema evreiască nu mai interesa pe nimeni.

c) Și, astfel, se deschide perioada indiferentismului.

Ideile de umanitate și liberalism — scria A. C. Cuza — domină intelectualitatea română. Naționalismul ajunge a fi considerat, în cazul cel mai bun, o naivitate; antisemismul privit ca o eroare și cu cel mai mare dispreț, ca o barbarie, ca un semn de ignoranță și de inferioritate intelectuală și morală, ca o rușine a veacului. Iar tinerimea universitară, dela care națiunea aștepta numai entuziasm și atitudine dărză, stătea sub înrăurirea directivelor partidelor cari se înmulțeau și tinerii se sfâșiau unii pe alții¹⁾. Și această dividere în biserițuțe politice era mediul cel mai prielnic dezvoltării virusului iudaic pe toate tărâmurile.

La toate acestea, se adăoga încă un factor care promova bunăstarea și atotstăpânirea iudaică. Și anume: legea de încurajare a industriei naționale din 1887. Prin această lege a încurajării industriei naționale — scrie recent un tânăr economist — statul s'a considerat descărcat de misiunile sale și, dacă ea se referă la toate, ea a neglijat tocmai factorul om, care trebuia să fie în chip firesc și „mijloc”, dar mai ales „scop” — Românul. Legea — spune mai departe — nu s'a îngrijit de el nici ca producător, nici ca consumator. Căci sentimentul existenței unei „probleme evreești” n'a apărut niciodată la guvernanții țării²⁾.

Și, apărați de atâtea legi și privilegii și de toate neglijențele și complicitățile, Evreii au ajuns să stăpânească cele trei procedee eco-

1) În Nov. 1897, studențimea, jignită de discursurile și moțiunile propuse de Evrei împotriva legii ministrului de războiu Berindei, a bătut pe Evrei și a spart geamurile la un mare număr de magazine evreiești. În Mai 1899, au avut loc și la Iași turburări antisemite. Verax. 2) Economia națională și problema evreiască, de Christian Petrescu, în revista Alaci din Mai-Iulie 1942.

nomice : producțiunea, circulația și distribuirea bunurilor, fiindcă reușiseră să devină stăpâni pe cei trei factori ai producției — capital, muncă și natură. Stăpâni pe capitaluri ei au avut în mâinile lor bunurile naturii și munca brațelor românești cu retribuție de sclavi și, prin aceasta, stăpâneau producția țării, pe care o circulau și distribuiau după interesele lor. De aceea, tânărul economist, mai sus pomenit, atribuind Evreilor inițiativă, pricepere tehnică și mijloace de finanțare proprii și străine spune că s'au schimbat — din creatori și necesari — în exploatare și, curând, în paraziți ai vieții noastre naționale, de unde a rezultat un mare pericol.

Oamenii politici nu s'au mai ocupat de această chestiune. Dacă un partid se va organiza economic, el va face economie colorată, adesea tovarășie cu finanța evreiască. Sau dacă anumiți oameni politici și scriitori vor fi conștienți de marele pericol evreesc, ei vor consăvârși această numai teoretic, dar măsuri de stăvilire a răului și de dezlegare a greutăților nu vor întreprinde. În 1914, Ionel Brătianu constata că populațiunile de traficanți veniți din Polonia și Rusia Mică s'au suprapus unei populațiuni nepregătite și cari, mai ales în Moldova, puteau să compromită însăși temeliile statului, iar solidaritatea acestora cari nu înțeleg să se asimileze ar putea să pună în primejdie dezvoltarea noastră națională¹⁾. Dar numai atât. Marele scriitor M. Sadoveanu, ocupându-se de trustul arendășesc al dinastiei Fischer, constată numai că acesta s'a îmbogățit peste măsură, dar peste măsură a sărăcit și s'a demoralizat populația trăind pe latifundiile arendate. C. Stere, într'un articol „Fischerland”, dădea semnalul de alarmă în ajunul răscoalei din 1907. Dar atât. Totul se scurgea normal pe albia largă a indiferenței școalei, scriitorilor și a tuturor factorilor cu răspundere. Tot eșafodajul legislativ și tot repertoriul ordinelor și dispozițiilor administrative era înscuiat în archiva istorică, iar vigilența puterii executive scădea.

În 1900, a apărut marele ziar „Apărarea Națională” a d-rului C. Istrate și V. A. Urechia, care, dela înălțimea catedrei universitare, făcea cunoscută problema evreiască. Dar viața acestui organ care a strigat toată gravitatea primejdiei a amuțit în anul următor. Singurii cari au ținut mereu aprinsă facla adevăratei vieți românești și au creat o școală a unui adevărat naționalism au fost : Urechia, A. C. Cuza, Duică, Dr. N. C. Paulescu și N. Iorga. Și au predicat mereu, dar au predicat și ei în pustiu. Singurele agitații și reacțiuni ale tineretului universitar nu erau în stare să zăgăzuiască primejdia și să oprească robirea materială și destrămarea morală a țării.

d) Perioada unei complete inconștiențe.

După așteptări de un mileniu și un războiu care ne-a costat 800.000 vieți și o totală distrugere a mijloacelor de viață ale țării, poporul românesc s'a văzut întregit în hotarele-i istorice. În virtutea decretelor-legi din 30 Dec. 1918 și 28 Mai 1919 ¹⁾ și a tratatului dela St. Germain — ratificate, toate, de constituția din 1923, pe care unii au numit-o o monstruoasă denunțare — s'au acordat drepturi civile și politice tuturor Evreilor aflători între hotarele noii României, în care sute de mii invadaseră în timpul și după războiu. Bucuria de a fi reluat, toți frații laolaltă, firul vieții într'o țară mare și frumoasă, nu ne-a dat răgazul să prindem marile primejdii legate de întregirea mult visată. Clauza umilitoare din tratatul minorităților exprimată prin art. 7 al tratatului de la Sf. Germain ne-a fost impusă de forul internațional dirijat, pe față și din umbră, de Evrei. Aceasta o mărturisește Ionel Brătianu, după care, el, socotind cu totul inutil de a se împotrivi, a preferat să i se impună încetățenirea Evreilor, pentru ca, în împrejurări prielnice, el sau urmașii lui să o poată anula. Și chiar a dorit să-i fie impusă și să nu o facă cu consimțământul lui, ca să nu constituie, astfel, o ipotecă foarte grea asupra țării, în favoarea Evreilor ²⁾.

Sufragiul universal a dat naștere la cea mai meschină profesiune — a profesionistului politic. Partidele politice s'au constituit în societăți anonime de afaceri și au dat iama în avutul Statului — în păduri și petrol, în industrie și devize, etc. împărțându-și prada cu Evreii și cu toți aventurierii, victime fiind Statul, B. N. R., și tot poporul, apărați de toate legile și fărădelegile. Partidele se înmulțeau, lumea se îmbulzea la ele și această atmosferă era un mediu de cultură din cele mai prielnice dezvoltării iudaismului parazit și acaparator. Și mereu se propovăduia că acest popor evreu este întruchiparea unor însușiri supraomenești. Și, la adăpostul acestei teze, ne-am pomenit, la un moment dat, că nimica un mai este al nostru — nici bogății, nici suflet curat.

Pentru niciun partid politic problema evreiască nu mai exista. Un șef de partid, fost șef de guvern, constata că, în nord-vestul Transilvaniei, Românii sărbătoreau odată cu Evreii și târgurile erau deschise Dumineca și țipa: „Aceasta nu mai putem suferi!”, dar se lega să garanteze minorităților administrație descentralizată și în limbă pro-

1) Prin decretul-lege din 30 Dec. 1918, s'au acordat tuturor locuitorilor Regatului „majori, fără deosebire de religie și cari nu s'au bucurat de plenitudinea drepturilor de cetățenie” puțința de a dobândi exercițiul acestor drepturi; iar prin acela din 28 Mai 1919, se declarau cetățeni români toți „locuitorii evrei ai Vechinului Regat, majori, născuți în țară sau întâmplător în străinătate, din părinți așezați în țară, cari nu au fost supuși vre-unui stat străin”. 2) După mărturisirile lui I. C. Atanasie, fost ministru.

prie — Evreilor școli superioare în idiș. Anumite organizații de partid numărau ca membri marcați pe alde Zipstein, Fischer, Kaufmann, Auschnitt, etc.; încheiau cartele cu Maghiarii într'o provincie, cu socialiștii și comuniștii în alta și cu naționaliștii în a treia; altele organizau „frontul popular”, care, la rândul lui, avea ca președinte al unui important sector din capitală pe Iacob Friedmann, care semna manifestele alături de șef și alți Români — neaoși, ca Blank, Schwartz, Vogel, etc., toți mari oratori cari aveau să îndemne pe alegători de a da votul „numai acelora cari vă vor scăpa (pe voi, Evreii) de coșmarul unei vieți nesigure”.

Un alt șef de partid, a cărui fotografie o lansau Evreii în manifestele electorale scrise în idiș, declara la Orheiu: „In ce privește situația economică, incontestabil, că un număr de Evrei dețin posturi de comandă. Poate asta însă justifica acțiunea împotriva Evreilor?” Un subșef al aceluiaș partid declara la Chișinău că, „problema evreiască nu-i decât un pretext, evreimea neprezentând niciun pericol”. Organizația evreiască din acelaș oraș, în manifestul dela alegerile din 1937, sfida sentimentele noastre cele mai sfinte, invitând populația să voteze lista Nr. 2, căci, numai astfel, vor fi stăpâni pe primăria și banca orașului, pe tot comerțul alimentară, iar spitalul evreesc va putea să treacă în bugetul municipiului.

Un șefuleț de partid, pe steagul căruia flutura imaginea unui voevod din sec. XV, declara, într'un interview, că preferă demagogia de stânga demagogiei de dreapta; la alegerile din 1937, se cartela cu încă două partide de stânga, comunitatea israelită îndemna pe Evrei să voteze lista cartelată, iar oratorii erau primiți cu pumnul ridicat. La alegerile municipale din capitala oropsitei Basarabii, comuniștii — toți Evrei din grupul Tineretului și al Școlarului Roșu — cartelați cu două partide numite țărănești, manifestau cu pumnul strâns, strigând: „Jos guvernul! Jos Români!” Aceleași partide sprijineau în Bucovina izbânda Ucrainenilor. Partide ajunse la guvernare îngăduiau din considerațiuni de înaltă umanitate și nu s'au sfiit să delege pe rabini și pe conducătorii comunității evreiești ca să dea bilete de liberă petrecere vagabonzilor fugiți de dincolo de Nistru.

S'au putut număra, în 1937, peste 30 partide. Unul din șefi proclama „în ordinea națională, primatul românismului”. Un al doilea găsea că „Este o poruncă a vremii ca Români să aibă locul de întâietate în țara lor”. Un alt membru dintr'un partid ai cărui înaintași au așezat România pe temelii ce le zdruncinau epigonii, găsea foarte jignitoare afirmațiile că Românul nu însemnează nimic în viața economică, când, dimpotrivă, el și-ar avea locul de frunte.

Și totul, în ultimă analiză, se reducea la o sumă de vorbe goale

de orice înțeles. Pe câtă vreme, forțele noastre erau astfel risipite, sau puse în serviciul străinului, în schimb — scria N. Iorga : „S'a ajuns, astfel, la o solidaritate desăvârșită, între orice Evreu din orice rost, față de alt Evreu, cu excluderea altor relații cu locuitorii decât aceea dintre exploatator și exploatat. Iar ai noștri se rezimau pe Stat și Statul a dezertat dela datoria sa, cum dezertează și acuma. Evreii aveau o armată, un tezaur, un Dumnezeu. Noi aveam indivizi răzleți, sărăcia boierilor risipitori, a funcționarilor de prisos, a mahalagiilor uități, a țăranilor cari nu puteau înainta și noul învățământ se rupea, în laicitatea lui fără suflet, de orice legătură cu tradiția religioasă”.

Cu cât problema evreiască se punea mai apăsător, cu atâta obrăznicia și impertinența organizațiilor iudeo-străine dela noi creștea. Astfel, la congresul „Federației sindicatului de funcționari particulari”, condusă numai de Evrei maghiari sau „autochtoni”, se declara amenințător „că va duce lupta cea mai crâncenă pentru înlăturarea acestei încercări (legea protecției muncii naționale) de rușinoasa legiferare rasistă, care compromite Românismul în fața lumii civilizate”. Și, într'un memoriu adresat Ministerului Muncii, se spunea că „politica guvernului în această chestiune a alunecat pe o pantă primejdioasă, ea constituind o încălcare a principiilor constituționale și a ideii de umanitate și de dreptate; ea va crea o atmosferă de dușmănie în rândurile populației minoritare care numără aproape 25% din totalul populației noastre”. Autoritățile aveau atitudinile cele mai delicate față de asemenea manifestări ale unui popor, care, niciodată, nu s'a avut bine cu legile și cu ideea de legalitate.

Făț de mișcarea formidabilă din ultima vreme împotriva atotputerniciei iudaice, presa româno-evreiască își etala teoriile răsuflete în acest fel. „Dimineața” spunea, cu îndrăselala ei obicinuită, că pretenția națiunii dominante de a fi condusă exclusiv de fiii ei este o „diversiune”, „o demagogie șovină și politicianistă”, care urmărește „scopuri reacționare” și pretindea Românilor „lupta solidară alături de ei”. Acelaș organ numea toată această a noastră strădanie „o campanie odioasă determinată numai și numai de invidia concurenței”, sau „o doctrină inventată pentru a lua locurile câștigate prin muncă onestă și a le da celor incapabili” și că, numai prin această luptă, presa care susține ideea națională speră că, cu acest chip s'ar putea scăpa de unica concurență cu care nu poate lupta, „cea a inteligenței și a talentului”.

Dintre toți bărbații politici până în 1930, singurul căruia trebuiește adus un pios prinos de recunoștință națională rămâne Vintilă Brătianu, care — nevăzut și neauzit de nimenea și cu o aspră perseverență — a lucrat pe linia principiului „Prin noi însine” și a realizat

opere trainice de afirmare românească pe tărâmul economic. „Dacă avem astăzi o burghezie românească — scria Al. Gregorian în 1939 — dacă ne-au mai rămas câteva poziții necucerite de străinism, o industrie și băncile cari au putut rezista atâtor crize, aceasta o datorim exclusiv lui Vintilă Brătianu”¹⁾ pe care îl numește întemeietorul economiei românești²⁾, dar pe care nu l-au înțeles cei din jurul lui.

În aceste două decenii, conștiința națională aproape n'a fost prezentă la datorie și la reacțiune. Doar din când în când tinerimea universitară își striga în pustiu durerea neamului necăjit și robit. Corpurile constituite n'au reacționat niciodată, deși vedeau cum invazia evreiască denatura fizionomia etnică a tuturor funcțiunilor fundamentale ale țării și neamului. Școala, de asemenea, a fost absentă, și prin felul ei de organizare și prin suflet, dela orice luptă împotriva înstrăinării neamului. Universitatea unde, în mod liber și autonom, se puteau exprima marile credințe naționale, s'a dovedit de o rară vitregie. Profesorul de istorie politică sau de istorie a comerțului n'a îndrăznit să scrie sau să rostească o aluzie măcar la suferințele îndurate de poporul nostru sub invazia ce nu se poate întru nimic asemăna cu aceea a barbarilor. Profesorul de drept constituțional, de liceu sau universitar, nici nu și-a dat seama de importanța crucială a art. 7 din constituția din 1866 și 1879, pentru evoluția vieții noastre politice și naționale. Iată ce citesc în urmă într'un curs de istorie a dreptului constituțional : „Cele două decrete-legi (din 30 Dec. 1918 și din 28 Mai 1919) au fost ratificate de către art. 133 al Constituției din 1923 și această chestiune a fost considerată definitiv închisă, nu din cauza influențelor pe cari noi le-am putut primi din partea străinilor, ci din propria noastră inițiativă” (sic). Un alt profesor scria, într'un organ evreesc cu nume românesc — *Dimineața* din 18 Iunie 1923 — că Rutenii, Evreii și alții sunt elemente ce pot fi câștigate și alipite sufletește. Ba, corpul profesoral universitar a dat sentința ca universitățile să fie redeschise în 1923, fără a ține seamă de revendicările studenților români creștini³⁾.

Așa știau profesorii noștri să-și cinstească neamul, catedra și știința. În manualele sau cursurile de economie politică, nu găsim nici

1) Creațiunile lui V. Brătianu sunt : Banca Românească, S. R. D., Cartea Românească, Banca Generală a Țării Românești, Uzinele chimice Române, Soc. Naț. de Credit Industrial, Soc. Naț. de Gaz Metan, România, Soc. de navigație pe Mare, Petrolul Românesc, Soc. Română de Explosibile, Soc. Govora-Călimănești, Uzinele Copșa-Mică-Cugir. A luptat pentru naționalizarea minelor Petroșani-Iupești și a soc. Steaua Română, a luptat contra concesionării, în 1922, a căilor ferate către străini și a procedat la răsucumpărarea căilor ferate din Ardeal și Basarabia ; a făcut totul ca Reșița să fie naționalizată ; ca conductele de petrol să fie construite și să rămână proprietatea Statului ; a oprit inflația ; etc. Vezi Constant. Georgescu : *Vintilă Brătianu — om de stat, economist și financiar*, 1936, București. 2) Vezi *Coloșia* organului tineretului „Cuvântul studențesc”.

urmă de rolul distrugător jucat de poporul evreu în sectorul celor trei factori ai producției și nu se pomenește nicăieri de metodele lor de activitate și nici de aceea a acaparării întregii vieți naționale. S'au cheltuit miliarde cu serviciul social, dar nu s'a văzut nicăieri spus sau publicat despre populațiunile vagabonde cari ne-au năvălit, schimbând până la nerecunoaștere înfățișarea etnică a satului și târgurilor noastre. Toți, aproape toți, spunea prof. I. C. Cătuneanu, încă din 1925, s'au complăcut într'o suspectă tăcere — din mărunte interese personale. Ba, unul din ei — îmi scapă numele — spunea cândva că noi, Românii, trebuie să avem față de Evrei o atitudine care să-i facă pe toți să se simtă ca acasă în țara noastră. Puțini au fost aceia cari au îndrăsnit să iasă din această „suspectă tăcere” și să-și afirme cu tărie profesiunea de credință și comandamentele crezului național. Iată pe aceiași : A. C. Cuza și N. Iorga ; B. Duică, O. Goga și S. Mehedinți ; I. C. Cătuneanu, dr. N. C. Paulescu și încă alți câțiva. În corpul secundar, am pomenit doar de N. Pardelea. Ceilalți toți au tăcut. Chestiunea evreiască era tabu. Toți se fereau să vorbească de Evrei — era frica de jidani, cum o numea I. C. Cătuneanu.

Pe câtă vreme sinagoga evreiască era loc de tumult pentru conspirații împotriva ordinii de stat și a acaparării economice, amvonul nostru devenise tribună de propagare a urei între partide și ațâțare la lupte fratricide. Preoții noștri cari în alte timpuri, i-am văzut în fruntea poporului amenințat, preoții, cari, în alte țări, s'au afirmat cei dintâi împotriva invaziei evreiești, la noi, n'au rostit un cuvânt despre robirea noastră și niciun sfat despre o orânduire care să aperse de năvala străină satele și târgurile noastre.

Toată mișcarea economică a sfârșit prin a fi controlată și stăpânită de Evrei. Camerele de comerț și de industrie erau alcătuite de ei — la Iași, la secția comerțul mare și mic și la secția industrie toți sunt Evrei. La Camerele de muncă, deasemenea.

Problema primatului muncii naționale rămânea mereu deschisă pentru ca politicianii să o ia în brațe oridecâteori simțeau că le-ar putea renta ca obiect de supralicitație electorală. Această problemă a stârnit, din timpuri îndepărtate, interes și îngrijorări la conducătorii Principatelor și a României moderne. Al. Moruzi chema la lucrul din fabrici copii nevârstnici români cari să ajungă, cu timpul, muncitori destoinici și calificați. Oameni politici, ca I. C. Brătianu, Dobrescu-Argeș¹⁾ și

1) I. Brătianu spunea : „Trebuie să luați dispoziții în toate legile D-voastre, ca să vindecați răul și să asigurați activitatea națională, să asigurați Românilor producția, rezultatul acelei producții” — în ședința din 4 Mai 1868. Dobrescu-Argeș atrăgea atenția ; „Pe când în alte țări se dă afară, în bloc, masse de străini, noi îmbrățișăm pe străini, preferindu-i Românilor” — în ședința din 12 Dec. 1889.

D. Sturdza, au atras mereu atenția parlamentelor și guvernelor. Acesta din urmă cerea, cu prilejul depunerii proiectului de lege pentru organizarea meseriilor din 1902, aplicarea primatului muncii naționale ¹⁾, zicând : „Ar fi greu de închipuit o națiune ale cărei elemente naționale ar fi fără ocupații, în timp ce străinii ar avea apanagiul muncii organizate, singura în măsură să prospereze în circumstanțele economiei dela noi”.

Nici înainte, nici după marele războiu, legile ocrotind munca națională nu s'au aplicat : legea din 1912 care venea să umple golurile legii de apărare din 1887, legea minelor din 1923, legile migrațiunilor din 1925 și din 1930, n'au fost aplicate, așa că elementul românesc a rămas, pe mai departe, la periferia vieții economice și toată această viață s'a dezvoltat în interesul străinilor.

În sfârșit, intervine legea din 1934 pentru utilizarea personalului românesc în întreprinderile industriale, a cărei punere în practică a fost încredințată senatorului C. Moteanu, raportorul legii. Din cele stabilite de acest specialist, reiese că legea n'a putut fi aplicată, din cauză că minoritarii au opus cele mai îndârjite piedici la aplicarea ei, sau au amânat-o în diferite chipuri — prin tergiversări, camuflări sau apeluri la conțencios — iar toate amenințările, amenzile aplicate sau avantajile promise n'au dus la nici un rezultat. Și, astfel, s'au înregistrat, pe 1935—936, circa 60% personal administrativ și tehnic superior străin într'un sector destul de important din industria națională ; la 156 întreprinderi cu 33% capital — 15.106.200.000 lei din capitalul de 44 mld. sau între 51.50%—70.23% minoritari în personalul superior în alt sector, reprezentând 599.152.5000—21% din capital, în 73 întreprinderi textile²⁾ ; sau în industria forestieră cu miliarde capital : la cca. 430 întreprinderi cu de-abia 8% capital românesc și în alte 25, nici un angajat Român etnic ; sau la „Reșița”, din 681 angajați de-abia 27.03% erau Români — cu conducere ; directori de toate gradele Evrei, în frunte cu Max Auschnitt, stăpânul industriei metalurgice ³⁾. De asemenea, în vremuri critice, muncitorii și slujbașii concediați erau numai Românii sau aceștia erau, cu pregătire serioasă, remunerați derizoriu, iar străinii încasau salarii princiare. Ba, au avut loc și la instituții publice situații jignitoare : la C. F. R. din 66 inspectori în 1933, 46 erau Evrei, 19 minoritari și 1 Român, la inspecțiile de întreținere.

Astfel, priveau guvernele și partidele primatul muncii naționale.

1) Din datele statistice, rezultă că, în orașele Vechiului Regat, erau, în 1902, 26.707 patroni meseriași români și 21.016 străini—dintre aceștia 7.83 Evrei, la cari, adăugând pe cei 3.707 aflători în târguri, era un total de 11.650 Evrei patroni. Și s'a alarmat guvernul și opinia publică pe atunci. 2) C. Moteanu. O nouă etapă în politica de naționalizare a vieții economice. 3) Por. Vremii, Oct. 1938.

e) **Inceputul unei ere noi.**

Breaslă scriitorilor n'a călcat pe urmele vechii generații. Nici unul din aceștia n'a găsit demne de condeiul și de arta lui pecinginea evreiască — tipurile de cămătari și de gangsteri ai industriei, potențați ai finanței și asupritori ai vieții satelor și mahalalelor. Presa, aproape în întregime evreizată, apăra interese străine. Puține organe stau cu dârzenie pe frontul intereselor naționale și pe linia întâia. „Ziarele naționaliste — scria N. Crainic — au fost suprimate cum ai tăia gâtlejul unor pui de găină. Intreprinderile lor de zeci de milioane au fost ruinate ca un simplu moft. După aceeași normă, care idiotului i s'a părut magică, scriitorii lor au fost, firește, aruncați la beciu..... a scrie pe șleaurile desfundate de geniul lui Eminescu era o crimă.” Fiindcă, „îndărătul tuturor acestor crime sta geniul jidovesc, inspiratorul, protectorul și călăuzitorul din umbră...” Și mai departe : „In timp ce ziarele noastre au fost suprimate, toată lumea știe că n'a fost urduros de evreu care să scoată o fițuică și să nu fie aprobată și subvenționată... zeci și zeci de ziare și de reviste jidovești au inundat țara cu porcărie democratică, cu pornografie, cu cinism rânjitor față de naționaliști, cu elogiile eroilor din Spania comunistă și de masacrele sovietice.” Și încheie : „In Basarabia, unde, de asemenea, au fost suprimate o serie de publicațiuni românești, guvernul întreține șapte cotidiene scrise de Evrei în limba rusă și în duh bolșevic”. Așa își rostise, în „Sfarmă-Piatră” din 1938, cel mai teribil rechizitoriu ce s'a pronunțat vreodată într'un proces deschis de o națiune batjocorată.

Totuși, spre mândria noastră, au stat de veghe, ca niște sentinele neînfricate, o serie de organe naționaliste, ca „Universul”, „Neamul Românesc”, „Porunca Vremii”, „Țara Noastră”, „Sfarmă-Piatră”, „Curentul”, „Cuvântul Studențesc” și alte câteva din capitală și din provincie. Datorită acestei lupte dârze la căpătâiul neamului românesc, prizonier în mâini politicianiste și evreiești, s'a putut închea un front puternic și am putut avea — în cifre reci și imagini dramatice — o situație reală a marii înfrângerii. In jurul nostru, aveau loc transformări uriașe a conștiinței popoarelor față de problema evreiască. Și aceste organe s'au așezat, alături, în prima linie de bătaie, mereu de veghe, cu întreg statul major — dela director până la ultimul zețar.

Marele curent naționalist, născut din suferințele și situația înjositoare în care au trăit până acum, aduce o profundă schimbare în politica statului. La 1 Ian. 1938, partidul național-creștin chemat la conducere proclamă problema evreiască problemă de stat și anunță marile reforme dictate de această nouă privire a conducerii statului. Incă din primele zile, s'au luat aceste măsuri : s'au suprimat monitoarele iudaice

veninoase : „Adevărul”, „Dimineața”, „Lupta” și multe alte ziare evrești din țară ; s’au retras biletele de circulație pe căile ferate la cei 105 de gazetari evrei ; s’a hotărât anularea tuturor livretelor de băuturi spirtoase deținute de cârciumarii evrei în comunele rurale ; a pus sub revizuire cetățeniile tuturor Evreilor cari — în timpul și după războiu — au pătruns cu sutele de mii în cetate, prin corupție și fraudă ; a început, pretutindeni, opera de românizare, a instituțiilor publice și a întreprinderilor particulare, deschizând noi posibilități de plasare pentru elementele române și creștine. Dar, viața acestui guvern a numărat de-abia 42 zile ¹⁾.

Guvernul I. Gigurtu a continuat, în scurta-i guvernare, opera începută de fostul său premier. Și în zilele zbuciumate și dramatice cari au adus la evacuarea Basarabiei, au avut loc atitudini din cele mai vrăjmașe și inumane ale elementelor evrești : populație românească, autorități civile, ofițeri și trupa au fost insultați și pe alocuri atacați cu armele—fapte pe cari nici o conștiință românească nu va trebui să le dea uitării în vecii vecilor²⁾.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) Din guvernul prezidat de O. Goga, au făcut parte ca miniștri : A. C. Cuza, I. Petrovici, Ion Lupaș, D. R. Ionișescu, V. Potârcă, A. Călinescu, R. Irimescu, V. R.-Mehedinși, S. Ghișescu, G-ral I. Antonescu, I. Micescu, E. Savu, Dr. G. Banu, Gh. A. Cuza, Ing. I. Gigurtu, S. Dragomir. 2) A se vedea colecția ziarelor.

CAP. IV.

PROBLEMA EVREIASCĂ VĂZUTĂ DE EVREI

Ziceam la începutul expunerii acestei lucrări : „Dacă s'au păstrat ceva mărturii despre Evrei trecători dinaintea sec. XV, teorii ușuratece și tendențioase au fost răspândite în literatura lor de înșiși Evreii, ca să se arate tot așa de vechi, dacă nu și mai vechi, ca înșiși băștinașii ce ne-am obișnuit a-i recunoaște numai pe Români — singuri întemeietori de țară, neîmpărtășindu-și, cu nimenea, în decursul vremurilor, această trudnică și sfântă onoare”.

Orgoliul național evreesc, hrănit veacuri de-a rândul de doctrina mesianică a dominației iudaice universale, ca și mânia nepotolită a Evreilor de a fi fost îndepărtați dela bucuria drepturilor politice până în 1919, i-au determinat să găsească, la noi, în țară unde au dat de cel mai blajin popor, singurul sau primul cap de pod pentru realizări politice de veșnică durată. Și, tot aici, la noi, au găsit terenul cel mai prielnic pentru cultura tuturor elucubrațiilor lor — apropierea relativă a țării noastre de Marea Caspică unde au stăpânit și s'au iudaizat Khazarii; câteva invazii de Tătari și de Cumani, rude de aproape, dacă nu chiar Khazari veritabili — adică Evrei, cu care țin să se identifice pe deplin; câteva documente, unele discutabile, atestând existența, încă din sec. XII—XIII, a unor Evrei trecători sau chiar stabiliți în număr de câteva familii; existența, în sec. XIV, a unei populații evreo-tătărești în C. Albă; etc.

Toate teoriile evrești, foarte originale, se învârtesc în jurul uneia și aceleiași, centrală : Evreii sunt element autohton — și, deci, pământeni — adică alcătuitor de țară, ca fiind așezați în Dacia cu mult înaintea erei traiane și întăriți, mai târziu, prin stăpânirea, în parte sau în întregime, a țărilor românești, de Khazari sau de Tătari și Cumani, precum

1) Der Staat Rumänien und das Rechtsverhältnis des Juden in Rumänien. Berlin, 1879.

și prin acele colonizări de târguri și târgușoare întărite de chrisoașe voevodale.

Părintele acestei teorii poate fi socotit juristul elvețian dr. Johann Gaspard Bluntschli, care a formulat-o astfel: „Ca și în celelalte țări ale Europei orientale, existau, încă din vremurile cele mai depărtate, Israeliti și în regiunile Carpaților și a Dunării de jos. Mai târziu, sub regimul vechilor împărați romani, un mare număr de familii israelite veneau să se așeze în provinciile dunărene ale Daciei, familii cari s'au păstrat și sunt tot așa de vechi ca și națiunea română în mijlocul căreia trăesc. Astăzi, ele formează nucleul populațiunii israelite în România” și s'ar fi asimilat, în decursul secolelor, în limbă și în obiceiuri, cu ceilalți copii ai țării. Incheierea aceasta, pe cât de falsă, era absolut necesară, pentru ca să nu ne obosim a-o căuta zădarnic prin diferitele epoci. Premisa — falsă sau adevărată — este aceasta: Evreii sunt un element de temei la alcătuirea atâtor țări și a celei românești. Profesorul elvețian a dat verdictul și a creat o școală. Și, acum, să vedem cu ce nou au putut contribui discipolii săi.

Iată o pleiadă: M. Schwartzfeld, Sincerus, J. B. Brociner, M. Halevy, Stambler, E. Schwartzfeld, Joseph Berkowitz și alții, la cari am putea adăuga și pe Iacob Psantir-Lăutarul, pe unul Samuel Marcus din Smirna, etc. Citându-i pe toți aceștia și analizându-le, în treacăt, înaltele gânduri, o facem din două considerațiuni. Întâi, vrem să ne satisfacem instinctul de curiozitate și, în al doilea rând, din necesitatea de a ne da seama de gândurile intime ale populației evreești dela noi, care — asumându-și titlul de element component în structura social-politică a țării — ba, pe alocuri, și de prim ocupant, din mosafiră nepoftită, își erijează, prin exponenții ei cei mai de seamă, drepturi imprescriptibile la o egală îndreptățire în toate.

M. Schwartzfeld, autor a trei lucrări de seamă,¹⁾ spune că Evreii au fost purtați de Romani cu coloniile lor și că s'au stabilit, de sigur, și pe țărmul românesc al Dunărei și, cu timpul, s'au mărit prin nașteri și imigrațiuni continue, Una din acestea o constituie Khazarii — popor de origine fino-tătară care a trecut la iudaism, precum s'au iudaizat și multe alte seminții slave și tătare, prin sec. VI—IX. Acești Khazari, la un moment dat al istoriei lor, prin sec. VIII—IX, își aveau stăpânirea întinsă peste întreg sau cel puțin pe o mare parte din pământurile României și, rămași în mic număr după dispariția stăpânirii lor, ei se conto-

1) Cele trei lucrări sunt: „Ochire asupra istoriei Evreilor în România”, 1887; „Excursiuni istorice asupra istoriei Evreilor în România dela început până la mijlocul acestui veac”, 1888; „Chazarii și Evreii din România” în Analele pentru istorie, X. El a fost prim secretar al soc. istorice „Iuliu Barasch”, la ale cărei adunări își prezentau lucrările, el și alți colaboratori.

piră în parte cu alte elemente tătărești sau, mai de grabă, fură absorbiți de elementul evreesc deja stabilit sau care se stabilise apoi pe pământul Principatelor. La vechii Evrei, s'au adăogat și Tătarii năvălitori în sec. XIII, ca și Cumanii, cari și ei au stăpânit câțva timp în Principate și erau priviți drept Evrei.

Tot acest istoric ne relatează și părerea — pe care nu o admite nici pe departe, zice el — a unui învățat Samuel Marcus din Smirna, care sună așa : „Khazarii au avut o mare influență în acea țară în care (în România) Evreii nu sunt acum tocmai bine tratați, cu toate că e probabil ca Românii de azi să fie descendenții Khazarilor evrei”. Și alte ineptii, pe cari le dăm în notă ¹⁾

Bernard Stambler începe cu aceste rânduri introducerea la teza de doctorat în drept la Paris ²⁾ : „Două popoare ale aceleiași națiuni își disputau dreptul primului ocupant, la finele secolului ultim” — este vorba de Români și de Evrei, două popoare ale aceleiași națiuni, amândouă în luptă : unii ca să-și apere ființa etnică a statului, ceilalți cari își revendicau drepturile de cetate, în virtutea vechilor așezări adică a dreptului de prim ocupant. Și acest istoric este sigur că, printre populațiunile aduse de împărații romani din Tracia și Macedonia (astăzi, Albania, Muntenegru și Dalmația) trebuiau să fie numeroase elemente israelite — mai ales din cohortele Itureei din Palestina, fiindcă Evreii, după distrugerea templului din Ierusalim, s'au concentrat toți lângă Palestina în nedăjdea venirii lui Messia.

Joseph Berkowitz ³⁾, doctor în drept și el, spune că s'au găsit multe mărturii atestând prezența Evreilor în Basarabia ce se întindea până la Nipru (din Dacia făceau parte și Crimeea și Rumelia și Iliria) cu mult înainte de Christos, ca de o pildă moneda cu efigia lui Iehuda Maccabeus, găsită de alt istoric Iacob Psantir-Lăutarul ⁴⁾, precum și alte mărturii în textul biblic care susțin că cele 127 provincii cari formau regatul lui Ahasverus se întindeau până la Dunăre. Așa că Evreii trăiau în ceeace a fost Dacia Traiană cu 400 ani a. C. Astfel, reușește să stabilească două adevăruri istorice : originea tot așa de veche ca și a națiunii dace a elementelor evrești prezente pe teritoriul dac și

1) Alte ineptii. „Valahii s'au răscolat împotriva Grecilor. Conducătorii lor în această luptă au fost : David, Aron, Samuel și Moise. Nu e de remarcat că numele acestora sunt evrești? Nu trebuie să găsim explicația acestui fapt în domnia Khazaro-evree care a ținut aproape trei secole?” Acelaș învățat din Smirna, interpretând întâlnirea lui B. Tudela în munții Marii Vlahii cu Valahii de acolo, găsește că și aceștia ar fi fost Evrei : „unii zic că ei erau Evrei și numeau pe Evrei frați”. În lucrarea „Excursiuni critice... Anexa I. 2) Lucrarea „L'histoire des Israélites roumains et le droit d'intervention” Paris 1913. 3) La question des Israélites roumains, Paris, 1923. 4) După Gazeta „Evreiască” din 28 Aug. 1942, opera lui Psantir este : „Sefer Dibre Haiamim Leartos Roumaine” — Cronica Țărilor Române, Iași 1871, cuprinde evenimente cu două secole a. C. și până la 1457 și „Carot Haiechudini Berumania” Lemberg 1873, dela Ștefan cel Mare la 1848. Sunt scrise în idiș.

continuitatea acestora cu mult după cucerirea traiană. Nu este sigur dacă Evreii s'au retras odată cu armatele lui Aurelian sau au rămas să conviețuiască cu năvălitorii, dar este sigur că Evreii se întâmpină în Principate și după dispariția barbarilor. Ii este foarte scumpă și teoria după care Khazarii se întindeau până în Panonia și pe o parte din ținuturile noastre și că mare parte din Evreii alungați din imperiul bizantin ar fi trecut sub această stăpânire. Și se ocupă și de teoria după care și Românii din Macedonia ai lui Tudela ar fi avut legături de rudenie cu Evreii.

Peste stratul autohton, se suprapun altele venite din țări vecine, atrase de bogății sau împinse de persecuții ori — ceea ce e mai interesant — chemați de domni și de boieri cu scopul de a popula sau de a repopula orașele și de a întemeia târguri și târgușoare — lucru de care s'a ocupat și Dr. E. Schwartzfeld ¹⁾ Un curent foarte puternic de imigrări de Evrei a avut loc, între 1352—1361, alungați din Ungaria de Ludovic I și cărora anumiți domni le-ar fi acordat privilegii ca să stimuleze comerțul.

Sincerus, în lucrarea sa, citează, după Sulzer, faptul că Decebal ar fi desemnat Evreilor, ca să-l locuiască, orașul Talmus-Talmaci de lângă Turnu Roșu din Transilvania, fără a-i acorda însă mare încredere și după Vaillant că Evreii din România ar descinde din Khazari ²⁾. Dar crede că Evreii s'au stabilit în Muntenia spre 1367 — puțin timp după întemeiere, când au fost alungați de Ludovic cel Mare și că, după Ubicini, la începutul sec. XVI, ar fi fost stabiliți în mare număr, traficul făcându-se prin mijlocirea lor, că ar fi fost și la Suceava sub Ștefan cel Mare ca negustori de vite, prin satele Muntenei — după Iosef Caro—³⁾ și destul de numeroși în Principate în prima jumătate a sec. XVII, întrucât codicele lui Basarab și Lupu se ocupau și de ei, ⁴⁾. După alți comentatori, Evreii ar fi luat parte și în luptele de întemeiere a unității naționale, alături de... Mihai Viteazul ⁵⁾.

Ce este adevărat din toate cele expuse până aci?

Despre Evrei dinainte și din timpul dominației romane, ne servim de afirmațiile evreului renegat Josephus Flavius, scriitor din vremea lui Traian, care ne spune că Ebreii, refugiați în urma dărâării Ierusalimului, eveniment care a avut loc în a. 70 d. C., își fac și ei apariția pentru prima oară în părțile noastre, ocupați în afacerile minelor

1) Din istoria Evreilor — împopularea, reîmpopularea și întemeierea târgurilor și târgușoarelor în Moldova, Buc. 1914. 2) Scrierea lui Sincerus este: Les Juifs en Roumaine depuis le traité de Berlin jusqu'à ce jour. Vezi pasagiile unde se vorbește de Sulzer și Vaillant. 3) Vezi pasagiile din Sincerus unde se vorbește de Ubicini și J. Caro. 4) Codurile acestea erau copiate după cele bizantine aproape ad litteram, așa că nu aveam în vedere o populație evreiască numeroasă așezată în Principate. 5) Univ. din 17 Dec. 1937.

de aur ale Daciei și, ca să se răzbune pe Romani, alimentau cu bani revoluțiile. Câți puteau fi la număr acești exploatare de mine, nu știm. Istoricul N. Iorga constată că, între elementele foarte amestecate cari au venit în Dacia la cucerirea lui Traian, au fost și asiatici, dar ei ar fi aparținut rasei arabe. deci semiți adevărați. Iar în altă parte, nici nu se oprește asupra Evreilor „idumeeni” sau „itureeni” depe inscripțiile găsite în Dacia, după cucerirea lui Traian, atrași de minele de aur, pe cari îi crede îndoelnici. Intre acești „owtlanderi” au putut fi și Evreii cei mai autentici, dar cari, dacă n’au putut fi contopiți din motive religioase, nu s’au putut menține ca națiune acești aventurieri sporadici, fiindcă ne lămurește : „Evreii, târgoveți, legați totdeauna de gospodăria banului, nu se puteau menține după lichidarea orașelor prin încetarea marelui negoț, strâns legat de siguranța publică”¹⁾, odată cu retragerea lui Aurelian.

Dacă ne referim la cele afirmate cu privire la așezări în masse la noi ale Evreilor alungați de Ludovic I al Ungariei, iată ce vorbesc istoricii bine informați. Dr. Saul Mezan, autor al lucrării „Evreii din Bulgaria”, spune că Evreii goniți de Unguri în anul 1360, pe baza hotărârii concilului din 1352 prezidat de Papa Ion Alexandru au fost în număr foarte mare și ei s’au refugiat în orașele Sofia, Filipopol, Vidin, Nicopole, Târnova și Zagora din Bulgaria și în orașele Castoria și Ohrida din Macedonia de astăzi. Saul Mezan este un scriitor adânc cunăscător al lucrurilor evrești din Balcani și trebuie să-i acordăm mai mare credit decât istoricilor evrei dela noi, chiar dacă unul din aceștia este fiu de mare bancher care prea s’a bucurat de încrederea nemărginită a tuturor factorilor ce pot să promoveze o instituție de credit.

Cu privire la pretensele stăpâniri khazaro-evrești pe meleagurile noastre, lăsăm pe seama iluștrilor noștri istorici deslegarea acestei probleme. Dar ceea ce putem cu siguranță afirma este că majoritatea populației evrești de dată foarte recentă la noi, de un veac și ceva, își trage origina în mare parte din stepele khazariene ce se întindeau dealungul Mării Caspice și, că, dealungul veacurilor, se vor fi strecurat, printre Tătari și Cumani sau izolați și spre ținuturile noastre.

Pretențiunile insolite ale unor anumiți îndrumători de opinie publică dela noi, că printre armatele lui Mihai Viteazul, s’ar fi găsit și Evrei în mare număr, invocând mărturia obscură a unui cronicar Ortelius din sec. XVII, sunt afirmațiuni neserioase, când știm că, în Ardeal, Evreii au fost foarte puțini chiar până la a doua jumătate a sec. XVIII, de oarece, spune ungurul Varadi Sabar, în lucrarea sa „Osztvak mag-

1) Elemente necreștine în viața poporului românesc — conferință la radio în Univ. 10 Ian. 1938 și Istoria Evreilor.

Monarhia VI (Budapesta, 1900) că „mai de mult imigrarea lor (a Evreilor) a fost sever împiedecată, ei ne având voie să se așeze în ținuturile acestea (în Ardeal și Maramureș). De altfel, trimitem pentru aceasta pe cetitor la tot ce am extras, sub acest raport, în perioadele anterioare. Evreii au fost confundați cu Săcuii cari, alături de Români, luptau în armatele marelui Voevod.

Că, printre Evreii așezați în țările noastre, au fost și din aceia cari s'au așezat cu hrisoave pentru întemeierea de târguri și târgușoare, este un fapt ce nu se poate tăgădui. Dar masele mari evrești, intrate fraudulos în țările noastre, erau acelea cari ațineau calea boierilor ca să le închirieze cu chirii mari vadurile lor, știut că, în modul acesta, aveau la îndemână o masă mare de țărani ce puteau fi speculați în mod barbar. Și boieri de aceștia a numărat țara noastră destui. Că au adus aport mare vieții noastre economice nu se poate tăgădui pentru unele cazuri excepționale. Dar degradarea condițiilor în care se făcea rețoș în satele și târgurile noastre atinsese proporții tragice. Evreii au știut să stoarcă de toată vloga și elementul fizic și elementul uman, ceea ce a provocat de multeori reacțiuni cu răsunet peste veacuri. Toate aceste elemente erau luate serios în considerare oridecâte ori se luau măsuri administrative pentru apărarea stării țaranului sau când se legifera în acelaș scop — Regulamentul Organic și toate legiurile vorbesc în acest sens. Afirmația lui Bluntschli că vechile colonii evrești așezate în Dacia ar forma nucleul populațiunii israelite în România și s'ar fi asimilat, în decursul secolelor, în limbă și în obiceiuri, cu ceilalți copii ai țării, este și fără temei și falsă materialmente. Fiindcă, dacă s'au putut asimila, ele au fost prea puțin numeroase ca să poată forma un nucleu al populației evrești de astăzi și, deci, un element constitutiv; iar dacă au fost prea numeroase, ele nu puteau fi asimilate, fiindcă un fenomen ca acesta nu putea avea loc — asimilarea Evreilor în masele străine este un fapt ce n'a avut loc nicăieri în lume și n'a putut avea loc la noi — și, dacă nu le-am găsit în decursul secolelor, însemnează că n'au existat niciodată.

Această teorie a continuității evrești în Dacia — dacă am avut noi una întemeiată pe toate datele științifice și pe evidente, au ținut și Evreii să aibă una a lor — această teorie, zic, s'a popularizat așa de mult că ea a avut răsunet și în manifestările politice ale Evreilor, în chiar timpul din urmă, ca aceea a U. E. R. — secția Bucovina, în manifestul lansat în 1937, după care Evreii constituie o populație autohtonă pe meleagurile din nordul țării, semnalată încă din sec. I, a. C., că a venit în țară imediat după cucerirea Daciei de către Traian și că, încă din acea vreme, ar fi Evrei în Cernăuți, Suceava, Rădăuți, Dorna, etc.; că, în sec. VIII, ei ar fi primit alți Evrei peste cei „autochtoni”;

că ei sunt în Moldova încă înainte de sec. XIV și că, numai după această dată, ar fi venit Evrei din alte țări. Deci, ei ar fi cel puțin tot atât de vechi ca și Românii pe acele meleaguri și cu mult înainte de descălecare! Exponentul acestei teorii este Kassner Solomon, președintele secției și întreg comitetul¹⁾.

* * *

Să analizăm pe scurt și teoria lui J. B. Brociner după care termenul juridic de Evrei „raiale”, sub care trăiau până în 1866, ar fi însemnat, pur și simplu, Evrei „pământeni”, autochtoni — în opoziție cu termenul Evrei sudiți, adică supuși ai altor țări²⁾. Teoria acestuia se rezumă: Evreii sunt un element autohton, constitutiv al statului pe care îl găsim așezat încă înainte de alcătuirea Principatelor și că însuși termenul de „raia” desemnează această situațiune. La pag. 202, ajunge la încheierea că, sub cuvântul ovrei sau breaslă ovreiască și până în sec. XIX, în toată legislațiunea și actele oficiale ale țării, s’ar fi înțeles o parte a populațiunii indigene care ar fi diferit de cea autohtonă numai prin confesiunea religioasă. Și decreta la pag. 203: „Nici concepțiunea ideii de națiune nu era încă formată pe deplin. Toată societatea românească, pe atunci, reprezenta o rămășiță din evul mediu, un conglomerat de bresle, de stări și de clase, cu drepturi și privilegii mai mult sau mai puțin întinse. În atare situațiune, Evreii, necesarmente, nu puteau forma decât un element din acel conglomerat sub titlul de breaslă”. Tot astfel vorbea, cam prin aceeași vreme și marele publicist și om de știință evreu I. Petreanu când scria: „Nu suntem nici străini veniți aici și tolerați numai, suntem Români prin naștere, prin simțimânte și prin datoriile ce avem către această țară, confesiunea n’are nici o importanță”⁴⁾.

În legătură cu termenul „raia” — sinonim cu „pământean”, atribut ce îl acorda Evreilor, Brociner nu îl acordă și altor neamuri „organizate în breaslă” și cari purtau și ele titlul de „raiale”. Fiindcă, după toți istoricii evrei, exponenți ai teoriei continuității evrești în Dacia, numai două națiuni sunt autochtone: Evreii și Românii. Și — ni se impune a merge la ultimele consecințe logice — dacă pentru noi, Românii, nu se poate vorbi ca despre un popor românesc deplin format încă înainte de Christos, despre Evrei da.

J. B. Brociner polemizează cu Verax, autorul cunoscutei lucrări, (de altfel, întreaga lucrare este un răspuns vehement împotriva acesteia) pe chestiunea termenului „raia”. Verax îl definește ca desemnând rasele supuse și puse legalmente într’o poziție de inferioritate și

1) Vezi Univ. 25 Mart. 1937: „Cine sunt autochtonii Bucovinei”. 2) Avocatul evreu Mișu Weissman în Univ. 12 Aug. 1937. 3) Lucrarea „Chestiunea Israeliților români”, partea I, București, 1910. 4) N. Iorga — Agitațiuni.

de supunere prin raport cu rasa dominantă. Brociner, respingând definiția de mai sus ca „nouă” și „arbitrară”, dă una personală, afirmând : dreptul musulman recunoaște două categorii de supuși ai Sultanului : mahomedanul care este acha sau agha — frate și nemahomedanul care este „raia” — adică amic, denumiri din limba arabă și în evreește ca adagiul : achai ve raia — frați și amici.

Nu cunoaștem ce se spune în limba arabă sau ebraică prin raport cu termenii de „raia” sau „agà”. Noi, însă, am purtat și cunoscut aceste denumiri prin raport cu situația politică a țărilor noastre față de imperiul ottoman. Așa că numai înțelesul ce s'a dat de Turci acestor termene împrumutate dela Arabi va lumina teoria lui Brociner și o va confirma sau infirma. Am în fața mea „Dictionnaire turc-français” al lui Ch. Samy-bey Fraschéry, editat în 1911. Deschizându-l la pag. 22, găsim că aghà însemnează : senior, stăpân, patron, șef, comandant, gardian, guvernator, domn, maestru, valet al unui mare personajiu. La pag. 624 este definit termenul „raia” : turmă, supus, tributar, supus nemusulman al unui stat musulman, iar ca verb — supunere, capitulare. Samy Bey Fraschéry trece pentru știința și literatura turcă, drept cel mai strălucit filolog. Atunci, cum rămâne cu teoria și toate răstălmăcirile lui Brociner?

Pentru Turci, Românii treceau drept „raiale” — supuși și tributari și mai erau și câteva cetăți rajale — Brăila, Giurgiu, Turnu. Situația Evreilor era aceasta față de Domnul țării românești. Oameni fără căpătâiu, fără rost și fără țară, alungați de spectrul morții prin foamete sau de rigorile penale, în orice caz nedoriți, de peste tot : de dincolo de Nistru, din Austria și Polonia sau chiar din Turcia, se așezau la noi, aproape sută în sută, fără voia noastră. Țările vecine, bucuroase că au scăpat de ei, nu îi lua niciuna — până la instalarea Consulatelor — sub protecția lor. Așa că toți aceștia, neprotejați și heimatloși, făceau act de supunere Domnului, care, în schimb, îi trecea cu o anumită contribuție la Cămara Domnească. Și, astfel, deveneau supuși Domnului „raiale”. Când se vor institui Consulatele, iar acestea vor avea nevoie de un număr cât mai mare de înscriși, ei vor trece, tot în număr mare, în categoria „sudiție”, oridecâteori le vor dicta interesele. Și de aci încolo, vom avea două categorii de Evrei : raiale — supuși Domnului sau, cum le zice Brociner, „pământeni” și sudiți, adică supuși unei protecții străine. Așa, am avut și Români etnici sudiți. Aceștia, însă treceau în sudiție ca să scape de toate anaralele cari loveau numai pe breslașii autochtoni. Dela 1880, dispărea și această categorie de sudiți, toți intrând sub puterea legilor românești. Așa că Brociner care ne-a înfășișat o droaie de documente, tălmăcindu-le și răstălmăcindu-le, a urmărit un singur scop și anume pe acela

de a ne înfățișa pe Evrei ca victime, îndepărtați sistematic dela bucurarea drepturilor cetățenești, ce li se cuveneau ca unii cari erau „raiale” — pământeni.

Și, acum, să tragem noi încheierea logică și științifică. Chiar dacă învățații evrei s'au străduit și au catalogat atâtea documente vechi, cum ar fi, de pildă, acelea cari privesc relațiuni particulare ale Evreilor — ca devalorizarea unui călător evreu în 1164 ; sau ca dorința altora de a se așeza direct dela Hotin la Bacău, prin 1292 ; sau ca unii din ei să fie dispensați de dări, de stafetă sau de corvezi, sau că alții s'ar fi adăpostit de teama unui războiu prin Botoșani sau Ștefănești — unde ar fi fost și alte familii evreești sau că, la Iași și la Galați, ar fi fost comunități importante și altele și altele, toate acestea dacă demonstrează risipirea câtorva elemente evreești peste tot cuprinsul țării, ele nu demonstrează și existența unui element evreesc autohton — după cum nici comunitățile grecești sau armenesti mult mai puternice n'au însemnat elemente autochtone. Pentru prima dată, apar, la noi, evreii cămătari în sec. XVI ; în cel de al XVII, ne apar, ca orândari și arendași, Evreii leșești și, pe urmă, din ce în ce, mai nedorți și mai numeroși.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Să vedem cum privesc Evreii problema evreiască după întregirea hotarelor. Departe de a căuta o apropiere și o întrepătrundere între ei și băștinași, ei, din ce în ce, se depărtează și își trăiesc viața de ghetto. De câteori se simt nedreptățiți sau constată că mișcările naționaliste își intensifică activitatea și cucerirea masselor, de atâtea ori ei încep campania după aceleași metode cunoscute : prin presa lor de scandal și șantaj, căutând să alarmeze guverne și să ne discrediteze, botezând pe toți de huligani sau făcând apel la finanța și presa iudeo-internațională și adresându-se Societății Națiunilor dela Geneva.

De acum, Evreii iau parte la viața de stat și — fie că se introduc în partidele politice românești, fie că își crează un partid aparte — ei se organizează în așa fel că privesc țara ca pe un bun al lor ce trebuie din ce în ce absorbit în mâini evreești. Gangsterii vieții economice, precum și conducătorii lor sufletești — rabini și parte din profesioniștii liberi — devin senatori și deputați sau conducători în organizațiile centrale sau locale. Dacă unii formal fac parte din partidele românești, toți, sufletește, sunt membri ai partidului evreesc — organizație exclusivistă ce nu s'a constituit în nici o țară din lume.

Conducătorii acestui partid evreesc sunt mai toți evrei maghiari, evrei austriaci și evrei ruși — foarte puțin evrei români, după cum ne declară un reprezentant mai cu bun simț din ei. Marele rabin Zi-

relson, în manifestul către Evrei la alegerile parlamentare din 1937, adresându-se către alegătorul evreu, spune : un deputat evreu trebuie să demonstreze în genere că evreimea alcătuește o națiune, în toată accepțiunea cuvântului, la fei cu toate celelalte minorități naționale. Faptul că Evreii se vor prezenta într'un asemenea moment important ca o minoritate etnică națională disciplinată va constitui o grandioasă demonstrație față de lumea întreagă. Dr. Teodor Fischer din Cluj, președintele partidului democrat întemeiat pe aceeași ideologie, insista, în manifestul său, asupra misiunii de apărare a drepturilor cetățenești ale Evreilor și asigura pe alegătorii evrei că reprezentanța evreiască va fi tot așa de strălucită ca și aceea din anii trecuți. Sioniștii din Ardeal, prin oficiosul unguresc „Uj Kelet”, promit alegătorilor că se va strădui cu toate puterile ca funcționarii și muncitorii evrei să fie angajați, potrivit capacității și proporțiilor, în funcțiuni, în întreprinderi de stat, comunale și județene și înalte servicii publice.

Dr. W. Filderman, președintele U.E.P. și al consiliului central evreesc din România — acelaș care s'a ocupat de refugiații evrei din U.R.S.S., dar care nici până astăzi n'a putut să precizeze când au părăsit țara și unde s'au stabilit acești peste 150.000 — arată că pe Evrei nu-i interesează Palestina, căci rolul acestora poate fi mai bine îndeplinit în România, încă un pământ nedeplin ocupat, căci nu cuprinde nici pe departe pe kmp. numărul limită de locuitori. Iar Mișu Weissman, avocatul, deși recunoaște existența unei probleme evreești în România — ca și în Polonia — accentuează, însă, că nu este locul de a se vorbi de un surplus de populație evreiască și aceasta pentru motivul că țara noastră este departe de a fi atins gradul de densitate a populațiilor din țările occidentale și încheie astfel : „In principiu, nu se poate admite ca un stat să caute debușuri de emigrare numai pentru o singură categorie de cetățeni.” De unde două consecințe : sau că, în România, mai este loc și pentru alți Evrei sau că guvernul român va trebui să caute debușee de colonizare și pentru Români.

Un Evreu din Cernăuți a emis o altă teorie, după care Rusia, Polonia și România ar putea să cedeze câte 30—40000 kmp. care să alcătuiască viitorul stat evreesc — întinzându-se peste o parte din Bucovina și dealungul Basarabiei, peste Galiția poloneză și Ucraina, având drept capitală Odessa. La această operă, cele trei țări vor fi obligate să înscrie în buget și anumite sume necesare organizării patriei lui Israel. Harta a fost publicată în „Sunday Express” și reprodusă de toată presa europeană¹⁾.

1) Vezi „Por. Vremii” din 7 Sept. 1938.

Napoleon Arié — singurul evreu cu bun simț care a găsit că Evreii în țara noastră sunt peste puterile de suportare și care ne-a redat multe din felul de a lucra și gândi al coreligionarilor săi — ne vorbește și despre metodele de a lucra și de a gândi ale Evreilor sioniști, cari, atunci când au interesul să-și valorifice drepturile cetățenești până la extrema lor limită, se declară Români și, totodată, se declară sioniști — reclamând o țară pentru neamul lor, afirmând sus și tare că patria lor este Palestina și că este trădător acel Evreu care pretinde că patria lui nu este decât România : că au un steag propriu și un imn național-evreesc ; că organizează partide, discută probleme, țin întruniri și congrese în vederea reclădirii și reorganizării Palestinei ; stabilesc și impozite pentru această Patrie ; etc. ¹⁾.

Agitațiile contra țării noastre continuă aprig și neobosit. Atunci când guvernul Goga a anunțat anumite măsuri de românizare a vieții, proteste cu răsunet în presa mondială, precum și plângeri semnate de A. I. U., de Federația tuturor societăților evrești din Franța și Anglia și de Congresul mondial al Evreilor, înaintate, spre urgentă discuție, Secretariatului Ligii Națiunilor. Măsurile luate de guvern erau redete ca o violare flagrantă a tratatului minorităților semnat de România la 9 Dec. 1919 și garantat de liga geneveză ²⁾.

D-1 Istrate Micescu — ministru de exeterne pe atunci — a știut să înlătore urgența pentru aceste plângeri și declara cele ce urmează : „Evreii riscă să comită o nouă și gravă eroare — aceea de a se îngloba în populațiile supuse statutului minorităților. Acest statut, însă, nu este aplicabil în Vechiul Regat și nu privește pe Ovreeii stabiliți în acesta din urmă, care este guvernat de legile țării”. Și în altă parte : „Sub raportul logic, suntem în plin paradòx. Evreii au cerut mai întâiu cetățenia română și drepturile cetățenești. După aceea, au comis imprudența de a se constitui în partide naționale minoritare și de a invoca, în chip vexatoriu și nepotrivit, protecția străină — adică au vrut să fie totodată cetățeni români și cetățeni străini ³⁾”.

Dar Evreeii n'au dezarmat. Impotriva guvernului Goga, s'au pregătit la Paris măsuri financiare și de propagandă sprijinite de Anglia și Franța, precum și de Antanta dela Geneva. Cercurile financiare și bancare din aceste țări și din București, au pus la dispoziție sume mari pentru combaterea tuturor măsurilor preconizate de guvern. Pe câtă vreme, Evreeii noștri au început lupta de speculare a produselor, organizând lipsa pe piață ; au început lupta la bursa de efecte, căutând să scadă valorile românești și la bursa de mărfuri, sau să retragă de-

1) Vezi art. „Să fim corecți” al lui Napoleon Arié publicat în „Curentul” din Dec. 1937. 2) și 3) Vezi ziarlele din Ianuarie 1938.

punerile dela bănci și C. E. C. să semene și zvonuri tendențioase relative la linia noastră de conduită în raporturile internaționale, etc.

În sfârșit, s'a produs, în ultimul timp, și o nouă metodă de a ne adormi din nou conștiința deabia redeșteptată. Un intelectual evreu A. Willman — cunoscut pe câmpul literaturii sub pseudonimul Ben Ely — a întreprins o acțiune pe lângă puterile europene de a se fixa și pentru Evrei un teritoriu unde să se poată desvolta ca națiune aparte. Această grupare a mișcării teritorialiste a Evreilor din România, care a luat naștere în Oct. 1937, a redactat o broșură, „Soluția eroică a problemei evreiești” trimisă tuturor oamenilor politici și intelectualiilor și, totodată, un memoriu Societății Națiunilor rugată să ia în considerare cuprinsul și să li se fixeze un teritoriu care să fie organizat după modelul U. S. A., ca un stat federal evreesc, elementele componente urmând a fi grupurile evreiești din fiecare țară unde trăesc actualmente. Broșura cu al ei conținut a fost caracterizată ca o ipocrizie literară de natură să ne adoarmă vigilența și, totodată, să stârnească împotriva noastră un val de indignare și un îndemn de stăvilire a sălbătăciei noastre, când zice : „Ne-am ascuns mereu durerile și rănille, sau le-am negat, lăsând ca lumea să ne creadă altfel decât suntem în realitate” — așa stă scris de A. Willman ¹⁾. Și marele nostru prozator își sfârșește astfel comentariile asupra acestei broșuri : „Nu pleacă evreii dintr'o țară în care, fără nicio contribuție efectivă la munca de creație și de construcție, au acaparat toate mijloacele de înavuțire și au ajuns la situații dominante ; nu părăsesc ei o țară, în care un ovreiaș cu trei clase gimnaziale ajunge să tutuiască subsecretari de stat și chiar miniștri plini, bătându-i pe burtă” ²⁾.

Așa au privit Evreii problema evreiască la noi.

Și ne oprim aci.

1) Ziarele din Febr. 1938 — „O convorbire cu d. Ben-Ely-Willman” în Tempo din 4 Febr. 1938, etc. 2) I. Al. Br.-Voinești : Iluliganism? în Univ. din 24 Oct. 1937.

CAP. V.

DOUĂ ETICI ȘI DOUĂ PSIHologii.

a) Câteva trăsături sufletești ale poporului românesc.

Voiu încerca, cu timiditatea unui explorator, să stabilesc câteva trăsături sufletești, ca să luminez, astfel, două chestiuni de înaltă valoare în domeniul ce ne interesează și anume: a) Poate să existe o afinitate între principiile etice și stările psihologice ale poporului nostru și acelea ale poporului evreu? și b) Dată o anumită structură sufletească și etică, putea oare Românul nostru să biruiască în lupta cu poporul evreu? Mă voiu mărgini numai la aceste laturi ale problemei.

Este necesar să ne transpunem în cadrul psihologic și istoric, ca și în acela cosmogeografic în cari i-a fost dat să se dezvolte poporul român. Sub înrâurirea unei configurații cosmogeografice din cele mai variate și fericite, precum și a religiei creștine, el a căpătat un buchet de însușiri morale și artistice extrem de delicate și armonioase. Sub regimul de rumânie sau iobăgie, rob al latifundiarilor, veșnic oprimat de neamuri străine venite din regiuni sărace și disprețuit de clase suprapuse fără afinități organice cu aspirațiile și tradițiile sale, a crescut în sufletul lui melancolia și nevoia de a trăi mulțumindu-se cu puțin și fără atitudine activă. În atingere cu alte popoare, s'au încrustat în el o seamă de înrâuriri.

Ori cari au fost, însă, vicisitudinile istorice prin care i-a fost dat să răzbată, anumite caractere nu l-au slăbit niciodată. Față de toate popoarele cu experiențe superioare în viață sau venite aci cu gând de distrugere, el a știut să se îndoie ca trestia lăsându-se dedesubtul furtunii și — din cruda lui experiență, — el, cel mai vechiu popor pe aceste tarâmuri, a rămas în picioare cu toată omenia și înțelepciunea lui, cu sufletul senin și primitiv, cu mlădicrea și optimismul nezdruncinat, cu o vedere filosofică a lucrurilor și a oamenilor.

În cele ce urmează, constatările noastre se vor referi la neajunecul de popor românesc luat ca tot, ori la caracterele regionale sau căpătate prin imitație, mai ales de clasa care se înghesuie la binefacerile unei vieți noi. Rămâne ca cetățile să desprindă, pe alocuri, aceste nuanțe.

Din capul locului, vom răsturna câțiva idoli. Anume, acea credință a multora din noi după care poporul românesc ar fi înzestrat dela natură cu un buchet destul de bogat în însușiri numai bune. Dacă este vorba de însușiri statice, apoi Românul le posedă în cel mai înalt grad și, atunci, toate sunt bune. Dar dacă este vorba de însușiri dinamice, cari să-l ajute la afirmarea personalității sale, atunci ele îi sunt, sub acest raport, de puțin folos, neajutându-l să se adapteze mediului sau pe acesta să și-l conformeze nevoilor lui. În decursul celor ce urmează, vom fixa, rând pe rând, toate aceste deficiențe sufletești, cari l-au făcut să piardă bătălia cu Evreul și străinii.

Nu există îndoială că puterea de percepere a Românului este foarte mare — spirit vioiu, prinde totul repede, fiind înzestrat cu un simț de observație foarte ascuțit. Dar, abia acum, încep contradicțiile curioase. A rămas naiv. Atât de naiv ca să-l înșele primul venit, în cursa căruia cade repede cu o adorabilă candoare.

El trăește încă, par'că, în perioada patriarhală. Viața agricolă legată de sat și de glia lui l-au făcut rigid și tradiționalist fanatic. Ca și natura de vid, are oroare de mobilitatea în spațiu, ceea ce face greoaie mlădierea și mobilitatea lui sufletească. Pentru slujbașul român, îndepărtarea de mediul cunoscut și înstrăinarea în noile provincii, era socotită nu de mult ca un exil. Pe câtă vreme, Românii macedoneni reușesc, în scurt timp, să se adapteze nouilor condiții de viață și, din păstori singurateci ai munților, au devenit buni agricultori și curagioși negustori. Fiindcă, trăind într-o continuă mobilitate în spațiu, au reușit, dealungul vremurilor, să capete o mare mobilitate în idei și în stări sufletești și, deci, o mare capacitate de adaptare la noile condiții de viață, rămânând, totuși, pe mai departe tradiționaliști. Cam acelaș proces a avut loc cu Mocanii și Mărgincii.

Spirit ascuțit în domeniul filosofiei practice, înzestrat cu o mare putere de imaginație creatoare în artă și în dans, în literatură și în alte îndeletniciri. Dela artă, însă, n'a trecut la tehnică și, deci, n'a putut să speculeze rodul muncii sale imaginative. De asemenea, spirit satiric și persiflant, el prinde repede metehnele semenilor și ale străinilor cu cari conlocuește, tot așa cum persiflează și rodul muncii lui, slujba și biserica lui, familia și conducerea țării lui. Dar dela aceste speculațiuni intelectuale, el n'a trecut la comportări severe, dela toate aceste minunate caracterizări n'a trecut la atitudini pozitive față de străini — n'a cunoscut, în fapt, intoleranța religioasă și nici xenofobia.

El nu este capabil să privească lucrurile prin prisma seriozității, ci prin — chiar în momentele cele mai tragice — partea lor glumeață. Humorul îi este însăși viața, gluma sărată și prietenească dulceața vieții.

Poetul Vasile Alecsandri a spus cândva că Românul se naște poet. Realitățile din ultimele decenii au vrut să consacre par'că un alt adevăr și anume că Românul este născut om politic, chemat adică numai să guverneze. Anumite intenții pornite din oficine străine și interesate au popularizat credința falsă că Românul nu este capabil de alte îndeletniciri în viața socială decât de aceea de a lucra câmpul și — ca și Cato la Romani — născut de a conduce statul, de a gospodări viața publică — fie ca portar, fie ca ministru. Și, în marea lui naivitate, atunci când a avut în mâini votul obștesc, l-a dat pe nimic aceluia cari se jucau cu soarta lui, întocmai ca sălbatecii cari dau lucruri de preț contra obiecte strălucitoare. La această amăgire, a contribuit — precum am mai spus-o — iluzia popularizată de presa înstrăinată și de demagogiă interesată și, astfel, am reușit să-i nimicim aptitudinile creatoare în comerț și industrie; am făcut din Români elemente turbulente și cerșetori ai milosteniei publice și ai mituirii Jidovilor și tuturor străinilor. Munca meșteșugului și banul câștigat pe altă cale decât aceea a slujbei publice au fost disprețuite, ceea ce înlesnea străinilor monopolul acestor îndeletniciri. Și poporului nostru i-au exagerat, prin toate mijloacele, pasiunea fastului și gloria deșartă, oamenii noștri politici i-au cultivat amăgirea, cu manifestațiuni repetate zgomotoase și spectaculoase, cu discursuri deșarte de conținut — cu „panem et circenses” — cu praznice întinse, cu băuturi ce adormeau vigilența spiritului.

Dacă Maiorescu vorbea de beția de cuvinte care vrea să umple golul în artă, apoi, în vremurile noastre, o altă beție de cuvinte ținea să umple golul în viața socială. În așa grad, că, în anii din urmă, s'a înstăpânit, pe o lungă perioadă, regimul logocrației — adică metoda de a conduce statul prin o meșteșugire bine ticluită de cuvinte, cum spunea un publicist. Am avut astfel: prim miniștri cari, dădeau bilanțuri de mari binefaceri și progrese politice, financiare și sociale uimitoare; am avut miniștri de agricultură cari învățau pe plugar meseria de a cultiva moșia prin epistole sau prin sfaturi publicate în gazeta oficială a statului; sau miniștri ai sănătății publice cari vindeau toate bolile prin înșiruire de date statistice; sau miniștri ai învățământului public cari ștergeau analfabetismul și mersul prost al școlii prin bagheta discursurilor; etc. Când un cercetător va avea cândva curiozitatea să stabilească realizările regimului logocratic, să nu facă altceva decât să numere sutele și miile de discursuri politice ținute peste tot întinsul țării, în oricare duminică și sărbătoare. Și, atunci,

să pună într'un taler al balanței fapta ce a putut fi întrupată prin cuvinte, iar în celălalt taler, zecile de mii de metri cubi de lemn din frumoasele noastre păduri cari au dat puțința să se difuzeze naivilor toate platitudinile oratorice ce se credeau capabile să îndrepte tot răul — să se dea o nouă viață țării noastre și să se românezeze ca prin farmec munca și capitalul național.

Instinctele simpatice, ca și la Slavi, sunt foarte dezvoltate la poporul nostru, ba chiar exagerate. Pe cât de vioiu și ascuțit la spirit, pe atât de emotiv și impresionabil. Foarte sensibil la nevoile și suferințele aproapelui, el s'a identificat cu stările sufletești ale străinului, încât l-a primit cu brațele deschise și l-a ospătat, ca, pe urmă, să-i cedeze și casa și avutul și țara. Noi am pățit-o, de aceea, întocmai ca Havayenii cari au introdus în cetate pe Americanul Young și l-au însurat cu fiica regelui (1788) și, astfel, pe nesimțite, ne-am pierdut ca și ei vigoarea, curățenia patriarhală, virtuțile și independența economică.

Ospitalitatea românească, trâmbițată și popularizată de toți străinii și de toată presa masonică ca una din marile virtuți de rasă, rămâne, în realitate, una din scăderile noastre sufletești. Ospitalitatea este, în adevăr, o virtute, dar dusă până la abdicarea dela toate prerogativele naționale și până la renunțarea la toate bunurile numai ca străinul să se simtă ca la el acasă este o scădere gravă. Aceste afirmațiuni vor părea, de sigur, o absurditate, ba chiar o sfidare a eticei noastre curente. Dar acesta este adevărul. Ospitalitatea românească este o nesocotire a intereselor noastre cele mai vitale, ea este o abdicare de teren — întocmai ca acea retragere, zisă strategică, care îngăduie adversarului să ocupe pozițiuni de natură să-i asigure biruința; este o renunțare la afirmarea personalității noastre — personală și națională, fiindcă ea rezultă, în fond, din lipsă de reacțiune, o mărturie a lașităților noastre, a apatiei și neputinței de a ne împotrivi străinului ce l-am socotit pe nedrept înzestrat cu virtuți, adesea supraomenești.

Alte consecințe ale emotivității noastre și, deci, a ospitalității noastre — care ne-a împins la o complectă toleranță — este și imitația servilă a tot ce este străin, a tot ce ne vine de peste hotare, rezultând din felul nostru de a ne subestima pe noi și de a supraevalua pe străini. Robi ai acestor imitații, am reușit să ne înăbușim originalitatea spirituală și — fiindcă n'a necesitat nici o sforțare — am adoptat instituții străine, adică frânturi de psihologii ale altora: cultură și pedagogie, justiție și administrație, fel de a ne îmbrăca și judeca, etc., toate puse în serviciul individului iubitor de situații și de glorie, dar n'am creat — din nevoile noastre firești — ca să le punem în serviciul poporului și destinului nostru etnic. „In Apusul european — scrie psihologul Rădulescu-Motru — individualismul se manifestă

pe planul vieții sociale și economice. este creator de instituții, pe când individualismul românesc este o simplă creație subiectivă, un egocentrism, sub influența factorului biologic ereditar”.

Felul de a aprecia pe străini este încă una din tristețile psihologice ei poporului nostru, fapt care rezultă — cum am spus-o mai sus — din neputința lui de a se afirma, din timiditatea lui nativă, din reminiscențele vieții lui de rumân sau de iobag, din multele prejudecăți că pătate dealungul veacurilor. Astfel, am atribuit tuturor străinilor nu mai virtuți, i-am supraprețuit în toate manifestările lor, desbrăcându-ne în schimb pe noi de tot ce am avut și avem frumos și nobil. Și, de aceea, am primit, în sânul nostru, tot ce alte popoare au zvărlit ca balast și netrebnic, pe toți inșii în conflict cu justiția și morala curentă. Toate cele enumerate până aci sunt un produs al slăbirii reacțiunii noastre etno-biologice.

În această slăbire a rezistenței, stă întreaga tragedie a sufletului nostru: un popor care percepe limpede situațiile, apreciază de asemenea limpede împrejurările și trage consecințele logice decurgând din premise formal și material adevărate, dar nu este capabil să preîntâmpine primejdia, să organizeze reacțiunea și să creeze valori economice și spirituale, prin atitudini eroice — singurele valabile și grăitoare. Dacă s'au înregistrat reacțiuni, și aceasta în mod intermitent, apoi ele au îmbrăcat caracterul de impulsivitate, fără durată și stăpânirea de sine necesară în lupta grea de afirmare națională. Cu aplicații de origină slavă spre misticism și cu filosofia fatalistă, el a reacționat dârz, dar a slăbit repede. Puternicul resort ce susține sufletul în lupta grea pentru existență îi lipsește. Este un temperament impulsiv, dar nu o voință și atitudine dârză, continuu susținută.

Neputința lui de a reacționa o găsim întipărită în toate manifestările lui: în artă și în literatură, în viața economică și în cea spirituală. În poezie și literatură, găsim eroi abulici, personaje slabe ca reacțiune. Meșterul Manole se zvârle în gol fără a reacționa în alt fel; ciobanul moldovean se plânge Mioriței, dar nu-l vedem luând atitudine ca să evite osânda la care a fost supus; în satire și în „Doina”, poetul Eminescu chiamă în ajutor pe Vlad Țepeș sau roagă pe arhimandrit să tragă clopotele ca să scoale pe morți cari să scape pe cei vii de oprimări și alte necazuri; eroii lui Br.-Voinești sunt niște neadaptăți, ca și ființele timide ale lui Popovici-Bănățeanul și ca și abulicul erou din „Intunecare”, etc., În muzica românească, nu găsești expansiune și îmbărbătare, ci mai mult plâns și depresiune; în poezia poporană, întâlnești contemplare și înfrățire cu toate elementele neînsuflețite ale firii — poetul se plânge florilor și frunzelor, se jăluște nourilor și apelor, dar nu încinge arma și nu încleștează pumnii ca să se ia la

piept cu adversarul și cu natura. Nu găsim, nicăeri, astăzi, un Robinson românesc. Literatura și muzica noastră sunt arte statice — dacă pot să mă exprim așa — și nu o literatură și muzică dinamică; după cum avem o școală statică și atâtea însușiri frumoase, dar statice, nu dinamice. În toată literatura noastră, nu întâlnim o reacțiune dârză împotriva străinilor și a atâtor evrei, și anumiți streini, cari au chinuit veacuri populația noastră și ne-au turburat și stricat viața de stat și de națiune.

Literatura din Ardeal face, pare-se, excepție dela aceste constatări. Aici, găsim marșul „Deșteaptă-te, Române!”, „Noi vrem pă-mânt!”, „La arme!” al lui Iosif, etc. I. Slavici ne redă atâtea ilustrații de voință dârză și atitudine creatoare, caractere ce le regăsim și în „Ion” al lui Rebreanu. Dacă luăm în considerare și luptele lor de afirmare pe teren economic și național — pe calea înfăptuirilor negustorești și bancare, pe calea armelor, prin biserică, știință istorică și arena publică — vom trage încheierea că ele nu se aseamănă întru totul cu manifestări similare ce au avut loc în Vechiul Regat — însăși revoluțiile de aci s’au soldat cu expulzări și nu cu sânge și alte pierderi. Românii din Balcani ies cu totul din aprecierile ce facem asupra structurii sufletești a poporului românesc. Toate manifestările acestor Români sunt numai reacțiuni dârze și continue și, numai datorită acestui comportament, au putut supraviețui și vor birui mereu. De-abia 10% Evrei au putut să se măsoare cu ei în Macedonia și n’au călcat niciunul pragul orașelor aromânești. Restul de 90% Evrei au trăit în mizerie, îndeletnicindu-se cu meseriile cele mai josnice.¹⁾

Cine n’a văzut, oare, prin târgurile sau prin munții noștri, un tânăr vlăjgan, de proporții herculeane, Român vânjos — și ca el, sute de mii — care, cu câteva lovituri de topor, doboară la pământ stejarul de sute de ani, dar acelaș Hercule rămâne împietrit în fața străinului, în fața Evreului, hâd și pistruiat, devenit stăpân ucigător al frumoaselor și bogatelor noastre păduri. Și cine n’a văzut, oare, pe acel Român neaș care, cu răbdare de fier și năfricat, scormonește aurul sau cărbunele din măruntaiele pământului și doboară munții cu dinamita sau înfrățește văile prăpăstioase cu poduri temerare și superbe, dar

1) Prof. N. Pandelea, în manualul de geografie a României pentru clasa IV, schițează, în felul următor, psihologia Românului după provincii. Moldovenii, datorită vicisitudinilor istorice, sunt cei mai blajini, ospitalieri și idealisti și puțin practici, lipsiți de inițiativă, prea resemnați, dar excelenți ostași. Moțul e cel mai trist om din tot cuprinsul țării, singurul Român tăcut și posac, iar când râde, varsă sânge, mândru și statornic, la el cuvântul dat e sfânt și este singurul revoluționar. Mocanul e rasă vânjoasă, om de inițiativă, fără frică de nimic și de nimeni — comparabil cu vechiul Normand care se avântă în larg pe niște bărci cât coaja de nucă. Este bun colonizator. Olteanul este practic și energic, îndrăzneț și plin de inițiativă, excelent agricultor și negustor. Le-am reproduș aceste aprecieri, fără a ni le însuși în totul. Asupra problemei ce ne interesează în acest capitol a se vedea: „Naționalismul constructiv al lui P’mpiliu Nicolau. Vezi și I. Simionescu — Țara noastră 1937.

rămâne mut în fața noului stăpân investit cu o hârtie, smulșă dela autorități. Sau care dușman, din cei mai puternici și bine organizați, nu i-a văzut pe acești Români smulgând victorii cu brațele goale și cămășile sumese sau svârlind în aer cetățile Sevastopolului, Cherciului și a Stalingradului ! Și bietul Român este întocmai ca acel om însetat care moare lângă izvorul cu apă limpede și binefăcătoare și care — deși știe că numai acest lichid îi va mântui viața — nu este în stare, totuși, să poruncească mușchilor de a se întinde ca să apuce vasul mântuitor.

Dacă ne transpunem pe scena social-politică, vom da de aceleași nobile slăbiciuni. Au fost, la noi, mișcări naționaliste și antisemite și ele durează, teoretic, de aproape șase decenii. Dar ele au îmbrăcat caracterul de intermitență și nu cel permanent și practic. Toate acestea și-au strigat ființa lor teoretică numai la zile mari, dar nu și-au dovedit spiritul practic și de creațiune eroică, potrivit nevoilor noastre permanente, toate își îmbrăcau haina antisemită numai la anumite date solemne și începeau din ce în ce mai tare, ca, pe urmă, să slăbească, încet încet... Și, de aceea, când noi ne strigam prin cuvinte durerea, dușmanii noștri — în speță, Evreii, — lucrau ; când noi scriam și țipam, sau spărgeam geamuri dar le plăteam scump de tot, ei lucrau și acaparau ; când noi ne cutremuram la tragedia autochtonilor, ei acaparau mai departe, ne boicotau, complotau și își creșteau — prin invazii tăcute — numărul lor până la sufocare, devastând în ritm și mai violent bogățiile noastre, speculând și mai sălbatec nevoile poporului, suferințele și durerile noastre. Ei ne cunoșteau psihologia cu toate scăderile noastre, ei se înarmau cu tot ce era necesar unei armate de invazii, iar noi ne înarmam numai cu vorba și cu plânsul nostru. Și țărani noștri când au făcut revoluții și tinerii noștri când se puneau în fruntea mișcărilor naționaliste, toți erau însuflețiți de pasiuni trecătoare și de emoții brusce, dar nu de o voință activă condusă de rațiune.

Tot datorită acestei relaxări a voinței, Românul, când a avut în mâini parte din comerț și industrie, le-a părăsit ca să se apuce de alte îndeletniciri și de alte rosturi, cari nu reclamă efortări susținute de cari a avut oroare, nici riscuri și răspunderi. Și, de aci, goana lui de a face și din copii ceea ce a putut să fie sau n'a avut timpul să ajungă.

Numai un temperament optimist, altoit pe o filosofie creștină, l-a făcut să rămână, mereu, acelaș nepăsător față de loviturile soartei, acelaș imperturbabil în vârtoarea vicisitudinilor vieții și au trecut toate, singur el a rămas dealungul veacurilor, cu aceeași ființă fizică, dar cu mult schimbat ca înfățișare psihică. Toate neamurile străine și-au imprimat, în structura lui sufletească, câte ceva din fisionomia specifică : Dacul — instinctele lui artistice, adâncă lui credință religioasă și vitejia legendară ; Turcul — fatalismul și bunătatea lui

sufletească; Slavul — misticismul, cu imperturbabilitatea stepelor sale, optimismul nedezmințit, alături de lipsa de voință și legăturile cu tradiția cea mai înapoiată; Grecul — mai ales la orașeni, fastul îmbătător, suplețea, tendința de a parveni, etc. Și, de aceea, pare cam neserioasă interpretarea dictonului: „Apa trece, pietrele rămân”. În adevăr, apa a trecut și pietrele au rămas, dar ele n’au rămas colțuroase, ci apa și frecăturile le-au rotunjit, le-au sfărâmat adesea, le-au pulverizat. Neamurile străine au fost și au trecut — sau parte din ele au rămas asimilându-se, sau nu — dar și-au lăsat imprimare în noi, în sufletul nostru, parte din caracteristicile sufletești — mai cu seamă scăderile lor naționale. A fost mereu insultat, oprimat și amăgit, dar a răbdat și a sfârșit prin a se resemna față de loviturile soartei, rămânându-i doar speranța în mai bine, încrederea într’un Dumnezeu — bun, milostiv și drept. De aceea, în așteptarea unui om bun și drept, el a acordat credit tuturor nouilor veniți și s’a văzut mereu înșelat.

De aci, atâtea contradicții foarte curioase. Aci este imperturbabil, aci se impregnează de cea mai slabă adiere protivnică; aci risipește bunuri pentru nimicuri, aci este zgârcit pentru întreținerea lui fiziologică; lenevește luni întregi și face lucruri grele, dându-le peste cap, în scurt timp; este sclav al tradiției celei mai înapoiate și imită cu ușurătate și mare pagubă tot ce este nou și strălucitor — apucături și instituții, haine și idei. Ii repugnă eforturile continue oricât de ușoare. Pentru Român, nu există, în timpul iernii, nici vite, nici familie, nici o efortare care să-l răpească dulcii leneviri de vacanță care durează luni întregi. De aceea, el și familia lui ies din iarnă ca niște naufragiași sau ca animalele ce au hibernat, mistuindu-și grăsimea... ce n’au avut-o nici în toamnă.

Românul n’a cunoscut forța miraculoasă a unui individualism bine înțeles și nici puterea asocierii, a muncii în colectivitate disciplinată și cu răspundere mutuală, unde tot insul se încadrează ideii de ordine, în perspectiva creării de bunuri spirituale și materiale cari să-i asigure independența. El nu este nici individualist în înțelesul burghez al cuvântului — Este, însă, prin instinct, gregar. „A ieși din rândul lumii — zice R.-Motru — este, pentru săteanul român, nu un simplu risc, ci o nebunie.” Și, totuși, n’au prins la noi nici colaborările cooperatiste de nici un fel. Din două considerațiuni: cooperarea n’a fost o creație spontană, ci o imitație transplantată oficial în teren nedesțelenit, și, în al doilea rând, că banul public — după concepția comună — este banul nimănuia și, deci, poate fi însușit de orișicine. La Români din Macedonia, s’a afirmat individualismul, — puternic și creator — de oarece, acolo, n’a fost cu puțință — într’un stat cu totul dezorganizat ca ordine și stabilitate — o cooperare de forțe morale și economice

pe timp îndelungat. În Ardeal, potrivit condițiilor speciale, a prins și o formă și alta de activitate economică și morală.

Individualist sau colectivist, Românul, oriunde ar trăi și din înălțimea oricărei deregătorii ar privi, el rămâne sclavul colectivității, sclavul clanului — familie, club, cerc de prieteni, cunoștințe, etc. El nu poate privi lucrurile pe plan abstract. De aceea, va căuta — chiar cu riscul scăderii prestigiului personal și acela al instituției — să-și aranjeze pe toți ai lui în cele mai fruntașe locuri și, în tot timpul vieții, el va trăi ca musca prinsă în păienjeniș, rob al clanului. De această deficiență sufletească, au știut să se servească foarte abil Evreii și toți străinii și pe câtă vreme aceștia s'au ales cu mari câștiguri, Românul numai cu toate ponoasele.

Produs al unei religii ortodoxe care a făcut din Român un popor extrem de blând, iubitor, evlavios și iertător, darnic și ospitalier, mai mult ca la oricare alte popoare, și produs al unor minunate împletituri de bogății și frumuseți fizice ale solului natal, el se lasă, de asemenea, sedus repede de înălțimea și noblețea unei cauze frumoase. La un moment dat, el poate deveni, pe prietenie, și antisemit și antibulgar și antimaghiar, dar această convertire este pur intelectuală și ocazională, ea nu este urmată de atitudini concrete. Sau, dacă îl urnești greu pentru anumite atitudini, apoi se lasă ușor, după prima noapte de odihnă. Și, de aceea, el rămâne acelaș permanent client al Evreului, acelaș tributar al Bulgarului, acelaș frate bun cu Ungurul — pentru toți rămânând o bucată de pâine alături de el, un colțisor în inima lui. Românul n'a cunoscut mișcări naționale și religioase împotriva străinilor. Antisemitismul, de pildă, a fost și este încă o frumoasă teorie, a fost o ideologie abstractă, nu o doctrină care să-i revoluționeze întreaga-i ființă sufletească și să-l țină sub o permanentă presiune, reclamându-i și aplicațiuni pe teren. El s'a angajat în asemenea mișcări numai de dragul de a se angaja. Inregimentat de oamenii politici în luptele politice, el a reacționat potrivit firii lui — întâi cu energie fierbinte și, pe urmă, încet, mai încet, până când s'a stins, fără urmă.

Tot așa pentru Român — oricare ar fi el — personalitatea este o noțiune frumoasă, o haină din cele mai scumpe și reprezentative cu care se îmbracă la zile mari, dar goală de conținut. Fiindcă câștigarea personalității reclamă eforturi îndelungi și niciodată terminate, presupune abdicări morale și renunțări fizice, la multe bunuri și bucurii trecătoare, fiindcă această idee — care are mult din esența divinității — este ceva în veșnică devenire, dar niciodată dusă la capăt și încheiată. Potrivit firii noastre naționale umilite, nu se va îngădui în nici o instituție afirmarea unei personalități și, când o asemenea atitudine va avea loc, ea va fi interpretată, cu drept cuvânt, ca o jignire profundă.

adusă întregului corp în care ea a îndrăznit să se producă. Intocmai ca atunci când în un stup de albine va pătrunde un șoarece sau altă gănganie străină, acestea vor fi înăbușite cu ace ucigătoare sau vor fi împachetate în un înveliș impermeabil de ceară, tot astfel, va avea loc și cerficarea sau mortificarea în instituția unde s'a putut produce o asemenea afirmare a personalității¹⁾.

Una din condițiunile fundamentale — mai bine zis fructul mult așteptat al personalității este demnitatea. Și această lipsă de demnitate se traduce prin aceea că, pentru anumite interese personale sau de partid, am tolerat toate condițiunile de viață cari au dus la degradarea poporului suveran în stat și au creat condițiuni optime de dezvoltare și de supremație a elementelor străine. Partidele cari, în adevăr, au confrățit cu poporul nostru nu și-au potrivit mijloacele pentru atingerea scopului urmărit și, fără simțul realităților, au bătut, decenii lungi, apă în piuă, fără a fi putut realiza vre-o înjghebare economică. Mitropolitul Andrei Șaguna a înțeles altfel în Ardeal și, ca atare, și-a potrivit mijloacele de luptă, prin insituții culturale și religioare, ca și prin așezăminte bancare. Dar în el clocotea o altă psihologie ce se cerea imperios tradusă în faptă, dârz și încontinuu, o psihologie sud-balcanică.

Demnitatea, individuală sau națională, este una din manifestările cele mai de preț ale personalității. Uitați-vă, la o gară mare, în așteptarea unui tren. Grupuri de țărani stau trântiți pe lespezile de pe perioane sau pe scândurile murdare din sălile de așteptare și ronțăie resturi de mămăligă veche ca să-și îmblânzească foamea — ei, creatori de valori economice, — ei, producători de toate. Alături, la mese albe ca zăpada și încărcate cu flori exotice, hălăduiesc, cu fripturi rare și vinuri scumpe, tocmai aceia cari n'au produs un bob de grâu, cari n'au creat nimic cu mâna lor, cari n'au scris un vers, cari n'au propagat o credință de pe tribună sau de pe catedră, cari n'au dat niciodată piept cu dușmanul, ci au știut doară să trăiască din specularea tuturor slăbiciunilor și viciilor unei clase fără afinități sufletești cu țara. Trenul se pune în mișcare. Ei — acești străini, adică Evreii — călătoresc, impertinenți, în papuci de marochin și în pijamale de lux, pe paturi moi sau pe canapele de pluș — în trenurile de lux; iar la coada garniturilor, în vagoane murdare și întunecate, ca niște vite duse la înjunghiere,

1) În școală, ca atare, se va asupra personalitatea oricui — elev sau profesor — sub o avalanșă funerară de regulamente, metode și poveri programatice, cari vor sfârși prin a o ucide în fașă. Nu se va îngădui nici o ieșire din comun, ci vom face școală abstractă și copiată, fără apel la personalitatea elevului și nici la inițiativa lui. În școlile practice, ca și în cele teoretice, se va proceda la fel. Toate greutatețile se vor lăsa pe seama unei singure funcțiuni — a memoriei. Manualele vor fi pline de basme, de elegii și doine plângărețe; dar nu se va proslăvi personalitatea cuceritorilor, în domeniul științelor, al geografiei și etnografiei și al aceluia cari au cucerit — prin știință și comerț, prin industrie și artă — o pozițiune frumoasă pentru țara lor și pentru progresul umanității.

călătorească aceia cari fac din țara noastră o țară bogată și aceia cari, cu sângele și membrele lor, i-au asigurat hotarele.

Numai lipsa aceasta de demnitate națională ne-a dus la depersonalizarea Românului, la degradarea lui din pozițiunile ce i se cuve-nea ¹⁾. Umilința ca și neputința au ajuns virtuți naționale și ele au fost propovăduite de pe amvon și de pe catedră, strivindu-se personalitatea elevului și a binecredinciosului și se oglindeau în alcătuirea bugetului sub care sta, strivită, viața slujbașului. Au fost predicate peste tot de toți factorii chemați să întărească ființa națiunii și s'a lăudat cuminența, marea cuminenție a poporului nostru.

Încă două însușiri negative ale sufletului românesc sunt : risipa timpului și risipa rodului muncii noastre. Pe câtă vreme, economia acestor două bunuri constituie o însușire din cele mai de preț a unei voințe energice, este stâlpul clasei burgheze pe care se sprijină ființa statului și a națiunii.

Economia cu puterile ei miraculoase este rezultatul unei lungi evoluții și al unor grele efortări și renunțări la bucurii trecătoare și este, totodată, un instrument prețios pentru viitoare câștiguri, ea fiind temelia independenței spirituale și economice, păstrătoare și creatoare de alte bunuri sufletești și materiale. Fără economia psihologică, sufletul nostru va fi veșnic o tabula rasa, va trăi în un veșnic prezent. Prin economie, ne înfrățim cu prevederea — una din superioritățile omului față de animal. Fără economisire de bunuri materiale, vom trăi de azi pe mâine, robi ai atârării spirituale, politice și economice a străinului.

Noi, din misterul de a cruța rodul muncii noastre, va trebui să creăm o știință, o artă, o economie românească, o doctrină politică austeră, sprijinită de legi draconice, ca, astfel, să câștigăm ceva din multul ce am pierdut. Ziua economiei, ca și aceea a cărții, a mamei, a laptelui, a copilului și alte de astea rămân toate vorbe și vorbe goale, rămân simboluri fără conținut, îndeletniciri fastuoase de cari vor râde generațiile viitoare. Fiindcă suntem un popor care ne lăudăm cu două fapte : că cumpărăm foarte scump, adică risipim și că nu dăm cea mai slabă prețuire timpului. Alte popoare din „Timpul costă bani” și-au făcut o evanghelie.

Această risipă a timpului și bunurilor am învățat-o nu numai din contactul cu lumea apuseană. Domniile fanariote și războaiele rusești și austriace purtate pe pământul nostru, precum și mai târziu Francezii rămași în urma războaielor napoleoniene au importat moravuri și apucături și un nou fel de a ne îmbrăca și gândi. S'a produs, în felul

1) Numai această lipsă de demnitate ne face să menținem instituția Oltenilor cu prăvălia în spinare, desculți și în zdrențe, ceace degenerază o rasă vigoasă. Și în București sunt peste 9000 tineri cari trăiesc în condițiuni degradante.

acesta, o revoluțiune profundă în toate manifestările vieții sociale și de stat. Importul de manufacturi apusene a izgonit viața patriarhală de până acum. Și s'au importat, cum zice un cronicar contimporan — generalul francez Langeron, pe la 1824 — toate vechiturile din prăvăliile dela Paris și Viena, plătite foarte scump la Iași, mobile și calești, și trăsuri elegante austriace cu mari cheltuieli. Doamnele au început să-și strice viața de familie, să se îmbrace luxos, să învețe limbi și dansuri străine. S'a produs, cum zice I. Veverca, o adevărată destrămare a vechilor forme de viață. Boierii au început să-și întindă latifundiile. Din 1713 sate câte erau în Moldova către sfârșitul sec. XVIII, 927 erau boierești, 215 mânăstirești, 25 domnești și de-abia 595 sate de țărani liberi. Boierii, atrași de viața de lux a capitalei, își părăseau conacurile și a început, astfel, viața de absentism și de arendare a pământurilor. Evreii și străinii au alergat îndată bucuroși să-i suplinească. S'a impus țăranului o muncă și mai grea, pe cât creșteau cerințele boierului, iar zilele de boieresc și de clacă creșteau neconținut. ¹⁾ De altfel, boierii și cucoanele uimeau Apusul cu îmbrăcămintea lor elegantă și prețioasă, ca și prin risipa ce o făceau cu o deosebită fală, precum stârneau admirația și țarului Alexandru I și curții imperiale — aceasta pela începutul sec. XIX ²⁾. Cu timpul, țăranul boierului a devenit rob al străinului și Evreului. Am vorbit și în altă parte de ravagiile suferite de boierime și de țăranime odată cu introducerea formei capitaliste a vieții, când moșiile și munții se vindeau pe o butcă vieneză sau pe o haină luxoasă, iar munca țăranului gema sub regimul învoielilor agricole.

În felul acesta, s'a ajuns ca Românul, din orice clasă ar face parte, să nu cunoască binefacerile economiei și nici câștigurile prevederii. De aceea, atunci când el are, va risipi cu largheța unui maharajah, iar atunci când nu are, va răbda ca ursul în bârlog sosirea unor timpuri mai bune. Ca boier, va scăpăta, iar ca slujbaș sau muncitor, va cheltui salariul într'o săptămână sau îl va lua ca acout cu luni înainte. Speranța — atâta i-a mai rămas — îi va fi cel mai bun prieten și aliat. Mese întinse, praznice scumpe, fără rost și fără sfârșit, acestea constituie delectarea lui de căpetenie. Pentru a lua parte la asemenea praznice, Românul nu va cruța nici bani, nici timp, nici odihnă și nici sănătatea lui și a vitelor lui. Merge cale de poște întregi ca să ia parte la praznice, la baluri, la delectări inutile. Zilele de alegeri sau de manifestări politice erau, pentru Român, adevărate bucurii,

1) I. Veverca — Procesul destrămării vechilor forme, în Encicl. Rom. vol. III, 237 urm. și Doc. priv. la istoria Românilor, vol. I (1763—1844), Sup. I, vol. III (1709—1812). 2) Vezi Gh. Stanciu—Agonisia la Români, p. 20—21 și izvoarele citate.

praznice aşteptate cu bucuria copilului care aşteaptă o pereche de ghețe sau de haine noi de sfintele sărbători.

Supus nesiguranței ce o dictează intemperțiile și la un câștig problematic, țăranul român, ca și boierul, ar fi trebuit — indiferent de calitatea pământului — să fie econom, ba zgârcit, cu rodul muncii lui. El trăește, ca atare, de azi pe mâine. Și se întemeiază pe prejudecata că Dumnezeu are grijă de el, că pământul este destul de darnic ca să-i satisfacă cel mai redus standard de viață. La toată această risipă, îl îndeamnă și cultul fastului — el ține să trăiască, în virtutea imitației, ca și cei mari și bogați, cari, câștigând totul fără trudă, îl risipesc fără grijă și cruțare. Risipește, de aceea, totul, cu bucuria unui copil. Schimbă produse scumpe pe lucruri de nimica, vătămătoare sau inutile — păstramă și pește sărat, rochii de mătase și șoșoni strălucitori, băuturi scumpe și otrăvitoare sau își vinde pământul scump și puținul avut ca să învețe pe copil carte, cu care nu va avea ce face. De aceea, ține prea puțin la conservarea lui individuală și a familiei. Din vremuri imemorabile, n'a înaintat, sub acest raport, cu un pas măcar. S'ar crede că Dacii trăiau în condițiuni igienice și sociale mai bune ca țăranul de astăzi. Standardul de viață îi este redus la minimum cu puțință, de aceea nu reacționează față de nici o stare de lucruri.

Această risipă sau pasiune a risipei este redată în dictoanele cunoscute: „Ce am avut și ce am pierdut?” sau „Unde s'a dus mîia, ducă-se și suta!” Sau este redată plastic de haiducul oltean când cântă: „Cinci câștig, șapte mănânc, ce-mi rămâne la chimir.” Ca să preîntâmpine nevoi urgente, țăranul, ca și orășanul, se împrumută pentru a consuma în condiții cât de grele și oneroase, dela orișicine și mai ales dela Evreu. Tragedia acestor împrumuturi se oglindește în suferințele îndurate dealungul veacurilor, în crahurile financiare și în distrugerea clasei boierești. Ceeace se practică de individ se practică cu aceiași ușurință și pe plan politic — guvernele noastre s'au împrumutat pentru a se consuma în orice condițiuni. Risipitor cu bunurile cele mai prețioase, Românul n'a apreciat îndeajuns nici ajutoarele venite din partea statului și, de aceea, a vândut, pe prețuri de răs și pe lucruri inutile, toate aceste ajutoare în natură — păsări și animale de rasă, pomi fructiferi sau semințe selecționate de tot felul — cum scria odată publicistul Vion.

Datorită faptului că a cucerit — fără sforțări și fără jertfe — bunurile spirituale și câștigurile democratice, Românul — atunci când a fost dezbrăcat de ele — nu le-a dŭs lipsa și nici dorul și nici nu va lupta pentru recăștigarea lor. Alte popoare, cari le-au câștigat cu asprime, nu vor îngădui așa ceva și le vor apăra cu aceiași asprime.

Reclamarea pasivă necesită puține eforturi sau nici una, pe când lupta dâră și îndelungă nu e cunoscută nouă.

Timpul pentru Român, este, pare-se, un dușman tot așa de nesuferit ca și banul, ca și bogăția lui. De aceea, el îl va risipi fără cruțare și fără nici o părere de rău. „Anumite date consacrate prin vechi tradiții — scrie filosoful R.-Motru — îi vor marca timpul de muncă și nu își va îngădui nici o schimbare în această regularitate ce i-au trasat-o strămoșii, cari... au știut mai bine ca el. Se va apuca, deci, de munca câmpului, dar numai atunci când va spune tradiția — ceasul lui deșteptător — și nu la anumite date prielnice ce i le oferă timpul de față.” Ca și Slavul și Turcul, el știe să aștepte, să aștepte mereu, cu o impresionantă resemnare pasivă, zile mai prielnice, vremuri mai bune. Iar pentru ca să nu scape anumite întruniri publice își neglijează câmp și vite și familie, nesocotind, astfel, interese superioare ale existenței sale. Filosoful R.-Motru spune: „Timpul este pentru Român orișice, numai monedă nu. La târg stă și se tocmește ceasuri întregi pentru un lucru de nimic. Tot așa la petrecere pierde zile și nopți întregi.” Și mai departe: „Românul nu muncește metodic, ci în salturi, are lungi perioade de odihnă, iar la nevoie dă pe brânci și face muncă de sclav.”

Nu există popor mai risipitor — după câte am văzut — de valori economice. Dar, cu aceeași necruțare, risipește și timpul, acest element fugitiv și înseizabil, în mod concret, dar creator de bogății materiale și de valori spirituale. Și, după cum știe să-l risipească și să-l biciuiască ca să treacă mai repede, tot, cu aceeași artă, știe să-l aștepte. Și îl așteaptă cu o răbdare puțin cunoscută altor popoare. Răbdarea la Români este una din virtuțile naționale.

Acestea fiind zise, să ne rezumăm cât mai scurt.

1) Iată cum Alfred Fouillée, în a sa „Exquisse psychologique des peuples européens” caracterizează sufletul slav: sensibilitate impresionabilă și expansivă; mobilitate nervoasă, inegalitate și neconstanță; fond melancolic datorit tristului climat și îndelungilor nenorociri; puțină grijă de ziua de mâine — fatalism și resemnare; lăncezeală, leuvenire și lipsă de prevedere; alături de toate acestea, adevăratul slav păstrează un fond de bun humor; inteligență vie, pripită și simplistă; logică rectilină, radicală și care tinde la absolut; o mare ușurință de asimilare și de imitație; mlădiere și flexibilitate, maleabilitate și ductilitate care îi permite toate formele fără a schimba fondul; etc. Instinctele sociale foarte dezvoltate — ospitalier, primitiv, sociabil; în familie, multime de diminutive; — socialiști și individualiști — iubind egalitatea în libertate și în servitute; sentimental prohibitiv mediocru; entuziasmul naște brusc, dintr-un nimica, tot așa cum un nimica îl abate; oboșește repede nu din slăbiciune, ci din plictiseală; caritatea și bunătatea îi sunt calități de temelie; îmbrățișează cu bucurie zilele de sărbători, noțiunea timp n'are preț, nici sens pentru el, repetă mereu: numai decăt, dar nu se grăbește niciodată, Cu răbdarea și resemnarea la voia lui Dumnezeu și cu liniștea interioară, ei au măreția de suflet în încercări, dar și stăpânirea de sine în momentele grave ale vieții. Voința îi este mai puțin energică, mai impulsivă și mai puțin stăpână pe sine; eforturile viguroase, dar momentane și inegală, iar munca susținută și de lungă durată nu îi este simpatice; etc.

Poporul nostru este un popor profund religios, cu aplicații spre misticism; naiv și în permanență credul; foarte emotiv și impresionabil față de soarta oricărui străin; cu tendință nestăpânită și nejustificată de supraevaluare a acestuia și de subestimare a sa; crezându-se apt de a governa statul, cu dispreț pentru orice îndeletnicire practică, pentru avutul și timpul său; sclav al formelor și frazelor goale; incapabil de a înțelege forța miraculoasă a asocierii; structură reactivă foarte slabă; totuși, un temperament foarte optimist, etc.

Henri Ford, aflând din gura unui Român de puterea de reacțiune a poporului nostru și că avem 1 Evreu la 7 Români, el, cunoscător profund al psihologiei poporului evreu, i-a argumentat, răspicat, că nu avem 1 Evreu la 7 autochtoni, ci că avem 7 Evrei la 1 Român¹⁾.

Stăpâni pe toate aceste elemente ale psihologiei poporului nostru, să analizăm câteva laturi ale poporului evreu, care, în lupta sa dârză, reușind oarecum să ne altereze pe plan fundamental personalitatea etică și etnică, n'a putut să iasă decât biruitor.

Evreul, cu Talmudul în mână, ne-a biruit!

b) Psihologia și etica poporului evreu.

Dela capul locului, trebuie să ne fixăm elementele constitutive ale noțiunii de popor evreu, ceace se confundă cu însăși noțiunea de religie evreiască, de psihologie și etică a poporului evreu. Aceste elemente cu caracter de fatalitate sunt: starea nomadă, înrudirile cu alte popoare, mentalitatea sau concepțiunea lor despre lume și viață, părerile despre sine ca popor și idealurile ce le urmăresc și, în sfârșit, religia evreiască desemnând acelaș lucru cu noțiunea de popor evreu, depozitarea tuturor acestor elemente cari, la rândul lor, o constituiesc și îi dau viață.

Nomadismul acestui popor decând a apărut pe orizontul istoriei lumii este unul din caracterele lui fundamentale — nomazi până la întemeierea statului iudeu, nomazi, mare parte, în timpul cât acesta dăinuște și, de atunci, mereu nomazi, veșnic biciuiți și alungați de peste tot — stare semi-barbară pe care W. Sombart o numește una din fatalitățile poporului lui Israel.

Purtându-și această fatalitate mereu și peste tot, ei au dus cu ei o a doua fatalitate — cultul banului care le-a fost însăși natura ființei lor, însăși rațiunea lor de a exista, toate actele fiindu-le dictate numai de această concepție materialistă asupra vieții: banul și stăpânirea lumii prin el le-a fost idealul suprem. Părerea lor despre ei

1) Rev. „Valahul” din Iulie—August, 1937.

înșiși se rezumă în aceste cuvinte : Poporul lui Israel a fost ales de Iehovah să săvârșească o singură stăpânire a lumii prin Israel.

Un alt element constitutiv al rasei evrești îl formează înruderile cu popoare de origină mongolă-khazară. N. Iorga a spus-o, întotdeauna, răspicat : „Eu nu cred în semitismul celor mai mulți Evrei cari derivă din Cazarii mongoli trecuți la religia evreiască.” Și, ca să ne lămurim asupra acestor Evrei, ne vom servi de datele ce ni le servește Enciclopedia rusească și aceea a Islamului. După cea dintâiu, Evreii Khazari, astăzi Evrei munteni sau Dagli Ciufût, erau, cu câteva veacuri în urmă, foarte numeroși, iar în multe părți din Daghestan, unde nu mai există actualmente, se găsesc urme de ruine. Arabii, cucerind, în jumătatea sec. VIII, Daghestanul, au găsit Evrei în număr important — aduși de regii asirieni — și este tot temeiul să se creadă, că, dela acești Evrei caucazieni, a pornit propaganda printre Khazarii Caucazului de nord, ceea ce a dus la îmbrățișarea legii iudaice de Khazarii Khagani ¹⁾. După Enciclopedia Islamului, raporturile regatului Khazar și Bizanț ar fi fost turburate prin persecuțiunile contra Jidcivilor întreprinse de împărat între 919—944 ; alții menționează ospitalitatea de care s’au bucurat în regatul Khazarilor Evreii expulzați din Bizanț, în așa măsură încât și vice regele Khagan și prințul Samandar din Daghestan, înruđit cu cel dintâiu și demnitarii adoptaseră această religie ²⁾. Dacă ne referim la Evreii din Rusia de sud, din Galiția și Moldova, vom vedea, că, pe lângă celelalte caracteristici ale Ovreilor apuseni, aceștia, prezintă trăsături mongole — ca ochii mici, nasul cârn, pometele obrazilor ieșite, ceea ce ne duce la încheierea că Ovreii aceștia au sânge turanic care ar proveni dela acel trib al Khazarilor convertit la iudaism. Și adevărul este că la Ovreii din Rusia

1) Ce erau acești Khazari? Găsim în „Grand Dictionnaire Larousse”, tom. 9, cele de mai jos : Khazarii erau un popor de origină, controversată, tchoude (ciudă), sau scitică și locuiau, din vremuri foarte îndepărtate, ținutul dela nordul Mării Caspice. Scriitorii bizantini îi socoteau ca Turci orientali. Deveniți puternici, au făcut mai multe incursiuni în țările vecine, mai ales în Persia. Ca să scape de aceste năvăliri regele Kobad al Perșilor a închis trecătorile Dughestanului, după cari sunt încă urme rămase la Derbent. Profitând, totuși, de atacurile Turcilor și ale împăratului din Orient, Khazarii au năvălit, sub succesorii lui Kobad, trecând totul prin sânge și foc.

La căderea Sasanizilor, au devenit stăpâni pe o parte din Armenia. Arabii, sub Ibrahim Ibn Goiat, au obținut asupra lor o victorie strălucită. Dar o frântură a Khazarilor supusese o parte din Crimeea — Daros sau Doros devenind reședință. Unul din șefi se căsătorii cu o prințesă, fiica lui Justinian II și una din prințelele Khazare cu Constantin Copronim. Aceasta se făcu creștină și luă numele de Irena.

În acest interval, Khaganul Khazarilor își alese drept capitală Balanjar sau Atel, pe Volga. Puterea lui a început să scadă odată cu întemeierea imperiului Rusiei. În 948 le-a fost luată fortăreața Sarkel și, la începutul sec. XI, au pierdut Crimeea. De atunci, numele lor ca stat aparte a dispărut din istoria lumii.

Vezi Vol. XI, p. 464. Astăzi încă, trăiesc în aulah și în câteva orașele din Daghestan, Tersk, Kuban și guberniile Baghimscaia și Ecaterinod r. 2) Enciclopédie de l’Islam, 1929, p. 991, v. II.

apare foarte des conformația capului cu caracteristici turanice¹⁾. Dar chiar Ovreii veniți pe alte căi — din Spania și Apus — nici aceștia nu sunt semiți curați. Impotriva opiniei lui Diodor, Englezul Chamberlain îi găsește o amestecătură de semiți cu Asirieni, cari par a fi strămoșii Armenilor — de unde o mare mobilitate a spiritului și temperamentului de nomad ca la Arabi și un spirit mercantil și insinuant ca la Armeni¹⁾. Așa că, nici cei veniți pe căile sud-est și n-vest, nici cei strecurați pe căile n-est și est, nu pot pretinde a avea origină curat semită, în realitate, ei fiind asirieno-semiți și ebreo-turanici sau kharazaro-mongoli.

Oricare ar fi origina lor și ori de unde ar veni, toți Evreii sunt un produs al religiei lor, precum religia a fost un produs al unui exclusivism feroce. Prin aceste credințe, ei se deosebesc de toate celelalte popoare și au căpătat caracteristici ce le poartă dealungul secolelor, în peregrinarea lor fără sfârșit. Și, totuși, ei n'au spiritul religios, ei sunt insensibili la acea atitudine de înaltă comunicare cu ce este divin și mai înalt. Iar dacă dau ascultare preceptelor religioase, aceasta o fac ca să aibă în ele un îndemn și un sprijin și, mai cu deosebire, o justificare morală. Rotschild, care, cu o singură lovitură la bursă distrugea fericirea unei lumi întregi, găsea, seara, în cetirea cărților sfinte, o înaltă reculegere.²⁾ Instrucție și cult divin însemnează unul și acelaș lucru la Evrei — ignoranța este socotită păcat de moarte, de unde derivă tot disprețul pentru profesiunile cari reclamă sforțări fizice și nu aptitudini intelectuale³⁾.

Religia evreiască este o doctrină aspră, crudă, utilitaristă și mai ales sectară, diametral opusă religiei iubirii, o doctrină a răzbunării, produs implacabil al unei asociații de rabini și scriitori cari s'au străduit să construiască, prin ea, un suflet ce se adoră pe sine și disprețuște de moarte pe celelalte popoare. Și, pe câtă vreme această religie exclude dela locașurile ei, zise sfinte, copilul și femeea, adică tocmai acele ființe chemate să îndulcească raporturile între oameni, doctrina creștină își deschide inima și înțelegerea ca și porțile bisericii oricui, întregului univers, ea fiind propovăduită în locașuri luminoase și primitoare, în casa omului sau în aer liber, pe uscat ca și pe mare, în toate limbile, iar nimenea — față de ea, în sfera și cuprinsul ei — nu este străin, barbar sau dușman, ci toți sunt îmbrățișați cu o nemărginită iubire și într'o limbă înțeleasă de toate ființele, iar adevărurile ca și regulele morale au o valoare universală. Blandește și iubire stă scris pe frontispiciul bisericii — „Iubește pe aproapele tău, ca pe tine însu-ți !” —

1) J. D. Protopopescu, o. c. 45. 2) W. Sombart, op. cit. 271 și 280. 3) Ibid. 340-41.

și se aude prin glasul preotului, al clopotelor și al cântecului care a dat capodopere muzicale. Ură și lăcomie se desprinde din blestemele ce ies din gura rabinilor și a cantorilor, în sinagogă sau havră, asemănătoare unui cuib de conspirație împotriva ordinii universale! Și, de aci, derivă un exclusivism sălbatec — ea fiind singura religie care nu umblă după proseliți — după cum și o bandă de gangsteri se închide în ea însăși.

Religia mosaică este o religie de forme geometrice asupra căreia Moise a calculat rece și cu multă migală, sau, cum ar zice W. Sombart, a fost creațiunea unui Sofer — a unui erudit, edificată după un plan prestabilit, ca soluția rece și calculată a unei probleme diplomatice. ¹⁾ Acelaș cugetător găsește că raționalismul sau intelectualismul care îi formează structura axială nu cunoaște misterul și este inamic a tot ce este artă, creațiune, muncă de imagini, bucurie sensibilă și găsește la baza religiei evrești aceleași idei directe care caracterizează capitalismul — și una și altul însuflețite de acelaș spirit. Dar ceea ce înrudește încă mai mult religia iudaică de capitalism este reglementarea contractuală, propriu zis, reglementarea comercială a raporturilor între Iehovah și Israel ²⁾.

Din acest contract, Iehovah a ieșit — mereu, pare-se — sau umilit și înșelat, sau pocăit și ponegriit. Iar Iehovah apare ca un zeu crud, răzbunător cu legea talionului în mână, odios, imoral, mincinos, trivial, nedrept, naiv, contractant care nu-și respectă semnătura, îndemnător la adulter și complice la hoție — el îi va ajuta la ieșirea din Egipt, pe care l-a lovit cu zece plăgi, ca să fure vasele de argint și de aur și hainele localnicilor, etc. Cărțile lor sfinte sunt un cod civil și penal, un manual administrativ, un drept constituțional și un tratat de economie politică evreiască —. In acestea, găsești lista de prețuri pentru faptele bune, prețul biletului de intrare în imperiul lui Iehovah — de unde, origina indulgențelor — pomenile și caritățile săvârșite sunt socotite în taleri; ele mai cuprind și sfaturi despre modul de a strânge averi, reguli de trafic cu camătă față de Evrei și față de goi, reconfortare după lupta istovitoare de peste zi și justificare integrală a tuturor fărădelegilor.

Cărțile sfinte ale Evreilor sunt: Biblia, Mișna — interpretarea acesteia, Talmudul ³⁾ care modifică și interpretează învățămintele celei dintâiu și Sulhan Aruch — codificarea Talmudului, operă a rabinului

1) și 2) Ibid., 269—272. 3) Talmudul este un complex de legi privitoare la organizarea administrativă, juridică, politică, religioasă, social-conjugală, de igienă, etc. Alcătuit prin sec. II d. C. de 70 rabini în Tiberiada din Palestina, are ca temeiul Pentateucul sau Thora cuprinzând cele cinci cărți ale lui Moise: Genesa, Exodul, Leviticul, Numerele și Deuteronomul.

talmudist sfântul Iosif Carò. Cunoaşterea celor 100 legi cuprinse în această carte se datoreşte Evreilor creştinaţi. Nu numai atât. Fiecare rabin sau sofer-învăţat îşi are interpretarea proprie a acestor coduri şi emite reguli de purtare, toate având ca scop final distrugerea ordinii creştine de astăzi şi asigurarea în lume a dominaţiei iudaice, prin conspiraţie şi puterea banului¹⁾. După B. P. Hăşdeu, Talmudul²⁾ este o voluminoasă colecţie de legi rabinice. În el, se comentează cuvintele lui Moise. Dacă rabinul este mândru sau beţiv sau afemeiat, va recomanda ca virtuţi — voinţe ale lui Moise : mâncarea sau vinul sau femeea. Toţi rabinii sunt egali în putere, iar Talmudul nu se contradice nicio dată. Ovreiul este dator, deci, a asculta pe fiecare rabin. Talmud nu însemnează nici Mişna sau Ghemara, nici Talmudul nu e mic sau mare, ci Talmud însemnează tot ce a lucrat, în decurs de 18 secole şi tot ce vor lucra în veacurile viitoare, toţi Rabinii. Dacă M ise a fost legislatorul unui stat, fiecare rabin este un mijlocitor între Moise şi Evreii fără ţară. În rugăciunea de dimineaţă, trefue să se spună : „O, Doamne, dezlădăcinează, surpă, dărâmă şi nimeceşte pe toţi Neovreii !”

Din cuprinsul acestor cărţi sfinte şi din interpretările dealungul veacurilor, precum şi din Protocoalele Sionului, se desprind două mari puncte luminoase : a) că poporul evreu este poporul ales de Iehovah cu misiunea de a stăpâni lumea, dar b) că toate celelalte popoare trebuiesc distruse pentru ca stăpânirea lumii prin Iuda să se poată realiza.

Vom ilustra toate cele de mai sus cu câteva citaţiuni din Biblie şi din celelalte cărţi sfinte, precum şi din elucubraţiile gânditorilor evrei-soferim, din care reiese ura conspirativă ce urmăreşte dărâmarea ordinii sociale şi politice a lumii creştine.

Cetind anumite pasagii din Vechiul Testament, rămâi înmărmurit de indecenţele cuprinse într'însul. În ele, găsim origina a tot ce este promiscuitate în viaţa de familie din totdeauna a Evreilor.

1) În 1523, a apărut, la Veneţia, Talmudul așa numit palestinian, iar în 1524, Talmudul numit babilonic. (Din discursul lui V. Conta în Constituanta din 4 și 5 Sept. 1879). După rabinul Bedaride, Talmudul este un haos inform, un aglomerat de comentarii și opinii și o mulțime de rabini cari bat câmpii, dar pe ale cărei opinii trebuie să le urmeze iudaismul. (Din răspunsul deputatului Gh. Mărzescu către dr. rabin uet deman din Viena, în raportul comisiei parlamentare din 1879, p. 147). Talmudul a fost fiut secole de arândul secret. La noi, a fost tradus, în 1803, de hahamul renegat care s'a numit Neofit și a apărut sub numele de „Infruntarea Jidovilor” și s'a retipărit la Iași în 1872. În 1865, l-a tradus și B. P. Hăşdeu. Kahalul este organizarea politico-religioasă a Evreilor în cuprinsul unui stat creştin — un stat în stat — cu tribunalul special Bet — Din care judecă diferendele între Evrei și aplică sancţiuni, organizează specularea și acapararea — în sfârşit, toate loviturile împotriva statului creştin.

2) Talmudul ca profesiune de credinţă a poporului israel t 1866, Buc...

Sarah, nesimțindu-se în puteri să nască, a spus soțului Avram : „Iată, m'a închis Domnul ca să nu nasc. Intră dar la slujnica mea (Egipteanca Agar), poate vei doborânda copii dela ea.” Și a ascultat Avram vorba Sarei. Și, astfel, Sarah a născut pe Ismail. Avram avea atunci 86 ani.

Alta. Lavan, însurat cu soră-sa Rebeca, avea un fecior Iacob și două fete : Lia cu ochii bolnavi și Rachila, frumoasă la chip și mândră la față foarte. Iacob a iubit pe Rachila și a servit șapte ani la Lavan ca să o ia de nevastă. Și Lavan a băgat pe Lia înăuntru la Iacob și pe slujnica Zelfa. Iacob a slujit încă 7 ani și a luat pe Rachila cu slujnica Valla. Și una și alta, văzându-se din când în când sterpe, își dădeau lui Iacob pe slujnica respectivă. Și astfel, Iacob a avut 10 feciori : 5 cu sora Lia, 1 cu sora Rachila, 2 cu Zelfa și 2 cu Valla — Așa stă scris în „Facerea” cap. 16 și cap. 9.

În cap. 19 al „Facerii” — prima carte a lui Moise — stă scris un poem tot așa de plastic și caracteristic. „Și a zis cea mai în vârstă către cea mai tânără : Tatăl nostru (Loth) este bătrân și nimenea nu este pre pământ care să intre la noi, după cum este obiceiul a tot pământul. Vino dar să adăpăm pe tatăl nostru cu vin și să dormim cu dânsul și să ridicăm din tatăl nostru sămânță.” Și au adăpat pe tatăl lor cu vin în două nopți de arândul. Dar tatăl lor n'a știut când a dormit cu ele și când s'a sculat. Și au zămislit amândouă fetele din tatăl lor. Și așa a devenit tatăl Moavitenilor și al Amavitenilor.

În cap. 16 din „Facerea”, în „Tăierea împrejur”, stă scris : Iehovah vorbea mereu cu Avram. Odată i-a zis : „Eu sunt și iată care-i legământul meu cu tine : vei fi tată a o mulțime de popoare”... „toți cei de parte bărbătească ai voștri să se taie împrejur, tot pruncul de parte bărbătească născut la voi în casă sau cumpărat cu bani dela alt neam care nu-i de seminția voastră să se taie împrejur în ziua opta.” Și Avram s'a tăiat la 99 ani și a făcut la fel cu toți din casa lui.

Am dat câteva ilustrații de principiile morale cari stau la fundamentul familiei evrești, principii cari au hrănit înțelepciunea filosofilor, rabinilor și soferimilor dealungul secolelor, precum ne vedem și totala lipsă a oricărei afinități între ceea ce Evreul înțelege prin familie și ciudatele moravuri ce i-au stat dintotdeauna la temelie.

Acum să spicuiem câteceva din Talmud și din toate comentariile acestuia, precum și din studiile ce le-au întreprins marii gânditori rabini și conducători ai comunităților și asociațiilor secrete evrești.

Iată, de pildă, cum Evreii își exaltă orgoliul național la așa grad că își vine să te întrebi dacă nu cumva te găsești într'o casă de sănătate unde pensionarii își etalează fiecare boala care i-a pus în cămașa de forță. Zenov reflectează așa : „De n'ar fi iudeu, n'ar fi nici bine-

cuvântare pe pământ, nici ploae, nici raze solare; din care cauză neamurile goilor nici n'ar putea să existe fără iudei. Lumea s'a creat numai pentru iudei." Altul, tot așa de orgolios: „Lumea s'a înființat ca un merit al Iudeilor; când li s'a dat Legea, au obținut perfecțiunea absolută de care sunt lipsite toate popoarele lumii.” (Parasa Gernisimdbar 106). Sau altul, pe aceeași gamă: „Dumnezeu a răslețit pe iudei peste toată lumea, numai de aceea ca să poată aduce noroc și binecuvântare neamurilor.” (Rabinul Samiga în Mikai 109 a.). Sau ca Abarbanel în Ad. Isaia V: „Numai Iudeii înseamnă ceva în lumea aceasta; ei sunt similari cu grâul, goii sunt pleava.” Sau ca Mein ben Salbai: „El — Domnul — este înrudit cu noi, în consecință, noi îi suntem rubedenii, pentru că, în psalmul 148, ne-a relevat că stăm aproape de dânsul și așa poate că suntem rubedenii cu îngerii.” Sau ca Simeon în Ialkut Simoni, 308 b: „Domnul judecă cu sinceră bucurie popoarele lumii, dar este întristat când e nevoit să pedepsească un singur israilitean”. Sau, în Mednas Tillim, 10: „Domnul va judeca noaptea popoarele lumii, fiindcă acestea dorm în păcatele lor; iar pe israiliteni îi va judeca ziua, pentru că dânșii studiază legile”.

Oarba trufie a rabinilor, orgoliul ridicol al gânditorilor evrei îi duce și la alte clasificări vecine cu demența. Când Nabucodonosor a oferit mâna fiicei sale lui Ben Sira, acesta i-a tăiat-o scurt: „Eu sunt fiu de om, nu de animal.” (Sira 86) Sau „Prerogativa iudelor față de celelalte popoare este aceea că între toate neamurile de pe pământ, abia dacă există vre-un bărbat binecuvântat, pe când iudeii cu toții sunt niște oameni deștepți.” (Seba Abraham în Zerov haman, 131 b.). Sau ca Scheftal Horviz: „Sufletul fiecărui iudeu, în parte, are valoare mai mare înaintea lui Dumnezeu decât sufletul unui întreg popor.” (Sefa tal.) Sau și mai înălțător, ca Abadath Lapkodes (Pasosa Cheleg chajucud V, II b): „Fiecare bărbat israelitean este fiu de rege, iar celelalte neamuri sunt sclave.” Sau ca Aberom (Matteh Aharom, 19): „Precum lumea n'ar putea să existe fără cele patru anotimpuri, tot așa n'ar ființa omenirea fără iudei.” Isaia Proorocul este și el exaltat de măreția neamului său când zice: „Lumea s'a plăsmuit numai pentru iudei; ei sunt fructul, celelalte neamuri ulcelușe goale.” (Seneluchoth habbenith, 145 a.). Simeon este și mai transcendent: „Dacă n'ar fi iudei, atunci nici binecuvântare n'ar fi în lume, nici stelele nu s'ar ivi, nici ploaia n'ar picura.” (Iahut Saului 47 a)! Ca și învățatul Menahem când zice: „Voi, fiii lui Israel, sunteți oameni, dar celalte popoare nu-s oameni, pentru că sufletele lor derivă dela spiritele demonice, iar al lui Israel dela spiritul sacru al lui Dumnezeu.”

Vom reda, pentru frumusețea stilului și logica atât de prețioasă, încă câteva perle stilistice pentru a căror șlefuire s'au străduit, vreme de

aproape două milenii, marii și înțelepții rabini și gânditori. Iată unul din ei : „Israelitenii sunt mai simpatici Domnului decât îngerii chiar”. (Cholin 91 b). și „Germenul străinilor derivă din regnul animal.” (Jebamoth 94 b.). Foarte elegant și științific se exprimă Rabinul Scheftel când scrie în Sefa tal : „Iudeilor li se cuvine numele de om, dar cei nelegiuiți, cum sunt creștinii idolatri, își trag originea dela spiritul spurcat și se numesc porci, iar soțiile lor vite încălțate.” Și îl complectează Abarbanel când opinează : „Poporul ales este demn de viața eternă ; celelelalte neamuri sunt analogia, identitatea măgarilor. Casele goilor sunt niște grajduri de vite.” (Benachoth 25 b.).

Creștinismul este asemănat mereu cu un animal — în specie, cu un câine. Talmudul, referindu-se la versetul 18 din cap. XII al Exodului, stabilește că sărbătorile sunt aranjate pentru Iudei, iar nu pentru neovrei, pentru câini (Megillah 7 b.) ca și Moses ben Nachmann care spune același lucru.

Dar n'am terminat cu insultele și cu ura gânditorilor evrei împotriva noastră. Porunca lui Iehova, înscrisă în versetele 12 și 13 din Biblie, din Paragraful „Invierea legământului”, sună astfel : „Să nu cumva să faci legământ cu locuitorii țării unde ai să intri, ca să nu fie o cursă pentru tine, dacă veți locui împreună ; dimpotrivă, să le dărâmați altarele și să le trântiți la pământ idolii.” Celebrul Maimonides — Vulturul Sinagogii cum este cunoscut — în ura lui nestăpânită, scrie : „Poruncit este cătră dătorii lui Israel și ereticii, cum este Iisus Nazarineanul și urmașii lui, trebuesc omorâți și zvârliți în vârtoarea osândeii veșnice.” (Tr. Gittin, 57).

Ura contra lui Iisus se vede la tot pasul în Talmud. Faimcsul Rabin Kimchi îl numește — apostat, schismatic, eretic. Este numit, cu orice prilej, fiul al teslarului, dar nu fiu al lui Dumnezeu, idol, semi-zeu, nebun, strigoiu, nelegiuit, fermecător, sau aliat cu diavolul, fiu al vișelului sau al adulterului, sau îl însoțește imprecăușinea : „Fie-i pe veci șters numele și amintirea din omenire !” Doctrina lui Iisus, este, după Talmud, o erezie, eretic este ucenicul său Iacob și eretică evanghelia lui, eretici toți creștinii, pentru că ei cred neclintit că Dumnezeuzeirea ar consta din corp și sânge. (Tr. Abada XVII, 1 ; Tr. Sabbath, 116 și Marw Marmaisch, 110, 3).

Am citat cam multe comentarii și porunci ale rabiniilor și înțelepților evrei ¹⁾, ca să ne dăm seama de ridicolul ce le îmbracă pe toate, de toată aceea logică stupidă tivită peste tot cu măgărie, de toată înfrățirea tuturor — cei mai mulți din ei cotați ca savanți și mari filosofi — în caraghiozități și gogomării, în naivități și platitudini

1) Vezi „Por. Vremii” din 1938 și alte ziare și lucrări.

de cugetare. Și din toate acestea, se desprinde—precum se vede—orgoliul nestăpânit al acestui neam de a se proclama poporul ales de Iehovah să stăpânească universul. Nu există un colțisor cât de neînsemnat din inimă pentru iubirea creștinilor, nu există un colț cât de modest în sinagoga lor pentru neevrei. Pretutindeni și dintotdeauna, îi însoțește ura cea mai barbară : „Pe cel mai bun dintre creștini ucide-l” — se spune în Talmud. Această carte sfântă interzice Ovreilor să aibă milă de un goi sau să-i scape viața : „Dacă cineva vede un goi, aproape să moară, să-l ucidă. Dacă un goi se găsește lângă un puț, să-l azvârle înăuntru ; iar dacă este o scară în puț, s'o tragă afară... și să astupe intrarea puțului cu o piatră, zicând : fac aceasta pentru ca vitele mele să nu cadă înăuntru. Dacă scapă un goi din groapa în care a căzut, mântuiește un idolatru”¹⁾.

Acestea toate le spun rabinii — comentatori ai Bibliei și ai Mișnei, cugetători, filosofi, conducători ai colectivităților evreești, din toate timpurile și din toate țările. Hahamii — acei măcelari chemați să prepare carnea cușer — sunt tot așa de nestăpâniți în ura lor împotriva creștinilor : „Trebue să ucizi pe cel mai bun dintre goimi” (Tob sebegoin harog)” sau „Trebue să smulgi inima goiului și să omori pe cel mai bun dintre creștini” sau „Cel ce varsă sângele unui goi aduce o jertfă lui Dumnezeu !” Rabbi Salman zice : „Celui mai blând dintre șerpi scoate-i ochii, iar pe cel mai bun dintre creștini ucide-l !” Ura contra bisericii creștine este exprimată prin acest blestem : „Spurcata spurcatelor, necurata necuratelor, să fii afurisită !” Înțelepții Sionului recomandă și poruncesc : „Jidovul comite o faptă creștinească atunci când în public insultă pe Mântuitorul Christos, prezentându-l ca un idol, fiu al vițelului și al adulterului.”

Toate aceste îndemnuri legate de răsplata lui Iehovah au dus la acele crime rituale — multe din ele poate imagineare, totuși, altele posibile prin veracitatea datelor ce le însoțesc — crime monstroase cari au dat naștere la procese senzaționale în care au fost angajate prestigiul justiției și însăși ființa celor două popoare. Istoria Evului mediu abundă de asemenea omoruri rituale. Intre 1071 și 1670 — se înregistrează vre-o cinci zeci de cazuri, atestate de istorici, demni de toată încrederea,²⁾ Hahamul Neofit, întors la creștinism, autorul „Praștiei” sau a cărții „Infruntarea jidovilor asupra legii și a obiceiurilor lor”, scrie acestea : „A ucide pe creștini și a le lua sângele este o taină a Ovreilor sau, mai bine zis, o rătăcire, care astăzi este cunoscută căci o au scris mulți”. Dar „să se știe că această taină nu este cunoscută

¹⁾ Dr. N. Paulescu — Spitalul, Coranul, Talmudul, Cahalul, Francmasoneria, București, 1913. ²⁾ Blestemul contra bisericii sună astfel în limba ebraică : „Sacăț te saține văsaef tāsavinichi hăirimi.” ³⁾ Dr. N. Paulescu, o. c.

de toți Jidovii, ci numai de Rabini sau Hahami, de cărturarii și fari-seii lor, ce se numesc de dânșii hasindem. Și această taină o păzesc ei cu mare scumpătate.” Și mai departe. Rabinii încredințează această taină „fiilor lor cu blesteme îngrozitoare, ca aceștia să nu o descopere nici proștilor dintre Ovrei, nici creștinilor, chiar dacă li s’ar întâmpla să sufere tot felul de munci. Astfel, de pildă, mărturisesc, în frica lui Dumnezeu, că atunci când tatăl meu mi-a pus pe cap cornul acela — ce se numește „tăfilis” — mi-a descoperit taina privitoare la sângele de creștin și m’a afurisit pe toate stihiiile cerului și ale pământului, ca să nu descoper secretul acesta, nici chiar fraților mei. Și când mă voiu căsători și voiu avea până la zece feciori, să nu îl fac cunoscut decât numai unuia singur, adică aceluia care va fi mai deștept, mai învățat și, în acelaș timp, capabil de a-l înțelege, iar la partea muierască nu trebuie niciodcum să-l descopăr.” Și îmi mai spuse: „Fiule, să nu te primească pământul, de vei dezvălui taina aceasta măcar de ți se va întâmpla să te faci și creștin”).

B.-Duică le numește toate acestea „nocturne labirinte ale stupidității religioase” și expresia acesteia este chassidismul — cea sectă descinsă din cele mai decăzute ghetto-uri galițiene, cari întrețin și propagă incultura și cel mai degradant misticism și cabalism, ceea ce îndepărtează de o înțelegere cu poporul băștinaș. Dr. I. Barasch vorbește în acelaș sens și cu aceiași silă de chassidiștii din Moldova. Este foarte instructiv a se ceti operele acestor doi scriitori și acelea a lui K. Lippe — Die Gesetzsammlung des Judenspiegels, și a lui S. Schechter — Chassidimii, tradusă de dr. I. Nacht.

Și toată această concepție religioasă este opera rabinilor polonezi, despre cari scriitoarea evreică P. Berthold — Bertha Pappenheim spune că sunt niște inculți și șarlatani, toți dându-se ca „zadic” — făcători de minuni, ajutați de agenți cari le fac reclamă în tren, prin cărciume și la târguri. În anticamerele acestor rabini, sub poartă, oriunde, se povestesc istorii înfiorătoare despre negoțul de fete. Sunt împotriva culturii și, dacă se întemeiază vre-o școală, rabinul părăsește târgul pângărit. Și, totuși, înrăurirea lor e îngrozitoare — aceștia conduc neamul ales al lui Israel.

Pentru ca să dărâme cu ușurință biserica creștină, li se îngăduie și trecerea prin botez la creștinism. Aceasta o atestă și Graetz în Istoria Evreilor (v. II, p. 367). Kahalul din Constantinopol îngăduia, în 1490, rabinului Arleg să se boteze, dar să devină preoți și călugări, ca, astfel, să dărâme cu ușurință biserica. Și recomanda ca pe copii să-i facă avocați și să-i lase să se amestece în toate afacerile statului, ca, astfel, să încovoie pe creștini. Dar după cinci sute de ani, în 1924, Marranii au cerut prin petiție rabinului superior din Ierusalim ca să

fie din nou primiți în sânul comunității evrești ca unii cari n'au încetat de a mai fi evrei.¹⁾ Pe de altă parte, conversiunea altor neamuri la iudaism este neîngăduită. Afară de tribul Khazarilor-Mongoli trecuți la mosaism, nu se pomenește de conversiuni în masă sau individuale în favoarea lui Iehovah. Marii hahami s'ar fi opus la această conversiune în masă, dar faptul a avut loc în epoca întunecoasă când comunicațiile cu centrele spirituale evrești erau cu neputință²⁾. Numai astfel se explică și preferința lor de a trăi unii alături de alții, ghetto-ul este o creațiune a lor și nici decum, la origină, impus lor. Tot goim-ul este un animal în chip de om, de aceea, nu se admite intrarea în comunitatea evreiască, adică alături de îngeri și de făptura lui Dumnezeu, a animalelor cu chip de om și, iarăși, de aceea, nu există misionari mosaici, religia mosaică nu umblă după proseliți³⁾.

Căsătoria mixtă este, de asemenea, îngăduită tot din interese naționale. Căsătoria unui ovreiu cu o creștină este o crimă, dar o Ovreică se poate căsători cu un goim, numai dacă prin aceasta se trag foloase⁴⁾ lucru practicat de altfel din cele mai vechi timpuri la noi⁵⁾. Camăta față de Ovrei nu este îngăduită, dar este permisă față de goi și se îngăduie caracterul de distrugere. Specula de tot felul este singura meserie ce îi pasionează — comerț și zărfie sunt activități esențialmente parazitare și cari nu comportă nici un risc. Kahaľul recomandă ca Evreii să vândă marfa scump la goimi, dar cu ceva la sută mai eftin la Evrei. Karl Marx, Ovreiu, părintele comunismului de astăzi, scria: „Baza iudaismului este o pasiune practică și o mare poftă de câștig; cultul religios o impilare, adevăratul Dumnezeu li este banul.” Iar Spinoza, filosoful olandez, tot Evreu, spunea că acest popor este cangrena societăților de neam neevreu — astfel, încât exterminarea lor ar fi o binefacere pentru omenire. Insuși Bernard Lazare, istoricul antisemitismului, și el Evreu, stigmatiza materialismul sec. XIX ca secolul Evreilor. Iar Fourier, unul din părinții comunismului, considera pe Evrei ca o plagă a umanității, ca vrăjmași ai tuturor națiunilor.

Am spus mai sus că Evreii sunt un produs al religiei lor, precum această religie rigidă a fost produsul unui egoism feroce. Insuși Moise, întemeietorul acestei cumplite religii, din ură cumplită pentru Egipteni, îi îndemna să vadă în orice neevreu un dușman al lui Iehovah și el este acela care a încheiat cu Dumnezeu un contract în condițiuni foarte avantajoase — în schimbul adorațiunii către Iehovah, acesta asigurându-le stăpânirea bunurilor materiale și a lumii

1) G. Ciocan — „Răstignirea ortodoxiei”, în „Por. Vremii”. Vezi și revista evreiască „Judische Presszentrale” Nr. 303 din 1924 — Zurich. 2) J. Protopopescu, op. cit. p. 54. 3) Ibid., ibid. 4) Ibid., ibid. 5) Vezi perioadele anterioare din lucrarea de față.

acesteia. Talmudul li este constituția națională, religia li este o manifestare exterioară a naționalității — religie, Talmud și națiune sunt noțiuni identice. Religia evreiască nu poate fi separată de naționalismul evreesc, afară numai dacă o altă biblie ar putea fi făcută pe deaîntregul — scria Nahum Sokolow, delegat al națiunii lui la Paris. În Talmud, copiii găsesc nu numai o dogmă și o doctrină teologică, dar chiar o morală și o politică, o metodă de a gândi și o regulă de viață. Oricare au fost vicisitudinile și suferințele prin cari au străbătut, oricare a fost mediul în care au copilărit și crescut, Evreii rămân mozaici. În două mii de ani — scrie Hitler — Evreul n'a suferit nici o schimbare — sau prea puține — în structura sa intimă, în caracterul său. Ne aducem aminte de emoția produsă în opinia publică de cele scrise de un elev evreu Haim N. Hilarius Rodrigo din cl. VI a liceului „G. Lazăr” din capitală, eveniment care a făcut vâlvă, la vremea lui, și în Senatul țării. El scria, în scrisoarea adresată colegilor de clasă, printre altele : „Am devenit însă și fără suflet pentru voi și în odăile înguste ale ghetto-ului am studiat mai departe Biblia și Talmudul pe cari fiecare copil dela vârsta de 4 ani începe a le învăța pe de rost. Aceasta exersează creierul, îl face apt pentru gândiri înalte”.¹⁾ Așa scria elevul Haim Hilarius și el scria în numele întregii națiuni evreiești oploșită la noi și bucurându-se de toate bunătățile ce nici Iehovah cu care au contractat nu li le-a putut da până astăzi, în altă țară.

Evreii rămân, așa dară, în afara noțiunii de civilizație. Evreu și creștin sunt două noțiuni exclusive. Ei nu pot, cu nici un chip, oricare ar fi aparențele, să se adapteze vieții mediului în care trăesc. Biblia și Talmudul cari le învăță încă dela vârsta de patru ani le alterează orice predispoziție umană ar avea-o. Fiindcă Talmudul le recomandă furtul — însuși Moise în ajunul ieșirii din Egipt le-a recomandat la toți să fure vasele de argint și de aur și hainele Egiptenilor ; le recomandă ascunderea lucrurilor găsite, fraudă, cămătăria, jurământul fals, crima cea mai abominabilă, distrugerea bisericii și a celorlalte așezăminte sociale fără de cari nu poate ființa civilizație ; fiindcă acelaș Talmud le exalta orgoliul spunându-le mereu că sunt un neam ales și că toate celelalte neamuri sunt robi, nemernici și vite de muncă. Hans Kohn — filosof și teolog evreu — vorbind de sufletul evreu și de evoluția lui, spune acestea : „Dacă în acest imperiu — clădit din singura libertate interioară și fără bază exterioară — n'a încolțit nici o idee nouă, atunci nici o idee veche n'a fost părăsită”²⁾. Talmudul rămâne, prin urmare, codul unei bande de lași asasini, care

1) Din debaterile la Senat în ziua de 8 Martie, 1937. 2) Ideea politică a iudaismului, München, 1924.

lucrează numai la întunec și înarmează cu cele mai teribile arme poporul așezat în mijlocul țărilor civilizate.

Din această carte sfântă este eliminată caritatea și în frunte stă scrisă crima. Sf. Ioan le spunea Evreilor acestea : „Voi aveți pe Diavolul de tată și țineți să faceți poftele tatălui vostru. El, dela început, a fost omorător de oameni și cu adevărat nu sta laolaltă, pentru că nu este adevăr într'însul. Când spune minciuni, grăește dintru ale sale, căci este mincinos și părintele minciunii”¹⁾.

Ceeace îi face pe Evrei una din cauzele dezordinei economice a lumii este — spune Hă, deū — hidoasa cununie a trei calități negative : tendința de a câștiga fără muncă — de unde fraudă în toate și devine imposibilă orice concurență între neevrei și ei ; lipsa rușinei — aceea gingașă oglindă a simțului de demnitate și, în sfârșit, vrăjmășia contra tuturor popoarelor, prin acea formidabilă putere ce îi leagă pe toți, socotind țara unde locuiesc ca o simplă stațiune de călătorie, unde se opresc o zi două ca să despoaie pe inocenta gazdă.

În toată activitatea Evreilor rezidă fățarnicia — scrie blajinul nostru prozator I. Al. Br.-Voinești — nevoia lor imperioasă și permanentă de a ascunde adevărul, Conștient sau din instinct, ei consideră adevărul ca cel mai mare adversar. Fondul învățaturii evreești este dialectica, acea disciplină care face pe copiii capabili de cele mai miraculoase arguții și răstălmăciri — ceeace explică minunata lor aptitudine pentru negoț, pentru profesiunea de avocat, pentru presa politică....²⁾.

Imboldul care mână pe Evrei de veacuri, spunea odată Dostoiewski este cruzimea. Istoria, care nu știe să uite nimica, ne dă o mulțime de date scaldate în sânge și cari trebuiesc să ne pună pe gânduri. În Egipt, au însemnat o mare pacoste — urâți de zei și de oameni. Curând după așezarea lor, ei au robit poporul prin acaparare și camătă. La măsurile luate de Faraoni, ei provoacă răscoale și asasinară, într'o noapte, pe toți primii născuți ai Egiptenilor. Bohoris strânse oastea și îi izgoni, după ce avură grijă să fure toate lucrurile de preț ale localnicilor. În amintirea acestei nopți cumplite, ei serbează Peisach. În Persia, lucrurile avură loc aidoma. Marele ministru Haman sfătui pe regele Xerxes — Al as-verus să-i izgonească din țară. Dar Evreii dăruiră regelui pe frumoasa Esthera, care, prin influența ei irezistibilă, făcu pe rege să condamne la moarte pe Haman și să dea mână liberă Evreilor ca să nimicească pe partizanii marelui fost ministru. Și, în amintirea acestui masacru, Evreii serbează zilele de Purim — zilele destinelor, când unii altora își fac

¹⁾ Evanghelia lui Ioan, cap. 8 versete 42—44—47. ²⁾ Vezi articolele publicate în „Universul” și W. Sombart, o. c.

daruri și petrec în carnaval. În anul 66 d. Chr., Evreii se răscoală în Palestina și măcelăresc aproape un milion de Romani și Greci, fără a fi reușit să răscoale Grecia, Roma și Africa de nord. Tacitus scria despre aceasta: „Orientul vrea să se răscoale și Iuda vrea să stăpânească lumea.” În anul 70, Titus, după patru ani de războiu, îi astâmpără și le distruge Ierusalimul. În anul 116, dezlănțuiră altă revoluție în Africa de nord și Palestina, în Cipru și în Cirenaica. Numai în aceste două ținuturi, masacrarea 500.000 neuidei — bărbați, femei și copii. De data aceasta, împăratul Traian le potoli setea de sânge. În anul 134, revoluția este condusă de Bar Koscheba — Fiul Stelelor, pe care revoluționarul din 66 și 116, Akiba ben Iosef, îl proclamă Messia. Acesta puse stăpânire pe toată Asia Mică cu cele 950 orașe, unde asasină sute de mii de neuidei. Generalul Sever al lui Adrian îi potoli pentru totdeauna, omorând pe Koscheba și condamnând la moarte pe Akiba ben Iosef. 1) Neputând să-și atingă supremația lumii prin revoluții, au recurs la desfrânate, ca să dizolve astfel tăria statelor antice. Prin aceste amante, prin Kahaluri, magi și doctori cari mișunau pe lângă curțile vechilor imperii, toți acești șarlatani îndrăzneți își făceau loc până în cele mai înalte cercuri și, toți laolaltă, săpau la temelia marilor imperii, servind cahalurile lor. În urma acestora, urmau implacabil bancherii și cămătarii cari desăvârșeau opera tuturor celorlalți 2).

În zilele noastre, Rusia și Spania au cunoscut oribilele masacre antice și au pierdut — în sânge și în foc — tot ceea ce veacuri lungi au conlucrat ca să creeze.

Iată redate până acum câteva trăsături mari, fundamentale, din structura sufletească a acestui popor, care nu și-a legat destinaul de noi, ca patrie și, ca atare, nici de poporul nostru. De aceea, pentru Evreu, n'a existat dragoste de țară. El venea la noi ca să câștige și să submineze — țară, armată, școală, biserică, suflet, tot, tot. El venea ca să câștige și o părăsea ca să câștige mai mult în altă parte sau ca să digereze în liniște ceea ce a furat de la noi. Patrie n'a existat pentru el, sat natal n'a existat pentru el. Patria și satul natal i-a fost dușgheana, cărciuma, negoțul, matrapazlăcurile. Câmpii mănoase și largi orizonturi, munți cu codri frumoși și ape argintii, nostalgia țării unde s'a născut și datinele frumoase ale noastre, etc., dacă au făcut din Român o fire contemplativă și blajină, pe Evreu toate acestea nu l-au putut schimba și înduioșa. Fiindcă el n'a venit ca să contemple, ci să cucerească. El n'a venit să admire, ci să cântărească în tone și în aur sunător. El n'a venit să se înduioșeze, ci să câștige, să opri-

1) Vezi „Por. Vremii”, 1938. 2) Rev. Muncitorului — D. I. Cucu : Israel, dușmanul omenirii 1943.

firile contemplative, să îngenunche popoarele blajine și ospitaliere. De aceea, Evreul n'a putut da la noi măcar un singur vers care să exprime încântarea lui față de neasămuitele frumuseți ale naturii și ale omului și nici un ditiramb în slava marilor noștri înaintași. Veșnic robit banului, veșnic alungat din țară în țară, fără legături trănicioase cu nici una, însușiri de acestea gingașe nu s'au putut sălășlui în sufletul lui, vândut lui Mammona, robit vițelului de aur, supus orbește Talmudului.

N'a cunoscut nici un scrupul în nici un domeniu al vieții — imoralitate în afaceri, promiscuitate în familie, desfrânare în viața socială și politică a țărilor, bolșevisme, anarchisme, nihilisme, războaie, revoluții, etc., toate i-au fost deopotrivă de dragi și de prețioase. Totul a fost armă binevenită pentru a închea afaceri — munca ușoară și vicleană, înșelăciunea și delațiunea, soția și copila, religia și cultura, organizațiile masonice și împingerile la lupte fratricide, mituiri și răzvrătiri peste tot, presă imundă și științe oculte, literatură bolnavă și pornografică, speculare în zile grele a alimentelor și tuturor slăbiciunilor omenești, comploturi la sănătatea publică și conspirații la ordinea în stat, distrugerea izvoarelor de bogăție și a tuturor forțelor de rezistență ale națiunii ce le-a oferit ospitalitate, crime și sperjururi, calomnii și spionagii, etc. Mijlocitori în toate afacerile, fără nici o alegere — bani și conștiințe, carne vie și odoare sfinte, cruci, icoane și cărți religioase, steaguri naționale în cari nu cred, simboluri ce nu le-au creat și nu le aparțin — totul a format obiect de speculă. Nici un ideal moral în viață asemănător cu al altor popoare, ci unul pur iudaic, hrănit de un exclusivism feroce, desbrăcat de orice conținut moral, gol de orice criteriu de judecare și apreciere a faptelor sociale la lumina unui ideal moral universal valabil, etc. Totul este rezervat de Iehovah pentru neamul ales — bunuri materiale și numai acestea, ca, prin ele, să-și asigure izbânda, iar prin cetății cu caracter religios — stat în stat — să promoveze individualitatea etnică, să-și asigure supremația peste popoarele neidee, prin crime abominabile.

Poporul român, înzestrat cu atâtea virtuți simpatice, s'a găsit, pe neașteptate, în fața poporului evreesc căruia îi este străin bunul simț și care n'a cunoscut nici simțul estetic în nici una din manifestările vieții — nici în familie, nici în meșteșugul lui și nici în domeniul artelor. Peste tot și în toate, se exprimă și se lăfăește promiscuitatea, șantajul, scandalul, murdăria, pervertirea, etc. În limbă — bolboroseală neînțeleasă, ștearsă de acea tonalitate fină și nuanțată ce caracterizează ființa umană, fără timbrul caracteristic unui suflet superior, parcă auzi — urmărește-i la un colț de masă! — când

vorbesc în doi sau în grup : bârfeală, amestec de murdării și obscenități, șoapte subversive, chemări la complot, îndemnuri la speculă.....

Dealungul tuturor celor expuse până în prezent, noi n'am făcut altceva decât să stabilim anumite trăsături psihologice și etice ale poporului evreu — urmărindu-i faptele de când a descălecat pe meleagurile țării noastre. Dacă o facem și de data aceasta, o facem ca să redăm, în linii mari, o paralelă etică și psihologică a celor două popoare conlocuitoare — poporul român autohton și poporul evreu năvălitor.

Deasupra unui popor băstinaș — cu suflet deschis și limpede ca apa de izvor, naiv, credul și primitiv — năvălește poporul evreu cu sufletul închis și barbar, exclusivist și viclean, care, la tot pasul, este preocupat de a întinde curse și de a specula toate ignoranțele și slăbiciunile noastre — chiar cele mai nobile. El vine și cu o înțelegere fină, repede și integrală a sufletului băstinașului, cu o mobilitate spirituală uimitoare, cu o flexibilitate morală dusă până la desgust și cinism, cu o aprehensiune repede a împrejurărilor de natură să-i asigure izbânda. El vine cu aptitudini atavice de a face cârciumă, negoț și cămătărie — indiferent de principii morale și indiferent unde — el și în templu făcea negoț și cămătărie. Pe câtă vreme, poporul român este un individualist — în felul lui —, poporul evreu, în aparență individualist, lucrează ca o colectivitate bine încheată, cimentată de principiile aspre și exclusiviste ale Talmudului. Ce putea face oare, față de un asemenea popor, elementul băstinaș trăind în patriarhalitate, cu o psihologie gingașă și domoală, pășind cu timiditate pragul unei vieți noi, cu o morală blândă și cu o religie îmbrățișătoare a tuturor; ce putea face, oare, față de un popor, a cărui morală, religie și psihologie sunt dictate de Talmud și mereu susținute de vigilența neadormită și barbară a rabinilor și talmudiștilor și care n'are altă tradiție decât prescripțiunile din cărțile lor sfinte. comandate de Kahal și pietrificate de o practică de mii de ani. Evreul vine la noi cu puterea unor asociații vaste, cu capitaluri formidabile, capitaluri și voințe concentrate în câteva mâini, cari jonglează cu sufletul, cu industria, cu comerțul și bogățiile țării, peste cari era stăpân necunoscător până acum poporul nostru.

Ce au însemnat, oare, Evreii în câmpul artelor noastre? N'au contribuit cu nici o așchie la ceea ce a creat acest popor naiv și atât de deschis la suflet, la arta lui poetică care ne-a dat pe „Miorița” și la atâtea capodopere literare, la meșteșugul artistic al săpăturilor în lemn și al cusăturilor în fir pe pânză și la toată industria lui casnică. Ne-au dat însă, acea presă imundă și literatură obscenă care ne-a otrăvit sufletele, „fântânile curate ale spiritualității noastre” — cum le numea N. Iorga. Câteva cazuri fericite, cari au avut puterea să se

smulgă din blestemul vechiului ghetto stăpânit de ură și de lăcomie, au putut să dea puțin din ce ar fi dat cei mulți cari au rămas în întunecimile Talmudului. Haina i-au țesut-o ai noștri sau alții; hărtia i-au fabricat-o tot ai noștri; poezia și muzica ce i-ar fi putut delecta tot ai noștri și alții le-au dat-o. Evreii n'au produs nimica. Un caracter negativ dar frapant al culturii evreiești este în orice caz absența artei — zice Edmond Fleg.¹⁾ Chiar templul din Ierusalim, așa cum poate fi reconstituit și care rezuma toată activitatea artistică a popoului evreu, era și acesta construit de arhitecți fenicieni și, oricât de impunător, nu putea fi comparat templelor din Luxor, Acropoie sau din Chartres²⁾. Puținele și fericitele excepțiuni pe câmpul muzicii, științei, literaturii și vieții economice, demonstrează de ce au putut fi capabili acei Evrei cari au ieșit din sclăvia întunecoasă a Talmudului.

N'au adus nici un serviciu patriei adoptive unde au câștigat averi și prestigiu. Ca ostași, au deservit-o în toate ocaziunile. Un comandament rabinic sună așa: „Dacă pleci la luptă, rămâi cel din urmă, ca să te poți înapoia cel dintâiu!” Am dat, cu alt prilej, date elocvente cari ilustrează afirmațiunea de mai sus și încă ceva — anume că au introdus necinstea și panica și spionagiul în interesul dușmanului. Din zecile de mii de milionari cari s'au produs în această țară, numai numele unui Jacques Elias strălucește pe frontispiciul unui institut de înaltă caritate umanitară. Este singurul care a avut curajul să înfrunte asprele comandamente ale Talmudului pe întinsul căruia caritatea omenească nu are loc. Dincolo de acest Elias, ei n'au dat o stea roșie, deși bieții Români au fost despuiți de toate averile lor în timpul atâtor nenorociri, războaie și revolte.

S'au încrustat implacabil în cuirasa unei religii exclusiviste și n'au încheșat nici o legătură sinceră și caldă cu mediul înconjurător, ci au rămas un corp străin bine organizat în organismul nostru — un popor evreesc, o națiune evreiască, o comunitate religioasă evreiască — trei noțiuni identice ca sferă și conținut. Ne-au distrus prim crâșmă, prin camătă, prin speculă, prin mituire. Au săpat la temelii moravurilor noastre curate de altădată prin prostituare a întregii vieți spirituale, prin falsificare a tot ce era curat în noi — prin mituire a cărnii și a conștiinței. Și ca și melcul se retrăgeau în ghetto-ul lor. Manasse spunea lui Frunză: „In capul Leii vom trăi noi, părinții ei și eu. Când te vei crede mai fericit, vom tresări noi ca stafii între voi și vă vom despărți”³⁾.

I. Al. Brăteșcu-Voinești se întreabă cu drept cuvânt: „Dacă Evreii n'au contribuit cu nimica la realizarea instrumentelor civilizației, dacă

1) și 2) *La pensée juive...* 3) R. Roman-Manasse.

n'au avut oameni de știință, cugetători, artiști, în arhitectură, în sculptură și pictură, atunci de unde pretenția de popor ales? Ba, dincontra. Dacă ei n'au contribuit la crearea unei civilizații care să se integreze în aceea a umanității, în schimb, au organizat crime abominabile, distrugând țări și popoare cu sumedenie de opere de artă, cu sute și mii de biserici ce împodobeau această civilizație:

Nicolae Iorga rostea în „Neamul Românesc” aceste triste constatări când legi studipe duc poporul nostru la ruină: „Atunci străinul apare — străinul, adică Evreul care pândește toate slăbiciunile și prevede toate agoniile. El vine mecanic, ca o fatalitate a soartei, înlocuind toate deficiențele și folosindu-se de toate păcatele. El vine cu ce-l stăpânește, cu ce știe și poate, cu singurul lucru care-l interesează pe dânsul — mușchiu care ajută fărâmițarea trunchiurilor atinse de putreziciune”.

Solon, marele reformator și moralist, a dat Atenienilor acest sfat: „Morala — acest amestec de bine, frumos, adevăr și drept — e temelia societății.” Dar așa ceva n'a putut concepe capul lui Moise și nici acela al Talmudiștilor. Și, tocmai prin această despărțire de concepția etică soloniană, prin această negațiune, Evreii surpă temelia umanității și trăesc dincolo de ea.

Fiindcă în manifestul A. I. U. din 1860, Adolphe Crémieux, întemeietorul ei, scria: „Uniunea pe care dorim s'o creăm noi nu va fi nici franceză, nici engleză, nici irlandeză sau germană, ci va fi o Uniune Evreiască Universală”.

Și am să închei capitolul de față repetând rândurile scrise de un Evreu polonez cu privire la ceea ce Evreii au reușit să realizeze în Franța, încă până în 1914, afirmațiuni și constatări amare și impertinente ce se potrivesc în totul cu planurile lor de dominațiune iudaică universală: „Stăpânim asupra Franței în virtutea aceluiaș drept ce l-au invocat Europeanii ca să nimicească Pieile-Roșii și să aservească pe Cafri și pe Congolezi: dreptul rasei suprioare asupra unei rase inferioare. Este o lege a naturii.” Acest Evreu se chiamă Isac Blümchen și este autorul a două lucrări cari aveau darul să trezească în Franța sentimentul de orgoliu ca rasă și ca națiune, dar care, în loc să organizeze lupta împotriva iudaismului, își vărsa sângele prețios și își nimicea civilizația milenară împotriva unor vecini cu cari putea să închege numai legături de prietenie și de colaborare la nimicirea dușmanilor civilizației și la promovarea culturii și eticei europene. În virtutea aceluiaș drept, au săpat, adânc la temelia moravurilor noastre curate de altădată, prin mituirea și falsificarea a tot ce era curat în noi — corectitudine, solidaritate, conștiință creștină și națională.

IN CHEIERE

Am ajuns — cu ajutorul Celui Prea Inalt! — după ani lungi de muncă trudnică, la capătul sforțării mele. Din înălțimea la care am urcat, se impune o privire de sinteză și o încheiere.

Dacă, până în 1903, am găsit date relativ suficiente cu privire la Evrei, începând cu secolul nostru, ele ne lipsesc sau cu desăvârșire sau în mare parte, asemenea preocupări nefigurând în programul de activitate al guvernelor, ceea ce ne-a îngreuiat mult nevoia de a reda așa cum am dorit tot tragicul situației dela noi. Numai datorită luptei întreprinsă de presa naționalistă, am putut umple cu ceva marile goluri.

În tot lungul cercetărilor noastre și dealungul istoriei universale, n'am întâlnit nici un cuvânt bun despre Evrei —dela Babilon la Karl Marx, dela Tacitus la Spinoza, Bernard Lazare și mai încoace, iar la noi, dela Petre Schiopul, până în zilele noastre. Pentru toți cercetătorii, evrei sau arieni, Evreii ne apar ca un popor dușman al adevărului și crud, ca parazit și neasimilabil — cu un cuvânt, ca un popor primejdios.

Evreii sunt de dată recentă la noi. S'a împlinit abia un veac de când au început a se stabili cu gând de statornicire vecinică — întâi, ca cârciumari și cămătari, pe urmă — ca meseriași și agenți de legătură și, mai încoace, ca mari negustori, industriași și financieri, iar în ultima fază, ca acaparatori ai întregii noastre vieți naționale — capabili, să determine, cum se exprimă un scriitor, crize economice și financiare, să influențeze soarta țării, să colonizeze orașe și provincii, să impieteze asupra libertății unui mediu întreg. Necesarii unei societăți în dezvoltarea sa istorică, numai ca factor economic corect, ei au nesocotit, însă, repede, acest atât de nobil rol și au devenit, tot atât de repede, o primejdie despre care s'a dat de mult alarma, neauzită, însă, decât de foarte puțini și foarte târziu.

Deși viața lor în Țările Românești a fost o frățescă primire, ei nu s'au socotit, totuși, demni de asemenea atitudine, prin a se împrieteni și asimila cu băștinașii — proces care a avut loc cu atâtea

masse de Slavi, Germani, Unguri, Greci, etc. — ci au trăit o viață de ghetto : cu moravuri și apucături, cu tendințe și aspirații în contradicție organică cu moravurile și aspirațiile noastre. Așa că n'au dovedit, niciodată și cu nici un prilej, că ei, oaspeți nedoriți, erau obligați moralmente de a se fi integrat vieții națiunii și a statului român, în tot intervalul dezvoltării și evoluției lui, în condiții grele — adesea peste puterile mici și slabe ale noastre.

Din capul locului, ne-am propus să nu tratăm pe Evrei în abstract, ci în ambianța morală și social-economică însuflețită de alți agenți. Și am statornicit că, în organismul național, s'au distins ilustrații demne de laudă și că, încă, rezidă, în străfundurile poporului nostru, energii nebănuite. Pornind, însă, dela o premisă intenționat falsă, am încărcat cu privilegiu de tot felul și pe oamenii de creație — foarte puțini, dar mai cu deosebire pe vagabonzi și heimatloși — imensa majoritate, indivizi certați cu legea. Și, astfel, am creat o industrie privilegiată, un comerț privilegiat, o finanță privilegiată, o școală potrivită scopurilor urmărite de Evrei, o avocatură și arhitectură, o medicină și farmacie, după dorințele lor, iar din băștinași am făcut sau vite de muncă la Evrei sau slujbași prost plătiți în serviciul statului — cu forță publică și justiție, cu institut de emisiune și cu tot angrenajul juridic și economico-financiar la cheremul lor. Finanțe, proprietate, frumusețea întregă a țării, tot binele, toată munca și îndurarea unui întreg popor contribuie la bunăstarea evreiască. Pe deoparte, 18 milioane robotesc, din zori până în noapte, pe de altă parte, Evreii — neamul parazitar care huzurește din această trudnică suferință a unei întregi colectivități.

Au mai fost la noi și Cherchezi și Kurzi și Lazi și Turci și Tătari și Greci Kefaloniți și alte neamuri, dar marea lor parte a plecat fără părerea noastră de rău, fără a ne fi atacat ființa noastră etnică și sufletească, restul s'a pierdut în marea massă a națiunii, lăsând doar ca reminiscență ceva ochi mongoli sau nume, ca Tătaru, Turcu, Cerchezu, etc. Pe câtă vreme, Evreii au adus cu ei destrămarea morală. Fiindcă a face negoț, după Evrei, însemnază a specula ; a face industrie este a huzuri pe spinarea unui popor întreg ; a face presă însemnează a săpa la temeliiile morale ale instituțiunilor creștine, adică a descompune, a destrăma. Așa că, dacă au întemeiat industrii, și-au asigurat, în prealabil, și legi de proteguire și de punere la adăpost de orice concurență din afară și, sub scutul acestor privilegii, ei au speculat munca și agonișita unui întreg popor ; dacă au întemeiat târguri și târgușoare, aceasta n'au făcut-o de dragul unor înalte principii, ci ca să facă din ele vaduri de acaparare integrală și sângeroasă a produselor ; dacă au importat capitaluri, au făcut-o în scopul de a aservi libertatea poporului și de a exporta înzecit mai mult aur. Pe câtă vreme, a face negoț și a face in-

dustrie — după vechii noștri negustori și industriași — însemna a îndeplini un sacerdoțiu, o funcțiune socială în slujba norodului. Industriași și negustorul trăiau în cuprinsul unei frății sau bresle — o parte din beneficiu îl dăruiau operelor de caritate și de valoare culturală mai largă sau mărginită la mahalaua sau la satul lor și aveau de umplut golul unei cutii a Milelor. Și toți se mărgineau la câștiguri modeste și munceau o viață întreagă ca să-și statornicească un rost, nu erau biciuiți de febra de a deveni bogați peste noapte, trecând peste mizeria obștească. Când interveneau tendințe contrarii, atunci intervenea și autoritatea cu toată a ei greutate ca să restabilească vechiul echilibru. Și nu s'au pomenit negustori cari să-și renege angajamentele solemne legate numai prin garanția sau greutatea cuvântului dat, fără ipoteci grele și fără poliță cu două sau trei giruri. Ci, sub povara cuvântului dat, deveneau, adesea, din bogați, oameni săraci și se retrăgeau ca să-și ducă ultimele zile în modestie, dar cu obrazul curat și cinstirea cuvenită. ¹⁾ Dacă vom trage în cumpără numai dstrămarea morală ce au adus Evreii și parte din străini acestei înalte concepții despre negoț și industrie, va fi de ajuns să stabilim enormele pagube ce le-am putut suferi numai sub acest raport. Destrămarea morală caracteristică activității acestui popor este comandată de doi factori de comandament talmudic după care Evreii sunt neamul ales și, deci, chemat să stăpânească lumea și de concepția materialistă asupra vieții — ei trebuie să stăpânească bogățiile pământului și, numai prin dezagregare morală, vor reuși întru aceasta.

Nicăiri și niciodată, n'au fost persecutați — la noi, nici nu se poate vorbi despre asemenea atitudini — așa cum au vrut să arate scriitorii ce i-am lăsat să istorisească la începutul părții a IV. Numai popoarele, în mijlocul cărora s'au strecurat, au luat măsuri de apărare, instinctul lor de conservare a reacționat. Și au trăit, liberi în activitatea lor și nesupărați, numai acolo unde au găsit condițiuni prielnice de dezvoltare. Evreul unde găsește împotrivire nu mai poate trăi; unde se împiedică de o autoritate care știe să-și facă respectate legile, nu poate să răsuflă; unde găsește spirit de economie, se simte sufocat; unde inventează gusturi anticipat, dar nu i se răspunde; unde nu reușește să sape autoritatea și rezistența morală, acolo nu mai este de el și se mută pe alte meleaguri. În Ardeal, n'ar fi reușit Evreii dacă nu erau luați în brațe de autoritatea maghiară cu credite largi și legi draconice ca să-i năpus-tească împotriva elementului românesc. În comunele aromânești din

1) Este de cel mai mare interes educativ și instructiv să se viziteze pinacoteca Camerei de Comerț și de Industrie din București, unde dai, la tot pasul, de figuri, mărețe și bogate, ale vechilor noștri negustori, pe pânze în ulei. Tot atât de instructiv și educativ este și Muzeul care conține vechile noastre zapise, corespondența și atâtea materiale ce aparțineau acestor negustori.

Macedonia nu s'au încumetat să se așeze, fiindcă se loveau de rezistența mai tenace a elementului autohton. În Țările Nordice, n'au găsit atmosferă princișoasă.

Din toate cele expuse până aci reiese un mare adevăr : Evreii sunt un popor primejdios — aiurea, ca și la noi. Evreii sunt primejdioși prin toate ale lor aptitudini și apucături, dar și prin solidaritatea de rasă care leagă pe toți Evreii din orice colț al lumii cu cei dela noi, cari, și aceștia, sunt legați; prin aceleași tainice și trainice legăminte, dela unul la altul — cel dela Sătmar și dela Hotin cu cel dela București și T.-Severin. Încă ceva. Ei mai sunt legați și prin legături mai intime, de familie : un Evreu dela noi are câte un frate sau văr, câte un copil, nepot sau cumnat, răspândiți, toți aceștia, nu fără rost și precugetare, în marile centre ale Europei — ba și dincolo de Ocean. Și, prin acești agenți, în raporturi foarte strânse unii cu alții, stăpânesc toate legăturile și nevoile, toate corespondențele noastre cu străinătatea. În asemenea condițiuni, biata noastră țară este întrețesută într'un păienjenș din care nu va putea să scape, dacă nu ținem seamă de această solidaritate ce caracterizează și cimentează poporul lui Isreal, precum și de dreptul nostru suveran de a ne organiza, potrivit nevoilor prezente și aspirațiilor noastre de viitor.

Avem o țară bogată în toate — în bogății fizice și în element uman capabil sau destul de maleabil să răspundă oricăror chemări. Dacă suntem, însă, o țară bogată și râvnită de toți, suntem, în schimb, o țară cu populație săracă și batjocorată. Noi trebuie să avem încredere în steaua noastră, în misiunea noastră europeană. Și, de aci, țara noastră trebuie administrată în condiții ca pe întinsul ei să trăiască un popor îndestulat și mândru de sine.

Dar pentru aceasta se impune să căpătăm un nou sistem de apucături. Din paralela între psihologia și etica poporului nostru cu acelea ale poporului evreu, rezultă că am avut rațiuni suficiente să ieșim striviți din lupta cu acest popor. Mai presus ca toate, ne lipsesc însușirile ce caracterizează o clasă burgheză — corectă și creatoare. Noțiunea de clasă burgheză implică un mănunchiu de stări psihologice și etice cari îi constituie esența. Anume : o voință perseverentă ; muncă — dar muncă disciplinată ; simț de ordine și de răspundere în toate, precum și un cult pentru profesiunea aleasă ; spirit de inițiativă și de economie a timpului și banului, dus adesea la zgârcenie ; respectul cuvântului dat ; atenție susținută și multilaterală, ceea ce întărește simțul de prevedere ; aptitudini moștenite sau căpătate prin educație ; curaj în tot ceea ce întreprindem — după o măsură chibzuință ; o ținută etică cât mai apropiată de aceea a vechilor noștri negustori.

Toate acestea le vom putea căpăta prin o reorganizare profundă

a felului nostru de a simți, cugeta și lucra — ca individ și ca stat. Țara aceasta trebuie smulsă din ghiarele iudaismului. Problema evreiască trebuie rezolvată și pe cale internă și pe cale internațională. Pe cale internă, pregătindu-ne noi înșine de a le lua locul, pentru ca alții străini să nu vie a se substitui lor. Urmând ca, la apropiatul tratat de pace, să se dea soluția definitivă acestei probleme care ne-a turburat viața națională dela așezarea lor printre noi. Și, atunci, pe Evreii buni — foarte puțini la număr — cari ne-au cinstit munca, cultura și idealurile, îi vom regreta, pe câtă vreme, Evreilor răi, cari nu s'au putut lepăda de tainițele Talmudului, din vina lor și numai a lor, nevrând să se încadreze unei vieți ordonate și creatoare, să le grăbim plecarea, chiar cu cele mai grele jertfe bănești.

Una din primele reforme care ne va duce la țintă este reorganizarea școlii — cea teoretică și cea practică — după principii cu totul pragmatice, în vederea pregătirii elementelor capabile de inițiativă în orice domeniu. Școala care, pe 1929-38, ne-a dat circa 3000 alaciști români și a scos pe piață, până în 1940, câțiva negustori cari nu trec dincolo de numărul zece, o asemenea școală nu poate fi numită școală națională. Școala aceasta nouă este dator să ne învețe toate însușirile ce constituie noțiunea de clasă burgheză. Și această școală va trebui să formeze în noi încă și vechile noastre virtuți burgheze. În caz contrariu, izbânda — spre marea noastră durere — nu va fi a noastră. Căci ce va însemna oare dacă noi vom fi spoliatorii și nu Evreii sau alții? În acest caz, pe vasta și complicata scenă a vieții economice, va trona, meru, aceiași minciună și acelaș parazitism care ne-a dus la destrămarea de astăzi.

Concomitent cu aceasta, va trebui să intervină încă doi factori: un sistem de legi de protejire severă a capitalului financiar și uman autohton, a comerțului și industriei românești și organizarea unui credit larg, pe garanții reale, dar și pe garanții mutuale, între noii negustori și industriași. Sub acest raport, instituțiunile de credit vor trebui să-și exercite marea lor chemare, contribuind, fiecare din ele, după puteri, la formarea și întărirea clasei burgheze românești. Dacă și de astădată, vor abdica dela rolul lor atât de mare, atunci ele vor rămâne niște spelunci cari au urmărit interese egoiste și numai atât. Preoți și învățători, chiar intelectualii și corpurile constituite sunt chemate, fiecare, să-și facă datoria, îndrumând și încurajând, sub toate formele. Una din marile îndatoriri este și aceea de a învăța pe țăran să muncească, acasă la el, în vacanțele lui atât de lungi. Patria se poate ridica numai prin munca tuturor și, numai prin muncă, își va îndeplini misiunea în Europa nouă.

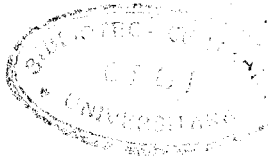
D-l prof. S. Mehedinți, în prefața lucrării „Aromânii”, așternea aceste amarnice gânduri și convingeri: „Cum au dat (Românii Macedo-

neni) străinilor, așa au dat și fraților lor din stânga Dunării. E destul să amintim pe Șaguna, Mocioni și alți fruntași ai Românilor. Ce ar fi fost Românii din Ardeal, fără marele mitropolit și om de stat Andrei Șaguna? Și ne-ar fi dat și mai mult, tuturor Românilor legați de Carpați și Dunăre, dacă am fi fost mai chibzuiți. În secolul al 19-lea, când s'a ivit marea invazie evreiască, în loc să ajute pe Sârbi, Bulgari și Greci, cu munca și cu averile lor (câte danii mari numai în Grecia!) Aromânii, ca burghezi, ar fi putut împiedeca la timp năvala negustorilor și meseriașilor străini în orașele României. Iar în secolul al 20-lea, după întregirea hotarelor statului român, ei ar fi fost elementul cel mai potrivit să se măsoare cu insulele alogene din Banat, Ardeal, Bucovina și alte ținuturi, unde stăpânirea dușmanilor ne-a dăruit cu o burghezie atât de pestriță". Și ceva mai jos: „Urmașilor nu le va veni să creadă o smintenie atât de odioasă. Cui va putea intra în cap că statul român întregit, în cei din urmă zece ani, n'a mai găsit de cuvânt să dea pașaport Românilor din Balcani, ca să se așeze în România? De înțeles, nu va înțelege nimeni această sălbatecă prostie, dar de blestemat e sigur că toți urmașii noștri vor blestema pe cei care au zăvorit ușa din față înaintea fraților, deschizând-o pe cea din dos (ba uneori și pe cea din față) streinilor". Iar prof. A. Cardaș spunea undeva: „..... credem că Românii macedoneni sunt cei mai indicați pentru asemenea mari realizări în satele moldovenesti”.

Am reprodus aceste citate ca să reamintim, încăodată, că, în neamul românesc, rezidă energii creatoare, înzestrate cu însușiri de natură să se măsoare tocmai cu acel popor proclamat ca singurul capabil să facă negoț și industrie. Din fericire, în neamul nostru românesc, sălășluiesc atâtea energii încă nepuse în valoare, aflate — unele în cuprinsul hotarelor, ca. Mărgineni, Mocani, Olteni, etc., altele zvârlite de o soartă nenorocoasă și de complicități criminale dincolo de granițele actuale și peste Atlantic—și unii și alții dascăli capabili să formeze o clasă burgheză din elemente autochtone.

Et ceterum censeo...

Problema evreiască trebuiește definitiv lichidată!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BAL 6818 70